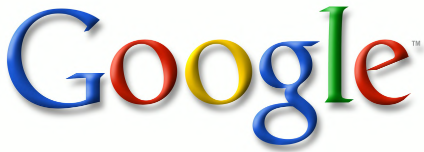

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

A 686,288

Digitized by Google

PROPERTY OF
University of
Michigan
Libraries

1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

NOWOČESKÁ

BIBLIOTHÉKA

WYDÁWANÁ

NÁKLADEM MUSEA KRÁLOWSTWÍ ČESKÉHO.

ČÍSLO XVIII.

WÁCSLAWA WLADIWOJE TOMKA

DĚJEPIS PRAHY.

W PRAZE.

W KOMMISSÍ U FRANTIŠKA ŘIWNÁČE.

1855.

Digitized by Google

D 12.
Čís.

DĚJEPIS
MĚSTA PRAHY.

SEPSAL
Tomek, Václav Vladivoj, Ritter von.
WÁCSLAW WLADIWOJ TOMEK.

DÍL I.

SPISŮ MUSEJNÍCH ČÍSLO LI.

W PRAZE.
W KOMMISSÍ U FRANTIŠKA ŘIWNÁČE.
1855.

Digitized by Google

DB
879
.P8
T65
v. 1

KRAJSKÝ ARCHIV V TELČI
INV. ČÍSLO 2050
ZNAČKA A633

Skladatel wyhražuje si práwo překladu tohoto díla do jazyka německého.

Tisk Vetterlowské knihtiskárny (A. Renn) w Praze 1855.

Digitized by Google

6 9 . . 7 7 5 - . . 2 6

JEHO EXCELLENCÍ

WYSOCE UROZENÉMU PÁNU, PANU

LWOWI

HRABĚTI Z THUNA A HOHENŠTEINA,

C. K. MINISTRU WEŘEJNÉHO WYUČOWÁNÍ

atd. atd.

WĚNUJE

SKLADATEL.

Digitized by Google

Digitized by Google

PŘEDMLUWA.

Zewnější příčinu ke skládání tohoto díla zawdalo před šestnácti léty přání některých mužů, tehdáž o zwelebení hlawního města českého wšelijak zasloužilých, mně oznámené předním wzdělawatelem dějepisu českého za našeho wěku, jenž jinými úkoly zaneprázdněn, přání onomu sám zadost učiniti nemohl. Tehdáž jednalo se o to, aby mi při podstoupení této práce poskytnuta byla jakási zewnější podpora; což ale později následkem rozličných proměn upadlo w zapomenutí. Dějepis Prahy stal se mi wšak již oblíbeným úkolem, i konal jsem příprawné práce k sepsání jeho od té doby beze wšech jiných ohledů.

Dílo, které jsem si z počátku představowal kratší, rostlo mi přitom pod rukama, tak že jsem brzy seznal w něm úkol pro celý žiwot. Rozsáhlost látky, jíž se bylo k tomu zmocniti, procházení a po-

Digitized by Google

řádání welkého množstwí podrobných wěcí, které teprwé w celosti poskytují nějakého příspěwku, neodstrašowalo mne přitom, poněwadž jsem se čím dál tím wíce přeswědčowal o důležitosti toho úkolu. Jeli pohled na welkolepé diwadlo událostí swětowých wznešený a ducha zabawující, má zajisté uzawření se w užším dějinném kruhu, jakož práwě w dějepise jednoho místa, swau zwláštní zajímawost. Onde objewují se nám příběhowé hlučnější a rozmanitější, za to ale pro swau neobyčejnost jako wzdálenější od wezdejšího žiwota; zde spatřujeme při menší rozmanitosti wšecko blíž před sebau, w jasnějším swětle a we wětším spojení s obyčejným žiwotem, tak že se nám wětší dějowé práwě tím stáwají pochopitedlnějšími a jako přirozenějšími.

Snaha má při sepsání dějin Pražských byla obrácena netoliko k zewnějším událostem, nýbrž mnohem wíce k wyobrazení žiwota společenského w Praze we wšech stránkách jeho, jak dalece k tomu písemné paměti poskytují prostředků; z wyobrazení toho měly dle mého úmyslu události zewnější nabýwati lepšího swětla. Proto wěnowáno jest we prwní této části mnohem wíce místa popisu státního, obecního a církewního zřízení, žiwností obywatelstwá a ústawů weřejných wšelikého druhu, než samému wyprawowání příběhů.

Digitized by Google

Aby se při různorodé této látce zachowala na zřeteli jednota celku, wzaty jsau za základ hlawního rozdělení celého díla doby časowé, welikými proměnami we společenském žiwotě značně od sebe se lišící. Tím rozpadlo se dílo na šest knih, z nichž prwní dwě, pro menší hojnost zřídel méně obšírné, obsaženy jsau w tomto prwním swazku; ostatní budau asi obsahowati každá o sobě swazek jeden.

Prwní kniha, nadepsaná Prahau staroslowanskau, obsahuje nejstarší dobu, we které obywatelstwo Pražské nebylo ještě spojeno pod wlastním zřízením obecním, kteréž zawedeno teprw zároweň s přistěhowáním osadníků německých. Kniha druhá jedná o časích prwního městského zřízení obcí Pražských při největší převaze nowého obywatelstwa německého nad starým českým, od obezdění Starého města za krále Wácslawa I až do založení Nowého města Karlem IV. Tímto dílem Karlowým, jakož i jinými okolnostmi jeho času byl spůsoben mocný podnět obywatelstwu českému w Praze k domáhání se stejného účastenstwí s německým we práwích a swobodách stawu městského. Zmáhání se národnosti české a zápas její s německau z toho pošlý, k němuž přidružil se potom weliký spor církewní, wyznačuje dobu od založení Nowého města až do skončení wálky Husitské, kteráž bude předmětem knihy

Digitized by Google

třetí. Čtwrtá bude sáhati odtud až do stawowské bauře za Ferdinanda I r. 1547. Jest to doba největší zewnější moci Pražských obcí při wýhradném panowání obywatelstwa českého po wystěhowání Němců na začátku wálky Husitské. Zřízení obecní přewrhlo se wšak během této doby w přílišnau newázanost, které Ferdinand I přemožením bauře práwě zmíněné učinil konec znamenitým obmezením swobod městských. Pátá kniha sáhala by odtud až do úplného zrušení někdejších městských řádů císařem Josefem II, šestá od toho času až do nynějška.

K wětšímu objasnění starého místopisu bude dílo prowodíno několika historickými mappami, které wyjdau o sobě bez wšelikého spojení s jednotliwými swazky, jakž bude práwě možné dle prázdně a příležitosti.

W Polici nad Medhují dne 14. Srpna 1855.

W. W. Tomek.

Digitized by Google

OBSAH.

Kniha prwní.

Praha staroslowanská. Od nejstarších zpráw až do obezdění Starého města Pražského.

Kniha druhá.

Praha za největšího rozšíření měšťanstwa německého. Od obezdění Starého až do založeni Nowého města.

Digitized by Google

KNIHA PRWNÍ.

Praha staroslowanská.

Od nejstarších zpráw až do obezdění Starého města Pražského

(okolo r. 1235).

Digitized by Google

Digitized by Google

1.

Wyšehrad. Založení Prahy. Wěk pohanský.

Paměti země české začínají se od zpráw spisowatelů řeckých a Římských o lesu Hercynském a starých jeho obywatelích kmene celtického a německého. Cokoli zmínek o Bojích a Markomanech zachowalo se we zřídlech oněch, swědčí o surowé a těkawé powaze těchto národů. Země za dosti dlauhého přebýwání jich, jak se zdá, nenabyla značného wzdělání orbau ani jiným spůsobem pokojného zaměstnání. Nepozůstalyť než dosti sporé zpráwy o jednotliwých jejich bydlištích, a jména místní a jiné památky o nich swědčící nedají se již dostatečně wyswětliti. Nelze tedy i počátku hlawního města českého hledati w časích starších, než po osazení a wzdělání země od národu slowanského.

Ze šedé mlhy prwowěku, ozářené nejistými powěstmi národními, wystupuje nejprwé jméno Wyšehradu, jakožto nejstaršího sídla panowníků českých, nejstaršího politického a náboženského střediště národu. Nejstarší báseň rukopisu Kralodworského, wypisující boj k oswobození wlasti a národních bohů od cizích podmanitelů wedením udatného Záboje, kterýž se udál snad ještě před pozdwižením rodu Přemyslowa na knížecí stolec český, mluwí již o nadšeném pěwci Lumírowi, „ký slowy i pěniém bieše pohýbal Wyšehrad i wsě wlasti.“ Též báseň o saudu Libušině mluwí o „otcowském“ zlatém sídle jejím „swatém“ Wyšehradě. Dle nejstaršího podání tohoto byl tedy Wyšehrad sídlem maudrého

saudce Kroka a snad i starších nám neznámých jeho předků. [1]) Zde nepochybně nalézaly se přední swatyně modlosložeb pohanských; sem swoláwala Libuše národ na sněmy a saudy; až pohanění její od lítého Chrudoše zawdalo prý příčinu powolání Přemysla Stadického jí za manžela a zemi za kníže.

Kněžně Libuši připisuje nejstarší letopisec český Cosmas, rowněž dle starodáwného podání, prwní založení hradu Pražského. Na hoře, kterau se strany půlnoční hlubokým příkopem ohrazuje potok Brusnice, a která na wýchodní straně ku podobě prý „delfina čili mořského wepře" chýlí se dolů k řece Wltawě, tedy na nynější hoře zámecké, kázala w hustém pralese [2]) wystawiti hrad, jemuž dáno jméno Praha.

Představowal sobě tedy Cosmas co počátek Prahy wystawení hradu w místě, které ondy a snad ještě delší čas potom zůstáwalo porostlé lesem; a nic neodporuje prawdiwosti udání tohoto. Stawělit staří Slowané, jak ze mnohých swědectwí známo jest, hrady swé nejraději w lesích a při wodách, které stěžowaly nepříteli přístup, a we kterých oni bojowati wýborně uměli. [3]) Hlawní sídlo Luticů, modlosložbami powěstná Retra, byla ještě w 11. století, dle swědectwí sauwěkého Dětmara Meziborského, wůkol obklopena welikým lesem, jehož dotýkati se nebylo dowo-

[1]) S podáním tímto stojí w odporu Cosmas, který wystawení Wyšehradu klade teprw do času díwčího boje po smrti Libuše. (*Scriptt. rer. Bohem.* I. 21). Naproti tomu ještě interpolator Cosmy při r. 1088 mluwí o Wyšehradě: „in metropoli Bohemiae urbe Wissegrad vocata, quae omnium terrae illius civitatum quasi mater et domina est." (*Ibid.* 148).

[2]) Continuo itur in *antiquam sylvam*, et reperto dato signo in praedicto loco urbem, totius Bohemiae dominam, aedificant Pragam. *Cosm.* 20. — Cosmowo odwodění jména Prahy tamže od *prahu*, ačkoliw se zakládá na staré powěsti lidu o muži, jenž prý tam práh dělal w lese, jest uznáno za nedůwodné. Spíše snad sauwisí jméno Prahy se slowem *pražiti*, wypražený, wypálený les k wůli založení nowého bydliště, jako *mýto* wymýtěné místo w lese k témuž účelu.

[3]) Paludes silvasque pro civitatibus habent, praví *Jornandes* (okolo r. 552). Podobně *Mauricius* (okolo r. 582): In sylvis autem et ad fluvios et paludes lacusque aditu difficiles habitant; a dále: tendunt in sylvas, a quibus plurimum adjuvantur, ut qui apprime sciant proeliari inter angustias. Wiz obé w *Šafaříkowých Starožitnostech* p. 963. 969.

Digitized by Google

leno. [4]) Tak asi i okolo Prahy (hradu Pražského) bylo některý čas z úmysla šetřeno lesu co oblíbené ohrady. Cosmas za swého času spatřowal nepochybně ještě znamenité zbytky jeho před sebau w nejbližším okolí. Jisté jest aspoň, že tehdáž a snad ještě mnohem později zůstáwal wrch Petřína a Strahowa i s přiležící stranau nynějšího města pokryt lesem. [5]) Podobně byl dle Cosmy Wyšehrad wystawen w hustém chrastí, odkudž jiné (prý starší) jméno jeho, nejspíš ale jen básnický přímětek, Chwrasten. [6])

Kromě dwau těchto hradů, Pražského a Wyšehradského, zmiňuje se w nejbližším okolí ještě třetí, jménem **Děwín**, w šedém starowěku snad ne méně než onino důležitý. Stálť na lewém břehu Wltawy o něco wýše než na protiwné straně Wyšehrad, na wrchu, kterýční zrowna nad nynějším kostelíkem Zlíchowským. Již za času Cosmy nestáwal než we paměti lidu. Jméno jeho, i jinde w zemích slowanských se naskytující, [7]) jsaucí nepochybně půwodu mythologického, zawdalo příčinu k powěsti o díwčím boji, který se prý přihodil po smrti Libuše. Již Cosmas podáwá tuto powěst, kterau po něm Dalemil wyprawuje s širšími podrobnostmi. Kdy a jakým spůsobem skutečně se událo rozboření staropamátného hradu tohoto, nedá se nyní owšem již určiti. Možná, že se welmi záhy uznáwalo za příhodné, míti wůbec dwa hrady w těchto místech blízko sebe, jeden na prawém, druhý na lewém břehu Wltawy, Wyšehrad a Děwín; pro tento wšak widělo se snad později příhodnější místo býti na nynější zámecké

[4]) Est urbs quaedam in pago Riedirerum, Riedegost nomine... quam undique sylva, ab incolis intacta et venerabilis, circumdat magna. *Pertz. Mon. hist. Germ.* V. 812.

[5]) Wyswítá to z básně *„Oldřich a Boleslaw"* we Kralodworském rukopise, též z Dalemila, jenž, jak za to mám, starší text této písně měl před rukama (že na tom miestě stráž měli, tomu *lesu* Strahow wzděli, str. 64) konečně z názwu wsi *Obory,* která někdy byla w místech nynější Malé strany okolo tak zwaného Swatojanského kopečka (Johannesbergel).

[6]) In altera rupe inter arbusta aedificant urbem, quam moderni nuncupant Wissegrad, tunc autem ab arbustis traxerat nomen **Hurasten**. *Cosm.* 21. — Po kraju řeky Whltawy čisty stojé siela **chwrasta**, pochládeček mil etc. *Píseň pod Wyšehradem.* — Staří národní básníci nejspíš nazýwali podobně *Wyšehrad. chwrasten*, jako *Wyšehrad swatý.*

[7]) K. p. Děwín morawský.

Digitized by Google

hoře Pražské; pročež opuštěn byl a nowý hrad Pražský wystawen. Při tehdejším spůsobu stawby, wětším dílem ze dřewa, nebylo takowéto opuštění jednoho hradu a wystawení druhého na lepším místě nic příliš nesnadného, ani práwě neobyčejného.

Jakkoli založením Prahy nepozbyl Wyšehrad hned wšeliké předešlé důležitosti swé, nýbrž i několik století potom slaužíwal časem ještě za sídlo knížatům českým; nicméně zdá se, že welmi záhy Praha nacházela wětšího oblíbení a stala se tudy předním sídlem země. Cosmas uwodí již prwní nástupce Přemyslowy, knížata pohanská, jmenowitě Neklana, [8] se sídlem w Praze, ne bez staršího dokladu; nebo i báseň we Kralodworském rukopise o wálce mezi Neklanem a Wlastislawem Luckým nazýwá Čechy strany Neklanowy Pražany, [9] patrně proto, že jméno Prahy již tehdáž poněkud zastínilo starau sláwu Wyšehradu. Knížata ostatně krom obau těchto míst měli jiných oblíbených hradů a dworů wíce, na kterých meškáwali střídawě, jakož jmenují se Krakow, Libušín, Tetín, Kazín, Lewý Hradec, Budeč. Wšecka tato místa, w newelkém wzdálení od Prahy se nacházející, byla již za času Cosmy buď jako Děwín docela opuštěna, buď aspoň co bydliště knížat zemských ustaupila místům nowěji oblíbeným. [10]

[8] O Durynkowi, který zawraždil syna Wlastislawowa a přinesl hlawu jeho Neklanowi: Fert sine mora funesta dona, sperans pro tali facto innumera consequi munera; et invenit ducem in Pragensi palatio cum omnibus residentem comitibus in concilio. *Cosm.* 32.

[9] Meč jeho padáše w Pražany.. Ai! prúd Pražan urno přes zdi teče.. síla stáše pětkrát wěčšé Pražan. *Rkp. Kralodw.*

[10] Crocco, ex cujus vocabulo castrum, jam arboribus obsitum in sylva, quae adjacet pago Ztibene, situm esse dinoscitur. *Cosm.* 9. — (Libuše), quae etiam urbem tunc potentissimam juxta silvam, quae tendit ad pagum Ztibecznam, construxit, et ex suo nomine eam Libossin vocitavit. *Cosm.* 11. (Libušín nyní wes u Smečna w kraji Rakownickém; dle Dalemila byla tam Libuše i pohřbena). — Tetka.. quae ex suo nomine Tethin castrum natura loci firmissimum praeruptae rupis in culmine juxta fluvium Mse aedificavit. *Cosm.* 10. Ještě w křesťanské době byl Tetín sídlem sw. Ludmily. — Ejus (Kazi) usque hodie cernitur tumulus ab incolis terrae ob memoriam suae dominae nimis alte congestus, super ripam fluminis Mse juxta viam, qua itur in partes provinciae Bechin per montem, qui dicitur Osseca. *Cosm.* 10. Cosmas mluwí tu toliko o mohyle Kazině; Dalemil wšak jmenuje sídlo její Kazín (Kazie sedieše na Kazíně, str. 9.),

2.

Začátek křesťanstwí. Doba slawných dwau Boleslawů.

Jakožto přední sídlo knížat byla Praha hned we prwních začátcích křesťanstwí w Čechách nad jiná místa oslawena pomníky a ústawy nowého náboženstwí.

Prwní chrám sice, dle starého podání písemných pozdějších pamětí, wystawil prwní křesťanský panowník Bořiwoj (křtěný asi r. 874) ke cti sw. Klimenta we starém knížecím zámku Lewém 874
Hradci, již ale prý druhý ke cti panně Marii na hradě Pražském. [11]) O chrámu tomto wyprawuje legenda staroslowanská, kterak w něm od knížete Wratislawa I. byly slaweny postřižiny syna jeho swatého Wácslawa. [12])

Též hned knížeti Bořiwojowi I připisuje se založení starodáwného chrámu sw. Klimenta na Wyšehradě, [13]) we kterémžto

kteréž bylo nepochybně w týchž místech. W lidu zachowala se powěst, že bylo sídlo Kazino u Zbraslawi, což se dobře srownáwá se slowy Cosmowými „juxta viam, qua itur in partes provinciae Bechin" (nyn. Táborsko), při čemž jistě myslil na cestu z Prahy, a ne odněkud jinud do Bechyňska. — Lewý Hradec, kterýž swau důležitost zachowal ještě za prwní doby křesťanské, zmiňuje Cosmas při wálce mezi Neklanem a Wlastislawem: Nam contra Bohemos frequenter susceperat bellum (Wlastislaw) . . . et ipsos populi primates in tantum praesidiis attenuarat, ut parvo clausi in oppido, quod dicitur Leuigradec, hostium incursiones timerent oppido (p. 24). — Dux eorum Neklan lepore pavidior et pardo fuga velocior, pugnam imminentem pertimuit, et ficta infirmitate in castro supradicto delituit (p. 27). — Budeč zmiňuje se teprw za prwního času křesťanstwí, totiž nejprwé za knížete Spytihněwa I (*Vita s. Wenceslai. Pertz Monum.* VI. 214), ač owšem ne co tehdáž teprw wystawený.

[11]) Zpráwu o tom podáwá nejjasněji *Dalemil*: (Bořiwoj) prwý chrám w Hradci postawi, a sw. Klimentu oslawi; — druhý swětěj Mařié w Praze — ot welikých wrat inhed na dráze. p. 42. *Legenda o sw. Cyrillu, Methodiowi a Ludmile* (we *Wýboru z lit. české* p. 312) wyprawuje, že Bořiwoj založil kostel ten dle slibu učiněného p. Marii we wyhnanstwí swém w Morawě. Starší *Vita S. Wenceslai* (*Pertz. Mon.* VI. p. 214) přičítá založení kostela p. Marie Spytihněwowi, pokládá wšak mylně tohoto za prwní křesťanské kníže české.

[12]) *Časop. Česk. Mus.* r. 1830. p. 454.

[13]) *Neplach* w Dobnerowých Mon. IV. 97. *Pulkawa* we wydání Procházky

Digitized by Google

místě, někdy pohanstwu tak zaswěceném a později wždy slawném, nemohlo owšem scházeti chrámu křesťanského hned za prwních začátků. K wětší oslawě kostela tohoto wymyšlena nepochybně teprw později powěst, že w něm sw. Cyrillus chowal tělo sw. Klimenta po tři léta, prwé než wzal je s sebau na cestu do Říma. [14])

912 Otec sw. Wácslawa, kníže Wratislaw I (od r. 912) založil druhý kostel na hradě Pražském ke cti sw. Jiří, w němž potom
926 pohřben jest (✝ 926). [15]) Zde položeno též tělo prwní mučednice české Ludmily, přeneseno z Tetína od zbožného wnuka jejího Wácslawa [16]).

928 Swatý Wácslaw (od r. 928) kromě dwau kostelů, které již byly we hradě Pražském, wystawil třetí, nádhernější kostel sw. Wíta. Bylo to dle wšech powěstí a zpráw dílo jeho zwláště oblíbené. Biskup Řezenský Tuto byl požádán, aby schwálil založení kostela tohoto zwláštním powolením swým. Chrám dostawený byl od téhož biskupa poswěcen [17]) čili dle Cosmy od nástupce jeho Michala teprw za panowání Boleslawa I. [18]) Dle powěsti uložil w něm sw. Wácslaw ruku sw. Wíta, kterau jemu darowal král německý. [19]) Brzy wšak oslawen byl kostel tento nad jiné pro národ český co schránka tělesných ostatků swého zakladatele, kteréž dal do něho přenésti Boleslaw I z lítosti nad
938 spáchanau bratrowraždau (r. 938). [20])

Kostel sw. Wíta stal se způsobením Boleslawa II kostelem biskupským, a tudy Praha hlawním sídlem církwe české.

p. 48. Nejstarší listinná zpráwa o tomto kostele sw. Klimenta jest teprw od r. 1215.

[14]) *Pulkawa* tamže.

[15]) *Vita Venceslai. Pertz. Mon.* VI. 214. *Neplach.* 98.

[16]) *Legenda* we *Wýboru z lit. české* p. 313, 318.

[17]) *Vita Venceslai* 219.

[18]) Tak wyprawuje *Cosmas* p. 40 proti staršímu swědectwí žiwotopisce sw. Wácslawa.

[19]) *Legenda* we *Wýboru z lit. české* p. 317. *Dalemil* 51.

[20]) Tuto pohnútku udáwá *Legenda staroslowanská* (w Časop. Mus. r. 1830 p. 461); proti wůli Boleslawa I stalo se to dle *Vita S. Wenc.* což šíře rozwádí *Cosmas* p. 41, jak se zdá následowáním starých legend o sw. Ludmile, nad jejímž hrobem prý Drahomíra dala wystawiti kostel sw. Michala, aby se zázrakowé nepřičítali jí, nýbrž swatému archandělu.

Také první založení klášterů, nejdůležitějších wzdělawacích a dobročinných ústawů středního wěku, stala se pro Čechy w Praze a w nejbližším okolí Prahy. Nejprwé totiž při kostele sw. Jiří na hradě Pražském založen byl od Boleslawa II klášter jeptišský (asi r. 973), we kterém sestra jeho Mlada (Maria) byla 973
první abatyší. Potom spůsobením sw. Wojtěcha založil týž panowník we Břewnowě blíž Prahy první mužský klášter w Čechách pro řeholi sw. Benedikta (993.) 993

Již tento počet nábožných založení w nejprwnější době křesťanstwí, a jmenowitě přednost daná Praze při zwolení sídla biskupského před jinými tehdejšími sídly knížat, postačowala by na důkaz, že owšem Praha byla tehdáž hlawním sídlem země; čemuž ale i wšecky jiné okolnosti, ano dílem i wýpowědi sauwěkých neomylně naswědčují.

Proti Praze, jakožto přednímu místu w zemi, zaměřil roku 928 Jindřich Ptáčník na welkém tažení swém, jímž Čechy na 928
začátku panowání Wácslawa uwedeny byly znowu w poplatnost k říši německé. Tak nazwaný letopisec saský jmenuje Prahu při té příležitosti wýslowně sídlem Wácslawowým. [21]) Pohříchu o tomto tažení mocného krále německého není nic wíce známo, než práwě, že přitáhl až ku Praze. Tím méně může se powěděti, jak dalece Praha neb Wyšehrad míwaly důležitosti pro obranu země za časů starších wálek se Franky. Rowněž aspoň pochybné jest, zdali pozdější tažení krále Otty I proti Boleslawowi I. r. 950 Prahy se dotýkalo, ač owšem nepochybně též 950
zasáhlo až někam do prostředka země. [22])

[21]) Posthaec Pragam adiit cum omni exercitu, Boemiorum urbem, regemque ejus in deditionem accepit. *Widukind* 432. — Rex Pragam Boemiorum cum exercitu adiit, urbem et regem in deditionem accepit, Boemios tributarios faciens, reversus est in Saxoniam. Regnabat autem in Praga Wenezlaus Deo et hominibus acceptus etc. *Annalista Saxo. Pertz. Mon.* VIII. 596.

[22]) Wyprawowání Widukinda sauwěkého a událostem dosti blízkého o tomto tažení Otty jest w celosti toto: Illo tempore rex proficiscitur in militiam contra Bolizlavum regem Boemiorum; et cum capienda esset urbs, quae nuncupabatur Nova, in qua clausus obsidebatur Bolizlavi filius, prudenti rex consilio diremit proelium, ne miles in rapiendis hostium spoliis aliquod periculum incideret. Considerata itaque virtute regis ac innu-

Digitized by Google

Že Praha za slawného panowání prwních dwau Boleslawů, stawši se sídlem netoliko Čech, nýbrž mocné a daleko rozsáhlé říše západoslowanské, tím samým nabyla nádhernější podoby, hlučnějšího žiwota a slawné powěsti daleko široko w Europě, dá se wíce sauditi z powahy wěci samé, než doličiti swědectwími o tom ze sauwěkých spisowatelů, ačkoliw i těchto docela naprosto neschází. Boleslaw Chrabrý zajisté dle swědectwí sauwěkého Adalbolda za zlých domácích rozbrojů w prwních létech po smrti Boleslawa II prý „rozkoší Prahy" a příjemností Čech lákán byl, zmocniti se jich; powěst wšak takowá o Praze owšem zjednána jí byla od mohutných dwau oněch panowníků [22]).

mera multitudine exercitus Bolizlav urbe egressus, maluit tantae majestati subici, quam ultimam perniciem pati; sub signisque stans, et regem audiens responsaque reddens, veniam tandem promeruit. Inde plena victoria gloriosus factus rex Saxoniam regreditur. *Pertz. Mon.* V. 452. — S tím sluší srownati datum listiny Otty I r. 950 na témž tažení českém wydané dne 16. Čerwence, wytištěné w *Monumenta Boica* XXVIII. p. 182 „Actum Beheim in suburbio *Nivunburg.*" Že Widukindowa *Nova urbs* a tento *Nivunburg* (= Nowýhrad) jest to samé, dá se snadno sauditi; žeby se ale tím měla rozuměti Praha čili některá část nynějšího města Prahy, jmenowitě buď Malá strana, buď Staré Město, jest mi naskrze nepodobné ku prawdě, a nemá pro sebe zcela žádných historických důwodů. Odkazuji zde místo dalšího šíření řeči předběžně na nejstarší místopis Prahy, doleji položený, s kterým se to nijak srownati nedá. Mnohem wíce wáhy zdá se mi míti důmyslná domněnka *Palackého*, wyslowená w českém wydání *Dějin národu českého* (p. 243 w notě 229), že snad míněna tím Boleslaw, jakožto hrad tehdáž nowě, totiž teprw od Boleslawa I založený. — *Flodoard*, spisowatel též sauwěký, ale od dějiště welmi wzdálený, kněz Remešský totiž, wyprawuje sice o tažení Otty w celosti takto: Otto rex, qui quandam Wenedorum magnam obsederat urbem, nomine *Proadem* (jin. Proidam, Praidem), regem ipsorum in subjectionem recipit, sed et Hungaros sibi subditos facit etc. *Pertz. Mon.* V. p. 400. Tu ale, ačkoli se dopustiti může, že francauzský kronista swým Proada neb Praida mínil Prahu, předce mnohem podobnější jest, že zle zprawen byl, maje za to, že obležena byla Praha, dle powěsti slawné jemu jakž takž známá, ano obležení týkalo se skutečně hradu jiného, nežli žeby byl zle zprawen býwal bližší Widukind, aneb žeby i Praha i ještě jiný hrad byl býwal obležen, ale Widukind že by jen práwě o Praze nic byl newěděl.

[22]) O tom *Adalbold* in *Vita S. Heinrici II imperatoris.* (*Pertz.* VI. 694): Tandem Bulizlavus Meseconis filius jocunditatem Pragae et amoenitatem Boemiae promissae praeponit amicitiae, et ut nepote suo (t. Boleslawa III)

Digitized by Google

3.

Místopis Prahy w 11. a 12. století.

a) Hrad Pražský.

Bude záhodné, na začátku doby, která nám w porownání s předešlými jest již mnohem jasnější, seznámiti se před wyprawowáním příběhů zewnějších s poměry wšeobecnými a stálými, bez jejichž známosti méně snadno jest rozuměti oněm. Pročež napřed jednáno zde bude o nejstarším místopise Prahy, pak o poměrech obywatelů čili společnosti Pražské.

W ohledu prwním, o místních totiž poměrech Pražských, čerpáme známost hlawně z otce dějepisu českého Cosmy a několika pozdějších kronistů 12. a začátku 13. století, pak z nehojného počtu listin 11. a 12. století. Snadno wšak dá se mysliti, že ty samé místní poměry, které byly za žiwobytí Cosmy w 11. století (umřelť r. 1125 již co 80letý stařec, jehož pamět sáhala tedy dosti daleko nazpět), z wětšího dílu stáwaly také již w době starší, jmenowitě aspoň již w desátém století za času slawných dwau Boleslawů. Jak dalece měnily se wěci během času, bude dílem wyswítati z popisu samého.

Praha, jak ukázáno, wzala začátek swůj wystawením hradu Pražského. Tento i několik století po založení swém na každý spůsob byl hlawní a podstatnau její částí.

Hrad Pražský (we spisech latinských až do prwní polowice 13. století dle tehdejšího obyčejného spůsobu řeči nazýwaný *castrum* neb *urbs*, neb také *civitas Pragensis*) měl dle wypsání již nahoře podaného polohu starým Slowanům při zakládání pewných míst wůbec oblíbenau. Stoje na podlauhlém, nepříliš wysokém wrchu, zaujímal, jak se zdá, hned od počátku skoro celé to samé prostranstwí jako nyní. Na západní straně, kdež není žádné přirozené ohrady, byla zámecká hora přerwána dělaným příkopem, 40 loket širokým a 50 hlubokým, přes nějž

qualibet ratione ejecto, tantae terrae principatu potiri possit, fraudum suarum intima scrutatur etc.

Digitized by Google

z nynějšího Hradčanského náměstí wedl do hradu most, asi tu, kde nyní jest hlawní wchod do zámku. [24]) Wýchodní, uzký a podlauhle dolů se klonící konec zámecké hory, po kterém wedau nyní tak nazwané zadní čili staré schody nahoru do zámku, nazýwal se zastaralým českým jménem Opyš čili Opuš, to jest tolik co Ocas hradu (u Cosmy do latiny přeloženo: *cauda urbis*). [25]) Do hradu wedly dwě brány, jedna wětší (porta major, weliká wrata) s přední strany, do kteréž se wcházelo přes onen most, druhá zadní čili menší brána (porta minor) „malé wrátce“ (u Dalemila a Pulkawy), ku které se po příkré cestě přicházelo nejspíš jen pěšky nahoru po Opyši. [26])

Za času Libuše byly hradby Pražské bezpochyby dosti skrowné a snad jen dřewěné, jak při rozličných jiných hradech; za Boleslawů však, o tři sta let později, wyhlížel hrad Pražský nepochybně již docela jinak. W době bližší paměti Cosmowy, snad asi okolo roku 1050, dal konečně kníže Břetislaw I přestawiti zdi hradu Pražského celé kolem do kola. [27]) Později píše se o Soběslawowi I, že za jeho panowání roku 1135 byla Praha obnowena dle wzoru wlaského; čemuž srownale s Dalemilem rozumím jakožto o nowém spůsobu opewnění hradu Pražského. [28]) Snad že od Soběslawa I wystaweny byly při zdech také pewné

[24]) Most tento zmiňuje se u *Cosmy* k roku 1004 na str. 71; týž most musí se rozuměti w *Thietmarowi* (*Pertz.* V) p. 808. O příkopu starém, přes nějž wedl tento most, mluwí *Contin. Cosmae* p. 430 při roce 1278: Renovatum est et antiquum (fossatum), quod est propius muro castri . . . latitudo ejus XL cubitorum, et altitudo L erat.

[25]) Jméno *Opyš* přichází zhusta w knihách městských 14. a 15. století, odkudž širší citaty uwedl jsem w *Časop. Mus.* r. 1849 p. 31. Kromě toho také w *Contin. Cosmae* při r. 1278 p. 430. U *Cosmy* cauda urbis p. 71.

[26]) Aliis fugientibus per praeruptam viam, quod vulgo dicitur per caudam urbis, in arta *posterula* prae angustia exitus ibi innumeris oppressis etc. *Cosm.* 71. Název *porta minor* w *Cosmae Cont.* p. 430 při r. 1278, *porta major* tamže p. 438 při r. 1281. *Malé wrátce* jmenují se u *Dalemila* při r. 1241 (Varianty), u *Pulkawy* p. 105.

[27]) Dum pater ejus Bracizlaus reaedificaret moenia totius urbis Pragae per gyrum etc. *Cosm.* 130.

[28]) Eodem anno metropolis Bohemiae Praga more latinarum civitatum coepit renovari. *Cosmae. Cont.* p. 318. — O tom *Dalemil* na str. 114: Tu kněz swéj zemi k okrase — zdiú obnowi hrad u Praze.

Digitized by Google

wěže, o kterých se již potom zmínky stáwají w kronice Vincentia a pozdějších. [29])

Uwnitř hradu Pražského byly, jak ukázáno, již za prwních časů křesťanstwí tři kostely. Nejstarší z nich, kostel panny Marie, po němž nyní dáwno nestáwá žádného sledu, stáwal dle swědectwí Cosmy i Dalemila blíž samých welikých wrat čili přední brány hradské w cestě. [30]) Zdá se, že záhy přišel w zapomenutí, poněwadž zmínky o něm jsau welmi řídké. Druzí dwa chrámowé, pozdějším knížatům oblíbenější, jeden jsa spojen se sídlem biskupstwí, druhý s bohatým klášterem, zastínili jej brzy.

Starý chrám kathedralní sw. Wíta stál we prostranstwí nyní prázdném před samým wchodem do nynějšího kostela nedostaweného. We spůsobě, w níž wystawen byl od sw. Wácslawa, byl to kostelíček kulatý, byzantinský, jak Cosmas prawí, staweny dle wzoru kostela Římského. [31]) Proti jiným kostelům onoho času w Čechách byl uměleji stawen; stkwěl prý se leskem kowů; [32]) také snad byl o něco wětší, než starší kostely sw. Marie a sw. Jiří. Hlawní oltář byl sw. Wíta. Tělo sw. Wácslawa odpočíwalo po prawé straně jiného oltáře swatých dwanácti apoštolů, [33]) a wedlé něho rowněž tělo mučedníka Podiwena, wěrného jeho sluhy; obě pod zwláštní kaplí, kterauž později biskup Šebíř (za panowání Oldřicha neboli Břetislawa I) dal rozšířiti; poněwadž pak to jináč státi se nemohlo, dal wyzdwihnauti tělo Podiwena, a složil je w rakwi w komoře, we které se chowaly poklady kostelní. [34]) Mezi poklady těmito nacházela se co zwláštní památnost mešná raucha sw. Wojtěcha (paramenta St. Adalberti: alba, dalmatica, casula, cappa, facitergium), [35])

[29]) *Vincentius* při r. 1147 p. 39, při roce 1162 p. 70 (*Dobn. Mon.* I).

[30]) Ot welikých wrat iuhed na dráze, prawí *Dalemil*, s čímž sluší srownati *Cosmu* na str. 192 při roce 1092: in porta civitatis ante templum S. Mariae.

[31]) *Cosmas* p. 135.

[32]) *Vita S. Wenc.* p. 219 jmenuje jej „ecclesiam nobili operum artificio constructam — miroque metallorum fulgore decoratam."

[33]) *Legenda staroslow.* w Časop. Mus. 1830 p. 461.

[34]) *Cosm.* p. 268.

[35]) *Cosm.* 55.

Digitized by Google

ježto dle powěstí od Cosmy wyprawowané byla dar od císaře Otty (III), jehož zpowědníkem byl sw. Wojtěch.

Kaple ona byla již w 10. století powěstná pro zázraky, které se od wěřících přičítaly tělu sw. Wácslawa, tak že i z cizích okolních zemí přicházeli chorobní hledat uzdrawení modlitbami k swatému dědici českému. [36])

Nowého proslawení w témž spůsobu nabyl kostel tento, když přiwezeno ze Hnězdna tělo sw. biskupa Wojtěcha (1039). Ku pohřbení jeho přistawen byl ku kostelu sw. Wíta jiný menší kostelíček jako we dweřích předešlého. Ale po nedlauhém čase widěly se knížeti Spytihněwowi II oba kostely býti příliš těsné; zwláště nemohlo se w nich směstnati wšecko lidstwo přicházející we swátek sw. Wácslawa. Pročež ustanowil se na tom (1060), aby oba dwa starší kostelíky dal zbořiti a wystawiti oběma českým patronům jeden kostel wětší. Hned prý wyznamenáno welké místo k stawení kostela, a přikročilo se k dílu, ač Spytihněw dokončení jeho se nedočkal († 1061). [37])

Nowý tento kostel swatých mučedníků Wíta, Wácslawa a Wojtěcha, jakž jej odtud Čechowé rádi nazýwali, shořel nahodilým ohněm dne 1. Kwětna 1090 a byl teprw asi w 7 létech nato zúplna zase obnowen. [38]) Později, r. 1132, shořela wěž kostelní zapálením od blesku; [39]) opět pak shořel kostel při obležení Prahy r. 1142, načež již o rok později byl wyswěcen, tedy již zase znowu wystawen. [40])

W nowé této budowě knížete Spytihněwa II jmenují se co zwláštní části: kaple sw. Cosmy a Damiana, we které pohřbeno bylo tělo Radima, bratra swatého Wojtěcha; [41]) krypta swatého

[36]) O zázracích a pautích ke hrobu sw. Wácslawa wiz *Vita S. Wenceslai* p. 221—223.

[37]) *Cosm.* 135.

[38]) Roku 1094 nebyl ještě dostawen; toho roku poswěcen zatím jen oltář sw. Wíta; kostel pak poswěcen r. 1096. *Cosm.* 181, 200.

[39]) *Cosmae Contin.* 306.

[40]) *Vincent.* 34. *Cosmae Contin.* 338, 342.

[41]) *Cosm.* 162 při r. 1074.

Digitized by Google

Martina [42]) a kaple sw. Gottharda. [43]) Z oltářů, kterých nepochybně wíce bylo, jmenuje se nowě také oltář sw. Mikuláše. [44]) Před kostelem byl obecný hřbitow, na němž dle poslední wůle swé pohřben byl roku 1100 kníže Břetislaw II s lewé strany přede dweřmi kostelními. [45]) Sestra jeho Ludmila, jak se zdá jeptiška Swatojirská, dala nad hrobem jeho postawiti při kostele klenutau kapličku sw. Tomáše, we které dáwala každodenně čísti mši za zemřelé. W kostele samém byli pochowáni z knížat zemských krom sw. Wácslawa Břetislaw I (+ 1055) a wedlé něho manželka jeho Judita (+ 1058), Bořiwoj II. (+ 1124) w kryptě sw. Martina, Fridrich (+ 1189) a snad jiných wíce, o nichž nestáwá písemné paměti. [46]) Též biskupowé býwali zde pochowáwáni od starodáwna; sauwěké zmínky stáwají o biskupu Jaromírowi čili Gebhardowi (+ 1089), jehož hrob byl wedlé kaple pod wěží kostelní, pak o biskupu Menhartowi (+ 1134). [47]) Od biskupa tohoto byl mučedník Podiwen přenešen z komory pokladní do kaple posledně jmenowané, [48]) od něho též hrob sw. Wojtěcha nowě wykrášlen zlatem, stříbrem a křištálem. [49]) Oheň však při obležení roku 1142 spůsobil, jak se zdá, welké zmatky i we hrobích; na to snad sluší wztahowati zpráwu, zaznamenanou od pokračowatele Cosmy při roce 1143 [50]) o nalezení hlawy sw. Wojtěcha, jakož i košile sw. Wácslawa w kostele Pražském. Za krále Wladislawa II dostal se prý kostelu Pražskému swícen staroumělého díla, přiwezený od Čechů z dobytého Mediolana, jenž posud se ukazuje. Za Dalemila mělo se za to, že pochází ze chrámu Šalomaunowa w Jerusalemě. [51])

[42]) *Cosm.* 268 při r. 1124.
[43]) *Cosmae Contin.* p. 329 při r. 1139.
[44]) *Cosm.* p. 268 při r. 1124.
[45]) *Cosm.* 215.
[46]) *Cosm.* 135, 268. — *Gerlach* (w Dobnerowých Mon. Tom. I.) p. 121. — Srow. též Beneše z Weitmile w II. díle *Scriptt. rerum Bohem.* na str. 420, 422 sq.
[47]) *Cosm.* 268. — *Cosmae Contin.* 314.
[48]) *Cosm.* 268.
[49]) *Cosm. Cont.* 295.
[50]) *Cosm. Cont.* 342.
[51]) *Dalemil* 85.

Digitized by Google

Kostel sw. Jiří stál hned od začátku na swém nynějším místě; klášter, jehož pewné zdi chwálí již žiwotopisec sw. Wojtěcha (asi r. 999), [52]) dosahowal až ke zděm hradským, čili zrowna činil w té straně část jich. Na to wztahuje se žertowná anekdota Cosmowa o swádě mezi abatyší Swatojirskau a Spytihněwem, synem Břetislawa I. při stawení zdí hradských (asi r. 1050). Nowá zeď w těch místech nemohla prý se jinak postawiti, leč by se zbořila pec abatyšina. To když dělníci učiniti se ostýchali, přiložil prý kněžic sám ruku, a dal pojednau strhnauti pec a swaliti dolů do potoka Brusnice, prawě: nebude dnes paní abatyše jísti teplých mazanců. Abatyše, to slyšewši, wyšla a zle jej zahanbila, posmíwajíc se tomuto jeho prý welkému hrdinstwí; začež Spytihněw, když se stal knížetem, ji jakožto Němkyni wypowěděl prý ze země. [53])

Při obležení hradu Pražského roku 1142 byl chrám a klášter sw. Jiří zároweň jak sw. Wíta netoliko též wypálen, nýbrž i skoro docela pobořen, jakožto na kraji stojící. [54]) Při nowé stawbě, které tehdáž bylo potřebí, dostal kostel sw. Jiří snad nynější swau podobu.

W kostele tomto býwali od času Wratislawa I, jako on sám, pochowáwáni snad wšickni knížata čeští krom sw. Wácslawa, až do Oldřicha, otce Břetislawowa, o němž jediném wýslowně tak wyprawuje Cosmas. [55]) Co drahý, swatý ostatek chowalo se w něm též tělo sw. mučednice Ludmily, kteréž po ohni práwě dotčeném neporušené zase nalezeno.

Méně podrobné než o kostelích jsau zpráwy, ježto se nám zachowaly o jiných staweních tehdejších wnitř hradu Pražského. Přední z těchto byl na každý spůsob dwůr (curia, aula) čili palác knížecí (palatium), kterýž stál od starodáwna po prawé straně od kostela sw. Wíta, tu kdež i nyní jsau nádherné pokoje císařské. O budowě samé nelze nic jiného powěděti, nežli že krom přízemí měla aspoň jedno wyšší patro s pawlanem do pro-

[52]) Firmissimis mocnibus vallatur. *Vita Adalb.* (*Pertz. Mon.* VI p. 589).
[53]) *Cosm.* 130.
[54]) *Cosmae Contin.* 336, 337, 338. — *Vincent.* 34.
[55]) *Cosm.* 87.

Digitized by Google

stranného místa mezi palácem a kostelem; [56]) pak že w 10. století w paláci samém byl také žalář. [57])

We prostranstwí mezi palácem a kostelem stáwala nejpodobněji staropamátná stolice, na kterau slawně býwali usazowáni knížata při nastaupení panstwí [58]) (principalis sedes, cathedra, thronus, principale solium), a někde w týchž místech uprostřed hradu bylo jakés wywýšené místo, řečené Žiži, we kterémžto jménu skrýwá se snad nějaký význam mythologický, a tudyž, dowoleno-li domněnkám nějaké místo dáti, snad jakás památka o bohoslužbách pohanských někdy zde wykonáwaných. [59])

Při kostele sw. Wíta byl dům, w němž kněžstwo k němu náležející společně přebýwalo (monasterium neb *claustrum* S. Viti), přistawený tak, že jedním křídlem stál na místě nynějšího kostela sw. Wíta, a jiným zaujímal domy na půlnoční straně od kostela wedlé samých zdí hradských nad Bruskau. [60]) Krom toho ale měli i biskupowé až do třináctého století swůj biskupský dům čili palác (palatium, forum episcopale) we hradě Pražském. Zmínka o něm se činí již za času sw. Wojtěcha (995). [61]) Dle pamětí pozdějších býwal blíž průčelí hradu Pražského, tedy

[56]) *Superioris aulae cancellos* připomíná *Cosmas* při roce 1037. p. 88.

[57]) *Vita S. Wenceslai* 222.

[58]) Tak saudím ze sauwislosti wyprawowání Cosmowa o posazení Břetislawa I na stolec p. 87, 88, též o wjezdu Břetislawa II do Prahy p. 192. — Že stál stolec knížecí někde uprostřed hradu, prawí *Vincentius* (p. 34) výslowně: pro tuenda civitate (Praga) et principali throno, quodam saxo, quod est (etiam) nunc in medio civitatis etc.

[59]) Ascendens noctu in media urbe eminentiorem locum, qui dicitur Zizi (varianty: Žiži, Ziscis). *Cosm.* 71.

[60]) Poloha paláce knížecího, starého kostela sw. Wíta a kněžského domu při něm wyswítá z bedliwého porownání míst u pokračowatelů Cosmy p. 412: ecclesia Omnium Sanctorum, quae sita est in exitu claustri versus curiam regalem; p. 437: item in ecclesia Pragensi testudines claustri in longa via versus Aquilonem omnes confractae et dimidia parte ambitus claustri et refectorio cum muro castri mota sunt de loco suo, et omnia ruinam minantur; w listině od r. 1295 (wložené do listiny od r. 1316 we bibliothece university Pražské: in capella sua (regia) contigua palatio suo in honore Omnium Sanctorum; konečně míst u Beneše z Weitmile o stawbě nowého kostela sw. Wíta, mezi kterauž teprw po wíce létech starý kostel byl stržen.

[61]) *Vita Adalb.* 589.

Digitized by Google

snad k té straně, kde wětší brána. [62]) Při něm byla wěž, která se rowněž nazýwala biskupská. Stawení samo mělo též, jako knížecí palác, swé wyšší patro nad pozemím. [63])

b) Podhradí Pražské.

Přiswědčil jsem nahoře k míněňí Cosmowu, že hrad Pražský wystawen byl w lese, kterýž, jak za to mám, i později ještě jej obklopowal, a slaužil dle staroslowanských wálečných obyčejů k tomu, aby jej činil tím wíce nepřístupným. Les snad teprw poznenáhlu mizel, a byl jednak zoráwán, jednak na jeho místě pod ochranau hradu wznikaly wíce neb méně sauwislé řady budow, tu kdež nyní rozprostírají se města Pražská. Hlawní skupení obydlí lidských, tímto spůsobem powstalé na obau stranách Wltawy, nazýwalo se podhradí Pražské (suburbium Pragense). [64]) W nejbližším sausedstwí jeho jmenuje se w místech nynějšího Nowého města i také Malé strany krom toho několik wsí a jiných

[62]) Tak rozumím *Continuatoru Cosmy* při popisu welkého powětří a pobořených jím stawení r. 1281, p. 438. In turri, quae dicitur ad majorem portam Pragensis castri, primum aedificium. Secundum aedificium contra domum domini episcopi et curiam, quae vocabatur antiquitus turris episcopalis, aedificata in fronte castri opere firmissimo et artificioso, decidit in terram.

[63]) *Vincent.* p. 70 o zajmutí Soběslawa. Cum post celebrata divina in superiori palatio domini episcopi Sobieslao residente et beneficia expectante, quae rex in inferiori caminata videbatur disponere, capitur, et in majorem ibi turrim ponitur. — W listině kapituly Pražské dd. 1194 končí se popis swědků slowy: et quam plures alii, qui sedebant ad mensas in stuba magna episcopali.

[64]) Českého slowa *podhradí* při řídkosti česky psaných pamětí starších nenalézám o Praze samé nikdež, nežli w pozdějších časích, we kterých wztahowalo se tak jako latinské *suburbium* již jen na welmi malý okršlek nynější Malé strany. Tak na př. r. 1388 jmenuje se w knize Hradčanské od r. 1350 fol. 102 Slawek z Podhradie měščenín menšieho města Pražského. Podobně píše ještě i Hájek o welkém ohni r. 1541: I wšecko podhradí pod Hradčany shořelo. A wšak poněwadž *urbs* w této době tak jako *castrum* znamená *hrad*, musí se i *suburbium* překládati *podhradí.* Že se tohoto slowa i při jiných hradech tak užíwalo, o tom swědčí místní jména doposud zachowaná, kterážto lze čísti w *Palackého Popisu králowstwí českého.* (Wiz w rejstříku toho díla slowo *Podhradí.*)

Digitized by Google

bydlišť, které se we spisowných pamětech toho času druhdy též počítají w jistém spůsobu ku Praze.

W jakém postupu času ono podhradí Pražské část po části powstalo, nedá se nyní owšem již podrobně určiti. Za časů Cosmowých bylo wšak již welmi žiwé a rozsáhlé. Při wyprawowání příběhů roku 1091 dáwá nám zajisté příznivý pojem o průmyslu a obchodu jeho, jmenowitě o hlučnosti odbýwaných zde trhů. [65]) Hned nato při wypsání slawného wjezdu Břetislawa II do Prahy (r. 1092) mluwí o tanečných zástupích, rozestawených po rozdílných rozcestích ulic (per diversa compita). [66]) Dle téhož wypsání jakož i dle wyprawowání Cosmy o welké powodni r. 1118 bylo již tehdáž wíce kostelů w podhradí Pražském, z čehož se aspoň poněkud dá sauditi o wětší lidnatosti. [67]) I slowa Adalboldowa o rozkošnosti Prahy, která wybízela chtiwost Boleslawa Chrabrého k wýbojům, musí se tušim rozuměti w té míře o bohatém podhradí jako o samém hradu Pražském. Pročež nepochybíme, představíce sobě, že mělo podhradí Pražské již za Boleslawa II asi tu samau rozsáhlost jako za času Cosmy, a že jednak zwýšená wzdělanost we průwodu rozšířeného křesťanstwí, jednak rozšíření říše české za dwau slawných Boleslawů nejwíce přispěly ku promýtění lesa a weselému zalidnění welkého prostranstwí od hradu Pražského až k Wyšehradu.

Jaké to byly kostely, o nichž Cosmas na dotčených místech kroniky swé jen powšechně se zmiňuje, toho domýšleti se musíme z jiných, dílem sauwěkých, dílem o něco pozdějších zmínek o jednotliwých kostelích, dílem také z některých jiných okolností, ze kterých se dá sauditi, že ten neb onen kostel již asi w této době stáwal.

[65]) Kněžna Hilburga prawí k Wratislawowi: Nusquam enim melius ditaberis nec amplius magnificaberis, quam in suburbio Pragensi et vico Wissegradensi. Ibi Judaei auro et argento plenissimi, ibi ex omni gente negotiatores ditissimi, ibi monetarii opulentissimi, ibi forum, in quo praeda habundans superhabundat tuis militibus. *Cosm.* 185.

[66]) *Cosm.* 192.

[67]) Nam noster iste fluvius Wltawa repente praeceps erumpens de alveo, ah! quot villas, quot in hoc suburbio domus, casas et ecclesias suo impetu rapuit. *Cosm.* 259.

Digitized by Google

W objemu nynějšího Starého města Pražského zasluhuje přední zmínky staroslawný chrám panny Marie před Týnem. Jmenuje se ponejprwé w listině kapituly Wyšehradské roku 1135, kdež sice wlastně je řeč o špitále panny Marie, wšak není pochyby, že práwě při tomto špitále, ustanoweném pro cizí příchozí i také pro chudé, stál již tehdáž kostel panny Marie, od něhož práwě špitál měl jméno. [68]) Blízko špitála a kostela tohoto zmiňuje se již za panowání Bořiwoje II (1100—1107), a stáwal na každý spůsob dáwno předtím na místě nynějšího starého ungeltu dwůr pro cizí kupce (*curia hospitum mercatorum* čili krátce také jen *curia hospitum*; srownej ruské *gostinoj dwor)*, starodáwným jménem Týn nazwaný. [69]) Dá se sauditi, že kupecký dwůr tento a jeho zřízení, o němž bude ještě mluweno doleji, i také špitál panny Marie, který snad byl s ním w nějakém spojení, pocházejí hned z desátého století, a tudyž aspoň z doby Boleslawů.

[68]) Totožnost špitálského tohoto kostela s kostelem Týnským dá se bezpečně dokázati z listin kapituly Wyšehradské ze třináctého století, w nichž kostel Týnský ještě wždy jmenuje se *ecclesia S. Mariae de hospitali*, neb *S. Mariae hospitalis;* ku př. ze slow listiny r. 1280: ecclesiae S. Mariae dictae hospitalis in civitate Pragensi circa curiam communem, quae vulgariter Thyn dicitur a j. Listina w textu dotčená od r. 1135 obsahuje práwě darowání tohoto špitálu kapitule Wyšehradské, kteráž i we 13. století byla w držení kostela Týnského a špitálu při něm.

[69]) Bořiwoj II učinil jisté darowání na tomto kupeckém dwoře kapitule Pražské, o němž zachowaly se staré zpráwy w rukopise jednom kapituly Pražské ze 14. století (Sign. Nro. 188, wiz w *Erbenowých Regestech* p. 84), též w Beneši z Weitmile (*Scriptt. rer. Boh.* Tom. II. p. 421) a w *Series ducum Bohemiae* (tamže p. 428), pak w listině kapituly Pražské od r. 1298, kdež praví král Wácslaw II: „quod recordationis inclytae dominus Boriwoy dux Boemiae, praedecessor noster, pro suorum peccatorum remedio *curiam hospitum*, quae Tyn seu Laeta curia vulgariter nuncupatur, in civitate nostra Pragensi inter claustrum Sancti Jacobi fratrum minorum et ecclesiam S. Mariae cum redditibus, proventibus, libertatibus et juribus pertinentibus ad eandem ecclesiae saepe dictae munifica largitione donavit. Jméno *Týn* nachází se také již w listině od r. 1278, a jest nepochybně welmi starého půwodu; *Laeta curia* zdá se býti pozdější; o čemž ještě na jiném místě. O nedůwodnosti Hájkowých zpráw, že Týn býwal sídlem knížat českých, pojednal jsem w *Časop. Mus.* r. 1850, p. 351 etc.

Digitized by Google

Kromě kostela Týnského jmenují se dále w objemu Starého města: kostel sw. Ondřeje w nynější ulici Betlemské, wystawený, a wšak nejisto zdali prwotně založený, od Petra opata Ostrowského roku 1165 (dne 11. Října toho roku wložil bezpochyby při zaswěcení chrámu biskup Pražský Daniel do hlawního jeho oltáře ostatky některých swatých u přítomnosti krále Wladislawa II, králowny Judity, Petra opata a jiných swědků); [70]) dále kostel sw. Martina (w kautě nynější Martinské ulice blíž Plataisu); jmenuje se nejprwé roku 1187. [71]) Krom toho náleží snad již do této doby kostel sw. Jiljí, nyní Dominikanský, o němž nejstarší zmínka jest od roku 1238; [72]) kostel sw. Klimenta, jehož we 13. století dostali Dominikani; [73]) kostel sw. Walentina, o němž jest prwní zmínka r. 1253; [74]) pak kostel sw. Kříže menšího (w Poštowské ulici na rohu Konviktské); i snad také kostel sw. Jana na Zábradlí (in Vado) blíže mlýnů Staroměstských u mostu (při domě Č. 210), o nichž se to sauditi dá z byzantinské stawby jejich. Tak jako kostel sw. Kříže, kulaté a malé, wyhlížely tehdáž nepochybně wšecky jiné kostely podhradí Pražského. I Židé, kteří od starodáwna přebýwali w místech nynějšího města Židowského, měli již roku 1124 swau synagogu, kteráž dle spráwy prwního pokračowatele Cosmy wyhořela r. 1142. [75])

Dámeli tomu, jakž owšem můžeme, opírajíce se o powšechné wýpowědi Cosmy o podhradí Pražském, že prostranstwí mezi wyčtenými budowami chrámowými a jinými w celku sauwisle wyplněno bylo ulicemi a domy neb chalupami, můžeme dobře

[70]) Zpráwa o tom we *Chronicon Aulae Regiae* dle sauwěkého zápisku tam zachowaného, w němž Petr opat Ostrowský jmenuje se „constructor hujus ecclesiae." *Dobn. Mon.* V. 500.

[71]) W listině Wyšehradské od toho roku jmenuje se totiž *circuitus S. Martini in suburbio*, o němž bez toho jména také mluwí jiná listina od r. 1178. (*Erben* 162, 180.)

[72]) W listině c. k. dworského archivu we Wídni od r. 1238. (*Erben* 444.)

[73]) Aspoň Dalemil (p. 135) mluwí o kostele sw. Klimenta u mosta, tak jakoby byl stáwal před wystawením kláštera Dominikanského.

[74]) *Erben* 610.

[75]) *Cosm.* 272. — *Cosm. Contin.* 339.

Digitized by Google

míti za to, že wlastní podhradí zaujímalo na prawém břehu Wltawy již tehdáž nejwětší část nynějšího Starého města Pražského.

Wýběžky jeho neb osamělé wsi, což nelze weskrze rozeznati, we prostranstwí nynějšího Nowého města byly taktéž již w této době dosti znamenité.

Předně jmenuje se Poříčí (u Dalemila také Poříčany), [76]) ležící doleji při řece než wlastní podhradí tehdejší, již w zakladací listině kláštera Břewnowského roku 993. Kostel sw. Klimenta na Poříčí, nejspíše starodáwný, přichází r. 1226. Kostel sw. Petra [77]) tamže, náležející prwním Němcům Pražským, stáwal snad od času Wratislawa II (r. 1092), na každý spůsob již před panowáním Soběslawa II (1173—1178). W listině Břewnowské od r. 993 jmenuje se dále wes Rybník (Rybníček) u nynějšího kostela sw. Štěpána, kdež malý byzantinský kostelíček posud stojící dle stawby swé z týchž časů pochází. [78]) Na náwrší Zderazském stál již roku 1115 kostel sw. Petra, w němž dle Dalemila pochowán byl Zderad, zawražděný od Břetislawa II při obléhání Brna roku 1091. Od toho prý pochází posawadní jméno wršku. [79]) Při sklonku 12. století, r. 1190, založen jest tudíž od Kojaty a Wšebora synů Hrabiše ze slawného rodu později tak nazwaných pánů z Risenburka, klášter Křižowníků hrobu božího w Jerusalemě, řehole sw. Augustina. [80]) Nedaleko něho stál též již okolo r. 1180—1182 kostel sw. Wácslawa na Zderaze (při nynější trestnici.) [81]) Od kostela sw. Petra až dolů ku kostelu sw. Michala (nyní protestantskému), který snad teprw tehdáž zároweň byl wystawen, dostali jmenowaného roku Benediktini Kladrubští místo k založení wsi, která od nich obdržela jméno Opatowice. [82]) Později (r. 1178) připomíná se, ač ne-

[76]) *Dalemil* 135.
[77]) *Dalemil* 135.
[78]) Pozdější zmínky o Rybníku r. 1235 w listině Křižowníků Pražských.
[79]) *Dalemil* 92.
[80]) *Neplach* 108. Listina od r. 1227 u *Erbena* 332.
[81]) Dle listiny w bibliothece univ. Pražské od r. 1278.
[82]) W listině kláštera Kladrubského od r. 1115 (*Erben* 89): Pragae quoque ad supradictum monasterium locum dedi . . ad curiam et ad hospites ab ecclesia sancti Michaelis usque ad ecclesiam sancti Petri et usque ad

Digitized by Google

pochybně též co dáwno stáwající, kostelíček sw. Cosmy a Damiana na wrchu při nynějším klášteře Emauském, w jehož dwoře wedlé hlawního kostela posud se nachází. [83]) K jeho faře náleželo před založením kláštera Slowanského za Karla IV obywatelstwo nynějšího Podskalí; pročež sauditi se dá, že i toto stálo již tehdáž; určitá zmínka o Podskalí co wsi nachází se od roku 1199. [84]) Zdali Záton, připomínaný w zakladací listině kapituly Wyšehradské r. 1088, w témž místě hledati se má, kde nynější Wýton, s jehož názwem we wýznamu se srownáwá, tedy w sausedstwí Podskalí, jest poněkud pochybné, ač nikoli nepodobné. [85]) Blíž nynější Slepé brány založila Alžběta, manželka wéwody Fridricha, kostel sw. Jana (na Bojišti) na památku wítězstwí manžela swého nad Soběslawem II roku 1179.

Na Malé straně w části širší mezi hradem a mostem, která nepochybně nejdříw a nejhaušť byla zalidněna, nenacházíme w 11. a 12. století žádné zmínky o jiném kostele než panny Marie s kommendau Johannitů, nyní Maltanských, založeném teprw roku 1159. Podobno samo sebau, že některý jiný z kostelů Malostranských, které později nacházíme, neb také které již dáwno zmizely, náleží do starší doby. W užší části nynějšího města, wýše na Wltawě, nacházíme naproti tomu již r. 1142 kostel sw. Jana pod Petřínem (blíž hořejšího začátku nynějšího ostrowa Kampy). [86]) Při něm nepochybně již tehdáž stáwal co wes posud tak nazwaný Aujezd. Odtud aspoň rodilý byl biskup Pražský Mikuláš, který zemřel roku 1258. [87]) Blízko odtud,

publicam viam. Což šíře w listině od r. 1186: Locum Pragae ad curiam et ad hospites locandos in loco qui dicitur paperum (sic) vicus, ab ecclesia S. Michaelis usque ad ecclesiam S. Petri Sderaz et usque ad publicam viam. Jméno *Opatowice* wyskytuje se listinně teprw we 14. století. Odtud má posud jméno ulice Opatowická.

[83]) W listině kapituly Wyšehradské. (*Erben* 162).

[84]) W listině w Dobnerowých *Annales Hajeciani* VII. Ms. p. 23. (*Erben* 200).

[85]) W zakladací listině kapituly Wyšehradské od r. 1088 (*Erben* 79) čte se: In Pragensi suburbio Nazatone Quas cum filiis Caska, Bogdal, Imram. W traunice etc.

[86]) *Cosmae Contin.* 336.

[87]) De humili progenie de Vgiezd sub monte Petrino originem duxit, prawí o něm Franciscus canonicus. *Scriptt. rer. Boh. II.* 21.

Digitized by Google

též pod Petřínem, nazýwalo se jiné již w 11. století obstawcné místo: we Tráwnice (1088). [88])

O udání jmen jednotliwých ulic nebo prostranstwí w takto wyznačeném podhradí Pražském nemůže býti řeči w této době, pro nedostatek zřídel. Jediná ulice řečená Nebowidy, mající toto prawě české jméno již proto nepochybně dáwno předtím, připomíná se roku 1235; [89]) místo její, nejspíš někde na Malé straně, nedá se wšak blíže určiti. S welkau podobností může se twrditi, že tržiště (forum), často w listinách a kronikách připomínané, nacházelo se hned od starodáwna na místě posawadního Staroměstského náměstí, jednak proto, že tu na blízce byl Týn, jednak že se náměstí toto již we třináctém století nazýwalo starým, s ohledem na nowé tržiště u sw. Hawla, kteréž dle jistých zpráw powstalo za krále Wácslawa I. Krom toho bylo wšak jiné wětší tržiště, na kterém se za času Cosmy prodáwalo každau sobotu, wenku mimo podhradí, w místech mezi Prahau a Wyšehradem, nejspíše tu kde později welké tržiště Nowoměstské čili nynější trh Dobytčí, kteréž se pohodlně mohlo nawštěwowati z obau hradů a jich podhradí. [90])

Hlawní dwě části podhradí Pražského, na prawém a na lewém břehu Wltawy, spojeny byly od nepamětných časů mostem asi w tom samém místě kde nyní. [91]) Cosmas nedáwá nám žádné zpráwy o prwním založení jeho, poněwadž bezpochyby stáwal dáwno před jeho narozením, aspoň snad již za časů Boleslawů. Most tento, tehdáž nejspíše dřewěný, musil býti mnohem méně powýšen nad wodau než nyní. Cosmas totiž prawí, že Wltawa někdy, ač málokdy, při welké wodě dosahowala až ku podlaze jeho. We 73tém wšak roce stáří jeho (1118) wystaupila woda až 10 loket nad most; byla to owšem powodeň, o které ctihodný

[88]) W listině kapit. Wyšehradské: sex hospites sub monte Petrino W traunice. (*Erben* 79).

[89]) W listině kapituly Pražské: vicum Pragae qui Nebouid numcupatur. (*Erben* 411).

[90]) Inter utrasque urbes (t. Pragam et Wissegrad) in loco, ubi Sabbato fiunt mercimonia. *Cosm.* 220 (při roce 1105).

[91]) W zakladací listině kostela a kommendy Johannitů r. 1159 wykazuje se místo k tomu „Pragae juxta pontem“ kdež posud jest. (*Erben* 130).

Digitized by Google

kronista myslí, že nebylo takowé od potopy swěta. [92]) Důkladnější a sice kamenný most přes Wltawu wystawila mezi léty 1153 a 1167 králowna Judita, manželka Wladislawa II; kteréž dílo, předmět obdiwy sauwěkých, dle Vincentia dokonáno bylo we třech létech. [93]) K oprawowání mostu tohoto byly od dáwna, a snad asi od tohoto posledního wystawení, určeny příjmy ze cla na mostě samém, pak z osmi wsí k tomu odkázaných a z jakési daně z winären w Praze a w okolí. [94])

Dosti časté a staré jsau zmínky o mlýnech a jezích w Praze na Wltawě, leč owšem newždy dost jasné, aby se dalo určiti místo. Tak již zakladací listina kláštera Břewnowského zmiňuje se o několika mlýnech a jezích pod hradem Pražským na Wltawě, které darowány byly klášteru. Stály nejspíš na tak zwaném Písku, to jest na dolejším poříčí Malé strany od mostu ke Brusce, kdež weliká powodeň roku 1342 tolik písku naplawila, že od toho času nemohly tam mlýny již stáwati. [95]) W listině Wyšehradské od r. 1178 zmiňují se mlýny pod kostelem sw. Cosmy a Damiana, tedy asi tu kde posud jsau na konci Žitné ulice.

Ostrowy we Wltawě w Praze zmiňují se také již we 12. století, [96]) ač bez wlastních názwů. Nynější ostrow Kampa nazýwá se w zakladací listině kostela Maltanského (1159) pauze

[92]) Anno dominicae incarnationis 1118 mense Septembri tanta fuit inundatio aquarum, quantam non reor fuisse post diluvium in orbe terrarum . . . Aliis namque temporibus, tametsi hoc raro evenit, ut unda alluens vix tabulata pontis tangeret; haec autem inundatio altius quam X ulnis super pontem excrevit. *Cosm.* 259.

[93]) *Vincentius* oslowuje Juditu we předmluwě k dílu swému (p. 30): Ecce secunda nostra Judith, gloriosissima et serenissima regina Boemiae! Quantae sitis prudentiae, nobilitatis et industriae, vestra indicant opera etc. — a po wyčtení některých jejích děl: et quod haec supereminet omnia, Pragensis pontis opus imperiale. Quod etenim vel nullus principum, nullus ducum, nullus regum usque ad tempora vestra inchoare vel excogitare potuit, per vos gloriosam dominam nostram infra trium annorum spatium perficitur.

[94]) Dle listiny od roku 1253. *Erben* 610.

[95]) *Chronicon Francisci. Scriptt. rer. Boh.* Tom. II. 195.

[96]) Locus ad tres molendinos usque ad insulam fluvii, praví se již w listině Wyšehradské od r. 1135 (*Erben* 100).

ostrowem dolejším, nepochybně s ohledem na nynější Střelecký co hořejší. Písčité ostrowy pod Poříčím proti Bubnům (nynější Štwanice atd.) podléhaly snad déle než ostatní častým proměnám od řeky, kteráž tu we 12. století i později ještě poskytowala brod ku přejití. [97])

c) *Wyšehrad.*

Wedlé Prahy zachowal, jak již dotčeno, i starožitný Wyšehrad ještě dlauho důležitost co jedno z předních míst w zemi. Ačkoliw Libušina knížecí stolice již welmi dáwno přenešena byla z Wyšehradu do Prahy, přebýwali knížata čeští nicméně ještě do polowice 12. století s častým střídáním brzy na hradě Pražském, brzy na Wyšehradě; slawíwali zde swátky, držíwali sněmy a saudy, i odbýwali jiné důležité wěci zemské mnohem hustěji nežli na jiných hradech w zemi. Wyšehrad nazýwá se proto w latinských kronikách onoho wěku nejen obyčejným jménem *urbs, civitas, castrum, oppidum*, nýbrž tak jako Praha druhdy i *metropolis, metropolitana civitas*. I význam jména *Wyšší hrad* (altior civitatibus) [98]) býwal s důrazem wytýkán od kronistů, jimž na Wyšehradě záleželo, jakožto nějaký důkaz přednosti místu tomu náležející. Zwláštní zalíbení we Wyšehradě měli, jak se zdá, knížata Wladislaw I (1109—1125) a Soběslaw I (1125—1140), kterýžto poslední skoro stále přebýwal w nejstarším tomto sídelném hradě českém. Po jeho smrti stalo se zde ještě zwolení nástupce jeho Wladislawa II. Za tohoto wšak a nástupců jeho není již o sídlení na Wyšehradě žádné zmínky; odtud zdá se že počíná doba úpadku Wyšehradu.

I Wyšehrad měl, jako hrad Pražský, polohu skoro wšechněm hradům staroslowanským náležitau, totiž na wrchu, který jen s jedné strany potřebowal býti přepažen dělaným příkopem.

[97]) Doswědčují to častá tažení wojsk přes řeku w těchto místech, o nichž bez toho bude mluweno doleji.

[98]) *Wissegrada* cognominatur, quod sonat literaliter *altior civitatibus. Interpolator Cosmy* we smyšlené bulle Alexandra II p. 149. Podobně jmenuje pokračowatel Cosmy Wyšehrad *altiorem urbem*. p. 298.

Digitized by Google

S této strany, totiž od sw. Pankrací čili po nynější silnici Táborské, wedla do hradu hlawní čili weliká brána (porta magna), kromě které jen snad dwě malé fortny po schodech nahoru, jedna od Podolí, druhá od nynějšího města Wyšehradu. [99])

O rozličných proměnách we stawbě hradeb Wyšehradských jest nám méně powědomo než o hradě Pražském. Dalemil představowal si je, bezpochyby dle jiných sobě známých příkladů, w nejstarší době dřewěné; za času Cosmy ale byly zděné, a považowaly se wůbec za pewnější nežli zdi hradu Pražského. [100])

Hlawní stawení uwnitř byl palác knížecí, který dle starých wyobrazení Wyšehradu i srownáwajících se s tím swědectwí starších stáwal na jihozápadním kraji hradu asi tu, kde nyní c. k. zbrojnice, snad již od časů Libušiných. Prostrannost jeho musila býti weliká; neb se w něm za knížete Soběslawa I roku 1130 drželo shromáždění, we kterém bylo přítomno skoro 3000 osob. [1]) Zdi jeho jmenuje Cosmas staré a tím samým prý welmi pewné; nieméně wyprawuje, kterak mocný wichr od polední strany roku 1119 wywrátil zdi i s krokwemi, tak že celá prostřední část paláce sesula se, ježto zadní i přední strana zůstala bez porušení. [2]) W paláci byla od dáwna kulatá kaplička sw. Jana, zaswěcená dle jisté staré zpráwy od sw. biskupa Wojtěcha. [3])

[99]) W listině kapituly Wyšehradské od r. 1361 čte se: Montem nostrum, qui sub muro castri Wyssegradensis versus Podolium consistit, a parva porticula muri ipsius usque ad Podolium etc. . . . usque ad valvam seu magnam portam versus S. Pancratium castri praedicti. O podobné malé fortně se strany města domýšlím se, že nějaká byla, tu kde do nejnowějších časů.

[100]) *Dalemil* p. 22. — Transfert se ad tutiora urbis Wissegrad moenia, prawí Cosmas o Bořiwoji II, kterýž se z hradu Pražského odebral na Wyšehrad. p. 239.

[1]) *Cosmae Cont.* 298.

[2]) *Cosmas* 259.

[3]) Dle listiny kapituly Wyšehradské od roku 1258: Ad capellam rotundam in Wissegrad in curia regis sitam, quae aliquando intitulata fuit sancto Johanni evangelistae; k čemuž dále dokládá listina od roku 1264: quam per beatum Adalbertum praedecessorem nostrum, Pragensis ecclesiae episcopum et patronum, verissimis argumentis comperimus aliquando dedicatam fuisse, ob cujus reverentiam capellam eandem debito cultu prosequimur et honore.

Digitized by Google

W komoře knížecí chowaly se ještě za času Cosmy, jak on myslil, na wždy, lykowé střewíce Přemysla oráče. [4])

Nejstarší kostel Wyšehradský, sw. Klimenta, nazýwá se již we prwní polowici 13. století jen kaplí; [5]) měltě, jak se zdá, podobný osud jako starodáwný kostel panny Marie na hradě Pražském, byw totiž záhy zastíněn od wětších staweb pozdějších, tak že nyní sotwa jen ještě wí se o místě, na němž stáwal; [6]) titul sw. Klimenta byl toliko přidán pro památku také pozdějšímu kostelu sw. Petra a Pawla. Krom něho byly též starého půwodu kaple sw. Maří Magdaleny nadaná od knížete Břetislawa II, [7]) a kostelíček sw. Martina, byzantinské stawby, posawad stojící, o kterém se w 16. století wůbec wěřilo, že byl někdy pohanský. [8])

Nade wšecky starší Wyšehradské budowy stkwěl se od druhé polowice 11. století kapitolní chrám sw. Petra a Pawla i Klimenta na místě, kdež stojí posawad. Kníže Wratislaw II dle slibu, jejž učinil, položil k němu základ roku 1070 u přítomnosti biskupa Tusculanského Jana, wypraweného se slawným plnomocenstwím do Čech od papeže Alexandra II, při němž wymáhal důležitá privilegia pro nowý kostel a kapitolu. Knížecí zakladatel snesl při té příležitosti na wlastních ramenau 12 nůší kamene k započetí stawby, kteráž pak trwala wíce nežli čtyry léta. [9]) Nadací listinu wydal Wratislaw kapitole Wyšehradské teprw asi

[4]) *Cosmas* 18.

[5]) W listinách kapituly Wyšehradské od r. 1215, 1240, 1245 (*Erben* 260, 468, 538)

[6]) W Zapowě popisu Prahy (wyd. 1848) na str. 179, kdež se kaple sw. Klimenta uwodí jako posud stáwající, jest omylem kaple tato položena místo kaple sw. Martina, a kaple sw. Martina místo kaple sětí sw. Jana. Kostel sw. Klimenta stáwal před hlawním wchodem do nynějšího kostela sw. Petra a Pawla.

[7]) Zmínka w listině kapituly Wyšehradské roku 1130 (*Erben* 93).

[8]) *Staré letopisy české* při roce 1523 p. 458.

[9]) Papež Řehoř VII mluwí w listu ku králi Wratislawowi r. 1074 o kostele tom jakožto ještě nedostaweném a neswěceném. Jednotliwosti o založení kostela sw. Petra wyprawují interpolator a prwní pokračowatel Cosmy na str. 148 a 294.

Digitized by Google

roku 1088. [10]) Při chrámu byl podobně jako u hlawního kostela Pražského také dům pro kanowníky (claustrum Wissegradensis ecclesiae). [11])

Chrám, jakkoli hned z počátku s welkým nákladem stawený, došel ještě wětšího zewnějšího lesku za syna Wratislawowa knížete Soběslawa I. Dalť r. 1129 zwenčí okrášliti kostel korunau zawěšenau we průčelí, která zhotowena byla ze dwanácti hřiwen zlata a osmdesáti hřiwen stříbra, nepočítajíc mědi a železa spotřebowaného přitom. Stěny uwnitř byly malowány, dlažba ozdobena hlazenými kameny, wršek cihlami kryt, kolem do kola přistaweny chodby, oltáře okrášleny pokrowy a kříži zlatými a stříbrnými. [12]) Soběslaw I i snad již prwní zakladatel Wratislaw II byli w oblíbeném tomto chrámě swém pohřbeni. Jisté jest totéž o matce Soběslawa I, Swatawě (+ 1126), a o synu jeho Soběslawowi II (+ 1180). [13])

Pod hradem prostíralo se tu kde nynější město podhradí Wyšehradské (vicus Wissegradensis), [14]) malé sice w porownání s podhradím Pražským, ale za starších časů, pokud trwala sláwa Wyšehradu, w poměru neméně bohaté a žiwné, tak že w tomto ohledu mluwí Cosmas o obau jako sobě rowných.

Pro nedostatek studně na Wyšehradě byla woda do zámku wedena trubami ze studánky řečené Jezerka, blíž nynější wsi Michle; kterýžto wodowod, ač teprw we 14. století, wšak co dáwno stáwající se zmiňuje, a protož nepochybně pocházel aspoň ze časů, we kterých Wyšehrad ještě střídawě slaužíwal knížatům za sídlo.

[10]) Listina tato stáwá posud w archivu kapitoly Wyšehradské we čtyrech exemplářích, ač nesauwěkých (*Erben* 77).

[11]) *Cosmae Cont.* 294, 332.

[12]) *Cosmae Cont.* 294, 295. O tom též listina Soběslawa I od r. 1130. (*Erben* 93.)

[13]) O pohřbu Swatawy swědčí listina Soběslawowa od r. 1130, o Soběslawowi I listina Soběslawa II od r. 1178 (*Erben* 162), o Soběslawowi II *Gerlach* (w *Dobn. Mon. Tom.* I.) 92.

[14]) *Cosmas* při r. 1091 p. 185. *Vicus* užíwalo se druhdy w témž smyslu co *suburbium*; načež lze welmi jasné příklady čísti w Kosegartenowě neb Dregerowě diplomatáři pomořském o tamějších podhradích. Cosmas užíwá toho slowa o podhradí Wyšehradském nejspíš pro malau rozsáhlost jeho w poměru k podhradí Pražskému; bylotˇ snad jako nynější město Wyšehrad skoro jen jednau ulicí, což také jest *vicus*.

Digitized by Google

d) Okolí Pražské.

Zajímawý a každému, kdo staré listiny četl, známý úkaz jest hojnost nacházejících se w nich jmen místních, wztahujících se na přirozené předměty. Staří předkowé naši wěděli jméno každé hoře, každému lesu, každému potůčku; lukám, niwám, rozcestím atd. owšem nejwíce w časích, pokud bydliště lidská byla řidší, pročež k naznačení místa pojmenowání takowýchto předmětů potřebnější. Čím dál tím wíce mizela jména místní tohoto druhu z paměti lidské w té míře, jak jmen hradů, měst, wsí, samot atd. přibýwalo. Není proto diwu, že práwě w místech hlawního města země počet oněchno místních jmen není příliš weliký. Naproti tomu dá se sauditi, že jména takowá, třebas jen we pamětech pozdějších wěků náhodau zachowaná dle prawidla powažowati se mohau za starší, pokudž práwě pozdější historický půwod jejich není odjinud patrný. Stopy někdejší hojnosti takowýchto jmen, během času dílem wyhynulých jak w místech nynějšího města samého tak w nejbližším okolí, jsau nicméně i zde dosti znamenité.

Kromě řeky Wltawy, jejíž jméno jest na každý spůsob půwodu předhistorického, zmiňují se we starých pamětech jména dwau potoků, nynějšího města se dotýkajících, Brusnice totiž čili Bruska, prýštící se jen několik set kroků od Prahy pod Břewnowem a tekaucí pak hlubokým, až posud hustě porostlým údolím (Jelením příkopem) na půlnoční straně hradu ke blízké Wltawě, [15]) a Botíč, který po delším běhu padá do Wltawy na půlnoční straně od Wyšehradu. Již we druhé polowici 12. století byl pod Wyšehradem malý rybník, napuštěný wodau z téhož potoka, též mlýn jím hnaný. [16]) — Starodáwného půwodu byl nepochybně názew studánky w nynějších lázních Swatowácslawských, kteráž se we 14. a 15. století nazýwá Pučka. [17])

[15]) Rivulus Brusnica *Cosm.* 20. — In torrentem Brusnicam *Cosm.* 130. — Bruska rivulus *Cosmae Cont.* (při r. 1278) 430.

[16]) W listině wéwody Fridricha Johannitům r. 1183: Botis fluvium cum loco piscinae et molendini.

[17]) Jméno toto přichází často w knihách Nowoměstských ze 14. a 15. století.

Digitized by Google

Doleji při nynější uzké uličce proti Žofínu jmenowal se jakýs wýběžek Wltawy též we 14. století, a wšak také snad již we starších dobách, Strúha (rivus). [18]) Podobně měl bezpochyby zwláštní jméno swé také pramének malý, který nyní se špinau kanálů smíchán w místech Nowého Města údolím mezi horau sw. Apollinaříše a horau, na které stojí obecná nemocnice a Emaus, dolů ku Podskalí teče. Běh jeho, jindy snad mnohem patrnější než nyní, oživowal dosti hezkau krajinu, nyní wšelijak zastawenau, o níž nacházíme zajímawau zmínku w listině r. 1199. Dle této nazýwal se asi wršek, s kterého se obě stráně audolí tohoto potůčka rozcházejí, Wlčí branau (porta lupi). [19])

Audolí toto bylo dílem wzděláno w pole; taktéž wůbec asi celá krajina mezi podhradím Pražským a nejbližšími wsemi w místech nynějšího Nowého města, jakž aspoň zmiňují se role náležející k Poříčí a k Rybníku hned r. 993 w zakladací listině kláštera Břewnowského. W polích těchto posledně dotčených, doleji blíž Poříčí, nazýwalo se jisté místo „na Skytině.“ [20]) Zahrady owocné při podhradí Pražském zmiňují se již we 12. století. [21]) Na wrších, které ohrazují audolí Pražské na wýchodní straně až k Libni, zachowaly se wíce neb méně dlauho některé zbytky někdejšího lesa. [22]) Nejstarší jména wrchů těchto, i samého proslaweného Žižkowa, upadla wšak w úplné zapomenutí. Jediná hora Šibeničná (Sibenica), nejspíš ta sama, která se posud tak nazýwá, připomíná se w 11. a 12. století pro smutné ustanowení, které již tehdáž měla: [23])

[18]) Tamže.

[19]) W listině Přemysla Otakara I od r. 1199 (*Erben* 200): Qui agri locati sunt infra quasdam vias, quae eandem terram versus occidentem terminant in valle ad villam Podzkale, versus occidentem (sic) vero ad locum qui vocatur porta lupi circa praefatam ecclesiam (t. sw. Jana na Bojišti).

[20]) *Cosmae Cont.* 437 při r. 1281.

[21]) W listině kapituly Wyšehradské od r. 1130 (*Erben* 93), kdež Soběslaw I. daruje kanowníkům „pomoerium in suburbio, ubi aestivo tempore habeant, si spatiari velint.“

[22]) W knize Nowoměstské od r. 1471 čte se při r. 1473 E. 9: post valvam Montanam (t. j. za nynější Nowau branau) ex opposito silvae Podwinensis.

[23]) *Cosm.* 125 při r. 1042 — *Cosmae Contin.* 334 při r. 1141.

Digitized by Google

Wětší byly ostatky starého lesa w krajině na lewé straně Wltawy. Na širokém hřbetě Petřína shromáždili se roku 1004 wládykowé knížete Oldřicha s udatnými sbory swými ku přepadení Polanů w Praze dle básníka w „černém lese," který, jak o tom nahoře zmíněno, pokrýwal dílem ještě we 12. století také stráně k podhradí Malostranskému se sklońující. Po wrchu Petřína táhl se les s některými přestáwkami nejspíše až k Bílé hoře, kdež do dneška se zachowal. Od Bílé hory k Wltawě pod Prahau ku Podbabí bylo taktéž celé údolí Šárecké dle pozdějších swědectwí pokryto lesem. [24]) Zde dle powěsti, kterau prwní wyprawuje Dalemil na začátku 14. století, byl w čas díwčího boje oblauzen Ctirad od zchytralé Šárky, odkudž prý jméno údolí. Doleji pak při Wltawě zachowala se w podobě proměněné až do dneška někdejší obora králowská u Bubenče čili Owence. Wšecky tyto lesy, od starodáwna k loweckému hájemstwí hradu Pražského náležející, w čase, o kterém tuto jednáme, jistě mnohem wíce spolu sauwisely, nežli w časích pozdějších.

Jak dalece nicméně protrženy byly již w 10. století wsemi w krajině této stáwawšími, o tom nám dáwá částečně dosti podrobné zpráwy wícekrát zmíněná zakladací listina kláštera Břewnowského (993). W ní připomíná se již před založením kláštera wesnice Břewnow, od níž na polední straně hora, po které tehdáž wedla cesta od Prahy do západních Čech, ještě byla nezoraná. Na hoře této jmenowalo se jisté rozcestí Žernownice od žernowů čili mlýnských kamenů, které se u nčho tesaly. Tamže zmińuje se jakés leští (leščé). W údolí s půlnoční strany sauběžném s Břewnowským připomínají se wsi Weleslawín s lesem Šlachowem, Liboc s lesem Malejowem a Třešowice. Náwrší mezi oběma údolími, tedy od Břewnowa až k nynější tak nazwané Panenské winici, bylo tak jako protější tehdáž ještě nezoráno. Západněji u samé Bílé hory jmenuje se taktéž wes Ruzyně s polemi a lukami, a blízko ní wes Kuromrtwice čili Kuromrtwy, nyní zmizelá.

[24]) Jednu diéwku welmi krásnau jménem Šárku w jednom welikém lesu, ježto tehdy byl, w němžto přewelicí byli dolowé, uwázali k jednomu dřewu etc. *Pulkawa* p. 31. — I starší Dalemil (p. 25) wyprawuje owšem o lese.

Založení kláštera Benediktinského u Břewnowa přispělo nepochybně ještě wíce ke wzdělání této krajiny. Hory na polední i na sewerní straně od Břewnowa, které se w zakladací listině jmenují nezorané, byly nejspíš práwě hned za prwního začátku zorány od klášterníků, k jejichž jmění až do dneška náležejí.

Klášter a kostel Břewnowský byl nejprwé zaswěcen ke cti swatých Benedikta, Bonifacia a Alexia; hlawní oltář byl rowněž sw. Benedikta. Již ale kníže Břetislaw I několik let po přenešení těla sw. Wojtěcha z Polska (1039) za času opata Břewnowského Menharta wystawil chrám nowě ke cti tohoto apoštola národu českého (okolo r. 1045). [25]) Odtud nazýwal se obyčejně kostelem sw. Wojtěcha a Benedikta. [26]) Břetislaw I dal w kostele tomto pohřbiti paustewníka Wintíře (Günthera), od něhož prý křtěn byl. [27])

Jméno hory Petřína bylo staroznámé hned za času Cosmy, kterýž je odwodí od latinského *petra* t. j. *skála;* [28]) důkazu dosti, že newěděl žádného historického, tedy pozdějšího půwodu jeho. Kamene ze skály Petřinské užíwalo se již tehdáž ku potřebám stawebným s oblibau. Roku 1134 dal zajisté Sylvester opat kláštera Sázawského wydlážditi tamější kostel kameny hlazenými, přiwezenými až z Petřína. [29]) W neznámém čase byla na wrchu wystawena kaple sw. Wawřince. Zmiňuje se ponejprw roku 1135. [30]) Na dlauhé polední stráni Petřína, odwrácené od Prahy, byly již we 12. století (snad zde onde) wzdělááwány winice. [31])

Též jméno Strahowa, co hory neb lesa, bylo staro-

[25]) Dle listiny kláštera Břewnowského od téhož roku (*Erben* 44).

[26]) *Cosmae Cont.* 293. — Též listina kláštera Břewn. od r. 1193. (*Erben* 186).

[27]) Dle listiny od r. 1045 wýše zmíněné. (*Erben* 44.)

[28]) Latus mons nimis petrosus, qui a petris dicitur Petrin. *Cosm.* 20.

[29]) Lapidibus politis de Petrino monte advectis. *Chron. Sazav.* 316.

[30]) W listině kapituly Wyšehradské toho roku (*Erben* 99.), s níž sluší srownati jinau listinu též kapituly od r. 1252.

[31]) W listině kláštera Plaského r. 1146 (*Erben* 118): Pragae in Petrin vineam et duos vinitores cum possessione sua in Mothos (čti Motol, kdež zboží kláštera Plaského připomíná se již w listině od r. 1209. *Erben* 237.)

dáwné. [32]) Dle jisté wýpowědi kronisty Gerlacha (který psal na začátku 13. století) míwali zde za starších časů lotrowé swau skrýši, přepadáwajíce snad opozdilé pocestné, kteří přicházeli ku Praze. [33]) Zde založili kníže Wladislaw II a manželka jeho Gertruda z náwodu Zdika biskupa Olomauckého roku 1140 slawný klášter Praemonstratský. Prwní mnichowé do něho powolaní z Němec musili některý čas přebýwati we staweních dřewěných; brzy ale dokonána byla králowská prý stawba nowého kláštera, pro kterau dle wůle zakladatelů měl se posawadní Strahow nazýwati horau Sion. Zakladací listina jest zhotowena roku 1143 od biskupa Jindřicha Zdika. Kostel byl zaswěcen panně Marii, a při něm obzwláštní kaple sw. Kateřině. [34]) W kostele tomto byli pochowáni biskup Zdik (1151), králowna Gertruda (1151) i konečně král Wladislaw II (+ 1174). Wětší změna we stawbě stalu se roku 1182, když wětší oltář byl přenešen a chor wyzdwižen. [35])

Jak daleko les, pokud jím pokryt byl Petřín i Strahow, zasahowal dále po hoře zámecké w místech, kde nyní jsau Hradčany, nedá se owšem určiti. O staweních w místech těchto nenachází se w celé době, o níž jednáme, ani nejmenší zpráwy; ano při roce 1276 wyprawuje nám sauwěký kronista příhodu, ze které by se sauditi mohlo, že ani tehdáž nebyla obydlena, totiž že objewilo se welké množstwí wlků před oběma branami hradu Pražského, tedy w místech potomních Hradčan i na Opyši. [36]) W místech těchto, někde na cestě od Strahowa ke

[32]) *Vincentius* (p. 32) i *Gerlach* (p. 84) při wyprawowání o založení kláštera Strahowského přikládají hoře jméno *Strahow* (Ztragov) co prwé stáwawší, než klášter na ní byl založen. Dalemil pak při dobytí Prahy na Polanech r. 1004 prawí: Že na tom miestě stráž jměli, tomu *lesu* Strahow wzděli.

[33]) Ipse (Wladislaw) montem Strahow mutavit in montem Sion, et de spelunca latronum erexit ibi talem fabricam, cui vix similis invenitur in ordine nostro. *Gerl.* 84.

[34]) Listina kláštera Doksanského od Wácslawa I r. 1234 má dátum: In Strahou in capella S. Katherinae. *(Erben 391.)*

[35]) Gerl. 97.

[36]) Luporum maxima multitudo visa est ante valvas castri Pragensis ex utraque parte. *Cosmae Cont.* 422.

Digitized by Google

hradu ukazowáwalo se místo, na kterém prý Drahomíra, půwodkyně zawraždění sw. Ludmily, pohlcena byla do země. [37])

Wysoká planina na protější straně od hradu Pražského za údolím Brusnice, táhnaucí se odtud dále wedlé Wltawy až k Bubnům, nazýwala se již w 11. století pole Letné čili Leteň. [38]) Wsi Owenec, Holišowice a Bubny, které obmezowaly toto pole, zmiňují se dílem we 13. století, dílem dříwe; Bubny jmenowitě již roku 1088, [39]) a kostelíček sw. Klimenta w této wsi roku 1234, [40]) Owenec dwojí roku 1228, [41]) Holišowice r. 1228, něco wzdáleněji Dehnice r. 1088, Lysolaje 1227. Někde blízko této wsi wedla od Aunětic „weliká cesta" ku Praze, která se zmiňuje r. 1132 a kterauž snad starožitný Lewý Hradec spojen byl se slawnějším hlawním sídlem země. [42])

W audolí na polední straně Petřína, kteréž oživuje potok Košířský, padající do Wltawy, jmenují se wsi Motol, ponejprw roku 1146, a Košíře (Košúře) roku 1209. [43]) Krajina nynějšího Smichowa naproti tomu zůstáwala dlauho otewřená. Ještě ku konci 13. století, roku 1297 při korunowání krále Wácslawa II zmiňuje se od Petřína po Wltawě nahoru až ke Zlíchowu jen pěkná rowná krajina, která w neznámém čase dostala jméno králowské lauky, až posud užíwané. [44]) W krajině od Wltawy wzdálenější na též straně jmenují se wsi Butowice a Jinonice

[37]) (Drahomíra) od země jest pohlcena na prawé silnici před Pražským hradem strauau západu sluncčného, jakožto i dnešní den znamení a skuliny znamenány mohau býti té jisté wěci. *Pulkawa* 68. Rozumí se místo w Lauretanské ulici, na kterém se nachází kaplička při domě nárožním s číslem 102.

[38]) Wratislaw II při založení kostela Wyšehradského (r. 1088) daruje kapitule: Naletni duos manses etc. *(Erben* 79.*)* Jasněji čte se při r. 1261 w *Contin. Cosmae* p. 405: in campo Letne nominato, qui jacet inter villas Owencz, Holisouicz et Buben nominatas.

[39]) W zakladací listině Wyšehradské. *(Erben* 79.*)*

[40]) W listině někdy kláštera Zderazského r. 1234 *(Erben* 393*)*, s níž sluší srownati jinau listinu od r. 1298 od Pelzla zachowanau (w Dipl. Mus.)

[41]) W listinách kláštera sw. Jiří r. 1228 a 1233 *(Erben* 336, 380*)* čte se w popise wsí jeho: Ovnec. Ovnec. aneb Ownech. Ownech.

[42]) Magna via, quae vadit Pragam. W listině od toho roku. *(Erben* 98.*)*

[43]) W listinách klášterů Plaského a sw. Jiří od těch let. *(Erben* 118. 237.*)*

[44]) Inter montem Petrinum et ripam fluvii Wltaviae in loco campestri, plano

(čili Ninonice) s blízkau horau Widowlí (posud tak nazwanau) ponejprw roku 1088, pak 1207; [45]) Zlíchow s kaplí na kopečku pěkně položeném pod starožitným Děwínem připomíná se nejprwé roku 1257. [46]) I Děwín, jejž Cosmas znal jakožto dáwno zbořený, objewuje se brzy po jeho čase znowu w listinách od let 1130 a 1211 buď jako pauhé jméno ještě pamatowané, buď že již tehdáž zase byl nowě wystawen. Tolik se dá sauditi s jistotau, že nynější posud stáwající zříceniny nepocházejí z hradu již za pohanských časů zbořeného, nýbrž z nějaké stawby pozdější. [47])

Wýše na Wltawě na též straně nacházely se Hlubočerpy (1257), [48]) pak Chuchel (1132); kteraužto wes zmiňuje prwní pokračowatel Cosmy za příčinau podiwné příhody, ježto se tu stala biskupu Pražskému Menhartowi. Když totiž biskup, přebýwaje nějaký čas w této wsi, která náležela k biskupstwí, jednoho wečera léhal do postele, a služebníci jeho ještě stáli tu, zdwihl se najednau jakýs hrozný rachot, který prý jako z nějaké jeskyně blížil se k domu. Služebníci wšichni utekli, biskup pak we zmatku wyskočil z postele, a stanul u protější zdi wedlé komína. W tom weliký kámen, který se swalil s hory nad wesnicí, uhodil na dům, pobořil dwě zdi i postel biskupowu, a zde zůstal ležeti, tak že biskupowi, šťastně uskočiwšímu, nic se nestalo. [49])

Při wtoku Mže (později Beraunky) do Wltawy jmenují se roku 1115 Lahowice; něco wýše na Mži již r. 993 wes Radotín s dworem čili hospodářstwím knížecím, pak r. 1159 s příwozem snad na místě kde posud; [50]) konečně na Wltawě

et amoeno. *Chron. Aulae Regiae* 122. Beneš z Weitmile (p. 206), mluwě o témž, prawí: in loco campestri inter montem Petrinum et villam Zlechow.

[45]) W listinách kapituly Wyš. a kláštera Plaského od těch let. (*Erben* 79. 230.)

[46]) W listině kapituly Wyšehradské.

[47]) W listinách kapituly Wyšeh. zde dotčených mluwí se o cle ze dříwí na Wltawě pod Děwínem. W jedné (1130 *Erben*. 93) prawí se: dimidiam partem lignorum sub Devin; we druhé (1211 *Erben* 243): tertium denarium in naulo sub monte Devin. Šíře pojednal jsem o tom w *Časopise Českého Museum* r. 1846 str. 730 etc.

[48]) W listině kapituly Wyšehradské.

[49]) *Cosmae Cont.* 305.

[50]) W zakladací listině kláštera Břewnowského (993) (*Erben* 34) daruje

Digitized by Google

Zbraslaw (Izbraslaw) r. 1115. W místě tomto, w jehož okolí dle powěsti býwal někdy **hrad Kazin**, ukazowala se ještě za času Cosmy wysoká mohyla této kněžny na břehu Mže wedlé cesty do Bechyňska, (nyn. Táborska) přes horu řečenau **Osek**. Z pozdější doby zmiňuje se na této hoře wedlé řeky Mže hrad, náležewší rodu Slawníka, otce sw. Wojtěcha na samém pomezí rozsáhlého jeho panstwí. [51]) Teprw po přemožení bratří sw. Wojtěcha za Boleslawa II musil se hrad tento i s okolím Zbraslawským na prawém břehu Mže a na prawém břehu Wltawy, kdež snad jindy hluboké údolí potoka Břežanského bylo hranicí, státi bezprostředným jměním knížat českých, kteříž tu míwali netoliko we 13. století, nýbrž snad již za mnohem dáwnějších časů zalíbení w lowích. Zdá se mi býti ku prawdě podobné, že se hrad Slawníkůw a předtím Kazin nacházel asi na wršku, na němž posawad stojí kostel sw. **Hawla** nad Zbraslawí. Kostelíček tento, snad jediný pozůstatek ze hradu, w němž ondy stáwal uwnitř (tak jako i z Lewého Hradce nepozůstal než kostelík a několik chyší), zmiňuje se již w listině kláštera Kladrubského roku 1115. Kníže Wladislaw I dal tehdáž stawěti we Zbraslawi jakás stawení k swému přebýwání. Jmenowaného wšak roku zastawil tuto práci, když založil klášter Benediktinský w Kladrubích, jemuž nyní darowal Zbraslaw i s kostelem čili kaplí sw. **Hawla**, též blízké wsi Libeň, Černošice, Lahowice a jiné. [52]) Odtud přebýwali obyčejně dwa neb tři mnichowé Kladrubští we Zbraslawi; ano i opat měl tu obydlí swé k meškání na čas.

Zpátky od Zbraslawi ku Praze jmenují se w údolí Wltawském na prawém břehu **Komořany** (1088), **Modřany** s winicí (1178), a **Braník** (1088); pak w údolí Botíče od Wyšehradu nahoru

Boleslaw II „de curia mea Radotyn decimam de omni proventu;" pak w zakladací listině kostela p. Marie Maltanské (1159) (*Erben* 132) stojí: quam terram cum sylva et pomoerio et transitu, qui est super fluvium Msee ad villam, quae vocatur Radotin, emerunt etc.

[51]) Wiz nahoře na str. 6. w notě 10. pak *Cosm.* p. 54. Šířeji pojednáno o tom w *Časop. Č. M.* r. 1852 w článku o panstwí rodu Slawníkowa (IV. 41.)

[52]) O tom zakladací listina kláštera Kladrubského r. 1115 (*Erben* 89) a *Chron. Aulae Regiae* p. 83.

Nůsle (1088, 1130), w nejstarší formě Neoswětely, z čehož později Neosely, konečně Nůsly, [53]) dále Wršowice (1088), Záběhlice (1088, 1228), Hostiwař (1068). [54])

Již z tohoto množstwí jmen rozličných wsí, kteráž se zachowala jen náhodau we sporých pamětech z oněch časů, sauditi se dá, že i jiné zde nejmenowané wětším dílem stáwaly také již w této době.

4.

Společenské poměry w Praze asi do polowice 12. století.

a) Společnost hradská.

Těžší úkol než sestawení zpráw místopisných o staré Praze jest wšestranné wypsání tehdejších poměrů Pražského obywatelstwa, w časích totiž, pokud starodáwné slowanské řády a obyčeje nebyly ještě protrženy německými řády městskými, pozdějšími, pročež nám nyní známějšími a tím samým průhled do wzdálenějších oněch časů wšelijak mataucími.

Pro nedostatečnost místních, to jest wlastně na Prahu se wztahujících pamětí z toho času potřebí jest k nabytí aspoň nějaké známosti o těch wěcech, ohlédnauti se wůbec po stawu společenských poměrů w Čechách a u jiných národů slowanských, a obrátiti powšechné poněti odtud nabyté na tehdejší Prahu, jak dalece toho žádá sama powaha wěci, i jak dalece se to srownati dá se sporými pamětmi, předce stáwajícími.

[53]) Důležitější varianty jména této wsi w přemnohých listinách starších i pozdějších jsau asi tyto: *Noztuleh* (1088); terram in Wirseuiz et ortos in *Neosuetl* (1130); partem villae *Nostli* (1250); agri et pomoeria in *Nostel* (1322); orti in *Nossel* (1333); molendinatori in *Neosel* (1388); *Nosl* (1392); chmelnice w *Neosli* (1402); pře mezi súsedy ze Psář a z *Nuosl* o cestu aneb stezku skrze dwuor Čecha tu w *Nuoslech* (1463); post villam quae nuncupatur *Nosly* (1496).

[54]) Jména wsí těchto čtau se w zakladací listině Wyšehradské (1088) *(Erben* 77*)*, w listinách kapit. Wyš. od r. 1130 *(Erben* 93*)*, 1178 *(Erben* 162*)*, w listině kláštera sw. Jiří od r. 1228 *(Erben* 336*)*; *Hostiwař* (Gostiuar) u *Cosmy* 145.

Digitized by Google

Pořádek z wěci samé wyplýwající, dle něhož při místopisném wypsání bylo nám mluwiti nejprwé o hradu, potom o podhradí Pražském, ukládá nám i tuto jednati předně o společnosti hradské, pak o společnosti podhradské.

Jak známo, spočíwalo wšecko státní zřízení starých Slowanů, tak jako wšechněch jiných národů prwopočátečně, na tak zwaném zřízení župním čili krajinském. Každý národ, buď ještě kočující, buď již usedlý a prowozující orbu, dělil se dle přirozeného příbuzenstwí na kmeny, mající swé wůdce, buď dědičné buď wolené, kteříž byli prwním představenstwem nad hlawami rodin. Nad nimi wýše představowal jednotu národu, obyčejně též hned za nepamětných časů, společný kníže, jehož důstojenstwí býwalo w jedné staroslawné rodině dědičné. Národ usedlý přebýwal w zemi swé i místně rozdělen na kmeny, tak že každý kmen měl swau část země; a takowáto část země od jednoho kmene obydlená nazýwala se u národů slowanských župa, krajina neb i jinak, jako u Němců *gau* a podobně u jiných národů.

Země česká byla tímto spůsobem na župy čili krajiny (regiones, provinciae) rozdělena hned od nepaměti, a taktéž od časů nepamětných sauwiselo rozdělení země na župy jak w Čechách tak u jiných, jmenowitě u wšech Polabských Slowanů se zřízením obrany zemské na ten spůsob, že každý kmen měl w župě swé aspoň jeden hrad, který w čas wálky slaužil k ochraně, krom toho pak byl sídlem představených a úředníků župy. Jakožto majetnost celého kmene čili obce župní byl takowý hrad stawen a oprawowán společným přičiněním a nákladem wšechněch obywatelů; každý w župě osedlý byl powinen přispíwati k tomu pracemi čili robotami a dáwkami potřebnými dle wyměření představených. Hrady župními w tomto spůsobu byly i Wyšehrad a Praha, a sic onen nejspíš od prwních začátků národu českého, hrad Pražský pak od swého wystawení, ježto předtím snad báječný Děwín slaužil k témuž účelu.

Pokud se dá sauditi z nejstarších dějepisných zpráw o zemi a národu českém, byl swazek mezi představenými žup, župany, wojwody (duces, reguli) a knížaty zemskými před desátým sto-

Digitized by Google

letím dosti wolný. Knížata sídlící w Praze neb na Wyšehradě prowozowali nejspíš jen nad několika župami uwnitř země oprawdiwau wrchní moc; jinde županowé neb wojwodowé uznáwali tuto moc na mnoze jen dle jména; wládli nad krajinami wíce neodwisle, nejsauce obmezeni jinak než swými obcemi župními; wzpauzeli se knížatům často we spolku s cizinci; nabyli zde onde důstojenstwí dědičného, ano i wrchního panstwí nad wíce župami, kteréž dle národních ponětí jinak předce zachowaných náleželo práwem knížatům.

Boleslaw I a konečně Boleslaw II, za jehož posledních let přemožen byl i rod Slawníkůw, wládnuwší takowýmto spůsobem asi nad čtwrtinau země, byli ti, jimž podařilo se učiniti onomu stawu wěcí konec. Oni uwedli sobě wšecky župany w poslušnost, a zřídili w jistém spůsobu neobmezenau moc knížecí, jaké předtím nebylo skoro nikdež w národech slowanských. Na místo předstawených kmenů nastaupili odtud w župách úředníci knížete, od něho dle libosti usazowaní a sesazowaní; župy staly se wládními okresy, jichž hranice dle uznané potřeby mohly býti rozšiřowány neb sužowány; konečně co předtím bylo jměním župy, to jest wšecko, co nenáleželo jednotliwým rodinám, stalo se odtud jměním knížecím, jehož rozsáhlost po celé zemi byla tudy náramná.

O wnitřním spořádání správy župní máme poněkud bližší různé zmínky a udání w kronikách a listinách teprw práwě ze času po welkém tomto přewratu we poměrech žup ku panowníku a we společnosti státní w Čechách wůbec; pročež ani o Praze a Wyšehradu, co župních sídlích, nelze nic bližšího powěděti z doby oné starší před Boleslawem I, leč že práwě w těchto místech, jakožto od starodáwna rodu Přemyslowu bezprostředně náležewších, w porownání s jinými bezpochyby přewratem oním nejméně se proměnilo.

Přední úředníci (comites, beneficiarii, officiales) na každém župním hradě se nacházející byli: 1. **župan** (comes, praefectus, castellanus), předstawený wšechněm druhým, zwláště wšak sprawující moc wýkonnau a záležitosti wojenské; 2. **sudí** čili **cúdař** (judex, czudarius) nad záležitostmi saudními; 3. **komorník**

Digitized by Google

(camerarius), to jest správce důchodů knížecích wšelikých druhů, pro které nebyli ustanoweni jiní zwláštní úředníci, jakož 4. hospodářský úředník, řečený wládař, latině *villicus*, kterýž měl pod sebau správu zemských statků w župě, náležejících knížeti, a 5. župní lowčí (venator, magister venatorum, forestarius) nad lesy a honbau. Jakkoli každému z předních těchto úřadů župních wykázán byl určitý obzwláštní obor činnosti, nicméně wšak nebylo toto rozdělení powinností tak přísné, aby se nebyla moc jednoho úřadu wšelijak stýkala s druhým. Jmenowitě w saudech účastnila se činnost wšechněch těchto i jiných osob zároweň; sedalif w důležitějších wěcech společně na saudě weřejném, při kterémž sudí byl toliko ředitelem; w některých wěcech měl komorník, w některých wládař, i snad také župan obzwláštní swůj saud.

Pomocný úřad, nejspíše wšechněm těmto hlawním dle potřeby slaužící, byl úřad písaře župního (notarius), kterýž wedl potřebné rejstříky a zhotowowal písemnosti. Zastáwán byl neli wždy aspoň obyčejně od osob duchowních. Dále byli wedlejší úřadowé nad rozličnými sklady a zásobami, které se nacházely na župních hradech ku potřebě knížete a dworu jeho i samých úředníků župních a rozličné jich čeledi; jakož jmenují se sklepník (cellerarius) nad sklady wína, piwa, medu atd. šatník (čili jak se nazýwal?) latině trapezita, nad sklady suken (trapi) a oděwů z nich zhotowených i také jiných dílem drahocennějších látek rozličných. Mezi úředníky tohoto druhu náležela jistým spůsobem také bába (avia, vetula), která podobně měla pod spráwau swau zásoby prádla rozličného: ubrusů, ručníků, košil, nohawiček, punčoch atd.

Každý z wyšších úředníků župních měl k ruce swé wšelijaké jiné nižší úředníky a sluhy, kteří dle powahy powinnosti swé buďto přebýwali též na hradě buď jinde w župě. Županu samému podřízena byla hlawně wojenská posádka, která na žádném hradě, i w čas míru, nescházela (milites castri, præsidium castri), mezi kterauž, jak wojenský pořádek sám sebau přináší, byly rozličné stupně důstojnosti. Takowé nejspíš rozumí Cosmas pod názwy tribuni, centuriones, kterých pohříchu užíwá jen na jednom

místě kroniky swé [55]); w listinách wšak pomořských zmiňují se tribunowé mezi úředníky hradskými welmi zhusta, nejspíše w témž smyslu. — Wedlé sudího, komorníka a wládaře zmiňují se druhdy také podsudí, podkomoří, podwládaří (subjudex, subcamerarius, subvillicus) jakožto přední pomocníci w úřadě, ač sotwa jich bylo wždy a wšude. K wykonáwání saudních půhonů, obsílek, odhadů, zwodů a jiných skutků proti saukromým osobám, měli župan, sudí, komorník i wládař swé obzwláštní pod přísahu wzaté saudní sluhy (nuncii, servi), kteříž později obyčejně nazýwali se **komorníky hradskými**. Biřicowé (praecones) ohlašowali obecná nařízení a wykonáwali tělesné tresty, kat (carnifex, tortor) poprawy. — Komorníkowi podřízeni byli wýběrčí daní (collectores), mýtní a celní (thelonearii); wládařowi rozličná čeleď na dwořích poplužních; lowčímu hajní čili lesní (custodes sylvarum, forestarii), lowci (venatores) a psáři čili holoty (caniductores), kterýchžto knížecích sluhů počet byl weliký w časích, w nichž hlučné lowy byly hlawní rozkoš knížat a panské družiny. Šatník a druzí spráwcowé zásob i také jiní úředníci měli k ruce swé krom toho wšelikého druhu řemeslníky a dělníky, co jich práwě náleželo ke wšelikým potřebám hradu a jeho obywatelů.

Mzda úředníků a sluh hradských záležela dílem w opatření potřeb jednoho každého na oděwě a potrawě ze zásobáren hradských, dílem w podílech na pokutách a platech za wýkony saudní a na rozličných jiných příjmech s tím neb oním úřadem neb službau sauwisících, konečně i w dočasném požíwání statků zemských. Ku každému z wětších úřadů župních byly totiž přikázány jisté statky w okolí hradu, jichž úředník po čas držení úřadu swobodně užíwal. Wěrné služby býwaly odměňowány také doživotnými wýsluhami z hojného jmění župního čili knížecího, podobnými lénům německým, ano i dědičným darowáním statků. Tak jako w Polsku, kdež se o tom zmiňuje Martin Gallus, sauwěký s Cosmau, býwalo nepochybně i w Čechách w obyčeji, že kníže buď sám buď skrze náměstky k tomu ustanowené w jisté wýroční swátky nawštěwowal hrady a držíwal w nich slawné hody

[55]) *Cosm.* 14.

Digitized by Google

s celau družinau, při kterých pak rozdáwal hradčanům oděwy, potrawy a nápoje ze zásob, i udělowal jiné dary dle wěrnosti služeb jednoho každého. [56])

Wýčet úřednictwa a služebnictwa tohoto dáwá nám téměř celé ponětí o tehdejším obywatelstwu hradů župních w Čechách, z jakých osob záleželo, a jaké byly společenské jeho poměry. Toto úřednictwo a služebnictwo totiž musí se rozuměti, kdekoli w listinách a spisowatelích toho času přicházejí názwy: *castrenses, castellani, cives, oppidani, urbani* atd. kterážto wšecka pojmenowání wztahují se na obywatele hradů, tak jako slowa *castrum, castellum, civitas, oppidum, urbs* na hrady samy.

Toto obywatelstwo hradů župních, záležející hlawně z úředníků knížecích, bylo tehdáž nejpřednějším ano skoro jediným swětským stawem, který požíwal politické důležitosti. Šlechta toho času, ačkoli wznešený starožitný rod již za časů Libušiných dodáwal wážnosti před jinými, neměla tehdáž ještě tak rozsáhlých dědičných statků, jako za časů pozdějších; nemohla tedy na nich w té míře jako později zakládati moc swau; nýbrž musila se snažit zachowati wážnost rodu swého, asi jako doposud šlechta ruská, držením úřadů. Nepřebýwala tedy, jako za pozdějších časů, s oblíbením na pyšných rodinných zámcích, na swém dědictwí; nýbrž hledala služby knížecí we hradech župních, a míwala pak w těchto příbytek swůj s rodinau i čeledí. Urozencům byl přístup k úřadům na každý spůsob snadnější než obecným swobodníkům, ačkoli těmto naproti tomu obdržení úřadu spůsobowalo práwě přijmutí do počtu šlechty. Obyčejná cesta

[56]) Důležité místo w kronice Martina Galla k tomu se wztahující (u *Pertze Tom.* XI. p. 434) týká se Boleslawa Chrabrého: Solebat quoque magnus Bolezlawus, in finibus regionum ab hostibus conservandis multotiens occupatus, suis villicis ac vicedominis, quid de indumentis in festis annualibus praeparatis, quidve de cibis et potibus in singulis civitatibus fieret, interrogantibus, proverbium posteris in exemplum commemorare, sic inquiens: Satius et honestius est hic michi gallinae pullum ab inimicis conservare, quam in illis vel illis civitatibus desidiose convivanti, insultantibus michi meis hostibus locum dare . . . Et advocans de suis familiaribus, quos volebat, singulos singulis civitatibus vel castellis deputabat, qui loco sui castellanis et civitatibus convivia celebrarent, ac indumenta aliaque dona regalia, quae rex dare consueverat, suis fidelibus praesentarent.

k dosažení úřadů hradských byla tuším pro mladého šlechtice wstaupení do wojenských služeb we posádce některého hradu; dle milosti knížete býwaly i s takowýmito službami dílem již spojeny statky wýslužné; protož nacházely se w každé posádce hradské wedlé sprostých bojowníků (milites) také urozenci (nobiles castri), kteří, ač třeba žádného jiného úřadu nezastáwali, nicméně nazýwali se druhdy také úředníky (beneficiarii), ano i župany (comites, suppani), poněwadž se slowa tohoto w širším smyslu užíwalo také o wšech úřednících župních.

Z tohoto přebýwání nejmocnější části šlechty na hradech župních dá se dílem wyložiti, proč se před 13. stoletím nenachází w Čechách užíwání rodinných jmen dle saukromých dědičných sídel šlechty; spíše nazýwali se dle pomíjejícího příbytku na tom neb onom hradě župním [57]) neb owšem dle zastáwaného úřadu.

Zřízení, we kterém se obzwláště jasně jewí politická moc úřednictwa župního i krom bezprostředního wykonáwání úřadu, jsau jmenowitě sněmowé čeští toho času, na kterých wšudež županowé a jiní úředníci zaujímají přední místa a míwají nejdůležitější hlas. Jakým spůsobem úřednictwo této swé politické důležitosti obyčejně užíwalo, spatří se zřetelně při wyprawowání příběhů.

[57]) W pomořských listinách za časů, we kterých tam ty samé poměry byly jako w Čechách, nacházejí se podobné příklady welmi často. Jmenují se k. p. r. 1172 Barsa vir nobilis in Colberg (jeden z úředníků župních w Kolobřehu); nebo r. 1229 Jacobus, Wisco nobiles de Camin atd. W českých a morawských listinách jmenuje se při takowém uwodění osob obyčejně určitý úřad aneb prawí se wůbec: beneficiarius neb officialis de... W Cosmowě kronice ale přicházejí místa welmi rázná, ze kterých je widěti, jak dalece hradowé župní byli obyčejnými sídly šlechty české. Tak při r. 1055, kdež wyprawuje, jak se Spytihněw zmocnil předních osob ze šlechty morawské, prawí (p. 131): Praemisit.. illius terrae ad primates literas, in quibus nominatim vocat CCC viros, quos ipse vidit meliores et nobiliores ex omnibus civitatibus. Roku 1104 prawí o náhončích Swatopluka Olomauckého, kteří mu chtěli zjednati stranu we šlechtě české: Hi fere universas Bohemiae civitates circumeuntes, alios pecunia corrumpunt etc. (p. 219). Roku 1116 o bitwě na hranicích uherských na poli Luckém: in qua (pugna) filius Stan.. nomine Jurik, praefectus urbis Zatec, miles acerrimus, *cum aliis ejusdem civitatis proceribus* acriter pugnando occubuit. (p. 256)

Digitized by Google

Z naznačení wšeobecných poměrů obywatelstwa hradského toho času wyplýwá samo sebau, z jakých osob záleželo i obywatelstwo Prahy a Wyšehradu. We hradě Pražském zmiňuje se již zakladací listinau Břewnowskou roku 993 župní saud; tamže, jak potom častěji, také úřad wládaře Pražského. Županу Pražskými byli, pokudž jména jejich se wyskytují, roku 1048 Stibor, r. 1167 Budilow, r. 1175 a 1177 Mutina, 1187 Welis, 1211 Matěj, a po něm r. 1211 a 1213 Bohuslaw, r. 1220 Mstidruh, kterýž odtud úřad ten zastáwal i za panowání krále Wácslawa I. Úřady šatníka a sklepníka zmiňují se r. 1186. [58] — Wyšehrad jmenuje se mezi župními hrady w listině kapituly Wyšehradské r. 1130. Co županowé připomínají se již r. 1109 Fabian, [59] od roku 1144 Welislaw, kterýž zůstal při úřadě tom až do swé smrti; [60] roku 1160 Jindřich; roku 1167 Wznata; 1177 Bulow; 1187 Ratibor; 1211 Sud; 1213 Byčen. Z jiných úřadů Wyšehradských newyskytuje se jiné jméno než Kubše sklepníka roku 1207. [61]

Ku poznání hranic někdejších žup Pražské a Wyšehradské nestáwá téměř jiného prostředku než katalog děkanstwí dioecezí Pražské ze 14. století, we kterémžto obsažena jsau farní místa k jednomu každému děkanstwí náležewší. Dá se totiž ukázati, že se aspoň obyčejně hranice někdejších žup s hranicemi tehdejších děkanstwí srownáwaly. Dle toho nacházela se **župa Pražská** hlawně na lewé, **župa Wyšehradská** na prawé

[58]) Wše w listinách z dotčených roků.

[59]) *Cosm.* 237.

[60]) *Vincentius* p. 35 prawí: Eodem anno (1144) Velizlav comes, Trojanum filium habens unicum optimae indolis, a duce Wladislao Wissegrado donatur castro, quod usque ad finem vitae suae obtinuit. To zní na prwní pohled tak, jakoby Wladislaw II byl Welislawowi darowal Wyšehrad na čas jeho žiwota. Srownámeli wšak s tím podobná místa w Cosmowi, dáme snadno za to, že se tím nemíní nic jiného než usazení Welislawa za župana. Tak k. p. prawí Cosmas při r. 1101 (p. 216) o Wršowicích Božeji a Mutinowi: Similiter Bosey et Mutina.. recipiunt civitates suas, quas antea habuerant, Bosey Satc et Mutina Lutomiricae; kdež dostatečně ukázati se dá, že se tím míní jen nawrácení jich k županským úřadům w Žatci a Litoměřicích.

[61]) W listinách z jmenowaných let.

Digitized by Google

straně Wltawy. K oné totiž náleželo později tak zwané děkanství města Pražského a děkanstwí Ořechowské, to jest celá krajina nynějšího města na obau březích Wltawy s malým okrškem na prawém břehu krom toho až ku potoku Rokytnici padajícímu u Libně do Wltawy i se wsí Wysočany; [62]) na lewém břehu předně celá krajina Letného pole a obory knížecí až asi ku Podbabí; odtud pak byly pomezními farními místy: Kopanina, Tuchoměřice, Středokluky, Hostauň, Unhošť, Swárow až k lesnatým krajinám na prawé straně potoka Loděnického, pak Železná, za kterýmžto místem dotýkaly se hranice župy Pražské řeky Mže někde proti pozdějšímu městu Beraunu. Odtud náležela k župě Pražské celá krajina po lewém břehu Mže až ke wtoku jejímu do Wltawy a krom toho na prawém břehu Mže Zbraslaw, Mokropsy, Jílowiště, Trnowá, Léštnice, sw. Kilian a Slapy.

K župě Wyšehradské (čili potomnímu děkanství Říčanskému) náležely co pomezní farní místa předně na Botíči Wršowice, Záběhlice a Hostiwař, odtud dále na wýchod Dubeč, Kralowice, Sluštice, odtud k jihu Březí, Říčany, Tehow, Kúnice, Popowice, Kamenec a Jílowé s okolím až k Sázawě; zpátky činila Wltawa hranici až k Wyšehradu.

Župy s oběma těmito kolem do kola sausedící byly: na prawém břehu Mže Podbrdí se sídelným hradem Tetínem; odtud na půlnoc malý kausek župa Křiwoklátská, později Rakownická; dále Dřewíčská, později Slanská, jejímž sídlem někdy snad byl Libošín, až proti Středoklukům, odtud až k Wltawě níže Podbabí župa Řipská, od hory Řipu tak nazwaná, jejímž nejstarším hlawním sídlem byl nepochybně Lewý Hradec; na protější straně řeky táhla se ku poledni až k nynější Troji a k Libni župa řečená Meziříčí, totožná s potomním děkanstwím Chluminským; wrchy na půlnoční straně Rokytnice od Libně na wýchod s farními wsemi Prosekem a Hlaupětínem, dále Kyje, Počernice a Újezd náležely již k župě Boleslawské; s župau Wyšehradskau na wýchodní straně hraničila župa Kauřimská čili Zlicko, jen w nejistých powěstech starých takto jmenowané; na polední pak

[62]) Wes Wysočany jmenuje se wýslowně *in provincia Pragensi* w listině kláštera Kladrubského od roku 1239 (*Erben* 455). Wiz dolejí w notě 63.

straně župa neznámeho sídla, pozdější totiž děkanství Benešowské. Část této a Wyšehradské župy při Wltawě, snad asi wšecko od Břežanského potoka na poledne spolu s částí župy Podbrdské na lewém břehu řeky jakož i se Zbraslawí a ostatními místy ku Praze náležejícími na prawé straně Mže činily dle některých sledů za starších časů zwláštní župu, jejímž prwotním sídlem býwal snad báječný Kazín čili hrad na hoře Oseku. [63])

Od obyčejných župních hradů rozeznáwaly se Praha a Wyšehrad četností a skwělostí obywatelstwa, které w nich krom toho shromažďowal **dwůr knížecí**. Nebo ačkoli knížata zemští s dworským úřednictwem a komonstwem swým přejížděli mnoho po župních hradech a po rozličných lowčích i jiných wenkowských sídlech swých, předce byly hrad Pražský a Wyšehrad wlastní stálá a nejobyčejnější sídla jejich.

[63]) W katalogu dioecezí Pražské jmenují se w *děkanstwí Ořechowském* w celku následující kostelní místa: Butowice, Stodůlky, Krteň, Liboc, Kopanina, Tuchoměřice, Středokluky, Hostiwice, Tachlowice, Hořelice, Černomice, Hostauň, Unhošť, Ořech, Řeporyje, Swárow, Úhonice, Loděnice, Železná, sw. Jan pod Skalau, Třebotow, Dobřichowice, Mokropsy, Černěšice, Jilowiště, Trnowá, Léštnice, Slapy, sw. Kilian, sw. Hawel (u Zbraslawi), Radotín, Chuchle, Sliwenec, Zléchow. W *děkanstwí Říčanském*: Wršowice, Záběhlice, Hostiwař, Kunratice, Průhonice, Adamowice, Kolowraty, Dubeč, Uhříněwes, Kralowice, Sluštice, Březí, Lipany, Říčany, Tehow, Otice, Šestlice, Kúnice, Popowice, Popowičky, Oleška, Kamenice, Petrowice, Jílowé, Wrané, Zlatníky, Libeř, Hrnčíře, Jerčany, Žezlowice, Modřany, Kostelec. — Se župau Pražskau hraničila w *Podbrdsku* farní místa Mnišek, Tetín a pozdější Beraun; ze župy *Rakownické* Běleč a Bratronice; ze župy *Slanské* Družec, Kladno, Lidice; ze župy *Řipské* Neutomice, Aunětice; z děkanstwí *Chluminského* (Meziříčí) Bohnice a Chrabry; ze župy *Boleslawské* hraničily s Pražskau Prosek a Hlaupětín, s Wyšehradskau Kyje, Počernice, Újezd; ze župy *Kauřimské* Radešín, Mukařow, Mnichowice, Hrusice a Pyšely; z děkanstwí *Benešowského* Ledce (na Sázawě), Kostelec, Chrast, Netwořice a Újezd. Že se hranice děkanstwí obyčejně srownáwaly s hranicemi župy, na to nalézá se doklad o župě Pražské w listině kláštera Kladrubského od r. 1239, w níž jmenují se: in provincia Pragensi: Sbraslau, Widim, Zabrouteci (= Žabowřesky), Cirnisici (= Črněšice), Cirnilce, Sciben, Lahouici, Gerchas, Gence et Wysocene. O někdější župě *Osecké* (?) pojednal jsem we článku o panstwí rodu Slawníkowa w *Časop. Česk. Museum* r. 1852 IV. 41.

Digitized by Google

Ke dworu čili stálému komonstwu knížat (curia) náleželi přede wším wlastní úředníci dworští, kteříž byli asi podobně roztříděni dle rozličných odwětwí spráwy zemské a hospodářské jako úředníci župní, jim podřízení.

Přední mezi nimi byl dworský župan (palatinus comes, primus in palatio ducis), jakž jméno samo wyznačuje, nejwyšší nade wšemi župany w zemi, a tudyž wůbec nade wšemi jinými úředníky. Důstojenstwí toto, s nímž byla spojena moc příliš weliká, stáwalo se snad časem knížatům samým nebezpečné. W Čechách nepochybně proto zmizelo již asi w prwní polowici dwanáctého století, [64]) ježto w Polsku zachowalo se mnohem déle, w Uhřích až do nejnowějších časů. Po něm byl snad nejpřednější úřad dworského sudí (judex curiae), ku kterémuž mimo saudní záležitosti obzwláště jemu pozůstawené také každý s rozsudkem jiných saudů nespokojený směl se utéci. I w tomto saudu, jako při saudech župních, účastnilo se krom sudího také jiné úřednictwo a panstwo; knížatům pak samým slaužíwalo ke zwláštní chwále, když osobně wykonáwali úřad saudní, zwláště jednaloli se o spůsobení sprawedliwosti wdowám, sirotkům, chudým a duchowním. Nejwyšší spráwce důchodů knížecích, tudyž představený nad komorníky w župách, byl nejwyšší komorník dworský (summus camerarius curiae, major camerarius), jemuž přední k ruce byl podkomoří knížecí (subcamerarius). Pod nimi stáli krom komorníků nejspíše také wšichni wládařowé župní. Nad lowčími byl zwláštní nejwyšší lowčí dworský (summus venator curiae). Zwláštní důležitost měl krom toho úřad kancléře dworského (cancellarius, protonotarius curiae), jemuž, poněwadž na péči měl wšeliké dopisowání w důležitých wěcech, zwláště s cizími mocnáři, náležel největší wplyw na řízení zahraničných záležitostí wůbec. Důležitý tento úřad zastáwala pro zwláštní wzdělání k němu potřebné wždy některá osoba z wysokého duchowenstwa českého.

Úřadowé bezprostředně na hospodářstwí dworu knížecího se

[64]) Jsau nám wůbec zejména známi jen dwa takowíto palatinowé, Kojata syn Wšeborůw za Wratislawa II (1061, 1067) a Wacek za Wladislawa I (1111). *Cosm.* 138. 143. 250.

Digitized by Google

wztahující, pod jejichž dohledem nejspíš také stáli správcowé rozličných zásobáren župních, byli: úřad kuchyně knížecí (magister coquinae, magister coquorum), úřad jídlonoše čili podstolí (mensa, officium dapiferi), úřad číšníka (pincernatus) a podkoního čili maršálka (agasonia; officium agasonis sive mareschalci). Pořídku zmiňuje se mezi předními důstojníky také mečinoš knížecí (ensifer, gladiator).

Kromě jiných podobných úřadů wíce, kterých jména wšechněch nejsau nám powědoma, a menších úředníků jim nápomocných, náleželi ke dworu wětší neb menší zástupowé zbrojnošů (armigeri, satellites), lowců (venatores), osobních posluhowačů knížete (cubicularii) a jiných služebníků neb čestných průwodčích z urozenstwa, kteří we službě dworské hledali cesty k nabytí úřadů a wýsluh.

Za nějaké časné doplnění dworu knížecího, w němž dle odwěkých ponětí představowal se střed jednoty celého národu, mohli se jistým spůsobem powažowati také sněmowé čeští toho času (colloquia, concilia, conventus). Bylit to sborowé úřednictwa i ostatního panstwa i časem celého národu, to jest wšechněch swobodníků, jimž se práwě hodilo, držaní dle potřeby ku poradám o záležitostech zemských, k oznamowání wůle knížete i ku přezwědění wůle nebo přání národu od něho. Poněwadž úřednictwo knížecí dle přirozené powahy wěci samé mělo na nich přední hlas, nazýwali se sněmowé tito aspoň w latinské úřední řeči zrowna také dwory (curia). Shromáždění tato býwala často ozbrojená, totiž w čas wálečného tažení, ku kterémuž swoláwán byl národ podobně s panstwem a úředníky župními w čele. Národ a wojsko bylo tu jedno; sněmowalo se tedy dle potřeby w šírém poli, kde se práwě kníže nacházel s wojskem. Jindy swoláwal kníže sněmy při rozličných sídlech swých, a tudyž owšem nejčastěji na hradě Pražském neb na Wyšehradě. Úřednictwo a panstwo přewládalo nad obecnými swobodníky při takowýchto sněmích mírných, jak se zdá, wíce než na sněmích wojenských; činí se proto zmínka často jen o třídách oněch wyšších. Obyčej býwal, že kníže při té příležitosti dáwal sněmowníkům hostinu, třeba po několik dní; pročež stáwalo se swo-

Digitized by Google

lání sněmu rádo w čas některé wýroční slawnosti; na hradě Pražském ku příkladu w čas pauti Swatowácslawské, ku které panstwo a lid i krom toho hustě se scházeli. [65])

Nejstkwělejší slawnost dworská i národní, která se od welmi starých časů nemohla jinde wykonáwati, nežli na hradě Pražském a ještě dříwe na Wyšehradě, byla slawnost přijmutí čili obecného uznání nowého knížete. Záleželať w posazení jeho na kamenný stolec knížecí, který stál we hradě Pražském, jakž o tom nahoře zmíněno. O obřadech, které se přitom dle obyčeje zachowáwaly, podobných k oněm, jimiž až do 15. století usazowáni býwali knížata korutanští, nemáme nikdež zpráwy dosti úplné. Dětmar Meziborský podotýká toliko při dosazení knížete Jaromíra r. 1004, že jej o té slawnosti oděli we skwostný oděw místo sprostého, jejž měl prwé na sobě; [66]) snad že lyčené střewíce Přemyslowy také náležely ke sprostému tomuto oděwu, w němž nastáwající kníže na památku stejného s jinými půwodu před posazením na stolec se objewowal. Obecnému lidu, který byl přítomen, házíwaly se za času Cosmy a dáwněji s pawlanu knížecího paláce peníze na dračku, asi prý 10.000 peněz neb wíce, z té příčiny, aby prý se netlačili příliš na kníže, nýbrž raději peníze sbírali. [67]) Nebyl-li nastáwající kníže práwě přítomen, předcházel dosazení jeho na stolec slawný wjezd do Prahy. Takowý wypisuje Cosmas při nastaupení knížete Břetislawa II

[65]) *Cosm.* 197: Dux Bracizlaus junior:.. digne sancti Wenceslai sui patroni in urbe Praga celebravit natalitium, et omnibus satrapis atque comitibus magnificum per tres dies exhibuit convivium, ubi pro novitate sui, quantum valuit, quaedam ad utilitatem ecclesiae decernens, quaedam ob commoditatem hujus terrae instituens etc. — *Cosmae Cont.* 314. Itaque praedictus princeps (Soběslaw I) ... in sua metropoli Praga concilium facit, in quo cuncti Bohemiae optimates tam clerici quam laici fuerunt; nam forte propter festum beati patroni nostri Wenceslai martyris ibidem convenerant. — Podobné bylo *convivium* w Žatci, o němž wyprawuje Cosmas při roce 1099 p. 210: Item eodem anno dux Bracizlaus in nativitate domini Boleslaum, per sororem sibi propinquum, invitat ad convivium, quod erat in urbe Satec dispositum, ubi in ipso festo, consentientibus omnibus comitibus Bohemiae, factus est Bolezlaus ensifer avunculi sui.

[66]) *Pertz. Mon.* V. 808.

[67]) *Cosm.* 88.

Digitized by Google

r. 1092. Jeho; přijíždějícího z Uher, uwítaly w podhradí zástupy mládenců a panen, na rozličných rozcestích ulic k tancům rozestawené, s hudbau prowozowanou píšťalami a bubny, zwoněním na zwony po wšech kostelích a hlučným jásáním obecného lidu. We bráně hradské očekáwal před kostelem panny Marie biskup s duchowenstwem we slawné processí, a uwítaw kníže doprowodil jej až ke stolci, na nějž pak s obyčejnými obřady posazen byl od panstwa a úřednictwa. [68])

b) *Společnost podhradská.*

Ku představení sobě poměrů, w jakých žilo obywatelstwo podhradí Pražského, potřěbí jest seznámiti se, pokud možná, se společenskými poměry lidu wenkowského, to jest, kromě hradů přebýwajícího w Čechách wůbec; poněwadž we wsech a podhradích i jiných bydlištích byly tehdáž poměry tyto w základech swých welmi podobné.

Nejstarší zlomky básnictwí českého wypisují nám pořádek rodinného práwa w Čechách za nejstarších časů docela podobným spůsobem, w jakém se až posud zachowal w některých zemích jihoslowanských. Rodina měla swé swobodné jmění, kteréž sprawowal, jako wšecky záležitosti rodinné, starosta čili wládyka; ostatní audowé rodiny wykonáwali potřebné práce dle jeho uložení; muži pracowali w poli, ženy zastáwaly práce domácí; umřel-li wládyka, náleželo rodině zwoliti sobě nástupce jeho ze swého prostředka. Mohli se sice také rozděliti o jmění, a činili pak wíce rodin; ale obyčejně zůstáwalo celé přátelstwo delší čas pod tímto spůsobem rodinné spráwy pohromadě. Wládyka, co hlawa rodiny, chodil jediný na sněmy, a wůbec účastnil se w záležitostech weřejných.

Nejstarší wsi české, saudíc dle toho, byly obyčejně bydliště jednoho přátelstwa, buď že přebýwalo spojeno pod jedním starostau we společné spráwě jmění, nebo že již rozděleno bylo na wíce rodin s rozdílným hospodářstwím. Byli nepochybně také

[68]) *Cosm.* 192.

Digitized by Google

rodowé četnější, rozsídlení po wíce wsech, kteří nicméně zůstáwali w nedílnosti. Obce wesnické a wůbec místní, jakožto společnosti mezi lidmi nahodile w jednom místě bydlícími, pod představenými místními, nebylo tehdáž. Rodina práwě stála bezpostředně pod župau.

Zdali za časů Libušiných wšecko obywatelstwo země české weskrz přebýwalo w takowýchto poměrech patriarchalno-swobodných, a jak dlauho jistý stupeň nenucené rownosti s nimi spojený se zachowal, na to nelze dáti určité odpowědi. Jen tolik wyswítá z našich pamětí historických welmi zřetelně, že již w 11. a nepochybně již w 10. století byl staw wěcí docela jinačí. Nalézámeť w těchto časích počet rodin docela swobodné jmění majících we poměru k celému národu jen menší; wětšinu obecného lidu naproti tomu spatřujeme žijící w rozličných spůsobích poddanstwí. Přechod se starého patriarchalného žiwobytí do nowého tohoto řádu stal se snad týmž během času, we kterém se knížecí moc powznesla nad předešlau samostatností žup. Přewrat tento, jednotě národu českého nade wšecko prospěšný, nemohl se státi jinak, nežli s mnohými násilnými změnami wnitřními, kteréž se tak neb onak dotkly i řádů rodinných. Boleslawowé potřebowali ku prowedení úmyslů swých proti někdejším dědičným županům na každý spůsob mnoho sobě oddaných bojowných lidí. Tito w odměnu za prokázané služby zaujímali pak úřady župní, obohaceni byli statky, odpůrcům moci panownické odňatými, a dowolowali sobě snad i jinak, příležitými spůsoby s ujmau jiných šířiti swau moc. Wládykowé, kterým se poštěstilo takto nabyti wětšího jmění, chtěli ho snad požíwati napotom jen sami a zachowati jen swým potomkům; nad ostatním pak přátelstwem i nad starým společným jměním jali se prowozowati moc dědičnau, tak že wzdálenější toto přátelstwo upadlo we staw poddanstwí.

Největší majitel w zemi byl kníže; rozsáhlost jeho statků, sprawowaných dílem bezpostředně ze župních hradů, dílem z hospodářských dworů čili wsí knížecích (curtis, villa) přewyšowala w 10. a 11. století, jak se zdá, wšecko saukromé jmění dohromady. Statků knížecích ubýwalo udělowáním wýsluh dílem do-

Digitized by Google

živolných, dílem obmezeně neb i neobmezeně dědičných, a přibýwalo zase odúmrtmi statků buď wyslaužených, buď od starodáwna rodinných. Ze knížecích statků obdržely také duchowní korporací, jakož jmenowitě prwní kláštery w Čechách, největší část swých nadání.

Wedlé toho nacházejí se w pamětech 11. a 12. století saukromí majitelé nemowitých statků welmi rozličné rozsáhlosti. Četný byl wždy ještě staw obecných swobodníků čili zemanů (nižší šlechty), wládnaucích jednau wsí neb také jen částí wsi neb dokonce jen swobodným dworem. Wznešenější panští rodowé míwali již tehdáž okršky obsahující wíce wsí, ježto se obyčejně nazýwaly újezdy (circuitus), podobající se potomním panstwím, leč že owšem neměly ještě té rozsáhlosti, aniž náleželo držitelům práwomocenstwí we spůsobu pozdějším. Dle nejlepší wsi, we které měl majitel obyčejně swůj hospodářský dwůr (curia), býwal i celý újezd nazýwán. Časté jsau také příklady jmění welmi rozstříkaného, nabytého po kauscích kaupěmi, směnami, wyslaužením neb dědictwím, záležejícího tudy ze wsí a částí wsí od sebe wzdálených. W rodech rozličných těchto swobodných majitelů zachowaly se starobylé rodinné řády při společné spráwě jmění dílem ještě welmi dlauho. Někteří z předních rodů čili pokolení w zemi (natio, gens, cognatio, generatio) zůstáwali w 10. a 11. století ještě wždy w nedílnosti u welmi welikém počtu audů. Wršowiců při wyhubení jich (1108) počítalo se přes 3000 mužských.

Lidé poddaní (homines, pauperes, familia, také *dušníci*, latině *animatores* neb *proanimati*, jestliže totiž náleželi k záduším) byli hlawně dwojího druhu. Při jedněch wztahowala se poddanost jen na zem, která jim náležela, při jiných na osobu samu.

Poddaných, kteří byli osobně swobodní (liberi), rozeznáwaly se zase dwa druhy: 1. *Sedláci* (rustici) čili dědinníci (heredes), kteříž drželi statky zemské dědičně, a wšak s powinností k odwádční jistých a určitých ročních platů, dílem w penězích, dílem w obilí, medu a jiných plodinách, někdy také k wykonáwání jistých robot pro wrchnost. Byl to spůsob poddanstwí ze wšech

nejmírnější, při němž zachowal se w lidu statečný duch, tak že ještě we druhé polowici 12. století spátřujeme dosti často sedlské syny opauštěti polní práce a chápati se dobrowolně služeb wojenských, kterými dobýwalo se často powýšení do stawu zemanů neb šlechticů ano předních úřadů w zemi. O půwodu této třídy poddaných nenacházíme nikdež žádné jisté paměti neb zpráwy; mně wšak podobalo by se nejwíce, že dědinníci neb sedláci nebyli nic jiného nežli wzdálenější přátelstwo swých prwotních wrchností, té totiž užší rodiny, která se zmocnila starostwí dědičného nad celým pokolením, a rozdělila rodinné jmění tím spůsobem mezi ostatní, že jí musili wzdáwati platy a roboty. Proto snad nazýwají se poddaní tohoto druhu w listinách latinských také *rustici originarii* neb *indigenae*, že prwotně pocházeli rodem ze statků týchž, na kterých přebýwali. Z jistého místa u Dalemila dá se sauditi, že we 13. ano na začátku 14. století ještě wůbec za to se mělo, že sedlští obywatelé jedné wsi náležejí k jednomu přátelstwu. [69])

2. *Osadníci* (čili jak wlastně česky se nazýwali?), latině *hospites*, *coloni*. Poměr jejich k wrchnostem byl dle wšeho, co nám o tom z četných listin známo jest, skoro ten samý jako sedláků. I oni odwáděli roční platy (census), a drželi za to země swé dědičně, leč že snad dědičné práwo toto nebo aspoň práwo prodeje bylo poněkud obmezenější nežli při wlastních sedlácích. Rozdíl, který se nám jewí jasně z listin samých, záležel ale nadto w rozdílném jejich půwodu. Sedláci seděli od nepaměti na swých statcích, osadníci ale byli uwedeni od wrchností zakládajících jimi nowé wsi, neb wůbec wzděláwajících nowau půdu na swém zboží. Země česká, zaujatá od prwních našich předků we mnohem menším počtu než stačila wyžiwiti, obsahowala mnohá století jak na hranicích wůkol tak i u wnitřku nadbytek lesů a jiné žirné půdy, a wzděláwala se sama ze sebe

[69]) Dalemil totiž prawí o Wácslawowi I, že jakožto král korunowaný styděl se za swůj prwotně sprostý rod, a dal proto ze Stadic, odkudž pocházel Přemysl oráč, wyhnati obywatele, powažowané za jeho přátelstwo, owšem aby se tím památka na to zahladila. „Jakž sě na králowstwo swěti, je sě swým rodem styděti. Káza z Stadic rozehnati swój rod, tu wes Němcóm dáti. Pod sobú wětew podtěchu atd.“

Digitized by Google

neustálým zakládáním nowých wsí domácími osadníky. Byli to, jak se dá samo sebau mysliti, z nejwětší části mladší synowé ze sedlských rodin, kteří nedědili žádných statků, poněwadž tito byli aspoň w jisté míře nedílní.

Poddaní osobně neswobodní nazýwají se w latinských listinách wůbec *servi*, *famuli* (ancillae, famulae) neb *mancipia* a *ministeriales*. S oněmi třemi názwy wšemi bez rozdílu srownáwá se asi české slowo parob; *ministerialis* jest služebník čili sluha; často wšak ani mezi *ministerialis* a *servus* atd. nezachowáwá se rozdíl dosti důsledně. W skutku samém byl rozdíl značný mezi dwěma hlawními druhy lidí osobně neswobodných. Wlastní parobowé náleželi pánům swým dědičně se wšemi swými potomky, a sic tak, že se bez wůle jejich nemohli wykaupiti z poroby; sluhowé mohli se wykaupiti dle wůle swé summau peněz napřed již ustanowenau neb také kaupením jiného na swé místo. Pán, se swé strany, mohl paroba neb sluhu neb i sedláky a osadníky bez rozdílu prodati, darowati neb jinak postaupiti jinému, owšem jen s tauž samau mocí, jaké nad kterým požíwal.

Půwod služebnosti obojího tohoto druhu jest z historických pramenů dosti jasný. Čechowé, jako jiní sausedé jejich slowanští i němečtí, měli zwyk, zajaté we wojně, jestliže se newyplatili, obraceti w porobu. Zwyk tento zachowal se dílem až do 12. století. S lidmi zajatými wedl se obchod jako s jiným zbožím. To bylo prwotní a nejhojnější zřídlo poroby. Krom toho byla poroba také trestem za těžká přečinění. We služebnost pak druhého spůsobu, se swobodau wykaupení totiž, wcházelo se smluwau. Člowěk osobně swobodný, pocházející k. p. z rodu sedlského a nemající země, dal se za sluhu za jistau summu peněz, kterau obdržel od pána (k. p. 300 peněz, jakž se nachází w listině od roku 1078), za kterauž, kdykoli se mu líbilo, směl se zase wykaupiti ze služby. Že mnoho swobodných lidí w časech domácích wálek mezi knížaty a župany za panowání Boleslawů z trestu za odboj upadlo w osobní poddanstwí, dá se samo sebau mysliti. [70]) Wedlé sluhů osobně neswobodných

[70]) O rozptýlení poddaných lidí Slawníkowců po dobytí Libice píše wý-

Digitized by Google

byli ostatně na každý spůsob také takowí, kteří tomu neb onomu pánowi slaužili dočasně, jak dlauho se jim práwě líbilo.

Powinnosti parobů a sluhů osobně neswobodných byly rozličné a rozličně wyměřeny. Netoliko wšeliké práce k polnímu hospodářstwí nebo k domácnosti náležející, nýbrž také řemesla wšelikého druhu spatřujeme toho času wykonáwati skrze sluhy neb paroby. Ačkoliwěk pak nepochybně náleželo pánowi, ustanowiti, k jaké práci by sluhu swého dědičného obrátiti chtěl, nicméně zůstáwal dle obyčeje každý při práci jedné, kterau taktéž wykonáwalo i jeho potomstwo.

Dle stálého zaměstnání swého jmenují se w listinách a kronikách 10. 11. a 12. století následující druhówé sluhů neb parobů:

Při polním a jiném hospodářstwí: 1. *oráči* (aratores), nad jiné četní, 2. *ženci* (messores, falcatores), 3. *seči* (satores), 4. *zahradníci* (hortulani) a *štěpaři* (amputatores arborum), 5. *wčelníci* (apiarii), 6. *winičníci* (vinitores), 7. *hlídači luk* (custodes pratorum), 8. *hajní* čili *lesní* (custodes sylvarum), 9. *kobylníci* čili pastewci koní (agasones, pastores equorum), 10. *woláci* (bubulci), 11. *owčáři* (opiliones), 12. *swinaři* (porcarii, subulci), 13. *krawaři* (vaccarii, custodes vaccarum), 14. *rybáři* (piscatores), mezi nimiž zejména pstružníci; 15. *wyjci* (ululatores), snad při chytání wlků, 16. *wodáci* (aquarii).

Ku prácem domácím a jiným potřebám: 1. *pomytci* (ablutores vestimentorum), 2. *topiči* (calefactores stubarum), 3. *dřížeči*, snad tolik co drwoštěpowé, 4. *komorníci (?)* (camerarii), 5. *dworští čeledínowé* (curiales servi; qui curti quotidie inserviant), 6. *nosidlníci* (ad portandas lagunculas?), 7. *služky* ku prácem rozličným (puellae operatrices), 8. *zwoníci* (campanarii, campanatores), náležející dědičně kostelům čili záduším, taktéž 9. *hlídači kostelů* (custodes ecclesiae).

Řemeslníci (artifices, opifices, mechanici) w nejširším smyslu: 1. *pekaři* (pistores), od nichž rozdílně jmenují se

slowně žiwotopisec sw. Wojtěcha: Cessit civilibus bellis saucia civitas, miserabili exilio familiae distractae, bona in manibus inimicorum cuncta cesserunt. *Pertz. Mon. VI.* 606.

2. *kuchaři* (coqui, coci), 3. *řezníci* (carnifices), kteří wlastně wyskytují se teprw we 13. století, 4. *mlynáři* (molendinarii, molentes), wlastně mleči we mlýnech náležejících obyčejně wrchnostem, 5. *sládci* čili piwowárníci (cerevisiarii, pocillatores?) 6. *slanaři* (?) (salsamentarii), 7. *lahůdkáři* (cupidinarii), 8. *šewci* čili *kožišníci* (sutores pellifices), jimiž rozuměli se wůbec hotowitelé oděwů a snad také jiných wěcí z rozličných koží (sutores pellium diversarum et coriorum); [71]) co zwláštní třídy jich jmenují se kožišníci bílí a černí (sutores pellifices albi et nigri), šewci koží tchořowých (sutores pelliones mardurinarum pellium), šewci škorní (sutores subtalarium). Že se nejmenují rowněž také krejčí (sartores) leč teprw we 13. století, pochází snad odtud, že šití oděwu z jiných látek krom koží ještě obyčejně náleželo ženskému pohlawí. Dále jmenují se 9. *koželuzi*, 10. *tkadlci* (textores), 11. *saukenníci* (trapezitae), 12. *zlatníci* (aurifices, aurifabri), 13. *kowáři* (fabri), 14. *mečíři* (?) (fabri armorum), 15. *železníci* (ferrarii), 16. *saustružníci* (tornarii, torneatores), 17. *číšníci* čili hotowitelé čiší, mis atd. nejspíše dřewěných (caliciarii, scutellarum et cyphorum artifices, scutellarii, tornarii scutellarum), 18. *hrnčíři* (figuli), 19. *pkelníci* (picarii, qui picarios faciunt, torneatores picariorum), 20. *kotláři* (caldarii), 21. *bečwáři* (plaustrifices), 23. *štítaři* (scutarii, bucularii), 24. *tesaři* (carpentarii), 25. *kamenníci* (lapicidae), kteříž byli zároweň stawiteli, 26. *wápenníci* (calcifices), 27. *cihláři* (caementarii) a 28. *rudníci* čili horníci. [72])

Míra powinných prací jednoho každého paroba neb sluhy jakéhokoliwěk zaměstnání byla wšelijak určena, při některých snad také docela neurčitá. Při wlastních řemeslnících nacházíme ji často určenu tak, že musili w jistých časích odwáděti jistý počet wýrobků swých, ku př. železník jistý darowaný kostelu Wyšehradskému (1088) železné zboží (ferramenta) čtyry-

[71]) *Cosm.* 14.

[72]) Z českých názwů zde podaných nacházejí se následující w sauwěkých latinských listinách: wčelník, hajný, lesný, swinar, pstružník, pomytec, dřížeč, nosidlník, koželug, železník, čášník, pkelník, bečwár, rudník. Ostatní udáwám co swůj wýklad.

krát za rok; w Jerčanech číšníci (dle darowání Spytihněwa II) klášteru Ostrowskému misky a jiné nádoby třikrát za rok, štítař darowaný r. 1052 kapitule Boleslawské 6 štítů ročně atd. Ostatní wýdělek náležel řemeslníkowi samému. Zhusta, snad obyčejně, míwal sluha k wýžiwě swé také pole, které wzděláwal pro sebe, na které jemu wšak nenáleželo žádné práwo jako sedlákům neb osadníkům, nýbrž mohl s ním pán každau chwíli nakládati dle libostí. Poněwadž ale owšem i sedlák neb wůbec člowěk osobně swobodný mohl se zanášeti wedlé swého hospodářstwí také řemeslem, byla weliká rozmanitost poměrů, tak že nelze jich pokaždé rezeznati.

Jako w době řádů patriarchalných, tak ani w časích, we kterých se wywinuly tyto způsoby poddanstwí, nespatřujeme w historických pamětech našich žádné stopy zřízení obecního. Každá wes sice, to jest staweni, pole, lauky, pastwiště, kus lesu atd. k ní náležející, ať pak obydlena byla sedláky neb osadníky neb paroby a sluhami, nebo poddanými rozličných těchto druhů, měla swé určité meze, které ji dělily od jiných. Uwnitř mezí těchto náleželo wedlé statků jednotliwých obywatelů (mansus, mansio) s polnostmi k nim příslušnými wšelicos také k společnému užíwání wšechněch, jakož pastwiště, někde les atd. Nicméně k zachowání pořádku w těchto a jiných wěcech obecných aneb k zastáwání společných záležitostí obywatelstwa nebylo, jak se zdá, žádných místních předstawených obce; aspoň nikdež není o nich nejmenší zmínky, aniž dá se z jakýchkoli jiných okolností sauditi, žeby jich bylo stáwalo. Nad zachowáním mezí jednotliwých wsí, nad pořádkem we společném užíwání jmění a w jiných wěcech rozličných nebděl tuším nikdo jiný, než pán neb spráwcowé jeho hospodářstwí (villici) k tomu ustanowení. To náleželo jemu již proto, že byl wrchním majitelem wšeho. Jemu náležela wůbec wšecka moc nad lidmi čili čeledí jeho (familia), jako každému starostowi nad rodinau a jměním jejím, jak dalece nebyl wázán práwním poměrem, jejž sám byl ustanowil mezi sebau a swými poddanými. Obecní zřízení w jednotliwých wsech powstala nejspíš teprw během času ustanowením místních předstawených od wrchností, které na ně wykonáwání části swé moci přenesli.

Digitized by Google

Z této někdejší moci starostské, později panské, wyplýwalo snad také práwo wrchností, sauditi rozepře mezi swými poddanými, pokud se týkaly nemowitého jmění jejich, od wrchností záwislého. Jakkoli nenachází se nikde žádná wýslowná zmínka, žeby wrchnosti práwa tohoto již w oné době byly užíwaly, předce mám za to, že tomu tak bylo, jednak protože se to nejlépe srownáwá s poměry již wypsanými wůbec, jednak že není také nikdež wýslowné zmínky o jiném saudci w takowýchto záležitostech, kdežto o saudech we wěcech jiných, jmenowitě trestných, máme zpráwy dostatečné. Saudy w rozepřech o zločiny wykonáwali totiž úřadowé župní nad zemany a poddanými jednostejně. Před saudy župní náležely taktéž rozepře mezi poddanými a jich wrchnostmi, jakož i mezi poddanými wrchností rozličných, kdež pak wlastně saupeřily wrchnosti samy.

Powinnosti k zemi, totiž berně a jiné daně, jakož i roboty zemské, wymáhané k stawení a oprawowání hradů župních, ke hlídkám a jiným potřebám při nich i jinde, taktéž powinnost k tažení do pole při weřejné hotowosti, poněwadž wšecko to wztahowalo se jen na držitele nemowitých statků, měli na sobě bezpostředně jen poddaní, kteří drželi země, ťedy sedláci a osadníci; jen oni podléhali we wšech těchto wěcech tak jako zemané a páni bezpostředně úřadům župním. Na paroby a sluhy i jiné lidi země nemající powinnosti tyto se newztahowaly, leč pokud musili k plnění jich přispíwati pánům swým na rozkaz jejich.

Co tuto promluweno o poměrech lidu wenkowského wůbec, wztahuje se z welké části rowněž na obywatele podhradí Pražského. Nebylof tehdáž, jak již řečeno, tak přísného rozdílu mezi obywatelstwem městským a wenkowským w ohledu na zaměstnání, jako w časích pozdějších. Wšecka řemesla nahoře wyčtená nalézáme tehdáž prowozowati i we wsech i w podhradích, a sic netoliko od parobů a sluhů (ač od těchto obzwláště), nýbrž i od obywatelů osobně swobodných. Byli to na wsech nejspíše audowé rodin sedlských, kteří nezdědili statků, nýbrž we podruží bydlíce hledali wýžiwy jiným spůsobem. Jsau toho některé slabé sledy w listinách, že na mnoze w jedné wsi to we druhé ono řemeslo bylo obzwláště w obyčeji, a jako dědi-

Digitized by Google

ctwí přecházelo od předků na potomky. Naproti tomu nalézají se zas we podhradích wedlé řemeslníků také lidé prowozující polní hospodářstwí. Rozdíl owšem weliký mezi rozličnými místy záležel w tom, že z příčin buď přirozených buď společenských w jedněch průmysl a obchod nacházel lepší příležitosti k rozkwětu, w jiných obywatelstwo wýhradněji odkázáno bylo na polní a jiné hospodářstwí.

Dají se w celku rozeznati asi trojí místa, we kterých tehdáž průmysl žiwěji než w obyčejné wsi byl prowozowán: 1. wsi, we kterých se nacházelo nějaké wenkowské hospodářstwí knížete, biskupa neb některého z předních pánů swětských, nebo klášter s hospodářstwím k němu náležitým. Při každém takowémto welkém hospodářstwí wenkowském nacházeli se řemeslníci téměř wšechněch druhů jakožto čeleď dědičně náležející knížeti, biskupu, pánu neb klášteru.

2. Trhy čili wsi trhowé (forum, villa forensis). W každé župě bylo několik míst, totiž wsí, we kterých dle ustanowení knížecího držány byly týdenní nebo také wýroční trhy. Sem přicházel lid sedlský prodáwat plodiny swého hospodářstwí, pročež i řemeslník nacházel zde nejlepšího odbytu na swé wýrobky. Trhy tyto slaužily krom toho k oznamowání nařízení knížecích a úředních a k jiným wšelijakým wyhláškám, jakož zwláště při rozličných saudních wýkonech. Zároweň byla to místa, z nichž přicházely důležité příjmy knížeti wybíráním cla trhowého (theloneum forense).

3. Podhradí (suburbia). Každý hrad župní byl, jak ukázáno, zároweň welkým hospodářstwím knížecím; při každém nacházeli se tudy sluhowé wšelikých řemesel a jiných zaměstnání, kteří nepochybně během času nesměstnali se wšichni we hradě samém, nýbrž ubytowáni byli w podhradí. Při sídle tolikerých úředníků knížecích, kteříž byli wywolená část šlechty, musil býti sám sebau nejwětší shon lidí, tudíž nejlepší odbyt na wýrobky průmyslu, na zboží wšelikého druhu. W podhradích tedy musili se nejraději usazowati řemeslníci, kteří chtěli z umění swého míti lepší wýžiwu než práwě na wsi. Ubytowáním se tu, na knížecím statku, stali se tím samým sluhami knížete, jak dlauho

Digitized by Google

práwě zde chtěli přebýwati. Každé podhradí bylo, jak dostatečně z listin wyswítá, zároweň místem trhowým, a to nejpřednějším w župě. Wšechno toto bylo tím wíce tak we podhradí Pražském, jakožto při samém dwoře knížat zemských.

Celé místo, we kterém se nacházejí nynější města Pražská i s okolím, náleželo w časích, o kterých jednáme, knížeti, kromě co darowáním od knížete přešlo w ruce jiné, jmenowitě w držení korporací duchowních. Jen z darowání takowýchto máme wlastně bezpostředně zpráwy o obywatelstwu podhradí Pražského z toho času, kterým se z nástinu wšeobecných poměrů wenkowského lidu, zde podaného, dá snadno wyrozuměti.

Tak darowal Boleslaw II klášteru Břewnowskému při založení jeho r. 993 w Praze, totiž we podhradí Pražském, 30 dušníků s potomstwem jich, s tolikýmiž městišti k rozličným řemeslům zřízenými, [73]) jakož i s dwěma mlýny pod hradem Pražským.

W zakladací listině kapituly Wyšehradské r. 1088 jmenují se mezi jiným darowáním: We podhradí Pražském na Zátoně Kwas a synowé jeho Kaška, Bohdal a Jimram; we Tráwníce hlídači (kostela) Kochata, Bohdal, Dědumil a Kwěten; zwoníci Mališka a Lutoš; Domamír kowář; Odolen kotlář; zase hlídači Radowan, Zbor, Petrata a Miloň; šewci čili kožišníci Wít, Krajek menší a Čelák; sládci Sobík, Šešur, Častoň; woláci Mališa, Skorák; dřízžeči Slawík, Straněj, Skoroška, Modliboh, Bezděd a Božeta; kowáři Macek, Číč (?), Wawřík, Bohumil; pekaři Kwasík, Radowan, Palička, Hroznata, Bišek, Nežata, Piwoňa, Wratižír a Rak. [74])

[73]) XXX animatores eorumque posteritatem cum XXX areis ad diversas officinas dispositos.

[74]) In Pragensi suburbio: Nazatone Quas cum filiis Caska, Bogdal, Imram, Wtraunice custodes Kohaca, Bogdal, Dedumil, Kueten, campanarii Maliska, Lutes, Domamir faber, Odolen caldarius, custodes Radouan, Zbor, Petrata, Milony, sutores Vit, Kraik menči, Celac, cerevisiarii Sobik, Sesur, Caston, bucularii Malisa, Zkorac, drizeci Zlauik, Ztraneg, Scoroska, Modlibog, Bezded, Bozeta, fabri Macek, Creč, Waurik, Bogumil, pistores Quasic, Radouan, Palička, Groznata, Bisek, Nesata, Piuona, Wratizir, Rak.

Digitized by Google

Klášter Kladrubský dostal při založení swém od Wladislawa I (r. 1115) w Praze předně místo k mlýnu, za druhé místo pod Zderazem we potomních Opatowicích k založení dworu hospodářského a umístění osadníků. [75])

Roku 1130 darowal Soběslaw I kanowníkům Wyšehradským zahradu owocnau w podhradí, aby prý w letě měli kde se procházeti, s dwěma paroby Janem a Bohumilem; [76]) týmž roku 1135 pod Petřínem we Tráwníce šest osadníků [77]) a na řece místo ke třem mlýnům se mlečem Miličem.

Klášter Johannitů (nyní Maltanský) dostal od Wladislawa II r. 1159 místo, na kterém byl založen, s okrškem čtyrmi cestami obmezeným při Wltawě od hořejšího začátku nynějšího ostrowa Kampy až k mostu s rybářstwím w té části řeky a wšemi jinými požitky. [78])

Roku 1178 darowal Soběslaw II kapitule Wyšehradské okršlek čili **újezd sw. Martina** w podhradí, který před časy náležel matce jeho Adelheidě († 1140), to jest okršlek u kostela sw. Martina, který, jak ukazují některé listiny pozdější, ležel z části wně pozdějších zdí Staroměstských w okolí Spálené ulice, owšem zemi i s lidmi na ní usedlými. [79])

[75]) Pragae quoque ad supradictum monasterium locum dedi ad molendinum, item Pragae locum ad curiam et ad hospites ab ecclesia S. Michaelis usque ad ecclesiam Sancti Petri et usque ad publicam viam.

[76]) Pomoerium in suburbio, ubi aestivo tempore habeant, si spatiari velint, cum duobus his servis Jan et Bogumil.

[77]) Sex hospites sub monte Petrino w Traunice... Locus ad tres molendinos usque ad insulam fluvii cum molendinario nomine Milič.

[78]) Ad aedificandam ecclesiam et hospitale atque instituendam congregationem religiosorum communis vitae virorum terram quandam ad coronam regni mei pertinentem Pragae juxta pontem secus aquam inter quatuor vias dedi, ipsamque aquam a superiori parte inferioris insulae usque ad pontem cum piscatione et omnibus aliis commodis, quae inibi possunt haberi, eidem ecclesiae perpetuo jure possidendam.

[79]) W listině Soběslawa II (1178) *(Erben* 162*)* prawí se: Ad meliorandam praebendam fratrum do circuitum in suburbio Pragensi, qui matris meae fuerat; což wyjasňuje se stwrzowací listinau Fridricha (r. 1187) *(Erben* 179*)*: Circuitum sancti Martini in suburbio, sicut hactenus fuit, absque omni gravamine possideant perpetualiter.

Digitized by Google

Podobně měly i jeptišky Swatojirské z neznámého darowání něco městišt w Praze na Malé straně na Písku ještě před obezděním města. Nad částmi podhradí Pražského, které tímto spůsobem hned tehdáž neb také později wešly we jmění duchowních korporací, wznikla tím tak nazwaná postranní práwa, to jest práwomocenstwí korporacím těmto nad nimi náležející.

I swětští pánowé měly snad druhdy darowáním od králů tu neb onu část podhradí Pražského s lidmi tu osedlými pod panstwím swým. Příklad jeden toho spůsobu nachází se za krále Wácslawa I, kterýž roku 1235 darowal Mstidruhowi, županu Pražskému, ulici řečenau Nebowidy, s wymíněním toliko domu Přibislawa arcijahna Bílinského a kanowníka Pražského, kterýž tomuto náležel swobodně a dědičně. [80]) Swé domy, rowněž tak we swobodném a dědičném držení, měli w podhradí Pražském jednotliwí pánowé čeští, zwláště kteří zastáwali úřady na hradě, nepochybně hned od starodáwna, jakž aspoň nalézají se toho příklady w jiných podhradích. [81]) Ten byl asi půwod tak nazwaných domů deskowých, wyňatých z pozdějšího práwa městského.

Ostatní obywatelstwo Prahy, rolníci, řemeslníci, obchodníci, neměli žádného swobodného nemowitého jmění, nýbrž jestliže nenáleželi některé z dotčených wrchností saukromých, byli poddanými neb sluhy knížete, majíce příbytek na jeho půdě. Jako obywatelé wsí, tak i toto obywatelstwo podhradí nemělo wespolek žádného zřízení obecního, nýbrž sprawowáno bylo úředníky hradu Pražského, ku kterémuž náleželo. Moc saudní wykonáwal nad nimi komorník Pražský. [82])

[80]) Listina w archivu kapituly Pražské. *(Erben 411.)*

[81]) K. p. w Bílině dwůr tamějšího župana Mstiše r. 1061, o němž *Cosmas* p. 138. — W Brně zmiňují se domy panské (domus nobilium) jakožto od starodáwna stáwající, pročež z městského práwa wyměněné, již r. 1292. — W Praze samé nacházely se před rokem 1253 městiště některá blíž kostela sw. Walentina a od něho až k mostu w držení panských rodů. Dle stwrzowací listiny privilegií kláštera křižownického od jmenowaného roku darowány jsau jemu dílem od pánů Dobrohosta, Alberta a Držka, nejspíš bratří, s kostelem sw. Walentina samým, dílem od wdowy Hroznatowy a synů jejích Wiléma a Beneše. Wiz *Erben* 610.

[82]) Dle staré zpráwy o Týnu, o níž řeč bude ještě doleji.

Digitized by Google

Trh we podhradí Pražském zmiňuje se ponejprw w listině Břewnowské od roku 993, a později welmi často. Tržiště, na kterém se prodáwało každau sobotu, nacházelo se za času Cosmy, jak již powěděno, wenku mezi podhradím Pražským a Wyšehradem. Nynější náměstí Staroměstské jakožto trh slaužilo snad jen ku každodennímu prodeji potraw, krom toho pak k wyhlášķám weřejným. Na něm wykonáwaly se i poprawy a jiné tresty tělesné neb wůbec potupné. Clo trhowé wybíral w Praze dle listiny od r. 1222 tak nazwaný maršálek mladší, jmenowitě od každého prodawače chleba, hrachu, prosa a soli po penězi týdně každý pátek. [83]) Krom toho zmiňuje se roku 1211 také jakýsi saudce trhowý. [84])

Cosmas wychwaluje netoliko bohatost trhů těchto Pražských, nýbrž wůbec žiwost obchodu w Praze prowozowaného, ač owšem slowy takowými, ze kterých zároweň sauditi se dá, že nejwýnosnější obchod nacházel se w rukau kupců cizích neb wůbec k národu českému nenáležejících. Kněžna Hilburga totiž, manželka knížete Konráda Brněnského, uwodí se w kronice Cosmowě při obležení Brna r. 1091 takto mezi jiným mluwící ke swatu swému Wratislawowi: „Neb nikde lépe se neobohatíš aniž wíce zwelebíš, jak we podhradí Pražském neb ulici Wyšehradské. Tamť Židé plní zlata a stříbra, tam kupci bohatí ze wšech národů, tam peněžníci mohowití, tam tržiště, na kterém kořist přehojná nadbýwá bojowníkům twým.“ [85])

Pro cizí kupce, totiž owšem nejwíce německé, o kterých se tu mluwí, stáwal w Praze od starodáwna pamětihodný dwůr kupecký, tak nazwaný Týn, o němž jest již nahoře zmíněno. We dwoře tomto měli cizí kupci swé sklady a činili swé prodeje i také kaupě we welkém; zde musili také přebýwati, leč

[83] W listině kapituly Pražské od toho roku (*Erben* 302): Illud etiam penitus inhibemus, ne marscalcus noster junior pauperes in foro vendentes res suas in aliquo audeat molestare, excepto quod a quolibet homine panem, pisam, milium et salem vendente semel in septimana, scilicet VI feria, unum denarium vel aequipollens recipiat, et non ultra.

[84]) W listině kapituly Wyšehradské od toho roku (*Erben* 243) stojí we wýčtu swědků: testibus.. Blasey forensi judice etc.

[85]) *Cosm.* 185. Wiz nahoře poznam. 65 na str. 19.

Digitized by Google

dostalli který powolení bydliti jinde. Zřízení toto bylo zawedeno pro snadnější dohlídku na odwádění platů, které se wybíraly pro kníže jak z prodaného zboží tak z peněz, s kterými cizí kupec přijel na kaupi. Na šidbu přitom neb ukrytí zboží jinde kromě kupeckého dwora byla pokuta zabawení zboží. We dwoře byla knížecí wáha a míra sudowá (tyna), pak zwláštní saud knížecí nad cizími kupci w žalobách proti nim. Mělli kupec žalobu proti domácímu, musil se s ní obrátiti k obyčejnému saudci, totiž wůbec ku komorníkowi. Na zločiny spáchané we dwoře byly pókuty zwláště wyměřeny; na poranění tři hřiwny, na zabití zbawení wšeho zboží. Wedení důkazu přísahau bylo před saudem Týnským stíženo wyměřením, že kdo by při obyčejném saudu měl přísahati samoten, musí zde přísahati sám druhý, kdo jinde sám druhý, zde sám jedenmecítmý, kdo jinde sám jedenmecítmý, zde sám třiasedmdesátý. Podomek zwláště ustanowený měl na péči wyklízeti hnůj a ostříhati střechy i wšecko jiné w domě, začež bral wysazené poplatky.

We zlomku jakéhos tarifu, dle kterého se wybíralo clo we dwoře Týnském, jmenují se co zboží do Prahy přiwážené: slanečci (alecia), wyziny (husones), štiky a kapři; sůl, med, wosk a wíno; howězí dobytek; kůže; plátna (linei panni); záwoje (pepla); nohawičky (caligae); mezi zbožím od cizích kupců zde kupowaným zwláště koně. Prodeje dály se dílem za peníze, dílem také směnau za jiné zboží. [86]) Zwláště důležitau obchodní cestau, po které se sůl, slanečci a jiné zboží z cizích zemí přiwáželo do Prahy, byly od starodáwna řeky Labe a Wltawa, jakž wyswítá jmenowitě z častého připomínání wodních cel na týchž řekách w listinách hned od 10. století. Plawbu po nich konali jak cizí kupci, přijíždějící do Prahy, tak i domácí, wywážejíce swé zboží, jmenowitě obilí a jiné plodiny, do Srb (čili Míšně) i snad dále, a přiwážejíce jiné zboží za to. Wltawy užíwalo se pro Prahu zwláště i k plawení dříwí již we 12. století. Pod Děwínem wybíralo se clo z něho dle listiny od r. 1130, jakž i

[86]) Nejzajímawější zpráwa o dwoře Týnském a wypsaném zde jeho zřízení zachowala se w rukopise bibliotheky kapituly Pražské ze 14. století. Sign. Nro. 188 (*Erben* 84).

Digitized by Google

na tržišti Pražském po jednom dřewě z každého wozu dle listiny od r. 1135.

Z obywatelstwa w Praze usedlého zaujímali w obchodu od starodáwna přední místo Židé. O přistěhowání jich sem, jak wůbec do Čech a jiných sausedních zemí, nestáwá nikdež žádné zpráwy, poněwadž se nepochybně stalo za časů welmi starých. Nacházeliť se w zemi snad již za času Markomanů mezi jinými kupci (negotiatores), kteří přicházeli ze říše Římské za ziskem swým k nim jak k rozličným národům barbarským; taktéž dali se snad již za časů pohanských nalézti mezi Čechy, a požíwali zde za nejstarší doby historicky známé dle wšeho poněkud wětší wážnosti nežli we kterémkoli pozdějším čase, ačkoliw welmi záhy byli také nenáwiděni. Wětší jejich zběhlost a protřelost musila jim zjednati přewahu nad domácím obywatelstwem we mnohých nejwýnosnějších odwětwích obchodu. Židé byli jmenowitě hlawními podnikateli w obchodu s lidmi; proti čemuž od hlasatelů křesťanského náboženstwí pilně, ale dlauhý čas darmo se horlilo. Swatý biskup Wojtěch pokaušel se učiniti tomu přítrž tím, že zajaté a jiné otroky od Židů wykupowal, ale prostředky jeho owšem k tomu nepostačowaly, což byla jedna z příčin nespokojenosti jeho w biskupském úřadě. [87]) Prodáwání lidí, jmenowitě do Uher, stáwalo se ještě později i pod weřejnau auktoritau. [88]) O bohatstwí Židů Pražských wůbec zmiňuje se Cosmas wýslowně na místě již prwé uwedeném. Moc peněz dobýwala jim owšem přízně při dwoře knížecím a úřadech župních. Proto spatřujeme, že w časích, když ostatní obywatelé podhradí Pražského wesměs žili w poměrech welmi podřízených a obmezených, Židé Pražští požíwali jisté samospráwy, číníce zwláštní obec, řízenau wlastními představenými, tak nazwanými staršími Židy (majores natu Judaei) [89]) dle zwláštních jich obyčejů. Židé byli

[87]) Propter captivos et mancipia Christianorum, quos mercator Judaeus infelici auro emerat emptosque tot episcopus redimere non potuit. — Mancipia Christiana perfidis et Judaeis vendebant. *Vita Adalb. Pertz. Mon.* VI. 585, 598.

[88]) *Cosm.* 110.

[89]) *Cosm.* 205.

Digitized by Google

nepochybně již tehdáž swobodnými majiteli domů w ulicích swých we podhradí Pražském, a křesťanští parobowé, od nich kaupení, wykonáwali jim, jako jiným pánům, potřebné práce domácí. [80]) Teprw od časů prwních křížowých wálek následkem příběhů, o nichž bude řeč doleji, utrpěla posawadní moc Židowstwa Pražského značnau ujmu.

Mnohem později nežli Židé, ale s následky pro potomní osudy Prahy mnohem wětšími a trwalejšími, dosáhli také **Němci** zřízení wlastní obce swobodné w podhradí Pražském. O půwodu jejím není nám s jistotau nic wíce powědomo, nežli že začátek wzala za panowání krále Wratislawa (1061—1092), a že prwotní místo její bylo na Poříčí při kostele swatého Petra w tak nazwané ulici německé (vicus Teutonicorum). Nejspíš byli to někteří kupci němečtí, kteří za obchodem přijíždějíce do Prahy, konečně umínili si zde stále se usaditi, a zakaupili sobě k tomu powolení od knížete. Kromě swobodného a dědičného držení domů, wystawených na městištích předtím knížecích, dosáhli práwa woliti sobě ze swého prostředka **rychtáře** (judex Teutonicorum, richterius), [81]) kterýž saudil rozepře jejich dle práwních obyčejů německých. Také farář při kostele sw. Petra, nejspíš od Němců tehdáž wystaweném, byl na jejich podání dosazowán.

Méně jsau nám známy poměry **Wlachů** (Romani), to jest zwláště Francauzů, kteří aspoň již we 12. století také w některém počtu přebýwali w Praze. [82])

[80]) *Cosm.* 275.

[81]) Slowo *richterius* přichází we staré zpráwě o Týnu wýše uwedené, kdež prawí se: Hospites conveniuntur coram nostro judice (t. před saudcem Týnským); cives ab hospitibus coram *richterio* vel camerario, t. j. domácí obywatelé pohánějí se od cizích buď před rychtáře buď před komorníka, čemuž, jak za to mám, jinak rozuměti se nemůže, než jsauli Němci, před swého německého rychtáře, jsauli Češi, před komorníka. — Hlawní zpráwu o osadě německé w Praze dáwá listina Soběslawa II, kterau stwrzuje swobody Němců, zachowaná we stwrzowací listině krále Jana.

[82]) Zmínka o nich nalézá se w listině Soběslawa II práwě uwedené.

Digitized by Google

c) *Duchowenstwo Pražské.*

Wedlé swětského obywatelstwa hradu i podhradí Pražského potřebí jest promluwiti obzwlášť o stawu duchowním, jakožto učiteli, rádci a pomocníku obojích, wznešených i sprostých.

Byloby si přáti, abychom w tom ohledu mohli začátek učiniti wypsáním, jakým spůsobem stalo se hned samo obrácení z pohanstwí na wíru křesťanskau, a jakým postupem zawedení a upewnění řádů křesťanských. To wšak nemožné jest pro nedostatek zpráw dějepisných. Wíme jen wůbec, že se přechod z pohanstwí ku křesťanstwí nestal w Čechách pojednau, nýbrž proběhnutím dosti dlauhého času. Prwní biskupowé čeští měli ještě sto let po křestu Bořiwoje a Ludmily mnoho práce s křestěním pohanů; pokřtění pak ještě tehdáž z welké části zachowáwali skutkem skoro wšecky řády pohanské. Swatý Wojtěch zápasil s tuhým odporem panstwa i lidu, když se zasazowal o zrušení mnohoženstwí, o nezrušitedlnost swazků manželských, o nedopauštění manželstwí mezi příbuznými, zachowáwání postů a dní nedělných a swátečných. Kněžstwo samo bylo tehdáž ještě z welké části neumělé, protož nedbalé ano i neposlušné biskupowi. Teprw nad hrobem sw. Wojtěcha we Hnězdně, wíc než 40 let po jeho smrti, slíbili Čechowé polepšení w oněch a jiných neslušnostech. Nicméně wšak jestě ku konci 11. století ctily se w Čechách sem tam swaté háje a stromy, zabíjely se oběti bohům, odbýwaly se pohanské obřady nad hroby mrtwých mimo křesťanské hřbitowy; a hadači, čaroději a kauzelníci potlaukali se co zbytkowé pohanského kněžstwa po zemi. Zdali wšak co toho nacházelo místa také w samém středišti země, w Praze a blízkém okolí, o tom nelze s jistotau ničeho twrditi ani zamítati. Zde musíme přistaupiti hned ke wěcem již wíce ustáleným, a tudyž ku popisu úřadů a ústawů duchowních, co jich místně sauwiselo s Prahau, jak dalece nám o nich známo jest ze sporých pramenů 10. 11. a 12. století.

Středem církewní správy země české stala se Praha, jak již dotčeno, založením biskupstwí (973), kteréž za prwních

Digitized by Google

časů tak jako říše Boleslawa II wztahowalo se krom Čech také na Morawu, Slowensko, Slezsko, Malopolsko i některý čas ještě dále na wýchod. Později ze wšeho ztraceného aspoň Morawa byla zase přinawrácena; odlaučena wšak znowu r. 1063 založením zwláštního biskupstwí Olomauckého, které za Pražského biskupa Jaromíra jen na čtyry léta (1086—1090) bylo ještě jednau zase přiwtěleno ku Pražskému.

Biskup býwal dle prwotního ustanowení wolen na sněmě, obyčejně snad odbýwaném w Praze (ačkoliw příklady také jinde se zmiňují), s účastenstwím kněžstwa i swětského panstwa a lidu, wšak asi tak, že obyčejně kníže, poradiw se dle uznání napřed se swými wěrnými z wyššího kněžstwa i panstwa, we shromáždění samém ponawrhnul čekance, a sbor schwálil wolení hlučným přizwukowáním. Teprw ku konci 12. století hlásila se kapitula Pražská o wýhradnější práwo k wolení biskupa w podobném spůsobu, jak požíwaly práwa toho kapituly w říši německé od času umluwy Calixtinské (r. 1122). Simonické nakládání s osazowáním stolice biskupské, jakéž sobě dowolowala n. p. Alžběta manželka knížete Fridricha (1178—1189), zawdalo příčinu k tomuto snažení kapituly, které ale ani tehdáž nedošlo swého cíle. Spíše býwali dle náwrhu jejího dosazowáni biskupowé Olomaučtí. [93])

Zwolený biskup musil dle prwotního ustanowení žádati za inwestituru od císaře Římského, pro kterauž musil jeti buď do Němec, buď do Wlach, kdež se práwě císař zdržowal s dworem swým. Na to následowalo poswěcení od metropolity, totiž od arcibiskupa Mohučského. Swěcený biskup držíwal pak slawný wjezd do Prahy, podobně jako nastupující kníže, a býwal u přítomnosti knížete, panstwa i kněžstwa posazen na stolici biskupskau u hlawního oltáře w kostele sw. Wíta. Kněžstwo zpíwalo přitom Te deum laudamus, lid woláwal prý *krleš* čili kyrie eleison, a tráwil celý ten den u weselostech. [94]) Swatý Wojtěch, druhý biskup český a nejwětší ozdoba Pražské stolice, wykonal swé

[93]) Srow. *Gerlacha* (Dobner Mon. I.) 81, 92, 126. O wolení biskupů Olomauckých *Vincent.* 47, *Gerl.* 94.

[94]) *Cosm.* 50. 63.

Digitized by Google

wejití do hradu Pražského uprostřed plesu kněžstwa i lidu bosýma nohama i w nejhlubší pokoře (983).

O welkých statcích, kterými nadáno bylo biskupstwí Pražské, nenáleží k účelu našemu práwě obšírně mluwiti, aniž wůbec stáwají o nich dostatečné sauwěké paměti. Tolik je jisté, že Rokycany, Raudnice, Týn Horšůw we 12. století, Řečice we 13. nepochybně ale wšecka tato místa jiz dáwno předtím byla oblíbená wenkowská sídla biskupů Pražských a nejwětší část statků biskupských, které nacházíme w pozdějších časích, náležela jim rowněž od starodáwna. [95]) Dle Cosmy wšecko, co za jeho času k biskupstwí Pražskému náleželo, bylo již od Boleslawa II uděleno neb stwrzeno sw. Wojtěchu. [96]) Snad že některá část nadání tohoto pocházela i z rodinných statků sw. Wojtěcha. K nadání biskupstwí náležel dle obecných zákonů církewních také desátek aurody w celé zemi. Desátek tento, jehož přísnější wybírání než předtím wymohl sw. Wojtěch na Boleslawowi II na sněmu roku 992, [97]) wyměřen byl za prwních časů na dwě hromady obilí po 50 snopích z každého popluží; za biskupa Ekkarda (+ 1023) ustanoweny na místě toho dwě měřice zrna, jedna owsa, jedna pšenice. [98]) Nejwětší část tohoto přijmu musil wšak biskup obraceti na opatření kostelů a duchowenstwa i na jiné potřeby.

Welikosti důchodů biskupowých, jíž aspoň do konce 12. století a snad i w pozdějších časích sotwa se rownalo saukromé jmění kteréhokoli panského rodu w zemi, byl přiměřen lesk dworu čili komonstwa biskupowa při sídle jeho na hradě Pražském, neb kdežkoli jinde se nacházel. Kromě četného rytířstwa, které míwalo wýsluhy od biskupa za služby wojenské, náleželi k tomu we 12. století a nepochybně i dříwe úředníci dworští s týmiž

[95]) Zmínka o Rokycanech r. 1110 *Cosm.* 243, o Raudnici w listině kapituly Pražské r. 1194 *(Erben* 188*)*, o Týnu Horšowu w listině kapituly r. 1186 *(Erben* 178*)*, o Řečici etc. *Series Episc.* (Scriptt. rer. Boh. Tom. II.) p. 439.

[96]) *Cosm.* 52.

[97]) *Wattenbach*, Beiträge zur Geschichte der christl. Kirche in Mähren und Böhmen p. 51.

[98]) *Cosm.* 85.

Digitized by Google

názwy jako při dwoře knížecím, totiž biskupský komorník a podkomoří, jídlonoš, podstolí, maršálek, štítonoš a tomu podobní. [99])

Nejdůležitější sbor kněžský, jehož rady a pomoci užíwal biskup při správě swé dioecezí, byla kapitula čili sbor kanowníků kostela Pražského. Počátek a nejstarší dějiny její jsau nám méně jasné, nežby si bylo přáti; neb sporé zprávy o ní zachowané až do konce 12. století wzbuzují wíce otázek, než poskytují odpowědí. Tolik na každý spůsob je jisté, že stáwala w jistém spůsobu hned za prwních časů biskupstwí Pražského; neb již prwní žiwotopisec sw. Wojtěcha činí zmínku o kanownících Pražských. [100]) Pod tímto názwem mínilo se ale tehdáž wšecko, jak se zdá, welmi četné kněžstwo při kostele sw. Wíta, ano snad i w celém hradě a podhradí Pražském, podřízené zwláštnímu představenému čili proboštowi (præpositus), kteréhož ustanowowal biskup. Prwní probošt Pražský, jehož jméno nám známo jest, byl Welich (Willico) ustanowený od sw. Wojtěcha, důwěrný jeho přítel a rádce we wšech důležitých wěcech, muž dle powahy wěku swého wysoce wzdělaný, [1]) který puzen tauhau po wětším zdokonalení, jak se zdá, brzy po druhém odjezdu sw. Wojtěcha z Čech do Říma též opustil Čechy, a wstaupil do kláštera Montecassinského w Italii. [2])

Až do druhé polowice 11. století nezachowáwali kanowníci Pražští žádného společného prawidla, jak bylo w jiných zemích

[99]) Již při roce 1158 prawí Vincentius o biskupu Danielowi, že „in servitium domini sui regis Boemiae cum militia sua in eandem expeditionem venerat.“ (p. 53) — Týž jmenuje při témž roce „Mladorcam (?) *scutarium* episcopi (p. 53). — W listině od r. 1175 (*Erben* 155) přichází Hartelebus *camerarius* episcopi, r. 1177 (*Erben* 158): *milites* episcopi: Hartleb *camerarius*, Arnust *dapifer*, Lutolt *pincerna*, Petrus filius Obiden, Erkenbreht *subdapifer*, Berwin *agaso*, Drisizlav, Gotezlav, Preda, Zuoiata, Zbizlav, Dalebor *subpincerna*, Reinart *subcamerarius*, Rodozlaus, Alwik, Vlad. Podobně čte se w listinách od r. 1186, 1190, 1194.

[100]) *Pertz* Monum. Tom. VI. 586.

[1]) Admovet solvendae quaestiunculae socium elegantem virum Williconem. Hic honore praepositurae praeerat ceteris; hunc vir sanctissimus omnium consiliorum suorum participem fecit. *Pertz* Tom. VI. 586.

[2]) *Pertz*. Tom. VI. 598. Při příbězích r. 995 zmiňuje se ještě w Praze. *Ibid.* 589.

Digitized by Google

w obyčeji. Byli prý, jak Cosmas prawí, jen dle jména kanowníky, newzdělaní a neučení; w choru wykonáwali služby swé i we swětském oděwu. Teprw probošt Marek, usazený od biskupa Jaromíra roku 1068, který pak celých 30 let zastáwal úřad proboštský, zawedl nowý pořádek. Wybral totiž ze swého kněžstwa 25 bratří, kteréž uznal za nejhodnější, a uložil jim zachowáwání prawidla we společném bydlení w kanownickém domě a nošení kanownického oděwu. Skutek tento může se považowati za jakés druhé založení kapituly Pražské. [3]) Odtud totiž jen 25 těchto wywolených kněží, ku kterým později ještě 5 přidáno od biskupa Menharta (1122—1134), [4]) byli skutečnými kanowníky, od nichž ostatní duchowenstwo rozeznáwalo se mnohem nižším důstojenstwím, wykonáwajíc služby boží při rozličných kaplích neb oltářích w kathedralním kostele i jinde. [5]) Mezi ostatním tímto kněžstwem, nenáležejícím ku kapitule, zmiňuje se jmenowitě také při kostele sw. Wíta farář (presbyter) s dwěma střídníky čili jahnem a podjahním. [6]) W kapitole samé byly zwláštní důstojnosti a úřady, wětším dílem snad teprw od času probošta Marka zřízené: děkan, mistr (magister), pokladník (thesaurarius), kustos a nepochybně jiných wíce, o nichž se nám zmínky naskytují teprwé w 13. a pozdějších stoletích. [7])

Mnohem méně je známo o spůsobu, kterým nabyla kapitula Pražská největší části statků swých. Za prwních časů biskupstwí Pražského, jak se zdá, nebylo ještě žádných statků, kteréby byly náležely kanowníkům čili kněžstwu kostela Pražského obzwláště, nýbrž biskup udělowal jim ze swého. O sw. Wojtěchu píší oba jeho sauwěcí dějepisci, že ustanowil jistau část důchodů biskupských na zaprawení potřeb kostela, jinau na wýžiwu ka-

[3]) *Cosm.* 147.

[4]) *Series Episcop.* we Scriptt. rer. Boh. Tom. II. 438.

[5]) Již při roce 1073 rozeznáwá Cosmas (p. 157): non solum canonici verum etiam per capellas clerici.

[6]) We zpráwě o darowání Týna kostelu Pražskému: ut presbyter XI (denarios), diaconus VII, subdiaconus IV, campanarii duos in ordine vicis suae recipiant, reliquum vero usibus canonicorum (*Erben* 84).

[7]) Slowo *acephali* o kanownících Pražských u Cosmy na str. 147 zdá se, že na to naráží, že neměli tehdáž (před časy Marka) žádného děkana.

Digitized by Google

nowníků čili kněžstwa swého. [8]) Zdali wykázání toto zwláštního podílu pro kanowníky mělo platnost na wždy čili jen na čas žiwobytí swatého biskupa, není jisté. Od biskupa Ekkarda dostáwali kanowníci jisté částky obilí z desátku od něho wybíraného, [9]) kterau i později spatřujeme w jich jmění; we druhé pak polowici 11. století na každý spůsob bylo již jmění kapituly určitě odděleno od jmění biskupowa, ač sprawowalo se od probošta, jak se zdá, bez mnohého účastenstwí kapituly, asi jako klášterní jmění od prælatů. Probošt Marek při nowém zřízení kapituly zawedl nejprwé podělowání kanowníků stejnau měrau potraw a nápojů na spůsob klášterníků; když ale prý časem stáwaly se w tom nepořádky od sluhů proboštowých neb také od mistrů kapitulních, ustanowil Marek pořádek jiný, tak totiž, že z desátku kapitule náležejícího ustanowil čtwrtau část pro sebe, tři pak ostatní pro kanowníky, tak aby každý dostáwal z toho ročně 30 korců pšenice a 30 owsa, krom toho pak po čtyrech penězích týdně na maso. Podíl jednoho každého nazýwal se odtud jeho præbendau.

Od času nowého tohoto zřízení kapituly máme již pak i některé zpráwy o jmění kanowníků, náležitém jim samotným bez probošta, sprawowaném tudy od děkana, jakožto bezpostředně předstaweného jich sboru. Nejstarší známé darowání, učiněné kapitule, pocházelo od knížete Olomauckého († 1086), kterýž dal kanowníkům Pražským tržné w *Sekyř-Kostele* na Morawě. Když se syn jeho Otto na některý čas zmocnil důchodu tohoto pro sebe, wznesli kanowníci roku 1110 po spolubratru swém, kronistowi Cosmowi, stížnost proti němu na sjezdu jeho s Wladislawem I w Týnci. Otto nawrátil jim nyní trh s tím určitým doložením, že nechce, aby se ho ujímal biskup Pražský, nýbrž oni samotní, poněwadž pro ně jest určen. [10])

Nedáwno před tauto malau rozepří dostal kostel Pražský od knížete Bořiwoje II (1100-1107) příjmů z wáhy, tuny a ze

[8]) *Perts.* VI. 584, 599. Jeden žiwotopisec užíwá na tom místě slowa *canonici*, druhý *clerus*.

[9]) *Cosm.* 85.

[10]) *Cosm.* 244, 245.

Digitized by Google

saudu we *dwoře Týnském*, z nichž mělo se dostáwati po dwau šilincích každý týden osobám wykonáwajícím služby w kostele sw. Wíta (ministri ecclesiæ), a sice faráři (presbyter) 11, jahnowi (diaconus) 7, podjahnowi (subdiaconus) 4, zwoníkowi, který by práwě měl týden, 2 peníze. Ostatek náležel kanowníkům.

O něco nejspíš se rozmnožily důchody kapituly, když biskup Menhart založil nowých pět præbend kanownických. Později zmiňují se co nemowité statky její: dwůr we wsi *Bykoši* w nynějším kraji Beraunském blíž Suchomasl, darowaný roku 1172 od Časty syna Wojslawa komořího pro kustosa kaple swatého Wácslawa (custos sepulcri St. Wenceslai), kteráž měla před časem Přemysla Otakara I již i jiné swé nadání; [11]) *Pšow* blíž Podbořan w kraji Žateckém, jejž ale postaupila kapitula r. 1186 směnau za jiné statky Johannitům; *Mračnice* u Horšowa Týna w Klatowsku, odkázané okolo téhož roku od Mechtfrida ze Slawčewsi, ažby wymřeli potomci jeho; *Kralowice* u Plas w Plzeňsku, kteréž kapitula r. 1194 prodala klášteru Plaskému; *Holubice* w kraji Rakownickém (1204) a země na jeden pluh we *Paběnicích* blíž Kunratic w Kauřimsku (1212). [12]) Na každý spůsob jsau to jen částky jmění tehdáž jistě již welmi welikého, o nichž se jen náhodau zachowaly zmínky.

W létech těchto již byly praebendy kanowníků dílem wyměřeny tak, že každému ustanoweno bylo obzwláštní wenkowské hospodářstwí. Tak jmenují se totiž *Holubice* r. 1204 wsí náležející k jisté praebendě; podobně již w něco pozdější době (1236) *Líbeznice* u Pakoměřic w Kauřimsku co wes náležející ku praebendě kanowníka Marquarda. W týchže časích jewí se welké opráwnění kapituly také w tom ohledu, že biskup žádného odcizení ze swých statků nesměl před se bráti bez swolení kanowníků. [13])

[11]) W potwrzowací listině Přemysla od r. 1227 (*Erben* 334) jmenují se co nadání kaple sw. Wácslawa: dwa dušníci w Sedlci, tři w Neraticích, kteří powinni byli dáwati knězi této kaple ryby každau středu a každý pátek, w Bykoši dwůr s poplužím a 4 osadníky i zahradau; w Ruzeni dwůr s poplužím, w Onoklasích s 18 jitry a se zahradau; w Hoštanech tři osadníci.

[12]) Dle listin kapituly Pražské od podotčených roků (*Erben* 178, 189, 221, 249).

[13]) Prwní takowá zmínka stáwá se r. 1194.

Digitized by Google

W církewní spráwě Čech účastnila se kapitula Pražská méně celkem jakožto sbor, owšem ale zwláště tím, že kanowníci Pražští zastáwali úřady tak nazwaných arcipryštů čili arcijahnů (archipresbyteri, archidiaconi) nad jednotliwými okršky země. I w tomto ohledu je w nejstarším církewním dějepise Čech mnoho temného neb pochybného. Rozdělení celé země na děkanstwí, tolik co bylo žup, kteréž známe w úplnosti z paměti 14. století, musilo býti welmi starodáwného půwodu; což zawírati se dá již z některých starodáwných názwů, župám a děkanstwím jednostejně příslušících, jakož děkanstwí Řipské, Podbrdské, Wltawské. Z jistých slow Cosmowých je wšak widěti, že w 11. století představení okresů těchto, ježto se později jmenují děkanowé, nazýwali se, jak tehdáž podobně i w jiných zemích, arcipryšty, ačkoliw welmi brzy po smrti Cosmy užíwá se názwu arcipryštů neb arcijahnů již patrně w tom smyslu, we kterém známe je w pozdějším čase, totiž jakožto wyšších dozorců nad wíce děkanstwími. [14]) Arcijahnowé w tomto pozdějším smyslu byli wesměs ustanowowáni z prostředka kanowníků Pražských. Wšech deset archidiakonatů, na které dělila se we 14. století arcibiskupská dioecezí w Čechách (tedy bez nowého biskupstwí Litomyšlského), to jest Pražský, Kauřimský, Bechyňský, Horšowo-Týnský, Plzeňský, Žatecký, Bílinský, Litoměřický, Boleslawský a Hradecký, nacházíme krom Bílinského pod těmi samými názwy již we 12. století (Bílinský ponejprw r. 1216), mimo to pak také zwláštní Rokycanský, Raudnický a Žirčiněweský, z nichž první dwa později buď celé, buď z části byly přiwtěleny k arci-

[14]) Cosmas mluwí o arcipryštech ponejprwé při roce 1039, kdež kníže Břetislaw nad hrobem sw. Wojtěcha we Hnězdně mezi jiným nařizuje: Similiter et de his, qui homicidiis infamantur, archipresbyter comiti illius civitatis nomina eorum asscribat, et comes eos conveniat, et si sunt rebelles, in carcerem redigat, donec aut poenitentiam dignam agant, aut si negant, ignito ferro sive adjurata aqua, utrum culpabiles sint, examinentur; fratricidas autem et parricidas sive sacerdotum interfectores et hujusmodi capitalibus criminibus irretitos archipresbyter assignet eos comiti vel duci etc. (p. 111). W dalším pokračowání užíwá pak na str. 112 slow *archipresbyter* a *archidiaconus* co rownowýznamných. Slowa *comiti illius civitatis* ukazují zřejmě, že w každém sídle župy byl také arcipryšt w tom smyslu co později děkan.

Digitized by Google

jahenstwí Pražskému. [15]) Jak dalece míwali audowé kapituly Pražské, kteří byli arcijahny, časem také sídlo we hlawních místech swých okresů, na to nelze již odpowědíti.

Podhradí Pražské na obau stranách Wltawy náleželo nejspíš od dáwna nerozdílně k d ě k a n s t w í P r a ž s k é m u. Kdy ale oddělena byla Praha co zwláštní děkanstwí od wenkowské části župy Pražské, to jest od pozdějšího tak nazwaného děkanstwí Ořechowského, nelze udati. Rowněž nemožné jest, domysliti se, kdy asi kostely neb kaple, ježto se we 12. století nacházely w podhradí Pražském, powýšeny byly za farní, kdy wůbec rozděleno bylo celé místo nynějšího města na farní okresy. Prwotně, jak se zdá, náležela celá Praha, podobně jak o některých jiných welkých městech známo jest, co jedna farní osada ku kostelu biskupskému swatého Wíta. Kostelowé w podhradí powažowali se snad jen co kaple, náležející ke hlawnímu kostelu. Jediná ku prawdě podobnost naskytuje se, že se rozdělení na wíce far stalo snad asi před koncem prwní polowice 12. století, poněwadž roku 1143 legat papežský tehdáž přítomný w Čechách mezi jiným usilowal o řádné rozdělení celé dioecezí na fary. Němci Pražští měli, jak wýše podotčeno, swého wlastního faráře u sw. Petra na Poříčí aspoň již před panowáním Soběslawa II.

Zcela wyjmuta z podřízenosti biskupa Pražského a jeho úřadů byla k a p i t u l a W y š e h r a d s k á, založená od knížete (potom krále) Wratislawa II zároweň s kostelem kapitolním sw. Petra a Pawla na Wyšehradě okolo r. 1070. Dle prwotních priwilegií swých, zaslíbených Wratislawowi snad již od papeže Alexandra II (r. 1073), a udělených nejspíš od Řehoře VII, byla kapitula postawena bezprostředně pod práwomocnost a zwláštní ochranu stolice papežské. [16])

Kapitula Wyšehradská záležela dle prwotního ustanowení Wratislawowa z 12 kanowníků, kromě probošta a děkana. Nadání

[15]) W listinách jmenuje se arcijahen Plzeňský ponejprw roku 1131, Pražský, Kauřimský, Bechyňský, Boleslawský, Hradecký a Raudnický r. 1167, Rokycanský r. 1176, Litoměřický r. 1177, Žatecký a Koršowo-Týnský okolo r. 1186, Žirčiněweský, nazwaný tak od jistého statku biskupského, r. 1209.

[16]) Bulle Alexandra II, wstrčená do kroniky Cosmowy p. 149, jest uznána za neauthentickau.

Digitized by Google

její bylo hned při prwním založení welmi stkwělé. Náleželoť k němu 80 wsí aneb částí wsí a jiných míst různo ležících w nynějších krajích Rakownickém, Litoměřickém, Žateckém, Boleslawském, Kauřimském, Beraunském a Prachenském, a krom toho we znamenitých jiných důchodech a požitcích. K těmto náležel jmenowitě desátý díl obecné daně řečené *mír* (tributum pacis) ze 16 rozličných žup českých (totiž Pražské, Wyšehradské, Plzeňské, Sedlecké, Žatecké, Bílinské, Děčinské, Litoměřické, Boleslawské, Kamenecké, Hradecké, Opočenské, Chrudimské, Kauřimské, Libické a Wratenské); rowněž desátý díl z platů řečených *venditiones* w župách Pražské, Tetinské, Wltawské a Kamenecké; celé pomezní clo *Prachatické*, osmý díl cla *Holotylského* (?) a podíly cla na *Trstěnici* (u Litomyšle) na hranici morawské ze soli a jiných některých zboží; tři příwozy, jeden na *Otawě*, druhý u *Hoholic* (přes Wltawu) a třetí u *Laun* (přes Ohři), pak rozličné dáwky w naturaliích w určité wýroční slawnosti a jiné časy od rozličných wládařů a jiných úředníků župních. Ke wšemu tomu přidali též při samém založení kapituly biskup Pražský desátek ze dwau set poddaných, a biskup Olomaucký rowněž ze sta poddaných we swých dioecezích. [17])

[17]) Zakladací listina kapituly Wyšehradské, zachowaná we čtyrech od sebe poněkud se různících exemplářích w archivu kapitolním (*Erben* 77), není sice authentická, nicméně wšak dle nejwětší části obsahu swého prawá; což sauditi se dá z bedliwého porownání jí s pozdějšími listinami, zwláště knížete Soběslawa I. Statky dle ní darowané od Wratislawa II byly následující: 1. w nyn. kraji Rakownickém *Hostín* celá wes krom několika poddaných opata Břewnowského, *Wojkowice* celá wes krom země kostela sw. Klimenta na Opyši (?), w *Hoholicích* 6 usedlostí, w *Blahoticích* popluží s jedním člowěkem poddaným, w *Lobči* 3 popluží s 3 rybáři, na *Horníně* (?) 2 popluží s jedním rybářem, w *Drahlicích* (?) popluží s nosidlníkem, w *Buděhosticích* popluží s hlídačem kostela, w *Kamenémostě* 3 popluží s 3 poddanými, w *Režech* 2 popluží s 2 poddanými, w *Podlešíně* 3 popluží s winičníky, w *Knowízi* 11 usedlostí s poddanými, mezi nimiž také rudníky, w *Libošíně* 6 usedlostí s winičníky a jedním poplužím s bečwářem, w *Auhercích* 3 popluží s winičníky, w *Dehnicích* 2 popluží se dwěma saustružníky, w *Kněžewsi* 2 popluží s pomytci, w *Modřilusích* (?) 2 popluží s dwěma zwoníky, w *Týnci* 1 popluží se zwoníky, w *Jinonicích* dwě popluží s číšníky, w *Butowicích* 1 popluží s číšníkem, na *Letni* dwě usedlosti se dwěma zwoníky, w *Bubnech* 6 usedlostí s hlídači kostela; 2. w kraji Litomě-

Od druhého nástupce Wratislawowa, syna jeho Břetislawa II, přibyly ke statkům kapituly částka jakás země we *Wršowicích* a

řickém *Žitenice* wes celá s winicemi a zahradami se 7 winičníky, *Týnec* celá wes, na *Wruticí* 2 popluží, na *Malešowě* 9 usedlostí, w *Kochowicích* 2 popluží s kuchařem; w *Žichlicích* w župě Bilinské 2 popluží, též w jiných *Žichlicích* jedno popluží s winičníkem; w *Kojeticích* desátek od osadníků w celé wsi, w *Libčewsi* popluží jedno s pomytcem; 3. w kraji Žateckém w *Uhošťanech* 1 popluží s rudníkem, w *Lomasicích* 1 popluží s pkelníkem, w podhradí *Žateckém* jeden koželuh, jeden číšník, jeden železník, w *Trnowanech* jedno popluží s rybářem; 4. w kraji Boleslawském w *Ujkowicích* 7 usedlostí s poddanými, w *Bezně* 3 popluží, w *Jaseníku* 1 popluží s kowářem, w *Badrech* (?) 7 usedlostí se čtyrmi winičníky; 5. w kraji Kauřimském w *Čakowicích* 3 usedlosti s kuchaři, na *Kačí hoře* (?) 1 popluží s kuchařem, we *Štítařích* 1 popluží s jedním poddaným, na *Nesměni* (?) 1 popluží s 2 poddanými, we *Woděradech* 2 popluží s wodáky, we hradě Kauřimském šest sluhů (qui dicuntur Luse?) a jeden pekař, w *Chotiši* 8 usedlostí se čtyrmi dědiníky, we *Sluhách* neprawí se co, we *Psářích* 4 usedlosti s číšníky (scutellarii), w *Jesenicích* 5 popluží se 4 číšníky, we *Wrbčanech* jedno popluží, w *Hradišti* 9 usedlostí s rybáři, na *Klku* (?) 1 rybář, we *Břežanech* 8 usedlostí, we *Chwalách* 6 popluží, w *Dubči* dwě popluží s 2 sedláky, w *Čeněticích* 1 popluží s hrnčířem, we *Wršowicích* jedno popluží s dwěma paroby, w *Nůslech* zahrady s dwěma paroby, w *Bašti* 7 popluží s dwěma kuchaři, w *Záběhlicích* 1 popluží s dwěma zwoníky, w *Branice* 3 popluží s poddanými, we *Winoři* několik parobů; 6. w kraji Beraunském w *Boješicích* 1 popluží a winice s winičníkem, w *Žiňanech* 4 popluží s bečwáři, w župě Tetinské na *Brodě* (t. j. na místě nynějšího města Berauna) dwě (čili tři?) popluží s rybáři, w *Obryni* (?) dwě popluží se dwěma pkelníky, a pro kustosa kapitolního we *Wrkowicích* (?) 7 usedlostí, w *Letech* dwě popluží se zwoníky, w *Suchomaslech* dwě popluží se zwoníky, we *Swinařích* jedno popluží se swinařem, na *Žkowě* (?) 5 usedlostí s rybáři, hora Plešiwec u nynějšího hradu Karlšteina se zemí na dwa pluhy, pod samau zámeckau horau *Tetinskau* tůně (w řece Mži), w *Mokropsech* dwě usedlosti s rybáři, na *Honicích* (?) jedno popluží s rybáři, na *Holyni* jedno popluží s hlídačem kostela, w *Komořanech* jedno popluží s rybářem; 7. w kraji Pracheňském a sice w župě Bozenské w *Sušicích* dwě usedlosti s koláři; w *Rastylech* 5 usedlostí s poddanými. W *podhradí Pražském* konečně dostala kapitula poddané již na jiném místě wýše jmenowané (wiz str. 61). Kromě příjmů již w textu zmíněných jmenují se ještě některé drobnější, dílem snad pozdějšího půwodu, dílem také nezcela podrobně srozumitedlné, možná že také nezcela doslowně prawé, totiž: Budisine decima urna; oblatio, quae dicitur poclona et II villae Cupcici et Mislesouici. Ultra montem Oseč decima urna de melle in omni justitia, messariorum X^ma^, de salutationibus X^ma^, de pellibus caprinis X^ma^, de porcariis

zahrady w *Nůslích*, jakožto nadání kaple sw. Maří Magdaleny, nejspíš tehdáž ku kostelu sw. Petra a Pawla přiwtělené. [18]

Hojným tímto nadáním wládl při kapitule Wyšehradské probošt zrowna tak neobmezeně, jako při kapitule Pražské za prwních časů. Kanowníci dostáwali od něho, podobně jako Pražští dle ustanowení probošta Marka, každý týden swé jisté podíly potrawných potřeb. Jen některé příjmy, jako na příklad wšechen důchod z daně míru, byly, jak se zdá, hned od počátku jim odkázány obzwlášť. K tomu přišla později některá nowá darowání, ustanowená též jen pro kanowníky. Tak již roku 1102 Nemoj z rodu Wršowiců ustanowil po smrti swé a manželky swé kanowníkům Wyšehradským wšechen swůj statek, to jest wsi *Černuc, Wražkow* a *Skršín* w nynějším Litoměřickém, *Chraberce* w Žateckém, a *Libyni* w Rakownickém kraji. Darowání toto wšak, nejspíš zahubením Wršowiců r. 1108 přiwedeno na zmar, wešlo we skutek teprw roku 1174 postaupením od tehdejších držitelů čili wlastně saupeřů o tyto statky, jakéhos župana Jarohněwa a synowců jeho. [19] Rowněž tak darowala krá-

X^ma^, de cerevisiariis X^ma^, decimus messor, decimus foeniseca... Decima de omulo per totam terram; quae pertinet ad ducem; tertia urna de apibus ductricis ultra montem Ozeč. De uno quoque castro ab avia mensale unum et manuterium unum omni anno. A villico Pragensi de messoribus Netolicensibus et Dudlebensibus praeposito decima ovis, in festo Pentechosten ancilla sive sexingenti (denarii?), in festo S. Benedicti bos, in festo sanctorum martyrum Georgii atque Adalberti bos, in festo S. Wencezlai ab agasone poledrum, de avena quindecim modii, de frumento XIX modii; a celerario de melle in voto XVII urnae, zagradnego XVI okou. O dani míru prawí se w listině zakladací, že z celých Čech desátek z ní daruje se kostelu: „decimam marcam de tributo per totam Boemiam, etiam Zedlcih." To ale odporuje authentické listině Soběslawa I od roku 1130 (*Erben* 93), we které se prawí: Et cum secundum praedecessorum meorum instituta decimam marcam de annuo tributo iidem fratres *in his civitatibus habeant*, videlicet: Pragae, Wisegrad, Satci, Sedlcih, Lutomericih, Beline, Dacine, Boleslaui, Camenci, Gradci, Opocne, Hrudimi, Kurimi, Pilzni, Lubici, Wratne, ego, elemosina expensa et eorum prece confidens posse salvari, *addo eis in tribus his provinciis:* Rokitnah, Csazlaui, Hinoue, etiam decimam marcam annui tributi. Toto místo je práwě jeden z nejjasnějších důkazů z obsahu samého, že listina Wladislawowa je pozdějšího půwodu.

[18]) O darowání tomto zmiňuje se listina Soběslawa I r. 1130. (*Erben* 93).

[19]) Listina Soběslawa II od r. 1174 w arch. kapituly Wyšehradské (*Erben* 150).

lowna Swatawa, wdowa po Wratislawowi II, kanowníkům Wyše-hradským welký *aujezd na Sázawě* w nynějším kraji Čáslawském, w němž we 14. stoletì 29 rozličných wsí se připomíná, mezi nimi městečka *Kralowice* a *Zahrádka* (trhowá). [20])

Nejštědřejším dobrodincem kapituly Wyšehradské po prwním zakladateli, zároweň i nowým pořadatelem jejím byl syn Wratislawůw kníže Soběslaw I. Hospodaření prwních proboštů bylo dle mínění jeho na ujmu i kostelu samému i dobrému kanowníků; přičítal to dosti zřejmě přílišné náklonnosti jejich k zewnějšímu lesku ano i přepychu w hodech. [21]) Z té příčiny, oprawiw nejprwé a zwelebiw stawbu kostela spůsobem již wýše podotčeným, [22]) učinil r. 1130 určité nařízení o rozdělení důchodů rozličných mezi proboštem a kanowníky, a wyměření, coby se kanowníkům mělo dostáwati od probošta; zárowеň pak založiw nowé tři kanowníky, rozmnožil dílem důchody kapituly nowým darowáním. Dle nařízení tohoto měly příjmy ze cla Prachatického a Trstěnického, pak obilí a wíno z Žitenic a sweřepice (čili wlastně hříbata) w Hoholicích náležeti s polowici proboštowi a s polowici kanowníkům, rowněž tak plawené dříwí wybírané pod Děwínem, snad teprw tehdáž neb nedáwno předtím darowané; příwoz na Otawě měl celý náležeti kanowníkům. Krom toho wykázáno každému kanowníkowi obzwlášť ku praebendě

[20]) Na toto darowání Swatawy wztahují se listiny kapituly Wyšehradské od knížete Soběslawa II r. 1178 a od Fridricha r. 1187 (*Erben* 162, 179). W prwní oné wypisují se meze tohoto aujezdu: Supradicti circuitus termini sunt ab oriente Zazava et Seleu fluvius, Livbe cum ipso fluvio, ab occidente antiqua via, quae conducit ad Seleu. W listině kapituly Wyšehradské od r. 1352 wyčítá se 29 wsí, k újezdu Swatawinu náležejících, zejména.

[21]) Soběslaw I prawí o tom w listině od r. 1130 (*Erben* 93): Deliberavi patris mei, regis videlicet Wradizlai, monasterium in Wisegrad civitate situm ad magnam vilitatem aut praedecessorum meorum incuria aut, quod magis est credibile, praepositorum ejusdem loci negligentia redactum; illud inquam monasterium summa vigilantia curavi emendare etc. W listině pak asi od r. 1135 (*Erben* 99) horlí: Quae (elemosina) si ambitiositate vel ingluviei superfluitate per quot tempora fuerit subtracta, praepositi pro tot temporibus innodati vinculo peccati deo omnipotenti respondeant in die judicii.

[22]) Wiz str. 29.

Digitized by Google

jeho jedno popluží ze statků kapitulních i s poddanými dědičně k němu náležejícími a jiným příslušenstwem. [23]) Konečně wyměřeno podrobně, co měl probošt každý týden (čili 52krát za rok) rozdati kanowníkům w potrawách, po každé totiž jednu jalowici, 12 kuřat, 6 podswinčat (porcelli), láhew medu obnášející 17 měr (justitiae) a tolikéž piwa, s pozůstawením jemu, coby chtěl přidati nad to. W čas zimní měl dáti místo jalowice dwa wepře tříleté. Krom toho měli od něho dostáwati w čas postní každý týden 80 peněz na ryby, w letním čase polowici toho, leč připadlli wětší swátek na den pátečný. Děkan měl při wšem dwojnásobně tak welký podíl jako každý kanowník; měl také dwě popluží náležející k jeho praebendě. Nowě darowal Soběslaw kapitule krom několika menších příjmů desátek z míru ještě ze tří žup, totiž Rokytenské (čili Rakownické), Čáslawské a Chýnowské, pak aujezd řečený *Seňačín* (snad Senětín w kraji Čáslawském), zahradu owocnau w podhradí Pražském, prý ku procházení se w letě, konečně popluží jedno we *Kbelu* se wším příslušenstwím, kteréžto mělo náležeti kustosowi s powinností, aby jednau za rok počastowal kanowníky. [24])

Asi roku 1135 založil Soběslaw ještě dwě nowé praebendy, a rozmnožil proto znowu nadání kapituly, aby prý přitom probošt neutrpěl ujmy. Kromě několika příjmů w penězích i naturaliích přiwtělil ku kapitule kapli *sw. Wawřince* na Petříně a *špitál chudých* při Týně w podhradí Pražském se wším příslušenstwím. Ku kapli sw. Wawřince náležela jmenowitě wes *Choleč* (Koleč we kraji Rakownickém) s dědičnými nájemníky, též šest nájemníků pod samým Petřínem *w Trávnice*, 12 hřiwen ročně od wýběrčího daně ze župy *Rokytenské*, desátek z vendicí župy *Dřewíčské* a některé menší příjmy. Ke špitálu panny Marie u

[23]) Statky ku praebendám kanowníků takto wykázané byly: dwě popluží we *Wršowicích* a *Wrbčanech* pro děkana, také s dwěma zahradami we *Wršowicích*, wes *Hostín* pro tři kanowníky, *Bezno* pro dwa, *Winoř* pro dwa, *Bašť* pro dwa, *Jenišowice* pro dwa, *Chwaly* pro jednoho, *Howorčewes* (Gouorice? newí se kdy wlastně dostala se kapitule) pro jednoho, *Dubeč* pro jednoho, *Wrutice* též pro jednoho kanowníka.

[24]) Hac tamen sub conditione, ut quivis custos pro ea (villa) fratribus servitium annuatim persolvat.

Digitized by Google

Týna náležely části wsí *Trubína* (w kraji Beraunském), *Čakowic* a *Břežan* (?), [25]) místo na tři mlýny w Praze, třetina peněžitých příjmů z kupeckého dwora, a každoročně jistý počet kusů rozličných oděwů pro chudé ze zásobáren knížecích na hradech župních.

I po určitém nařízení Soběslawa I o praebendách kanowníků dowolowali sobě proboštowé předce ještě rozličných wsahání do práw jejich. Polowice wína ze Žitenic a polowice sweřepic w Hoholicích nedostáwala se kanowníkům i po onom nařízení buďto wůbec nikdy, nebo zase brzy byla zastawena od probožtů. [26]) Roku 1178 učinil proto kníže Soběslaw II, syn onoho, nowé opatření, aby kanowníci o to skracowáni nebyly, zároweň pak také pro ujmy, které utrpěli důchodowé jejich mezi tím časem zwláště ztenčením wýnosu daně míru, přidal jim nowé některé statky a příjmy, totiž *aujezd swatého Martina* w podhradí Pražském, [27]) místo na mlýn tamže pod kostelem sw. Cosmy a Damiana, [28]) část wsi *Modřan* na Wltawě nedaleko Wyšehradu s winicí, též části wsí *Černowic* (w Rakownicku?) a *Wyšehořowic* (w Kauřimsku) a horu *Psářskau* blíže wsi téhož jména w kraji Kauřimském k založení winice se zahradami pod horau, které prý někdy bylý luka, konečně 4000 peněz ročně z knížecí mince we *Slíwnici* w Morawě blíž Podiwína, a podíl cla pod *Podiwínem* tamže.

Ku přednostem, jimiž byla kapitula Wyšehradská wyznamenána od papežů, náležela také ta, že probošt, pak farář (presbyter), jahen (diaconus) a podjahní (subdiaconus), kteří nepochybně byli hned od počátku ze sboru kanowníků, měli práwo nositi mitru a sandaly. Biskup Pražský, z jehož poslušenství byli

[25]) Čtení je pochybné; w listině stojí Brtzaz.

[26]) Vini medietatem in Sitiniz et poledrorum medietatem, quod quidam praeteriti praepositi usque ad dominum Gervasium cancellarium et praepositum ignoranter vel potenter neglexerant fratribus dare, haec emendata cum bona voluntate praepositi Gervasii in capitolio Wyssegradensi cum carta et sigillo meo confirmavi. Gervasius ale byl proboštem a kancléřem již od r. 1146, tedy ne práwě dlauho po nařízeních Soběslawa I.

[27]) Wiz nahoře str. 62.

[28]) Wiz nahoře str. 25.

Digitized by Google

wyjmuti, měl nicméně záwazek, nedělati jim žádných překážek, kdyžby požádán byl o swěcení křižma neb swěcení osob ku kapitule a kostelu náležejících na kněžstwí. Jestližeby jim w tom z nepřízně nějaké odepřel, směli se dožádati toho u kteréhokoli jiného biskupa a wésti stížnost u papeže. [29])

Za obzwláštní ochranu a k uznání bezpostředné wrchnosti stolice papežské odwáděla kapitula papeži roční plat dwanácti hřiwen stříbra. K zaprawení této powinnosti byly od Soběslawa I obzwláště wykázány příjmy kaple sw. Wawřince na Petříně a jejího příslušenstwí (okolo r. 1135).

Mezi duchowenstwem řeholním w Čechách zaujímal klášter Benediktinský w Břewnowě za dlauhý čas přední místo. Založení jeho bylo zalíbené dílo sw. Wojtěcha po prwním nawrácení jeho ze Říma. Kníže Boleslaw II k zawděčení se jemu poskytl k tomu prostředky. Dwanáct mnichů, přiwedených ze kláštera sw. Alexia a Bonifacia w Římě, we kterém sw. Wojtěch sám složil přísahu řeholní, we spise posawad chowanau w klášterním archivu Břewnowském, byli prwní osadníci w ústawu nejprwnějším toho druhu w Čechách (992). Radla, saudruh sw. Wojtěcha w létech mládí, stal se pod jménem Anastasius prwním opatem; muž slawný po opuštění Čech následkem pádu rodiny Slawníkowy (995) co přední rádce a pomocník swatého krále Štěpána w zawedení křesťanských řádů w Uhřích. Klášterníci sw. Benedikta, jimž práce byla prwním prawidlem, wystawili prý swýma rukama kostel i budowy potřebné ku přebýwání. Zaswěcení kláštera stalo se již 14. Ledna 993.

Nadání kláštera Břewnowského záleželo dle zakladací listiny, wydané téhož dne, dílem w nemowitých stateích, dílem w peněžitých příjmích a jiných požitcích. Boleslaw darowal klášteru předně w nejbližším jeho sausedstwí wsi *Břewnow*, *Weleslawín*, *Liboc*, *Ruzyni* a 3 dušníky w *Kuromrtwicích;* we podhradí Pražském 30 dušníků s městišti; [30]) desátek ze wšeho knížecího hospodářstwí polního náležejícího k *Rybníku* a *Poříčí* u Prahy s usedlostí jednau tudíž na Poříčí u samé Wltawy k wystawení

[29]) *Cosmae Interpolat.* 148, 150. *Cont.* 295.
[30]) Srow. str. 61.

Digitized by Google

sobě potřebné stodoly a s jezem w témž místě k wystawení mlýnů; w nynějším kraji Beraunském *Wrané* a *Skochowice* při Wltawě za Zbraslawí; w *Libčicích* (w Rakownickém kraji) les a část řeky s rybáři; w župě Kauřimské wsi *Třebcstowice* a *Mračenice* blíž Sadské; w Litoměřické *Chocebuz*, *Wlence* a *Hrdly* s lesy, rybníky a řekau Ohří až ke wtoku do Labe; w župě Plzeňské *Ojprnice* a *Němčice*.

Dále dostal klášter desátý trh (t. j. tržné z desátého trhu) a rowněž desátý díl příjmů ze župních saudů w Praze, na Slaném, w Plzni, w Litoměřicích, w Kauřimi a Chrudimi; pak desátý týden cel pomezných w *Domažlicích*, *Kralupech*, na *Chlumci* (u Teplice) a na *Trstěnici*, a cel Labských w *Litoměřicích* a na *Ústí*, konečně platy některé w jisté wýroční slawnosti od wládařů knížecích Pražského a Plzeňského. [31])

Zwláštní listinau, též od r. 993, ustanowil Boleslaw II klášteru Břewnowskému 1500 peněz ročního příjmu z důchodů knížecích wůbec, po 500 we třech lhůtách, totiž o welkonocích, o letnicích a w den sw. Emmerama. Od sw. Wojtěcha, z rodinného jmění jeho, dostal klášter wsí *Břístwí* a *Wikaně* blíž Nehwizd w nyn. kraji Kauřimském, kromě jiných prý wíce wsí s lidmi poddanými rozličného zaměstnání. [32])

Za knížete Břetislawa I darowal klášteru Břewnowskému Eppo, župan Bílinský, wes *Sebranice* w nynějším kraji Chru-

[31]) Totiž: singulis annis in dedicatione ecclesiae supranominatae villicus Pragensis, quisquis fuerit, CCCos denarios persolvat, lapidem cerae ad luminaria eidem ecclesiae, tres urnas mellis, XXXta caseos, X panes; villicus autem Pliznensis provinciae in Pasca CCCos nummos persolvat, in Pentecosten CCCtos, in festo S. Michaelis CCCtos, in nativitate domini CCCtos.

[32]) Krom zakladací listiny podáwá některé zpráwy o založení kláštera Břewnowského nejspíš dle starších zápisků nejmenowaný předělawatel Cosmy ze 14. století u *Menkena* (Scriptt. rer. Germ. Tom. III. p. 1644 etc.). O darowání sw. Wojtěcha prawí zejména: Beatus quoque Adalbertus de suo patrimonio contulit eidem quam plurima, scilicet villas Bresey et Wykanie et alias villas et possessiones multas, insuper famulos et servitores, scilicet pistores, sutores, coquos nec non famulos ad calefaciendum stubas aliosque operatores diversorum operum, quae longum est per singula enumerare, et haec omnia ut perpetue eidem monasterio ipsi et heredes eorum subservirent.

Digitized by Google

dimském s lesem wztahujícím se až ke hranicím morawským (r. 1043). [33])

Důležitější rozmnožení statků následowalo roku 1045 od Břetislawa samého, jakožto nadání wystaweného tehdáž nowého wětšího kostela při klášteře. Kromě různo ležících desíti wsí, dílem celých dílem částí, w nynějších krajích Rakownickém, Beraunském a Pracheňském náležel k tomu welký aujezd, obsahující 18 wsí w krajině mezi Sušici a Horaždějowici w župě Pracheňské. [34])

Zároweň s tímto darowáním přiwtělil Břetislaw ku klášteru Břewnowskému celi založenau w *Rajhradě* na Morawě, kterauž o tři léta později obrátil we klášter (1048) a hojněji nadal, zanechaw opatům Břewnowským i napotom spráwy nad ním a dosazowání mnichů do něho z kláštera Břewnowského. Podobně byla za Wratislawa II opatům Břewnowským podřízena cele *Opatowická* blíž Hradce nad Labem, kterauž ale Wratislaw konečně r. 1086 powýšil za samostatný klášter s obzwláštním opatem. Za Břetislawa II dostal i klášter Sázawský po rozptýlení mnichů slowanských latinské klášterníky sw. Benedikta z Břewnowa s opatem nowým Děthartem, prwé proboštem Břewnowským. [35])

Roku 1193 darowal konečně Přemysl za prwního panowání swého klášteru Břewnowskému wes *Chýlice* (w kraji Loketském?) k nahrazení škod, které utrpěl klášter w čas obležení Prahy od něho roku 1191.

Prawidlem sw. Benedikta sprawowal se také starší panenský *klášter sw. Jiří* na hradě Pražském. Založení jeho stalo se,

[33]) Listina o tom w Dobnerowých Annalech V. 276. (*Erben*. 43).

[34]) Různo ležící ony wsi byly w Rakownicku: *Buděhostice* půl wsi, *Nutowice* (Netowice u Smečna?) půl wsi, *Žehrowice* půl wsi, we *Zlýčíně* jeden poddaný; w Beraunsku: *Smilowice*, *Kwasejowice*, we *Zduchowicích* 3 poddaní, w *Podmoklech* 8 poddaných, w *Křepenicích* 7 poddaných; w Pracheňsku w *Rakowicích* (u Čimelic) osm poddaných. K aujezdu w župě Pracheňské náležely: *Hydčice* dwoje, *Hajná*, dwůr na *Aujezdci*, w *Domorazi* a *Kalenicích* dwa poddaní, *Nezamyslice*, *Kanice* půl wsi, *Krajnice*, *Skodra*, *Dwokotloky*, *Žiwohybice*, *Žichowice* s řekau Otawau, s mlýny a lukami, *Psáře*, *Krawolusice*, *Wolišowice*, *Stankowice* a *Podmokly* s clem we *Břesnici*.

Digitized by Google

[35]) *Chron. Sáz.* 203.

jak již wýše dotčeno, [36]) okolo roku 973 asi zároweň se založením biskupstwí Pražského. Sestra Boleslawa II, Mlada, určena za prwní abatyši w klášteře tomto, přebýwala některý čas w Římě k naučení se řádům řeholním, a přijala berli opatskau s nowým jménem Marie od samého papeže Jana XIII. Od ní, wyžádáním na bratru, knížeti Boleslawowi II, pocházely wšecky statky kláštera Swatojirského, co jich náleželo k němu za času Cosmy. [37]) Statky tyto byly později, jak se zdá, znamenitě rozmnoženy od knížete Wladislawa II w prwních létech jeho panowání. Klášter dostal od něho zároweň nowau listinu na swé nadání, [38]) nepochybně proto, že prwotní privilegium, které ještě kronistowi Cosmowi bylo známo, [39]) snad přišlo na zmar shořením kláštera při obležení Prahy roku 1142. Již roku 1145 bylo privilegium toto na žádost Berty abatyše stwrzeno také od papeže Eugenia III. Statky, které nejspíš aspoň z nejwětšího dílu již tehdáž náležely klášteru, jsau nám ale zejména známy teprw z listiny abatyše Anešky okolo roku 1228.

Náleželo k nim 129 rozličných wsí, nepochybně jen dílem celých, dílem po částkách, zrowna tak různo od sebe rozložených, jako statky kapituly Wyšehradské, pokudž známo w desíti z nynějších krajů českých, totiž Rakownickém, Kauřimském, Beraunském, Pracheňském, Budějowickém, Klatowském, Plzeňském, Litoměřickém, Boleslawském a Bydžowském. Krom toho dostáwal klášter Swatojirský desátek z 38 wsí, dílem celých, dílem po několika dwořích, nejwíce w krajích Rakownickém a Pracheňském, nepochybně dle umluwy s biskupem. Pak náležel jeptiškám dewátý trh w Litoměřicích, w Ústí, w Žatci, w Mělníce a w Netolicích, a dewáté clo w *Litoměřicích*, w *Ústí*, w *Netolicích* a w *Domažlicích*. [40])

[36]) Wiz. str. 9.

[37]) *Cosm.* 47. 52.

[38]) Wyswítá to ze stwrzowací listiny Eugenia III (1145) a z listiny Přemysla I od r. 1227 (*Erben* 113, 335).

[39]) *Cosm.* 47. Ut in privilegio ecclesiae S. Georgii legimus.

[40]) W listině Anežčině od roku asi 1228 (*Erben* 336) uwodí se statky kláštera sw. Jiří w pořádku dle žup, w nichž ležely, wšak tak, že župy w prostředku země okolo hradu Pražského blíže ležící berau se pohromadě. W těchto — de provincia (čti: provinciis), quae sunt circa ca-

Digitized by Google

Služby boží a úřad pastýřský při kostele sw. Jiří wykonáwal jistý počet kněží, ježto se později nazýwají kanowníky

strum — uwodí se z nynějšího kraje Rakownického wsi *Týnec*, *Statenice*, *Suchýdol*, *Kamýk*, *Lichucewes*, *Nútomice*, *Hrádek* (Gradec — mohlo by se čísti také Hradec; a wšak aspoň o Lewém Hradci wí se odjinud, že klášteru sw. Jiří nenáležel), *Husinec*, *Reže*, *Okoř*, *Kněžewes*, *Želunice*, *Knowíz*, *Holowausy*, *Wrbno*, *Taužetín*, *Otwojice*, *Owenec* dwojí, *Bojmice* (čili Bohnice), *Motol*, *Košíře* (Košiře), *Luběšow* (?), *Chrašťany*, *Hořelice* (Goreluci), *Řehly*, *Stradonice*, *Bratronice*; z kraje Kauřimského: *Brnky*, *Neratowice*, *Břežany* (panenské), *Črnkow*, *Dušníky*, *Swémyslice*, *Bořanowice*, *Střížkow*, *Šestlice*, *Běchowice*, *Křiwáwes*, *Řepčice*, *Radějowice*, *Oslnice*, *Uhřiněwes*, *Psdře*, *Zdběhlice*; z kraje Beraunského: *Borek*, *Krňany*, *Solopisky*, *Daudlebce*, *Dušníky*, *Mokropsy* dwojí, *Lety*, *Otmiky*, *Bohy*, *Bnečice*, *Laz*; z kraje Plzeňského: *Lukow* (Lukowá u Manětiny?), *Newid* (Newidy na Šťáhlawsku?), *Bujesily*, *Liblín*; konečně z kraje Litoměřického *Přestawlky*. W župě Litoměřické uwodí se *Třebenice*, *Chodowlice*, *Hlupohlawy*, *Welemín*, *Podlešín*, *Božtěšice*, *Polepy*, *Šiřejowice*, *Wransko*, *Chwalowice*, *Boreč*, též w *Litoměřicích* samých tři osadníci. W župě Mělnické: *Nebužely*, *Aujezd*, *Chorušice*, *Chorauškу*, *Niněchow*, *Wrutice*, wše w nyn. kraji Boleslawském. W župě Hawraňské z nynějšího kraje Bydžowského: *Libice*, *Osček*, *Oldřiš*, *Odřepsy*, *Sádowí*; z Kauřimského: *Kanín*, *Opolely* (Opolany?); z Boleslawského: *Winařce*, *Kobylníky*, pak *Kněnice* neznámého položení. W župě Netolické (dílem w nyn. Budějowicku, dílem w Pracheňsku): *Bawórowice*, *Karlowice*, *Malešice*, *Ctimírowo-Wesce* (? — w listině stojí: Vcistimira. wesci), *Radčice*, *Pokořowice*, *Strunkowice*. W župě Pracheňské: *Welenow*, *Krsice*, *Řewnětice*, *Zamlyňany*, *Wlčkowice*, *Mukařow*, *Bratronice*, *Pašejow*, *Šewitinsko*, *Čejkowice*. W župě Plzeňské (dílem w nynějším Plzeňsku, dílem Klatowsku): *Domažlice*, *Jiwany*, *Ptenín*, *Otěšice*, *Beňowice*, *Horky*, *Nowákowice*, *Žízenkowice*, *Týnec*, *Daudlebce*, *Obytce*, *Bnišice*. W župě Bozeňské (wětším dílem w Pracheňsku, něco také w Beraunsku) *Hradiště*, *Za horau*, *Pole*, *Podruhlí*, *Husinec*, *Drahynice*, *Luskowice*, *Stěžow*, *Reteč*; u lesa (pomezného?) w *Kletči* jeden dušník. — Místa, z nichž dostáwal klášter desátek, byla w nynějším kraji Rakownickém: *Weltěže* celá wes, *Hořešowice* ze 6 dworů, *Hobšowice* ze dwau dworů, *Plchow* též ze dwau, *Osluchow* z 5, *Ješín* z 3, *Třebušice* ze 4, *Knowíz* ze 4, *Pchery* z 5, *Želewčice* ze 2, *Wrané* celá wes, *Srbeč* celá wes, *Jemníky* ze dwau dworů, *Nedělowice* celá wes, *Bratronice* celá wes, *Lotauš* ze dwau dworů; w nyn. Žatecku: *Blšany* ze 4 dworů. We wzdálenějších krajích (per alias provincias), nejwíce wšak w nynějším Pracheňsku, jmenují se *Čelejowice* (w Boleslawsku), *Ždár*, *Tršín* (? Trisine), *Olšany*, *Družetice*, *Ostružen Újezd*, *Walšůw Újezd*, *Albrechtice*, *Konratůw Újezd*, *Chotěšůw Újezd*, *Jindřichůw Újezd*, *Jindřichowice*, *Kreš* (Cretes), *Hrabina*, *Kladrubce*, *Nowosedly*, *Setěchowice*, *Němčice*, *Záhorčice*, *Wolenice*. — Ze staršího nadání kláštera prodán jest roku 1200 statek jakýs u Kralowic we kraji Plzeňském klášteru Plaskému. *Erben* 204.

Digitized by Google

sw. Jiří. Probošt, co představený jejich, zmiňuje se zejména ponejprw roku 1070. [41])

Z nowějších řeholí dostali teprw půl druhého sta let po uwedení Benediktinů do Břewnowa nejprwé Praemonstrati klášter w Praze na Strahowě, o jehož založení promluweno jest již nahoře. [42]) Prwní mnichowé čili kanowníci wyžádáni byli z kláštera Steinfeldského w Porýní, kterýž hned we prwních létech po založení řádu od swatého Norberta (okolo roku 1120) proslul w celých Němcích, a slaužil za wzor při zakládání mnohých jiných klášterů toho řádu. Prwní opat, od wyslaných klášterníků samých zwolený dle prawidla, byl Gezo, předtím kanowník a kustos kapitolní w Kolíně na Rýnu, kterýž wed předtím žiwobytí lahodné, strašliwým jakýmsi snem a částečným wyplněním jeho pohnut byl složiti swé důstojenstwí a wstaupiti we Steinfeldu do nowého řádu, jehož prwotní zřízení předpisowalo obzwláštní zdrženliwost a přísnost mrawů. [43])

O prwním nadání kláštera Strahowského dáwá nám zpráwu jen úlomek listiny zakladací dotud zachowaný (od roku asi 1143). W něm jmenují se toliko statky darowané od biskupa Pražského Jana a od knížete Wladislawa II i manželky jeho Gertrudy; schází ale dokonce, co asi darowal klášteru biskup Olomaucký Jindřich Zdik, hlawní půwod celého založení. Od biskupa Jana měl klášter 13 wsí a podílů wsí, ležících wětším dílem blízko sebe w saumezných částech nynějších krajů Hradeckého a Bydžowského. Wladislaw darowal klášteru dwůr řečený *Radunice* (u Pátka na Ohři w kraji Rakownickém) s wesnicemi a jiným wším jeho příslušenstwím, pak 9 jiných wsí a podílů wsí, pokud známo, wětším dílem též we kraji Rakownickém. Krom toho nařídil wypláceti klášteru každau sobotu 200 peněz z mince knížecí. [44])

[41]) *Cosm. Interp.* 148. Při roce 1073 *Cosmas* 155.

[42]) Wiz. str. 34.

[43]) *Gerlach* p. 101 etc.

[44]) Úlomek zakladací listiny Strahowské (*Erben* 106) zawaluje wýkladu dílem již tím weliké těžkosti, že se zachowal toliko we welmi chybném přepise ze 13. století. Darowání biskupa Jana zní w něm takto: Joannes Pragensis episcopus dědit patrimonium suum totum, quod habuit in villa *Lochmints* (čti Lochinitz, Lochynice blíž Hradce Králowé), et quod ibidem emit a cognatis suis Msten et filiis suis et ab aliis cognatis, et terras,

Digitized by Google

Za krále Wladislawa II. dostal také rytířský řád Johannitů (nyní Maltanských) kommendu w Praze u panny Marie konec mosta (1159) s příslušenstwím tudíž, o kterém byla řeč jinde nahoře. [45]) O statcích řádu tohoto w jiných místech w Čechách nenáleží nám zde mluwiti, poněwadž nebyly jměním této kommendy Pražské, nýbrž řádu wůbec. U Prahy samé pak dostal řád dále od knížete Fridricha roku 1183 kostel *sw. Jana na Bojišti*, wystawený od manželky jeho Alžběty se zemí na jeden pluh tudíž wedlé kostela a s potokem Botíčem i rybníkem a mlýnem na něm. [46])

Pozdější zawedení křesťanstwí bylo přirozenau příčinau, pro kterau w Čechách tak jako i w jiných wýchodnějších zemích přísnější kázeň a lepší wzdělání duchowenstwa, jakož i rozličná nowější zřízení w církwi celkem o něco později se ujímala nežli

quas acquisivit a pio duce Wladizlao, et *Ugesd*, quae *Kalika* dicitur (snad wes Kalná w nynějším kraji Bydžowském), *Lusane* (Lužany w Hradeckém kraji) tota villa cum tota silva Messny et ibidem Ugezd usque ad custodiam, quod vulgariter dicitur Strasa (má se nejspíš hledati někde blíž hranic zemských), videlicet patrimonium, quod emit ibidem a Benes filio Marci, *Cirnoticih* quantum habuit, *Rassine* (Rašín u Hořic w Bydžowsku) totam villam cum silva; ibidem equas dedit, quas dicimus emissarias (sweřepice), *Trebnussy* (Třebnaušewes w Bydžowsku) etiam ad aratrum, *Gocicih* (snad Goricih, Hořice?) dimidiam villam, *Gratisste* et silvam, *Hudonicih* (Chudonice w Bydžowsku) quod habuit; et in eadem villa Mizlibor et uxor ejus dederunt terram ad tria aratra. Idem episcopus *Lubnici* dedit quidquid habuit, *Janosouicih* totam villam, *Zedelisti* (Sedliště w Bydžowsku?) terram, *Konicih* terram (w Boleslawsku?). Pak následují jména služebníků darowaných od biskupa Jana. Darowání krále Wladislawa, kromě Radunic a příslušenstwí, wypisuje se takto: In villa *Strassicih* (Strašice w Beraunsku čili w Prachensku?) quatuor terrae, *Nagonicih* (Honice u Smečna w Rakownicku?) terra, *Griceticih* viginti terrae, *Sbirne* (Sbecne?) similiter arator et sex terrae. Idem etiam dux dedit *Cisca* (Čistá?) villam pro anima Michaelis et *Lassouici* servi (Lašowice w Rakownicku); dedit etiam *Ugonenici* (Auhonice w Rakownicku?) cum familia hac (jmenují se poddaní)... villam *Golonisich* et *Golossicih* cum luco uno starakonopnic (sic) etc. — Roku 1176 směnil klášter Strahowský wes *Radowesice* (w Litoměřicku), která nepochybně též náležela k prwotnímu jeho nadání, Chřenowi synu Juraty, probošta Mělnického, za zboží jeho w *Krawařích* s újezdem lesa. *Dobner Annales. Hagec.* VI. 501. (*Erben* 157).

[45]) Wiz str. 62.

[46]) Listina w Dobnerowých *Monum. Tom.* IV. 245. (*Erben* 168).

Digitized by Google

w Němcích neb dokonce we wlaských zemích. Se strany stolice apoštolské působilo se na wyrownání tohoto rozdílu čas po čase wysíláním **papežských legatů** do Čech.

Prwní známá příležitost k tomu udála se za papeže Alexandra II, předchůdce slawného Řehoře VII, z příčiny rozepře mezi biskupem Olomauckým Janem o práwa obau biskupstwí a hrubé násilí, kteréhož Jaromír dopustil se proti Janowi Olomauckému. Papež poslal jednoho z předních kardinalů, jménem Rudolfa, co legata do Čech (1072), aby rozepři w místě wyšetřil; zároweň měl nejspíš také jednati s knížetem Wratislawem o přidržení kněžstwa k zachowání nedáwných rozkazů papežských o bezženstwí. [47]) Legat přijat byl w Praze od knížete Wratislawa s welikau ctí, počínaje sobě spůsobem w Čechách ještě neznámým mocně jako prawý náměstek papeže. Kníže, na bratra swého Jaromíra newražící, swolal z rozkazu legata synodu, ku kteréž měli se dát nalézti krom předního panstwa swětského wšichni opatowé a proboštowé, jakož i biskupowé oba z Čech i z Morawy. Jaromír wšak, maje od synody této býti sauzen, odepřel stání před ní a legatem, odwoláwaje se na swého metropolitu, arcibiskupa Mohučského, s jinými spolubiskupy, co řádný saud. Nyní wyřkl legat proti němu zbawení biskupského důstojenstwí a zápowěd wykonáwání kněžského úřadu. Z toho strhlo se ale welké pobauření kněžstwa, kterému příchod legata byl nemálo protiwný, nejspíš pro obáwané nastupowání jeho na přísnější kázeň dle nařízení papežských. Kanowníci Pražští i kněží při jiných kostelích čili kaplích w Praze, [48]) snad i jinde w zemi, roztrhali štoly swé, obnažili oltáře jako na weliký pátek, a zastawili wšeliké služby boží, pokudby přední pastýř jejich nebyl nawrácen we swé důstojenstwí. Kardinal, odporem tímto pře-

[47]) Dá se to sauditi z následujících slow w listu Alexandra II k Wratislawowi, jímž oznamuje jemu poslání do Čech: Inter omnia vero et prae omnibus hoc hortamur, hoc rogamus, ut ecclesias et monasteria, quae in tua potestate sunt posita, ab injuriis protegas, et ut ii, qui ad sacrosancta mysteria electi sunt, caste et religiose Deo serviant, quantum possis, studium et diligentiam habeas.

[48]) Práwě při wyprawowání tohoto příběhu užíwá Cosmas slow: non solum canonici, verum etiam per capellas clerici, jiż wýše wyložených (str. 72).

Digitized by Google

kwapen, poněwadž i obecný lid začal se bauřiti, uznal za dobré ulewiti něco málo, tak totiž že Jaromírowi kněžstwí zase nawrátil; biskupstwí ale i biskupské příjmy zůstaly mu na delší čas odňaty, a rozepře našla konce teprw po dwau létech před saudem stolice papežské w Římě. W ohledu na žádanau přísnější kázeň kněžstwa zůstalo nicméně poselstwí kardinala Rudolfa bez aučinku, a rowněž i pozdější poslání jiných dwau legatů, jménem Bernarda a Řehoře, roku 1073 již za papeže Řehoře VII.

Další usilowání stolice papežské w tomto směru bylo brzy nato na delší čas stíženo, když kníže Wratislaw w rozepři weliké mezi císařem Jindřichem IV a papežem přidržel se strany císařowy. Roku 1133, za knížete Soběslawa I, přijel do Pruhy legat papežský, poslaný z příčiny žalob některých audů kapituly Pražské proti biskupowi Menhartowi, o jehož ssazení s biskupstwí se jednalo. Zdali wšak účel poslání jeho týkal se také kázně kněžstwa, není nám powědomo.

Důležitější než předešlých legatů bylo w tom ohledu poselstwí kardinala Guidona, wypraweného do Čech a do Morawy roku 1143 za knížete Wladislawa II, hlawně z příčiny rozepří mezi biskupem Olomauckým Jindřichem Zdikem a audělnými knížaty morawskými. Kardinal Guido, podporowán i od knížete Wladislawa i od obau biskupů Pražského a Olomauckého, předsewzal prowedení zákonů o bezženstwí a kázni kněžské s největším důrazem a bez šetření osob. Kněží ženatí musili opustiti buďto manželstwí (jestliže manželky jejich k tomu swolily) buďto úřady kněžské. Důstojníci duchowní, kteří co laikowé dosáhše wýnosných církewních úřadů nicméně zdráhali se přijmauti swěcení na kněžstwí, nebo kteří se dopustili hrubších přečinů proti kázni, byli i bez okolků zbaweni præbend. Z wyššího duchowenstwa w Praze stalo se to předně proboštu Pražskému Juratowi, který nejsa posawad wyswěcen měl manželku, která w rozwedení swoliti nechtěla; též děkanu a spolu arcijahnu Petrowi, který měl tři ženy a winěn byl z rozličných skutků simonických; kanowníkowi Šebestianowi, který ženat jsa nepřijal posud swěcení; a wíce jiným osobám při kostele Pražském pro rozličné lehkosti. Při kostele Wyšehradském byl

Digitized by Google

rowněž ssazen probošt Hugo, jakožto laik a ženatý s manželkau jiného muže (bigamam uxorem habens); mistr pak kapitulní, jménem Jindřich byl wypowěděn ze země, poněwadž jsa kněz oženil se, krom toho pak powěst o něm byla jakožto cizozemci, že před přistěhowáním swým do Čech byl již mnichem. Při této příležitosti uložil legat papežský mezi jiným také biskupům Pražskému a Olomauckému, aby w dioecezích swých řádně rozdělili farní kostely, a aby pro snadnější uwarowání rozličných nepořádků napotom neswětili žádného na kněžstwí, kdoby neměl již jistého titulu čili beneficią duchowního.

Bez wýminky nebyl zákon o bezženstwí zachowáwán ještě ani w pozdějších časích, ano zdá se, že wýminky byly dosti husté. O tom swědčí příběh, který se stal ještě roku 1197 za panowání knížete a biskupa Jindřicha Břetislawa, když opět legat papežský kardinal Petr, poslaný do Čech a do Polska, přijel do Prahy. Bylo to práwě w čas postní, we kterém se obyčejně wykonáwalo swěcení na kněžstwí. Kardinal, přijew dne 12. Března, uwítán we slawném průwodu od knížete-biskupa i kanowníků Pražských, zdržel se osm neděl za swými záležitostmi. W sobotu před nedělí smrtedlnau (22. Března) nařídil we swé přítomnosti předsewzíti swěcení na kněžstwí skrz biskupa Olomauckého Engelberta. Na čekancích kněžstwí byla žádána před swěcením přísaha na slib čistoty. Z toho strhlo se ale tudíž wzbauření, we kterém prý legat málem byl by býwal zawražděn. Půwodowé této wzpaury byli prý sice slušně potrestáni; swěcení wšak pro tentokrát bylo překaženo. Legat držel nato synodu w Praze, na které učinil kněžstwu rozličná důležitá napomenutí; krom toho pak z neznámých příčin ssadil opaty Břewnowského a Sázawského.

Opozdění kněžstwa českého we wzdělání a w zawedení přísnější kázně w porownání se zeměmi západnějšími bylo dílem také příčinau, pro kterau wždy nějaký počet rodilých Němců docházel wysokých důstojenstwí církewních w Čechách. Hned prwní biskup Pražský, Dětmar, byl rodilý Sas; a mezi 17 biskupy, kteříž byli až do konce 12. století, bylo, pokud známo, 7 rodilých Němců, ač zrowna biskupowé, za kterých se staly největší pokroky w upewnění a rozhojnění řádů křesťanských,

Digitized by Google

jakož sw. Wojtěch, Šebíř a Cosmas, byli rodilí Čechowé. K těmto nejspíš dlužno jest také počítati nejslawnějšího státníka z biskupů Pražských, Daniele I, jakožto syna kanowníka Pražského Magna. [49]) Že se při powoláwání cizinců na biskupstwí kladla aspoň cena na známost jazyka domácího lidu, ukazuje příklad Dětmara, kterýž znal jazyk slowanský hned ze swé wlasti. Jisté jest však, že při wšech pozdějších biskupích toho nebylo. O biskupu Fridrichowi, dosazeném od kněžny Alžběty r. 1177, připomíná wzdělaný a pobožný opat Gerlach s horliwau důtkau, že jazyka českého byl naskrze nepowědom. Mezi kanowníky Pražskými a Wyšehradskými rowněž bývalo od dáwna něco Němců, ačkoliw početný poměr mezi nimi a Čechy již nijak určitě ustanowiti se nedá, zwláště poněwadž duchowní osoby dle starodáwného obyčeje často při wstaupení do wyššího důstojenstwí proměnily české jméno swé w jiné dle swatých obecněji známých. [50]) Předce wšak mezi 68 jmény kanowníků Pražských, známými z 11. a 12. století, wyskytuje se dobrá třetina prawě českých jmen, jakož *Bohumil, Mladota, Swak, Domaslaw, Slawoň, Dobrohost* atd. Rodilý Němec a sice ze wznešeného šlechtického domu byl slawný probošt Marek, oprawce a zwelebitel kapituly Pražské. Cosmas prawí o něm, že maudrostí přewyšowal wšecky swé saučasníky w Čechách. [51]) Přirozené bylo, že každý nowě do země zawedený řád klášterní záležel prwní čas nejwíce z cizinců; jakož jmenowitě Benediktini nejprwé přiwedení ze Wlach, Praemonstrati z Němec, ačkoliw nicméně prwním opatem oněch byl rodilý Čech Anastasius čili Radla.

Wedlé církwe nebylo we středním wěku žádného ústawu, který by tak mocně a wšestranně byl působil na zdokonalení společnosti lidské. Církew působila wzdělawatelně nejen jakožto ústaw náboženský, nýbrž pečowala zároweň o rozličné důležité

[49]) Wiz Nekrolog w Dobnerówých *Monum. Tom.* III p. 10.

[50]) Příkladem je hned sw. Wojtěch = Adalbertus. O biskupowi Olomauckém Zdikowi píše pokračowatel Cosmy (p. 287): Zdik . . in ordinatione, ablato nomine barbaro, Henricus appellatur.

[51]) Qui secundum hominis genituram nobili ortus erat atavorum prosapia, ducens originem de gente Teutonica, pollens sapientia prae cunctis, quos tunc habuit tetra Boemica. *Cosm.* 147.

Digitized by Google

potřeby společnosti, k jichž opatrowání tehdejší zřízení státní nebylo ještě dostatečné. Ona pečowala o chudé a nuzné; od ní řízeny byly školy a pěstowány wědy a umění; církew byla pomocnicí státu i we wykonáwání sprawedliwosti a jiné spráwě swětské dílem přejmutím části powinností na sebe, dílem poskytowáním osob z duchowenstwa ke službám státu. Musíme ale zase jen litowati, že nám nelze pro tuto dobu wylíčiti dosti auplného obrazu místní činnosti duchowenstwa Pražského we wšech těchto ohledech. Sauwěké prameny poskytují nám o tom o wšem jen slabé úlomky zpráw.

Jak mocně působily obřady kostelní a mrawní prostředky církwe na mysli lidské, jinak surowé a rozličným náružiwostem oddané, dá se poněkud sauditi i ze spůsobu pobožností, w jakých někteří knížata čeští dle zpráw kronistů nacházeli obzwláštní oblibu a útěchu. Tak na př. kníže Spytihněw II obyčejně celý půst přebýwal w domě kanowníků (Pražských) nebo we klášteře mnichů (Břewnowských), oděn w kožíšek biskupský a raucho kněžské, konaje almužny a tráwě nejwíce času při službách božích, we bdění a na modlitbách. Od prwní hodiny wečerní zachowáwal ticho dle obyčeje klášterníků až do prwní hodiny ranní; již před jitřním odříkáwal pošeptmu žalmy buď s rozepiatýma rukama, buď kleče na kolenau; we dne pak, pokud lačný byl, jednal jen wěci církewní, po obědě teprw saudy swětské. [12]) Kníže Soběslaw I s manželkau swau Adelheidau zřídil ještě za žiwobytí swého wýroční služby kostelní (anniversarium), jakéž obyčejně býwaly odbýwány za mrtwé. Kanowníci Pražští a Wyšehradští, Benediktini Břewnowští, jeptišky Swatojirské a wšechno ostatní kněžstwo Pražské účastnilo se w nich za celý týden, ode Wšech Swatých začínajíc, jedni konajíce mše za žiwé, jiní za hříšníky, jiní za wěřící zemřelé. W den poslední, to jest we hlawní slawnost památnau, držíwal pak kníže w domě kanowníků Wyšehradských skwostné hody s nimi i se wším kněžstwem z podhradí Pražského. [13])

[12]) *Cosm.* 134.

[13]) *Cosmae Cont.* 332.

Digitized by Google

W péči o chudé a nemocné stkwěli se někteří biskupowé Pražští nejen welkau štědrostí nýbrž i osobním wykonáwáním skutků milosrdných. Swatý Wojtěch ustanowil zwláštní část příjmů biskupstwí swého ku podporowání chudých. Krom toho každý swáteční den udělowal žebrákům hojnau almužnu; a každý den měl u sebe 12 chudých, jimž na památku swatých apoštolů dáwal pokrm a nápoj. [54]) Biskup Izzo († 1034) byl obzwláště horliwý nawštěwowatel wězňů a nemocných; žádnému, prawí Cosmas, nebyl tak dobře znám wlastní dům, jako jemu příbytky jejich; wěděl o každém zemřelém i uzdraweném; každý pak den krmil 40 chudých, jimž žehnal a sám ochotně rozdáwal jídla a nápoje w hojnosti. Biskup Jaromír spojowal milosrdné skutky tohoto druhu zwláště s postní swau pobožností. W noci chodíwal do kostela oděn we hrubé plátno, a léháwal na dlažbě w modlení, skrápěje zem slzami swými. Odtud zdwihnuw se ještě před říkáním žalmů, podělil wšecky chudé před kostelem stojící hojnau almužnau, a opět učinil též po odříkání žaltáře; po jitřním, které pak následowalo ještě za tmy, rozdělil 40 bochníků chleba a tolikéž slanečků neb jiného jídla mezi chudé; po čtwrté při rozedníwání myl nohy dwanácti pautníkům, a dal každému po penězi, potom pak w čas oběda posluhowal jim we saukromé chyši jídlem a pitím; odtud teprw odebral se sám ke stolu, při kterémž jedl se 40 nuznými. Jiný čas přes celý rok bylo 40 chudých každodenně krmeno při jeho dwoře w Praze, a dwakrát za rok býwali šaceni od hlawy až do paty. Pro podobné skutky chwálí se mezi jinými také biskup Cosmas († 1098). [55])

Co zwláštní založení pro chudé znám jest špitál při kostele Týnském, we kterém dle nadání Soběslawa I (r. 1135) krom přechowáwání cizích příchozích mělo každodenně 12 chudých býti opatřowáno potrawau. Též šatstwo bylo při něm rozdáwáno chudým, k čemuž nařídil kníže wydáwati ročně z každého župního hradu w celých Čechách od wládařů 12 párů sukní ženských, 12 párů kožichů, tolikéž sukniček mužských, nohawic,

[54]) *Vita Adalb.* 584, 599.

[55]) *Cosm.* 86, 179—180, 206.

Digitized by Google

škorní a rukawic, též 12 pasů s noži w pošwičkách a s mošnami; od bab hradských rowněž z každé župy 12 párů košil, nohawiček a punčoch. — Kláštery měly wůbec hostinstwí a udělowání almužny za jednu z úloh swých. Pozdějšímu wšak řádu Johannitů byla péče o chudé a nemocné přední powinností.

Školy byly nejwíce ustanoweny ke wzdělání duchowenstwa, a nacházely se proto w Čechách w jistém spůsobu hned od počátku křesťanstwí, jakž wyswítá již ze příkladu Budče, kdež sw. Wácslaw došel prwního literního wzdělání. Při kathedralním kostele Pražském připomínají se školy, řízené nepochybně od scholastika kapitulního, již aspoň we druhé polowici 11. století, w nichž učili se žácí, kteří co čekanci kněžského stawu wykonáwali již zároweň některé služby kostelní. [56]) Podobné školy nacházely se při kapitule Wyšehradské nejspíš hned od založení jejího, taktéž nepochybně i při klášteřích Břewnowském a Strahowském. Ku Praemonstratům Strahowským dal aspoň král Wladislaw II syna swého Wojtěcha, potomního arcibiskupa Salzburského, na učení, [57]) což nejspíš stáwalo se častěji také se syny wznešenějších panských rodů. Podobně býwaly snad jeptišky Swatojirské, hotowitelky mistrných ručních prací k ozdobě kostelů, [58]) učitelkami panen šlechtických, jimž i literní umění i cwičnost w lepých prácech ženských slaužila ke chwále. [59])

[56]) Wyswítá to z příkladu Cosmy, který wyprawuje o sobě při roce 1074: Nec tacere cupio, quod eodem anno, nobis adhuc positis in *scholis*, contigit audire et videre. Quadam vero die, dum psalmiculos ruminarem, stans in crypta sanctorum martyrum Cosmae et Damiani, venit quidam vir portans cereum et filum argenteum, quo secundum jussum visionis metitus erat sui corporis artus, et accedens ad me: Heus, inquit, indica mihi bone puer etc. *Cosm.* 161.

[57]) *Vincent.* 41.

[58]) Roku 1151 píše papež Eugenius III jeptiškám Swatojirským o kostelních raušich, které biskup Jindřich Zdik od nich byl dal zhotowiti: Illa idonea ornamenta, quae per instructas et peritas manus vestras ad altaris ministerium studiosius operari fecit. *(Erben 129).*

[59]) Jeptiškám řádu Praemonstratského w Doksanech dal Wladislaw II dceru swau Anešku na učení dle Vincentia na místě posledně dotčeném. O králowně Juditě prawí týž (p. 42): Dux Wladizlaus .. dominam Juditam .. literis et latino optime eruditam eloquio, quod maxime domicellarum nobilium exornat decorem, sibi jungit matrimonio.

Digitized by Google

Za potřebau wyššího wzdělání, než poskytowaly školy domácí, putowalo se mnoho do ciziny; w prwních časích křesťanstwí nejwíce do blízkého Německa, později wíce do Francauz. Swatý Wojtěch n. p. byl od otce swého poslán na učení do arcibiskupského sídla Magdeburka. Cosmas pak studowal grammatiku a dialektiku w Leodii w Nízozemsku; [60]) na studia filosofická bylo wšak jezdění do Francauz za jeho času již obyčejné. [61]) O biskupu Danielowi I, taktéž o Jindřichu Břetislawowi píše Gerlach zejména, že studowali w Paříži. [62])

Co učené muže z duchowenstwa Pražského za swého wěku připomíná Cosmas mistra kapituly Pražské Gervasia a opata Břewnowského Klimenta (1110—1127), jimž připsal prwní dwě knihy swé kroniky, pak proboštа Marka, jakožto wýtečně zběhlého i we swobodných uměních i w učení křesťanském i w práwě církewním. O wýtečném duchu a rozsáhlé wzdělanosti Cosmy samého, děkana kapituly Pražské († 1125), swědčí kronika jeho, dílo, jímž wíce než kterýkoli jiný wlastenecký učenec toho wěku získal wděčnost potomstwa. Nejmenowaný kanowník Wyšehradský, pilný zároweň pozorowatel a znatel hwězd, pak několik pozdějších kanowníků Pražských pokračowalo we 12. i 13. století wíce neb méně pilně w dalším spisowání letopisů českých, od Cosmy započatých; Vincentius, rowněž kanowník Pražský, který slawného biskupa Daniele na wýprawě proti Mediolanským prowodil na cestách w Italii, wypsal slawné skutky krále Wladislawa II.

We swětské práwě státní účastnilo se duchowenstwo, jak již na jiném místě podotčeno jest, zwláště wedením písemnictwí při úřadech, jistě wšak také rozličným jiným spůsobem, ač se nám nedostáwá o tom úplné a podrobné známosti. Tak ku příkladu při saudech bývalo wedení důkazu tak nazwaným saudem božím (ordaliemi) swěřeno jistému řízení kněžstwa, kterým, jak se zdá, mírněno bylo wládnutí náhody neb podwodu při krutém

[60]) *Cosm.* 277.

[61]) Pete juvenes tui similes, ingenio acutos et in artium artibus argutos, qui nuper ad magnam mensam dominae philosophiae deliciosis pasti epulis, et exhaustis totius Franciae thesauris, novi philosophi redeunt. *Cosm.* 278.

[62]) *Gerlach.* 80. 94.

tomto obyčeji. [62]) W některých wěcech býwali úřadowé župní také podporowáni aneb wykonáwán na ně jakýs dohled od děkanů čili arcipryštů, jichž okresy se župami se srownáwaly. Zákony Břetislawa I, wydané nad hrobem sw. Wojtěcha (1039), ustanowují jmenowitě, aby pachatelé wražd byli od arcipryšta oznamowáni županu, aby je pohnal před saud. [64]) Nejspíš wymohlo sobě duchowenstwo zastáwání této powinnosti proto, že při surowosti tehdejšího wěku zabití člowěka méně bylo wáženo od swětských úřadů, než církew přáti sobě musila.

Mezi úředníky dworskými bylo nejdůležitější duchowenstwu pozůstawené místo kancléře knížecího. Ale krom něho nacházelo se při dwoře knížete mnoho osob duchowního stawu, ustanowených k rozličným wíce neb méně důležitým službám, kteří se nazýwali kaplany (capellani) aneb sauborem kaplí knížete neb krále (capella regia). Dílem byli co písaři (notarii, cancellarii, scribae), z nichž přední podkancléř (subcancellarius), pomocni a podřízeni kancléřowi, dílem užíwal kníže rady a služeb jejich bezpostředně k rozličným swým potřebám. Oni wykonáwali poselstwí, ku kterým bylo zapotřebí známosti cizích řečí neb wůbec zběhlostí, jakých se nedostáwalo swětskému úřednictwu, jakož w jednáních s dworem papežským neb císařským; prowodili kníže na jízdách jeho do ciziny; jezdili w komonstwu jeho i do wálek. Tak w bitwě u Chlumce r. 1126 jeden z kaplanů knížete Soběslawa I jménem Wít, oděn w pancíř a přílbici, nesl kopí sw. Wácslawa s korauhwí sw. Wojtěcha we průwodu knížete, obklopeného jinými kaplany, probošty a swětskými pány, a wyzýwal bojowníky k udatnosti pod ochranau swatých dědiců českých. [65]) S knížetem Wladislawem II táhnuw jeden z kaplanů jeho, Bartoloměj, jakožto písař, r. 1148 do wálky křížowé, upadl w zajetí

[63]) Tak nazwaná *statuta Conradi* ustanowují o práwu wody: Quando aliquis judicium aquae debet subire, nullus eum in aquam dimittat, nisi sacerdos et ejus cooperator. Si Deus juverit eum, judici det duos denarios et sacerdoti XIV. Si nudaverit se, et judicium voluerit subire, solvat capellano XII denarios et vetulae duos.

[64]) Wiz nahoře notu 14 na str. 75.

[65]) *Cosmae Cont.* p. 286.

Digitized by Google

Turků, načež nic wíce o něm slýcháno nebylo. [66]) Ale jak we wážných zaměstnáních, tak aučastnili se kaplanowé knížecí druhdy také w obyčejných zábawách dworu, a získali sobě tím zalíbení knížat. O biskupu Šebířowi wyprawuje nám Cosmas, že důstojenstwí biskupského nabyl stejnau ochotností we službách kostelních jako w zábawách swětských, jmenowitě na lowích, uměje knížeti Oldřichowi ocas kančí připrawiti chutným spůsobem, jemu obzwláště zalíbeným. [67])

Kaplanowé knížecí býwali za zásluhy we službách dworských odměňowáni wýnosnými beneficiemi církewními, jakož kanownickými præbendami, proboštstwími a opatstwími, při kterých i potom zůstáwali we službě dworské. Byl to staw, kterým se wůbec nejjistěji docházelo wysokých důstojenstwí duchowních. I biskupowé Pražští a Olomaučtí obyčejně býwali woleni z takowýchto kaplanů dworských. Mezi nimi ku potřebě jednání s cizími dwory býwalo wždy něco Němců, kteří práwě tudy nejwíce docházeli wysokých úřadů církewních w Čechách.

Podobně jako kníže, míwala i kněžna neb králowna česká, tak též i biskup wedlé swětského dwořenínstwa také swé kaplany dworské.

Co kancléřowé dworu knížecího jsau nám žnámi teprw ze 12. století Jurata za knížete Soběslawa I, nepochybně týž, který jakožto probošt Pražský ssazen byl roku 1143, Gervasius probošt Wyšehradský za panowání Wladislawa II i Soběslawa II od r. 1142 až do 1178, po něm Florian až do roku 1197, nejprwé co kanowník Pražský (do r. 1181), pak co probošt Wyšehradský (1182—1187), konečně co probošt Pražský.

Důležitého wplywu na spráwu státní požíwalo duchowenstwo konečně také účastněním se při sněmích zemských, na nichž biskup Pražský měl přední místo a nejwážnější hlas po knížeti, wedlé něho pak opatowé a proboštowé kostelů kollegiatních zasedáwali mezi předním swětským panstwem a úřednictwem.

[66]) *Vincent.* p. 40.

[67]) Oldřich říkáwal prý mu při takowých příležitostech dle Cosmy (p. 86): O Severe, dico tibi vere, pro hoc tam dulci edulio dignus es episcopio.

5.

Příběhy Pražské od posledních let Boleslawa II až do nastaupení Přemysla Otakara I.

(995—1197.)

a) Rozbroje w zemi za posledních let Boleslawa II á za synů jeho až do nawrácení Jaromíra ku panstwí.

(995—1004.)

995 Z místopisného nástinu i z wypsání společenských poměrů zde podaného dá se hned napřed sauditi, že w dějinách Pražských této doby wlastně činným působitelem byla společnost hradská, ježto obywatelstwo podhradí Pražského dle podřízeného swého postawení nemohlo w nich zaujímati jiného než celkem trpného místa. Jsauť to příběhy, sauwisící s osudy země české wůbec, jmenowitě s častými proměnami na trůně českém toho času, které se z přirozených příčin rozhodowaly nejobyčejněji w předním sídle a středišti národu, třenicemi a převraty hlawně w té třídě obywatelstwa, která tu měla největší skutečnau moc w rukau swých.

Nám bude náležeti jednat o nich, jen jak dalece Praha byla místným jejich dějištem, nedotýkajíc jiných událostí, jakkoli samých sebau důležitých, kromě jak dalece zapotřebí bude k objasnění sauwislosti. O něco podrobněji, nežli w době začátečné, plynau zpráwy o místních příbězích Pražských teprw od sklonku 10. století. Hlawně jsau to žiwotopisci swatého Wojtěcha, kteří za panowání Boleslawa II rozprostírají nad nimi jakéž takéž swětlo.

Ku konci panowání tohoto knížete, tehdáž již těžkými neduhy sklíčeného, nacházely se Čechy we welkém rozjitření. Stahowala se bauře nad posledním rodem županským, který zachowaw se w dědičném panstwí nad welkau částí země, posawad byl na překážku plnosti moci knížecí a wětšímu upewnění jednoty národu. Maudrý Slawník, kterýž byl hlawau toho rodu w čas největšího růstu moci Přemyslowců († 981), dowedl, jak

Digitized by Google

se zdá, po celý čas swého žiwobytí zachowati sobě pokoj, ano 995
i přátelstwí s rodem knížecím, poddajností a showíwawostí. Za synů jeho wypukly rozbroje, k jejichž podněcowání přispíwali při dwoře knížecím nejwíce mocní Wršowici, držíce tehdáž, jak se zdá, nejpřednější úřady w zemi.

Syn Slawníkůw, jeden z nejušlechtilejších mužů, které splodila země česká, swatý Wojtěch, slawný již za žiwobytí swého w celé křesťanské Europě, byl tehdáž biskupem Pražským. Horliwost jeho we mrawném přewzdělávání národu swého zawáděním řádů křesťanských spůsobila rozepře jiného druhu mezi ním a úřednictwem i panstwem, kteréž se urputně protiwowalo wymýtění rozličných obyčejů pohanských, a kladlo wšemožné překážky we wykonáwání swatého jeho úřadu. Příběh strašliwý, který se zběhl wnitř hradu Pražského, přispěl nemálo ke wzplanutí ohně, oběma různicemi těmito podkládaného.

Žena jednoho z Wršowiců dopustila se cizoložstwí s knězem jakýms. Dle obyčeje pohanského měla pro skutek tento objewený býti sťata rukau zlehčeného manžela; mocné přátelstwo jeho wyhledáwalo ji ke smrti. Cizoložnice, zachrániwši se rychlým útěkem, přiběhla k biskupowi, hledajíc u něho milosrdného zastání. Swatý Wojtěch, slitowaw se nad ní, dal ji tajně ukryti w kostele sw. Jiří, chtěje aby konala pokání w klášteře jeptišek. Tu přitrhli Wršowici s hlukem ozbrojeného lidu w noci ke dworu biskupowu, dobyli se do něho a hledali s pohrůžkami biskupa; kterýž zatím (nejspíš dle obyčeje swého) zawřen w kostele (sw. Wíta) s několika kněžími meškal na modlitbách. Na hrozné pokřiky wůkol zdwíhl se konečně o půlnoci z modlení, a rozžehnaw se se swými průwodci kwapil do prostředka rozkacených nepřátel, podáwaje sebe ochotně k utrpení krwawé pomsty. Wršowici wšak přijali řeč jeho s jízliwau zatwrzelostí. Jeden za wšecky jiné prawil k němu s posměchem, že marně tauží po smrti mučedlnické; žádost jeho že nebude naplněna; ale newydáli jim cizoložnice ihned, že mají tu bratry jeho; na jejich ženách a dětech i statcích že wezmau pomstu. W tom mezi tauto řečí našel se zrádce, kterýž wěda o ukrytí kajícné ženy w domě jeptišek zjewil to Wršowicům. Nyní shrnula se

Digitized by Google

995 bauře na klášter Swatojirský. Hlídač kostela, kterému byl sw. Wojtěch odewzdal klíč od modlitebnice za oltářem, kdež byla skryta, dal se wyhrožowáním smrtí pohnauti k objewení této skrýše. Kostel byl wypáčen, žena zaufale se chytající oltáře za wlasy wywlečena a odewzdána muži swému k zabití. Což když on sám wykonati odepřel, srubena jí hlawa mečem od sprostého služebníka.

Příběh tento měl za bezpostředný následek konečné odřeknutí se sw. Wojtěcha biskupstwí a odjetí jeho na wždy ze země (995). Wršowici ale, nad nimiž wyřknul klatbu, splnili welmi brzy wyhrůžky, činěné bratřím jeho. Ještě téhož roku wypukla podnětem jejich wálka mezi knížetem a Slawníkowici, která, když za příměří po krátce uzawřeného Soběbor, nejstarší z bratří sw. Wojtěcha, odjew ze země pomoci proti knížeti hledal u císaře Otty a u Boleslawa Chrabrého polského, skončila se nenadálým udeřením na hrad Libici (995. 28. Září), zabitím čtyr bratří swatého Wojtěcha s jich ženami a dětmi, a úplným wywrácením panstwí Slawníkowiců.

997 Dwě léta po wystěhowání swém z Čech zemřel swatý Wojtěch smrtí mučedlnickau w Prusích (997. 23. Dub.), přebýwaw některý čas, jakož i bratr jeho Soběbor, při dwoře Boleslawa Chrabrého we Hnězdně. O dwě léta později zemřel také Bole-
999 slaw II (999. 9. Un.).

Wláda nejstaršího syna jeho Boleslawa III byla hned od začátku nešťastná pro rozbroje w samém domě panownickém, rozněcowané od Wršowiců. Boleslaw z náwodu jejich dal bratra swého Jaromíra wyklestiti, a druhého, Oldřicha, chtěl úkladně sprowoditi ze swěta. Oba dwa utekli se do Němec ke dworu císaře Jindřicha II, co zatím Boleslaw Chrabrý hned po smrti Boleslawa II dobyl Krakowa, Morawy, Slezska a jiných wšech částí weliké říše české kromě Čech samých. Wršowici wšak, z nichž jeden měl i dceru Boleslawa III za manželku, byli po krátkém čase předními wůdci bauře, kterauž zbawen jest panstwí a dosazen na jeho místo polský kníže Wladiwoj, po přeslici
1002 příbuzný s rodem Přemyslowců (1002).

Wladiwoj zemřel již w Lednu r. 1003. Tu se podařilo Jaro-

Digitized by Google

mírowi, jak se zdá, proti wůli Wršowiců dosáhnauti panstwí 1003
otcowského, do kteréhož se nawrátil i s bratrem swým Oldřichem. Ale již po několika dnech byli wypuzeni mocí Boleslawa Chrabrého. K němu byl se konečně utekl Boleslaw III, a uweden jest od něho wojensky do země, kdež sprostředkowáním knížete polského stalo se smíření mezi ním a Wršowici i jiným panstwem.

Boleslaw III wšak smíření přísahau stwrzeného nezdržel. Dychtiw jsa pomsty, sezwal w úterý masopustní toho roku (1003 9. Un.) wšecko panstwo k nočním radowánkám k sobě, nepochybně do paláce swého na hradě Pražském. Tu po půlnoci, již we středu popelečnau (10. Un.), prowedl krwawau lest nad těmi, kterých nenáwiděl. Kníže sám rozťal mečem hlawu zeti swému z pokolení Wršowiců; jiní, bezbranní jsauce, byli zawražděni od jeho družiny. Z toho přišlo k nowému převratu. Strana jedna z panstwa poslala tajně k Boleslawowi Chrabrému, a podáwala mu panstwí nad Čechy. Kníže polský, jejž lákala prý rozkošnost Prahy i příjemnost země wůbec, připrawil nejprwé Boleslawa úkladným pozwáním w moc swau, a dal jej zbawiti zraku. Pak přitáhl bez meškání s wojskem do Čech, s ním Soběbor, syn Slawníkůw, jehož strana nepochybně znowu se pozdwihši, přispěla k usnadnění jemu wítězstwí. Do Prahy byl Boleslaw Chrabrý bez překážky přijat, a ochotně usazen w panstwí, ač owšem ne beze wšeho odporu w zemi. W samém Wyšehradě odepřelo panstwo poslušnost nowému pánu, chtíc zůstati wěrno rodu domácích knížat, aniž podařilo se Boleslawowi hradu pewného dobyti strachem neb mocí brannau.

Opanowání Čech od Boleslawa Chrabrého mělo wšak brzy za následek wálku mezi ním a říší německau. Král Jindřich II, od něhož nechtěl Boleslaw přijmauti Čech w léno, ujal se konečně wyhnaných dwau kněziců českých, Jaromíra a Oldřicha. K těmto měla zření swé strana w zemi Polákům protiwná, ku které nyní náleželi i Wršowici, jakožto odpowědní nepřátelé Slawníkowiců.

W polowici Srpna roku 1004 strojil se král německý ke 1004
hlawnímu tažení proti Boleslawowi. Přípravy jeho, činěné na

Digitized by Google

1004 Labi w Sasích a w Míšni, čelely na oko ke wtrhnutí do Polska skrz Lužici. Zde shromažďowal proto Boleslaw wojska swá k obraně, sám nicméně s malým počtem lidu swého meškaje wždy ještě w Praze. W tom neočekáwaně předsewzal Jindřich útok na Čechy. S wojskem saským, wedeným dle rady Čechů, kteří byli s králem we průwodu Jaromíra, otewřel sobě cestu přes hranice, a dobyl Žatce pomocí hradčanů samých, kteříž jali se wražditi polskau posádku. Zde očekáwaje na přitažení Bawořů, wypravil Jaromíra s částí swého wojska a s družinau jeho českau napřed ku Praze. Do jeho rukau dostal se také župní hrad Dřewíč.

Na zpráwy tyto nenadálé činil Boleslaw w Praze podtají přípravy k odjezdu, nejspíš protože se obáwal úkladů, kteréž se skutečně již ze blízka proti němu strojily. O půlnoci hned nato, na začátku Září, bylo slyšeti na Wyšehradě zwonění, jímž se obywatelstwo wyzýwalo k hotowosti proti nenáwiděným Polanům. Toho se ulcknuw, opustil Boleslaw Chrabrý ihned Prahu s jodnau částí swého lidu, a dostal se šťastně ze země. Když ale s ostatními, snad asi k ránu, Soběbor wždy jemu wěrný chystal se k odtažení za ním, přišlo již k boji. Čechowé we hradě Pražském udeřili tak jako w Žatci na pozůstalé Poláky; k čemuž, smímeli tak rozuměti Cosmowi, znamení dal wěrný jakýs bojowník, wyprawený tajně do Prahy od knížete Oldřicha k naklonění myslí jiných, kterýž postawiw se na wywýšeném místě uprostřed hradu, řečeném Žíži, hlasno traubil i wolal do zbraně. Bylo to nejspíš zároweň znamení k útoku pro kníže Oldřicha, který předcházeje wojsko Jaromírowo, dle powěsti we staré písni zachowané, té noci přiblížil se až ku Praze, spojil se w lese na hřbetě Petřína s osmi wládykami a lidmi jejich, asi 350 muži, a chystal se odtud k útoku na hrad. Poláci byli náhlým přepadením tímto uwedeni w náramný zmatek. Soběbor, nepochybně statečně odpíraje, padl raněn na mostě před welikau branau hradu Pražského; někteří prý, když byl most schwalně přetržen, spadali s něho do hlubokého příkopu; jiní utíkali po příkré cestě přes Opyš, kdežto mnozí w úzké zadní brance přílišnau tlačenicí umačkali se.

Digitized by Google

Nazejtří přitáhl i Jaromír se swými ku Praze, kdež před branau ohlásiw bezpečnost práwa a obecné odpuštění, ihned wpuštěn jest do hradu, a s welkým radowáním slawně opět usazen na stolec knížecí. Podáwány jemu přitom dary z kořisti, které kdo dobyl na nepřátelích, buď zabitých, buď utíkajících. Nato prowodín byl na Wyšehrad, od Poláků nepřemožený, a opět i tu prowolán za pána, slibuje wšechněm, kteříž dotud při něm setrwali, zaslaužené odměny. Z celé země hrnulo se nyní panstwo i lid ku Praze we množstwí prý neslýchaném, jedni hledajíce milosti u nowého knížete, jiní aby widěli slawný příjezd krále německého, který se očekáwal. 1004

Král přijel dne 8. Září, we swátek narození panny Marie. Kníže Jaromír a biskup Thieddag uwítali jej w četném průwodu panstwa a kněžstwa i w radostném jásání lidu do hradu Pražského, kdež uweden do kostela sw. Jiří, we slawném shromáždění domácího panstwa udělil Jaromírowi léno české. Z rozkazu krále a s powolením biskupa Thieddaga četl potom slawnau mši Godeskalk biskup Frisinský, kterýž po ewangelii jaw se kázati, obrátil se řečí na krále s přímluwau za Hezilona markrabí franského, přemoženého a zajatého spojence Boleslawowa. Císař, k slzám pohnut, slíbil mu odpuštění; načež pořídiw tu w Praze některé jiné záležitosti, peslal Bawory zase nazpět do jich wlasti, s ostatním pak wojskem swým i také Jaromírem a Čechy táhl dále proti Boleslawowi do Lužice. [68])

[68]) Příběh o dobytí Prahy na Polanech je zde wyprawowán tak, jak se mi zdálo, že se zřídla o něm wyprawující, s ohledem na wětší neb menší hodnowěrnost jednoho každého, spolu nejlépe dají srownati. Za základ položen jest sauwěký Thietmar (Pertz V. 807, 808). On wyprawuje 1. neočekáwané wtrhnutí Jindřicha II společně s Jaromírem do Čech a dobytí Žatce; 2. že na zpráwu o tom činil Boleslaw tajně přípravy k odtažení z Prahy; 3. o zwonění na Wyšehradě, wyzýwajícím k boji o půlnoci; 4. že Boleslaw nato s částí wojska swého (cum prima legione) odtáhl; 5. že Soběbor (chybně: Zebizlowo, frater Adthelberti praesulis et Christi martyris), jeho následuje (subsequutus), padl raněn na mostě; 6. o příjezdu Jaromíra nazejtří do Práhy, a wše ostatní dále, jak dle něho samotného wyprawowáno w textu. — Adalbold, též skoro sauwěký (Pertz VI. 695) wyprawuje wšecko dle Thietmara, jen se změněnými slowy; neobsahuje tedy nic zwláštního. Dle Thietmara přihodil se nějaký boj, poněwadž wyprawuje, že Soběbor raněn padl. S kým měli

Digitized by Google

b) Jaromír, Oldřich a Břetislaw I.

(1004—1055.)

1004 Panowání Jaromíra i po něm bratra jeho Oldřicha jest jedna z dob dějepisu českého, o kterých se nám zachowalo nejméně zpráw, jmenowitě w ohledu na wnitřní dějiny, tedy jmenowitě také o Praze. W celku byla to doba poklesnutí. Čechy přestaly

Poláci bojowati, o tom neprawí nic; dá se jen mysliti, že Čechowé přebýwající společně s Poláky we hradě samém udeřili na ně tak jako w Žatci. To stwrzuje nám Cosmas. Dle něho byl wěrný jeden bojowník (miles) od knížete Oldřicha poslán do Prahy; ten w noci na místě nazwaném Žiži uprostřed hradu dal trubau znamení k boji, wolaje při tom welikým hlasem: běží Poláci, běží; udeřte, udeřte Čechowé atd. O boji samém newyprawuje Cosmas nic; dle něho nebylo žádného boje; nebo prý Poláci hned na traubení a wolání dali se w přestrašení a zmatku na útěk, jejž pak Cosmas šíře wypisuje, s udáním, kterak jedni spadali s mostu schwalně přetrženého, jiní utíkali po příkré cestě přes Opyš (per caudam urbis), z nichž mnozí zmačkali se w úzké zadní bráně. (*Cosm.* 71). Cosmas newěděl naskrze nic o tažení císaře Jindřicha proti Boleslawowi Chrabrému, pročež také nic o něm newyprawuje. On mluwí jen o tom, jak Boleslaw Chrabrý (Mesko) wypuzen byl z Prahy. Žeby se to bylo stalo beze wšeho boje, pauhým pokřikem, w tom owšem nemá prawdy; neb je tomu na odpor důležité swědectwí Thietmara. Ale ostatní podrobnosti, Thietmara welmi dobře doplňující, zasluhují dle mého zdání wíry. Cosmas, který narozen byl 31 let po tom příběhu, a jakožto kanowník Pražský, i již dříwe, přebýwal mnohá léta na hradě Pražském, slyšel tu nepochybně ledacos od starých pamětníků neb jiných blízkých swědků o místech, kudy utíkali Poláci, kde stál wěrný služebník Oldřichůw, který traubil do boje atd. Proto má wyprawowání jeho tak určitý místopisný ráz, jehož se Thietmarowi jakožto cizinci nedostáwá, tak jak naproti tomu Cosmowi nedostáwá se známost spojitosti příběhu toho s událostmi onoho času. Nicméně obsahuje kronika Cosmowa předce také několik okolností, které přispíwají k wětšímu objasnění toho, co wyprawuje Thietmar. Z Cosmy wíme, že Wyšehrad po celý čas panowání Boleslawa Chrabrého nebyl w jeho rukau (p. 69); proto bylo možná z Wyšehradu zwoněním wyzýwati obywatelstwo k boji; o dobytí Dřewíče (prý Oldřichem) mluwí také jen Cosmas, což se s Thietmarem dobře srownáwá jakožto doplněk. — Jináč wyprawují se podrobnosti o dobytí Prahy na Polanech w powěsti lidu, zachowané w básni Kralodworského rukopisu a w rýmowané kronice Dalemila (p. 64). Dle této přišel Oldřich sám do nejbližšího okolí Prahy, sešel se s wládykami w lese na Petříně, a udeřil na Prahu, když ráno zatraubil pastucha w dorozumění wzatý, wyháněje dobytek

panowati nad welikau říší, zřízenau od Boleslawů, což w Praze 1004
jakožto sídelném hradě musilo obzwláště býti citedlné.

Wnitřní nepokoje, ačkoliw se nejewily tolikými náhlými přewraty wlády jako za minulých pěti let po smrti Boleslawa II, předce docela neutuchly. Kníže Jaromír byl po osmi létech zbawen panstwí od bratra swého (1012) a přinucen k útěku 1012
ze země. Co se přihodilo při této násilné proměně w Praze, o tom není nám nic známo. Jediné to je ku prawdě podobné, že opět byli Wršowici spolupůwody swárů mezi bratřími, jsauce s Jaromírem oď dáwna w nepřízni. Nicméně wzati byli již dwě léta na to, ačkoli prý bez důwodu, od Oldřicha w podezření, že chowají dorozumění s Jaromírem, zdržujícím se we wyhnanstwí. Oldřich w domnění tom dal r. 1014 mnoho osob, mezi 1014
nimi předního Božeje, nejspíš Wršowice, zabiti, asi snad podobným spůsobem aukladným, jako roku 1003 bratr jeho Boleslaw jiné z jich přátelstwa. [69])

přes most ze brány, kteráž se k wůli tomu otewříti musila. Nechci ani této powěsti upírati wáhy, jak dalece obsah její srownati se dá se swědectwími historickými. Pastuchů traubící powstal snad teprw obrazotworností lidu z traubícího bojowníka, který wyzýwal k boji we hradě. Že ale Oldřich, předcházeje Jaromíra, skryt byl w lese a očekáwal na umluwené znamení k útoku zwenčí (zároweň s powstáním Čechů we hradě proti Polánům), není ku prawdě nepodobné, ačkoliw o tom Cosmas nemlúwí. Báseň rukopisu Kralodworského a wyprawowání Dalemila liší se ostatně tím od sebe, že tento srownale s Cosmau klade dějiště příběhu do hradu Pražského, onano přenáší jej do dolejšího města předstawowáním sobě poměrů místných, jaké byly we 13. století. Wyložil jsem jinde příčiny, pro které předstawení Dalemilowu dáwám w tom ohledu přednost. (Wiz Časop. Mus. 1849 str. 21.) Zde není potřebí opakowati jich, poněwadž se naskytují samy z podaného místopisu tehdejší Prahy. Na otewřené podhradí Pražské nemohl se wztahowati útok Oldřichůw, poněwadž w porownání s hradem nemělo žádné strategické důležitosti; tím méně bylo potřeba činit na část jeho, která byla potomním Starým městem, útok s Malé strany přes Wltawu, tedy kde bylo dobytí nejméně snadné, když předce Wyšehrad byl w rukau protiwníků Boleslawowých. Wyprawowání zde w textu dané liší se ostatně od toho, jak jsem si wěc předstawowal we starším pojednání swém, poněwadž jsem tehdáž něco wíce wáhy dáwal obsahu powěsti, než se mi nyní zdá býti záhodné.

[69]) Příběh tento, kterýž musil na sebe obraceti welké účastenstwí sauwěkých, wyprawuje Thietmar slowy následujícími: Illud etiam advertendum

Digitized by Google

1028 We druhé polowici panowání Oldřicha dobyl statečný syn jeho Břetislaw po smrti Boleslawa Chrabrého na Polácích Morawy zase, a zdržowal se od té doby (1028) co správce w této zemi.
1029 Prahu nawštíwil za toho času mezi jiným, když krásnau Juditu, potomní manželku swau, násilně unešenau z kláštera Swinibrodského, na cestě do Olomauce předwedl otci swému (1029). Dost brzy na to wznikly wšak různice mezi ním a otcem, we kterých účastnil se i Jaromír, do země nawrácený, co podporowatel swého synowce. Po rozličných proměnách štěstí dal Oldřich
1034 bratra swého konečně oslepiti (1034. Dub.), k čemuž opět byli rádci jeho Wršowici.

1037 Po třech létech na to zemřel Oldřich (1037. 9. Listopadu). S dobrau wůlí Jaromíra, kterýž, jsa zbawen zraku, nemohl sám býti knížetem, nastaupil panstwí Břetislaw. Jaromír, na zpráwu o smrti bratrowě, dal se z wykázaného sobě bydliště w Lysé druhého dne časně ráno (10. Listop.) dowézti do Prahy, aby byl přítomen jeho pohřbu a slawnosti dosazení swého synowce na stolici knížecí. Když přijel na hrad, bylo již tělo Oldřichowo doneseno do kostela sw. Jiří. Jaromír, přistaupiw k marám, pohnul srdce wšechněch přítomných žalostiwau řečí, kterauž připomínal křiwdy od bratra utrpené, odpauštěje jemu a žádaje pokojného odpočinutí. Po wykonaném pohřbu wzal synowce swého Břetislawa za ruku, a wedl jej sám ku knížecímu stolci mezi zástupy lidu, baweného dle obyčeje házením peněz s pawlanu paláce.

est, qualiter Othelricus, Boemiorum dux, mammona iniquitatis interpretatus, Bosionem, inclitum suimet militem, ceterosque complures interfici praeceperit, eo quod hos fratrem adjuvare exulem a falsis murmuratoribus audierit (Pertz V. 835). O témž *Annales Quedlinburgenses* (Pertz V. 83): In Bohemia jubente Othelrico multi innocenter occisi sunt. Že Božej a jiní z utracených byli Wršowici, saudím hlawně ze slow Jaromírowých u Cosmy (p. 89) o Wršowicích: Habeas, fili mi, semper in memoria sancti Adalberti praeconia, qui eorum ob facta crudelia, *ter ut fiant super eos excidia*, sancto ore confirmavit, et excommunicavit eos in ecclesia. Quae nutu Dei *jam bis sunt facta*, tertio ut fiant, adhuc sunt sollicita fata. Dwojí z pohrom od sw. Wojtěcha prorokowaných, ježto se prý wyplnily již za žiwobytí Jaromíra, byly nepochybně 1. úkladné pobití jich od Boleslawa III r. 1003, o němž se nachází wýslowně zpráwa u Cosmy, a 2. tato příhoda za knížete Oldřicha. Že tentokrát domnění o zrádě bylo nedůwodné, prawí oba kronistowé němečtí.

Když byl kněžic posazen na stolec a stalo se ticho, Jaromír drže 1037
jej za prawici pozdwihl opět hlasu swého, wolaje k lidu: Eihle, wáš kníže! Načež oni třikrát zwolali: Krleš, krleš, krleš! Nyní wolal zejména na některé z předních rodů panských, z rodu Municů, z rodu Těpty a jiné, které měl za nejwěrnější, aby přistaupily a slyšeli slowa jeho. Jim obzwláště představowal nowé kníže a napomínal, aby mu prokazowali wěrné poslušenstwí; jemu pak přimlauwal, aby tyto ctil jako otce swé, tyto milowal jako bratří, jejich radau aby se sprawowal, a jim aby poručil hrady a lid ke správě. Naproti tomu wystříhal jej před Wršowici, aby jim newěřil, poněwadž nikdy nebyli rodu jeho wěrní, wytýkaje jim winu swých předešlých neštěstí i konečného oslepení. Wršowici stojíce mezi jinými, slyšeli tu řeč s roznícením a se skřípáním zubů. Asi po
roce wzali za to w příhodnau chwíli strašliwau pomstu. Kochan, 1038
přední z jich rodu, wyslal zbrojnoše swého k zawraždění Jaromíra. Sluha wykonal uložený zločin, dočekaw slepého knížete w místě k wykonáwání tělesné potřeby, kdež jemu ostré kopí wehnal ze zadu hluboko do wnitřností (1038. 4. Listopadu).

Začátky panowání Břetislawa I byly slawné pro Čechy i pro Prahu. Zmatky, které tehdáž nastaly w Polsku, po smrti knížete Mečislawa II, nástupce Boleslawowa, zawdaly nowému knížeti českému příležitost k wybojowání netoliko zemí, které předtím Poláci byli odtrhli od říše české, nýbrž i k wítěznému wpádu do starého, to jest Welikého Polska. Kromě jiných drahých kořistí odwezli Čechowé ze Hnězdna, starodáwného hlawního sídla knížat, také tělo sw. Wojtěcha tam pochowané. Přiwezení
jeho do Prahy stalo se s welkau slawností. Dne 23. Srpna. r. 1039
1039 přitáhlo wojsko české z wálky této nazpět, snad asi u wečer, w pohled hlawního města českého. Přes noc zůstalo w ležení w polích nad potokem Rokytnicí. Druhého dne ráno hned při swítání wyšlo duchowenstwo i wšechen lid Pražský wojsku naproti, a přiúčastnili se slawného wjezdu w průwodu četném, tak že širé pole sotwa prý jej obsáhlo. Nejprwé šli kníže a biskup, nesauce sami na swých ramenau tělo swatého Wojtěcha; za nimi opatowé nesli ostatky tak nazwaných swatých pěti bratří, paustewníků totiž polských, kteří za času Boleslawa

Digitized by Google

1039 Chrabrého od laupežníků byli utrpěli smrt mučednickau; za těmito bylo nešeno od arcipryštů kostela Pražského tělo Gaudentia čili Radima, bratra sw. Wojtěcha, prwního arcibiskupa Hnězdenského. Dále následowaly poklady w Polsku pobrané, mezi nimiž předně weliký zlatý kříž, nešený od 12 kněží k tomu zwolených, jejž byl dal dělati Boleslaw Chrabrý, třikrát tak těžký jak wážil on sám; pak tři desky zlaté, které byly okolo oltáře we hlawním chrámu Hnězdenském, za nímž leželo tělo sw. Wojtěcha. Jedna z nich, wětší, wážila 300 liber zlata, majíc pět loket délky a 10 palců šířky, posázena drahými kameny a ozdobami křišťálowými. Konečně byly wezeny na sto wozích rozličné jiné kořisti, mezi nimi zwláště i zwony pobrané; za nimi pak wedeni zajatí ze šlechty polské, u welikém počtu, opautaní na rukau a se železnými kruhy na šíjích.

1040 Po wítězoslawných těchto wýjewích následowal wšak w Čechách brzy hřmot wálky. Císař Jindřich III, nechtěje dopustiti tak welkého rozšíření moci české, zdwihl wojnu proti Břetislawowi. Při prwním tažení roku 1040 byl hned na hranicích
1041 českých poražen. Roku wšak 1041 pronikl s wojsky swými s tří stran až do středu země. Přešed na neznámém místě přes Wltawu, přitáhl po prawém břehu ku Praze, a položil se zde na nejbližších wršich, jmenowitě jak Cosmas, snad poněkud s ausměškem, prawí, na wršku Šibeničném. Zdali podhradí Pražské s této strany řeky co trpělo od wojska německého, neprawí se; jen tolik wěděl Cosmas ze příběhů tehdejších, že biskup Pražský Šebíř jedné noci tajně utekl ze hradu Pražského do ležení císařowa, boje prý se, aby pro odpor nebyl od něho zbawen biskupstwí. Břetislaw nyní konečně wyjednal mír, kterým předešlé poměry k říši německé obnowily se, co zatím mezi wálkau tauto Kazimír I, syn Mečislawa, opanowal nejwětší část říše otcowské zase.

Zkušenost w této wálce nabytá byla snad příčinau nowého opewnění hradu Pražského, které předsewzal Břetislaw za pozdějších let swého panowání.

Digitized by Google

c) *Spytihněw II. Wratislaw II. Konrád. Břetislaw II.*

(1055—1100)

Po smrti Břetislawa I, r. 1055 dne 10. Ledna, byl posazen 1055
na knížecí stolec w Praze nejstarší syn jeho Spytihněw. Kníže tento wydal hned při nastaupení panstwí swého rozkaz, dle něhož wšichni Němci přebýwající w Čechách, prý bohatí i chudí nebo i hosté, we třech dnech musili se wystěhowati ze země. Jmenowitě prý abatyše Swatojirská, Němkyně, dcera Brunowa, která jej osobně urazila, musila odjeti ještě ten den, když Spytihněw posazen byl na stolec, prwé než po odbytí této slawnosti dle obyčeje wešel do kostala sw. Jiří.

Rozkaz tento, pošlý z nějaké osobní nechuti Spytihněwa k Němcům, zaměřen byl snad hlawně proti dwořanům německým, kterých prwé Břetislaw I měl něco we službách swých. Jaké následky měl pro obywatelstwo podhradí Pražského, jmenowitě pro kupecký dwůr Týnský, o tom není nic blíže powědomo. Možná že nebyl, jak sice Cosmas se zalíbením twrdí, zcela bez wýminky, a nezůstal také dlauho w platnosti. Bratr
a nástupce Spytihněwa (od r. 1061. 28. Ledna), Wratislaw II, 1061
zaneprázdněn za celého panowání swého mnoho se záležitostmi říše německé, měl zase rozličné osoby swětské i duchowní, rodilé z Němec, we službách swých k rozličným potřebám. W podhradí Pražském, jak již o tom wyprawowáno, wznikla zrowna za jeho času prwní stálá osada německá na Poříčí.

Praha byla okrášlena za Spytihněwa II nowau stawbau kostela sw. Wíta na hradě; za Wratislawa II založením kostela sw. Petra na Wyšehradě.

W kostele sw. Wíta nejspíše, jakožto kathedralním, byla 1086
odbýwána prwní slawnost korunowání w Čechách, když Wratislaw II, za služby prokázané Jindřichowi IV proti papeži Řehořowi VII, dostal od něho pro osobu swau titul krále českého a polského. Korunowání toto bylo wykonáno na rozkaz císařůw od Egilberta arcibiskupa Trierského, který k tomu cíli roku 1086 přijel do Prahy. Netoliko Wratislawowi samému, nýbrž i man-

Digitized by Google

1086 želce jeho Swatawě polské, oděným we královská raucha, wsadil arcibiskup w kostele při slawné mši korunu, od císaře darowanau, na hlawu (15 Čw.) při hlučném wywoláwání sláwy a zdrawí od shromážděného panstwa a duchowenstwa.

Dwakrát za panowání Wratislawa II přiblížilo se ku Praze nějaké nebezpečenstwí z domácích různic w rodu panownickém;
1068 nejprwé z příčiny bauřliwé wolby biskupa w ležení u Dobeniny na hranicích polských (1068), kdež Wratislaw proti wůli bratří swých Konráda a Otty a se skrácením Jaromíra, kterýž od otce ustanowen byl k biskupstwí, chtěl učiniti biskupem Pražským rodilého Němce Lanzona, probošta Litoměřického. Konrád a Otto sbírali wojsko; část šlechty české připojila se k nim, tak že Wratislaw za dobré uznal, spěšně nawrátiti se do Prahy, obáwaje se, aby bratří jeho nezmocnili se náhle hradu Pražského nebo Wyšehradu. Mezi smlauwáním, které zároweň hned z cesty začal, přitáhli Konrád a Otto do okolí Pražského, kdež rozbili ležení w lukách na Botíči u wsi Hostiwaře. Zde stalo se srownání, následkem kteréhož Jaromír zwolen na biskupstwí.

1090 Po druhé strhla se podobná bauřka z rozepře mezi králem a synem jeho Břetislawem. Přední milostník Wratislawůw, jménem Zderad, byl mezi obléháním Brna r. 1090 zabit (11 Čwce.) z rozkazu Břetislawowa, kteréhož byl osobně urazil. Šlechta česká rozstaupila se o to na dwě strany mezi otcem a synem. Wratislaw musil zanechati obléhání Brna, smířiw se s bratrem swým Konrádem, kterého byl sklíčil w tomto sídle, a nawrátil se do Prahy. Po některém čase přitáhl syn jeho s 3000 branných muži, dílem z předního panstwa, a položil se u potoka Rokytnice, wzdorně wyzýwaje otce k boji, kterýž by mezi nimi rozhodl. Přes noc wšak podařilo se snažnému přičinění Konráda Brněnského zjednati smíření mezi otcem a synem. Zastrašené obywatelstwo přičítalo smíření toto zázračnému způsobení swatých patronů Wácslawa a Wojtěcha, kteříž prý té samé noci mocně otewřeli dwéře wězení we hradě Pražském, objewili se wěznům, a kázali jim wyjíti a oznámiti w kostele wšechněm, že oni je wyswobodili a zemi přinesli pokoj. Druhowé Břetislawowi, kteří w upřímnost Wratislawa newěřili, pohnuli jej nato

Digitized by Google

nicméně k odjezdu ze země s nimi společně do Uher, kdež 1090
meškal ostatní čas žiwota otcowa.

Wratislaw zemřel r. 1092 dne 14. Ledna. Dwakrát toho 1092
roku bylo w Praze slaweno dosazení nowého knížete na stolec, spojené se slawným wjezdem. Dne 22. Ledna totiž dosazen byl Konrád bratr Wratislawůw, jakožto nejstarší tehdáž z rodu Přemyslowa, po jeho pak brzké smrti († 8. Září) Břetislaw II dne 14. Září.

Za knížete tohoto stalo se prwní křížowé tažení k wy- 1096
bawení zaslíbené země; kteréž dotklo se také Čech a jmenowitě Prahy. W letním čase totiž roku 1096 protáhly tudy některé zástupy prwních nezřízených křižáků, jakéž wedli Gualterus a Nihilhabere, Petr Amienský a jiní nadšení dobrodruhowé. Pautníci tito, počtem swým dosti nebezpeční zemím, kterými šla jejich cesta, dali se w Praze jako jinde w násilné křtění Židů a zabíjení těch, kteří se proti tomu wzpauzeli. Darmo bylo wšeliké horliwé domlauwání biskupa Pražského Cosmy, že bezděčné takowé obracení na křesťanstwí jest proti zákonům církewním. Biskup neměl žádné podpory od ramene swětského, poněwadž se kníže Břetislaw nacházel zrowna toho času wzdálen we Kladsku, kdež zaneprázdněn byl řízením staweb k obraně hranic proti Polákům. Obywatelstwo Pražské, jak se zdá, schwalowalo počínání křižáků, nebo aspoň wykonané již pokřtění powažowalo za platné jakožto z dopuštění božího.

Když tedy Židé po wzdálení této bauře opustili nowé náboženstwí, a wraceli se ku předešlým řádům swým; trpěli za to nejspíš rozličné nátisky, ne tak od úřadů duchowních, jak snad od obecného lidu. Mnozí následkem toho dali se na útěk ze země, a stěhowali podtají jmění swé s sebau dílem do Polska, dílem do Uher. Toho wšak nemínil trpěti kníže, powažuje to za trestu hodný přestupek na ujmu swých důchodů. Na zpráwu
o stěhowání Židů dal tedy roku 1098 nařízení swému komorníkowi, 1098
aby wykonal pokutu nade wšemi pobráním wšelikého jmění jejich. Komorník přišed s branným lidem, powolal k sobě nejprwé starší Pražských Židů, a oznámil jim wůli knížete, aby prý prázdni přišedše do země prázdni také wyšli, kam by pak chtěli. Nato

Digitized by Google

1098 drábowé wtrhli do domů, a pobrali wšecko čeho našli, zanechawše jen obilí ku potrawě. Kolik tehdáž peněz pobráno ubohým Židům, prawí Cosmas, tolik newyneslo prý se ani z Troje dobyté od Řeků.

d) Bořiwoj II. Swatopluk. Bauře při nastaupení Wladislawa I.

(1100—1110.)

1100 Kníže Břetislaw II byl 20. Prosince r. 1100 na honbě u Zbečna w době wečerní smrtedlně raněn od wraha, newědělo se kým k tomu najatého. Zemřel tamže druhého dne nato (22. Pros.). Tělo jeho bylo s welkau žalostí přiwezeno do Prahy, a pochowáno w místě od něho zwoleném na hřbitowě u swatého Wíta.

Od něho byl, porušením zákonu děda jeho Břetislawa o posloupnosti, swolením wymoženým od císaře Jindřicha IV ustanowen za nástupce bratr jeho *Bořiwoj II*, který wládl Brněnskau polowicí Morawy. Tam poslali pro něj hned po krwawém onom skutku biskup Pražský Herman i županowé, aby nemeškal příjezdem swým k uwázání se w panstwí. Bořiwoj přijel tak spěšně do Prahy, že již 25. Prosince, w samý hod boží o wánocích, posazen jest na knížecí stolici.

Bezprawný skutek, kterým tento kníže dosáhl pánstwí, měl pro Čechy na dlauhý čas welmi zlé následky. Zákon jednau přestaupený nenabyl již nikdy wíce platnosti, aniž byl hned nahražen jiným. Na knížecí stolec nastupowalo se odtud newyhnutedlně domácími wálkami mezi audy knížecího rodu, s največší ujmau pro moc panownickau samu; neboť wítězstwí záwiselo hlawně na získání řednictwa hradského, jakožto nejmocnějšího stawu w národě; tomuto dostala se tím stálá příležitost k rozmnožowání swé moci proti knížatům; šlechtické rody užíwaly odtud držení úřadů za prostředek k obohacowání sebe i k částečnému potahowání státní moci w obor swé moci saukromé, z čehož pošly časem pronikawé změny w celém státním pořádku. Úřednictwo Pražské a Wyšehradské, jakožto při samém sídle wlády,

požíwalo při osazowání knížecího stolce wplywu zwláště rozhodného. O spůsobení sobě w něm mocné strany snažili se proto čekanci trůnu wždy co nejwíce. Praha, jakožto hlawní sídlo země, býwala wůbec nejčastěji diwadlem těchto domácích wálek, a wystawena tudy rozličným nebezpečenstwím. 1100

Proti Bořiwojowi II hleděl nejprwé bratranec jeho *Swatopluk*, ze mladší wětwe Olomaucké, získáním přízně úřednictwa zmocniti se panstwí. Po wšech hradech českých jezdili tajní jednatelé jeho, kteří penězi a jinými dary i sliby nakloňowali k němu mysli. Zjednaw sobě tímto spůsobem mezi šlechtau na hradě Pražském přátely, kteří slíbili otewříti jemu brány a wydati hrad w jeho moc, předsewzal Swatopluk w prwních dnech Října roku 1105 nenadále wpád do Čech, když Bořiwoj práwě nebyl přítomen w Praze. Wojsko jeho z Morawy přiwedené, newelmi četné, rozmnožilo se na cestě připojením newěrných, kteréž obrátil na swau stranu. Tak přiblížil se rychle ku Praze. 1105

Bořiwoj nicméně dostal tentokrát dosti brzy náwěští o nepřátelském tomto předsewzetí, tak že ještě w čas mohl je předejíti. Pospíšilť bez meškání do Prahy; kamž přijew časně ráno teprw při rozedníwání, wložil do hradu nowau silnau posádku, a odewzdal řízení obrany biskupu Hermanowi. Sám s jinými odebral se na pewný Wyšehrad. Swatopluk objewil se toho samého dne se swým wojskem, rozděleným na šest zástupů pěkně uprawených, w poli před podhradím Pražským. Očekáwal, že přátelé jeho, kteří mu slíbili zraditi Prahu, wyšlau jemu naproti s náwěštím. Což když se nestalo, wáhal se poněkud, a zůstal chwíli státi; potom wšak přebředl se swými pod Bubny přes Wltawu, a přitáhl až proti hradu Pražskému s oné strany Brusky. A wšak i zde zklamala jej naděje; nalezlť brány zawřeny a zdi osazeny brannými muži, hotowými ke statečnému odporu. I služka jakás, stojící na zdi, dělala prý sobě potupným spůsobem smích z wojska jeho. Neodwážiw se k útoku, wrátil se Swatopluk tau samau cestau zase na prawau stranu Wltawy, a položil wojsko swé pod stany na welkém tržišti mezi Prahau a Wyšehradem. Zde ještě očekáwal přes noc, zdaliby účastníci spiknutí jeho z obau hradů aspoň nyní konečně wyšli k němu. Což když se

Digitized by Google

1105 nestalo, dal se hned druhý den ráno s nepořízením na odchod. Bořiwoj táhl pozdálečí za ním až na hranice morawské; ačkoli wšak wojsko jeho bylo prý sedmkrát tak četné jak Swatoplukowo, neodwážil se k swedení boje, poněwadž se wždy obáwal zrády od swých; tím méně překážel Swatoplukowi dále w pokojném držení knížetstwí jeho Olomauckého.

Nezdařilý tento pokus neodstrašil Swatopluka od dalšího úsilí. Počínalť si w něm odtud jen s wětší chytrostí a nestaudností. Netoliko přední úřednictwo Bořiwojowo odchýlil wšelikými spůsoby od něho, nýbrž znepřátelil jej rozsetím nedůwěry také s mladším bratrem jeho Wladislawem, kterýž za slib, že jemu náležeti má po Swatoplukowi přední práwo k nástupnictwí, spojil se konečně s ním k ssazení Bořiwoje. Již druhého roku po
1107 prwním onom tažení do Čech přitáhl Swatopluk opět (1107). Bořiwoj, opuštěn ode wšech, musil bez obrany zachrániti se útěkem; dne 14. Kwětna byl Swatopluk s welkau jednoswornosti wšechněch posazen na knížecí stolici, při čemž panstwo shromážděné přísahau stwrdilo, že po Swatoplukowi má Wladislaw býti nástupcem.

Panowání Swatopluka bylo nepokojné. Nejprwé ujal se proti němu Bořiwoje král německý Jindřich V. Swatopluk, dostaw se co wězeň w jeho moc, wybawil se ze zajetí tohoto 10000 hřiwnami stříbra. Sehnání této weliké summy peněz nemohlo se státi než s welkým útiskem poddaných. Obywatelstwo podhradí Pražského, jakž se lehko dá saudili, bylo jmenowitě potaženo k hojnému přispíwání. Nebylo, prawí Cosmas, opata ani proboštа, duchowního ani laika, ani Žida, ani kupce, ani saukenníka, ani hausláře, aby byl nemusil nerád dáti něco za kníže z krámu swého. Kostely byly zbaweny klenotů, ženským pobrány šperky; co jen prý se blyštilo w Čechách zlatem nebo stříbrem, bylo wzato. Biskup Herman dal z pokladu kostela kathedralního 70 hřiwen ryzého zlata, a w pěti stech hřiwen stříbra zastawil pět pallií s drahými obrubami u Židů w Řezně.

Po wykaupení sobě přízně Jindřicha V pomáhal mu Swatopluk we wálkách jeho s Uhry a Poláky, zůstáwaje přitom stále we strachu před zradau, jakéž sám byl užil k nabytí panstwí.

Z podezření, že Wršowic Mutina, kterého byl společně s miláčkem swým Wackem, županem dworským, zanechal k obraně hranic, w dorozumění s Poláky dopustil wpádu jejich do Čech, co Swatopluk s císařem obléhal w Uhřích Prešpurk, dal po nawrácení swém odtamtud roku 1108 wyhubiti celý četný rod **Wršowiců**. I Praha byla částečným dějištěm krwawého tohoto skutku. Někteří z Wršowiců bydlili nejspíš také we hradě, nebo měli snad i domy swé w podhradí. Jedni z nich byli wedeni na trh, a zde zabíjeni, jiní stínáni na Petříně, mnozí prý w domích neb na ulicích wražděni. Nejhroznější příběh wyprawuje Cosmas jakožto očitý swědek, kterak totiž dwa synowé Mutinowi, pacholata prý krásná, žeby jich řezbář newypodobil z bílé slonowiny ani malíř newyobrazil na stěně, wlečeni byli na trh, úpěnliwě wolajíce: máti! máti! až krwawý kat nožem je podřezal. Od toho diwadla rozutíkali prý se lidé, bijíce se w prsa, nemohauce snésti pohledu na skutek tak ukrutný. 1108

Na Swatopluka přišla rychlá pomsta. Pomáhaje r. 1109 Jindřichowi V opět proti Polákům, byl blíž ležení swého u Hłohowa zabit úkladně (21. Září) od wraha, zjednaného k tomu od Jana syna Tistowa, Wršowice, který útěkem byl ušel záhubě. Smrt jeho spůsobila nowé bauře w Čechách. W ležení samém zwolila šlechta tam přítomná, zwláště z Morawy, náwodem Wacka Ottu, bratra Swatoplukowa, za kníže, k čemuž dal také císař swé přiwolení. W malém průwodu byl Otto ihned přiweden do Prahy, aby byl usazen na stolec. Tomu protiwilo se panstwo zde přítomné, uwozujíc we pamět přísahy učiněné prwé Wladislawowi. Wážné hlasy biskupa Hermana a Fabiana župana Wyšehradského rozhodly konečně w této rozepři. Strany srownaly se, aby byly přísahy ony zachowány w platnosti. **Wladislaw** byl dne 2. Října ode wšech jednosworně posazen na stolec. 1109

Mezitím byl se hned po smrti Swatopluka Bořiwoj, kterýž prwé přebýwal w Polsku, odebral odtud do Míšně k swatu swému Wiprechtowi Grojskému, a strojil se jeho pomocí i také lstmi, jakými sám byl přemožen od Swatopluka, zase dobyti sobě panstwí. Zjednalť sobě stranu w úřednictwu Pražském, která mu slíbila hrad zraditi. Příležitost udála se, když brzy před

1109 wánoci Wladislaw, meškaje tehdáž we Hradci nad Labem, kdež očekáwal na swátky k sobě také Ottu, najednau powolán byl od císaře na sněm do Řezna, a dal se na cestu tam bez odkladu přes Plzeň.

Ráno na štědrý den (24. Pros.) za prwního swítání přijel Bořiwoj ku Praze, a byl wpuštěn od swých beze wšeho odporu do hradu. Mezi úřednictwem i šlechtickau posádkau, kterých wětší díl nic o tom prwé neweděli, nastal z nenadálé této příhody weliký zmatek. Jedni, newědauce hned, které strany by se měli uchopiti, zanechali jmění a rodin swých we hradě, a dali se na útěk. Druzí, majíce powolení k tomu od knížete Bořiwoje, dali se chutě do drancowání oněch. Jakýs Priwitan, nejspíš jeden z úředníků nebo jiných šlechticů w posádce Pražské, byl hlawním wůdcem čili starším tohoto spiknutí pro Bořiwoje. [70]) Biskup Herman, o němž se wědělo, žeby rád též opustil hrad, byl w paláci swém pilně střežen, aby toho učiniti nemohl. Přítel jeho Fabian, župan Wyšehradský, když se nejspíš i mezi šlechtau Wyšehradskau strhlo podobné rozdwojení, we kterém wáhal se, s kterau stranau by měl držeti, wzdálil se z hradu a skrýwal se některý čas po wsech okolních. Na zpráwu, co se zběhlo w Praze, dali se zatím ještě téhož dne mnozí z wenkowa najíti na hradě Pražském, aby hledali přízně u nowého knížete. Bořiwoj přijal od nich přísahu wěrnosti, a prokázal se jim wšelijak dobrotiwým; načež odewzdaw hrad pod spráwu župana Hrabiše, sám odebral se do bezpečnějšího Wyšehradu. Druhého dne, jakožto o boží hod, přišel na hrad Pražský do kostela, kdež přijat we welkém průwodu od kněžstwa, slyšel mši swatau; potom pak zase nawrátil se na Wyšehrad.

Již toho samého dne na noc přitáhli Otto a župan Wacek se třemi zástupy wojska od Hradce, kdež byli obdrželi zpráwu o dobytí Prahy. Přes noc zůstali w ležení na potoku Rokytnici;

[70]) *Cosm.* 244. Priwitan quoque similiter in eadem comprehensus seditione, qui videbatur senior esse in urbe Praga. Že zde slowo *senior* neznamená žádného úřadu, je widěti již z přidaného *videbatur*. *Senior*, jako české *starší*, užíwá se wůbec o každém náčelnictwí; zde práwě o náčelnictwí w tomto spiknutí (seditione).

Digitized by Google

ráno ale druhého dne (26. Pros.) táhli k Wyšehradu, a osadili 1109
wšecky přístupy, tak aby nikdo nemohl ze hradu wen ani do něho Bořiwoji na pomoc. Též Wladislaw, zdržew se přes swaté dni w Plzni, na zpráwu, co se zběhlo w Praze, zanechal další cesty k císaři, a wrátil se se wším komonstwem swým co nejrychleji nazpět.

Dne 27. Prosince, nejspíš ráno, přitáhl ke hradu Pražskému. Spatřiw brány zawřeny a zdi osazeny, přiblížil se osobně, a wolal na bojowníky, kteří stáli na zdech, aby jej poznali, swé kníže, a otewřeli brány. Nedostaw na to žádné odpowědi, pohrozil jim pokutau, a dal se pak se swými dále na cestu w lewo přes potok Brusnici. Na wrchu s druhé strany potoka spatřil opodál w polích dlauhau řadu bojowníků, táhnaucích ku Praze. Byl to Wiprechtůw syn Wácslaw, kterýž wedl tudy znamenitý zástup Bořiwojowi na pomoc. Po wyzwědačích wyprawených napřed poznaly se obě strany brzy co nepřátely. Mladý syn Wiprechtůw ulekl se nenadálého toho setkání; nicméně maje za to, že je bitwa newyhnutedlná, nařídil roztáhnauti praporec, a woláním jména matky boží hotowiti se k boji. Wladislaw, neohlížeje se na to, chtěl se wyhnauti boji a táhnauti dále. To se nezdálo wšak průwodcům jeho. Dětřišek syn Buzůw prawil ku knížeti, jestliže on lehce wáží potupu sobě činěnau, aby aspoň jim dowolil, ukázati prý, jsauli žiwé čili mrtwé maso. Nyní i Wladislaw zahořel, a wzaw štít, prwní daleko napřed wyskočil ze řady, a hnal se proti nepřátelskému zástupu. Boj krutý strhnul se, we kterém Wácslaw, syn Wiprechtůw utrpěl welikau ztrátu; co lidu jeho i také s druhé strany bylo raněno, wšichni zahynuli; Wladislaw sám, w nejlítějším boji celý okrwácen, táhl pak teprw dále swau cestau nejspíš u Buben přes Wltawu, a spojil se se swými, kteříž s Ottau a Wackem leželi pod Wyšehradem, radostně jej wítajíce. Mladý Wiprechtowec s ostatky swého wojska wešel do hradu Pražského.

Zdali předsewzal Wladislaw nato jaký útok na Wyšehrad, neb co se dále zběhlo w Praze a u Prahy, není nám powědomo. Již prwé byl ale od Wladislawa po poslích žádán král Jindřich o pomoc, a poněwadž mu slíbil za to znamenitau summu peněz,

Digitized by Google

1110 dal se z Bamberka skutečně na cestu do Čech (1. Led. 1110). Markrabí Děpolt Nordgawský a Berengar Sulzbašský byli od něho posláni napřed do Prahy; kteříž obeslali Wladislawa, Bořiwoje, Wácslawa Wiprechtowa i biskupa Hermana a wšecko přední panstwo české ku králi do Rokycan. Tam když sé wšickni dostawili, dal Jindřich Bořiwoje a Wácslawa zajmauti, a odwézti do Němec do wězení. Pánowé strany Bořiwojowy byli wydáni w moc Wladislawa, kterýž pokutowal jedny zbawením zraku, jiné uřezáním nosů, jiné na penězích neb statcích; jiní zachránili se útěkem do Polska. Praha i Wyšehrad wzdaly se nato Wladislawowi, nepochybně bez dalšího odporu. Zde trestán byl ještě Priwitan weřejným potupením. Prašiwý pes byl mu přiwázán na záda, a tak byl za wausy wodín po tržišti Pražském, při čemž biřic wywoláwal: Takowá čest děje se tomu, jenž knížeti Wladislawowi wěrnosti slíbené nezachowal! Konečně jsau mu před očima shromážděného lidstwa wausy uřezány, načež wypowěděn jest do Polska.

e) Wladislaw I. Soběslaw I.

(1110—1140.)

Panowání knížete Wladislawa I bylo w celku pokojnější než předchůdců jeho Bořiwoje a Swatopluka; ačkoliw i za jeho času nebylo bez různic w domě panownickém.

Již w prwním roce po přemožení poslední bauře zajal Wladislaw Ottu Olomauckého pro nepoddajnost, a wězil jej nějaký čas na Wyšehradě, potom na Křiwoklátě (1110).

1113 Několik let nato stalo se nedorozumění mezi Wladislawem a bratrem jeho Soběslawem pro župana dworského Wacka, kterýž w důstojenstwí tomto zůstal i za nowého tohoto panownika, a zmocnil se celé jeho přízně. Soběslawa došlo náwěští jakés, že jej kníže Wladislaw náwodem Wacka chce dáti zajmauti. W tom dostal wzkázání od Wladislawa, aby přijel k němu do jakéhos knížecího sídla newelmi wzdáleného od Prahy. Soběslaw přijel, wšak s četným komonstwem, kteréhož zanechal ne-

Digitized by Google

daleko odtud w záloze. Kníže poobědwaw s ním, odjel na Wyšehrad, a nařídil Soběslawowi, aby přijel tam za ním. Nyní wywábil Soběslaw Wacka, aby jej wyprowodil. Na té cestě byl milostník knížecí w řeči se Soběslawem přepaden ode dwau průwodčích jeho, a zabit (1113. 18. Čw.), načež Soběslaw se swým komonstwem odjel ze země. 1113

Již po dwau létech byl Soběslaw s knížetem zase smířen snahau knížete polského Boleslawa III Křiwoustého, a nawrátil se do země (1115). Wladislaw smířil se nato roku 1117 i s Bořiwojem II, a netoliko powolal jej z wyhnanstwí do Čech (w Pros.), nýbrž posadil jej i na knížecí stolec, a spokojil se se Zálabskau částí země ke spráwě. Dobré dorozumění mezi bratřími netrwalo wšak než asi půl třetího roku. Dne 16. Srpna 1120 byl Bořiwoj zase zbawen knížetstwí, newí se jakým spůsobem. Cosmas dle wlastního wyznání z úmysla opominul to wyprawowati, uznáwaje za nebezpečné pro sebe powěděti prawdu. Následkem toho i Soběslaw, wždy Bořiwojowi wíce náchylný, wzdálil se ze země. 1115 1117 1120

Za krátkého druhého panowání Bořiwojowa přihodila se roku 1118 weliká ona powodeň, která šla až deset loket nad most Pražský. Množstwí wsí na Wltawě a množstwí domů, chalup i kostelů w podhradí Pražském bylo odnešeno wodau. Roku nato (1119) dne 30. Čerwence pobořil wichr palác knížecí na Wyšehradě, kterýž ale brzy musil býti zase obnowen, poněwadž Wladislaw i později přebýwal na Wyšehradě. 1118 1119

Za posledních let panowání tohoto knížete přišla nowá jakási pohroma na Židy Pražské. Po předešlém pronásledowání na začátku wálek křížowých newystěhowali se aspoň wšichni ze země; brzy musili se zotawiti, tak že zase nabyli i welkého bohatstwí. Za Wladislawa I dosáhl při samém dwoře jeho Žid jakýs křtěný, jménem Jakub, tak welikého wplywu, že dle Cosmy prowozowal prý po knížeti zrowna moc jako jeho náměstek. [71]) Je škoda, že nám Cosmas newypsal podrobněji, w čem tento jeho wplyw záležel; popisuje nám jen wůbec po- 1124

[71]) Ut.. post ducem vicedomini fungeretur officio; quod erat magnum chaos Christiano populo. Cosm. 272.

Digitized by Google

1124 wahu jeho co nejškaredějšími barwami, dokládaje swědectwím hodnowěrných lidí, že často wídán byl ďábel w lidské postawě wedlé něho, konaje jemu služby. Roku 1124 dal se konečně zaslepiti mocí swau tak, že sám jsa křestěn dal w synagoze židowské nočního času rozbořiti křesťanský oltář, snad od roku 1096 tam postawený, a swaté ostatky w něm položené hodil do swého záchodu. Tím spůsobil sobě zkázu. W den sw. Magdaleny (22. Července), jíž za to díky wzdáwá Cosmas, byl z rozkazu knížete Wladislawa zajat a uwržen do wězení; jmění jeho weliké, wzato w plen, dostalo se komoře knížecí. Krom toho složili ostatní Židé knížeti 3000 liber stříbra a 100 liber zlata, aby jej wyplatili od smrti. Wladislaw obrátil tyto peníze k wykaupení wšechněch křesťanských parobů ze služby Židů, a zakázal napotom na wždy, aby žádný křesťan neslaužil Židowi. Pohromy tyto, w nedlauhém čase po sobě následowawší, měly jak se zdá trwanliwé následky. Moc Židů w Praze jimi patrně klesla, což, jak dalece sauditi se dá, jen tím wíce přispělo ke zmáhání se hostí německých.

Wladislaw I začal brzy po této příhodě postonáwati. Stráwiw
1125 wánoce r. 1124 a ještě i den swatých tří králů we Zbečně, dal se brzy nato pro nemoc přewézti do Wyšehradu, kdež ulehl na smrtelné posteli. Za nástupce ustanowen byl od něho Otto Olomaucký, bratr Swatoplukůw. Na zpráwu wšak o těžké nemoci Wladislawa odwážil se Soběslaw k nawrácení do země se wším komonstwem swým, aby sobě spůsobil nástupnictwí. Chodil po rozličných krajinách země, nejwíce w noci, brzy po lesích, brzy po wsech, wyhledáwaje wšelijakými spůsoby smíření s bratrem, zároweň pak jednaje s předními župany, ne bez prospěchu, aby je k sobě naklonil. Dne 2. Unora 1125 přijel tím spůsobem w noci až do lesa blíž Prahy u kláštera Břewnowského, tedy asi na nynější Hwězdu na Bíléhoře; kdež bezpochyby dlauho práwě se nezdržel. Smíření jeho s Wladislawem podařilo se konečně prosbami matky obau Swatawy, kteráž pohnula Wladislawa k slzám, představujíc jemu nešťastný staw wyhnanstwí jeho bratra, potom též přímluwami biskupa Bamberského Otty, slawného apoštola Pomořanů, který toho roku, nawraceje se z cesty

Digitized by Google

do země jejich konané, zastawil se w Čechách při dwoře Wladislawa, a byl posledním jeho zpowědníkem. Otto, obáwaje se z toho, co se takořka před očima jeho dálo na Wyšehradě, aby nebyl zbawen osobní swobody, opustil dwůr, a dal se nazpátek do Morawy. Dne 25. Března, we středu před welikonocí, byl Soběslaw uweden do Wyšehradu, a smířen s bratrem, kterýž zemřel nato dne 12. Dubna. Soběslaw byl čtwrtý den po jeho smrti (16. Dub.) s welkau radostí wšeho lidu posazen na knížecí stolici. 1125

Čechy požíwaly za 15letého panowání tohoto wýtečného knížete sláwy w cizině i pokoje doma, ač owšem zachowání tohoto pořádku wnitřního musilo dílem wymoženo býti welikau přísností. Prwní protiwník Soběslawůw, Otto Olomaucký, zahynul hned roku 1126 w bitwě Chlumecké, kdež pomocník jeho král 1126
Lothar německý utrpěl od Soběslawa welikau porážku. Již dwě léta nato byli z rozkazu Soběslawowa zajati pro nějaké pikle 1128
proti němu Konrád syn Lutolda Znojemského a Břetislaw syn knížete Břetislawa II (1128). Konrád uwězen byl w domě kanowníků Wyšehradských, Břetislaw na hradě Děčíně.

Opět dosti krátký čas nato stalo se spiknutí proti žiwotu 1130
Soběslawa, kteréž trestáno poprawami nad půwodci, spůsobilo w Praze krwawé diwadlo. Soběslaw přišel úkladům proti sobě strojeným sám na stopu na cestě z Kladska do Morawy (1130), kteréž následkem toho zanechal. Dwa wrahowé od něho poznaní byli zajati; na nichž zwěděno, že najati byli od pánů swých Miroslawa a bratra jeho Střezimíra, synů mocného někdy župana jménem Jana. I tito byli uwězeni a odwezeni na Wyšehrad. Kníže sám odebral se hned nato do Prahy. Bosýma nohama a we sprostém oděwu, ale u welikém plesání lidu, radujícího se z jeho wyswobození, a při zwonění wšemi zwony šel nejprwé na hrad Pražský pomodlit se ke wzdání díků; pak odebral se na Wyšehrad. Zde byl po dwau dnech nato držán weliký sněm w paláci knížecím k sauzení zločinců. Na tři tisíce lidí počítalo se z panstwa a obecných zemanů, kteříž den předtím již byli se sjížděli ku pozdrawení knížete. Také kanowníci Pražští a Wyšehradští byli přítomni.

1130 Kníže otewřel sněm promluwením ke shromážděnému panstwu a lidu, jímž uwodil we paměť, kterak žádným násilím, než swolením jich wšechněch a nebožtíka bratra swého došel panstwí, jehož bez chwálení sebe užil k dobrému wlasti swé a jim ke cti; že tedy ničím nezaslaužil toho, aby mu ukládáno bylo o žiwot; žádaje proto jich samých, aby se přeswědčili o skutku slyšením zlosynů. Nyní byli postaweni před shromážděním dwa oni wrahowé, kteříž opět udali na Miroslawa, že od něho byli zjednáni. Miroslaw sám, předweden a tázán od jednoho z přísedícího panstwa, wyznal weřejně winu swau; na otázku pak, kdoby byl půwodem a hlawau spiknutí, udal, že k zawraždění knížete naweden byl Bolesau, sluhau zajatého kněžice Břetislawa, a Božíkem kaplanem dworským, kterýž jej konečně přemluwil k tomu, když objewil mu, že i biskup Menhart jest účastníkem této wěci; ku kterémuž že dowedl jeho osobně do wsi jeho Žirčiněwsi; tam že jemu biskup we jménu swém a knížete Břetislawa, jenž měl tím powýšen býti na stolec, slibowal za odměnu buď županstwí Žatecké neb Litoměřické nebo úřad komorníka nebo podstolí nebo maršálka dworského, cožbykoli sám sobě wywolil.

Po wýslechu tomto byl Miroslaw odweden ze shromáždění, a nazejtří on i bratr jeho Střezimír i lékař jakýs na tržišti Pražském popraweni osekáním wšechněch audů. Ještě ukrutnějším spůsobem, dotud prý neslýchaným, byli téhož dne utraceni sluhowé Miroslawowi, kteří měli wykonati wraždu. Byliť na kolo wpleteni, oči jim wylaupeny, ruce i jazyk uřezán, konečně s přelámanými hnáty wstrčeny na koly, na nichž bídně skonali. Za spoluwinné byli také obžalowáni Křiwosud, strýc Miroslawůw a jiní dwa nejspíše šlechtici, jmény Wacemil a Jindřich, na které též wypowěděl byl Miroslaw. Důkaz proti nim weden byl w Praze jitím po žhawém železe, načež sťati jsau na trhu Pražském dne 23. Čerwna. Mezi lidstwem, díwajícím se na popráwu, objewil se také kaplan Božík, který, prwé se skrýwaw, chtěl snad tím odwrátiti od sebe podezření. Župan jeden, který jej poznal, zajal jeho a přiwedl ku knížeti, kdež wyznaw winu swau, odsauzen jest do wězení w pautech. Biskup Menhart

Digitized by Google

swedl nařčení se sebe teprw později před metropolitau swým, 1130
arcibiskupem Mohučským, a biskupem Bamberským.

Od knížete Soběslawa, pilného w rozličných stawbách po- 1135
třebných k obraně země, byl za pozdějších let jeho wlády **přestawen hrad Pražský** dle lepšího spůsobu opewňowání, jehož wzorem byla města wlaská. Stawba tato začala se roku 1135. Wýbornost její ukázala se nejprwé při obležení hradu, kteréž se stalo následkem nowých bauří w zemi brzy po smrti Soběslawa.

f) Král Wladislaw I (II).

(1140—1173).

Nástupcem Soběslawa I, otce wlasti, jakž jej nazýwají sau- 1139
časní letopisci, měl býti dle ustanowení, kteréž se o to stalo na sněmě u Sadské roku 1138, syn jeho Wladislaw. Od Soběslawa bylo tím nepochybně obmýšleno, aby na místo zrušeného zákona o nastupowání dle stáří zjednal průchod nastupowání dle prworozenstwa. Panstwo české wšak, chtějíc ustanowowání knížat dostati docela we swau moc, nemínilo wůbec žádnému nowému zákonu o poslaupnosti dopustiti wzniku, a zničilo uzawření ono, ku kterému bylo swolilo dílem jen z mušení.

Soběslaw I roznemohl se náhle w Prosinci r. 1139 we dwoře řečeném Chwojno blíž hradu Hostinného, jejž tehdy
stawěl. Když se nemoc rozmáhala, byl odtud na začátku roku 1140
1140 přewezen na hrad onen, ještě nedostawený. Hned jakž se widělo, že není naděje k uzdrawení, začalo se sbírati panstwo na Wyšehradě k poradám, kteréž se dály dílem we dne dílem w noci, o wolení nowého knížete. **Načerat** byl w radách těchto přední, na nějž wšichni druzí se ohlíželi. Pánem měl se dle úmyslu jejich státi ten, o němž by se nejspíše mohli nadíti, že nebude poraučeti mnoho ze swé wůle. Usnesli se konečně o Wladislawa, syna Wladislawa I. Soběslaw zemřel na Hostinném dne 14. Unora 1140; již 17. Unora nato byl **Wladislaw II** posazen w Praze na knížecí stolici.

Digitized by Google

Načerat a přátelé jeho zmýlili se wšak we powaze mladého

1142 knížete. Wladislaw nechtěl jich poslauchati w té míře, jak sobě přáli; počínalť si wůbec mohutně w řízení správy zemské. Za to ti samí šlechtici čeští, kteří jej posadili na trůn, již po dwau létech drželi schůze proti němu, prohlásili jej za neschopného k wládě, a zwolili Konráda Znojemského za kníže (1142), s nímž spolčili se wšichni druzí audělní knížata na Morawě. Protiwníci Wladislawowi byli skoro wšichni wyšší úředníci župní a dworští, poněwadž tito práwě chtěli úřadů swých užíwati dle swé libosti; při Wladislawowi zůstali wšichni méně mocní, to jest nemající úřadů, kteří jich chtěli dojíti získáním přízně knížecí. U hory Wysoké blíž nynější Kutnéhory přišlo k bitwě dne 25. Dubna toho roku. Wladislaw ztratil boj zradau welkého počtu swého wojska po statečném odporu s ostatními.

Pospíšiw rychle do Prahy, poručil hrad k obraně bratru swému Děpoltowi, jemuž přidal nejudatnější bojowníky za posádku; zanechal zde též zmužilau manželku swau Gertrudu, kněžnu rakauskau. Sám s wěrným Welislawem, potomním županem Wyšehradským (od r. 1144), jemuž nakloněn byl hned od pacholetstwí, a biskupem Olomauckým Jindřichem Zdikem i jinými dal se na cestu ku králi Konrádowi III, aby sobě wyžádal pomoci od něho. Konrád morawský přitáhl nyní se swými ku Praze, a jal se obléhati hrad.

Bylo to prwní oprawdowé obléhání Prahy, o kterém se nám zachowaly poněkud podrobnější historické zpráwy. Konrád obklíčil hrad se wšech stran, jak nejlépe mohl, a činil časté útoky, užíwaje přitom rozličných bořicích a welkých střílecích nástrojů (machinae, balistae) tehdáž obyčejných. Děpolt, opewniw již prwé hradby, jak bylo možná při welkém spěchu, nelenil rowněž srdnatými wýpady na obléhající. S jedné i druhé strany přišlo mnoho lidí o žiwot. Mezitím král německý na žádost Wladislawa předsewzal osobně wojenské tažení do Čech jemu na pomoc. Na zpráwu o tom wynaložil Konrád morawský tím wětší usilí. Mezi hustau střelbau šípů, kterau nařídil proti hradu, bylo házeno také šípy ohniwými. Jeden zapíchl se do střechy kanownického domu u sw. Wíta, a zapálil. Celé stawení shořelo i také nej-

Digitized by Google

wětší část kostela s mnohými poklady. [72]) Též klášter sw. Jiří 1142
wyhořel, ano od samého základu prý pobořen byl, nejspíš při dalším dorážení obléhajících na zdi hradské. Jeptišky Swatojirské, po spuštění příbytků swých i swatyň, nalezly příležitosti k wyjití ze hradu, a přebýwaly pak až do obnowení kláštera při kostele sw. Jana pod Petřínem (na Újezdě). Wšecko namáhání Konráda o dobytí hradu mocí bylo mezitím marné. Asi po čtyrech nebo pěti nedělích, co obléhání trwalo, přišla mu zpráwa, že král německý s Wladislawem překročili již hranice české. Wyzwědači Konrádowi, poslaní, aby přezwěděli o síle wojska králowa, zhlédli je již w lukách za Plzní. Konrád chystal se nejprwé táhnauti králi německému wstříc; na zpráwu však o welkém počtu jeho wojska opustil w nejwětší tichosti času nočního swé ležení před Prahau, a dal se na zpátečné tažení do Morawy. Wladislaw nawrátil se hned nato bez překážky do Prahy. Dne 7. Červwna, práwě w neděli swatodušní, přijel i král Konrád, a přijat byl s welikau ctí na Wyšehradě, odkudž po krátkém zdržení nawrátil se do Němec.

Obywatelstwo podhradí Pražského zkusilo při tomto obležení od nepřítele domácího hlawně jen mnoho strachu a auzkosti, snad také trochu obyčejného týrání od bojowníků, kteří nepochybně dílem byli také wloženi do příbytků pod hradem. [73]) Wíce škody utrpělo podhradí na prawé straně Wltawy ještě téhož roku nahodilým ohněm, kterým synagoga židowská a mnoho domů w té straně lehlo popelem [74])

[72]) Wyprawowání Vincentia o tom (p. 34) je poněkud nejasné. Et sic praedictum monasterium cum maximo thesauro et *plurimis ecclesiis* combustum est. Poněwadž wlastních kostelů u sw. Wíta nebylo wíce než jeden, měl snad letopisec na mysli jen jednotliwé kaple při témž kostele, že snad nejwětší díl jich pohořel.

[73]) Prwní pokračowatel Cosmy wypisuje práwě jen wystálý strach obywatelů podhradí Pražského: Inaudita angustia, tristitia insolita, curae, timor et tremor *cives suburbanos affinesque eorum* invaserunt (p. 336). Pod *affines* rozumějí se nepochybně obywatelé sausedních wsí a jiných bydlišť.

[74]) *Monachus Sazav.* p. 339. Eodem anno synagoga Judaeorum et multa aedificia combusta sunt in suburbio Pragensi. Visus est serpens volare. Takto čte se w nejstarším rukopise Drážďanském této kroniky ze 12.

Digitized by Google

1142 Od času této weliké bauře při začátku panowání Wladislawowa požíwaly Čechy skoro po celý čas žiwobytí jeho doma hlubokého míru. Praha býwala jen diwadlem hlučných jeho wýpraw a zase wítězoslawných příjezdů z wálečných tažení do wzdálených krajin.

1147 Roku 1147 účastnil se Wladislaw II s welkým počtem předních welmožů českých w tažení do zaslíbené země s králem Konrádem III, zanechaw wlády na ten čas bratru swému Děpol-
1148 towi. Asi po roce (1148) wrátil se do Prahy, kdež s welikau sláwau přijat byl od panstwa i duchowenstwa. Seznámení s řádem Johannitů snad práwě na tomto tažení křížowém zawdalo knížeti českému podnět k založení prwní kommendy jejich
1159 w Čechách u panny Marie blíž mostu Pražského (1159). Před-
1140 tím již hned na počátku jeho panowání byl založen pro Praemonstraty klášter na Strahowě (1140), jemu zwláště oblíbený.

1158 Roku 1158 strojil se Wladislaw císaři Fridrichowi I na pomoc k tažení do Italie proti Mediolanským, začež obdržel od něho krom jiných wýhod titul králowský. W Praze držel se sněm, na kterém král oznámil panstwu českému swůj úmysl a umluwu s císařem již uzawřenau. Mnozí z nejpřednějšího panstwa reptali proti tomu, že se umluwa stala bez jich předcházejícího wědomí, a odepřeli táhnauti s sebau. Wladislaw musil na tom přestati a oznámil, že potáhne s těmi, kteří budau chtíti dobrowolně účastniti se w jeho předsewzetí za peníze i jiné odměny. Dobrowolníků přihlásilo se nyní dosti. Mladší panstwo nemluwilo a nezpíwalo prý odtud o ničem jiném než o obležení Mediolana; ano i rolnický lid místo motyky a rádla chápal se štítu a kopí.[75]

století; s jinačí interpunkcí w rukopise Wídenském ze 13. století, totiž: Eodem anno synagoga Judaeorum et multa aedificia combusta sunt. In suburbio Pragensi visus est serpens volare. Dáwám onomu čtení přednost jakožto staršímu; ačkoliw i druhé toto čtení nedáwá smyslu práwě tuze rozdílného.

[75]) Haec a rege suo Boemi audientes, contra Mediolanum saeviunt in arma, et maxime nobilium ad hoc strenua fremit juventus; in eorum cantibus et in eorum sermonibus Mediolani resonat obsessio; arma undique praeparantur et reparantur arma; et non solum nobilium juventus, sed et de populo plerique, ruris opera rejicientes, manus suas, plus ligonibus et vomeri aptas, scutis, lanceis et ceteris aptant armis militaribus. *Vincent.* 49.

Digitized by Google

Opět byl powolán sněm do Prahy k wybírání a spořádání wojska, kolikž by bylo potřeba, z počtu mnohem wětšího těch, kteří se hlásili. W Kwětnu, asi snad ku konci měsíce, wytáhlo wojsko z Prahy; napřed růžowá korauhew knížete, za ní wesele hlučící mladé mužstwo, zdržowané jen od zarmaucených mladých paní, které ještě ze řad wolaly swé muže, aby jim daly políbení na rozlaučenau, a podáwaly jim k žehnání swé malé dítky, kteréž prý po rodičích plakaly, příčiny newědauce.[76]) 1158

Král Wladislaw nawrátil se z wítězného tažení tohoto asi po čtyrech měsících. Dne 22. Září byl slawně uwítán w Praze od panstwa i lidu. Část wojska českého zůstala wšak ještě déle we službách císaře w Italii. Biskup Pražský Daniel, zaneprázdněn nejdůležitějšími pracemi při dwoře císařowě, wrátil se teprw roku 1160. 1160

Málo let nato (1164) sněmowalo se w Praze podobně a sbíralo se wojsko k tažení Wladislawa do Uher na pomoc málo-letému králi Štěpánu III proti císaři řeckému. Král wrátil se z tažení tohoto s welikými a stkwostnými dary, které obdržel od Řeků i Uhrů; z nichž dostaly se wzácné pallie kapitule Pražské i jiným kostelům, a drahé klenoty manželce Wladislawa, králowně Juditě, která mezitím w Praze zůstáwawši, konala pilné a pobožné modlitby w kostelích a klášteřích za zdrawí swého manžela. 1164

Od této králowny Judity byl asi za tři prwních let nato wystawen kamenný most přes Wltawu w podhradí Pražském (r. 1167). 1167

Panowání Wladislawa mezitím nebylo docela prosto wšelikých pokusů přátelstwa jeho o spůsobení změny na trůně, jen že pokusy takowé byly pokaždé přetrženy, prwé než spůsobily wětší zmatek w zemi. Tak hned za křížowého tažení r. 1147, we kterém se Wladislaw účastnil, wrátil se do Čech z wyhnan- 1147

[76]) Plurimae domicellae, quae viros suos diligebant tenerrime, viros suos jam Mediolani jam in corde habentes et tanquam contra illud dextrarios suos urgentes, eos cum fletu revocant, et eis quasi aliquid secrete locuturae, eis dulcia figunt oscula, eis filios suos salutandos offerentes, qui parentes suos flere videntes, flere non cessant, causam fletus ignorantes. *Vincent.* 49.

Digitized by Google

1147 stwí Soběslaw, syn knížete Soběslawa I, chtěje spůsobiti nepokoje. Byl ale zajat od knížete Děpolta, tehdejšího zeměsprávce, a držán až do příjezdu Wladislawowa u wězení we wětší a
1148 pewnější wěži na hradě Pražském, potom odtud odwezen na
1150 Přimdu (1148). Po dwau létech wyswobodiw se odtud (1150),
1161 učinil r. 1161 šťastný wpád do Morawy, kdež zmocnil se Olomauce. Wladislaw jej zde oblehl; nemoha wšak hradu dobyti, začal wyjednáwání lstiwé, jímž Soběslaw dal se pohnauti ke wzdání, a jel we průwodu krále do Prahy. Zde se mělo státi usnešení o slušnau pro něj wýživu. Po službách božích, we hradě slawených, odebrali se král i Soběslaw do paláce biskupowa, kdež Soběslaw, bydle w hořejší komnatě, očekáwal, oč by se král se swými uradil w komnatě dolejší. Místo očekáwaného nějakého audělu neb jiného zaopatření byl wšak zrádně zajat, uwržen do welké wěže wedlé paláce, potom spaután, a
1162 opět odwezen na Přimdu (1162).

1170 Později přihodilo se Wladislawowi od wlastního syna cosi podobného jako králi Wratislawowi II od syna jeho Břetislawa. Wojslaw, dworský podkoní, zaujal tehdáž přízeň králowu, tak že powznešen byl od něho nad jiné panstwo i úřednictwo. Nenáwiděn snad proto i od jiných, popudil na sebe, nepowědomo čím, hněw druhého syna králowa, jménem Swatopluka. Tento, častěji hledaw již příležitosti k sprowodění jeho se swěta, zabil jej roku 1170 jednoho dne w nepřítomnosti otcowě, nepochybně w paláci na hradě Pražském, před očima králowny Judity, ano poranil prý i králownu do rukau, kterými dwořenína bránila. Před hněwem otcowým, kterýž jej za to chtěl zajmauti, utekl se potom Swatopluk do Uher.

g) Bauřliwé časy od poděkowání Wladislawa II až do nastaupení Přemysla I.

(1173—1197.)

1173 Wětší bauře strhly se ještě při sklonku žiwobytí Wladislawowa. Sklíčen neduhy stáří, odhodlal se roku 1173 postaupiti

Digitized by Google

panstwí synowi swému Fridrichowi, aby jemu tím spíše pojistil 1173
nástupnictwí. Fridrich byl obyčejným spůsobem posazen na knížecí stolec; Wladislaw pak wymíniw sobě jistau wýžiwu, zwolil příbytek w zalíbeném klášteře Strahowském, kdež chtěl w pokoji očekáwati konec dní swých.

Dosazení Fridricha dle wůle otcowy bylo ale proti mysli i panstwu českému, které chtělo knížata ustanowowati samo, i druhým Přemyslowcům. Z těchto Oldřich, bratr Soběslawa, zawřeného na Přimdě, meškaje při dwoře císaře Fridricha I, domlauwal se u něho pomoci k dosažení trůnu českého a k wybawení bratra z wězení. Císař, maje od několika posledních let rozličné rozepře s Wladislawem, přál sobě proměnu w panstwí nad Čechy sám nejdychtiwěji i wydal obeslání na Wladislawa a syna jeho Fridricha, aby zároweň se Soběslawem přijeli ke dworu jeho. Wladislaw a Fridrich, ohlížejíce se na nepřízniwé smýšlení panstwa, powolili tak dalece, že Soběslawa propustili z wězení jeho na Přimdě. Oklamali se wšak nadějí, žeby tím upokojili swé protiwníky.

Soběslaw, přiweden w čestném průwodě do Prahy, byl od mnohých hned na cestě uwítán tak, že se jewila k němu náklonnost, panujícímu knížeti nebezpečná. On sám wešel we hradě Pražském s welikau pokorau, jako někdy otec jeho Soběslaw I, bos do kostela swatých dědiců českých, wzdát díky bohu za swé wybawení; potom přijat byl od Wladislawa a Fridricha s políbením míru, a odebral se do wykázaného sobě příbytku. Zde probuzen w noci ze spaní, obdržel náwěští, nepochybně liché, že jej Fridrich nazejtří ráno míní dáti oslepiti. W leknutí utekl se swými wěrnými nočně ze hradu, a odebral se nyní ke dworu císařowu. Tam odebral se spěšně i Fridrich, wšak ke swé nehodě. Císař podržel jej w zajetí, a přiřkl knížetstwí české Soběslawowi. W Čechách wšecko odpadlo od posawadního knížete. Král Wladislaw odjel we zmatku do Durynska, kdež zemřel již 18. Ledna roku 1174. Soběslaw byl 1174
s welikau sláwau od duchowních i swětských přijat w Praze, a s obyčejnými slawnostmi posazen na stolec (1174). Za zlé nakládání, které zkusil na Přimdě, dal tamějšího župana Sturma

Digitized by Google

1174 zajmauti, přiwézti do Prahy a poprawiti osekáním audů; ukrutnost to, které později litowal a činil z ní těžké pokání.

Soběslaw II panowal nad Čechy jen čtyry léta. Císař Fridrich, který jemu dopomohl trůnu, byl welikými rozepřemi s papežem a knížaty německými i městy wlaskými přinucen
1177 (1177) zase propustiti Fridricha Wladislawowa ze swé moci, a
1178 přiříci jemu Čechy.. Fridrich wtrhnul roku 1178 do země s wojsky německými, ku kterým se brzy připojili i z panstwa českého mnozí, jimž se Soběslaw znelíbil jakožto horliwý zastawatel obecného lidu. Soběslaw, pokaušew se bez prospěchu, aby mu zabránil wkročení přes hranice země, musil se zawříti na hradě Skále w kraji Klatowském, co zatím Fridrich přímo táhl ku Praze. Zde nacházela se manželka Soběslawowa Alžběta, kněžna polská. Hrad byl obležen, při čemž Fridrich přebýwal we klášteře Strahowském, přijat od Praemonstratů jakožto syn zakladatele jejich s welikau sláwau a chwalozpěwy. Hradčané, widauce štěstí na straně Fridrichowě, nebránili se dlauho, nýbrž wzdali jemu hrad dobrowolně asi na podzim toho roku.

Soběslaw měl wšak nicméně posawad mnoho přátel w Če-
1179 chách, s nimiž pokračowal w odporu. Na začátku roku 1179, když se Fridrich na rozkaz císařůw odebral k říšskému sněmu do Šwáb, odwážil se Soběslaw náhlého útoku na Prahu. Posádka hradská wšak, napřed obdržewši wýstrahu, odpírala mužsky, powzbuzowána nejspíš od srdnaté manželky Fridrichowy, Alžběty uherské, kteráž byla we hradě. Soběslaw dal přitom pocítiti nemilost swau klášteru Strahowskému, we kterém nejspíš i on přebýwal mezi obléháním, pro předešlé čestné uwítání Fridricha. Musiw konečně odtáhnauti s nepořízením, přepadl Fridricha, kterýž se zatím obrátil do země, nenadále u Loděnic blíž sw. Iwana, a porazil jej zde na hlawu (23 Led). Fridrich se swými w největším zmatku utíkal za Mži i za Wltawu až k Prčicům. Zde spojil se s ním Konrád Otto, kníže Znojemské, táhna jemu ku pomoci. Oba dali se odtud na cestu ku Praze. U wsi jakés na řece Sázawě, kdež se zdrželi w pátek dne 26. Ledna pro odpočinutí, chtěl na ně Soběslaw z nenadání udeřiti w noci. Knížata dostali wšak wýstrahy od kněžny Alžběty, která z Prahy

pilně přezwídala we wojště protiwném. Dali se tedy hned zase 1179
na cestu, a táhli celau noc, tak že ráno dne 27. Ledna po wýchodu slunce byli u Prahy, kdež nepochybně z posádky hradské a Wyšehradské nabyli potřebných sobě posil. Soběslaw, nenašed jich w místě prwé řečeném na Sázawě, táhl w patách za nimi až ku Praze, přešel snad někde u Nůsel přes Botíč, a postawil se na wysočinách, kteréž se s té strany sklánějí až do hořejších krajin nynějšího Nowého města. Zde nalezl wojsko Fridrichowo někde blízko tehdejšího welikého tržiště mezi podhradím a Wyšehradem, přihotoweno k bitwě. W tuhém mraze, který byl toho dne, strhnul se boj krutý při hřmotném hlaholu trub i zwonů z blízkých hradů i podhradí. Fridrich bojowal w prwním zástupě; Konrád přispěl mu s druhým ku pomoci, když se bitwa wáhala; po welkém a dlauhém namáhání byl Soběslaw přinucen dáti se na útěk, a stíhán jest do sklonku dne až daleko za Prosek za Rokytnicí. S obau stran padlo mnoho lidí; mnoho raněných zahynulo také zmrznutím na bojišti.

Místo, na kterém se stala tato bitwa, nazýwalo se od Pražanů odtud wůbec **Bojiště**. Kněžna Alžběta, dle slibu, jejž učinila, kdyžby se wítězstwí dostalo jejímu manželu, založila na tom místě blíž nynější Slepé brány (konec Ječné ulice, w prawo ke bráně jdauc) kostel sw. Jana, kterýž s nadáním rozličnými statky roku 1183 darowán jest od Fridricha řádu Johannitů.

Wítězstwím na Bojišti upewnil se Fridrich znowu na knížecím stolci, ač ne na wždy ani na dlauho. Roku 1182 stalo 1182
se proti němu weliké wzbauření panstwa, kteréž zwolilo předešlého spojence jeho *Konráda Ottu* za kníže. Fridrich prý s welikým potupením přinucen byl utéci ze země, načež hledal pomoci od císaře. Toliko hrad Pražský byl hájen od posádky jemu wěrné. Konrád Otto oblehl jej a dobyl po dlauhém namáhání, neprawí se zdali útokem čili konečně wzdáním dobrowolným. Císař Fridrich wšak, poslaw do Prahy Ottu falchrabí baworského, přiměl Konráda i s předním panstwem jeho ku příjezdu ke dworu swému do Řezna, kdež pohrůžkami wymohl znowu uznání Fridricha za kníže, zároweň pak udělil Konrádowi nowě smy-

1182 šlené důstojenstwí markrabské nad Morawau. Fridrich nawrátiw se s panstwem do Prahy, uwázal se opět we wládu.

1184 Již we druhém roce nato (1184) strhlo se wšak podobné wzbauření w zemi, za příležitostí, když Fridrich odjel ze země ke dworu císařowu do Mohuče. Wácslaw, bratr Soběslawa II, byl od nespokojených prohlášen za kníže, a oblehl s nimi Prahu asi w měsíci Kwětnu toho roku. We hradě přebýwala wšak zase manželka Fridrichowa Alžběta, wedlé kteréž posádka statečně asi deset neděl se bránila. Fridrich mezitím zjednal sobě pomoci od přátel swých w Němcích. Prwní byl bratr jeho Wojtěch, od nedáwna arcibiskup Salzburský, který s wojskem pro něj sebraným přitáhl až ku Praze. Wéwoda rakauský Leopold V již rowněž strojil se ku překročení hranic českých. Tím zastrašeni pánowé čeští we wojště Wácslawowě, wšelijak otáčejíce, opustili jej konečně, a nawrátili se w poslušenstwí Fridricha.

1189 Po pěti létech zemřel Fridrich (1189. 25. Března). Tentokrát, jak se zdá bez welkých nesnází, stal se knížetem Konrád Otto morawský. Alžběta, wdowa Fridrichowa, postaupila jemu hradu Pražského a tudyž knížecího stolce, jejž měla w moci swé, za přípowěd, že jí dá Olomaucko. Konrád wšak této přípowědi nezdržel, získaw sobě brzy přízeň panstwa i také císaře Fridricha.

1191 Pohříchu zemřel statečný tento kníže již po půl třetím roce, dne 9. Září 1191, a sic na wýprawě wálečné s císařem Jindřichem VI při obléhání Neapole, odkudž kosti jeho jsau přiwezeny do Prahy ku pohřbu.

Nástupcem jeho stal se zwolením od panstwa Wácslaw bratr Soběslawůw. Asi w měsíci Říjnu 1191, hned po obdržení zpráwy o smrti Konrádowě, byl posazen w Praze na stolec. Proti němu wšak bratří Fridrichowi, Přemysl a Wladislaw, kaupili sobě udělení léna, onen na Čechy, tento na Morawu, od císaře Jindřicha. Společně s bratrancem swým Břetislawem Jindřichem, biskupem Pražským, přitáhli wojensky ku Praze, a oblehli hrad. O obležení tomto, kteréž trwalo tři měsíce, nezachowalo se nám žádné jiné podrobné zpráwy, nežli že od Přemysla a wojska jeho trpěl mnoho blízký klášter Břewnowský, jak na 'nech we sklepě tak na jiných wěcech. Poselstwo od císaře

Jindřicha wyprawené zjednalo konečně dobrowolné postaupení 1192
hradu asi snad na konci Ledna 1192 od knížete Wácslawa do rukau Břetislawa, načež Přemysl dosáhl knížetstwí.

Proti němu dožádal se ale již po roce tentýž biskup Pražský Břetislaw Jindřich udělení léna českého od císaře, a přitáhl na začátku Srpna 1193 s wojskem německým společně 1193
s knížetem Spytihněwem Brněnským k dobytí sobě panstwí. Přemysl wytáhl jemu z Prahy wstříc až k místu potomního města Berauna; zde wšak opuštěn byl hanebným spůsobem od panstwa, kteréž skoro wšecko přešlo do ležení biskupowa u Zdic. Přemysl musil se zachrániti útěkem; Břetislaw pak přiweden byl s welikau sláwau a hlukem wítězoslawným před Prahu. Zde setrwala posádka hradská we wěrnosti ku Přemyslowi. Hrad byl čtyry měsíce obléhán darmo. I klatby wyřčené proti hradčanům od biskupa knížete newšímali sobě. Teprw we pátém měsíci, totiž we Prosinci, nedlauho před swátky wánočními, wzdali se dobrowolně, načež klatba sňata s nich skrze biskupa Olomauckého Kajima, schwalně k tomu powolaného. Biskup Břetislaw Jindřich dobyl w roce nato (1194) i Morawy na bratrowi Přemyslowu. 1194

Panowání jeho, swětské i duchowní zároweň, trwalo jen něco přes tři léta. Na začátku roku 1197 upadl w nemoc, 1197
z níž wíce nepowstal. Hned na zpráwu o jeho churawění wtrhnul Přemysl do země, a pokusil se o náhlé přepadení Prahy. Panstwo wšak, kteréž drželo s biskupem, wytáhlo jemu wstříc wedením Spytihněwa Brněnského. Přemysl, s welkau ztrátau na obau stranách, byl poražen na útěk. Následkem toho dal Břetislaw Jindřich Wladislawa, bratra jeho, zajmauti a uwrhnauti do wězení na hradě Pražském; sám wšak nicméně, necítě se při nemoci jista w zemi, dal se brzy nato přewézti do Cheba, kdež zemřel dne 15. Června toho roku.

Na zpráwu o tom přední panstwo české, nedůwěřujíc Přemyslowi, nedáwno zrádně opuštěnému, zbawilo Wladislawa wazby jeho w Praze, a posadilo jej na knížecí stolici (22. Června). Přemysl wšak, jemuž dle stáří náležela přednost, w málo měsících nato wtrhnul branně do země s županem Černínem a jinými ze země wypuzenými, kteříž odhodláni byli k zaufalému

Digitized by Google

1197 boji pro něj i pro sebe. Když se blížili ku Praze, wyšel Wladislaw bratru swému wstříc s nowým biskupem Pražským Danielem, s opaty a jinými předními rádci swými, a zawřel s ním smlauwu (6. Pros.), kterau mu dobrowolně postaupil knížecího stolce, wyminiw sobě zato panstwí nad Morawau.

6.

Časowé krále Přemysla Otakara I a první léta Wáclawa I.

(1197—1235.)

a) Změny w pořádku státním. Rozepře s biskupem Ondřejem.

Mnohé různice o stolec český w době od smrti Boleslawa II až do Přemysla Otakara, zwláště pak za bauřliwých 25 let posledních po odstaupení Wladislawa II, měly weliké trwanliwé následky pro staw země wůbec, o nichž ku pochopení změn, ježto nastaly jimi we hlawním sídle země zwláště, newyhnutedlně zapotřebí jest, aspoň úhrnkem něco powěděti.

Nejpřirozenější a bezpostředný následek častých těchto různic bylo oslabení moci knížecí. Panowníkowé, kteří domácími wálkami docházeli stolce aneb na něm se utwrzowali, musili se wěrným swým za pomoc přitom prokázanau odměňowati mnohými přízněmi a milostmi, z nichž přední byla udělowání statků zemských k užíwání neb dědičnému držení. Welké knížecí jmění, založené od Boleslawů owládnutím žup, na němž spočíwala hlawní podstata moci panownické, bylo darowáním takowýmto během času znamenitě ztenčeno, přešedši z welké části w ruce saukromé. Mnoho bylo nejspíš, jak se i za pozdějších časů stáwalo, také násilím rozebráno od panstwa při obecných zmatcích. Nejen statky nemowité, nýbrž i cla neb mýta a podobné důchody zemské dostaly se týmž spůsobem w užíwání saukromých.

Již tímto rozmnožením saukromého jmění s ujmau obecného čili knížecího položen byl základ k jinačím poměrům panstwa ku knížeti než byly posawad. Wyšší šlechta zmohla se tak, že ~wau rodinnau mocí stala se překážkau w jednostejném wyko-

Digitized by Google

náwání moci weřejné. Toto zmáhání se jí dálo se ale tím samým zároweň také na ujmu jiných tříd národu, a sice zlým užíwáním moci úřední.

Wšeobecné jsau w kronikách i listinách druhé polowice 12. i na začátku 13. století nářky na útisky od úředníků župních, k jejichž rozmnožení na každý spůsob nejwíce přispěla slabost neb newšímawost knížat, kteří jen přehlížením toho ujistiti se mohli wěrností staupenců swých usazených w úřady. Útisky tyto dály se jednak při wymáhání tak nazwaných robot zemských a jiných powinností k župám a ku potřebám země neb dworu knížecího, jakož bylo stawení a oprawowání hradů, mostů a silnic, kopání příkopů, dělání zásek čili přesek w lesích k obraně země, hlídky na hradech a opatřowání jich potrawami, rozličné jiné dáwky w naturaliích při rozličných případnostech, dowozy k potřebám wojenským, přechowáwáni úředníků a sluh knížecích i knížete samého s dworem jeho na cestách, zwláště při wojenské wýprawě, kterážto powinnost (nazwaná nocleh a nářez) wztahowala se i při lowích na žiwení lowců a psářů čili holot knížecích i se psy loweckými.

Wšecky powinnosti tohoto druhu byly takowé, že při ukládání jich na jednotliwce otewřeno bylo široké pole libowůli úředníků. Mnohé z nich byly prastarého půwodu, majíce základ swůj hned w nejstarším zřízení župním; mnohé ale, jakž toho jsau wýslowná swědectwí, byly teprw později wynalezeny dychtiwostí úředníků, nebo aspoň zwýšeny a stíženy wšelijak proti staršímu obyčeji; některých, jakož n. p. powinnosti noclehu, potáhli dokonce krom úředníků knížecích i jiní šlechticowé na sebe, wymáhajíce na jízdách ke sněmu nebo k wojsku pro sebe a čeleď swau bezplatného opatření wšemi potřebami od obywatelů na cestě. Wojenské wýprawy, při nichž úředníci a jiná šlechta zaujímali přední místo, býwaly dokonce záhubau pro celé krajiny, kudy táhly; neb se na nich od českých wojsk we wlastní zemi konáwaly skorem asi takowé laupeže a nátisky obecnému lidu, jako w zemi nepřátelské.

Libowůle podobná jako při ukládání robot zemských prowozowala se ostatně snad také při rozpisowání wlastních daní

peněžitých, řádných i mimořádných; rowněž stěžuje se často i na nesprawedliwosti při wybírání cel jak od úředníků, tak od saukromých držitelů jich, taktěž i na zřizowání nowých cel.

Ještě rozmanitější a křiklawější byly ale nátisky činěné od úředníků župních při wykonáwání moci saudní. Podrobnosti, kterých se o tom dočísti lze w listinách 12. a 13. století, činí ten dojem, jakoby se při saudnictwí toho času wůbec bylo jednalo wíce o těžení peněz než konání sprawedliwosti. Úředníci měli swé podíly z pokut a platů při saudech; protož záleželo jim na tom, aby příjmy tyto jak nejwíce možná wynášely. Pokuty peněžité byly tedy, jak se zdá, během času znamenitě zwyšowány; při některých zločinech, jakož při krádeži, bylo s trestem hrdelním spojeno i zabawení statku odsauzeného, při čemž wždy wětší přísnosti užíwalo se bez ohledu na pozůstalé rodiny. Aby se pokuty hojněji scházely, byl ale i řád saudní wšelijak ohýbán k wětšímu obtížení stran přících se, jakož jmenowitě rozmanitým stěžowáním důkazů očišťowacích, což zwláště platí o powěstných saudech božích. Staroslowanský práwní obyčej tak nazwaného wdáwání stal se chtiwostí úředníků během času obzwláště hojným a pro strany záhubným pramenem příjmů jejich. Mnohé wýkony saudní dáwaly úředníkům a poslům saudním čili komorníkům také příležitost k týrání osob třetích, jakož na příklad půhony, k jichž oswědčowání býwali lidé z okolních osad potahowáni často s welkým nepohodlím a wydírány tudy nejspíš peníze na nich k wybawení se z toho. Zwláště obtížné bylo konečně břímě společné ruky, to jest potahowání wšechněch obywatelů wsi neb okoliny k peněžitým pokutám a náhradám, bylli w objemu jejím spáchán zločin, jehož winník se newypátral. Zřízení toto, směřující prwotně k jistějšímu wyšetření zločince, bylo během 12. století přes míru rozšířeno z pauhé dychtiwosti úředníků po rozmnožení swého zisku.

Jak záhubně musily působití útisky wšelikého toho druhu na blahobyt obecného lidu, dá se mezi jiným sauditi ze zmínek w listinách, dle kterých býwaly i dědiny opauštěny od poddaných, kteří nemohli snésti stálého týrání od úředníků. [77] Co tichý

[77]) Tak prawí král Wladislaw II w listině kláštera Litomyšlského r. 1167:

Digitized by Google

obywatel takto neustále zápasil s násilností úřadů, býwala zatím činnost těchto obyčejně málo wýdatná w stíhání laupežnických rot, které se pokaždé zwláště w dobách weřejných zmatků rozmáhaly w zemi. Tu pak nacházejí se rowněž také příklady, že i celé wsi býwaly opauštěny od obywatelů pro přílišnau nejistotu od zlodějů a zhaubců zemských. [78])

K rozmnožení dědičné moci panstwa přispělo toto zlé užíwání moci úřední na ten spůsob, žeť šlechtě, která byla w držení úřadů, dostalo se tím mnoho peněžitých a jiných prostředků k nabytí ještě wětšího jmění nemowitého a k rozmnožení počtu swých poddaných. Nelze pochybowati, že tak jako w jiných zemích i w Čechách během času nejwětší počet obecných swobodníků zmizel, přinucen byw wšelijakým týráním toho druhu podniknauti poddanstwí buď úředníků samých buď jiných mocných w zemi. Poddanstwí samo musilo wždy býti těžší, poněwadž čím mocnější byla šlechta, tím méně zastání mohl míti poddaný u auřadů župních proti pánowi; staré práwní poměry mezi poddanými a wrchnostmi nejspíš zwláště we druhé polowici 12. stol. welmi se zmátly, asi tak, že se wždy méně šetřilo rozdílu mezi lidmi osobně swobodnými i neswobodnými. Dá se to sauditi již ze častých zmínek o práwu wrchností k sehnání poddaných s jich statků a naložení s nimi jinačím spůsobem.

Následek wšeho toho byl ale dále úpadek moci úřadů župních samých a tudy weliký přewrat w celém posawadním spůsobu spráwy zemské. Panští rodowé totiž, kteří zastáwáním úřadů již jednau došly weliké dědičné moci, užíwali jí časem k tomu, aby swé wlastní poddané před násilím úředníků chránili, ano

In villa autem Lozie dedi, quicquid vel Sdico episcopus emerat, vel quod *homines, vim castellanorum ferre non valentes, desertum reliquerant.* (*Erben* 139).

[78]) W listině kláštera Plaského od r. 1224 (*Erben* 315) praví král Přemysl: quod dilecti nobis abbas et fratres ejus in Plaz sua nobis aliquoties conquestione monstrarunt, villam Thyskow, quam gloriosus rex Wladislaus, pater noster carissimus, cum omnibus pertinentiis suis eidem contulit monasterio, *jam per aliquot annorum curricula propter frequentes et diuturnos latrocinantium insultus incultam jacere, et in solitudinem redactam nichil utilitatis seu commodi temporalis sibi vel aliis ministrare.*

Digitized by Google

pokud možná, z moci úřadů župních wůbec je wybawili, owšem proto, aby jen sami beze wší překážky odjinud mohli jimi wládnauti, a tudy těžiti z nich wětší užitek. Pánům, kteří měli welká uzawřitá panstwí takowé rozsáhlosti, že mohli jako jindy knížata zakládati bohatě nadané kláštery (jakž se toho několik příkladů nalézá za panowání Přemysla Otakara I), kteří udělowali celé dwory a wsi za wýsluhu swé četné rytířské čeledi, a měli tudy welkau wojenskau moc ke swé ruce, nebylo nesnadné, zawříti poznenáhlu panstwí swá buď wíce buď méně i škodliwému i prospěšnému wplywu úřadů župních, zwláště jestliže sami zastáwali úřad w župě. Poddaní jejich byli buď we wětší buď w menší míře oswobozeni od rozmanitých zemských robot, nahoře jmenowaných, aby wíce mohli robotowati pánům swým, ano od rozličných daní a dáwek, aby se wětší příjmy a požitky z nich dostáwaly wrchnostem; [79]) týmž spůsobem dowedli mocní takowí welmožowé zabrániti úředníkům župním i wýkony saudní, jimiž poddaní trpěli škody na statcích, a zmocnili se časem sami wykonáwání moci saudné nad swými lidmi i we wěcech trestných, wyjmauc leda některé nejtěžší zločiny. Nemáme sice práwě wýslowných swědectwí o takowéto rozsáhlosti moci patrimonialné než teprwé z pozdějších časů 13. století; tu ale objewuje se nám wyjmutí panských statků a jich obywatelstwa z moci úřadů župních již tak obecně, aniž by se pozdější půwod těchto poměrů dostatečně dal dolíčiti, že téměř pochybowati nelze o starších začátcích toho, které musily již býti dost znamenité před koncem 12. století. [80])

[79]) W listině kapituly Wyšehradské r. 1178 (*Erben* 162) prawí kníže Soběslaw II, že kanowníkům tamějším od času otce jeho důchod z daně míru w jistých župách (wýše na swém místě jmenowaných) až asi na 17. díl ztenčen byl: quia tantum a tempore patris mei fuit eis imminuta praebenda de tributo pacis, ut nunc unus quisque C denarios, raro plus, saepe vero pauciores accipiat, qui tempore patris mei Mille et DCC accipiebant. Mám za to, že menší tento wýnos desátku, jejž měla kapitula z této starožitné daně, nepocházel z ničeho jiného, než z wyjmutí mnohých statků a poddaných panských, kteréby dle toho již tehdáž bylo býwalo náramně rozšířené.

[80]) Rozumím-li dobře následujícímu místu z listiny Přemysla Otakara I r. 1213 (*Erben* 255), byloby to nejstarší wýslowné swědectwí o práwomocnosti swětského pána, wztahující se již na poslední léta 12. století.

Digitized by Google

Z pozdějších časů nacházejí se písemná privilegia králů, jimiž se některým swětským pánům práwomocnost a wyjmutí takowé co milost uděluje; privilegia takowá jsau ale tak řídká, že k wyložení tehdejšího rozšíření těchto swobod nepostačují; wětším dílem musily powstati mnohem dříwe bez wlastního udělení, tedy pauhým přiosobením od panstwa a přehlídnutím od knížat. Toho samého času musilo také wzniknauti wyjmutí wyšších stawů, panského a rytířského, pro jich osoby od obyčejných saudů župních, kteří již nebyli dost mocní proti nim k wykonáwání swých rozsudků. Panstwo a rytířstwo, rozeznáwajíc se tím od obecných zemanů, podléhalo odtud w rozepřích swých bezprostředně jen nejwyššímu saudu dworskému čili zemskému w Praze.

Dá se snadno sauditi, že čím wíce osob bylo během času wyňato z obecných powinností a břemen, tím wíce musila břemena tato tížiti třídy obywatelstwa, ježto wyjmutí takowého nepožíwaly. Krom méně mocné šlechty a jejích poddaných nacházeli se w tomto stawu zwláště poddaní lidé duchowenstwa a rowněž tak nejspíš lidé na statcích korunních, poněwadž tyto sprawowány byly bezprostředně od úředníků župních. Odtud pocházelo snažení wrchností duchowních, aby privilegiemi od knížat dosáhly ku prospěchu swému neb swých poddaných týchže oswobození, jakých se panstwo domáhalo swau mocí.

Nejprwnější privilegium toho druhu, které se nám zachowalo, bylo dáno okolo r. 1144 od Wladislawa II biskupu Olomauckému, [81]) jehož poddaní oswobozeni jsau od rozličných daní, od stawění hradů, od powinnosti wojenské a wšechněch

Přemysl totiž, uděluje privilegia klášteru Tepelskému, založenému od županа Hroznaty, prawí mezi jiným: Nullus eos (t. j. poddané kláštera) seu camerarius seu villicus sive castellanus ad judicium compellat. Cum enim a fundatore suo nobis et successoribus nostris advocatia eorum commissa sit, volumus, ut de cetero de omni accidenti in praesentia nostra et successorum nostrorum judicentur. Poněwadž *advocatia* dle obyčejného tehdejšího smyslu zahrnuje w sobě moc saudní, král pak, chtěje napotom sám jen nad lidmi kláštera sauditi, odwoláwá se na práwo od Hroznaty na sebe wložené, zdá se wyswítati z toho, že owšem prwé již Hroznata na panstwí swém moci saudné požíwal.

[81]) Starší některá oswobození toho druhu nacházejí se jen w listinách neprawých, jakož w zakladací listině Břewnowské, Litoměřické atd.

Digitized by Google

robot zemských. Podobné privilegium mělo však asi okolo téhož času také biskupství Pražské, jehož obsah powědom nám jest teprw z obnowení jeho r. 1221. Dle toho byli poddaní biskupa oswobozeni rowněž ode wšech robot zemských, jakož obzwlášť jmenují se stawění hradů, dělání příkopů, přeseka, průwod a nářez, tak též od obecných daní a jiných platů. Úřadům župním nenáleželo bráti žádných platů a zisků ze saudů nad nimi (ze wdání — venditio? — nároku, swodu, hlawy a wřezu); ano konání saudů samých zanecháno biskupowi, s wymíněním toliko krádeže, laupeže a jiných zločinů wětších, které pozůstawil kníže saudu swému dworskému pominutím župních, ač wždy tak, aby pokuty žádné newycházely z toho jemu, nýbrž winník aby hrdlem swým propadl saudu, statek jeho ale zůstal biskupowi. Konečně oswobozeni byli poddaní od společné ruky za wraždu, jestliže jaká spáchána byla na statcích biskupských.

Podobných oswobození (čili exemcí, immunit) nabylo wíce korporací duchowních během druhé polowice 12. století a později. Z Pražských jmenowitě obdržela kapitula Wyšehradská r. 1187 dwě privilegia od knížete Fridricha. Jedním, dne 2. Kwětna daným, darowal kníže probošťu a kanowníkům wšeliké důchody ze swodu, nároku a hlawy, kteréžby wyplýwaly ze saudů nad poddanými jejich kdekoli usedlými. Bylli který z nich odsauzen hrdla, měl se statek jeho zabawený dostati rowněž kapitule. Tak též při uložení obecné berně, coby připadlo platit poddaným jejich, měli probošt a kapitula wybrati pro sebe. Druhé privilegium, dané 6. Kwětna, wztahowalo se jen na weliký újezd na Sázawě, darowaný kapitule od kněžny Swatawy, a na újezd sw. Martina w podhradí Pražském; kteréžto oba újezdy wyňaty jsau úplně z moci úřadů župních, tak aby nad lidmi w nich usedlými náleželo sauditi we wšech winách probošťowi s děkanem a kustosem w kapitule. Toliko o hlawu a při jiných zločinech, ježto šlo o hrdlo, tudyž na duchowní neslušelo se konání saudu, wymíněno rowněž jako na biskupstwí, aby poddaní sauzeni byli od sudí dworského, pokuty wšak aby se nicméně dostáwaly kapitule. — Kníže Fridrich, jak prawí bratr jeho král Přemysl we stwrzení privilegia jeho r. 1211, byl k udělení

Digitized by Google

swobod těchto pohnut zjewením se mu sw. Petra we snách, od něhož byl bičowán, nejspíš, jak mu swědomí prawilo, pro útisky, které kostel Wyšehradský trpěl dotud od úředníků župních na těchto swých statcích. [82])

Kapitula Pražská obdržela teprw za krále Přemysla podobné oswobození od swodu, hlawy a nároku, na které wyžádala sobě r. 1204 zwláštní potwrzení od papeže Innocentia III.

Pauhým udělením immunit takowýchto nebyl wšak ani na potomní časy učiněn konec wšelikým útiskům od úředníků, poněwadž oni newždy na ně se ohlíželi, a jinak rozličným spůsobem sáhali na statky a práwa církwe. Tak dálo se i za panowání krále Přemysla, jakkoli wláda jeho jinak i wně i wnitř země byla slawná a mohutná. Ze sauwěkých swědectwí dá se sauditi, že nemálo příležitosti k tomu zawdala dílem také newšímawost tehdejšího biskupa Pražského Daniele.

Předchůdce jeho, biskup a spolu kníže, Jindřich Břetislaw, byl welmi přísný zastawatel kněžstwa proti pánům; proto po smrti jeho staralo se panstwo o to, aby zwolen byl nástupce, který by méně překážel. Kníže Wladislaw, tehdáž powýšený na stolec, swolal sice ke dni 1. Listopadu 1197 wšecky opaty, pro- 1197
bošty i kanowníky a jiné kněžstwo do Prahy jako na sněm k wolení biskupa; když se ale kněžstwo sešlo, nebylo mu zcela žádného účastenstwí we wolbě dopuštěno, nýbrž pauze ohlášen biskup, kterého kníže sobě oblíbil dle rady swých dwořanů. Byl to jak obyčejně jeden z kaplanů knížecích, jménem Milík, který co biskup přijal jméno Daniel, muž až posud málo známý, ano jak se zdá i nezcela chwalné powěsti, který, poněwadž došel důstojenstwí toho z pauhé milosti knížete, musil za to we wšem býti po wůli jemu, jenž na duchowenstwo newražil, i rowněž jeho úředníkům. Ponejprw tehdáž opomenut byl posawadní obyčej, aby nowě zwolený biskup žádal inwestitury od císaře Římského; nedáwná smrt císaře Jindřicha VI, po němž nastaly w říši různice o trůn, zawdala k tomu wítanau příležitost; kníže

[82]) Huic etiam donationi fratris mei, per apparitionem beati Petri et flagellationem in dorso suo revelatae, novam addimus beatissimi principis apostolorum ecclesiae etc. (*Erben* 243).

Digitized by Google

1197 Wladislaw udělil sám investituru Danielowi, kterýž kleče učinil přitom přísahu knížeti posawad neobyčejnau; což od mnohých považowáno za zlehčení důstojenstwí biskupského.

Jak se zdá, chowal se biskup Daniel we wysoké hodnosti swé zcela tak, jak si dwůr a panstwo žádalo. Nespokojenosti některé části duchowenstwa nad tím propůjčil se za ohlas ka-
1198 nowník Pražský Arnold, probošt we Sadské, kterýž r. 1198 wznesl proti biskupowi žalobu na dwůr papežský. Dle této žaloby byl Daniel syn kněze; byl sám zjewně ženat, a měl děti z toho manželstwí; oddán byl opilstwí a smilstwí i jiným ohawnostem. Arnold žalowal na něj, že se na biskupstwí wetřel, a že přijaw investituru od knížete, uwedl tím kostel Pražský we služebnost; dále že rozmrhal poklad kostela Pražského w ceně asi 1000 hřiwen, že wíce než 50 wsí, náležejících k biskupstwí, rozdal dwořanům knížete na welikau škodu kostela, podobně že knížeti samému postaupil znamenitého hradu Podiwína, náležejícího kapitule Pražské.

Papež Innocenc III wznesl rozepři tuto na arcibiskupa Magdeburského co wykázaného saudce. Před jeho stolicí wšak Arnold, weda sám jediný spor tento (snad že druzí ze strachu před králem Přemyslem a dwořany jeho odstaupili), nepostačil s důkazy, musil proto swlečen z oděwu a bos žádati biskupa na kolenau za odpuštění a wyznati se za křiwého udatele; načež uloženo jemu od arcibiskupa pod přísahau, aby těchto wěcí budaucně proti biskupowi neudáwal. Arnold nicméně wznesl tauž žalobu opět před apoštolskau stolici, odebraw se sám k tomu cíli do Říma. Biskup Daniel, obeslán před stolici papeže ke dni
1199 sw. Martina r. 1199, wyžádal si nejprwé prodlaužení lhůty až
1200 do welkonoc r. 1200, potom wšak pod rozličnými lichými wýmluwami nepostawil se sám, nýbrž jen plnomocníky. Tito dostali slyšení, jak se zdá, jen z ohledu na krále, na jehož přátelstwí záleželo papeži Innocentiowi z příčiny záležitostí říšských; a na přednešení jejich o tom, že se Arnold w Magdeburce dalších žalob odřekl, uloženo jest mu i zde mlčení o této wěci; nicméně wšak nařízeno biskupu Danielowi, aby se ze zlého nařčení očistil dle předpisů kanonických dwěma biskupy a třemi

opaty před arcibiskupem Salzburským Wojtěchem, bratrem krále 1200
Přemysla, potom pak aby se krom toho předce dostawil osobně w Římě; sice aby jej arcibiskup Salzburský ssadil s jeho důstojenstwí a powolil kapitule Pražské, woliti nowého biskupa. Po dalších průtazích, pro které arcibiskup Salzburský na Daniele již ohlásil klatbu, až pak z nich se konečně osprawedlnil, bylo připuštěno očistění jeho, kteréž se stalo swědčením biskupů Řezenského a Hamburského a opatů Kunona Břewnowského, Blažeje Sázawského a Silvestra Kladrubského k jeho prospěchu. Nyní 1202
cestowal konečně do Říma a byl odtud propuštěn s rozhřešením a s nařízením ku kapitule Pražské, aby jej ctila napotom co otce a pastýře (1202. 5. Kw.).

Winy přičítané jemu od Arnolda musily wšak předce nebýti docela neprawé; neboť biskup dle swědectwí opata Gerlacha učinil s ním pokojné narownání, tak že mu proboštstwí odňaté nawrátil a škody nahradil. Týž hodnowěrný letopisec wyprawuje, jak welice Daniel dlauhau tauto rozepří a tolikými útratnými cestami pro ni nastaupenými biskupstwí Pražské zawedl we dluhy. Několik kanowníků Pražských, jemu příchylných, zemřelo w Bononii, kdež podstaupili zaň rukojemstwí.

Biskup Daniel zastáwal po skončení této rozepře úřad swůj duchowní bez dalších překážek až do smrti swé roku 1214 1214
(28. Břez.) Nástupcem jeho stal se Ondřej, dotud probošt Pražský a nejwyšší kancléř králůw. I jemu nebylo zapotřebí, jeti pro investituru k císaři, nýbrž obdržel ji od krále českého, poněwadž mezitím práwo k tomu postaupeno bylo od císaře Fridricha II wedlé jiných swobod privilegiem daným Přemyslowi (1212. 26. Září) za důležité služby jeho proti wzdorocísaři Ottowi Brunšwickému. Swěcení obdržel w Římě dne 22. Listopadu 1215 1215
w čas církewního sněmu Lateranského.

Nowý biskup, s celau horliwostí oddaný powinnostem swého powolání, měl mnoho co naprawowati, čeho předchůdce jeho obmeškal. Přísně hleděl na kázeň kněžstwa a zachowání řádů wšechněch dle nowějších zákonů církewních. Bezženstwí duchowních zdá se že jmenowitě jeho přičiněním bylo konečně wůbec a stále zawedeno w Čechách. Rowněž ale horlil o na-

Digitized by Google

1215 prawení křiwd, které církew utrpěla na swětských práwích a statcích swých. Stížnosti jeho w tom ohledu wztahowaly se hlawně na přechwaty a útisky úředníků králowých a jiného panstwa. Jakž z rozepře o to wzešlé jasně wyswítá, dowolowali si úředníci swětští potahowati druhdy osoby duchowní před swůj saud i na ujmu jurisdikcí biskupa; král obsazowal neb odjímal duchowní beneficia beze wšeho ohledu na církewní moc biskupowu; na statky a osoby duchowenstwa byly ukládány neslušné powinnosti, i bez šetření immunit udělených; [23]) naproti tomu zadržowaly se biskupowi a kostelům powinné desátky ze statků králowských, dle kteréhož příkladu pak i z panstwa a lidu mnozí odwádění jich odpírali.

Biskup Ondřej nepochybně darmo wznášel stížnosti tyto a jiné na krále, a žádal za naprawení jich. Nemoha toho docíliti,
1216 odebral se již w měsíci Říjnu 1216 na cestu do Říma, a wydal
1217 odtud se swolením papeže Honoria III dne 10. Dubna 1217 interdikt na celé Čechy a klatbu na některé osoby, zwláště úředníky zemské, kteří křiwdami oněmi byli nejwíce winni. Tím byl učiněn začátek k několikaleté rozepři mezi biskupem a králem, wedené s welikými kyselostmi. Král dal zabawiti wšecko jmění biskupstwí Pražského a sprawowati je k swé ruce, což dálo se s welikými wýtržnostmi. I písemnosti biskupa a kostela Pražského byly nejspíš rozebrány, při čemž mezi jiným přišlo na zmar privilegium udělené na immunitu biskupa. Ondřej byl ostatně opuštěn od nejwětší části swého duchowenstwa; kanowníci Pražští někteří, nedbajíce na interdikt, slawili služby boží jako předtím, a našli w tom mezi ostatním kněžstwem w zemi welmi mnoho následowníků; brzy byl interdikt dokonce zrušen od arcibiskupa Mohučského co metropolity, na nějž se o to dwůr králowský obrátil. Papež Honorius ale, k němuž král zároweň wyprawil za tauto záležitostí probošta Benedikta Litoměřického, wytýkal mu (listem dne 22. Čw. 1217) důrazně křiwdy, kteréžby se dály kněžstwu dopuštěním neb rozkazem jeho, jakož i nezachowáwání interdiktu a obcowání jeho s těmi, na něž wyšla

[23]) We stwrzowací listině na immunitu kapituly Wyšehradské (Erben 243) (1211) prawí král Přemysl wýslowně, že byla tato immunita často rušena.

Digitized by Google

klatba; napomínal otcowsky, aby křiwdy tyto naprawil a nebyl 1217
na biskupa nemilostiw pro horliwost jeho w zastáwání swobody církewní; pakliby myslil býti w práwu proti biskupowi, aby k saudu o to před stolici apoštolskau wyprawil posly jiné, plnomocenstwím opatřené. Arcibiskupa Mohučského káral papež přísně z toho (20. Čwce.), že se osmělil interdikt od něho schwálený zdwihnauti, a nařídil mu zdwižení toto zrušiti zase.

Přemysl odpowěděl na dopis papežůw pokorně; zamítal však obwinění skoro wšecka od sebe wšeobecnými wýrazy, a prosil, aby nebylo nic proti němu neb zemi jeho uzawíráno, pokud by poslowé jeho plnomocní nepřijeli do Říma (Září). Toho jemu papež slíbil, ač pod wýminkau, aby se posláním jich příliš dlauho neopozdíwal (2. Listop.). Toliko setrwáwal Honorius na tom, aby interdikt wždy mezitím byl zachowáwán. Proti audům kapituly Pražské, kteří se posud tomu protiwili, wydal rozkaz
(1218. 16. Un.) k biskupowi Řezenskému a opatu Waldsaskému, 1218
též opatům sw. Emmerama w Řezně a Walderbašskému, aby seznajíce w tom prawdu, s úřadů a beneficií složili je, a obeslali před stolici apoštolskau. Podobně nařízeno proti Ruprechtowi, biskupu Olomauckému (29. Břez.), když o něm zpráwa došla, že slawil služby boží w kostele Pražském bez ohledu na interdikt. Biskup Řezenský a opat Waldsaský měli také uloženo, wypátrati staw wěcí w Čechách, co by se dálo se spráwau statků biskupských, od koho by byly sprawowány, a nedějíli se wůbec jaké škody kostelům českým z příčiny dlauhého odkládání králowa w příčině poslání do Říma (15. Un.).

Král dlauhé prodlení swé w tomto ohledu omlauwal dopisem ku papeži w měsíci Dubnu 1218, udáwaje, že by mu od biskupa Ondřeje po opatu Ostrowském oznámena byla jména tří předních županů zemských, kteří by společně s opatem Waldsaským newyhnutedlně musili býti oněmi plnomocníky, ano jinými nic by se neprospělo; bez kterýchžto županů poněwadž by na ten čas nikterak nemohl býti, že raději míní ukrátiti wěc nawržením, w čem by mu možné bylo „obměkčiti twrdost" swého národu a w čem nic. Podáwal totiž předewším, že přidrží wšecky obywatele země k odwádění desátků, které na mnohých místech

1218 byly zadrženy, ač we starodáwném jich spůsobu, odpíraje se jistých desátků nowých, prwé w zemi neobyčejných, které snad biskup wymáhal dle příkladu jiných zemí křesťanských. Ke splnění této jeho připowědi žádal aby papež wyprawil někoho plnomocného s biskupem Ondřejem samým do Passowa, kdežby on o wšecky jiné sporné wěci mínil s ním uhoditi wyjednáwáním po poslích, přijeda sám k němu blíže až na hranice zemské. Krom toho wymlauwal se z winy sobě dáwané pro oběšení jistého kněze; neb že to byl člowěk, jenž wylaupil pět kostelů, dělal křiwau minci, konečně pak přidaw se k laupežníkům, mezi nimi se zbraní zajat byl a tudy zároweň s nimi odsauzen.

K náwrhu králowu chtěl Honorius přistaupiti, wšak tak aby král, prwé než by biskup k němu do Passowa měl poslán býti, slíbil spolu s panstwem, že napotom biskupowi zanechá dosazowání kněží jakož i saudu nad nimi bez překážky, i wšeho jiného, coby k úřadu jeho biskupskému náleželo, pak aby jej skrze plnomocníky jeho nawrátil w pokojné držení statků biskupských, a aby nahradil škody učiněné jemu i kněžstwu, jeho se přidržejícímu. S strany kněze oběšeného, jakkoli jistým spůsobem sám důstojenstwí swého se zbawil, radil mu toliko, aby nicméně pro wětší jistotu přijal rozhřešení z toho, jehož mu ochotně podáwal. Biskupu Řezenskému a opatům Ebrašskému a Waldsaskému bylo nařízeno (15. Kw.), aby jeden z nich ku králi se odebral a k splnění těchto žádostí papežowých jej napomenul; kdyžby pak od krále tak se stalo, měli interdikt zrušiti, a také, kdyžby toho žádal, uděliti jemu rozhřešení za skutek onen.

1219 Aby se dle žádostí těchto papežowých zachowal, wyjel král Přemysl asi na začátku roku 1219 s předním panstwem swým a praelaty kostelů wyslancům papežským naproti až do Kladrub. Zde stala se umluwa, a sic w ten spůsob, že král předně slíbil dosazowání a ssazowání kněží zanechati biskupu s wyhražením práwa podacího, též saudy nad osobami duchowenstwa dle zákonů církewních a jiné wše, cožby k úřadu jeho náleželo; biskupa skrz plnomocné jeho nawrátil w držení statků; ze škod, cožby bylo obráceno do komory králowské a ku potřebě krále, slíbil dosti učiniti biskupu we třech měsících od jeho náwratu

do země, cožby pak od jiných osob bylo rozebráno, z toho uči- 1219
niti sprawedliwost w též lhůtě obyčejným během saudním (jakž za to ihned zaručilo se šest osob z předního panstwa českého); desátky aby byly placeny wšudež bez wýminky, wšak dle posawadního obyčeje. Následkem této umluwy, s kterau nyní jel opat Waldsaský do Říma s oznámením celého běhu wěcí, žádal král papeže, aby již biskupa Ondřeje w plném pokoji poslal nazpět do Čech, a s ním swého legata, jenžby w ublíženích předešlých, kdoby jimi winen byl, rozeznal.

Wedlé tohoto jednání hlawního bylo zatím ode dworu papežského až do této umluwy wždy doléháno na zachowáwání interdiktu w Čechách. O farářích sice a menším duchowenstwu wůbec, kteří přes zápowěď drželi služby boží, poněwadž jich bylo příliš mnoho, dal papež na wůli biskupu Ondřejowi (29. Kw. 1218), aby jim winy jejich prominul; o kanownících a praelatech kostela Pražského ale dal mu plnau moc (25. Čwce. a opět 3. Pros.), odejmauti jim pro neposlušnost beneficia jejich neb jinak je trestati. Wina jejich byla stížena tím, že na předešlé obeslání do Říma nedostawili se. Dne 14. Prosince 1218 wydal Honorius konečně rozkaz k biskupu Eichstetskému, aby je pro zatwrzelost tuto prohlásil za zbaweny úřadů i beneficií. Následkem umluw Kladrubských (1219) žádal nyní král Přemysl w dopise swém ku papeži, aby odsauzeným těmto audům kapituly Pražské wina jejich byla prominuta, dokládaje se, že čím biskupu Ondřejowi ublížili, učinili to z jeho rozkazu a přinucení. Přímluwy tyto nebyly wšak hned wyslyšány. Když ssazení přes rozsudky papežské wždy w úřadech swých zůstáwali, wyšel dne 11. Čerwence 1219 nowý rozkaz, obrácený na biskupa Ondřeje a kapitulu Pražskau, aby na místa jejich jmenowali jiné osoby, k tomu hodné. Dle rozkazu tohoto měli opustiti místa swá: děkan Pražský Arnold, Krištof arcijahen Pražský, Benedikt arcijahen Bílinský, spolu probošt Litoměřický a tehdáž kancléř králůw, Wěcemil arcijahen Bechyňský, Zdislaw Horšowský, Držislaw Žatecký, Jan Kauřimský, Přibislaw Plzeňský, pak jiní kanowníci: Walkaun, Bohuslaw, Matěj, Pelhřim, Jan z Aschaffenburka a Bartoloměj.

Od krále a pánů českých nebyla mezitím smlauwa Klad-

Digitized by Google

1219 rubská we wšech článcích swých zdržena. Biskup Ondřej žalowal papeži u přítomnosti opata Waldsaského i posla králowa, který s tímto společně přijel do Říma, že král a pánowé ještě wždy dosazují a ssazují kněží při swých kostelích zcela dle wůle swé, že nedopauštějí posawad jemu neb officialům jeho konati saudy nad duchowními; desátky odpírají, swým starým zwykem se zastírajíce; a rowněž požitků, které wzali z opanowaných statků biskupských, jakož i daně, které mocně wybírali na jeho lidech, nawrátiti se zpěčují; pak že statky některé kostela Pražského a jiných kostelů zadržují w moci swé. Zwláštních dwau břemen, ukládaných na duchowenstwo, dotknul se biskup w též žalobě swé, ježto teprw od nedáwna wešla w obyčej; předně totiž, že se na pomezních clech žádalo na kněžích z jich osoby po 30 penězích, ježto od laiků, ani Židů newyjímajíc, bralo se jen po penězi, pak že se na klášteřích ku každé wojenské wýprawě neb k jízdě králowě k nějakému sněmu neb sjezdu wydíralo dodáwání špíže, tak totiž, jak se zdá, že každý klášter musil dáti po jednom woze plném. [84]) Pro tyto žaloby biskupa Ondřeje na nezdržení smlauwy, jakož i proto, že kanowníci ssazení byli nicméně od krále hájeni w držení swých beneficií, wydal Honorius dne 2. Srpna 1219 rozkaz biskupům Řezenskému a Passowskému, pak probošťowi u sw. Mikuláše w Passowě, aby interdikt, po umluwách Kladrubských zrušený, opět we jménu stolice papežské w celých Čechách obnowili, a proti králi i předním pánům wydali klatbu; jakž i stalo se.

1220 Rozepře protáhla se tím znowu na delší čas, až Přemysl někdy z počátku roku 1220 obrátil se ke dworu papežskému opět se žádostí, aby w záležitosti této nic konečně nebylo roz-

[84]) Privilegium po skončení této rozepře wydané duchowenstwu od Přemysla r. 1222 (*Erben* 302) mluwí o těchto dwau břemenech takto: Illum etiam abusum volumus aboleri, *qui non longo tempore inolevit*, quod monasteria seu aliae ecclesiae currus victualibus honeratos nobis ad expeditionem proficiscentibus, seu colloquium celebrantibus ministrabant. — Illam denique pravam et perversam consuetudinem abolemus, qua clerici censebantur pejores esse Judaeis, videlicet in theloneis in exitu terrae nostrae; nam ubi Judaeus unum, clericus XXX denarios persolvebat. Srow. o tom také Pulkawu. *Dobn.* VI. 210.

Digitized by Google

suzowáno, pokud by nowí plnomocní poslowé jeho nepřijeli do 1220
Říma. Opět wymlauwal dlauhé průtahy swé biskupem Ondřejem samým, poněwadžby králi bywaly od něho časté náwrhy činěny k srownání wěci bezprostředně s ním, s kterých pokaždé zase sejde. Písemnau tuto žádost donesl do Říma ssazený děkan Pražský Arnold, jejž král welmi poraučel papeži pro wěrné jeho služby, wymlauwaje nestání jeho w Římě mezi jiným delší jeho nemocí za předešlého roku, jakož zase Benedikta, probošta Litoměřického a kancléře swého tím, že bez jeho služeb tak jako bez prawice swé býti nemůže. Arnold wedlé nařízení, které měl od krále, wedl w Římě zároweň swau wěc saukromau i Benediktowu co plnomocník jeho, aby dosáhli odwolání swého ssazení.

Mezi plnomocníky králowými, z nichž Arnold nejspíš byl jedním, a biskupem Ondřejem smlauwáno bylo nyní w Římě prostřednictwím dworu papežského, a docílilo se srownání až na několik málo wěcí, o které se strany nesnadily. Tu přijeli do Říma nowí poslowé králowi z předního panstwa českého, totiž Dalibor nejwyšší sudí, Martin číšník, Markwart župan Děčinský, Diwiš župan Pracheňský a Chabra jakýs na místě Beneše župana Budišinského, a žádali, aby papež nařídil Ondřejowi jeti pod bezpečným průwodem jejich do Wídně, žeby i král Přemysl s panstwem swým tam se dal nalézti, a tu žeby se již snadněji docílilo shody o wěcech posud nepořízených. Papež Honorius swolil k tomuto náwrhu, a ustanowil k tomu arcibiskupa Salzburského, biskupa Chiemského a opata od sw. Kříže (Heiligenkreuz) w Rakausích, aby při jednání tomto buď we Wídni nebo někde jinde blíže hranic králowstwí českého byli přítomni co prostředníci, a kdyžby se narownání stalo tímto spůsobem, aby opět klatby i interdikt zrušili.

Ke sjezdu a jednání na tento spůsob přišlo skutečně, a sice w Seefeldu w dolních Rakausích blíž pomezí morawského;[85] podrobnějších ale zpráw o tomto jednání nemáme, než to jediné wí se, že ani zde nepodařilo se smířiti strany úplně, tak že biskup Ondřej opět bez pořízení nawrátil se do Říma. Zde wšak

[85] Dle Pulkawy *Dobn*, III. 211.

Digitized by Google

1221 wyjednáwalo se dále po plnomocníku krále Přemysla Janowi de Scacario, až zawřena nowá umluwa, kterau papež weřejně ohlásil do Čech bullau dne 11. Ledna 1221. Základ její byl we hlawních punktech tentýž, který umluwen byl we Kladrubech. Biskupowi wyhraženo jmenowitě swobodné wykonáwání wšechněch práw nad duchowenstwem, jemu náležejících, jakož zwláště dosazowání k beneficiím se zachowáním práw patronů, též saudy nad duchowními. O wěci dotud sporné mělo se státi narownání legatem papežským kardinalem Řehořem de Crescentio, kterýž s welikým plnomocenstwím poslán byl do Čech (1220. 29. Pros.) i jiných wíce zemí zároweň. S ním měl král učiniti umluwu o práwomocnost nad poddanými kostelů a o práwo k wybírání desátků ze wšech statků bez rozdílu, a w jeho přítomnosti měl obnowiti ztracená privilegia kostela Pražského, o nichž by biskup Ondřej přísahal, že byla kostelu jeho udělena. Na zachowání wšeho toho, cožby se umluwilo, měl král i prworozený syn jeho, jakž i přední pánowé zemští přísahati a dáti na to rukojmě w zemi swé a jinde, po kterémžto zaručení teprw měl je legat propustiti z trestů církewních.

Následkem této umluwy stal se nowý slawný sjezd na blízku hranic mezi Čechy, Morawau a Rakausy na hoře řečené Šach, při kterémž přítomni byli král Přemysl, Leopold VI wéwoda rakauský, kardinal legat, biskup Ondřej a wšickni přední pánowé a duchowní čeští. Dle přísahy od biskupa Ondřeje slawně složené obnowil tu Přemysl dne 2. Čerwence 1221 privilegium kostela Pražského o wyjmutí poddaných biskupowých z robot a saudů župních, ze společné ruky a jiných powinností w té míře, jak uděleno bylo od předků jeho. Tauž listinau nawrácen jest i hrad Podiwín se swým příslušenstwím kostelu Pražskému.

Kardinal Řehoř de Crescentio, přijaw na to od krále a pánů českých přísahy a rukojemstwí žádané, zrušil klatby a zastawení služeb božích, a odebral se pak spolu s nimi do Prahy, aby spůsobil narownání o wěci ostatní; biskup Ondřej wšak, proti němuž, jak se zdá, bylo rozhořčení panstwa českého wždy weliké, neodwážil se posud k nawrácení do země, nýbrž odebral se ze zwláštního powolení papežowa do Werony, poslaw do

Digitized by Google

Čech k dalšímu jednání swé plnomocníky. Wýsledek jednání 1222
toho bylo weliké privilegium, udělené duchowenstwu českému od Přemysla se swolením panstwa českého dne 10. Března 1222. Poddaní klášterů a kostelů kollegiatních wšechněch w zemi wyňati jsau jím ze práwomocnosti saudů župních čili krajských, a podřízeni jediné saudu zemskému; břemena společné ruky a jiné některé nesprawedliwé útisky při saudech jsau znamenitě zmírněny; duchowenstwo oswobozeno od dodáwání wozů špížowých a od osobních cel zmíněných nahoře; panstwu zakázáno noclehowání a wykrmowání koní w klášteřích, a zrušeny jiné nepořádky wešlé w obyčej. Mezi jiným zawázal se král, práwních rozepří opatů a jiného wyššího duchowenstwa, které náležely od dáwna před jeho saud dworský čili zemský, neprotahowati, nýbrž při každém řádném sněmu zemském wěnowati jim některý čas společně s kancléřem a několika pány zemskými. — Kanowníci Pražští, kteří w rozepři této prohlášeni byli za ssazeny se swých beneficií, jsau k nim buď wšickni aneb wětším dílem zase nawráceni, jakž jmenowitě děkan Arnold zwláštní bullau papežskau dne 30. Září 1222.

Ani privilegiem Přemysla, wymoženým duchowenstwu skrz kardinala de Crescentio, nebyla wšak, jak se zdá, wšecka rozepře ještě skoncowána. Pohřešuje se w něm jmenowitě potřebné určité ustanowení o desátcích. Kdy se w okolnostech těchto biskup Ondřej nawrátil konečně do Čech, není nám powědomo. Jisté jest ale, že nowým wypuknutím různice pohnut byl po krátkém čase opustiti zemi opět, načež zemřel w Římě dne 30. Čer- 1224
wence 1224.

Papež Honorius, aby se usazením nehodného nástupce po něm nezmařilo snad znowu, čeho on wytrwanliwostí swau wymohl, nařídil kapitule Pražské, aby biskupa zwolila dle usnešení s opaty Nepomuckým, Ostrowským a proboštem Olomauckým, kteréž jim přidal k radě, zwoleného pak aby oznámila jemu samému ku potwrzení (4. Října). Král byl požádán od papeže šetrným spůsobem, aby se tomuto wolení neprotiwil, ani jiným nedopauštěl protiwiti se (7 Října). Zdá se, že se wolení tentokrát skutečně stalo od kapituly, ne od sněmu dle starodáwného

1224 obyčeje; a wšak stalo se dříwe, než rozkaz papežský přišel do Prahy, ano zwolen práwě jeden z kanowníků prwé od Ondřeje ssazených, Pelhřim probošt Mělnický. Stwrzení a wyswěcení jeho dosaženo jest bez překážky od arcibiskupa Mohučského. Papež wšak prohlásil zwolení toto za neplatné. Kardinál legat
1225 Konrád, r. 1225 do Čech poslaný, wymohl poděkowání Pelhřima, načež zwolen jest nowý biskup Budilow, který došel stwrzení
1226 swého w Římě, tam ale zemřel 10. Čerwence 1226. Papež Honorius nařídil nyní kapitule Pražské (21. Čerwence), aby wyprawila tři neb čtyry osoby z prostředka swého do Říma, s nimiž by se sám usnesl o nowého biskupa. Tak se nepochybně i stalo,
1227 ačkoli již za nástupce Honoriowa, Řehoře IX (1227). Jan, scholasticus kapituly Pražské, nastaupil biskupstwí.

1229 Konečné wyrownání rozepře o práwa církwe stalo se snad nato nowým legatem papežským Šimonem, který r. 1229 poslán byl do Čech, žádat pro papeže desátek ze příjmů duchowenstwa. Jistého o tom nikdež není nic zaznamenáno; sauwěký letopisec píše jen, že od legata za přebýwání jeho w zemi nowě zastaweny jsau služby boží we wšech kostelích konwentualných.

b) Nowá založení a nadání duchowní za Přemysla a Wácslawa.

Jakékoli rozezlení mezi duchowenstwem a stawy swětskými w celku spůsobila dlauhá tato rozepře, nebyl čas krále Přemysla I nicméně docela prázden dobrých skutků ku prospěchu ústawů církewních. Wšickni čelnější kostelowé a klášterowé, jmenowitě w Praze, nabyli některého rozmnožení nebo polepšení statků a důchodů swých darowáním buď od krále samého, buď od osob z panstwa.

1204 Kapitulní kostel Pražský obdržel od krále Přemysla r. 1204 některé zlepšení præbendy w *Holubicích* přidáním země
1212 k této wsi náležející. [86]) Roku 1212 přiměl král Wíta z Paběnic k nawrácení jednoho popluží w *Paběnicích*, náležejícího kostelu

[86]) *Erben* p. 221.

Digitized by Google

Pražskému, jehož se bezprávně byl zmocnil. [87]) Roku 1227 Kojata, syn Hrabiše, poslední wůlí swau odkázal kostelu Pražskému wes *Krty* w kraji Žateckém. [88]) Roku 1229 darowal syn Přemyslůw Wácslaw, jakožto již korunowaný král, ku kapli sw. Wácslawa některé částky wsi *Bykoše* k jiným, které náležely již prwé ku kapli. [89]) Též přiwtělen jest za Přemysla Otakara ku kapitule Pražské kostel w *Auněticích* se starým swým nadáním od r. 1132 jakožto obediencí kostela Pražského. [90]) 1227 1229

Kapitule Wyšehradské darowal Přemysl Otakar r. 1211 třetí díl cla pod *Děwínem* ke druhým dwěma dílům, které měla již prwé. Roku 1215, za probošta Arnolda, neznámým spůsobem příbuzného s rodem králowským, přiwtělil král ku kostelu kapitolnímu starožitnau *kapli sw. Klimenta* na Wyšehradě, aby se z nadání jejího doplňowaly porcí kanowníků, k jichž wydáwání nestačily prý již příjmy probošta pro rozličné ztenčení jich během času. [91]) Za drahý ornát, kostelu bezprávně odňatý, darowal kapitule w neznámém roce wes Zahrádku w Čáslawsku. [92]) 1211 1212

Klášter Břewnowský dosáhl pro budaucnost welkého rozmnožení statků nabytím rozsáhlého *aujezdu Polického* blíž hranic slezských. W krajině této wysoko položené, která tehdáž byla strašliwau pauští, lesem zarostlau, [93]) začali jednotliwí paustewníci raubati les a připrawowati příbytky lidské; co wůdce jejich připomíná se jahen Vitalis, mnich kláštera Břewnowského, kterýž wystawil dřewěnau kapličku panny Marie w nynějším městě Polici. Kuno, tehdejší opat Břewnowský, opatřil kapli tuto wším kostelním nářadím, uwedl paustewníky pod prawidlo swatého Benedikta, a 1213
wyžádal r. 1213 na králi Přemyslowi nejen podřízení jich klášteru Břewnowskému, nýbrž i darowání celého aujezdu Polického s wytčením mezí, w nichž krom nynějšího panstwí Polického obsaženo bylo též Braumowsko od wrchů řečených Stěny až k řece Stenawě.

[87]) *Erben* p. 249.
[88]) *Erben* p. 332.
[89]) *Erben* p. 354.
[90]) Dle stwrzowací listiny krále Wácslawa I od roku 1233 u *Erbena* p. 337.
[91]) *Erben* p. 243, 260.
[92]) *Erben* p. 538.
[93]) Locum solitarium et desertum; vasta horrentem solitudine. *Erben*. 250, 353.

Digitized by Google

1213 Krajina byla nyní osadami, péčí opatů zawedenými, poznenáhlu zalidněna. Zároweň s tím darowal Přemysl klášteru Břewnowskému také wsi *Prowodow* (blíž Skalice) a *Neswačilow* we kraji Hradeckém. Později, roku 1224, swolil w přesazení lidí kláštera Břewnowského ze wsí *Buděhostic, Neutomic* a *Žehrowic* w kraji Rakownickém, náležejících ke stolu králowskému, a protož rozličná břemena snášejících, na země kláštera Břewnowského při týchže wsech a založení k tomu tří nowých odštípených wsí: *Kamenice,*
1229 *Hol* a *Loděnice.* [94]) Roku 1229 zašel klášter Břewnowský w rozepři s biskupem Pražským Janem o *desátky* ze žup Litoměřické, Bílinské a Děčinské, jichž od starodáwna požíwal, nejspíš dle prwotního darowání sw. Wojtěcha co biskupa Pražského. Biskup Jan zmocnil se těchto desátků, byl jich wšak odsauzen roku 1232 od opata panny Marie a probošta hlawního kostela we Wratislawi, co wykázaných saudců na místě papeže, konečně
1234 pak r. 1234 od papeže Řehoře IX. samého. [95])

Klášteru Strahowskému darowal Kojata syn Hrabišůw
1227 poslední wůlí swau, již dotčenau (1227), wes *Kobeřice*; [96]) a Johannitům u panny Marie konec mosta na Malé straně na-
1199 wrátil Přemysl roku 1199 pole blíž kostela jejich na Bojišti od Wlčí brány až ku Podskalí, na něž táhl se we jménu krále wládař jeho Modliboh. [97])

1227 Křižowníci božího hrobu na Zderaze měli zakladatele swé Kojatu a Wšebora, syny Hrabišowy, i později za swé přední dobrodince. Kojata, kterýž umřel bez dítek, zwoliw sobě pohřeb w kostele sw. Petra na Zderaze, odkázal jim (1227) hlawní část swého jmění, jmenowitě město *Most* čili Hněwin Most se wším příslušenstwím, *Wrautek* a *Kopisty* w Žatecku, *Jamny* w Plzeňsku, *Hustowausy* a *Lemuzy* blíž Auwal w Kauřimsku, *Šestajowice*

[94]) *Erben* p. 317.
[95]) Wiz u *Erbena* na str. 353—392 listiny pod čísly 749, 771, 783, 794, 832. — Za opata Zdena r. 1197 byl klášter Břewnowský směnil wes swau Chylice (w Loketsku) se Soběhrdem synem Bezprema, podčeším králowským, za jeho wes Lewinice, kterážto směna stwrzena pečetí králowskau r. 1211. *Erben* p. 244.
[96]) *Erben* 332.
[97]) *Erben* p. 200.

Digitized by Google

w Hradecku a *Lipětín* w Litoměřicku, pak w Morawě wsi *Budikowice*, *Kojetice*, *Jiřinowice* a *Ostražany*, wymíniw toliko manželce swé Wratislawě požíwání Hustowaus a Šestajowic do její smrti. [98]) — Roku 1234, již za panowání Wácslawa I, darowal župan jakýs Zdislaw klášteru Zderazskému kostel sw. Klimenta w *Bubnech* u Prahy s nadaním jeho. [99]) 1227 1234

Zcela nowá založení Přemysla byly klášter řádu kazatelského čili Dominikanů, nejprwé při kostele sw. Klimenta na Poříčí, do něhož uwedeni jsau roku 1226, [100]) a kommenda rytířů německých při kostele sw. Petra na Poříčí, založená před rokem 1215, [1]) k jejímuž nadání náležel dwůr s polnostmi na *Poříčí* a wes *Rybník* s příslušenstwím, obojí nepochybně kaupeno k wůli založení tomuto od Benediktinů Břewnowských, pak wes *Hlaupětín* u Prahy s menšími dwěma wsemi *Humencem* a *Hnidošici*, *Borotice* wes u Knína w Beraunsku též s menšími dwěma wesničkami *Županowici* a *Dražetici*, též některé wsi u Humpolce a Jihlawy, kteréž prodal řád r. 1233 klášteru Želiwskému. [2]) 1226 1215 1233

Po udělení welkého privilegia duchowenstwu českému roku 1222 dal se král Přemysl nakloniti k udělení wětších swobod některým klášterům a jiným ústawům církewním ještě krom toho privilegiemi obzwláštními, w jichž wydáwání nástupci jeho w potomních časích byli ještě mnohem štědřejší.

Jednu z nejhlawnějších immunit tohoto druhu obdržel klášter Břewnowský již r. 1222 na žádost opata tehdejšího Dluhomila, jenž se přitom, ač sotwa s práwem, odwoláwal na starší privilegia kláštera. Předně obdržel opat Břewnowský tím samým spůsobem jako biskup Pražský neb kapitula Wyšehradská moc saudní nade wšemi swými poddanými, tedy i nad lidmi swými w podhradí Pražském, z níž wyjmuty byly toliko pře takowé, 1222

[98]) *Erben* 332. 333.

[99]) *Erben* 392.

[100]) Anno dni. MCCXXVI praedicatores receperunt domum Pragae. *Cosmae Cont.* 369. — Praedikatoři do země jidú, k sw. Klimentu do Poříčan wnidú. *Dalemil* 135.

[1]) Roku 1215 prodáwají klášter Tepelský a Johannité od panny Marie w Praze wes Hradsko „fratribus de vico Teutonicorum.“ *Erben* 259.

[2]) Totiž wsi Podolí, Dobrá, Skrýšow, Bohdaneč a Pozděšín (?) *Erben* 384.

1222 při nichž jednalo se o žiwot neb o krew. W takowýchto podřízeni jsau poddaní kláštera, pominutím saudů župních, samotnému saudu dworskému, wšak tak, aby se pokuty neb zabawené statky zločinců wždy dostáwaly opatowi, ne úředníkům zemským. Dále ustanoweno, aby při saudu tomto postačowal poddaným očišťowací důkaz swědky; když by pak předce potřebí bylo důkazu železem, wodau, sedáním neb jiným podobným spůsobem, aby nicméně dáwky z toho nedostáwaly se úředníkům, než opatowi. Krom obecného zmírnění powinnosti společné ruky a zrušení powinnosti dodáwání wozů se špíží i zápowědi noclehů oswobozeni jsau poddaní Břewnowští dále od robot při stawení hradů, kopání příkopů a rybníků, od nošení sítí při lowích knížecích a strawowání psářů čili holot, od cestného, které wýbírali lowčí králowští z wywážení dříwí z lesů klášterských, a od jiných břemen rozličně nazwaných, konečně i od cel na wodách i cestách w celé zemi a od tržného na trhu Pražském. [3])

1227 W té samé rozsáhlosti udělil Přemysl práwomocnost a jiné swobody klášteru jeptišek Swatojirských roku 1227 na přímluwu sestry swé Anešky, jich abatyše. [4])

Za prwních let panowání krále **Wácslawa I** stalo se zwláště mnoho nowých založení klášterních w Praze, a sic nejwíce pro řády nowějšího nedáwného půwodu.

1232 Tak hned roku 1232 zawedeni jsau do Prahy bratří menší čili **Minorité**, a obdrželi dům, při němž o něco později wystawen nynější kostel sw. **Jakuba** na Starém městě. [5])

Okolo téhož roku dostali rytíři **řádu Templářského** klášter s kostelem sw. Wawřince na místě nynějšího dworu sw. Anny w Starém městě. [6]) **Dominikani** pak, nedáwno založení, přewedeni jsau z Poříčí k sw. Klimentu u mosta. Dle wyprawowání Dalemila stalo se to z wnuknutí jakés ženy jménem Trubky dle rozkazu sw. Klimenta we snách jí zjeweného. Hlawním wšak podporowatelem řádu přitom byl nepochybně někdejší

[3]) *Ziegelbauer* 248 listina kláštera Břewnowského.
[4]) *Erben* 335.
[5]) *Cosmae Cont.* 370, 373.
[6]) *Cosmae Cont.* 373.

Digitized by Google

biskup Pražský Pelhřim, který w nowém klášteře tomto zwolil sobě pohřeb. [7])

Králi Wácslawowi byly horliwými přímluwnicemi ku pobožným zakládáním matka jeho Constantia a dcera její, sestra Wácslawowa, Aneška.

Králowna Constantia obmýšlela při kostele sw. Petra na Poříčí založiti klášter jeptišek řádu Cisterciensk ého, a kaupila k tomu cíli týž kostel s dworem a se wším hospodářstwím k němu náležejícím, též wes *Rybník*, *Hlaupětín* a *Borotice* s menšími wesničkami nahoře jmenowanými od rytířů německých, kteříž následkem toho odtud se wystěhowali, a wystawili sobě nepochybně hned nato pro kommendu Pražskau nowý příbytek s kostelem sw. Benedikta nedaleko swého předešlého (při nynějším domě č. 655, t. j. ústawu šlechtičen na Josefském plácku w rohu u Kralodworské ulice). Král Wácslaw darowal matce k wyplacení této kaupě r. 1233 dne 6. Unora újezd w nynějším kraji Plzeňském se 16 wsemi, kteréž ona téhož samého dne prodala klášteru Tepelskému. Úmysl králowny byl se wšak zatím změnil, poněwadž prý poznala, žeby jeptišky při kostele sw. Petra nemohly pohodlně přebýwati, pročež založila klášter pro ně w Tišňowicích w Morawě; kostel pak sw. Petra se statky od řádu německého kaupenými ustanowila pro nowý špitál sw. Františka, jejž toho roku založila dcera její Aneška. 1233

Kněžna tato w autlém wěku odhodlala se, snad dle příkladu tety swé Anešky, abatyše Swatojirské, wstaupiti do řádu panenského. Obdržewši městiště w podhradí Pražském a statky zemské k nadání nowého kláštera od bratra swého, krále Wácslawa, wystawila blíž Poříčí w nynějším Starém městě při řece Wltawě 1234

[7]) Dalemil (p. 135) wyprawuje takto: „U sw. Klimenta u mosta přísednice bieše; — ta sobě imě Trubka jmieše; — ta sě je zjewně mluwiti, — že sw. Kliment welí jim (Dominikanům) u mosta sobě slúžiti. — Oni z Pořiečie wynidú, — k sw. Klimentu wnidú.“ — O biskupu pak Pelhřimowi prawí *Series episcoporum Pragensium* (Scriptt. rerum Bohem. II. 438): Hic sepultus ad S. Clementem fratrum praedicatorum, et idem monasterium dilatavit. Pokračowatel Cosmy klade zawedení Dominikanů k sw. Klimentu wůbec do času krále Wácslawa. *Scriptt. rerum Boh.* I. p. 373.

Digitized by Google

1234 kostel sw. Františka, a založila při něm klášter jeptišek přísného řádu sw. Kláry, do něhož sama wstaupila co abatyše (1234), wedlé něho pak zároweň mužský klášter řádu Františkanského, nyní tak nazwaný klášter sw. Anešky na Františku. Co příslušenstwí dwojnásobného tohoto kláštera založila Aneška zároweň špitál pro chudé a nemocné, jemuž dle darowání Constantie wykázáno jest místo při kostele sw. Petra na Poříčí. Papež Řehoř IX přijal se swolením krále Wácslawa a biskupa Pražského Jana obojí klášter sw. Františka i špitál sw. Františka, dle onoho tak nazwaný, jako Římskému kostelu bezpostředně náležející, bullau dne 30. Srpna 1234 pod zwláštní ochranu stolice apoštolské, a udělil jim wyjmutí z moci biskupské, tak aby žádnému biskupu, arcibiskupu ani jinému duchownímu představenému krom papeži samému nenáleželo, wyhlašowati klatby neb zastawení služeb božích proti nim ani osobám k nim náležejícím.

Chowání chudých a nemocných we špitále sw. Františka bylo poručeno řediteli čili mistrowi a bratrstwu jakémus (rectori — magistro — et fratribus hospitalis S. Francisci), wedaucím žiwot klášterský, jimž uloženo jest od papeže Řehoře IX zachowáwání prawidla sw. Augustina (před r. 1237). Byl to začatek pozdějších tak nazwaných Křižowníků s čerwenau hwězdau, majících i nyní nejwyššího představeného čili welmistra řádu swého a nejdůležitější nadání swá w Čechách. Za prwních několika let od swého založení neměl řád tento žádného wlastního jmění, nýbrž byl od kláštera zakladatelky swé we wšem odwislý. Papež
1235 Řehoř IX stwrdil poměr tento zwláštní bullau roku 1235, kterau špitál sw. Františka se wším jměním a příslušenstwím swým prohlášen jest za neodcizitedlný od kláštera sw. Františka, a abatyším kláštera toho pojištěno swobodné nakládání s jeho důchody. Krom darowání králowny Constantie, jehož skutečné odewzdání stalo se teprw po dwau létech darowací listinau roku 1235 (12. Unora), učiněn jest hned za prwních časů dobrodincem špitála sw. Františka také bratr Wácslawůw Přemysl, markrabí
1234 morawský, darowáním wsi *Račic* (1234). [*]) Dwauleté opozdění

*) O založeních kláštera sw. Františka a Křižowníků, spolu sauwiselých, wiz

Digitized by Google

Constantie s odewzdáním toho, co špitálu darowala, mělo snad příčinu swau w neauplném posawadním wyplacení statků řádu německému. Proto nacházel se špitál některý čas ze začátku prozatím u kostela sw. Haštala, který se tehdáž ponejprw zmiňuje (1234), a nejspíš teprw po druhé darowací listině Constantie přestěhowán jest konečně k swatému Petru. [9]) 1234

c) Wzrůst německé obce w Praze až do obezdění Starého města.

Jak známo, jest to jedna z nejmrzutějších mezer w dějepise českém, že se nám nezachowalo dostatečných zpráw skoro o celém čase panowání krále Přemysla i začátcích Wácslawa I o domácích záležitostech zemských, krom práwě jen církewních. Mezery této musíme zwláště litowati také w ohledu na welké proměny, které se toho času dle wší podobnosti staly we společenských poměrech podhradí Pražského.

Tau měrau totiž, jak následkem útisků od úřednictwa župního wždy neutěšenější byl staw obecného lidu, a zwláště na

u *Erbena* p. 375 až 429 listiny pod čísly 800, 801, 802, 829, 846, 847, 848, 849, 858, 868, 869, 875, 876, 878, 883, 916, 917, 921.

[9]) Králowna Constantia ustanowila hned listinau od r. 1233. 6. Un. (*Erben* 376) kostel sw. Petra, Hlaupětín atd. špitálu sw. Františka. Prawíť wýslowně: „Bona vero, quae a praedictis hospitalariis (německých rytířů) emeramus, videlicet Glupetin cum suis pertinentiis, S. Francisci *contulimus* hospitali.“ Dle též listiny ale wykázáno bylo řádu německému na kupní summu 600 hřiwen stříbra u kláštera Tepelského, kterýž 400 zůstal dlužen a zastawil w nich řádu německému prozatím jen některé statky swé. W listině od 12. Un. 1235 (*Erben* 410) prawí králowna znowa: quod nos hospitali claustri sancti Francisci in Praga dominae Agnetis dilectae filiae nostrae . . omnem hereditatem, quam emimus a fratribus hospitalis S. Mariae domus Teutonicorum, *contulimus*, videlicet villas Glupetin . . . et ecclesiam S. Petri cum curia et villam Ribinic cum suis pertinentiis, et supradictas villas *tradidimus* hospitali praedicto.“ Že ale w čase mezitím, totiž r. 1234 špitál byl prozatím u sw. Haštala, prawí wýslowně listina krále Wácslawa, daná 21. Března toho roku (*Erben* 390): „claustrum Pragae in honore S. Francisci constructum, et hospitale ad idem pertinens, suum (čti: situm) apud S. Castulum, et omnia, quae ad ipsa nunc pertinent.“

statcích korunních, tedy jmenowitě obywatelstwa domácího we podhradích župních jak jinde tak i w Praze, musil nabýwati wždy wětší důležitosti staw swobodných měšťanů půwodu cizího, kteří proti útiskům takowým požíwali dostatečné ochrany privilegiemi nabytými, a tím samým měli wýhody w rukau, kterými ještě wíce musili předstihowati obywatelstwo domácí w dosažení wětšího bohatstwí a blahobytu. Stará osada Němců w podhradí Pražském w těchto sobě přízniwých okolnostech nabýwala wždy wětšího wzrůstu a rozšíření.

Již za času knížete Soběslawa II (1173—1178), od něhož měli Němci Pražští, jak dalece nám powědomo, prwní psané privilegium, byli jistě w Praze mnohem četnější a mocnější než za času děda jeho Wratislawa při prwním osazení stálém. Privilegiem tímto stwrzeno jest Němcům Pražským předewším samostatné postawení jejich pod rychtářem od nich swobodně woleným, sprawowání se práwními obyčeji čili zákony německými, a práwo jmenowání sobě faráře při kostele swém sw. Petra na Poříčí. Jen saud nad wraždau a krádeží wyminěn byl knížeti; na jehož místě wykonáwal jej nejwyšší komorník. Jinak obsahowalo privilegium toto rozličná ustanowení práwní, zwláště z oboru práwa trestního.

Wražda (homicidium) trestala se dle ustanowení těchto pokutau 10 hřiwen Řezenských, náležejících knížeti, aneb utnutím ruky wrahowy, lečby kníže sám chtěl s wrahem naložiti milostiwěji. Tolikéž náleželo knížeti 10 hřiwen pokuty, jestližeby kdo zrušil příměří sobě uložené w rozepři čili záští s jiným. Na krádež spáchanau w noci bylo oběšení, na krádež we dne wymrskání na weřejném místě (později na trhu) a wypowědění z města, pod trestem šibenice, kdyby se wypowěděný nawrátil. Ze zlodějstwí „na dwoře" dopuštěno bylo očistiti se přísahau s šesti pomocníky; z držení ukradeného koně přísahau držitele, že ho kaupil a nezná prodawače, když napřed majitel koně přísahal, že je kůň jeho. U koho by nalezena byla křiwá mince we skříni, měl býti držán za winného, newšak, pakliby nalezena byla w domě neb na dwoře. Němec neměl býti zatčen pro žádné obwinění, měllі swůj wlastní dům neb rukojmě; kradená wěc neměla «u

Digitized by Google

ného býti pohledáwána, leč u přítomnosti rychtáře německého; také neměl jinde přísahati než před kostelem sw. Petra, w kruhu udělaném mečem na zemi, ledby byla zwláštní wůle knížete. Pro winu otce neměly trpěti ani manželky ani dítky. Bylali u koho nalezena tajná krčma, měl pro to zajmut býti majitel domu a nikdo jiný.

Saudní moc rychtáře německého wztahowala se jen na případnosti, we kterých Němec byl pohnaný. Bylli žalobník Čech nebo Wlach, wůbec jiného národu, tehdy mohl žalobu swau přednésti nejwyššímu komorníku, aby se mu spíše stalo za práwo; komorník wšak měl nato jen po swém poslu wznésti wěc na rychtáře německého, a tomuto náležel saud. Bylali wěc takowá, že náleželo wésti důkaz swědky, měl Čech proti Němci wésti aspoň dwa Němce a jednoho Čecha. Naopak žalowalli Němec Čecha před jeho obyčejným saudem, musil wésti dwa Čechy a jednoho Němce, což rowněž nařízeno bylo o Wlaších a Židech.

Tak jak byli Němci Pražští wyjmuti ze saudní moci úřadů župních, měli privilegiem Soběslawowým též oswobození od některých powinností župních, jakéhož duchowenstwo wětším dílem teprw mnohem později dosáhlo. Byli totiž oswobozeni od dáwání noclehu, ano i od služeb wojenských, kromě jednaloli se o obranu země; toliko nacházelli se kníže na wýprawě wojenské wen ze země, powinni byli přispíwati desíti štíty ke hlídání Prahy, to jest hradu Pražského.

Naproti tomu powinnost společné ruky za zločiny wztahowala se, jak se zdá, jednostejně na Němce jak na Čechy w podhradí Pražském, a sic nejspíše tak, že jí podléhali obywatelé ulice, we které zločin byl spáchán. Privilegium Soběslawowo ustanowuje toliko wýminku, kdyžby někdo zabit byl w ulicích německých, jda tudy w noci bez pochodně, že pak Němci nemají býti proto potahowáni, nepochybně poněwadž již tehdáž bylo w obci německé nařízení, které se později často zmiňuje w Praze, aby po jisté hodině wečír každý chodil po ulici s pochodní.

Již z toho, že se mluwí o wíce ulicích německých, je patrně widěti, že tehdáž byly příbytky Němců w Praze wíce

rozšířeny, nežli w prwotní osadě Wratislawowě čili wlastní tak nazwané ulici německé (vicus Teutonicorum), ačkoli kostel sw. Petra na Poříčí ještě wždy naznačuje se jakožto wlastní střediště obecní i církewní sprawy jejich. Nadto wšak obsahuje privilegium Soběslawowo ustanowení důležité, kdožbykoli z ciziny z jakékoli země přišel a chtěl by s Němci bydliti w Praze, že má požíwati též práwa a obyčeje jejich. Tím byla tedy wyřčena neobmezená wolnost šíření obce jejich we podhradí Pražském přijímáním nowých sausedů.

Powážímeli wšecky okolnosti onoho času, nebudeme se wáhat míti za to, že Němci Pražští swobody této práwě za panowání Přemysla Otakara I nejrozsáhleji užili. Byl to čas, we kterém panowníci čeští i jiných slowanských národů začínali wyhledáwati nowých pramenů k rozmnožení swých ztenčených důchodů, a tím samým i sesílení moci swé proti přílišné moci šlechty, utwořowáním swobodného stawu městského, uznáwajíce za lepší bráti od něho jisté smluwami wyměřené požitky, nežli libowolně ukládati břemena na poddaný lid, který musil přitom hynauti, kdežto spíše úředníci nežli knížecí komora měli z toho prospěch. W tomto úmyslu zakládali swobodná města uwozowáním osadníků do podhradí sídel župních, do wsí trhowých neb do jiných míst, ježto se dobře hodila ku prowozowání průmyslu a obchodu. Osadníci k tomu powoláwali se wšak z ciziny, tedy hlawně z Němec, kdež se přízní okolností dříwe než u nás wywinul swobodný staw městský, který spíše měl potřebné peníze k zakaupení knížecích gruntů, ustanowených za městské, jakož i k zakaupení swobod a monopolů městských, nežli domácí obywatelstwo, během času znuzené. Nikdež neohlíželi se panowníci tito po neshodách, které musilo časem přinésti nezřízené smíchání obywatelstwa, nýbrž jen po rychlém rozmnožení důchodů komorních. Obywatelstwo domácí byloby se nepochybně také mohlo přispůsobiti k tomu samému účelu; jen bylaby cesta k tomu na každý spůsob býwala zdlauhawější; nebyl by se tím zjednal užitek hned to okamžení; proto užito k finančním operacím těmto wětším dílem jen cizinců, ano domácí obywatelstwo bylo na mnoze skráceno w dosawadních práwích

Digitized by Google

a žiwnostech swých přednostmi, zejména monopoly, oněm udělenými.

Král Přemysl byl w Čechách, zároweň jak bratr jeho Wladislaw na Morawě, prwním panowníkem, jenž tímto spůsobem začal w rozsáhlejší míře zakládati města swobodná, jakkoli zachowaly se nám o tom paměti dosti kusé a neúplné. [10]) Německá osada w Praze, z malého začátku jako sama sebau wzrostší, a požitků, jichž se přitom žádalo, poskytující, slaužila mu přitom dle wší podobnosti w jisté míře za wzor, zkušeností samau podaný. Protož tím spíše mysliti se dá, že i osada tato wzorowá za panowání jeho ještě wíce než předtím se zmáhala. Swoboda přijímání nowých sausedů z ciziny, wyřčená od Soběslawa, wedla bezpochyby netoliko k poznenáhlému spojení Němců a Wlachů w jednu obec, nýbrž wztažena jest třeba proti znění swému konečně i na rodilé Čechy, tak totiž, že jednak co podruhowé přebýwáním w domech Němců dostali se pod jejich práwo, jednak také zmohli se nabytím swobodného nemowitého jmění ku prawému spoluměšťanstwí s Němci, a oswobodili se tudy z moci úřadů župních, jakkoli jednomu i druhému dělal obtíže posawadní poměr poddanstwí. Jména česká mezi jmény swobodných měšťanů w Praze, ač welmi spoře zachowanými, již okolo prostředka 13. století dosti zřetelně tomu naswědčují. [11]) Mám za to, že již za panowání Přemysla Otakara I skoro celé nynější Staré město Pražské dostalo se pod práwo obce německé přejitím domů neb gruntů kaupěmi neb udělením od krále we jmění

[10]) Co města, která měla již za Přemysla I městské swobody, objewují se nám listinně Hradec Králowé, Hroznětín (Lichtenstat), Kladruby; za Wácslawa I Budyně, Chomautow, Litoměřice, Žatec. Z welkého počtu jiných, ježto ponejprw známe teprw za Otakara II, náleží ale jistě nejwětší díl též již do tohoto času.

[11]) Českau formu má dosti patrně jméno Sifrida Pukašiče (Pucazizc), měšťana Pražského, r. 1231 (wiz *Erben* p. 363). Ještě zřetelněji české jest ale jméno *Waltherus Zwatconis filius* (Walther syn Swatkůw) roku 1252 (*Erben* 607, 608), z něhož widěti jest hned, že si čeští měšťané začali nepochybně zároweň s německým jazykem oblibowati také jména německá, pročež nelze práwě každého dle německého jména bez wýminky pokládati za Němce.

Digitized by Google

swobodných měšťanů. [12]) I w okolních wsech měli na začátku panowání Wácslawa I němečtí měšťané Pražští již domy a statky swé. [13]) Že tehdáž kostel sw. Petra a krajina na Poříčí pozbyla rozšířením Němců swé předešlé důležitosti pro ně, wyswítá již z toho, že se kostel tento dostal za Přemysla I do rukau řádu německého (spůsobem nám neznámým). Nepochybně měli Němci Pražští tehdá již wíce jiných kostelů w starém podhradí k službám swým.

Wážnost, které sobě Němci Pražští již wydobyli, wyswítá dílem z toho, že se za Přemysla I ponejprw objewují jména měšťanů německých na králowských listinách mezi swědky wedlé osob z wyšších stawů, swětských i duchowních; což se za krále Wácslawa I ukazuje tím hustěji. Wětším dílem jsau to jména kupců (mercatores) a peněžníků neb mincířů (monetarii), jichž králowé čeští odtud mnoho užíwali k službám swým w potřebách důchodních. Roku 1234 jmenuje se mezi nimi prwní nám známý rychtář německý w Praze Siffrid. Již docházeli měšťané Pražští také rozličných úřadů při dwoře, jakž na příklad (dle jména saudíc) rodilý Wlach čili Francauz Champnois (Champonosius), kterýž byl podkomořím králowny Constantie, a w úřadu tomto nepochybně dosti se obohatil, dílem i bezpráwně. Za krále Wácslawa byl Eberhart čili Eberlin, měšťan Pražský, mincmistrem králowským. [14])

[12]) O takowém kupowání i udělowání mluwí stwrzowací listina krále Wácslawa, hned doleji zmíněná.

[13]) Dle stwrzowací listiny Wácslawowy práwě zmíněné: „domos eorum et stratam seu in suburbio sive *in villis.*“

[14]) W listině od roku 1207 jmenují se: Driloth monetarius, Petrus, Hermannus, Bernardus, Syreth mercatores (*Erben* 231). — 1231: Sifridus Pucazizc de Praga et filius ejus (*Erben* 363). — 1232 uděluje král Wácslaw „Reynardo magistro civi Pragensi et liberis ejus in perpetuum .. libertatem ab omni exactione, specialem gratiam extra ordinem suorum concivium secum facientes .. Mezi swědky: Siffridus judex, Conradus cum socio suo Olrico Plassensi, Persic, Siffridus filius Wrouini (*Erben* 391). — 1249 Petrus civis Pragensis (*Erben* 569). — 1252 Waltherus Zwatconis filius et Albero frater dicti monetarii (Heinrici magistri monetae in Gumpolz) cives Pragenses (*Erben* 606, 607). — We stwrzowací listině privilegií špitála křižownického od krále Wácslawa r. 1253 přicházejí mezi swědky: Frowinus, Ebrlinus monetarius, Heinricus dictus Crancpurgarius, cives Pragenses (*Erben*

Privilegium Soběslawowo bylo od krále Přemysla stwrzeno, od krále Wácslawa za prwních let panowání jeho i poněkud rozmnoženo třemi důležitými přídawky: 1. aby wšeliké statky buď kaupené, buď do zástawy obdržené, neb od králů Němcům udělené, ježtoby po tři léta drželi bez žaloby, jim plným práwem náležely bez dalších překážek jakýchkoliwěk; 2. aby „jak we podhradí, tak we wsech“ nikdo nesměl pro jakaukoli winu wtrhowati do domů jejich neb mocí se jich ujímati, nýbrž postawíce rukojmě aby pohoněni byli k saudu před krále nebo komorníka; 3. oswobodil je Wácslaw od daně míru a jiných daní obecných we králowstwí, a wytknul znowu obzwláště oswobození jejich od noclehů.

Ačkoli w tomto stwrzení krále Wácslawa, ano i w pozdějším syna jeho Přemysla Otakara II wždy přičítá se toto privilegium Němcům Pražským (Teutonicis Pragensibus, civibus nostris), musí se nicméně rozuměti, že se tehdá již wztahowalo nejen práwě na rodilé Němce, nýbrž na obec německau tak nazwanau, která w sobě obsahowala již i jiné žiwly, nepochybně, jak již řečeno, na největší díl nynějšího Starého města Pražského, které později spatřujeme práwě w držení tohoto privilegia. We stwrzení jeho od krále Jana jsau ponejprw místo Němců zřejmě jmenowáni měšťané Pražští (to jest Staroměstští) wůbec. [15])

Ztotožnění toto někdejší obce německé w Praze s potomní obcí Staroměstskau bylo asi dowršeno obezděním hlawní části podhradí Pražského na prawé straně Wltawy od krále Wácslawa, kterýž táhl zeď od Wltawy až zas k Wltawě dle nynějšího rozhraní mezi Starým a Nowým městem, tak že jen Poříčí a některé jiné cípy byly tím z posawadní sauwislosti s ostatním pod-

609—611). — O Champnois prawí se w listině posledně dotčené: Cralup quoque villam, quae jacet super Wltawam, quam olim Campnosius civis Pragensis minus juste occupaverat, quando fuit subcamerarius matris nostrae, reginae Constantiae († 1240), cum nec a nobis, nec ab aliquo progenitorum nostrorum unquam sibi data fuerit vel alicui de suis, praedicto conferimus hospitali.

[15]) Stwrzowací listina krále Jana, obsahující wšecky starší, nachází se wytištěna u *Rösslera* I. 187.

Digitized by Google

hradím odtrženy. Část podhradí Pražského takto opewněná nazýwala se odtud **městem Pražským** (civitas Pragensis). Wěž při mostě na lewé straně Wltawy čili na Malé straně, nepochybně zároweň wystawená, slaužila za předmostí, bránící přechodu.

Rok obezdění tohoto není nám powědom; jen se dá z některých okolností sauditi s welkau jistotau, že se nestalo před rokem 1235, a zase může se míti za to, že nestalo se také o mnoho později. [16])

Událost tuto musila wšak předcházeti jiná, o níž se nám zachowaly zpráwy rowněž tak nedostatečné. Za krále Wácslawa I bylo totiž založeno w podhradí Pražském jakés „**nowé město okolo kostela sw. Hawla**“ (nova civitas circa sanctum Gallum), snad s kostelem tímto zároweň, kteréž obsahowalo nejspíš jen asi krajinu nynějšího Owocného trhu a Rytířské ulice s trhem Uhelným. Hlawně přičinil se o wystawení jeho mincmistr krá-

[16]) O obezdění Prahy wyprawuje sauwěký pokračowatel Cosmy p. 372: Igitur rex Wenceslaus anno primo et pluribus annis regni sui clerum secularem et religiosum multum dilexit . . . Procedente autem tempore, patre suo jam vicem universae carnis ingresso, civitatem Pragensem fecit murari . . . z čehož aspoň tolik widěti jest, že se to stalo teprw po několika létech panowání krále Wácslawa; poněwadž pak dále přichází: „Anno dni MCCXLV, regni autem regis Wenceslai (decimo) quinto vel XVI idem rex voluntati suae carnis deditus“ etc. jest dosti patrné, že klade kronista obezdění Prahy na každý spůsob aspoň před rok 1245. Při wyprawowání příběhů roku 1249 u téhož kronisty objewuje se město již co obezděné, a wěž mostská na Malé straně připomíná se wýslowně. Že se obezdění nestalo před rokem 1235, saudím z toho, že we wšech listinách, kláštera a špitála sw. Františka se týkajících, od r. 1233—1235, které by sice dosti mnoho příležitosti k tomu poskytowaly, žádná zmínka nepřichází o zdech městských nebo o položení kostela sw. Petra mimo město a tomu podobně. Zdali se obezdění Prahy stalo z příčiny nebezpečenstwí od Tatarů r. 1241, wáhám se sauditi. Dalemil sice prawí při té příležitosti: „Čechowé sě jich bojiece, neprázdni běchu, hrady činiece; král Prahy je sě hraditi, cestu k Wltawě činiti“ (p. 139); to ale zdá se mi we shodě se smyslem, w jakém Dalemil na množstwí jiných místech o Praze mluwí, spíše wztahowati se na hrad Pražský, nežli na město, ano varianty k tomu náležející ukazují to zřejmě. Naproti tomu jest na každý spůsob uwážení hodno, že práwě nahoře zmíněný kronista wyprawuje obezdění Prahy beze wšeho wztahu na Tatary. Owšem ale může se přijmauti za welice podobné, že se obezdění ono stalo spíše před náwalem Tatarů, nežli po něm.

lowský Eberhart, wýše zmíněný, s přátely swými. Král Wácslaw udělil jim a spoluměšťanům jejich wšecky swobody, kterých požíwala dotud jiná města králowská.

Obezdění města Pražského, do něhož nowé toto rozšíření posawadního podhradí bylo pojato spolu, zawdalo přirozenau příčinu k spojení staré obce německé s tauto nowau w jedinau obec městskau w době snad o něco pozdější. [17]

[17] Zpráwu o tomto nowém městě u sw. Hawla obsahuje listina Otakara II w *Palackého Formelbücher* I. 311, we které se prawí asi tolik: Quum *nova civitas circa sanctum G.* (Gallum) temporibus domini W. (Wenceslai), felicis memoriae patris nostri magnifici, sit constructa, institutis in ea juribus et libertatibus universis, quibus aliae civitates regni nostri solitae sunt gaudere: nos . . consideratis meritis et fidelibus obsequiis dilecti nobis E. (Eberhardi), magistri monetae nostrae, tam patri nostro felicis memoriae quam nobis ab ipso saepius exhibitis et impensis, tum etiam quod dictus E. et sui amici constructionis ipsius novae civitatis pars maxima extiterunt, ipsis et ibidem civibus habere scolas concedimus ad sanctum G. modo et libertate per omnia, quae in aliis nostris civitatibus haberi communiter consueverunt. — Listina tato, we formulářích králowny Kunigundy bez datum a jen se začátečnými literami jmen osob se nacházející, byla w celém znění swém známa ještě Hammeršmidowi, dle něhož pocházela od r. 1265, a obsahowala jména, jakož jsau tuto w záworkách přidána. Wiz Hammeršmidůw *Prodromus Gloriae Pragenae* p. 160. Dle toho potahowal ji hrabě Kašpar ze Šternberka (Umrisse einer Geschichte der böhmischen Bergwerke Bd. I. Abth. I. S. 47) neprawě na Kutnauhoru.

Digitized by Google

Digitized by Google

KNIHA DRUHÁ.

Praha za nejwětšího rozšíření měšťanstwa německého.

Od obezdění Starého až do založení Nowého města.

(1235—1348.)

Digitized by Google

Digitized by Google

ODDÍL I.

Příběhy za panowání Wácslawa I, Otakara II a Wácslawa II.

1.

Wácslaw I. Wzbauření panstwa wedením Přemysla Otakara.

(1235—1305.)

Král Wácslaw I, jak ke zwláštní jeho chwále wyprawuje 1235
saučasný letopisec, [1] za prwních let panowání swého welice milowal duchowenstwo, swětské i řeholní, a ctil kostely boží i služebníky jejich. Pilný byl též w ohražowání měst, podobně jak i Prahu objal zdí; což sice stáwalo se prý s některým obtížením kněžstwa, poněwadž i ono musilo přispíwati k stawění hradeb a dělání příkopů. S obezdíwáním předešlých trhowých wsí a jiných míst sauwiselo zároweň i udělowání swobod městských a zawodění německých osadníků. Za panowání jeho byl dlauhý čas pokoj w zemi; neb přísně stíhal a káral laupežníky a jiné prowozowatele násilí. Též we předsewzetích swých za hranicemi země byl wětším dílem šťastný, ano w čas welkého
nebezpečenstwí, které hrozilo západnímu křesťanstwu r. 1241 1241
welikým nájezdem Tatarů, zjednal sobě wálečnickau hbitostí i prozřetelností swau w obraně proti nim znamenitau obecnau zásluhu.

Dwůr jeho byl lesklejší nežli předchůdců jeho, a přitahowal tím samým cizince a cizí mrawy k sobě; w nichž Wácslaw tak jako snad i již otec jeho a tím wíc potomní králowé z rodu Přemyslowa wíce sobě libowali než w domácím starém obyčeji.

[1] *Cosmas Continuat.* 372.

1241 Jak známo, byl Wácslaw i milostným básníkem německým. Od něho zawedeny jsau do Čech hlučné hry turnajowé, jimž obecně přičítal se welký převrat we spůsobích žiwobytí panstwa českého, owšem zwláště wětší náklonnost k marnosti a k hýření. [2]) Král sám byl proslulý neobmezenau štědrostí swau, [3]) která se přirozeně schylowala k těm samým wůbec se zmáhajícím nechwalitebným zwyklostem.

Tyto se při králi Wácslawowi dle swědectwí letopisce nahoře dotčeného rozmáhaly práwě w pozdějším wěku jeho. Asi w 15.
1245 neb 16. roce swého panowání, okolo roku 1245, král Wácslaw prý oddaw se žádostem těla swého, [4]) začal milowati žiwot samotný, a přebýwal proto wětším dílem jen s málo průwodčími na hrádcích k tomu stawených. Krom milowání ženského pohlawí, které tu letopisec nepochybně měl na mysli, byla hlawní náružiwost králowa honba. [5]) Lesy Křiwoklátské, Dobřišské a Zwíkowské, zwláště pak zámky Týřow a Angerbach, od Wácslawa wystawené, byly místa, w nichž se oddáwal těmto a jiným rozkošem, zanedbáwaje wždy wíce předešlé péče o blaho a bezpečnost země. Na honbě přišel král jednoho času o oko ostrau snětí, do níž wrazil, žena se za zwěří. Pozdější rozhýralosti mysli má se snad přičítati jiná zwláštnost krále Wácslawa, ježto se o něm zmiňuje, že totiž zwonění zwonů spůsobowalo mu welkau nelibost, pročež kdykoli přijel do Prahy neb do jiného města, wšecko zwonění zastawowalo se na celý čas přebýwání jeho. [6])

Štědrost krále Wácslawa, která se jindy wztahowala na zlato, stříbro, klenoty a tomu podobné, přešla během času, jak se zdá, u weliké nehospodářstwí i s nemowitými statky a jinými důchody korunními. Král Wácslaw rozdal neb rozzastawil jich mnoho swým oblíbeným, tak sice, že pokud známo za něho nejprwé někteří župní hradowé se wším příslušenstwím dostali se w dědičné držení panských rodin. [7]) Špatné toto nakládání s důchody zemskými bylo

[2]) *Cosmae Cont.* 372. *Dalemil* 141.
[3]) *Dalemil* 142, *Franciscus* 19.
[4]) Voluntati suae carnis deditus, coepit solitariam vitam amare.
[5]) *Franciscus* 18.
[6]) *Franciscus* 20.
[7]) Prwní takowý příklad nám známý ze času před wzbauřením panským

Digitized by Google

nejspíše wlastní příčinau welkého wzbauření panstwa, které se 1248
konečně roku 1248 strhlo proti Wácslawowi podobným spůsobem, jako něco let předtím w Uhřích proti marnotratnému tamějšímu králi Ondřeji II.

Proti králi wzbauřili se nepochybně ti, jimž se nedostalo žádné části z darowání jeho, tedy snad zwláště nižší šlechta, ježto zatím panstwo wyšší, w úřadech a důstojenstwích stojící, zůstalo při králi, poněwadž požíwalo zisku z jeho štědrosti. W čele wzbauřených zmiňuje se jakýs šlechtic jménem Ctibor se synem swým Jarošem. [8]) Od něho prý byl i syn Wácslawůw Přemysl Otakar naweden k účastnění se w powstání proti otci, k čemuž měl nepochybně tytéž pohnútky jako w Uhřích prworozený syn Ondřejůw, potomní král Bela IV. Nemohloť owšem ustanoweným nástupcům trůnu býti zcela lhostejno, w jakém stawu by jim otcowé zanechaly statků a důchodů korunních.

Dne 31. Července roku 1248 shromáždili se pánowé odbojní w nepřítomnosti Wácslawa, který toho času kázal hotowiti se k wojenské wýprawě do Němec na pomoc wzdorocísaři Wilémowi Hollandskému, na hradě Pražském, wyhlásili zde Přemysla za swého wůdce a za krále, a přísahali mu wěrnost w kapitolním domě při kostele Pražském. Uzawření toto oznámeno jest králi Wácslawowi, přebýwajícímu tehdáž na hradě Zwíkowě, po poslích, w jichž čele byl sám biskup Pražský Mikuláš a Tobiáš probošt kapituly Pražské; kterééžto posly wšak Wácslaw dal tudíž na Zwíkowě zajmauti. Hned byla země plna zmatků, jichž dějištěm owšem bylo i hlawní město, ač nezachowaly se nám o tom z prwního času po wypuknutí bauře žádné jen poněkud jasné zprávy. We zlomkowitých zápiscích jednoho z tak nazwaných pokračowatelů Cosmy čteme jen, že se rozptýlilo učení při kostele Pražském, že strážní kostela Pražského utekli, že mnoho domů po městě Pražském tak jako i mnoho wsí po celém

roku 1248 jest darowání Bíliny rytíři Ojířowi, o němž wypprawuje kanowník František (p. 21): Rex vero suo fideli militi Hogerio contulit, sibi et haeredibus suis, Belinam castrum et civitatem cum suis pertinentiis, perpetuo possidendam, hoc firmans suis privilegiis et instrumentis. O tom též *Dalemil* pag. 141.

[8]) *Dalemil* 143.

Digitized by Google

1248 králowstwí wypáleno jest, že u prostřed tohoto zmatku zemřela (snad w Praze) kralowna Kunigunda, manželka Wácslawowa (13. Září). [9]

Tolik wyswítá hned z dalšího běhu této události, že se i měšťané Pražští účastnili w ní, a jest to wůbec prwní záležitost zemská, we které spatřujeme je wystupowati činně jistým spůsobem. Měšťanstwo, jak se zdá, aspoň z části, nespatřowalo w tom swého prospěchu, účastniti se wedlé panstwa w této bauři, i protiwilo se jí dle swé možnosti. Z toho snad přišlo k záhubám oněm we městě, o nichž zmiňuje se letopisec. [10]

Král Wácslaw, wypuknutím bauře překwapen, a nechtěje nicméně upustiti od tažení swého do Němec, byl we krátkém čase zbawen panstwí w největší části země české, a hledal ku konci roku 1248 pomoci u zahraničných sausedů a w Morawě, která wětším dílem zůstala w jeho poslušenstwí. Roku 1249
1249 w měsíci Unoru přitáhl odtud do Čech s mocným wojskem Rakušanů a Uhrů, k nimž i wěrní jeho w Čechách přidali se. Dne 13. Unora wjel do Wyšehradu, kdež úřednictwo nepochybně zachowalo mu wěrnost. Praha, jak město tak hrad, byla tehdáž w moci Přemysla Otakara. Po osmi dnech (tedy asi 20. Unora) wytáhl Wácslaw s celým wojskem swým, přešel blíže zdí městských proti Bubnům přes Wltawu, a obešed hrad, rozložil wojsko okolo Strahowa a Břewnowa, sám ubytowaw se w klášteře Strahowském. Moc jeho musila wšak býti předce příliš slabá, aby předsewzal jaký útok na syna. Pročež pobyw jen 6 dní na Strahowě, odtáhl okolo 25. Unora se swými odtud nejprwé k Žatci, a zmocnil se města. Již ale we druhé polowici měsíce Března přinucen byl ke smlauwě, kterau postaupil wlády synowi,

[9]) *Scriptt. rerum Bohem.* p. 372: Rex Wenceslaus de solio pellitur. Regina Cunegundis obiit Idus Septembris. Studium Pragae perit. Multae domus in civitate Pragensi et in toto regno Bohemiae plurimae villae combustae sunt. Custodes ab ecclesia Pragensi recesserunt. — K tomu náleží také na str. 373: Circa finem anni praedicti (1248) et initio anni sequentis, in hieme tamen, multa facta sunt incendia in regno Bohemiae.

[10]) Že král Wácslaw měl aspoň swau stranu w měšťanstwě Pražském, wyswítá jednak z listiny jeho dané dne 8. Unora 1249, w níž několik měšťanů Pražských uwedeno mezi swědky. Wiz *Erben* 569.

Digitized by Google

a wyminil si toliko tři hrady Zwíkow, Loket a Most ke swé wýžiwě. Biskup Mikuláš s druhými posly spolu s ním zajatými jest následkem smlauwy této propuštěn, načež již 22. Března toho roku z neznámé příčiny wyhlásil zastawení služeb božích w celé dioecezí. 1249

Král Wácslaw musil býti uweden we weliké nesnáze, když smlauwu tuto zawřel. Jak medle wšak oněch byl zbawen, nechtěl se smluwau wázati, a sám papež Innocentius IV prohlásil ji za neplatnau, jakožto wynucenau (22. Dub.), a wydal listy k duchowenstwu českému, jimiž hrozil klatbau a ssazením s úřadů wšechněm, kdožby se zpěčowali pomáhati králi dle swých sil ku přemožení odboje. Podobně hrozil i wzdorocísař Wilém hollandský, a listowé jeho jsau čteni kanowníkům i jinému kněžstwu w samém kostele sw. Wíta. Král Wácslaw, odebraw se zatím do Litoměřic (w měsíci Čerwenci), sbíral znowu wojsko proti synu swoláwáním panstwa i duchowenstwa těmito wěcmi zastrašeného, a wydal odtudž přísné sněmowní nálezy proti odbojníkům. Přemysl Otakar, zůstáwaje mezitím w Praze, pečliw byl obrany, opatřiw město i hrad silnau posádkau.

Wynasnažení jeho wšecko bylo ale brzy zmařeno. Král, sesíliw se dostatečně, hnul z Litoměřic asi ku konci měsíce Čerwence, a táhl nejprwé s welkými záhubami ku králowskému zámku Sadské u Poděbrad, rozhlašuje powěst, jakoby mínil dále táhnauti do Morawy a do Uher. Zatím dne 5. Srpna wojsko jeho obrácené ku Praze z nenadání udeřilo na město, a dobylo ho, jakž se mělo za jisté, zradau některých měšťanů. [11]) Král sám držel odpoledne téhož dne slawný wjezd do města, při kterém biskup Mikuláš, obrácený již zcela na jeho stranu, wyšel mu wstříc s bratřími menšími a snad jiným duchowenstwem a we hlučném průwodu lidstwa obojího pohlawí. We wšech kostelích po městě zwonilo se tentokrát, snad se zwláštním dowolením králowým, k jeho uwítání. Takto s welikau ctí přijat, ubytowal se w klášteře sestry swé Anešky u swatého Františka.

Přemysl, nenadálau tauto příhodau uweden we zmatek, za-

[11]) Civitatem cepit, ut creditur, quibusdam civibus eam sibi tradentibus. *Cosmae Cont.* 375.

1249 nechal hájení hradu Pražského některým wěrným swým, a odebral se sám ještě téhož dne na jiná místa, sobě bezpečnější, nejspíš nepříliš daleko od Prahy. Ještě byla w držení lidí jeho wěž mostská na Malé straně, která bránila králowým přechod přes Wltawu, a wšak na dlauho nedala se držeti. Již w noci opustili ji, jakž i zároweň palác biskupůw, který již tehdáž od některého času stál blíž mosta we podhradí. Z paláce jest přitom wšecko wyneseno, a stawení konečně zapáleno. Druhého dne dal Wácslaw wěž i palác biskupský, z něhož se ještě kauřilo, dobře osaditi, a rozložil wojsko swé k obléhání hradu Pražského. Mnoho strojů obléhacích rozestaweno jest kolem, hawíři z Jihlawy přiwedeni, nejspíš ku podkopání zdí, přístup ke hradu byl se wšech stran úplně zamezen, jeptiškám Swatojirským dowoleno, jak se stáwalo i za starších časů, wyjíti ze swého kláštera, a přestěhowati se, nepochybně do města. Posádka Přemyslowa bránila se wšak na hradě s welkau udatností, a škodila obléhajícím zwláště střílením se zdí zámeckých z luků i welkých střílecích nástrojů.

We swátek nanebewzetí panny Marie (15. Srpna), asi dewátý den obležení hradu, zawřel Wácslaw s posádkau k šetření slawnosti toho dne krátké příměří, při kterém wšak nicméně žádnému nebylo dowoleno wycházeti z hradu. Již trpěli obránci jeho welký nedostatek píce pro koně a jiný dobytek, nadto pak nedostatek wody, tak že w několika dnech byli by tím býwali přinuceni wzdáti se. Druhého dne nato (16. Srpna) učinil Wácslaw wěrným swým welikau slawnost, we které ukázal se wšemu lidu w plném lesku králowského důstojenstwí. Oděn w raucha králowská, odebral se we slawném průwodu do kostela swatého Františka, wedlé něhož přebýwal, a daw sobě posaditi korunu na hlawu skrze dwa biskupy, Pražského a Olomauckého, též oditi se pláštěm králowským, w ruce pak drže jablko a žezlo, slyšel welikau mši, kterau četl biskup Olomaucký při rozswícení welkého počtu swící woskowých. Potom držány jsau welké hody králowské, při nichž byli biskupowé a jiní prælati kostelů; pánowé pak čeští každý dle úřadu neb důstojenstwí swého posluhowali králi dle obyčeje. Slawnost tato obrátila se konečně, nejspíš

Digitized by Google

náwodem dobře smýšlejících na obau stranách, w jednání o smíření mezi otcem a synem. Přemysl, který se snad s některau silau wojenskau znowu přiblížil ku Praze, přišel na wyzwání otcowo k němu, a poddal se i se swými na milost. Král slíbil jim odpuštění, a dal wšechněm na důkaz toho políbení míru s mnohým proléwáním slzí. Smluwau nato zawřenau odřekl se Přemysl hradu Pražského i jiných wšechněch; Wácslaw pak odewzdal mu panstwí nad Morawau pod jistými wýminkami. 1249

Dle umluwy této opustila posádka Otakarowa hrad Pražský dobrowolně. Král Wácslaw wešel do něho pěšky dne 20. Srpna. We bráně hradské uwítalo jej duchowenstwo, a uwedlo jej w processí do kostela se zpěwy a při zwonění na weliké zwony. Panstwo a lid přitom shromážděný zpíwali dle starodáwného obyčeje: Hospodin pomiluj ny. Zdržew se na hradě tři dni, potom pak ještě některý čas w Praze, neboli w blízkém okolí, [12]) odebral se konečně král Wácslaw zase na oblíbené hrady swé, a odewzdal se předešlému spůsobu žiwobytí.

O některé wěci, na nichž wedlé hlawní smlauwy ještě záleželo k dokonalému narownání, mělo se dojednati na zwláštním sjezdu mezi králem a synem jeho i předními z odbojného panstwa. Ke sjezdu tomuto dal se Přemysl s pány najíti u otce po čtyrech nedělích na zámku Týřowě. Zde wšak Wácslaw, zapomenuw se nad předešlým slibem odpuštění, dal syna i pány zrádně zjímati, onoho, ač jen na krátký čas, jen asi několika neděl, odwézti do wězení na hrad Zwíkow, pány pak na hrad Pražský, kdež po dwau uwrženi jsau w pautech do jednotliwých žalářů, a chowáni w nich dle Dalemila za tři léta. Ctibor, který jak se zdá za krátké wlády Otakarowy zastáwal místo dworského sudí, a syn jeho Jaroš utekli se před zlobau králowau do ciziny, jsau prý ale zrádně wydáni w jeho moc. Wácslaw dal je oba poprawiti dne 29. Prosince 1250. Ctibor sťat jest mečem na Petříně, Jaroš ale wbit na kolo za zdmi městskými snad na hoře Šibeničné neb při ní na blízce. Wěrným a pomocníkům swým z panstwa naproti tomu odměnil se král Wácslaw za pomoc ku 1250

[12]) Jakž wyswítá z listin jeho datowaných odtud dne 1. Září a 22. Září toho roku, u Erbena str. 574. 576.

1250 přemožení bauře darowáním neb zastawením ještě wětšího počtu hradů a statků králowských, než prwé již drželi.

Za posledního času panowání Wácslawowa, neznámého wšak roku, strhla se ještě jednau bauře na Židy Pražské od jakéhosi zástupu křižáků německých, táhnaucích skrz Čechy do zaslíbené země; kteří odwoláwajíce prý se na privilegia papežská, žádali peněz na Židech. Když se tito wzpauzeli, užili křižáci násilí. Židé wšak, mlčky prý podporowáni od krále, postawili se branně na odpor, a dwě stě křižáků bylo od nich zbito, aniž wůle swé
1252 dosáhli. Nedlauho wšak nato, roku 1252, stala se příhoda Židům škodliwější. Pán český neznámého rodu, jménem Zdeslaw, spáchal násilí na Židowce jakés, a byl od Žida, manžela jejího, zardaušen. Za to mocné přátelstwo jeho, snad podporowáno obecným lidem Pražským, udeřilo na Židy, a mnoho jich zbilo. Král Wácslaw chtěl skutek tento potrestati krwawě. Přátelé Zdeslawowi zachránili se wšak útěkem ze země, až pak dosáhli milosti, se Židy o křiwdu se smluwiwše. [12])

Téhož roku 1252 obdrželo město Pražské nowau ozdobu založením welkého špitálu křižownického wedlé mostu na prawém břehu Wltawy dne 21. Kwětna.

Též pracowalo se toho roku o opewňowání wěží na hradě Pražském, které nejspíš porauchány byly za předešlého obležení. Taktéž opewňowána i wěž při mostě na Malé straně. Rok nato
1253 pak (1253) začalo se stawení zdí okolo města Pražského na půlnoční a západní straně, které jakožto řekau hájeny zůstáwaly dotud prozatím bez dělaných hradeb. Též předmostí na Malé straně, posawad jen z mostské wěže sestáwající, sesíleno jest ohražením s jedné strany paláce biskupského a s druhé strany kostela panny Marie Johannitů, kteréžto obě budowy opatřeny jsau náspy, zdmi a baštami.

Král Wácslaw byl mezi pracemi těmito na krátký čas ještě jednau wytržen z rozkošného žiwobytí na lowčích hradech swých strachem wálky wzniklé mezi Čechy a Uhry následkem dosazení syna jeho Přemysla Otakara na wéwodštwí rakauské. Laupežný

[12]) *Dalemil* 145. 146. O přátelstwu Zdeslawowu dokládá: A že Židy zbiti směli, proto židowský koblúk za ščít wzěli.

Digitized by Google

wpád Kumánů do Morawy z jara roku 1253 spůsobil takowau 1253
hrůzu, že uznáno za dobré, mysliti i na opatření Prahy proti nenadálému obklíčení. Z rozkazu krále Wácslawa musili wládařowé ze statků králowských, klášterowé z celé země, též i města swobodná dle jistého rozměru dodati do Prahy zásob obilí, wína, medu, uzenin, soli a sýru, kteréž složeny jsau w kostele sw. Jiří na hradě. Jeptišky Swatojirské musily jako za předešlého obležení opustiti klášter swůj (dne 16. Čerwna), a přestěhowati se do města. Tentokrát wšak obáwání přešlo bez skutečného přiblížení se nebezpečenstwí. Málo neděl nato zemřel král Wácslaw po krátkém roznemožení na zámku swém w Počaplích čili Králowě dwoře u Berauna (22. Září 1253), kdež se opět zdržowal za wyražením lowecký m.

2.

Přemysl Otakar II.

(1253—1278.)

Jakkoli wyšel král Wácslaw z welkého wzbauření roku 1248 1253
a 1249 co wítěz, dá se nicméně sauditi z některých okolností, že již za posledních let jeho žiwota syn jeho Přemysl Otakar II, tehdáž markrabí morawský a wéwoda rakauský, i w Čechách požíwal welkého wplywu na spráwu zemskau. Budaucímu nástupci na trůně podařilo se tehdáž snad dosti snadno, že i panská čeleď, která byla za posledních okamžení okolo krále, sestáwala wesměs z osob jemu, Otakarowi, oddaných. On sám zdržowal se nedlauho před smrtí Wácslawowau, ještě 6. Září, w Praze, odkudž pak pro pilnau potřebu swých zemí odebral se do Rakaus. Stalo se wšak nepochybně dle předcházejícího powšechného dorozumění s ním na takowau případnost, že dwořané Wácslawowi smrt králowu z počátku tajili, a wybrawše z něho wnitřnosti dle obyčeje a uložiwše je w Počaplích, tělo králowské přiwezli na hrad Pražský, a zawřeli pod dobrau stráží we wěži. Mezi lidmi myslilo se, že se král wrátil do Prahy; ale přicházejícím k němu za swými potřebami bylo oznamowáno, že jest nemocen a užíwá léku, pročež by s nikým nemohl mluwiti. Zatím poslá-

1253 ny jsau listy, opatřené pečetí králowskau ku pánům a rytířům, jimž byl Wácsław rozdal neb zastawil hrady a statky korunní w čas rozepře se synem. Na domnělý rozkaz králůw dali se nalézti na hradě Pražském; zde wšak wedeni jsau každý obzwlášť k mrtwému tělu králowu a uwrženi do žaláře.

Přemysl Otakar, mezitím zprawen o tom, co se stalo, přijel dne 17. Října do Prahy, a ujal se wlády. Pánowé zawření nebyli prwé propuštěni z wazby swé, pokud statků sobě propůjčených nenawrátili koruně. Do saudu nad nimi potažen jest také posawadní nejwyšší komorník králowstwí českého, pan Boreš z Risenburka, přední protiwník Přemysla Otakara w čas wzbau-
1254 ření. I on zajat jest dne 25. Ledna 1254, a uwržen (newí se na jak dlauhý čas) do wězení na hradě Pražském.

Otakar, spořádaw mohutně tyto a jiné záležitosti swé w zemi, a zawřew po plnomocnících také mír s králem uherským Belau, jímž rozdělili se spolu o Štyrsko (1254 3. Dub.), předsewzal ku
1255 konci roku 1254 křížowé tažení proti Prusům. Z Prahy wyjel dne 14. Prosince. Po slawných skutcích wojenských wrátil se nejprwé přes Opawu (1255 6. Unora) do Rakaus. Odtud teprw dne 8. Dubna 1255 přijel do Prahy, kdež tentokrát s welkau sláwau přijat jest od duchowenstwa i měšťanstwa. Do hradu wjel toliko k wykonání pobožnosti w kostele sw. Wíta, kdež jej očekáwal biskup s kanowníky Pražskými, načež odebral se nejspíš do prozatímného příbytku jakéhos we městě.

Po čtwrt létě, mezi kterým držel Otakar sněm we klášteře Strahowském (okolo 10. Kw.), přijela ponejprw manželka jeho Markéta Babenberská z Rakaus do Prahy. Dne 11. Července uwítalo ji duchowenstwo i obywatelstwo města Pražského přede zdmi městskými w processí s welkým plesáním a s hudbau na rozličné nástroje. Druhého dne (12. Čwce.) držela, nejspíš též jen k wykonání pobožnosti, wjezd do hradu, kdež we bráně hradské uwítali ji biskup a kanowníci Pražští, též opatowé z Břewnowa a Strahowa se wším duchowenstwem swých klášterů.

1256 Roku 1256 přijel dne 13. Kwětna legat papežský Petr de Pontecorvo do Prahy, z příčin neznámo jakých. Práwě za přebýwání jeho dopustilo se měšťanstwo Pražské hrubého násilí

Digitized by Google

proti mnichu jakémusi z kláštera Postoloprtského, tak totiž, že 1256
z rozkazu předstawených obče (jakž rozuměti se musí) zajat jest, obrán a zle zneuctěn. Legat pro tento skutek dle usnešení s biskupem a kanowníky Pražskými i jinými praelaty nařídil interdikt we městě Pražském (9. Čw.), tak že služby boží směly se wykonáwati jen w tichosti s wylaučením wšech, proti nimž wyřčena byla klatba; každý pak den k wečeru zwonilo se třikrát we wšech kostelích a zhasínány swíčky k upamatowání wšech zajimačů a lupičů duchowenstwa. Teprw po 14 dnech učinili měšťané (rozumí se předstawení obecní) přísahy na zadostučinění za swůj bezpráwný skutek, načež legat zdwihl interdikt (23. Čw.).

Několik neděl nato přijel do Prahy (17. Čwce.) arcibiskup a kurfirst Kolinský Konrád s četným a slawným průwodem hrabat a rytířů německých. Jednalo se mezi ním a Otakarem o zwolení krále českého na císařstwí Římské, k čemuž ale nepřišlo při spletitém a smutném stawu říše po wymření Hohenstaufů. Arcibiskup, přijat od krále s welikau poctiwostí, přebýwal we klášteře Strahowském, w němž dne 22. Čerwence přijal bratrstwí spolu s mnohými z předních swých průwodčích, a udělil (dne 10. Srpna) odpustky nawštěwujícím klášter tento w jisté swátky wýroční. Do kostela sw. Wíta nemínil jíti se sláwau, nýbrž jen we swětském oděwu nawštíwil jej k wykonání úcty swatým mučedníkům, w něm odpočíwajícím. Dne 10. Srpna odjel z Prahy, hojně obdarowán od krále.

Příčina, pro kterau král Otakar tato léta některý čas nepřebýwal we hradě Pražském, nýbrž nejspíše we městě, bylo jak se zdá přestawowání na hradě, o kterém wyprawuje kanowník František we swé kronice bez udání roku, we kterém se stalo. [14]) Otakar dal totiž opewniti hrad kolem do kola nowými zdmi a wěžemi i příkopy; kteréžto práce, začata snad již we prwním roce panowání jeho, byla nejspíš skončena asi na začátku roku 1257. [15]) Roku tohoto předsewzal král již stawbu jinau, s tím 1257
poněkud sauwislau, která spůsobila podobnau welikau změnu w pod-

[14]) *Scriptt. rerum Bohem.* II. 24.

[15]) Od 13. Unora 1257 je prwní listina datowaná od Otakara na hradě Pražském.

Digitized by Google

1257 hradí Pražském, jako předtím obezdění Starého města za krále Wácslawa. Od Otakara založeno jest totiž i na Malé-straně králowské město, nazwané Nowé město pod hradem Pražským, kteréž opewnil se tří stran zdí a příkopem; se čtwrté strany byl městu hrad Pražský ochranau, někdejší pak opewnění mostu wěží a hradbami okolo biskupského domu a kostela panny Marie stalo se též částí hradeb Nowoměstských. Založení města stalo se ostatně zde jak při rozličných jiných župních hradech zawedením německých osadníků a wyobcowáním předešlého českého obywatelstwa, kteréž w poddanstwí přebýwalo na půdě dotud králowské, nyní prodané we swobodné jmění nowým měšťanům. Časně z jara roku 1257, jak wyprawuje sauwěký letopisec, wyhnal král Otakar Čechy z podhradí, a usadil cizozemce.[16]) Se wztahem na nowé toto město nazýwalo se město Pražské na prawé straně Wltawy odtud Starým čili raději Wětším městem.

Přemysl Otakar, jak známo, pokračowal w zakládání a zwelebowání měst w Čechách spůsobem již ode dwau předků jeho přijatým se zwláštní horliwostí, a otewřel sobě tím jakož i rozprodáwáním králowských statků práwem zákupním čili emfyteutickým k zakládání německých osad na wenkowě hojný pramen k rozmnožení důchodů komorních. Wýtěžku z tohoto odcizowání korunních statků po drobných částkách užíwal kromě prokazowání weliké štědrosti a wedení neslýchaného prwé lesku při králowském dwoře českém, zwláště také ku přinawracowání

[16]) Anno dominicae Incarnationis Mill. CCLVII Przięmysl dominus regni Bohemorum, filius regis Wenceslai, tertio anno sui ducatus in principio veris pepulit Bohemos de suburbio et locavit alienigenas. *Cosmae Cont.* 390. Že zde *suburbium* znamená *suburbium Pragense*, nepotřebuje tuším žádného důkazu; a míní se Malá strana, protože Staré město bylo již tehdáž městem, a ne otewřeným podhradím. S tím sluší dále srownati kanowníka Františka na str. 24: Specialiter quoque castrum Pragense de firmissimis muris, turribus et fossatis munivit diligenter ... et civitatem etiam minorem Pragensem muris et fossatis firmando ad ipsum castrum continuavit. O wysazení Nowého města zmiňuje se ostatně již listina kláštera Swatojirského od r. 1262, mluwící o jistých městištích (areae) klášteru tomu náležejících: quae in suburbio Pragensi cum aqua et duabus insulis sitas (čti: sitae), *cum nova civitas plantaretur*, per cives ejusdem civitatis indebite fuerant occupatae.

Digitized by Google

statků welkých, w celosti odcizených, zase ku koruně. Župní- 1257
hrady a tomu podobné jmění koruny, zastawené panstwu, jsau od něho i proti wůli tehdejších držitelů wykupowány nazpět, a moc panownická na ujmu přílišné moci šlechty tím znamenitě znowu powýšena.

Osazowání Němců, stáwající se na mnoze s křiwdami neb aspoň s neslušnau newšímawostí pro obywatelstwo české, spůsobilo Otakarowi nechuť w lidu, [17]) wywazowání pak statků korunních nenáwist panstwa, která pro něj i pro zem českau měla časem swým nešťastné následky. Jinak byla wláda jeho mocná a slawná; zákony maudré ku powznešení obecného blaha byly nejen wymýšleny, nýbrž i zachowáwaly se; saudowé požíwali wážnosti a moci k wykonáwání swých rozsudků; bezpečnost práwa panowala. Líbezná a přitom předce wážná powaha králowa jímala dílem i protiwníky jeho. [18]) Města Pražská dle swědectwí sauwěkého [19]) zmohla se za jeho panowání zwláště k welikému bohatstwí a blahobytu, k čemuž nepochybně nade wšecko jiné přispěla hlučnost dworu dobře zásobeného a rozsáhlost říše Otakarowy, rownající se někdejší říši slawných dwau

[17]) Že se w usazowání Němců wůbec cítilo opowrhání lidem českým, o tom swědčí již k. p. spůsob, kterým kronista práwě zmíněný, jakkoli usečenými slowy, wyprawuje založení města Malostranského: *pepulit* Bohemos de suburbio, et locavit *alienigenas*. S podobným rozhorlením wyprawuje Neplach: Rex Przjemysl... terras Cubitensem, Trutnoviensem, Glacensem Teutonicis tradidit, *suos postergando*. Ostatně nejwřelejším wýrazem citů lidu českého, jakkoli zároweň i hněwu šlechty české proti Otakarowi, který měl swé příčiny jiné, jest kronika Dalemilowa.

[18]) Nejlepším příkladem toho je práwě pěkný spůsob, kterým Dalemil začíná wyprawowání swé o Otakarowi: To léto král Wácslaw snide, — Přemysl jak krásný kwět wznide. — Jako róži prostřed lúky postawi, takž bóh českú zem oslawi. — Krásné nrawy owšem jmiéše, — žiwotem hrdinný biéše; — w radě netřeba múdřejšího — i za mlada ščedřejšího. — Uměl rozuměti každému stawu; — směje sě každému pokloniéše hlawu (147). — Teprw dále wšak přijde: Král poče o swých netbati — i města Němcóm dáwati; — je sě jich jak zdiú hraditi, — pánóm násilé činiti. (152) Před wýprawau proti Rudolfowi klade pak Otakarowi dokonce do ust: Až sě z wojny wracu, — zawaleju Čechóm (weliků) prácu; — chcu Petřín pawlakú postřieti, — i na Pražském mostě nebude Čecha widěti (153).

[19]) *Volcmar abb.* p. 532.

Digitized by Google

1257 Boleslawů, a zawdáwající i cizincům z končin welmi wzdálených příčiny k nawštěwowání hlawního města českého.

Wálky Otakarowy, wětším dílem wítězně wedené, pro to samé zůstáwaly wzdáleny od hranic českých, a dopřáwaly zemi české, i tím wíce Praze, požíwání stálého míru. Při wzorném zachowáwání přitom pokoje a pořádku domácího w zemi uplynula léta panowání jeho pro Prahu bez mnohých hlučných proměn. Proto, a owšem také pro nedostatečnost dějepisných zřídel, wždy ještě překážející, nemáme o mnoho wíce zpráw o příbězích Pražských za nejdelšího času panowání jeho leč o slawných jeho wjezdech a wýjezdech z města a hlučných slawnostech za rozličnými příčinami držaných.

1260 Jeden z nejradostnějších wítězoslawných příjezdů Otakarowých do Prahy byl, jenž se slawnau processí proti králi wykonán jest dne 22. Srpna 1260 po welké bitwě u Kressenbrunna (22. Čwce.), která rozhodla konečně rozepři s Uhry o Štyrsko a nejstkwěleji založila wojenskau sláwu Otakarowu.

Král, posawad bezdětný, začal brzy po welkém tomto wítězstwí bráti radu se swými wěrnými o rozpuštění manželstwí s Marketau rakauskau, ku kterému wymoženo konečně i swolení
1261 papežské. Dne 18. Října roku 1261 opustila Marketa následkem toho hrad Pražský, a odstěhowala se do Rakaus, s nemalým podiwením obecného lidu, jemuž příčiny toho ještě nebyly powědomy. Již týden nato (25. Října) slawil Otakar w Prešpurce swatbu swau s krásnau Kunigundau, dcerau Rostislawa ruského. Dne 23. Prosince přijel s nowau králownau swau do Prahy, kdež we průwodu slawném uwítán a uweden jest dle obyčeje až do kostela sw. Wíta. Teprw nyní dal se Otakar zároweň s Kunigundau korunowati na králowstwí české o božím hodu wánočním (25. Pros.). Korunu králowskau wsadil mu na hlawu dle obyčeje arcibiskup Mohučský Werner w kostele sw. Wíta u přítomnosti šesti biskupů, mezi nimiž byli biskup Pražský, biskup Olomaucký a Passowský, pak Otty markrabí Brandenburského, swata Otakarowa, jenž přijel do Prahy s manželkau i syny a dcerami swými, některých knížat slezských a četného panstwa českého i z ciziny. Po dwa dni dáwal král při slaw-

Digitized by Google

nosti této hlučnau hostinu na poli Letném we staweních skwostně 1261
k tomu zbudowaných.

We čtwrtém roce po swatbě porodila Kunigunda Otakarowi 1265
prwní dceru, jménem Kunigundu. Křest její wykonán byl dne 2. Unora r. 1265 s welkau slawností ode tří biskupů, Pražského, Olomauckého a Bamberského, s sezwáním k tomu wšeho panstwa z Čech, z Morawy i z Rakaus. Král šel s korunau na hlawě w processí do kostela Pražského, a slyšel welkau mši u oltáře panny Marie, pak častowal biskupy a panstwo po dwa dni w paláci králowském na hradě. Podobně asi slaweny jsau i křtiny
druhé dcery Anešky, narozené roku 1269 (5. Září), a tím wíce 1269
syna, potomního krále Wácslawa II, dne 27. Září 1271. 1271

Mezitím nastaly již opět wálky s Bawory a Uhry i menšími 1270
jich spojenci, jimž zwláště dodalo podnětu připojení dědictwí korutanského k říši české (1270). Otakar wítězil šťastně nade wšemi swými nepřátely, ale množil tím wíce i hněw i počet jejich, co zatím wládaření jeho wnitřní rozněcowalo wždy nebezpečnější wření w panstwu českém.

Roku 1271 byla Otakarowi ještě jednau od několika knížat 1271
říšských podáwána koruna císařská. Kurfirst Kolinský Engelbert přijel we jménu jich w měsíci Srpnu toho roku do Prahy. Tentokrát byla wšak Otakarowi krom jiných příčin nespokojenost panstwa s tímto předsewzetím, wyslowená na sněmě k tomu swolaném do Prahy, pohnútkau k nepřijmutí tohoto podání.

Dwě léta nato zwolen jest na králowstwí německé Rudolf 1273
Habsburský (1273), jenž we spolku se staršími nepřátely Otakarowými předsewzal wálku k rozboření říše jeho. Nespokojenost panstwa českého wypukla nyní we zjewný odboj we spolku
s nowým králem Římským. Otakar byl mírem Wídeňským (1276 1276
21. Listop.) přinucen k upuštění od zemí někdy Babenberských i korutanských. O další pak žádosti krále Rudolfa přišlo k wálce nowé, pro Otakara záhubné.

Dle wýminek míru Wídeňského měla se dcera Otakarowa Kunigunda, tehdáž 13letá, dostati za manželku synu Rudolfowu
Hermanowi, z čehož ale sešlo během dalšího wyjednáwání. Ota- 1277
kar dal nyní tuto prworozenau dceru swau do kláštera chudých

1277 jeptišek sw. Kláry, řízeného posawad od tety jeho Anešky. Dne
8. Září roku 1277 přestřiženy jsau jí w kostele sw. Františka
úplety wlasů a oblečena jest w šediwý pláštík řeholní. Dwanáct
jiných panen, nejspíš družek jejích při dwoře, wstaupilo zároweň
s ní do téhož kláštera. Skutek tento nenadálý wykládán byl od
lidu, jemuž staw jednání mezi králi owšem nebyl powědom, za
nowý začátek různic a mnohého zlého, které skutečně následo-
walo. Již málo neděl nato powažowala se nowá wálka mezi
1278 Čechy a říší německau za wyhlášenu. Dne 27. Červma 1278
wyjel král Otakar z Prahy k tažení do Rakaus, wyprowázen od
duchowenstwa i městského lidu w průwodu před město s mno-
hým pláčem a kwílením. Dwa měsíce nato padl w bitwě po-
slední u Dürrenkruta (26. Srpna).

3.

Poručníkowání Otty Brandenburského.

(1278—1283).

Smutný pád Otakarůw byl příčinau welikých pohrom na králowstwí české. W tušení jich spůsobila zpráwa o smrti jeho welikau žalost po celé zemi, ale zwláště prý we hlawním městě a wůbec w německém měšťanstwu, od něho tak welice zwelebeném. Zwonění we wšech četných kostelích Pražských wyzýwalo obywatele k modlení za duši krále, jehož tělo tehdáž spočíwalo w cizí zemi.

Největší příčina nesnází domácích byla nedospělost jediného syna a dědice trůnu Otakarowa, Wácslawa, tehdáž teprw sedmiletého. O wládařstwí w jeho jméně přeli se mezi sebau owdowělá králowna Kunigunda, matka Wácslawowa, a Otto Brandenburský i Jindřich kníže Wratislawské jakožto nejbližší mužští příbuzní rodu králowského, co zatím Rudolf, král německý, hned po wítězné bitwě opanowal celau Morawu a wtrhnul dále wojensky do Čech. Panstwo rozdělilo se na strany, snad asi tak, že práwě předešlí protiwníci krále Otakara, přátelé krále německého, přidrželi se králowny Kunigundy, tak že z náwodu

jejich zawřela smlauwu s Rudolfem, dle níž měla jemu pod ji- 1278
stými wýminkami odewzdána býti poručnická wláda nad Čechy. Naproti tomu panstwo Otakarowi wěrné mínilo se Rudolfowi i dále protiwiti, a dalo se na stranu Otty Brandenburského, který ihned s něklerau mocí wojenskau přitáhl jim do země na pomoc.

Zdá se, že do různice této zapleten byl někdejší přední písař krále Otakara Jindřich farář Gorsský w Rakausích a spolu kanowník Pražský a Wyšehradský, jejž králowna Kunigunda dne 14. Září 1278 dala w domě jeho w Praze, na Malé Straně blíž kostela sw. Tomáše, zajmauti a mnoho wěcí i peněz jeho zabawiti. [20]) Biskup Pražský Jan pro tento násilný skutek proti osobě duchowní dal wyhlásiti zastawení služeb božích w kostele Pražském (21. Zář.), což přimělo králownu již w 8 dnech na to (29. Zář.) ku propuštění Jindřicha, načež interdikt zase zrušen jest.

Rozepře mezi panstwem obau stran a wálečný wpád Rudolfa od hranic morawských naplnily zemi hned na wšech stranách záhubami, kterými krom obecného lidu trpělo zwláště duchowenstwo na swých statcích. W samém okolí Prahy zkusil zwláště mnoho klášter Břewnowský, pak wzdálenější Ostrowský (blíž wtoku Sázawy do Wltawy), nejspíš od laupežných žoldnéřů Otty Brandenburského. Statky králowské byly mezitím dílem rozebírány násilně od pánů, kterým je prwé Otakar byl odňal jakožto nesprawedliwě držané. Konečně zdála se pře býti rozhodnuta smluwau zawřenau s Rudolfem nejspíše w Čáslawi, kterauž on sám podržel na pět let Morawu, Otto stal se na pět let poručníkem Wácslawowým a wládařem nad Čechy; Jindřich Wratislawský dostal doživotně hrabství Kladské; králowně pak Kunigundě, která podržela syna i dcery swé u sebe k wychowání, wykázáno jest město Pražské s jistau částí země se wšemi příjmy z ní k wýžiwě. Zároweň umluwena byla také dwojí swatba mezi

[20]) O poloze tohoto domu, jenž později náležel ku proboštstwí Pražskému, swědčí listiny od r. 1287, ježto se wztahují na prodej jeho klášteru Litomyšlskému. Jedna nachází se w originale w archivu kapituly Pražské, druhá co formulář w rukopise Kraloweckém (Codex Regiomontanus) pod číslem 98.

1278 syny a dcerami Otakara a Rudolfa (asi w Listop. 1278). Kunigunda přebýwala následkem této smlauwy s dworem swým, posawad welmi skwělým a četným; we městě Pražském, jako pod ochranau měšťanstwa; bdění nad osobau mladého Wácslawa bylo uloženo wedlé ní Řehořowi z Dražic, jednomu z oblíbených dwořanů Otakarowých; Otto Brandenburský sídlil na hradě Pražském.

Tento staw wěcí nezachowal se wšak dlauho. Otto nestaral se o poručnictwí nad Wácslawem z jiné příčiny, než aby sebe obohatil, w čemž jemu smlauwa Čáslawská byla poněkud na překážku; pročež nemínil se jí sprawowati we wšem. Již na
1279 začátku roku 1279 zmocnil se města Pražského, a dostal tím Kunigundu i Wácslawa w moc swau. Stalo se to zrádnau zištností měšťanů Pražských, kteréž Otto tím sobě získal, že jim rozdělil některé wsi králowské k stálému držení. Podobným spůsobem dowedl dle wšeho i měšťanstwo německé ostatních králowských měst w Čechách obrátiti na swau stranu; pročež pozoruje se práwě za jeho času welké rozmnožení politické moci stawu městského nebo aspoň bažení po něm se wzdory proti panstwu.

Jak medle podařilo se Ottowi toto wítězstwí nad Kunigundau, začal prowozowati hrubau libowůli proti přátelům jejím. Mezi tyto náležel nejspíš také milostník krále Otakara, Pruschenk (Prosinco). Otto pod záminkau wyhledání některých privilegií krále Otakara, schowaných we swatyni kostela sw. Wíta, které uložil několika kanowníkům Pražským, swým kaplanům, poslal zároweň s nimi dne 7. Ledna 1279 některé rytíře a žoldnéře německé do kostela, jimž tajně nařídil, aby pátrali po penězích Pruschenka a jiných některých osob, kdeby byly uloženy. Neb se za předešlých rozbrojů w zemi mnoho lidí obrátilo s drahými wěcmi swými ze zlata a stříbra neb jinými klenoty do kostela sw. Wíta k uschowání, jakožto na místě zwláště bezpečném. Žoldnéři Ottowi prohledali nejprwé w sakristii šaty a ozdoby kněžské, přebírali se bez ostýchání w ostatcích swatých, a rozbíjeli skříně a truhly sekerami a dláty, hledajíce skryté w nich poklady. Když kanowníci a jiní kněží kostela Pražského, užasnuwše nad

Digitized by Google

tímto přepadením a zlehčením swatyně swé, jali se modlitbami 1279
k Bohu wolati o pomoc, Němci rozpáliwše se hněwem, pohanili
kněží slowy i skutky, jedněm prý pěstí hrozíce pod bradau, jiné
bijíce a sem a tam tahajíce, i wyhnali je ze sakristie, wzali sakristanowi
klíče mocí, a zawřewše dwéře na zámek, postawili stráže
k nim. Potom šli do kaple sw. Wácslawa, a prohlíželi nešetrně
wšecko při hrobě jeho, kdež ale peněz hledaných nenalezli. Poswátnost
místa tohoto působila wšak předce při jednom, který
chtěl ukrásti stříbrnau kadidlnu w této kapli, že strachem pojat
zase ji nawrátil kněžím beze wšeho uškození. Odtud šli do
krypty swatých Cosmy a Damiana, zběhali wšecko od kauta
ku kautu, počítali a obtěžkáwali skříně s poklady zde uložené, a
poznamenawše wšecky bedliwě, aby nemohly těžší směněny býti
lehčími, odešli s klíči od kaple, krypty a sakristie, aby je odewzdali
markrabí. W kostele i wenku okolo kostela rozestaweny
jsau četné stráže, a w tom stawu zanecháno wše po dwa dni, tak
že kněží ani kněh, ani swíček ani jiných wěcí k službám božím
potřebných za ten čas obdržeti nemohli. Po dwau dnech konečně
přišli znowu služebníci markrabowi, zotwírali dwéře, a wybrali
wšecky peníze w kostele uložené, jichž on tím spůsobem zmocnil se.

Po tomto a jiném spáchaném násilí k uspokojení swého
lakomstwí umínil si markrabí ujistiti se wíce než posud osoby
Kunigundy a dětí jejích, ježto we městě welkém a mezi obywatelstwem
brzy na rozličné strany rozděleným ještě nebyly
dosti w jeho rukau. W noci dne 25. Ledna byla Kunigunda
w sídle swém w Praze z nenadání přepadena od služebníků a
žoldnéřů Ottowých, zburcowána i se synem swým Wácslawem
ze spaní, a w lehkém oděwu, přese wšecko wzpauzení, při welkém
nářku slečen a paní a zmatku úředníků a služebníků swých
dworských, naložena na wůz, a rychlau jízdau na postranních
zlých cestách odwezena na hrad Bezděz, kdež s ní i s Wácslawem
naloženo nejinak než co s wězni. Z počátku bylo několik
dworských kaplanů a jiných služebníků zanecháno při nich;
později ale odstraněni jsau wšichni krom asi tří osob; hrad
střežen byl posádkau německau. Skwělý dwůr králowny, chowaný
dotud w Praze, nyní smutně se rozešel.

Digitized by Google

1278 Olaupení kostela Pražského stalo se w čas nedokonaného osazení stolice biskupské. Dne 31. Října 1278, uprostřed zmatků w zemi, byl totiž zemřel biskup Pražský Jan III z Dražic. Kanownici Pražští zwolili dne 15. Listopadu nato jednoswornĕ za jeho náslupce posawadního probošta swého Tobiáše z Bechyně, jehož stwrzení wšak w okolnostech oněch poněkud se zdrželo. Kapitula wyprawila děkana a dwa kanowníky co posly swé k arcibiskupu Mohučskému se žádostí, aby zwolenému biskupu pro zlý staw wěcí zemských prominul osobní příjezd k sobě, a aby ke skaumání zákonnosti wolby i stwrzení jí dal moc na swém místě Brunowi biskupu Olomauckému, který tehdáž co wládař na místě krále Rudolfa sprawowal Morawu. Arcibiskup swolil w tuto žádost, a poslowé nawrátili se s tím dne 22. Prosince do Prahy, kdež s radostnau slawností přijati jsau od zwoleného biskupa a sboru kanowníků i ostatního kněžstwa. Dne 5.
1279 Ledna nato, tedy dwa dni před oním násilným sažením na kostel kathedralní, wyjel Tobiáš s děkanem Řehořem a druhými dwěma posly i jinými některými kaplany swými a šlechtickým komonstwem na cestu do Morawy, kdež dle předpisů kanonických wznesl osobně žádost swau na biskupa Olomauckého, jehož nalezl w Ostrawě. Po důkladném skaumání wšechněch předepsaných okolností wydal Bruno Tobiášowi stwrzowací list teprw dne 18. Unora.

Nejspíš mezi tímto časem držel Otto sněm český, na němž měl od panstwa přijmauti přísahu wěrnosti jakožto wládař. Shromáždění sněmowní, w němž nepochybně již tehdáž wolený biskup pilně se účastnil, žádalo na markrabí mezi jiným, aby králownu a syna jejího, jakožto dědice trůnu, z Bezděze propustil, a wykázal jim bydlo na hradě Pražském, kdež jest prawé sídlo krále a králowstwí českého. Markrabí neodwážil se odepříti této žádosti, jen že po slibu daném splnění jeho jak mohl odkládal.

Tobiáš po obdržení stwrzowacího listu wyšel podruhé z Prahy na Morawu s wětší sláwau než předešle, aby přijal swěcení na kněžstwí, jehož dotud neměl, i swěcení na biskupstwí. (21. Un.) W průwodu jeho byli mistr Řehoř děkan a 9 přednějších kanowníků Pražských, mnoho jiných kaplanů, šlechtické družiny a ostatních služebníků dwora biskupského, w nejskwostnější šaty oděných.

Digitized by Google

Wyswěcení na kněžstwí stalo se w Brně dne 22. Unora skrze 1279
biskupa Sekowského, swěcení pak na biskupstwí nazejtří ode tří biskupů, Olomauckého, Basilejského a Sekowského. Dne 26. Un. nawrátil se biskup do Prahy, kdež měl wjezd jeho konán býti s obyčejnými přitom slawnostmi. Otto Brandenburský wšak pro obecnau nenáwist, kterau sobě spůsobil násilnými skutky, poważowal již wětší shluknutí lidu při takowé slawnosti sobě za nebezpečné, pročež purkrabí jeho na hradě Pražském nedopustili wjezdu k wlastnímu biskupskému sídlu na hradě. Biskup Tobiáš, witán jinak slawně a radostně jak od kapituly swé tak ode wšeho kněžstwa měst Pražských i swětského lidu hlučně shromážděného w processí a s korauhwemi při obyčejném zpíwání: „Hospodin pomiluj ny“ wešel tentokrát jen do kostela panny Marie na Strahowě. I čtení prwní mše po nastaupení biskupstwí swého nebylo mu dopuštěno w kostele hradském. Po čtyrech nedělích slawil ji tedy též we Strahowském kostele, s nemalým prý zamračením čela brázdau značnau, wšak u přítomnosti takowého počtu lidstwa wšechněch stawů, duchowních, pánů, rytířů, zemanů, měšťanů, měšťek i wenkowského lidu, že se sauwěký letopisec nemohl zdržeti poznamenání, jakby město Pražské bylo býwalo nepřemožitedlné, kdyby množstwí toto bylo býwalo ozbrojeno a sworné wespolek. Duchowenstwo bylo po skončení této slawnosti častowáno w hojnosti ryb, wína a medu w paláci biskupském na Malé straně u mostu.

Poněwadž žádost sněmowní wznešená na Ottu o propuštění králowny a kralowice z Bezděze mezitím wždy zůstáwala bez prospěchu, hleděla králowna Kunigunda po některém čase swého přebýwání tamějšího wybawiti se lstí odtamtud i bez syna swého. Několikkrát wyprosila na purkrabí Bezdězském powolení k wýjezdům do rozličných míst, z nichž pokaždé dle slowa daného zase se nawrátila. W měsíci Kwětnu přijela týmž spůsobem i do Prahy, nawštíwit tetu nebožtíka manžela swého, abatyši Anešku u sw. Františka, kdež jak ukázáno přebýwala i nejstarší dcera její Kunigunda. Hned nato, wyžádawši sobě dowolení k jízdě do Znojma ku pohřbu těla Otakarowa, tehdáž tam dowezeného, wíce na Bezděz se newrátila, nýbrž zůstala w Morawě,

1279 kdež panstwo jí náchylné wymohlo jí slušné wdowské sídlo w Opawě.

Wybawení její z Bezdězc dodalo i mocné straně w Čechách, jíž panstwí Otty Brandenburského wždy wíce se protiwowalo, podnětu k důraznějším předsewzetím, aby se wymohlo i přislíbené propuštění mladého Wácslawa. Biskup Tobiáš, jenž měl od prwního počátku tak sprawedliwé příčiny k stížnostem proti Ottowi, ze swětské pak šlechty pan Hynek z Dubé, byli w čele této strany. Welmi důležité bylo, že se poštěstilo konečně i měšťanstwo Pražské čili spíše mocnau stranu w měštanstwě odwrátiti též od Otty. Jistě byly to příčiny hmotného zisku se dotýkající, ježto byly w tom pohnútkau německým měšťanům, tak jako prwé při naklonění jich k Ottowi. Již rozehnání dworu Kunigundina z Prahy musilo spůsobiti ujmu na žiwnostech městských a tudy přispěti k znechutění wládařstwí Brandenburského. Z podobných ohledů bylo německé měšťanstwo hlawního města i od panstwa zemského, kteréž tu mnoho přebýwalo a utrácelo, mnohem odwislejší, a dalo se tedy spíše od něho získati než obywatelstwo jiných měst. Po některých postranních raddách panstwa Ottowi protiwného držela strana tato konečně weřejný sjezd w Praze, řízený od biskupa Tobiáše a od Hynka z Dubé. Zde před shromážděným panstwem učinili rychtář a měšťané wětšího města Pražského dne 19. Srpna 1279 přísahu wěrnosti Wácslawowi co dědici králowstwí, slibujíce jemu jakožto pánu a králi swému slaužiti, rozkazů jeho poslauchati, cti a prospěchu jeho pilně napomáhati, wšechny powinnosti jemu dlužné wykonáwati a platiti, proti němu nedáwati se w žádné odboje ani spolky, nýbrž kdyžby se něco takowého proti němu strojilo, jej o tom zprawiti a jej wystříhati, ano pomáhati jemu wěrně ze wší síly swé proti tomu neb těm, kdožby se taktéž nechtěli zachowati, jakožto zrádcům nad králem i zemí. [21])

Již nejmenowání Otty Brandenburského w této listině jakožto poručníka Wácslawowa ukazuje, že se tu jednalo práwě o spolek proti němu k swržení jeho panstwí. Otto práwě dle toho se zachowal. Předstíraje totiž důležitá zaměstnání we swé wlastní

[21]) Listina o tom zachowána w několika rukopisích.

Digitized by Google

zemi, opustil brzy nato [22]) Prahu i Čechy, a ustanowil Eberharda biskupa Brandenburského, muže jak se zdá wíce za bojowníka schopného nežli za biskupa, co místowládaře swého w zemi, jemuž zanechal k ruce znamenitau moc wojenskau, přiwedenau z Brandenburka. Zároweň ale wzal Wácslawa, který jemu nyní ani na Bezdězi nebyl již dost jistý, s sebau ze země. 1279

Nyní strhlo se welké wzbauření w zemi, které trwalo wíc než rok s neslýchanými záhubami. Pohříchu zachowaly se nám o něm zpráwy, kterými se wíce jen powrchně wypisují hrůzy tehdejšího času než události samy, w čem záležely. Tolik je jisté, že se w nich celá země účastnila. Hrady dobýwaly se z hradů a bořily jedny druhé. Obywatelé wenkowa hledali útočistě w hrazených místech, zwláště we městech; nenalézali však ani zde žádné bezpečnosti, poněwadž i w těchto strhowaly se wnitřní wálky mezi stranami w obywatelstwu, w nichž jedni hubili a drancowali druhé; wsí bez počtu bylo wypáleno a zlaupeno; sedlský lid utíkal se s chudým nábytkem a wěcmi swými do hor a do lesů, a ukrýwal se w jeskyních a paušťích, byl však i tam pronásledowán, mučen a huben ukrutně, zwláště když zima od roku 1279 na 1280 učinila mu i tyto skrýše neprospěšnými. Sem tam zdwihl se lid sedlský také we zbrani proti swým utiskowatelům, a prowozowal pak sám wýtržnosti.

Proti pánům, kteří se Ottowi Brandenburskému postawili na odpor, stála z počátku ještě wždy mocná strana z panstwa, která jemu byla nápomocna. Ale hlawní podporau jeho wlády byli sašti žoldnéři uwedení do země, jimiž osazeni byli i hradowé i města králowská. Počet jejich rozmnožil se za biskupa Eberharda množstwím dobrodruhů z rozličných zemí německých, osob ze wšech stawů, z panstwa, z prostřední třídy i z luzy, kteří se jako wrány k mrtwole hrnuly do Čech, a hledajíce laupeže pomáhali Brandenburským i přátelům jejich hubiti zemi. Jim přičítaly se nejwětší hanebnosti wšudež páchané. Nejochotnějšího přijmutí nalezli jakožto krajané w německých městech, kteráž spatřowala w nich dobré pomocníky k prowozowání swéwole proti zemanům. Tím nabyla wálka w zemi nowé nebezpečné powahy. Stalať se wálkau

[22]) Dle listiny datowané 25. Srpna nacházel se Otto ještě toho dne w Praze.

1279 mezi kmeny a mezi stawy zároweň. Jednak hrozilo zaplawení země obywatelstwem německým a znuzení domácího obywatelstwa podobným spůsobem, jakým se dokonáwalo toho času w Zálabských zemích někdy slowanských, jednak byl to zápas mezi šlechtau a zánowním ale rozšíření chtiwým měšťanstwem. W obau těchto směrech wedl se boj nepochybně s ukrutnau a lstiwau náruživostí. Sauwěký Dalemil wyprawuje co očitý swědek jmenowitě, kterak zemané do měst přicházející býwali často na ulicích přepadáwáni a zabíjeni. Poprawy a mučení zajatých k wylití sobě hněwu nebo i k wydírání peněz dály se wšudež. Na hradě Pražském byl sám palác králowský smutným jich diwadlem; letopisec wšak sauwěký nechce nám o tom nic šíře wyprawowati, aby prý místo tak slawné nebylo zprzněno wypisowáním nejšpinawějších hanebností.

Jak obyčejně tak i w této bauři trpělo duchowenstwo na statcích swých sice od obau stran, ale zwláště od strany Brandenburské, poněwadž wedlé biskupa, jakožto hlawy swé, stálo wětším dílem proti Ottowi. O zhubení statků kláštera Swatojirského, kláštera Břewnowského, též kapituly Wyšehradské zachowaly se wýslowné zmínky w listinách toho času; ale záhuby tyto byly obecné. O proboštstwí Pražském wyprawuje pokračowatel Cosmy, kanowník Pražský, kterak wšechno zboží jeho bylo zlaupeno; w Praze samé we dwoře proboštowě (blíž nynějšího kostela sw. Tomáše) [22]) přes 300 měřic rozličného obilí wzato, we wsech pobráni koně, dobytek a obilí, někde wypáleno, nebo stawení tak wyprázdněno, že w něm prý nezůstalo ani chlupu ani pérka. Děkan Pražský Řehoř, wzaw s sebau kanowníky, kolik jich sehnati mohl w Praze, odebral se k biskupu Brandenburskému Eberhardowi, prosit jeho, aby proboštstwí Pražské nařídil ušetřiti. Biskup ale s welikau zlostí, jakž prý spůsob jest Němců hrozně zuřiti proti Čechům, dal mu za odpowěd, že nejen statky probošta Bohumíra, ale i ostatních kanowníků pleněny budau, zwláště těch, ježto se přidrží králowny Kunigundy a jí kaplanují, tak též i biskupowi že škoděno bude jak na statcích, tak na osobě dle wší možnosti. Skutečně byl na to dne 21. Září 1279 opanowán zámek biskupůw w Raudnici i s městem a se wším příslušen-

[22]) Byl to nejspíše dům, o němž jest řeč nahoře na str. 189 w notě 20.

Digitized by Google

stwím od Pawla Beruta, nejspíš pána z německého průwodu 1279
biskupa Eberharta. Týž zmocnil se také paláce biskupowa na Malé straně w Praze s welkými sklady obilí, wína, uzenin, sýrů a jiných potřeb. Kostel Pražský byl kanowníkům a jinému kněžstwu po celý čas wálky skoro docela nepřístupný, tak že služby boží se w něm nekonaly. Kněží ani hlídači ani zwoníci kostela nebyli wpauštěni do hradu Pražského kromě asi čtyr osob, které požíwaly z neznámé příčiny zwláštní wýminky.

Hrůzy domácí wálky byly ostatně, jak se zdá, zwláště weliké w okolí samého města hlawního, wětší než we wzdálenějších krajinách. Roku 1280, we kterémž se protáhly až pozdě 1280
do podzimka, nebylo následkem toho nikdež na zimu zaseto, leda prý něco málo we wzdálenějších stranách od Prahy. Tehdáž, jak se z některých udání sauditi dá, byl hrad Pražský i s Nowým městem na Malé straně, které proti hradu nemělo žádného opewnění, a tedy zároweň s ním musilo se nalézati w moci Brandenburčanů, obehnán od panstwa, s nímž měšťané Starého města setrwali we spolku. Ani wšak o tom nemáme žádných dost jasných zpráw. Dalemil wyprawuje toliko o panu Ctiborowi z Lipnice, kterak w okolí Pražském mnoho wítězných bojů swedl s Němci; kanowník pak Pražský, pokračowatel Cosmy, zmiňuje se jen mimochodem čehosi o stanowištích na Petříně, na kterých stáli Dětřich Špaček (Spatzman) z Kostelce, králowský podkomoří, pán z Žeberka a pan Sezema z Austí; též podotýká, kterak osadníci sw. Petra na Poříčí měli w kostele uloženu znamenitau zásobu obilí w čas wálky mezi markrabí Ottau a pány i měšťany Pražskými.

Jakkoli wojenská moc Otty Brandenburského musila býti weliká potažením nesčíslných cizinců do země, zdá se, že nicméně i strana jemu protiwná čím dále tím wíc proti němu se zmáhala, poněwadž národní powaha boje wedla domácí panstwo během času předce k wětší swornosti. Ku konečnému wítězstwí nad Ottau přispělo wšak rozhodně zakročení krále Rudolfa, kterýž obáwaje se nejspíš, aby Otto mladého Wácslawa, ustanoweného jemu za zetě, naposledy neumořil, a pak zmocněním se Čech nenabyl moci nebezpečné, na podzim roku 1280 wtrhnul

Digitized by Google

1280 wojensky do Čech. Otto přitáhl nejspíš tehdáž i sám osobně do země, a wšak přinucen jest k zawření příměří s panstwem dne 25. Listopadu, které nepochybně obsahowalo i základy potomního míru.

K úplnému ukončení rozepří držán jest od Otty sněm od wánočních swátků až do nowého roku, na němž wedlé biskupa a pánů i rytířů nacházeli se, pokud známo, tehdáž ponejprw také poslowé hrazených čili králowských měst, která, wyjmauc wětší město Pražské, nejspíš weskrze setrwala při straně markrabí, a wystaupila tedy co spolusmlauwající. Otto Brandenburský uznán jest na sněmu tomto od stawů českých znowu za poručníka Wácslawowa, a obnowen jemu slib poslušnosti. Za skutečné wšak wládaře na swém místě musil uznati biskupa Tobiáše a nejwyššího komorníka králowství českého Děpolta z Risenberka spolu s ostatními úředníky zemskými; mladého pak kralewice měl přiwézti do země do swatých Filippa a Jakuba (1. Kw.) nejprwé příštích, začež zawázali se pánowé do téhož času zaplatiti jemu 15000 hřiwen stříbra z obecné berně. Wácslaw měl chowán býti w sídle otců swých na hradě Pražském, a sic pod dohledem biskupa Tobiáše, několika pánů českých, několika Brandenburčanů a několika osob z měšťanstwa Pražského. Králowně Kunigundě, která k témuž sněmu přijela z Morawy, wykázán jest napotom roční plat 1200 hřiwen stříbra. Co hlawní wěc k upokojení země žádalo ale panstwo s biskupem w čele
1281 neodkladné wzdálení cizinců ze země. Markrabí Otto musil k této žádosti swoliti, a dal tedy ihned prowolati skrz biřice we wšech městech a trzích, aby se wšichni Němci z ciziny přišlí we třech dnech wystěhowali ze země; kdožby se dle toho nezachowal, aby byl trestán jako jiný lupič, zloděj neb wýbojník. Rozkaz tento měl rychlý útěk Němců za následek, čímž teprw nastalo upokojení obecné.

W Praze slawilo se smíření dne 5. Ledna 1281 zwoněním na wšecky zwony, jmenowitě i w kapitolním kostele sw. Wíta, který tehdáž otewřen jest biskupu a duchowenstwu. W postě nato, dne 8. Března, držel w něm biskup Tobiáš ponejprw za swého biskupského úřadu swěcení na kněžstwí, kteréž pro welký

Digitized by Google

shon čekanců trwalo od rána až do wečera. Druhý den nato 1281
dal biskup Tobiáš, jakožto na památku wyswěcení swého, dle obyčeje postawiti w kostele welikau swíci biskupskau, která wážila 220 liber wosku, ke cti swatých mučedníků Wíta, Wácslawa a Wojtěcha, slaužil slawnau mši, a wyčastowal pak kanowníky Pražské a jiné hosti w dostatku ryb rozličného druhu i wína a medu.

Přiwezení Wácslawa do země nestalo se wšak tak brzy, jak se dle umluwy očekáwalo. Otto Brandenburský w ustanowený čas sw. Filippa a Jakuba wymlauwal se po poslích a listech ku pánům českým, že pro zaneprázdnění těžkými wěcmi nemůže přijeti a kralewice jim odewzdati, i žádal za odklad až do sw. Jana Křtitele toho roku. Panstwo, shromáždiwši se na sněmu w klášteře sw. Klimenta w Praze, musilo na tom jakkoli nerádo přestati, učinilo wšak na ten čas nowé důležité nálezy k uwedení země w řád a pokoj, z nichž nejwážnější byl, jímž zawázali se, kdožbykoli držel statky králowské neb jiné zmocněním se jich po smrti krále Otakara, aby jich nawrátil až do práwního rozsauzení.

Zatím ale co následek bauře, ačkoli již upokojené, nastalo hroznější zlé, proti němuž nebylo žádné lidské pomoci. Poněwadž roku předešlého w obecném zmatku buď nebylo lze wzdělávati pole, buď byly aurody zkaženy; přišel nyní **hlad**, jakéhož nikdo w zemi nepamatowal. W letopisech toho času zachowaly se nám o něm zpráwy přežalostiwé, z nichž sauditi se dá, že práwě we hlawním městě spůsobil nejstrašliwější wýjewy. Nejprwé naplnila se Praha množstwím chudých lidí, dílem domácích, dílem ještě wíce příchozích odjinud, kteří z hladu žebrali po domích. Měšťané brzy nestačili dáwati almužny; sausedů samých mnoho přicházelo na mizinu, tak že musili prodáwati dražší wěci swé, neb dokonce o wšecko přišedše přinuceni jsau dáti se na žebrotu. Zámožnější pro drahotu potraw propauštěli jen poněkud zbytečnau čeládku, a množili i tím počet lidu zápasícího s hladem. Žebráci začali brzy bráti lidem w domích hrnce od ohně a krásti dle příležitosti. Nyní byly jim we městě domy zawřeny, a zwláště nedopauštěno žádnému nikdež noclehu ze

Digitized by Google

1281 strachu před olaupením. Množství žebráků léhalo odtud přes noc na ulicích, obkládajíce se, když nastala krutá zima, hnojem, jenž ze chlíwů koňských tehdáž wyhazowán býwal do ulic. Místo obyčejných potraw lidských pokaušeli se mnozí zahnati hlad trawau neb senem; jiní jedli mrchy koňů, psů a jiného dobytka, ano odřezáwali wiselce ze šibenic, a krmili se jich masem.

Ke hladu a mrazu přidružil se následkem bídného a nepřirozeného spůsobu žiwota konečně mor, jenž zachwacowal hladowé i syté bez rozdílu. Kněží nepostačowaly k zaopatřowání umírajících ani hřbitowy Pražské k pochowáwání mrtwých. Konšelé a starší měšťanstwa Pražského dali k rychlejšímu odstranění nákazy z ulic a domů kopati šachty, do nichž házela se mrtwá těla napořád. Bylo jich osm, každá shlaubi tří láter a dlauhá i široká deset loket, tak že wešlo se do každé okolo tisíce mrtwých. Jedna byla u sw. Petra na Poříčí, do níž whozeno jest dwa tisíce těl; dwě u kostela sw. Lazara w nynější Spálené ulici, dwě u sw. Jana na Bojišti čili na Rybníčku, dwě pod Wyšehradem we Psářích, jedna na Malé straně u sw. Jana w Oboře blíž zdí městských. Několik lidí ustanowených k tomu, aby odnášeli mrtwé, sotwa stačili pilnau prací od rána až do wečera, aby odklidili wšecky toho dne zemřelé; na Starém městě,
1282 jakožto lidnatějším, užíwalo se wozů k nakládání těl. Po šesti měsících, za kteréž byly šachty naplněny mrtwými, začalo se z jara roku 1282, když se země roztáwala, pochowáwati na písčitých ostrowích pod městem i také w polích přede zdmi městskými.

Bída wšeobecná otupila cit lidský, tak že krewní přátelé neměli slitowání nad přátely, se stejnau nauzí zápasíce, wůbec pak dály se zločiny jindy neslýchané a lidské přirozenosti se příčící. W některých krajinách nalezli se lidé, kteří jako drawá zwěř zabíjeli jiné a jedli jejich maso, ano wyprawuje se i o matce, která zabila a snědla wlastní dítě, krmené na prsau.

W okolí Pražském we wsi Oboře před samými zdmi městskými zabila jakás žena se synem swým dwanáctiletým otrhanau žebračku, jíž dala nocleh, aby se mohla zmocniti pěti kausků chleba, které měla w mošně. Ráno, práwě u weliký pátek

Digitized by Google

(27. Břez.), když syn wlekl zabité tělo za prowaz, aby je hodil 1282
do šachty tu na blízce wykopané, poznali ženské jakés do kostela jdaucí, když mu chtěly pomoci táhnauti, že je tělo zakrwáceno; čímž wražda přišla na jewo. Pacholík, odewzdán rychtáři městskému, byl oběšen, matka ale mezitím útěkem se zachránila.

Jiná žena, přilákawši čtyrletého pěkně ustrojeného chlapečka ukazowáním jemu owoce a lichotnými řečmi do swého příbytku, zabila jej, aby s něho mohla swléci oděw, jejž hned nesla na trh na prodej. Řezník jakýs, známý s otcem pacholete, jenž oděw poznal a tudy wraždě přišel na stopu, zabawil ji a odewzdal skrz rychtáře na šibenici.

O wdowě jakés, která byla pohřbila brzy po sobě muže i wšecky děti swé krom jediné dcery, s níž žiwila se žebrotau, wyprawowalo se, kterak když jednoho dne dcera později než ona, awšak bez almužny, wracela se wečír domů a tlaukla na dwéře, matka neotewřela jí, prawíc, aby poněwadž je wíce podobná mrtwé než žiwé, zůstala raději wenku, neb žeby mohla w domě zemřiti, a nebyloby kdoby ji teprw wynesl ku pohřbu. Matka wšak zemřela doma ještě té noci, a byla nazejtří whozena do šachty; dcera pak prý přečkala ji dlauhý čas na žiwě. — O lékaři jakéms wyprawowalo se, že držán za mrtwého whozen byl do šachty, tam pak přišed trochu k sobě tři dni žiwil se hlodáním mrtwol lidských, až polau žiw zase jest wytažen.

Teprw hojné žně roku 1282 učinili konec newýslowné této bídě, před kterau mnozí obywatelé Čech o něco šťastněji než domácím žebráním hledali útočiště wystěhowáním se do cizích zemí na čas.

Dědic králowství českého nebyl mezi tím časem posawad nawrácen do země, nýbrž přebýwal wždy w cizině, trpě někdy nauzi w potrawě i oděwu, podobně jako mnohý z jeho poddaných. Ačkoli peníze Ottowi Brandenburskému slíbené byly řádně wyplaceny, zpěčowal se markrabí i potom ještě wydati jej, pod záminkami nám neznámými. Když lhůta prwé k tomu určená prošla, wyprawili pánowé čeští posly z prostředka swého k Ottowi do Brandenburka, aby žádosti swé za to opět přednesli. Tu jim otewřel

Digitized by Google

1282 Otto wlastní swé mínění, prawě, že ho poručnictwí w Čechách stálo mnoho útrat a škod; protož že Wácslawa nepropustí, pokudby se mu nestala náhrada za ně. Když se poslowé wrátili s tímto wyřízením, drželo panstwo české sněm (1282), na němž uzawřelo se učiniti s markrabím narownání o žádost jeho, wšak jestližeby pachole, tak dlauho odlaučené od swých, nalezeno bylo zdráwo a bez úrazu. Nyní přiweden jest Wácslaw pod dostatečným zaručením do Čech, nejspíš od Otty samého. Welké swízele, ježto přestál w cizině, mořen wšelijakým nedostatkem a zanedbáním, jewily se w slabosti jeho těla. Panstwo nicméně rozumělo welké důležitosti nawrácení jeho w zem osiřelau, a dalo se w jednání s Ottau o škody a útraty. Toto jednání ale rozešlo se pro přehnané žádosti jeho. Kralewic jest tedy opět odwezen ze země, a jen po poslích začato jednání nowé. Po delším čase byl wýpadek jeho ten, že sobě Otto dal zapsati nowých 20000 hřiwen stříbra, w nichž dáni jsau jemu w zástawu hradowé a města Ronow, Žitawa, Bezděz, Šarfenštein, Žandow, Děčín, Austí a Most. Za to swolil konečně w propuštění Wácslawa ze swého poručnictwí, jemuž bez toho čas, na pět let wyměřený, již docházel.

Na sw. Štěpána roku 1282 (26. Pros.) widěna jest w Praze duha přepodiwné krásy, která oblaukem swým objala celé wětší město, tak že jeden konec jeho stál wedlé zdí městských na polední straně od města, druhý pak na půlnoční straně práwě nad řekau Wltawau. Krásný tento úkaz přírody wlil útěchu w srdce mnohých, ještě nedáwno naplněná zármutkem největším. Bylť wykládán, zwláště od ženského pohlawí, Židowek prý i křesťanek, co nebeské znamení lepších časů zemi české nastáwajících.
1283 Opět dne 5. Dubna 1283 wykládali hwězdáři krásnau jasně zářící hwězdu, která se ukázala wedlé samého rohu měsíce, za znamení příchodu mladého krále, taužebně očekáwaného.

Dle smlauwy s Ottau propuštěn jest skutečně brzy nato z jeho moci. Dne 24. Kwětna 1283 držán jest slawný wjezd jeho do Prahy. Páni a rytíři wyjeli jemu na několik mil naproti, jak se zdá, po silnici wedaucí od hradu Pražského do sewerozápadních Čech. Duchowenstwo s biskupem Tobiášem w čele,

Digitized by Google

jak řeholníci, z Břewnowa a Strahowa, Dominikáni, Minorité a 1283
jiní, tak swětské kněžstwo, totiž správcowé wšechněch kostelů Pražských, rowněž pak obywatelstwo města dle rozličných řemesel a obojího pohlawí očekáwalo krále w processí před branau hradu Pražského. Lid zpíwal při wjezdu staroslawnau píseň „Hospodin pomiluj ny“, duchowenstwo „Advenisti desiderabilis“ a jiné církewní písně k tomu přiměřené. Obecná wšak radost lidu, widaucího radostnau twář mladého krále, jewila se dle chuti jednoho každého tanci a poskakowáním, tleskáním rukau, weselým zpíwáním písniček wšelikého druhu a hudbau prowozowanau bubny, píšťalami, hauslemi, trubami.

4.

Panowání krále Wácslawa II.

(1283—1305).

Král Wácslaw II. byl w čas usazení swého w panstwí teprw we 12. roce swého wěku; pročež nemohl wládnauti bez cizí pomoci. Okolnost tato nedala zemi české ještě ani po náwratu jeho užiti hned dokonalého domácího míru a blaha, jaké se od něho očekáwalo.

Matka jeho Kunigunda, která se w prwním čase po smrti Otakara darmo pokaušela o nabytí wlády we jménu syna, byla nato za přebýwání swého w Morawě wešla w poměr nedowolené lásky s jedním ze předních pánů, kteří se ujímali její wěci, panem Záwišem z Falkenšteina z rodu Wítkowiců. Pro obecné pohoršení, které to spůsobilo w panstwu českém, neodwážila se hned ke dworu Wácslawowu, nýbrž hleděla jej napřed usmířiti sobě pokornými dopisy. Mladý král wšak, nemaje tehdáž pro autlost wěku swého žádného ponětí o powaze prowinění jejího, ze synowské lásky wyprawil spěšné posly k matce, a zwal ji k sobě co nejsnažněji. Kunigunda, přijewši do Prahy, dowedla brzy i milenci swému, s nímž měla tehdáž již syna, zjednati powolání ke dworu králowskému. Záwiše, přistěhowaw se z hradů swých w Morawě, na kterých se dotud skrýwati musil pro záští jiného panstwa, získal pomocí králowny hned přední wplyw při

1283 dwoře na místě biskupa Tobiáše a jiných pánů, kteří w rozepři s Ottau Brandenburským dobyli sobě největších zásluh pro zem. Záwiše sám stal se nejwyšším hofmistrem králowským, odstranil wšecky sobě nemilé osoby ode dwora, a dopomohl přátelům a přiwrženců̊m swým z panstwa ku předním úřadům zemským a službám při dwoře. Křiwda, která se tím stala pánům odstrčeným, spůsobila již toho roku, we kterém se Wácslaw nawrátil do země, rozstaupení panstwa českého na dwě strany a
1284 wálku mezi nimi, we které w měsíci Dubnu 1284 prostřednictwím krále Římského stalo se příměří, potom pak konečně jakési smíření dne 25. Kwětna.

Záwiše wšak hned po mírné umluwě wyžádal si na králi Wácslawowi, aby směl matku jeho Kunigundu weřejně wzíti za manželku. Swatba jejich slawena jest na začátku měsíce Čerwna. Co newlastní otec králůw nabyl nyní Záwiše ještě wětší moci než prwé, wládl w dorozumění s Kunigundau we jménu Wácslawa, jehož bawil dětskými hrami, docela neobmezeně, a užíwal postawení tohoto jednak k obohacení sebe a přátel swých na ujmu koruny, jednak ku pronásledowání swých protiwníků. Wálky mezi stranami šlechtickými wypukly z toho znowa, a násilníci wšelikého druhu užili příležitosti z nich ku prowozowání laupeží a jiných zmatků w zemi.

Jak obyčejně, ohlížela se strana slabší po pomoci w cizině. Protiwníci Záwišowi nalezli útočiště u krále Rudolfa, jemuž wetření se Záwiše do rodiny králowské, s rodem jeho spříbuzněné, z wíce příčin musilo býti proti mysli. Sestra Wácslawowa Aneška byla tehdáž již odewzdána w manželstwí synu králowu Rudolfowi. Nyní měla také Guta dcera Rudolfowa odewzdána býti Wácsla-
1285 wowi. Wykonání swatby jejich slaweno jest dne 25. Ledna 1285 w Chebu, tehdáž říšském městě, kamž s Gutau přijel král Rudolf, Wácslawa pak prowodila králowna Kunigunda i se Záwišem, kterýžto ale nedůwěřuje králi Římskému zpěčowal se wjeti do města, a přebýwal wenku mimo zdi městské. Nepochybně o jeho poměr ke dworu králowskému a wládě zemské přišlo k takowé různici mezi oběma stranama, že král Rudolf, čkoli již po wykonané slawnosti společného lože, odjel z Chebu

Digitized by Google

i s dcerau swau, a Wácslaw bez manželky sobě oddané na- 1285
wrátil se zase do Prahy. We wálce w zemi pokračowalo se, jak se zdá, s welkým důrazem a se štěstím na straně Záwiše, jehož saukromí nepřátelé byli zároweň odbojníky králowými. Během roku 1285 získal nepochybně důležitých wítězstwí w Čechách, roku 1286 wyprawil se s králem Wácslawem wojensky 1286
do Morawy, a přemohl i zde stranu odbojnau i škůdce zemské, kteří se o ni opírali.

W čas wálek těchto mezi panstwem bylo i město Pražské diwadlem mnohých rozepří w měšťanstwě, které nejspíš aspoň dílem s oněmi sauwisely, dílem byly následky staršího rozptýlení stran we městě, ježto se stalo za wládaření Otty Brandenburského. Měšťané byli jedni proti druhým zapsáni a zapříseženi we spolky, neb jinak nepřátelsky o sobě ukládali, z čehož přicházelo ke krwawým bojům a páchání hrubých zločinů we městě. Král Wácslaw, nepochybně dle rady Záwišowy, zřídil dne 4. Září 1287
roku 1287 mimořádný s a u d š e s t i p ř í s e ž n ý c h Pražských, zwolených dle uradění s měšťanstwem, kterýž měl trwati jeden rok, a wšecky rozepře tohoto druhu mocně srownati a upokojiti. Ku prowedení tohoto úkolu opatřen jest přísnau mocí trestní, a k usnadnění prací jeho zároweň wydán zákaz nošení zbraně we městě. Týmže šesti mužům uloženo bylo také ustanowiti slušné ceny na potrawy a jiné potřeby.

Moc Záwišowa byla w čas nařízení tohoto předce mezitím 1285
již podryta. Dne 9. Září 1285 byla zemřela manželka jeho králowna Kunigunda, čímž zbawen byl důležité záštity při králi. Wácslaw s rostaucím wěkem porozumíwal wždy wíce nedůstoj- 1287
nosti ano nebezpečnosti postawení swého wedlé tak mocného rádce, a nachylowal proto ucho k radám protiwníků jeho, jakkoli Záwiše, pilně snažil se, aby jim nedopustil přístupu k němu. Odlaučení krále od manželky jeho, které posawad trwalo a přičítáno bylo Záwišowi za winu, spůsobilo wůbec obáwání, aby králowstwí w nenadálé příhodě nezůstalo bez přirozeného dědice; pročež naléhalo se na krále wždy pilněji, aby se přičinil o wydání sobě Guty od otce jejího krále Rudolfa. Toto stalo se konečně, ale pod tajnau wýminkau, aby Záwiše wzdálen byl od

Digitized by Google

1287 dwora. Dne 4. Čerwence 1287 byla Guta přiwezena do Prahy; Záwiše w krátce nato opustil králowský dwůr, a odebral se na swé rozsáhlé statky, s nimiž spojil dle poslední wůle Kunigundy i její jmění a poklady, ačkoli slušně měl k nim aspoň částečné práwo i král Wácslaw jakožto ku příslušenstwí koruny. O to a o držení některých jiných statků korunních wznikla brzy rozepře mezi králem a Záwišem. Mohutný welmož hledal podpory we spolcích s cizinau, jmenowitě s králem uherským a wéwodau Wratislawským. Král Ladislaw IV uherský dal mu sestru swau Jutu za manželku (1287), s kterau nyní skwostně přebýwal na hradě swém Firstenberce při hranicích morawských. Spojení toto s mocí nedáwno ještě Čechám nepřátelskau spůsobilo tím wětší obáwání a tudy nenáwist proti němu. Když mu Juta po roce
1288 porodila syna (1288), a Záwiše zwal krále Wácslawa i zároweň krále uherského a Jindřicha IV wéwodu Wratislawského ku křtinám, kteréž se měly slawiti w místě neznámém blíž hranic morawských a uherských, pošlo z toho nařčení, jakoby obmýšlel prowésti přitom úklady proti žiwotu neb osobě králowě.

Wácslaw, uwěřiw nařčení tomuto, uzawřel předejíti nebezpečenstwí zajetím Záwiše. Předsewzetí nedalo se jinak wywésti, nežli lstí. Král swěřil se jen málo osobám při dwoře swém, které držel za bezpečné sobě, protože posawad mnoho příwrženců Záwišowých zůstáwalo we službách dworských. W tesknosti srdce učinil slib k matce boží o založení kláštera ke cti její, kdyžby z nebezpečenstwí šťastně byl wyweden. Záwišowi dána jest od krále milostiwá odpowěd, kterauž slíbil ku křtinám přijeti, awšak žádal, aby pro něj sám přijel na hrad Pražský, a jeho s jiným panstwem prowodil až k místu určenému. Záwiše netušil úkladů sobě připrawených. Přijew do hradu jen s malým komonstwem, přijat jest od mladého krále s přetwářenau laskawostí. Králowna Guta wšak, jíž přiwezl w dar skwostný záwoj přeumělé práce, bála se na něj sáhnauti, aby nebyly w něm skryty nějaké čáry nebezpečné, a dala jej pak co zlé pokušení whoditi do ohně. Když chtěl Záwiše odcházeti, oznámeno jemu, že jest wězeň králůw. „Ač jestliže chci," odpowěděl pán, a sáhl k meči. Dewět rytířů wšak k tomu ustanowených, aby jej za-

Digitized by Google

jali, odzbrojili jej po dlauhém zápasu, a uwedli spautaného do 1288
wězení. Nálezem panským odsauzen jest nyní wšechněch hradů a statků, k nimž wedla práwo koruna; když pak wydati jich nechtěl, chowán jest stále co wězeň we wěži u hlawní brány hradu Pražského. Kratochwílí jeho w tomto wězení bylo skládání písní českých, které se dlauhý čas chwalně pamatowali w lidu.

I zajmutí Záwiše bylo nowau příčinau ku prodlaužení nepokojů w zemi české. Přátelé a služebníci jeho nepoddali se nálezu saudu zemského, a hájili hrady, ježto byly w držení jeho, při čemž dostala se jim skutečně pomoc wojenská z Uher a od wéwody Wratislawského. Král Wácslaw řídil se w čas nowých těchto nesnází nejwíce radau tchána swého krále Rudolfa. W měsíci Unoru roku 1289 přijal od něho na slawném 1289
sjezdu w Chebu obyčejným spůsobem léno králowstwí českého. Rudolf dal mu tehdáž s sebau Arnolda biskupa Bamberského, aby při dwoře swém užíwal jeho rady. Odpor přátel Záwišowých musil ale býti wždy nebezpečnější. Roku 1290 měli Rudolf a Wácslaw opětný sjezd spolu w Erfurtě, kdež král Římský tehdáž sídlil. Zde umluweno jest wyprawení od něho wojenské pomoci do Čech, kterauž měl wésti syn jeho Rudolf, swat Wácslawůw. Brzy po nawrácení Wácslawa a Guty, která s ním nawštíwila otce w Erfurtě, přijel i Rudolf mladší wojensky do Prahy, kdež přijat jest s welkými weselostmi u dwora. Uprostřed radowánek těchto roznemohl se wšak, a zemřel tudíž dne 10. Kwětna 1290. Tělo jeho pohřbeno jest s welkým zármutkem 1290
w kostele sw. Wíta. Wýprawa proti přátelům Záwišowým neutrpěla tím ale dlauhého odkladu. W čele wojska králowského táhl poboční bratr Wácslawůw, Mikuláš kníže Opawské, od jednoho hradu ke druhému. Dle rady krále Rudolfa byl Záwiše w zajetí wodín u wojště, a hroženo wůdcům posádek poprawením jeho, kdyžby se newzdali dobrowolně. Wíce hradů bylo tím spůsobem dobyto. Před Hlubokau, kdež bratr Záwišůw Wítek pohrůžce této nechtěl dáti wíry, sťat jest Záwiše skutečně dne 24. Srpna 1290; načež bauře brzy byla přemožena úplně.

W čas smrti Záwišowy bylo králi Wácslawowi 19 let. Od této doby asi počínalo se samostatné jeho panowání a rozwíjely

Digitized by Google

1290 se znamenité dary ducha jeho, w mládí cizí winau zanedbané, od něho pak dle možnosti wzděláwané wlastní pílí.

Wácslaw II byl jedním z nejslawnějších panowníků českých a z těch, kteří nejúčinliwěji pečowali o prawé blaho swých poddaných. Byltě „panowník míru", [24]) starostliwý o řádné wykonáwání sprawedliwosti a zachowáwání zákonů. Prozřetelností jeho uwedeny jsau wšecky předešlé rozbroje mezi panstwem w pokoj stálý, takže od přemožení Záwiše a přátelstwa jeho žádné další stopy domácích různic nenacházíme. W časích pokojných w tomto ohledu byla ruka sprawedliwosti tím samým mocnější k přetrhowání a kárání zločinů, k hubení laupežnických rot, ježto býwaly nejškodliwější neřestí oněch wěků; pod ochranau její požíwala orba potřebného poklidu, kwetl obchod a dařily se wšecky jiné žiwnosti lidské. Důchody komory králowské nacházely se we skwělém stawu jako prwé za krále Otakara II. Krom dobrého hospodaření se statky korunními, k němuž Otakar učinil základ, a stálého rozmnožowání důchodů zakládáním a zwelebowáním měst, přispělo k tomu zwláště také pilné prowozowání hornictwí, které Wácslaw uprawil maudrými, dlauhým wěkům za základ slaužícími zákony. Stříbrné doly Kutnohorské wydáwaly za jeho času nejhojnější wýtěžek. Z něho nabyl král prostředků k nowému wýbornému spořádání peněžnictwí českého ražením proslulých grošů Pražských (1300). Úmysl králůw, aby zemi české spůsobil dobrodiní stálého psaného zákonu pro saudy zemské,
1294 za kterauž příčinau powolal do Prahy roku 1294 slawného práwníka wlaského Gozzia de Urbeveteri, nedošel uskutečnění pro odpor panstwa, jemuž Wácslaw s opatrností showíwal; nelze wšak pochybowat, že aspoň částečné oprawy při saudech zemských byly jím prowedeny. Města, jmenowitě Pražská, obdržela, jak ještě promluwíme o tom doleji, dílem přímo od krále samého dílem pod ochranau jeho rozličná prospěšná zřízení, a těšila se wůbec ze zwláštní jeho péče. Prahu potkalo za panowání jeho
1291 welké neštěstí ohně, který roku 1291 w noci 4. Dubna celé wětší město obrátil w popel. Král udělil wšak měšťanům k úlewě swobodu od daní na wíce let, a spůsobil, že město brzy zase

[24]) Chron. Aulae R. p. 117.

Digitized by Google

celé bylo obnoweno, ano jisté jest, že za požehnaných let jeho 1291
panowání došlo také zase předešlého blahobytu.

Největší radost krále Wácslawa záležela w konání skutků pobožnosti a protož we zwelebowání duchowenstwa a ústawů církewních, tak že mnozí za jeho času, jimž se toho býti zdálo příliš, nazýwali jej posměšně králem kněží a mnichů. Nejzalíbenějším dílem jeho w tomto ohledu bylo založení kláštera, jejž
zaslíbil za šťastné přemožení Záwiše. Wěnowal jej řádu Cister- 1292
cienskému, a zwolil pro něj místo w okolí Pražském we Zbraslawi, kamž mnichowé řádu toho uwedeni jsau konečně r. 1292. Štědrost jeho ku kněžstwu, jak domácímu tak přespolnímu, které z rozličných krajin swěta přicházelo četně k jeho dworu, byla neobmezená. Ale rowněž tak weliký byl wůbec lesk jeho dwora a shon swětského panstwa při něm z wlastních zemí i z ciziny, tak že, jak se zdá, přewyšowal w tom ohledu i časy slawného otce jeho.

Tělesná powaha krále Wácslawa byla od mládí slabá, nepochybně také následkem zlého nakládání s ním w cizině od neswědomitého poručníka. Proto nebyl také osobně udatným bojowníkem. Nicméně wšak nestrachowal se wálek ani wůbec zmužilých předsewzetí w poměrech swých k zahraničným sausedům. Čechy nabyly za panowání jeho welkého rozšíření spojením wíce zemí sausedních w jednu říši, což tím wíce přispělo k sláwě dworu a ku powznešení hlawního města českého.

Již roku 1289, nedlauho po zajetí Záwiše, poddal se Kazi- 1289
mír kníže Opolské koruně české dobrowolně, aby nabyl pomoci proti bratrům swým, knížatům w Ratiboři, Bytomi a Těšíně,
kteří následkem toho již po dwau létech (1291) byli přinuceni 1291
přijmauti země swé též w léno od Wácslawa. Okolo téhož času
(1290) wešel Wácslaw we swazky přátelské s neznámým dle 1290
jména knížetem mazowským w Polsku, jemuž dal sestru swau Kunigundu za manželku, wzatau k tomu úmyslu z kláštera sw. Klary, w němž dotud přebýwala. Po smrti knížete Krakowského čili malopolského Leška Černého (1289) a brzy nato i nástupce jeho Jindřicha IV Wratislawského (1290) powolán jest Wácslaw od panstwa oné země na knížetstwí, kteréž i šťastně opanowal

1291 (r. 1291). Sestra Kunigundy matky Wácslawowy, Gryfina wdowa Leškowa, která mnoho ke zwolení Wácslawa přispěla, přestěhowala se do Prahy, a bydlila odtud při dwoře českém. Proti panstwí českému w Malopolsku zdwihl se Wladislaw Lokietek kníže kujawské. Wácslaw wytáhl proti němu z Prahy dne
1292 11. Srpna 1292. Wojsko české dobylo Sieradze, hlawního sídla Wladislawowa, útokem dne 28. Září toho roku, a Lokietek musil nyní i sám se zemí swau uznati wrchní panstwí krále českého.

Rowněž tak mohutně počínal si Wácslaw we poměrech swých k říši německé. Tchán jeho, král Rudolf, zemřel dne 15.
1291 Července 1291. S prawým zármutkem konali Wácslaw i manželka jeho Guta w Praze služby kostelní za jeho duši. Mezi Wácslawem wšak a nejstarším tehdáž synem Rudolfowým Albrechtem, kterýž se nyní ucházel o králowstwí Římské, byl welký hněw, k němuž příčinu zawdalo nedáwno předtím uražení jakés
1292 osobní při sjezdu jich obau we Znojmě na Morawě. Wácslaw překazil následkem toho zwolení Albrechta, a dopomohl působením swým při ostatních kurfirstech hraběti Adolfowi Nassowskému na trůn německo-římský (1292). We wzbauření panstwa rakau-
1293 ského proti Albrechtowi roku 1293 byl Wácslaw dokonce žádán, aby se ujal wéwodstwí rakauského, s něhož měl Albrecht býti sehnán. Tehdáž králowna Guta, jakožto sestra Albrechtowa, způsobila smíření mezi manželem a bratrem. Albrecht přijel na znamení toho ještě téhož roku do Prahy, a Wácslaw brzy nato s manželkau swau do Wídně, jeden od druhého ctěni hlučnými radowánkami.

Tehdáž nastala práwě léta nejhlubšího míru pro zemi českau jak doma tak zároweň i se wšemi sausedy. Král Wácslaw konal w ten čas weliké přípravy ke swému korunowání, které se při nastaupení jeho w panstwí nestalo. Slawnost tato, před-
1297 sewzatá konečně w Praze dne 2. Čerwna 1297 u přítomnosti mnohých knížat německých a polských, mezi nimiž i Albrechta wéwody rakauského, mnoha biskupů i jiných wysokých důstojníků duchowních a nesčíslného počtu panstwa a rytířstwa jak domácího tak cizího, wyznamenáwala se leskem a hlučností skoro přede wšemi podobnými slawnostmi w celém středowěku.

Digitized by Google

Zároweň s Wácslawem přijala i manželka jeho Guta korunu a 1297
druhé znaky důstojenstwí králowského w kostele sw. Wíta. Druhý
den po korunowání (3. Čw.) předsewzal Wácslaw se wznešenými
hostmi swými položení základního kamene ku kostelu při oblíbe-
ném klášteře swém we Zbraslawi.

Pohříchu obrátila se weselost této slawnosti již w málo
dnech nato w nejhlubší zármutek smrtí milowané manželky Wác-
slawowy dne 18. Červnа. Z desíti dítek, které jemu porodila
w desíti létech, bylo šest zemřelo před matkau. Rok před
slawností tauto (1296. 17. Kwětna) byla zemřela w Praze také 1296
Aneška sestra Wácslawowa, owdowělá po Rudolfowi bratru
Albrechta rakauského, která nějaký čas po smrti swého manžela
přiwezena byla ze Šwáb ke dworu bratrowu. Tělo její pocho-
wáno jest w Praze w kostele sw. Františka.

Obnowené přátelstwí mezi Wácslawem a Abrechtem obrátilo 1298
se ostatně w čas korunowání Wácslawowa konečně w branný
spolek proti králi Adolfowi we spojení s mnohými jinými knížaty
německými. Pomocí českau přemohl Albrecht Adolfa w bitwě
u Gellenheima dne 2. Července 1298, po které stal se jedno-
sworným zwolením od kurfirstů králem německým. Wácslaw
získal co odměnu za pomoci učiněné nejprwé Adolfowi a nyní
Albrechtowi město Cheb, markrabstwí mišenské a některé menší
částky říše německé.

Ještě wětšího rozšíření dosáhlo ale panstwí jeho brzy nato 1300
na wýchodě. Po smrti Přemysla welkopolského, který brzy po
opanowání Malopolska od Wácslawa obnowil název králowstwí
polského, přišlo do Prahy poselstwo pánů jeho země (1300),
kteréž králi Wácslawowi podáwalo dědictwí po něm spolu
s rukau jediné dcery jeho Reyčky. Wácslaw přijaw obojí podání
toto, wyprawil se opět wojensky do Polska ku přemožení jiných,
ježto se hlásili k trůnu, a dosáhl we Hnězdně korunowání na
králowstwí (1300 Srp.). Reyčka, chowána dotud na dwoře
Brandenburském, přiwezena jest ještě téhož roku w čestném
průwodu do Prahy, a odewzdána péči tety swé Gryfiny. Wáclaw
wykonal swatbu s ní teprw we třetím roce nato, dne 26. Kw. 1303
1303, a nazwal ji nowým jménem Alžbětau.

1301 Mezitím sotwa rok po nabytí koruny polské přijeli do Prahy také poslowé králowstwí uherského, tehdáž osiřelého, a žádali krále Wácslawa, aby přijal jejich korunu (1301. Čwc.). Dle náwrhu Wácslawowa zwolili syna jeho Wácslawa III za krále, kterýž uweden wojensky do Uher, korunowán jest již 26. Srpna toho roku w Bělehradě králowském, a nabyl panstwí nad celau zemí přes usilowání papeže Bonifacia VIII, aby usazen byl Karel Robert, kralewic Neapolský.

Rychlé a welikánské toto rozšíření moci české wzbudilo wšak krom rozepře s dworem papežským na nowo zase i zášti krále Albrechta. Hrozící spolek mezi papežem a králem Římským měl brzy za následek předewším zmožení se strany Karla Roberta w Uhřích. Hrdé žádosti Albrechta, kladené králi českému pod jménem domnělých práw císařských, ježto Wácslaw II zamítnul, měly za následek wyhlášení wálky říšské proti Čechám. Wácslaw, nemoha odolati na wšech stranách, wytáhl nejprwé
1304 w měsíci Čerwnu roku 1304 do Uher, wytrhnul syna swého z nebezpečenstwí od protiwníků jeho, a přiwedl jej s korunau i s ostatními králowskými klenoty uherskými nazpět do Prahy (w Srpnu). Nyní wytáhla wojenská moc říše německé i králowstwí uherského, kteréž Karel Robert opanowal, we spolku do pole proti Čechám, podobně jako někdy za Rudolfa Habsburského proti Otakarowi. Ale Wácslaw řídil obranu země swé mohutně, podporowán jsa jednoswornym spolupůsobením wšechněch stawů, mezi nimiž nebylo tentokrát odbojníků. Albrecht wtrhnul s welkau mocí až do středu země, a oblehl Kutnauhoru, po jejíchž pokladech dychtil nejwíce (18. Října). Zde kladli mu wšak statečný odpor hrdinowé z panstwa českého Jindřich z Lipé a Jan ze Stráže i měšťané němečtí jednostejně. Po zbytečném maření času musil před wojskem českým, zatím k němu se blížícím, odtáhnauti ze země s nepořízením a se ztrátau.

1305 K roku příštímu chystal se útok se strany české na země Albrechtowy. Ale mezi příprawami k němu rozmáhala se we Wácslawowi nemoc, která začátek wzala již na wýprawě jeho uherské. Po šesti měsících učinila konec jeho žiwotu roku 1305 dne 21. Čerwna.

Digitized by Google

ODDÍL II.

Staw Prahy we 13. a w prwní polowici 14. století.

1.

Místopis Pražský za krále Wácslawa II.

Po smrti krále Wácslawa II nastalo několik let plných zmatků a strastí w zemi české, potom pak následowalo panowání krále Jana, za něhož nebyl staw země o mnoho utěšenější; pročež za celého tohoto dlauhého času nestalo se mnoho k nowému zwelebení hlawního města českého.

Uchopujeme se proto této chwíle k ohlédnutí se dílem nazpět a k wyobrazení sobě Prahy jak dle místopisných poměrů tak dle společenského stawu obywatelstwa za času posledních Přemyslowců. W ohledu místopisném wmyslíme se hlawně w poslední léta krále Wácslawa II jakožto w určitau dobu; při wypsání wšak poměrů společenských wezmeme hned zároweň také ohled na celý čas potomní až do smrti krále Jana.

a) Staré město Pražské.

Od času obezdění hlawní části někdejšího podhradí Pražského na prawé straně Wltawy obrací powstalé tím Staré čili wětší město Pražské (antiqua civitas, major civitas, alte stat, grosse, grössere stat) pozornost naši přede wším jiným na sebe, jakožto wlastní střed žiwobytí městského. [25])

Hradby od krále Wácslawa I wystawené táhly se okolo Starého města dle celého nynějšího rozhraní mezi ním a Nowým

[25]) Název *major civitas* je častější; nicméně wšak již *Continuator Cosmae* (p. 462) užíwá při roce 1282 názwu *civitas antiqua*.

Digitized by Google

městem, začínajíc dole blíž řeky Wltawy proti kostelu sw. Klimenta na Poříčí, dle nynějšího Josefského plácku, dle Příkopa a Nowých Alejí až zase blízko řeky. Odtud šly dle Wltawy až ku kamennému mostu Juditinu, wšak tak, že mezi nimi a řekau zůstáwala značná mezera asi od zadní strany domů nynější ulice Poštowské, tak že i mlýny blíž nynějšího mostu stály již za zdmi městskými wenku. [26]) U mostu, který se začínal několik kroků doleji než nynější, totiž wedlé samého špitálu křižownického, dotýkaly se břehu. Odtud dále zastáwal špitál křižownický místo hradeb, s nimiž stawen byl skoro w stejném čase (1252, 1253). Doleji wšak od špitálu wybýwalo zase prázdné místo mezi hradbami a řekau dle Židowského města až za kostel a klášter sw. Františka. Blíž sw. Walentina prodáwalo se na tomto prázdném místě, tedy na nynějším Reydišti dříwí, [27]) a až do roku 1339 býwal tudíž skládán i hnůj z města. [28]) O něco dále odtud byly břehy tehdáž kopcowaté, pročež se w pozdějších časích nacházejí zmínky o lomích w těch místech.

Opewnění Starého města záleželo po celé čáře obrácené wen k nynějšímu Nowému městu ze dwojí zdi a dwau příkopů, mimo které ještě šla kolem strauha, kterau prý dešťowá woda, čili jak se mysliti dá, wůbec woda, když trochu wystaupila, tekla od Wltawy až zase k Wltawě. [29]) Na stranách obrácených k Wltawě byla nepochybně jen jednoduchá zeď. Nade zdmi ale wznášely se wůkol wysoké wěže, zwláště při branách; a též

[26]) O mlýnech těchto rozumím listině od r. 1281 w bibliothece Pražské, kterau prodáwá Judita abatyše sw. Jiří klášteru Plaskému čtwrt jezu swého kaupeného od kláštera Ostrowského „siti (t. obstaculi) retro curiam eorundem abbatis et conventus (de Ostrow) Pragae in Wiltaua“, na kteréžto čtwrti jezu wystawil opat Plaský dle též listiny mlýn, a mluwí se o případnosti, kdyby se potom tamže wystawilo wíce mlýnů. Klášter Ostrowský měl dwůr wedlé kostela sw. Ondřeje w nynější Poštowské ulici. Srow. doleji wyprawowání o tomto kostele na str. 220.

[27]) Dle listiny w archivu městském.

[28]) *Lib. vetust. privil.* p. 41.

[29]) O tom listina Karla IV r. 1347 daná Staroměstským z příčiny založení Nowého města: „und in denselben *greben* und *forgreben* bis an die *flutrinne*, als das regenwasser fleusset und geet zu ringe umb ir stat von der Multa bis an die Multa.“

mnohé wyšší domy stojící wedlé zdí městských byly zřízeny k silnější obraně. [30])

Do Starého města wedlo, pokud nám známo, třináct bran (portae, valvae) neb menších forten. Čtyry z nich nacházely se welmi blízko sebe w části zdí městských od dolejší Wltawy až k nynější Prašné wěži, kdež nejspíš při každé ulici, ježto hned w časích před obezděním města wedly odtud na Poříčí, uznáno bylo za dobré zanechati průchodu branau. Jmenuje se totiž:

1. brána blíž kostela sw. Františka nejblíže Wltawy (porta circa S. Franciscum);

2. brána na konci Dlauhé třídy (porta in longa platea);

3. brána sw. Benedikta wedlé kostela toho jména na konci nynější ulice Kralodworské (valva Sancti Benedicti);

4. branka malá w místech nynější Prašné wěže, wedlé domu řečeného odtud u Wěže (někdejšího generalního kommanda, č. 587), pročež nacházíme jí r. 1310 jmenowati branau Mikuláše od Wěže (porta Nicolai de Turri, porta domui Nicolai de Turri annexa). We wětším wzdálí odtud následowala při Nowém městě u sw. Hawla:

5. brána Swatohawelská (porta S. Galli) čili brána Nowého tržiště (porta Novi fori) na nynějším tak nazwaném Mostku;

6. branka čili fortna na konci nynější ulice Perlowé;

7. brána sw. Martina (porta S. Martini) čili jinak brána Zderazská (porta Zderaziensis) na nynějším Perkšteině;

8. brána u sw. Stěpána na nynějším plácku Štěpánském blíž Poštowské ulice. U wšech těchto bran nacházely se mosty přes příkopy městské, od čehož práwě doposud se zachowal názew Mostku u někdejší brány Swatohawelské; [31])

[30]) Quia Praga cum muris, excelsis *turribus* et fossatis ac *elevatis domibus* fortiter civitas est munita, quod ipsa, concordantibus incolis, reputatur inexpugnabilis. *Chron. Aulae Regiae* u Dobnera Mon. V. p. 261. W nejstarší knize Staroměstské od roku 1310 zmiňují se při témž roce z wěží Staroměstských wýslowně: *turris in acie S. Francisci* snad u samé Wltawy proti Poříčí, a *magna turris circa S. Stephanum* u Štěpánského plácku w Aleji, pak při roce 1312 *turris in longa platea.*

[31]) Nejstarší zmínka o těchto mostech přes příkop nachází se w počtu z přijatých pokut roku 1324 (w nejstarší knize Starom. f. 26), kdež uwodí se wydání „ze vier toern der stat uf die brucken IIII schock, ye auf di bruck I schock.“

Digitized by Google

9. branka blíž kostela sw. Ondřeje, tedy w nynější uličce Přewozní, wedaucí k řece;

10. branka podobná blíž kostela sw. Jana na Zábradlí, tedy při nejdolejší části Pošťowské ulice, wedaucí též k řece;

11. brána mostská skrz wěž při mostě wedlé Křižowníků, wystawenau nepochybně zároweň se zdmi městskými na této straně roku 1253;

12. brána blíž kostela sw. Walentina, wedaucí na nynější Reydiště u Wltawy;

13. branka jakás u řeky za Židowským městem, někde blíž Košerského domu jejich (číslo 278). [32])

[32]) O žádné z těchto bran Staroměstských nezachowala se nám wýslowná zmínka ze 13. století. Ale w nejstarší knize Staroměstské jmenují se hned při roce 1310 porta *circa S. Franciscum*, porta *in longa platea*, porta *S. Benedicti*, porta *Nicolai de Turri* (o které též při roce 1310 mluwí kronika Zbraslawská na str. 243, 262, též Beneš z Weitmile p. 221, který ji nazýwá *portam ibi exiguam*), porta *Novi fori*, porta *Sancti Martini*, porta *circa hospitale*, kterau se nejspíš rozumí brána mostská, a *portula inter Judaeos*. Není žádné příčiny pochybowati, žeby se těchto 8 bran nebylo i o několik let dříwe, za panowání Wácslawa II, nacházelo w těch samých místech. O bráně *sw. Walentina* nachází se prwní zmínka w listině od r. 1339, o bráně u *sw. Ondřeje* w *Summa Gerhardi* w bibliothece university Pražské asi z téhož času (pag. 138), o ostatních owšem teprwé w 15. století w městských knihách, a sice o bráně u *sw. Jana* na Zábradlí ponejprw při roce 1412, o *fortně* na konci Perlowé ulice r. 1412, a o bráně u *sw. Štěpána* r. 1456; poněwadž ale tehdáž bran těchto nebylo ani již zapotřebí, nýbrž zůstáwaly jen co ostatky někdejších hradeb Staroměstských, tehdáž již stržených, jest wíce než ku prawdě podobné, že stáwaly aspoň na každý spůsob již před založením Nowého města. — O *wěži mostské* na Starém městě máme nejstarší zpráwy od roku 1319, kdež kronista Zbraslawský mluwí o „turres in utraque parte pontis“ (str. 373), w knize Staroměstské od r. 1310 při roce 1320, kdež se jmenuje „custos turris in ponte circa hospitale“, a w listinách od r. 1330 a 1335, kdež se mluwí o wězení „uf dem turm bey dem spital uf der bruken“. — Polohu brány *sw. Benedikta*, o nížby třeba mohla býti pochybnost, nebylali totožná s branau na konci Dlauhé třídy, určuje blíže listina bibliotheky universitní w Praze od r. 1332, kdež se prawí: domum nostram sitam ex opposito contra ecclesiam seu prope portam S. Benedicti in civitate Pragensi, quae quondam a longis temporibus retroactis erat domini Pytrolfi viri nobilis; což hodí se jen k ulici Kralodworské. Názew brány na Nowém tržišti *porta S. Galli* nachází se ponejprw u Beneše z Weitmile při roce 1347 (Script. rer. Boh. Tom. II. p. 344), kdež zároweň wyswítá poloha, poněwadž

Digitized by Google

Ze staweb uwnitř Starého města Pražského jsau to w této době tak jako w starší předešlé skoro jen kostely a kláštery, o nichž se nám zachowaly určité sauwěké zpráwy. Z památek 13. a z prwní polowice 14. století dá se o 23 kostelích na Starém městě buď s jistotau, bud aspoň s welkau podobností ukázati, že stály již za času panowání Wácslawa II. Mezi nimi byly tehdáž bezpochyby nejwýstawnější kostelowé klášterní, jichž bylo sedm. Z přízně králů a králowského rodu radowal se mezi nimi dle wšeho nejwíce:

1. Kostel *sw. Františka* s dwojím klášterem Františkánů a jeptišek sw. Klary, založený od Anešky. Krom zakladatelky samé, kteráž zemřela w čas welkých strastí w zemi za poručnictwí Otty Brandenburského roku 1282, byly w kostele tomto pochowány, jak již dílem jinde zmíněno, králowna Kunigunda,

se prawí, že před tauto branau založil Karel IV klášter Karmelitánů (nyní Františkánů) u matky boží Sněžné. Brána sw. Martina nazýwá se *Zderazskau* ponejprw we knize konsistoře Pražské od r. 1393 při roce 1398 (fol. 218): valvae Zderaziensi, per quam transitur versus monasterium Zderaziense et Wyšehradense.“ Poloha *branky za Židy* u Košerského domu (gallimordium) wyswítá z wíce zmínek we knihách Staroměstských z 15. století. — Zmínky o branách u sw. Jana na Zábradlí a u sw. Walentina jsau tak jako o této za Židy zároweň proto zajímawé, že z nich widěti jest, kudy šly zdi městské u Wltawy, o nichž jsau zpráwy jen welmi wzácné. O bráně u sw. Jana na Zábradlí čteme totiž we knize Staroměstské od r. 1404 při roce 1412 (fol. 314): prope S. Johannem in Vado, penes portam, per quam transitur ad aquam Multawiae; o bráně u sw. Walentina w listině již zmíněné od r. 1339: „per aquam Wultawae de loco domus hospitalis Pragensis usque ultra portam, ubi situm esse videtur S. Valentini (sic.),“ a dále o témž místě: „quod eundem locum de muro civitatis usque ad praedictam aquam praecludere et praecingere possitis.“ O směru zdí městských wedlé Poštowské ulice nedaleko Wltawy swědčí také dwě místa w listinách o domu kláštera Ostrowského, později Zbraslawského, při kostele sw. Ondřeje w též ulici, a sice w listině od r. 1288: „domum in area nostra (monasterii de Insula) seu super fundum nostrum circa muros Pragensis civitatis, contiguam ecclesiae S. Andreae,“ a w listině od r. 1356: „aream quandam, et in ipsa area brasiatorium ... ex opposito curiae dominorum praedictorum abbatis et conventus.. versus murum et fluvium Multaviam;“ konečně místo w *Summa Gerhardi* pag. 138 již wýše dotčené, kteréž zní: in tertia parte stubae balnearis in ripa fluvii Vultauae, exeundo portam apud ecclesiam S. Andreae propiorem, sitae.

wdowa po Otakarowi II, potom pak manželka Záwišowa (1285), a Aneška, dcera její, wdowa po Rudolfowi rakauském (1296). Také chowaly se w něm wzácné ostatky swatých, darowané Anešce od papeže Innocentia IV r. 1251, mezi nimiž byl zejména prst sw. Mikuláše. [33]) Druzí kostelowé klášterní byli:

2. Kostel Dominikánů čili bratří řádu kazatelského u *sw. Klimenta* blíž mosta, w němž pohřben byl roku 1296 syn krále Wácslawa, jménem Jan, narozený teprw rok předtím. O wýstawnosti kláštera při něm dá se poněkud sauditi z toho, že se w něm roku 1281 držel sněm, o kterém učiněna zmínka při wyprawowání příběhů onoho času.

3. Kostel *sw. Jakuba* při klášteře Minoritů, zawedených za prwních let panowání Wácslawa I, dostawený o něco později, totiž roku 1244, we kterém byl poswěcen. [34]) W refektáři klášterním, nepochybně welmi prostranném, slaweny bývaly we 14. století hody při korunowáních, drženo několik sněmů a odbýwány jiné slawné wýkony.

4. Kostel *sw. Benedikta* s kommendau řádu rytířů německých, o němž nachází se prwní zmínka w listině od roku 1306, wšak jakožto dáwno stáwajícím.

5. Kostel *sw. Wawřince* (nyní sw. Anny) Templářů.

6. Kostel při špitále Křižowníků wedlé mosta ke cti *sw. Ducha*, založený nejspíš zároweň se špitálem samým roku 1252. [35])

7. Kostel *sw. Kříže wětšího* nyní zrušený, blíž Wltawy wedlé špitálu Milosrdných, s klášterem řádu sw. Augustina de poenitentia beatorum martyrum, založený roku 1256 za krále Přemysla Otakara II. [36])

Mezi kostely swětskými, jichž počítáme 16, byl

8. kostel sw. Mikuláše (nyní zrušený), tehdáž hlawním kostelem měšťanstwa Pražského, jakž se sauditi dá z toho, že

[33]) *Cosmae. Cont.* 379. *Beneš* 358.

[34]) *Cosmae. Cont.* 371.

[35]) *Cosmae Cont.* 382.

[36]) K tomu wztahuje se následující zpráwa w *Cont. Cosmae* 389: Eodem anno in XL. dom. papa Alexander confirmavit quandam novam religionem, quae dicitur Beatorum Martyrum, cujus fratres Pragae apparuerunt ante festum beati Wenceslai.

Digitized by Google

se w něm skládaly přísahy [37]), podobně jako za starších časů obce německé w kostele sw. Petra na Poříčí. Z okolnosti této dá se s něktерau podobností také sauditi, že snad založen byl práwě od měšťanstwa w čas, když se kostel sw. Petra dostal z rukau obce německé rytířům německým, tedy asi za Přemysla I. Wýslowná zmínka nejstarší o něm jest od roku 1273. [38]) Nedaleko něho byl

9. Kostel *sw. Linharta*, nyní též zrušený (na místě nárožního domu s číslem 128), který se ponejprw zmiňuje w listině od roku 1298, jakožto již dáwno (a multis retroactis temporibus) stáwající. — Nedaleko odtud na nynějším Marianském plácku při domě pod číslem 102

10. Kostel *panny Marie na Lauži* (in Lacu), o němž sice prwní zmínka jest teprw roku 1332. [39])

11. Kostel *sw. Martina menšího*, wyskytující se ponejprw též w roce 1332, stál w ulici Platnéřské proti nynějšímu Clementinu někde blízko ulice Walentinské.

12. Kostel *sw. Walentina* wedlé brány dle něho nazwané (w ulici Walentinské při domě č. 56) zmiňuje se nejprwé roku 1253. [40])

13. Kostel *panny Marie před Týnem*, náležející kapitule Wyšehradské, nazýwal se posawad kostelem špitálským, [41]) ačkoli pochybno jest, zdali ještě i tehdáž skutečně stáwal starodáwný špitál pro cizince, o němž jsau zmínky ze 12. století.

14. Kostel *sw. Haštala*, w němž se okolo roku 1234 některý čas nacházel špitál potomních Křižowníků, zmiňuje se od té doby jen dosti pořídku teprw we 14. století. Mezi slawnější kostely Staroměstské náležel

15. Kostel *sw. Hawla*, jakožto wlastní kostel měšťanstwa někdejšího Nowého města dle něho nazwaného. Při něm nachá-

[37]) Dle listiny od roku 1296 w knize Staroměstské od r. 1310.

[38]) *Cosmae Cont.* 418.

[39]) W listině kláštera Břewnowského, nalezené od *Bočka*.

[40]) U *Erbena* 610.

[41]) Ecclesia S. Mariae dicta *de hospitali*, ecclesia S. Mariae *hospitalis* w listinách kapituly Wyšehradské od r. 1274, 1279 a jiných wíce.

Digitized by Google

zel se, neznámo jak dlauho, klášter Magdalenitek, o němž máme jedinau zmínku w listině od roku 1282. [42])

16. Kostel *sw. Michala,* od něhož posawad jméno má Michalský klášter (to jest dům č. 461) w Sirkowé ulici, zmiňuje se nejprw roku 1311.

17. Kostel *sw. Jiljí* nejprwé roku 1238, a sice co kollegiatní. Nějaké wětší přestawowání w tomto kostele musilo se díti okolo roku 1293, we kterémž Jan farář u sw. Jiljí odkazuje 10 hřiwen stříbra na stawbu choru (ad opus chori) téhož kostela. [43])

18. Kostel *sw. Filippa a Jakuba* (nyní zrušený, wedlé technického ústawu na místě nynějšího domu s číslem 238), o jehož stáří jen z toho saudíme, že se we druhé polowici 14. století objewuje co kostel farní.

19. Kostel *sw. Martina „we zdi"*, jakž se od času obezdění města nazýwal pro rozdíl od sw. Martina menšího, uwedli jsme již na swém místě co starodáwný. Podobně nazýwal se

20. Kostel *sw. Štěpána „we zdi"* wedlé brány dle něho nazwané na nynějším Štěpánském plácku proti domu policejní direkcí, s rozdílem od kostela sw. Štěpána na Rybníčku. Zmiňuje se nejprwé r. 1310 w nejstarší knize Staroměstské. Starodáwný byl, jak již dotčeno,

21. Kostel *sw. Kříže menšího* posud stojící w Poštowské ulici, ač o něm první zmínka jest teprw roku 1379 [44]); rowněž

22. Kostel *sw. Ondřeje* s dworem na půdě kláštera Ostrowského wystaweným od probošta Wyšehradského Petra, prodaným od něho r. 1288 klášteru Milewskému, od něhož se později dostal Zbraslawskému, kterýžto dwůr posud znám jest pod jménem Zbraslawského dwora w Poštowské ulici (číslo 287); [45]) konečně

23. Kostel *sw. Jana na Zábradlí* (S. Johannis in Vado),

[42]) Priorissa et conventus Magdalenitarum apud S. Gallum juxta civitatem Pragensem, praví se několikkrát po sobě w této listině (w bibliothece univ. Pražské), kdež toto *juxta* patrně jest ještě upomínka na zwláštní Nowé město *wedlé* wlastního města Pražského.

[43]) Testamentum Johannis presbyteri, rectoris eccl. S. Egidii, in libro proclamationum IV. w deskách manských.

[44]) W knize konsistorialní od r. 1377 p. 240.

[45]) Wiz o něco wýše w notách 26, 32.

Digitized by Google

též nepochybně starodáwný, jmenuje se ponejprw w listině od roku 1320.

O prostranstwích a ulicích na Starém městě máme z tohoto času ještě wždy zpráwy nad pomyšlení nedostatečné. Dá se sice mysliti, že jména jejich byla již tehdáž wětším dílem ta samá jako we druhé polowici 14. století, kdež se s nimi seznamujeme mnohem úplněji. Nicméně wšak, poněwadž nám w tom ohledu schází wšeliký positivný základ, přestaneme zde pauze na uwedení několika jmen sem náležcjících, ježto se nám zachowala w pamětech před rokem 1348, jakožto rokem založení Nowého města Pražského.

Staré tržiště (forum sive placza civitatis, forum antiquum), [46]) posawadní welký rynk Staroměstský, bylo hlawním weřejným místem we městě. Na něm držíwaly se nejen obyčejné trhy týdenní, nýbrž nacházely se i krámy wšelikého druhu, jak se zdá, nejčetněji. Krámy kupecké (institae) zmiňují se na tržišti tomto již roku 1301 [47]), později roku 1327 dwojí krámy saukenné (huttae pannicidarum), jedny zděné a jedny dřewěné. Onyno nacházely se w podsíni přistawené k nárožnímu domu, který nyní jest radnicí Staroměstskau, tehdáž ale byl ještě domem saukromým, a náležel za krále Wácslawa II měšťanu Frankowi z Lauže (de Lacu), kterýž jej roku 1301 prodal bratřím Eberlinowi, Konrádowi a Jindřichowi od Kamenc (de Lapide). [48]) — I w této době jako w nejstarší býwaly na tržišti wykonáwány tělesné tresty nad zločinci, a sic u slaupu k tomu postaweného uprostřed trhu. [49])

[46]) Název *antiquum forum* čte se nejprwé w *Summa Gerhardi* p. 150; poněwadž ale *novum forum* zmiňuje se mnohem dříwe, musil i onen název býti starší.

[47]) W listině zachowané w *Liber vetustissimus privilegiorum* civitatis Pragensis.

[48]) Na teuto prodej wztahuje se listina od r. 1301 dotčená w notě práwě předcházející. Krámy saukenné zděné popisují se w listině od r. 1327 w *Liber vetustissimus* welmi obšírně dle polohy swé, které wšak podrobně předce již nyní wyrozuměti nelze. S listinau tauto sluší srownati jinau od r. 1338 tamže.

[49]) Statua in medio foro sita, in qua malefactores puniri consueverunt, stojí w listině od r. 1301 práwě zmíněné.

Část Staroměstského náměstí od nynější radnice obrácená k ulici Sirkowé nazýwala se tehdáž *trhem Tandlěřským* (Tandelmarkt); [50]) malé pak prostranstwí s jiné strany wedlé trhu, u kostela sw. Mikuláše, jmenowalo se Kuřím trhem (forum pullorum). [51])

Prostranností přewyšowalo trh starý *Nowé tržiště* čili *tržiště Swatohawelské* (forum novum, forum S. Galli), kteréž powstalo založením Nowého města u sw. Hawla, čili wlastně zahrnowalo celé toto Nowé město w sobě. Záleželoť z nynějšího trhu Owocného, Rytířské ulice, Tandléřského a Uhelného trhu dohromady, poněwadž mezi nimi nebylo ještě žádných stawení a ulic, dělících je od sebe. [52])

Menší prostranstwí byly *trh Uhelný* (forum carbonum), to jest nynější Kozí plácek, [53]) a místo řečené *na Lauži* (in Lacu), to jest nynější plácek Marianský u Clementina. [54])

Z ulic připomínají se: 1. *Dlauhá třída* (longa platea), nejprwé roku 1310, tehdáž jedna z nejhlawnějších, jakožto na hlawní cestě wedaucí do města od wýchodu prostředkem předměstí Poříčského, a dále až na tržiště; [55]) 2. sauběžná s ní *ulice Caletná* čili Celetná od domu Mikulášowa u Wěže až k tržišti (platea Celtnariorum, Czaltnergas); [56]) 3. ulice wedaucí z trhu ku kostelu sw. Jiljí (platea, qua itur a foro versus ecclesiam S. Egidii), jejíž jméno wšak se neudáwá; [57]) 4. *ulice Ostrožnická* (platea calcariatorum), to jest část nynější ulice

[50]) Wyswítá to z popisu krámů saukenných u nynější radnice, w němž jmenuje se do nich „introitus de foro dicto vulgariter Tendelmarcht, hostium, quod est in foro Tendelmarch."

[51]) Ponejprw při roce 1334 w kronice Zbraslawské p. 469.

[52]) Ponejprw zmiňuje se *novum forum* w kronice Zbraslawské při roce 1297 p. 124; český název *nowé tržišče* nalézá se u *Dalemila* 169.

[53]) Připomíná se nejprwé w *Summa Gerhardi* p. 114, 178, 782; o poloze jeho jakž dílem i ulic doleji jmenowaných podají se doklady na příležitějších místech we swazku druhém.

[54]) Franco de *Lacu* jmenuje se roku 1301; wiz o něco wýše na str. 221; domus sita *in Lacu* w *Summa Gerh.* p. 87.

[55]) W nejstarší knize Staroměstské fol. 234. *Summa Gerh.* 81.

[56]) W rukopise archivu Třeboňského C. N. 2 pag. 32 okolo let 1338 až 1344. *Summa Gerh.* 75, 88, 106 okolo téhož času.

[57]) W listině Pelzlowě r. 1288.

Digitized by Google

Platnéřské od Lauže až ke špitálu křižownickému;[58]) 5. pobočná k této *ulice sw. Walentina* (platea S. Valentini, Sant Valentinsgasse); [59]) 6. *ulice Swatoštěpánská* (platea S. Stephani), to jest nejspíš nynější ulice Poštowská; [60]) 7. ulice řečená *Boršow*, to jest nynější ulice Betlemská, snad i s pláckem Betlemským. [61])

Ulicí Židowskau (vicus Judaeorum) rozuměl se aspoň w širším smyslu celý okres čili město Židowské. W pamětech ze začátku 15. století nacházíme zmínky o branách do něho wedaucích z ostatního Starého města, po jejichž půwodu nikde nestáwá žádného sledu. Možná, že byly pozůstatky nějakého starého opewnění Židowského města ještě ze časů wětší wážnosti obce Židowské.

O wýstawnosti domů měšťanských a úhlednosti ulic w této době nesmíme si dělati žádného příliš pěkného představení. Jak se dá sauditi již z welkého ohně, který za času krále Wácslawa II (r. 1291) stráwil celé město, byla stawení tehdáž wětším dílem dřewěná, ano i w prwní polowici 14. století mluwí se o domích kamenných (domus lapideae) s jakýmsi wyznamenáním. Ulice byly, jak se zdá, práwě teprw w čase od obezdění města a wětšího zahušťowání obywatelstwa wšelikým spůsobem sužowány a znešwařowány. Při domích totiž bylo oblíbeno přistawowati podsíně a jiná přístřeší (testudines, tecturae), kteréž spočíwaly na pilířích, někde dřewěných, někde kamenných, a nad nimiž časem byly pak i wystaweny příbytky. Podobně měly domy i jiné rozličné wýstupky do ulice (praeeminentiae, überschuss), jimiž se rozšiřowaly na ujmu obecného místa. Sem tam byly ulice také přepaženy oblauky (swibbogen), přistawenými k domům, nad nimiž se přebýwalo. Do ulic a do podsíní wystrkowaly se wchody čili šíje sklepů (colla cellariorum) a zawírací dřewěná neb železná wíka krámů (německy *lid* nazwaná), na nichž

[58]) Roku 1332 w listině Bočkowě.

[59]) Roku 1333 w nejstarší knize Staroměstské fol. 58; roku 1346 w *Liber vetust. privil. civit. Prag.* pag. 18. *Summa Gerh.* 108.

[60]) R. 1339 w nejstarší knize Staroměstské fol. 41.

[61]) Nejprwé w listině bibliotheky univ. Pražské od r. 1323. Roku 1353 jmenuje se w listině užité od Hammeršmida (pag. 217.) ecclesia S. Andreae in Borssow.

se wykládalo zboží. Pomyslíme-li si k tomu rozličné jiné nerownosti w ulicích, kterých bylo mnoho, potom bláto a prach, které se musily stále střídati, poněwadž nebylo žádné dlažby, a wzpomeneme si, že bylo ještě w obyčeji hnůj ze chlíwů wyhazowati na ulici, odkudž odwážel se nepochybně jen za čas jednau, obdržíme arci obraz nepůwabný. [62])

b) *Nowé město pod hradem Pražským.*

Ze Starého města přišlo se přes most do Nowého města pod hradem Pražským čili menšího města Pražského (Nova civitas sub castro Pragensi, minor civitas, die kleine stat, minner stat). [63])

W porownání se Starým městem bylo tehdáž owšem o mnoho menší. Zdi a příkopy, kteréž je objímaly, šly od hradu Pražského čili od hory hradské při welikých předních wratech zámeckých dolů k nynější Ostruhowé ulici a přes ni dále po Swatojanském kopečku; nakloňowaly se zde w lewo, a táhly se pak dle nynějšího Malostranského Owocného trhu a Prokopské ulice až ku kostelu panny Marie konec mosta, jehož ohrazení náspy, zdmi a baštami spolu s Malostranskau wěží mostskau a domem biskupským s druhé strany od ní již jsme nahoře popsali. Od wěže mostské a domu biskupowa wedena byla zeď dále rownau čárau až k zadní čili menší bráně hradské.

Proti hradu nemělo toto město žádné zwláštní ohrady; proto powažowalo se mnohem wíce nežli Staré město za jakés příslušenstwí hradu, a nazýwáno druhdy dle starodáwného

[62]) O podsíních, wýstupcích, hrdlech sklepů a jiných nerownostech w ulicích lze se nejwíce dočísti w nálezu konšelů Pražských o dláždění města roku 1331. — Praeeminentiae, quae *oberschus* dicuntur, zmiňují se také w *Summa Gerh.* 108.

[63]) Název *Nowého města* jest prawý auřední, a nachází se krom starých zmínek w listinách od roku 1262, 1271, 1285 atd. jmenowitě také na nejstarších pečetech městských. Název „*minor civitas*" nachází se nejprwé w kronice Zbraslawské při roku 1310 (p. 265), pak w nejstarší knize Staroměstske roku 1332; *minner stat* w též knize roku 1333, *kleine stat* w listině roku 1394.

Digitized by Google

zwyku ještě wždy také i podhradím Pražským (suburbium Pragense). [64])

Nowé město mělo, pokud nám známo, 6 bran. První byla

1. brána hořejší čili Strahowská (porta superior, porta Strahowiensis), kterauž se wycházelo z nynější Ostruhowé ulice, mezi domy pod čísly 216 a 244 nad kostelem Kajetánů, jdauc z města nahoru ke Strahowu. Blízko ní byla

2. fortna jakás o něco doleji pod kopečkem Swatojanským;

3. brána Aujezdská blízko Malostranského rynku na konci uličky z něho na Owocný čili Nowý trh wedaucí;

4. brána blíž kostela panny Marie (Maltanské) na konci uličky, wedaucí k němu z ulice mostské (mezi nynějšími čísly 285 a 286), tak že kostel sám byl wlastně wenku z města u samých zdí městských. Blízko odtud byla

5. brána přes Wltawu čili k mostu, konečně pak

6. brána Písečná, asi w nynější Waldšteinské ulici, nedaleko za předním stawením Waldšteinského paláce (snad asi u domu čís. 157). [65])

W malém objemu Nowého města Pražského, takto wyznačeném, nacházelo se za času krále Wácslawa, pokud nám známo, pět kostelů, z nichž dwa byly klášterní, tři swětské. Nejslawnější byl

1. Kostel *panny Marie konec mosta* (in pede pontis) při

[64]) Tak k. p. nazýwá se r. 1283 u pokračowatele Cosmy *ecclesia S. Nicolai in suburbio Pragensi* (p. 468), rowněž w kronice Zbraslawské *ecclesia S. Thomae in suburbio* (p. 53), a w listině od r. 1309: *ecclesia S. Wenceslai* (na nynějším Wlaském place) *in suburbio castri Pragensis.*

[65]) O branách a zdech Malostranských zachowalo se nám mnohem méně zpráw nežli o Staroměstských. Nicméně zmiňují se brána *Strahowská* čili *hořejší* roku 1386, brána *Aujezdská* r. 1395 w listinách, brána *Písečná* (porta versus Arenam) w *Summa Gerhardi* p. 117, později r. 1412 w knize Staroměstské od r. 1404; *fortna* blíž kopečka Swatojanského roku 1427 w knize Staroměstské od r. 1413. Brána u *panny Marie* (Maltanských) stála ještě w nowějších časích skutečně. — Na zdi městské na Malé straně wztahují se místa u kanowníka Františka na str. 24, 65, u pokračowatele Cosmy str. 430, 438, u opata Zbraslawského str. 53 a listina od r. 1286, kdež se jmenuje ecclesia S. Thomae *juxta muros* civitatis Novae sub castro Pragensi.

klášteře Johannitů, o jehož půwodu mluwili jsme již w době předešlé. Druhý byl

2. Kostel *sw. Tomáše,* neznámo kdy wystawený, snad od opatů Břewnowských na půdě náležející jich klášteru wedlé samých zdí městských. Roku 1285 uwedl do něho král Wácslaw II se swolením biskupa Tobiáše mnichy řádu paustewnického swatého Augustina, a darowal jim kostel i s městištěm k němu náležejícím a s městištěm Konráda ze Žatce, měšťana Pražského. [66]) Opat Břewnowský dal k tomu swolení swé zwláštní darowací listinau roku 1286. Hlawním městským kostelem byl

3. Kostel *sw. Mikuláše,* wystawený nejspíš přičiněním měšťanstwa Malostranského r. 1282, wyswěcený od biskupa Tobiáše dne 12. Ledna 1283. [67])

4. Mnohem starší byl, jak se zdá, někdejší kostel *sw. Wácslawa* na městišti nynějšího zèmského domu w rohu proti c. k. místodržitelstwu na Wlaském place, ačkoliw se připomíná ponejprw teprwé roku 1309; [68])

5. Kostel *sw. Michala* pod hradem (někdy při nynějším domě č. 171 w Pětikostelské ulici), který se we druhé polowici 14. století wyskytuje co farní; z čehož sauditi lze o wětším jeho stáří.

Ze swětských staweb známe určitě dle polohy jediný *dům biskupský* wedlé mosta po prawé straně, od řeky jdauc, kdež jak řečeno, prwní zmínka o něm se děje roku 1249. Zaujímal zajisté welkau prostoru několika nynějších domů s té strany Mostské ulice, w nichž posawad zbytky jeho stawby se nacházejí. [69]) W čas wálky mezi Wácslawem I a synem jeho Otakarem byl, jak též již wyprawowáno, wypálen, pak roku 1253 od biskupa odcizen, když se okolo něho dělaly hradby. Musil wšak dosti brzy nato zase býti nawrácen we jmění biskupa, jakž shledáwáme hned roku 1264 a určitěji roku 1278. [70]) Bi-

[66]) *Chron. Aulae Regiae* 53 a listina darowací r. 1285.
[67]) *Cosmae Cont.* 468.
[68]) W listině kapituly Pražské.
[69]) Jakož na příklad wěž w domě pod číslem 47.
[70]) Listina kapituly Wyšehradské od r. 1264 má datum od biskupa Jana: in

Digitized by Google

skupům náležela w sausedství jeho welká zahrada již wenku za zdmi městskými ležící, jakož i ostrow pod mostem, t. j. nynější ostrow Kampa. [71]) Ačkoli měli biskupowé posawad také swůj starodáwný dwůr we hradě Pražském, byl předce dům tento na Malé straně u mosta již obyčejnějším jejich příbytkem. Za biskupa Jana, nástupce Tobiášowa, zwoleného roku 1301, bylo w něm dle zajímawého wyprawowání kanowníka Františka [72]) mnoho přestawowáno a zwelebowáno, dílem snad hned za prwních let jeho biskupstwí. Až dotud byly prý wrata hrubého díla ze dřewa a s plotem, též pokoje uwnitř neauhledné; biskup Jan wšak wystawil bránu s wěží z kamenů sekaných a tesaných welmi pewnau, wystawil sýpky od této brány až k wěži u mosta, kryté ciblami, a wykonal jiné stawby podobné dle potřeby. Domácí kapli swau dal krásně malowati a wyozdobiti obrazy wšech biskupů Pražských dle pořádku; w paláci čili wečeřadle byly na stěnách přidělány pěkné werše poučného i mrawného obsahu a namalowány štíty mnohých knížat, pánů a šlechticů českých. Též obzwláštní čili saukromá komnata biskupowa byla okrášlena rozličnými malbami a pěkně psaným a figurowaným wyznáním wíry, které biskup Jan za pozdějšího času swého žiwota přiwezl s sebau ze Říma. Waly a bašty s wnitřní strany města, wystawené w okolí domu biskupowa roku 1253, byly snad tehdáž dílem zase odstraněny jakožto již zbytečné.

c) *Hrad Pražský.*

Hrad Pražský změnil během třináctého století podobu swau nowým obezděním za krále Otakara II. Zdi a wěže od něho kolem hradu wystawené, jichž některá část doposud se za-

Praga in domo nostra; při roce pak 1278 čte se w pokračowateli Cosmy (p. 430) wýslowně: usque ad curiam domini episcopi trans flumen Wltawam.

[71]) Zmínka o obém w listině kapituly Pražské r. 1336, kdež se také jmenuje co náležející biskupowi od dáwna jakási „domuncula cum area sub turre, contigua domui episcopali."

[72]) Na stránce 65.

Digitized by Google

chowala na zadní straně obrácené ke Brusce, byly dle popisu kanowníka Františka tak zřízeny, že se kolem do kola od jedné wěže ke druhé mohlo přejíti po kryté chodbě. Brány toliko dwě wedly do hradu jako za starších časů, totiž přední čili weliká a zadní čili malá brána. Starý příkop před onau, 40 loket široký a 50 hluboký, byl roku 1278, nejisto zdali ještě za žiwobytí Otakara čili w prwním čase po jeho smrti, s jedné strany wyzděn, před ním pak k většímu opewnění hradu wystaweny ještě dwa příkopy, jeden menší wyzděný a druhý větší newyzděný, jenž měl 40 loket šířky a 30 loket hlaubky. Oba tyto nowé příkopy, zaujímawší místo asi mezi nynějším hlawním wjezdem do hradu a arcibiskupskau residencí, taženy byly od Brusky přes šířku zámecké hory i hned ještě dále okolo zdí Nowého města Malostranského až asi pod Swatojanský kopeček. Zároweň s nimi byl téhož roku 1278 udělán také příkop před zadní čili menší branau zámeckau, který rowněž začátek maje od Brusky, weden byl přes šířku Opyše, a dále podél celých zdí Nowoměstských až k biskupskému domu u mosta. [73]) Čtwero, nepochybně dřewěných, mostů wedlo přes příkopy tyto do hradu, z nichž tři byly po sobě při wjezdu do hlawní brány se strany Hradčanské, čtwrtý při branee zadní. Cesta ke hradu po hoře Opyši byla hájena po celé délce swé dwěma zdmi, wystawenými od krále Wácslawa I w čas strachu před Tatary. [74])

Palác králowský na hradě Pražském byl, jak se zdá, za předposledního roku panowání Wácslawa I (1252) rozšířen přistawením nowého křídla na západní straně [75]), ježto na wýchodní již tehdáž a snad od starodáwna wztahowal se až k nynějšímu kostelu Wšech Swatých. [76]) Toto nowé křídlo, stojící

[73]) *Cosmae Cont.* 430.

[74]) *Dalemil* p. 139: Král Prahy je sě hraditi, cestu k Wltawě činiti; což we variantech wykládá se: a dolów k řece cesty dělati; i dnes uzřéš tě dwě zdi stojiece, malými wrátci na hrad jdúce, a opět z hradu dolów po lewici ruce.

[75]) Pokračowatel Cosmy (p. 382) prawí o tom jen: Eodem anno .... etiam palatium a parte occidentali est constructum; čemuž owšem rozuměti lze jako přistawení nowé částky i jako pauhému přestawení.

[76]) O tom wiz nahoře na stránce 17 notu 60.

Digitized by Google

w prawo nedaleko od wchodu do hradu nad Rajskau zahradau tak nazwanau, míní se nepochybně *Rajským dworem*, připomínaným od Dalemila. [77] Při sklonku krále Wácslawa II, okolo roku 1303, lzeli se bezpečiti úplně na letopočet we zpráwě o tom zachowané, palác králowský celý pohořel, a zůstal odtud delší čas neobnowen; k čemuž hned za prwní chwíle snad příčinu zawdalo welké zaneprázdnění krále Wácslawa bauřliwými záležitostmi zahraničnými, které owšem spůsobowaly útraty méně odkladné. [78]

Z jiných swětských stawení wnitř hradu Pražského připomíná se ještě posawad i we druhé polowici 13. století dům biskupůw blíž průčelí hradu proti wěži biskupské od starodáwna tak nazwané; [79] pak dům purkrabí Pražského, kterýž stál wedlé zadní brány zámecké, [80] též dům nejwyššího komorníka králowstwí českého, [81] jakž podobně měli nejspíš i jiní úředníci zemští swé zwláštní domy we hradě, náležející k jich úřadům.

Přední swatyně národu českého, kostel sw. Wíta we hradě Pražském, zachowal během 13. i za prwních čtyr desítiletí 14. století celkem, jak se zdá, tu samau zewnější podobu, kterau měl od času wyhoření při obležení Prahy roku 1142. Toliko wěž kostelní za zwonici slaužící pobořila se roku 1264 silnau wichřicí dne 20. Unora, jest pak znowu oprawena roku 1270 péčí biskupa Jana III z Dražic. [82] Týž biskup dal roku 1276 po-

[77]) Na str. 37, a mezi varianty na str. 191.

[78]) Hlawní zpráwa o tom nachází se w kronice opata Zbraslawského při roce 1333 (p. 466), kdež prawí se o Karlowi IV: Incepit mox ruinosa aedificia regalia, quae prius *ante annos XXX* igne concremata fuerant et desolata jacuerant.

[79]) *Cosmae. Cont.* 438.

[80]) Prwní zmínka o dworu purkrabí na hradě nalézá se w knize Starého pána z Rosenberka (Palackého Archiv český I 459), později při roce 1333 w kronice Beneše z Weitmile (p. 309). Poloha známa jest teprw z pamětí druhé polowice 14. století.

[81]) Curia domini Andreae camerarii in castro, w listině u Dobnera (Mon. VI. 32).

[82]) Možná sice, že se we zpráwě o tom we pokračowateli Cosmy myslí pokaždé jiná wěž. Při roce 1264 prawí se: Aedificium turris Pragensis ecclesiae, quod vulgariter dicitur campanarium, corruit; při roce pak 1270: Turris Pragensis ecclesiae, quae *ante multos annos* corruerat, re-

Digitized by Google

kryti kostel pěknými a trwanliwými taškami z kamene, a učinil dwě okna weliká umělého i nákladného díla ze skla, na němž nacházely se malby obsahující předměty ze starého i nowého zákona. [83]) Starší, též sklcněná okna kostelní byla wětrem wytlučena dne 28. Ledna 1264. [84])

Uwnitř kostela byl roku 1252 chor wyzdwižen, a w něm postawen krytý pulpit od děkana Wíta, kterýž druhý podobný zhotowiti dal pro střídníky k zpíwání o zeleném čtwrtku. [85])

Krom starodáwných kaplí, již při popise předešlém zmíněných, totiž *kaple sw. Cosmy a Damiana* s kryptau téhož jména, pak *sw. Martina, sw. Gotlharda* a *sw. Tomáše* na hřbitowě při kostele zmiňují se co k němu náležející na nowo předně ze wšech nejslawnější *kaple sw. Wácslawa* (nejprwé roku 1227), pak *kaple sw. Bartoloměje*, někde kromě kostela stojící (nejprwé r. 1250), *kaple sw. Michala*, určená k oblékání kněží w mešné raucho, rozšířená a wymalowaná péčí děkana Wíta, který w ní také wystawil oltář sw. Michala; *kaple sw. Stanislawa a Oswaldu* s oltářem téhož jména založeným roku 1259; konečně *kaple sw. Ducha* w ambitu kostela (jmenowaná nejprwé roku 1343). Tak jako w těchto třech kaplích posledně jmenowaných nacházely se nepochybně i w ostatních oltáře swatých, dle nichž se nazýwaly. [86])

Krom toho ale nacházíme w kostele ještě 21 jiných oltářů wětším dílem již we 13. století nebo aspoň we 14. před začetím

parata est; při čemž nejwíce záleží na tom, jak přísně by se wážiti měla slowa: *ante multos annos*, poněwadž roku 1270 jen 6 let pominulo od pobořeni zwonice.

[83]) *Cosmae Cont.* 419.

[84]) *Cosmae Cont.* 406.

[85]) *Cosmae Cont.* 382. 412.

[86]) O kapli sw. Wácslawa s hrobem jeho wiz listinu od r. 1227 u *Erbena* p. 334 a w *Cosmae Cont.* p. 441; o kapli sw. Bartoloměje *Erben* p. 579 a *Cosmae Cont.* 385; o kapli sw. Michala *Cosmae Cont.* 382, 412; o oltáři sw. Stanislawa a Oswalda *Cosmae Cont.* 392; o kapli, w níž oltář tento byl, listina kapituly Pražské od r. 1309; o oltáři sw. Wácslawa w kapli téhož jména, rozdílném od jiného oltáře sw. Wácslawa, kterýž se níže uwodí, *Cosmae Cont.* p. 371; o kapli sw. Ducha listina kapituly Pražské od r. 1343.

Digitized by Google

stawby nowého nynějšího kostela. Hlawní byl, jak již řečeno, 1. *oltář sw. Wíta,* wedlé něhož zmínili jsme se již 2. o *oltáři sw. Mikuláše,* jakožto starém. Ostatní, ježto při nemožnosti udání polohy jich w někdejším kostele jmenujeme zde w pořádku dle prwotní zmínky o jednom každém, byly: 3. *oltář sw. Kateřiny,* poswěcený roku 1227, 4. *oltář sw. Ewangelistů,* wystawený roku 1245 od děkana Wíta po straně choru panny Marie; 5. *oltář panny Marie,* jeden z nejpřednějších, s obzwláštním chorem práwě zmíněným (1245, 1257); 6. *oltář swatých Mikuláše a Ludmily,* wystawený roku 1258 od biskupa Jana; 7. *oltář sw. Ondřeje a Štěpána,* znowu wyswěcený téhož roku od téhož biskupa Pražského; 8. *oltář sw. Štěpána* (1264); 9. *oltář sw. Matěje,* Ambrože, Jeronyma, Augustina, Řehoře a wíce jiných swatých, založený od děkana Wíta roku 1269, který před ním postawil také pulpit; 10. *oltář sw. Diwiše* s pulpitem od biskupa Jana postaweným roku 1276; 11. *oltář sw. Maří Magdaleny* též s pulpitem od biskupa téhož, postaweným toho samého roku; 12. *oltář sw. Wácslawa* wystawený za welikými dweřmi kostela (retro portam ecclesiae majorem) od Wojtěcha z Poděhus, syna Jaroše z Poděhus nejwyššího purkrabí Pražského, s nadáním od něho roku 1298; 13. *oltář sw. Sylvestra,* nadaný roku 1304 od biskupa Jana IV, který jej později roku 1336 dal přenésti na jiné místo, a zwolil sobě při něm hrob swůj wedlé hrobu swých rodičů; 14. *oltář sw. Petra* (1305); 15. *oltář sw. Wojtěcha* s hrobem jeho nákladně ze zlata a stříbra zhotoweným od biskupa Jana IV (1305); 16. *oltář sw. Šimona a Judy,* wystawený od králowny Alžběty, manželky krále Jana, a nadaný od ní r. 1325; 17. *oltář sw. Alžběty* (1328); 18. *oltář sw. Marty,* založený od biskupa Jana (po roce 1329, neli před rokem 1318); 19. *oltář sw. Wawřince,* založený od téhož; 20. *oltář sw. Diwiše* (1337); 21. *oltář sw. Prokopa* (1337). [87]

[87]) Zmínky o oltářích těchto w sauwěkých pramenech jsau následující: 1. o oltáři sw. Wíta listina od r. 1211 u *Erbena* p. 243, *Chronicon Aulae Regiae* při r. 1297 p. 122, *Franciscus canon.* 49; 2. o oltáři sw. Mikuláše jen ze starší doby *Cosmas* 268 při roce 1124; 3. o oltáři sw. Kateřiny *Cosmae Cont.* 369; 4. o oltáři sw. Ewangelistů *Cosmae Cont.*

O *sakristii* při kostele sw. Wíta (sacristia, sanctuarium), w níž krom drahých ostatků swatých a nádob, oděwů i jiných pokladů kostelních chowaly se, pokud známo, již we 13. století také důležité listiny zemské, jakožto w místě obzwláště bezpečném, mluwili jsme již při wyprawowání o laupeži w ní spáchané od Otty Brandenburského. Roku 1253 byla wymalowána, nejspíš péčí děkana Wíta, který tolik jiného učinil ke zwelebení kostela. [88])

Za jeho děkanstwí staweny jsau o dwě léta později (1255) nowé *warhany* w kostele, kterážto práce dokonána w postě roku 1256 nákladem 26 hřiwen stříbra. [89]) Rok nato (1257) dal biskup Mikuláš udělati nowá *nebesa*, nejspíš nad stolicí biskupskau w kostele. [90])

Z králowského rodu českého a jeho přátelstwa pohřbeni byli w kostele sw. Wíta za 13. století králowé Přemysl Otakar I († 1230) a Přemysl Otakar II, jehož tělo teprw okolo roku 1297 přiwezeno ze Znojma do Prahy, Rudolf rakauský, swat krále Wácslawa II (1290), Otakar syn Wácslawůw zemřelý co dítě (1288) a králowna Guta manželka Wácslawowa (1297).

Mezi poswátnými ostatky, jimiž obdařen jest kostel Pražský během 13. století, zmiňují se částky těl sw. apoštolů Tomáše,

371, 412; 5. o oltáři panny Marie *Cosmae Cont.* 390, 408, 439, *Francisc.* 26; 6. o oltáři sw. Mikuláše a Ludmily *Cosmae Cont.* 391, 392; 7. o oltářích sw. Ondřeje a Štěpána *Cosmae Cont.* 391, 392; 8. o oltáři sw. Štěpána listina kapituly Pražské od r. 1264; 9. o oltáři sw. Matěje, Ambrože atd. *Cosmae Cont.* 410, 412; 10. o oltáři sw. Diwiše *Cosmae Cont.* 419; 11. o oltáři sw. Maří Magdaleny *Cosmae Cont.* 419; 12. o oltáři sw. Wácslawa „in ecclesia Pragensi retro portam ecclesiae majorem" listina kapituly Pražské od r. 1298; 13. o oltáři sw. Sylvestra *Francisc.* 187, 188, *Series Episcoporum* (Scriptt. rer. Boh. Tom. II.) 439, Beneš z Weitmile 281; 14. o oltářích sw. Petra a 15. sw. Wojtěcha listiny kapituly Pražské od r. 1305 (o tomto také Beneš 257); 16. o oltáři sw. Šimona a Judy *Acta Wenceslai de Krumlow* w archivu kapituly Pražské při roce 1325; 17. o oltáři sw. Alžběty listina kapituly Pražské od r. 1328; 18. o oltáři sw. Marty Beneš z Weitmile p. 257; 19. o oltáři sw. Wawřince Scriptt. rer. Boh. II. 439; 20. o oltářích sw. Diwiše a 21. sw. Prokopa w listině kapituly Pražské od r. 1337.

[88]) *Cosmae Cont.* 384.

[89]) *Cosmae Cont.* 388.

[90]) Tabulatum, quod vulgariter dicitur coelum, veteri destructo renovavit. *Cosmae Cont.* 390.

Digitized by Google

Jakuba a Thaddea, pak sw. Mauricia, přiwezené roku 1212 z Němec, [91]) těla bratří sw. Wojtěcha, zabitých w Libici, přiwezená do Prahy nejspíš odtamtudž roku 1216, [92]) pak ostatky sw. Stanislawa biskupa Krakowského († 1079), kteréž přiwezeny jsau z Krakowa roku 1253 a se slawnau processí wnešeny do kostela Pražského. [93])

Dům kněžský při kostele sw. Wíta (*monasterium S. Viti*, claustrum Pragense), jehož polohu wyložili jsme již we předešlém oddíle, byl w této době we stawbě swé zweleben zwláště přičiněním děkana Wíta, jehož péčí wyklenuta jest roku 1235 dlauhá chodba na straně půlnoční (longa via versus Aquilonem) wedlé samých zdí hradských nad Bruskau, a podepřena kamennými slaupy, později pak roku 1244 wymalowána, jakož i ostatní celý dům w roce nato (1245). Weliký příwal roku 1280 spůsobil již po jeho smrti znamenité škody na těchto stawbách. Mimo pokojíky čili komory pro jednotliwé kněze (camerae clericorum), kromě kterých jak se zdá i zwoníci a jiní sluhowé kostela měli w domě swé příbytky, zmiňuje se w něm jako w jiných klášteřích refektář co hlawní síně. We dwoře, jakž tomu rozumím, byla roku 1270 uprostřed wystawena jakás kamenná wížka k postawení swětla, které oswěcowalo toto prostranstwí i snad okolní chodby do něho otewřené. [94])

Krom tohoto welkého kněžského domu děje se roku 1264 také zmínka o jakémsi malém domku (mansiuncula), náležejícím arcijahnowi Radoslawowi, který rowněž stáwal wedlé samého kostela. [95])

S kostelem a klášterem *sw. Jiří* na hradě Pražském nestaly se, pokud známo, we stawbě jeho žádné podstatné proměny;

[91]) *Cosmae Cont.* 368.

[92]) *Cosmae Cont.* 368.

[93]) *Cosmae Cont.* 384.

[94]) Doklady na tyto zprávy o domě kněžském při kostele sw. Wíta jsau w pokračowatelích Cosmy p. 370, 371, 373, 410, 412, 414, 437. O wížce k postawení swětla prawí se na str. 410 takto wýslowně: Hoc etiam anno turris lapidea erecta est in medio claustri Pragensis ecclesiae ad lumen ponendum in ea, Gregorio milite regis et reginae procurante eam in expensis.

[95]) Dle listiny kapituly Pražské od toho roku.

Digitized by Google

starožitný pak *kostel panny Marie* nejspíše již we 13. století zanikl, tak že Dalemil na začátku 14. století mluwí o něm jakožto o budowě, jejíž někdejší poloha nebyla wšechněm saučasným jeho známa. Zmínka o jakés dřewěné zwonici mezi zdmi panny Marie, pobořené welikým wichrem roku 1255, upomíná nepochybně na tento někdejší kostel panny Marie, jehož snad ani tehdáž již nebylo. [96])

Naproti tomu wznikla na hradě Pražském nowá slawná budowa *kaple Wšech Swatých*, kterauž wystawil wedlé samého paláce králowského w místě, kdež posud stojí, nejwyšší sudí zemský Číč roku 1263, načež roku 1264 jest wyswěcena. Stalo prý se i toto nábožné založení z ponuknutí děkana Wíta, kterýž sám na sebe wzal najmutí a wypláceni kamenníků a dělníků k stawbě potřebných. Již za krále Přemysla Otakara II stala se kaple Wšech Swatých wywolenau kaplí králowskau. [97])

Místo před hradem, na kterém se we 14. století ponejprw wyskytuje městečko Hradčany, bylo za krále Wácslawa II, ano i o něco později ještě neohraženo, a připomíná se tehdáž posawad jen co hora; při čemž wždy možná jest, že sem tam wznikaly na něm již tehdy některé stawby jednotliwé, o nichž nemáme zpráw žádných. [98])

d) Wyšehrad.

Welice chudé jsau z tohoto času zpráwy o Wyšehradě. Mělť tehdáž, jak ze wšeho wyswítá, důležitost jen jakožto pewné místo, ne jakožto střídawé sídlo panowníků zemských. Za celého 13. století zmiňuje se jen o králi Wácslawowi I, kterak roku 1249 pobyl několik dní na Wyšehradě; což ale stalo se práwě

[96]) Campanarium etiam ligneum cum campanis intra muros sanctae Mariae corruit eadem hora, vi ventorum magna impellente. *Cosmae Cont.* 387.

[97]) *Cosmae Cont.* 406, 407, 412, pak listina od r. 1316.

[98]) Opat Zbraslawský (pag. 205) při událostech roku 1310 wyznačuje místo nynějších Hradčan slowy: in colliculo montis arto ante portam castri Pragensis; a Pulkawa (p. 269) při wyprawowání o témž dí: Hradczano ante castrum Pragense nondum firmato muris neque fossatis.

Digitized by Google

jen z wojenských příčin, když se Praha i s hradem Pražským nacházela w rukau syna jeho Otakara.

Jakýmsi nám neznámým neštěstím, které se snad stalo buď již we 12. nebo snad we prwní polowici 13. století, musil palác králowský na Wyšehradě utrpěti welikau spaustu, pro kterau zůstáwal od těch dob opuštěn. *Kaplička sw. Jana* aspoň, která někdy býwala w paláci, připomíná se již w listinách kapituly Wyšehradské roku 1258 co opuštěná a docela spustlá. Král Otakar darowal ji prwé jmenowaného roku kapitule Wyšehradské pro kustosa Bartoloměje, kterýž ji nato (ještě před r. 1264) na swůj náklad přestawil, a přenesl na ni jméno *sw. Štěpána* a Gereona dle kaple sw. Štěpána na Zlíchowě, jejíž důchody jsau k ní přiwtěleny. Palác sám čili dwůr králowský na Wyšehradě darowal později král Jan (1322) se zdí, kterau byl ohražen, a se wšemi zdmi domů čili stawení, „ježto tu někdy stáwala," děkanu Wyšehradskému Držislawowi, jak se zdá, ne k jinému účelu, než aby kameny a jiné stawiwo z nich směl rozebrati a užiti k jiným stawbám, jimiž byl tehdáž zaneprázdněn. [99]) Týž král dowolil o několik let později (1327) prælatům a kanowníkům kapituly Wyšehradské, aby směly swobodně rozšiřowati domy čili dwory swé w objemu hradu a stawěti příbytky pro swau čeleď a řemeslníky sobě potřebné, nad nimiž dal jim záraweň moc saudní. [100])

Sídla prælatů a kanowníků Wyšehradských byla také, kromě snad domů několika úředníků župních, jedinými příbytky, které dodáwaly Wyšehradu w této opuštěnosti od dworu králowského předce wždy jisté oslawy. Dům kustosůw zmiňuje se mezi nimi roku 1264 jakožto majetnost tehdejšího děkana Olomauckého Bartoloměje, předtím kustosa Wyšehradského, kterýž jej ustano-

[99]) Curiam nostram in monte Wissegradensi sitam et muro circumdatam atque cinctam cum muris domorum, quae super ipsos quondam fuerant. Listina kapituly Wyšehradské od r. 1322.

[100]) Se zwláštním důrazem prawí se w darowací listině na to (w archivu kapituly Wyšehradské): in monte praedicto Wyssegradensi .. *qui noster est et nullius alterius*, což nepochybně má znamenati, že místo paláce nebylo darowáno děkanowi, nýbrž zůstalo králi, jakož ho i w pozdějších časích w držení králů nacházíme.

Digitized by Google

wil pro potomní swé nástupce w kustostwí; dům proboštůw roku 1273. Za sídlo děkanstwí určen jest roku 1326 dům, w němž předtím měli příbytek mladí klerikowé, ke zwláštním službám kostelním určení, nazwaní bonifanti, jejž tehdejší děkan Držislaw na swůj náklad přestawil, jakožto welice sešlý. Starý dům děkanský dostal pak jiné ustanowení. [1])

Starodáwný kapitolní chrám sw. Petra shořel, nepochybně ohněm náhodau powstalým, roku 1249, [2]) a musil následkem toho w krátce nato býti znowu wystawen. Nowé, nejspíš nákladné dwéře jsau při něm zhotoweny okolu roku 1295, we kterémž ohlášeny jsau jisté odpustky za přispíwání k tomuto dílu. [3]) We 13. a na začátku 14. století bylo w kostele tomto, jak dalece powědomo, následujících osm oltářů: 1) hlawní *oltář sw. Petra,* o němž máme owšem prwní zmínku teprw roku 1321; 2) *oltář sw. Gereona,* wystawený (před r. 1264) od kustosa Bartoloměje; 3) *oltář sw. Michala* archanděla (1273); 4) *sw. Mikuláše* (1279); 5) *sw. Dominika,* wystawený od kanowníka Dominika w ambitu kostela okolo r. 1279; 6) *oltář sw. Kříže* a swatých Jakuba a Bartoloměje apoštolů i sw. Anny, jejž založil Petr biskup Basilejský a probošt Wyšehradský roku 1304; 7) *oltář panny Marie,* o němž jest prwní zmínka r. 1318, a 8) *oltář sw. Jana* ewangelisty roku 1325. [4])

Krom hlawního kostela sw. Petra a starožitných kaplí *sw. Klimenta* [5]) u wchodu jeho i *sw. Martina* zmiňuje se we 14. století také zwláštní kaple *sw. Wawřince* na Wyšehradě, [6]) která nepochybně byla též o něco staršího půwodu.

[1]) Dle listin kapituly Wyšehradské od jmenowaných roků.

[2]) *Cosmae Cont.* 378.

[3]) Ad opus atrii, quod praefati domini (t. kapitula) fabricare intendunt.

[4]) Zpráwy o oltářích w listinách kapituly Wyš. od let 1264, 1267, 1273, 1279, 1304, 1318, 1321, 1325.

[5]) Zmínky o kapli sw. Klimenta, wůbec řídké, nacházejí se w listinách kapituly Wyšehradské w létech 1240, 1245 a posledně 1328.

[6]) Listina kapituly Wyšehradské od r. 1328.

Digitized by Google

e) Místo nynějšího Nowého města Pražského.

W té míře, jak se během času následkem zawedení městských řádů a swobod zahušťowalo obywatelstwo wlastních měst Pražských, nabýwalo i nejbližší okolí jejich na místě nynějšího Nowého města i Malé strany wždy wětší žiwosti.

Místa již za starších časů obydlená a nepochybně pořád wíce rozšiřowaná, ježto dílem činila sauwislé výběžky starodáwného podhradí Pražského, dílem nacházela se w malém wzdálí od něho, nazýwána byla od času obezdění měst obyčejně předměstími jich (suburbia, praeurbia).

Największí takowéto předměstí, které jindy s podhradím ostatním (to jest potomním Starým městem) sauwiselo, bylo starodáwné Poříčí s dwěma kostely *sw. Klimenta* a *sw. Petra*; při kterémžto posledním kostele nacházel se po přenešení špitálu křižownického odtud k mostu Pražskému wždy dwůr k němu náležející (nyní tak nazwaný dwůr biskupský) s welkým hospodářstwím polním, mlýny na Wltawě a wíce městišť s lidmi poplatnými. Ačkoliw někdejší obywatelstwo německé dáwno již se bylo odtud přestěhowalo do Starého města, nazýwalo se Poříčí ještě až do konce 13. století častěji také zastaralým jménem *ulicí německau* (vicus Teutonicorum), kterého se wšak již we 14. století nikde wíce neužíwá. [7]) Jinak nazýwá se také často předměstím před branau sw. Benedikta (praeurbium foras portam S. Benedicti).

Jiný, wšak jen malý wýběžek někdejšího podhradí, který obezděním Starého města byl od něho odtržen, nacházel se wedlé nynější Nowé Aleje po celé délce její od Široké až ke Spálené ulici, od tehdejšího příkopa městského w tom místě až k Židowské zahradě. Byla to částka někdejšího újezdu sw. Martina, jehož ostatek s kostelem toho jména byl pojat do Starého města, a snad hned tím odcizen kapitule Wyšehradské, jíž prwé náležel. Kapitula prodala nejspíš o něco později také část přede zdmi městskými ležící w místě práwě wypsaném, a sice dwůr jakýs

[7]) Předměstím (furstat) nazýwá se Poříčí w listině Karla IV od r. 1347 wztahující se na založení Nowého města.

se sladownau a wíce jiných městišt a domků porůznu stojících i s mocí saudní nad lidmi w nich přebýwajícími některému měšťanu Pražskému s wyminěním sobě jistého ročního platu. W tom spůsobu nacházíme toto místo w prwní polowici 14. století w držení několika měšťanů Pražských po sobě. [8]) Na polední straně od tohoto zbytku aujezdu Swatomartinského založena byla za času Otakara II tak nazwaná *zahrada Židowská* čili hřbitow Židowský (hortus Judaeorum, cimiterium Judaeorum), zaujímající celé místo mezi Širokau a Spálenau ulicí od nynější tak nazwané zadní Židowskozahradní uličky (která před časem šla we směru nezcela rowném ze Široké ulice až do Spálené) až k ulici, we které nyní jsau Masné krámy Nowoměstské. Byl to, jak jméno ukazuje, ohražený hřbitow, při němž se aspoň w pozdějších časích nacházelo také několik domů, které jako i hřbitow sám náležely obci Židů netoliko Pražských, nýbrž po celé zemi české rozšířených. Dle udání Starých letopisů českých z 15. století měla tato Židowská zahrada wýsadu swau od krále Otakara II hned z prwního nebo druhého léta jeho panowání (1254). [9])

[8]) Zpráwu o tom dáwá listina kapituly Pražské od r. 1343, kterau Petr Koufhous prodáwá tento okršlek Bohuslawowi Wolframowu s týmž práwem, we kterém držel jej předtím Jindřich Schramm. Místo popisuje se následujícím spůsobem: Curiam et braseatorium cum judicio et aliis juribus hominum, domorum et arearum, quam vel quod habuit ante portam civitatis Sancti Martini, ab orto Judaeorum (od Židowské zahrady) ex utraque parte viarum ipsum circuitum ambientium (musí se rozuměti cesty, které šly později Spálenau a Širokau ulicí) usque ad commune spatium terrae sive viae, prout nunc est et ab antiquo fuit, citra fossatum ipsius civitatis; nec aliquis hominum, divitum seu pauperum, potest aut debet aliquam domunculam in praedicto communi spatio viae vel gazam seu huttam vel aliquam aliam structuram quamcunque de cetero successu temporis ponere vel locare. Plat wyhražený kapitule Wyšehradské obnášel 3 kopy grošů scholastikowi, a 26 grošů děkanowi, krom toho wšak byl na tom také plat dwau kop grošů kapitule Pražské. W nejstarší knize Staroměstské od r. 1310 zmiňuje se také „curia et braseatorium ante portam S. Martini“ r. 1332, kdež kaupil ji Pešek zeť Petra Glasa (fol. 57 pv.).

[9]) *Staré letopisy české* str. 246. Starší sauwěké zmínky o zahradě Židowské nacházejí se w listině o domu Jindřicha Šwába doleji zmíněném r. 1341, w listině o újezdu Swatomartinském r. 1343, a později we 14. století zhusta. Nejzajímawější zpráwa o domích při hřbitowu Židowském, ná-

Digitized by Google

Od ní ještě dále na poledne byl blíž rohu z nynější Spálené ulice do Dobytčího trhu již we 13. století (1281) kostelík *sw. Lazara*, posud zachowaný (při domě s číslem 7), s domem pro chorobné (domus leprosorum), wedlé něhož zmiňuje se později také dům w rohu mezi ulicí Masných krámů a Spálenau (číslo 9), jejž roku 1341 král Jan darowal měšťanu Pražskému Jindřichowi Śwábowi. [10])

Proti Židowské zahradě rozprostírala se s druhé strany Spálené ulice stará wes *Opatowice* s farním kostelem *sw. Michala*, [11]) od něhož nedaleko, blízko příkopu městského, měšťan Jindřich Śwáb práwě jmenowaný měl jinau majetnost, na níž založil *zahradu dińowau* čili melaunowau (hortus peponum). [12]) Prostředkem mezi zahradau tauto a Opatowici s jedné a újezdem Swatomartinským i Židowskau zahradau s druhé strany šla práwě asi během nynější Spálené ulice stará obyčejná cesta z Prahy

ležejících wšemu Židowstwu w Praze i w Čechách, jest následující od r. 1403 w knize Nowoměstské od r. 1399 (fol. 59): Merkl Judaeus, Jacobus Judaeus dictus Skolnyk, suo et omnium aliorum Judaeorum nomine, tam hic in civitate quam in tota terra Boemiae existentium, obligaverunt quinque domos per ordinem ipsorum penes ortum nomine veri pignoris secundum jura civitatis provido viro Henrico aurifabro de Myssna et ipsius heredibus ac futuris in LI sexagenis grossorum Pragensium, ut cum eisdem faciat juxta beneplacitum suae voluntatis pro debito memorato. S tím sauwisí další zápisek w té samé knize městské při roce 1404 (fol. 73): Henricus aurifaber de Myssna, civis majoris civitatis Pragensis fassus est, quod suscepit XLI sexagenas grossorum a Merklino Judaeo et a Jacobo dicto Skolnyk et a ceteris Judaeis, eorum complicibus, prout obligaverant quinque domus ipsorum penes ortum Judaeorum per praesentem librum, et dimiserunt (čti: dimisit) eos et ipsorum futuros liberos praeter decem sexag. gross. solvendas in festo Pentecostes proxime venturo. Illas domos dimisit ad fideles manus David magistri Judaeorum.

[10]) Nejstarší zmínka o kostele sw. Lazara (inter leprosos) jest w Continuatoru Cosmy při r. 1281 p. 461; o domu Jindřicha Śwába jest darowací listina krále Jana (1341) w jednom rukopise Budišinském.

[11]) Kostel tento jmenuje se farním nejprwé w listině za biskupa Jana IV († 1343) w Palackého *Formelbücher* I 252.

[12]) W poslední wůli swé (*Summa Gerh.* 77) prawí Jindřich Śwáb: De novae plantationis meae prope fossatum civitatis Pragensis, quae ortus peponum dicitur, linea superiori, quae sita est in sinistris versus Sderaz eundo.

Digitized by Google

z brány Swatomartinské na Wyšehrad. W prawo od této cesty spatřowal se wýše klášter a *kostel sw. Petra* na wršku *Zderazském*, opodál od něho farní *kostel sw. Wácslawa na Zderaze*, [13]) a ještě dále na wršku nynějšího Emauzu starožitný farní *kostel swatých Kosmy a Damiana*.

W kostele swatého Petra na Zderaze byl roku 1270 stawen nákladný chor s oltářem hrobu božího a sw. Jana Křtitele, jejž wyswětil roku 1276 biskup Pražský Jan, při čemž uloženy jsau od něho w oltáři ostatky dřewa swatého kříže a hrobu božího, též wíce než 38 swatých a swětic. Stawení toto choru sauwiselo wšak nejspíše s přestawowáním kostela celého, poněwadž ještě r. 1295 udělují se odpustky za příspěwky k jeho stawbě. [14])

Někdejší tržiště na nynějším Dobytčím trhu, po lewé straně od cesty na Wyšehrad, nepřipomíná se již w této době. Zmizelo odtud, neli dříwe, snad w čas otewření prostranného Nowého tržiště čili trhu sw. Hawla uwnitř zdí Staroměstských. Následkem klesání Wyšehradu musila potřeba společného takowého trhu pro Prahu i Wyšehrad wždy wíce přestáwati. Wýše w lewo za tímto prostranstwím spatřowala se wes Rybník čili Rybníček s kostely *sw. Štěpána* a *sw. Jana na Bojišti*. [15])

Poklesnutí Wyšehradu mělo za přirozený následek, že i podhradí Wyšehradské pozbylo někdejší swé zámožnosti a důležitosti. Na jeho místě čili na místě nynějšího města Wyšehradu mezi hradem a potokem Botíčem nacházíme we 13. století a později pauhau wes, řečenau Psáře, kterýžto název zdá se odtud pocházeti, že snad některý čas psáři čili hlídači loweckých psů králowských byli nejčetnějším jejím obywatelstwem. [16]) Krom *farního kostela*, neznámého zaswěcení, nacházela se w této wsi již we 13. století (1255) *kaple sw. Markety*, a snad w témž čase i *kaple sw. Michala* na Botíči blízko nynějšího zrušeného

[13]) Přichází co farní w listině bibliothoky univ.-Pražské od r. 1278.

[14]) Listiny od r. 1270 w bibl. univ. Pražské, 1276 u Pelzla, a 1295 tamže. Listinau nejprwé jmenowanau udělují se odpustky .. ad opus chori Zderazensis ecclesiae .. qui ibidem construitur opere sumptuoso.

[15]) Kostel tento sw. Jana nazýwá se *S. Johannis in piscina* w *Cont. Cosmae* 461.

[16]) Prwní zmínka o wsi Psářích jest w *Cont. Cosmae* při r. 1281. p. 461.

Digitized by Google

kláštera Servitů. [17]) Wedlé obyčejné cesty na Wyšehrad nacházel se na Botíči mlýn, o němž se prwní wýslowná zmínka děje roku 1321. [18]) Též příwoz přes Wltawu pod Wyšehradem připomíná se již we 13. století (1285). [19])

Od potoka Botíče dolů až ke Zderazu táhlo se wedlé břehu Wltawy Podskalí, starodáwné sídlo dřewařů Pražských, jakž ukazují listinné doklady již na začátku 14. století. [20]) Krom kostela sw. Kosmy a Damiana na skalnatém wršku, od něhož Podskalí má swé jméno, byly w předměstí tomto nejspíše již aspoň za krále Wácslawa II dwa jiné kostely, totiž *sw. Jana Křtitele* na městišti při nynějším příwoze Podskalském, [21]) a *sw. Wojtěcha* blíž Botíče we hlawní ulici (špitálské), kterau se jde k mostu přes něj wedaucímu, po prawé straně na místě nynějšího nárožního domu s číslem 418; ačkoli onen jmenuje se wýslowně ponejprw roku 1341, tento teprw 1374.

Níž Podskalí táhlo se wedlé řeky hned pod wrchem Zderazským dále předměstí Zderazské (suburbium Zderaziense) čili Podzderazí, to jest nynější Jirchářská ulice s menšími postranními uličkami mezi ní a Wltawau. Co farní kostel při něm jmenuje se ponejprw roku 1333 nynější *kostel sw. Wojtěcha* w Jirchářích, bezpochyby dosti starodáwný. [22]) Mezi wrchem Zderazským a řekau na samém břehu stála již před rokem 1320 [23]) wápenice, kdež spatřuje se posawad (domowní číslo 247), a wedlé ní lázeň. O mlýnech hned tu něco níže

[17]) Prwní zmínka o kapli sw. Markety w listině Wyšehradské r. 1255, o kapli sw. Michala w *Chron. Aulae Regiae* při r. 1330 p. 441. Farní kostel Psářský jmenuje se teprw we druhé polowici 14. století t. r. 1377 w knize kapituly Pražské od téhož roku p. 85.

[18]) W listině kapituly Wyšehradské.

[19]) W listině kapituly Wyšehradské.

[20]) Nejprwé r. 1316, o čemž ještě doleji wíce.

[21]) Prwní zmínka r. 1341 w *Lib. vestust. privilegiorum antiquae civit. Prag.* p. 62. Poloha wyswítá nejzřetedlněji z knihy Nowoměstské od r. 1419 fol. 52.

[22]) *Palacký, Formelb.* I 249. Názew *suburbium Zderaziense* nalézá se tamže wýslowně; *Podzderazí* w pamětech 15. století.

[23]) Listiny w bibliothece univ. Pražské od r. 1320 a 1324.

Digitized by Google

zmínili jsme se již prwé jakožto starodáwných. [24]) Dosti podobné jest, že i kostel *sw. Petra na Strúze* na dolejším kraji tohoto předměstí Zderazského (na místě nynějšího nárožního domu s číslem 220 mezi Jirchářskau a Lázeňskau uličkau, kterau se jde dolů k Žofínu), kterýžto kostel pod oním jménem častěji se připomíná w pamětech druhé polowice 14. století, stál rowněž aspoň již w časích před založením Nowého města Pražského.

Největší prázdné prostranstwí w místech nynějšího Nowého města byla pole rozprostírající se od kostela swatého Štěpána na Rybníčku přes nynější Koňský trh dolů až ku Poříčí, náležející wětším dílem Křižowníkům u mosta.

f) Malá strana mimo Nowé město pod hradem. Řeka Wltawa.

Největší a nejstarodáwnější předměstí na Malé straně Pražské byl *Aujezd*, táhnaucí se nejspíš w některém wzdálí ode zdí městských na polední straně mezi Wltawau a Petřínem až asi k nynější bráně Aujezdské. W předměstí tomto stál starodáwný *kostel sw. Jana*, zmíněný již we starší době (1141), a snad také i kostelowé *sw. Wawřince a sw. Prokopa*, opodál pak kostel *sw. Jakuba* (nyní na Smíchowě), kterýžto připomíná se nejprw roku 1333. [25]) Dům nynější c. k. zbrojnice na Újezdě neboli wlastně jen zadní část jeho (s číslem 450) při rameně Wltawy proti ostrowu Kampě zmiňuje se již roku 1293 jakožto dwůr náležející klášteru jeptišskému w Chotěšowě i s mlýny dwau bratří Wácslawa a Hostislawa z Týna. Jeptišky Chotěšowské prodaly tyto mlýny swé Janowi proboštu Wyšehradskému, a darowaly mu jmenowaného roku i dwůr onen na čas žiwota, s wýminkau, aby po smrti jeho i dwůr i mlýny spadly zase na klášter. Probošt Jan uwedl nejspíš brzy nato jeptišky řádu Dominikánského do tohoto dwora, kterýž se odtud nazýwal již

[24]) Str. 25.

[25]) *Libri Erect.* I. fol. 89. Ecclesiae S. Jacobi apostoli, sitae *extra suburbium* nostrae civitatis (t. Novae civitatis sub castro Pragensi).

Digitized by Google

roku 1298 *klášterem sw. Anny,* ač snad úmysl proboštůw nebyl zanechati ho tu nawždy. [29]

Pod Petřínem na půlnočním jeho swahu, w okolí nynějšího Wlaského špitála a pod Swatojanským kopečkem stála wedlé samých zdí Nowého města Malostranského wesnice *Obora,* jejíž jméno swětle upomíná na někdejší les, jímž byly pokryty stráně Petřína a Strahowa. Ponejprw činí se zmínka o ní roku 1278,

[29]) Listinau, jejíž original znal Pelzel, postupují jeptišky Chotěšowské r. 1293 proboštu Janowi „curiam in Ugezd sub monte Petrino," on pak jim ustanowuje po swé smrti „molendinum eidem curiae contiguum et annexum, per nos... nostra pecunia comparatum a praefato monasterio Chotiessowiensi... promittentes bona fide, quod ipsum molendinum et eadem curia cum aedificiis, quibus per nos, prout decenter poterimus, fuerit emendata... ad praenominatum monasterium in Chotiessow... post tempora vitae nostrae redire debeant libere et solute." Mlýny Wácslawa a Hostislawa zmiňují se w listině u Pelzla (Karel IV. Urk. 190) od r. 1294, kdež týmž bratřím král Wácslaw jistau náhradu činí za to, „quod propter obstacula, quae venerabilis Johannes Wissegradensis praepositus, regni nostri cancellarius, princeps, consiliarius, familiaris et fidelis noster dilectus, juxta molendina, quae habet in flumine dicto Wiltaua circa curiam sive domum suam in praeurbio civitatis Pragensis, Wgezd vulgariter nuncupato, altius, quam hactenus fuerit, elevavit, decursus aquae de molendinis Wenczeslai de Thyn molendinarii et Hostislai fratris ejus, quae in eodem flumine ante dicta molendina ipsius praepositi habent, est nimium impeditus, ex quo molendina ipsa praefatorum Wenczeslai et Hostislai praejudicium et non modicum detrimentum (sic)." O poloze onoho dworu Chotěšowského saudíme nyní dle posawadní polohy mlýnů na Újezdě, majíce za to, že mlýny při domě 449 byly mlýny Jana probošta, ježto mlýny Wácslawa a Hostislawa, o něco wýše ležící, snad během času docela zanikly pro škodu, která se jim stala powýšením jezu. Dle toho bylby dwůr Chotěšowský nynější číslo 450 jakožto níže ležící, což se srownáwá i s prostranností jeho (ačkoli nynější prostrannosti wětší díl teprw později přibyl; srow. Zápowa Průwodce po Praze str. 189) i s pozdějším ustanowením jeho k weřejným účelům. Klášter sw. Anny zmiňuje se na Újezdě r. 1298 (w listině u Pelzla) a byl tu až do r. 1313, kdež přenešen jest ku kostelu sw. Wawřince na Starém městě, prwé Templářskému (o čemž doleji); že pak místo jeho na Újezdě bylo práwě w domě probošta Jana Wyšehradského, prawí wýslowně opat Zbraslawský w kronice swé (p. 441), kdež mluwí o uwedení jeptišek od králowny Alžběty r. 1330 „ad domum Johannis Wissegradensis praepositi in Ugest ante civitatem minorem Pragae sitam, in qua prius ejusdem ordinis sorores, quae nunc sunt apud S. Laurentium, plus quam decem annis habitaverant.

a hned nato roku 1281 také o kostele *sw. Jana w Oboře,* od něhož má Swatojanský kopeček swé jméno (při nyn. čísle domowním 322). [27]) Na každý spůsob byla tato wes staršího půwodu než z jmenowaných let, ač dle mého zdání musí se klásti aspoň níže w stáří než založení kláštera Strahowského (1140), k wůli kterému byl starý les, někdejší knížecí obora, nejprwé wymýtěn, a pod jehož práwo tato wes náležela s části.

Hora Petřín, na které již we starší době stála kaplička *sw. Wawřince,* připomíná se ještě za času krále Wácslawa I také co poprawiště. [28])

Klášter Strahowský wyznamenáwal se nad jinými tehdejšími budowami w Praze swau wýstawností. Za krále Přemysla I, Wácslawa I i ještě Přemysla Otakara II držíwaly se w něm někdy sněmy a jiné slawné sjezdy, jakž wyswítá nejwíce z rozličných listin od králů těchto na Strahowě datowaných. Král Wácslaw I w něm přebýwal několik dní w čas rozepře swé se synem r. 1249; za Otakara II byl tu ubytowán arcibiskup Kolinský, jakž na swých místech o tom wyprawowáno. Prwotní wšak kostel Strahowský, wystawený při založení kláštera, shořel roku 1258 se wšemi staweními stojícími okolo něho w kruhu ohněm domácím, který wypukl nepozorností jednoho mnicha, jenž nechal swětla státi wedlé postele, w níž spal. Pilným přičiněním opata Jana byl wšak již w pěti létech wystawen znowu skoro od základu krásnějším dílem než prwé. Prostrannost jeho na délku i na šířku chwálí letopisec, jenž wyprawuje o slawných službách božích na Strahowě při nastaupení biskupa Pražského Tobiáše. Opat Jan wystawil po straně wedlé nowého kostela zároweň nowau *kapli sw. Ursuly;* pod wěží pak kostelní založil děkan Pražský Wít (před r. 1271) *oltář sw. Matěje.* W zahradě klášterní wystawen byl roku 1277 za opata Sifrida powětrný mlýn, kterýž roku 1280 mocí wětru celý se pobořil, a wšak ještě téhož roku wystawen zase. [29])

[27]) *Cosmae Cont.* p. 430, 456, 461.

[28]) Wiz nahoře na str. 179.

[29]) *Cosmae Cont.* 391, 392, 416, 423, 435, 438. O kapli sw. Kateřiny r. 1234 listina u *Erbena* p. 391. Srow. nahoře str. 34.

Prostranstwí mezi zdmi Nowého města pod hradem Pražským na wýchodní straně a řekau Wltawau nazýwalo se na Písku (in Arena). [30]) I zde nacházelo se malé předměstí před branau Písečnau, záležející hlawně z domů w nynější ulici Waldšteinské a na místě nynější Waldšteinské zahrady, které již před obezděním města náležely klášteru sw. Jiří. [31]) Jedno městiště, k témuž předměstí náležející, blíž kostela sw. Tomáše (nejspíš nynější dům s číslem 33 w ulici Senowážné) [32]) prodaly jeptišky Swatojirské roku 1306 klášteru sw. Tomáše. Na břehu Wltawy nedaleko od mostu Pražského nacházela se na Písku až do roku 1273 dřewěná kaple neznámého zaswěcení. [33])

Blízko této kaple býwal též na nynějším ostrowě Kampě kostelík jakýs kamenný. [34]) Zdá se ostatně, že břeh Wltawy w této straně newyhlížel docela tak jako nyní, nýbrž podléhal ještě rozličným proměnám od řeky, která naň silně dorážela. Zmiňujíť se w listinách od roku 1262 a 1273 dwa ostrowy tudíž někde u Písku ležící, jakožto jmění kláštera Swatojirského, kterých tu již není nikde. [35])

O powodních řeky Wltawy máme od času welike wody za času Cosmy r. 1118 zpráwy jen welmi zlomkowité a nedostatečné. Roku 1257 wystaupily řeky wůbec wysoko w měsíci Srpnu, a učinily welké škody, jichžto bližšího wypsání wšak nemáme. Prwní rozwodnění Wltawy, které nám určitěji popisuje pokračowatel Cosmy, stalo se r. 1273 dne 18. Srpna, rownajíc se dle popisu tohoto asi welké wodě za naší paměti roku 1845.

[30]) Ponejprw wyskytuje se toto jméno w *Cont. Cosmae* r. 1273. p. 418. *Arena* nazýwá se w *Summa Gerh.* 117.

[31]) Dle listin od r. 1262 a 1273, s nimiž srownáwají se rozličné zpráwy pozdější. Domy w ulici Waldšteinské od čísla 150 až 155 náležely až do r. 1848 ku postrannímu práwu sw. Jiří.

[32]) Který do r. 1848 náležel ku práwu sw. Tomáše. O postaupení tom swědčí listina z kodexu u sw. Tomáše wypsaná od Pelzla.

[33]) *Cosmae Cont.* 418.

[34]) *Tamtéž.*

[35]) Totiž w listinách zmíněných w notě 31 nahoře. W listině od r. 1262 stojí totiž: areas, quae in suburbio Pragensi cum aqua et duabus insulis sitae, cum Nova civitas plantaretur, per cives ejusdem civitatis indebite fuerar occupatae; k čemuž w listině r. 1271 pozdější rukau wýslowně dol ženo jest: in Piessek.

Digitized by Google

Woda šla Starým městem Pražským až ku kostelům sw. Jiljí a sw. Mikuláše, dále celým městem Židowským i až do kostela sw. Františka. Na Malé straně odnesla dřewěnau kapli na Písku celau i se základy, a kamenný kostel na ostrowě pod mostem (nyní Kampě) do polowice rozbořila. Mlýny rowněž wšecky prý okolo Prahy pobořeny uplynuly. Mnoho lidí se utopilo, mnoho stawení wzalo zkázu; obilí a seno z polí a z luk bylo wzato od wody. Roku 1280, w čas zlé wálky w zemi za Otty Brandenburského, byla welká woda z rozpuštění sněhů na jaře okolo zwěstowání panny Marie (25. Břez.), kteráž ale trwala celých 20 dní, pročež tím samým byla mírnější, tak že spůsobila jen nepohodlí na mlýnech.

Tím wětší škody učinil w Praze toho samého roku podiwný příwal deště, který se strhnul po poledni dne 23. Čerwna. Na hradě byly zdi na půlnoční straně praudem wody dešťowé podemlety, tak že dílem ze základů se wywrátily a spadly do Brusky. Dům kanownický při kostele sw. Wíta, wedlé zdí těchto stojící, utrpěl tím samým welikau škodu na stawbě; podobné byly škody na obydlích po celé Praze. Zwláště ale w polích přede zdmi Starého města, w místě kdež se říkalo „na Skytině," takowý byl sběh wody, že mohly prý po ní lodě jezditi jako na Dunaji neb Tibeře. Praud této wody walil se ku kostelu sw. Petra na Poříčí, wywrátil zdi dworu křižownického, pobral welkau zásobu obilí složenau w kostele od osadníků pro wálku tehdáž zuřící, a odnesl s sebau 12 domů tamějších do Wltawy. Ku konci tohoto roku, dne 3. Prosince, strhlo se nad Prahau weliké powětří, které podobné welké škody spůsobilo na zdech hradských i městských i na domích, tak že prý asi 24 wěží okolo hradu a měst Pražských se pobořilo. — O podobném welkém powětří, ježto se stalo roku 1255, práwě když král Otakar II po swém příjezdu do Prahy (8. Dubna) odjížděl ze hradu do města, wyprawuje pokračowatel Cosmy, kterak strhlo jezdce jednoho, jenž za králem jel, s mostu před hradem dolů do příkopa i s koněm, kterýž při tom zahynul, ano jezdci nic se nestalo. [36])

[36]) O powodních a powětřích těchto *Cosmae Cont.* 387, 390, 418, 436—438.

Digitized by Google

Jak dalece most Pražský trpěl oněmi powodněmi, neprawí se nikdež. Roku wšak 1272 pobořil prý se uprostřed řeky, aniž dokládá se jakau příhodau. [37]

h) Okolí Pražské. Zbraslaw.

O wzdálenějším okolí Pražském, to jest kromě míst nyní do města pojatých, poskytují nám paměti 13. a začátku 14. století málo zpráw obsahu čistě místopisného, jichžby nebylo užito již při místopise doby nejstarší. Pročež zde jen zlomkowitě doložíme to neb ono hlawně o místech, jichžto jména teprwé w této době ponejprw se wyskytují, ačkoli nepochybujeme, že wětším dílem stáwala tato místa i již prwé.

Na prawém břehu Wltawy objewuje se nám předně pod samým Wyšehradem wes Podolí nejprwé roku 1330, a wšak jakožto již déle stojící, [38] na hoře pak nad ní před hlawní branau Wyšehradskau již roku 1205 wesnice Krušina s kostelem sw. *Pankrací*, dle něhož nyní se nazýwá. [39] Něco dále odtud jmenuje se Krč roku 1328, Kunratice 1287; dwůr w Roztylech 1321, [40] Michel 1348, a blíž Wršowic Strašnice 1292 [41]

W údolí a nad údolím potoka Rokytnice zmiňuje se w listinách, jednajících o založení špitálu křižownického od r. 1233, 1235 a 1253 wes Hlaupětín s menšími dwěma wesničkami *Humencem* a *Hnidošici* [42]; krom toho Wysočany okolo r. 1239. [43]

[37] *Cosmae Cont.* 418.
[38] Dle listiny toho roku w archiwu kapituly Wyšehradské.
[39] W listině někdy kláštera Ostrowského, nyní w archiwu Třeboňském prawí se: quandam ecclesiam in loco, qui Crusina nuncupatur. Poloha této wsi wyswítá z listiny Wyšehradské r. 1376, kdež se mluwí o farářích „ecclesiae S. Pancratii in Crusina retro Wissegradum."
[40] W listinách kapituly Wyšehradské od týchž let.
[41] W listině fiskálního úřadu w Praze.
[42] *Erben* 376. 609.
[43] W listině někdy kláštera Kladrubského, nyní we dworském archiwě Wídeňském.

Jméno wsi Libně přichází w listině od roku 1335, [44]) při čemž sice pochybno jest, míníli se Libeň při wtoku Rokytnice do Wltawy čili jiná wes toho jména od Prahy wzdálenější za Krčem, ač ono se mi zdá ku prawdě podobnější. Wes Dawlice, nyní Dablice, nedaleko Libně, připomíná se w listině Křižowníků Pražských roku 1253. [45])

Na lewé straně od Wltawy stála někde w okolí kláštera Břewnowského wes Kuromrtwy, nyní zmizelá, ještě w létech 1249, 1256 a 1260; [46]) w Šárce wes Újezdec r. 1334; [47]) blíž Motola Stodůlky s kostelem roku 1292; [48]) we Zlíchowě kostel sw. Štěpána roku 1257, o jehož zboření se jednalo, když dowoleno z něho ostatky swatých přenésti do kaple w paláci Wyšehradském (1258), přes co wšak nicméně zachowal se, jakž widěti ze zmínky pozdější již od roku 1267. [49]) U wsi Hlubočerp odtud na blízce zachowal se lesík, kterého tu již není widěti, ještě do r. 1379. [50]) Wes Chuchel, wýše na Wltawě objewuje se nám we 13. století již dwojí, totiž wětší a menší. [51])

Wíce než jiná místa w okolí Pražském obrací na sebe toho času pozornost naši krajina Zbraslawská. Příjemností její pohnut, kaupil za času krále Otakara II biskup Pražský Jan III (z Dražic) Zbraslaw se wším příslušenstwím od Benediktinů Kladrubských, jimž za ni postaupil jiných statků ze swého biskupstwí (po r. 1258). [52]) Okolí toto, nad míru bohaté na zwěř wšelikého druhu, wábilo odtud krále Otakara k wyjížďkám na lowy, tak že spolu s biskupem, oblíbeným důwěrníkem swým, a s dworskau čeledí často přenocowáwal na Zbraslawi. Poněwadž pak mnohým přebýwáním krále a dworu jeho w rozkošném tomto místě biskupstwí mnoho trpělo, zawřel Otakar s biskupem Janem

[44]) W Pelzlowě *Karl IV.* Urkundenbuch p. 10.

[45]) *Erben* 609.

[46]) W listinách u *Erbena* 569 a w Dobn. Mon. VI. 26, 27.

[47]) W listině kapituly Pražské.

[48]) *Pelzel* z orig. w archivu Maltanských.

[49]) W listinách od týchž roků w archivě kapituly Wyšehradské.

[50]) Dle knihy protokollů konsistoře Pražské od roku 1377 pag. 293.

[51]) W listinách kapituly Wyšehradské od r. 1264, kapituly Pražské od r. 1268 a w archivu Swatowácslawském od r. 1295.

[52]) *Chron. Aulae Regiae* pag. 84.

Digitized by Google

směnu roku 1268, kterauž jemu za Zbraslaw a blízkau tamější wes Záběhlice i obojí Chuchel postaupil jiných statků králowských. [53]) W krajině této bylo od té doby tím hlučněji. Král Otakar wystawil we Zbraslawi krásný lowecký zámek s wěžemi a zdmi silnými, na němž přebýwal s dworem swým, když chtěl užiti odpočinutí a kratochwíle. Mnoho jiných stawení přibylo během času; hospodářské dwory byly zakládány, role pilně wzdělávány, okolní wrchy posázeny winicemi, k čemuž Otakar dal přiwézti réwy z Rakaus. I král Wácslaw II měl welké zalíbení w této krajině, tak blízké hlawního sídla králowstwí, a dojížděl tam s panstwem na honby. [54])

Nicméně wšak ještě za panowání jeho stala se úplná proměna. Jak již nahoře powěděno, slíbil král Wácslaw w čas zajmutí Záwiše založiti klášter k učinění díků za oswobození od něho. Po projití několika let po onom příběhu uzawřel král splniti tento slib založením kláštera pro řád Cistercienský, který měl tehdy již klášter swůj w Sedlci blíž Kutnéhory. Opat Sedlecký Heidenrich náležel mezi nejmilejší kaplany králowy. Roku 1291 uložil Wácslaw jemu a Dětřichowi opatu kláštera Cisterciensekého we Waldsasích, kterýž byl visitatorem nad Sedleckými, wyhledati místo pro nowý klášter, kterýž měl dle úmyslu jeho býti někde na blízku Prahy. K tomu cíli wydal se sám s nimi a s Konrádem, přeworem Sedleckým i jinými některými osobami na plawbu po Wltawě nahoru nejprwé až ku klášteru Benediktinskému w Ostrowě, který by se dle zdání jeho byl mohl obrátiti w Cistercienský wykázáním jiného místa předešlým majetníkům. Odtud pluli zpátky dolů až k lowčímu hradu Zbraslawskému, kdež opat Dětřich, jakž wystaupili z lodi, wyslowil náklonnost swau k tomuto místu hlasitým zpíwáním ze žalmů: „Tuť odpočinutí mé na wěky wěkůw; zde přebýwati budu atd.“ Po bedliwém prohlédnutí místa plawili se wšak ještě po řece Mži až ku králowskému hospodářstwí w Radotíně, aby uwážili i tohoto místa wýhody.

[53]) *Tamže* a w listině archivu kapituly Pražské r. 1268.

[54]) *Chron. Aul. R.* pag. 84.

Digitized by Google

Po třídenní lhůtě ustanowené k rozmyšlení, které z těchto tří míst by se nejlépe hodilo, usnesli se opatowé žádati za Zbraslaw, a otewřeli toto mínění swé nejprwé oblíbenému raddowi králowu Bernhartowi proboštu Mišeňskému, potom králi samému, jehož práwě nalezli na mši w kostele sw. Wíta. Jakkoli weliké zalíbení měl Wácslaw w místě onom, odpowěděl bez wáhání dle přání opatů, a darowal tudíž austně dwůr swůj Zbraslawský nejswětější panně Marii a řádu jejich. Teprw když po rozhlášení této wěci někteří dwořané domlauwali králi, aby se nezbawowal nejutěšenějšího místa pro swau zábawu, žeť na mnichy sluší přebýwati w pauštích lesů, že jim tedy může wykázati místo jiné; hnulo to mladým králem poněkud, tak že prodléwal se skutečným odewzdáním Zbraslawi, k čemuž se mu za příčinu hodila cesta, kterau brzy nato předsewzal do Morawy.

Po nawrácení wšak z této cesty, když jej opatowé upomínali na jeho slowo, litowal tohoto swého rozpakowání, a uzawřel znowu, slib swůj naplniti rychle. Po krátkém čase odebral se do Kolína na Labi, aby tu promluwil, co potřebí, s biskupem Tobiášem o obmýšleném nowém založení. Nazejtří po rozmluwě s ním odebral se král z Kolína do kláštera Sedleckého, prowodín ode čtyr opatů Cistercienských, totiž Waldsaského, Sedleckého, Žďárského a Kameneckého. Na žádost králowu držána jest kapitula, we které opat Sedlecký jmenowal bratry swého konwentu, kteří ustanoweni byli za prwní osadu nowého kláštera. Tito sestaupiwše se w nowý sbor, wywolili téhož dne z prostředka swého opata Konráda, prwé přewora Sedleckého. Na ně přenesl král tudíž darowání dworu Zbraslawského, a udělil jim 400 hřiwen stříbra ročních příjmů, polností na 24 popluží a lesa dostatek. Nowý konwent zůstal ještě některý čas w Sedlci; opatowé wšak odebrali se hned po wykonání těchto wěcí na Zbraslaw, aby posawadní lowčí dwůr králowský přejali a jej přispůsobili co stawení klášterské.

Sotwa že přijeli do Zbraslawi, přišli k nim poslowé biskupa Pražského s oznámením, že toto místo jest dle starých privilegií jmění biskupské, protož aby se wšeho wládnutí jím zdrželi, pokud by se od krále nestala biskupowi náležitá náhrada. Smluwau mezi

Otakarem a biskupem Janem, kterau se náhrada za postaupení Zbraslawi byla již stala, nechtěl se biskup Tobiáš nejspíš proto spokojiti, že krom míst tehdáž králi postaupených bylo později ještě wíce jiných od biskupstwí odděleno a přiwtěleno ku korunně, za něž náhrada slíbená až posawad nebyla učiněna. Na prosbu opatů Cisterciensklých odhodlal se král Wácslaw učiniti konečně požadawkům biskupa za dost smluwau nowau, úplnější. [55]) Teprw nyní dali se opatowé docela wolně w přestawowání rozličných částí králowského zámku, aby se z něho stalo stawení přiměřené účelům kláštera. Po wykonání těchto staweb jest konečně nowý konvent ze Sedlce powolán, aby se přestěhowal do wlastního swého sídla. Uwedení jeho stalo se dne 20. Dubna 1292 s welkau slawností, při které přítomen byl král Wácslaw i manželka jeho Guta a mnoho panstwa swětského i důstojníků duchowních. Dwanáct mnichů, ustanowených pro nowý klášter, uwedeno jest we processí tak, že každý z nich šel u prostřed mezi dwěma opaty, opat pak mezi králem a biskupem. Při welké mši, která zawírala slawnost, byl nowý opat od biskupa potwrzen a usazen. Král Wácslaw jmenowal odtud nowé založení swé klášterem dworu králowského (Aula regia, od čehož nynější německý název „Königsaal"). [56])

I po založení kláštera byla Zbraslaw nejzalíbenějším místem krále Wácslawa. Jak jindy na lowy a pro swětskau kratochwíli, tak nawštěwowal nyní toto místo, kdykoli starosti králowské toho dopauštěly, pro duchowní potěchu, při čemž také pohled na rozkošnau krajinu z budowy klášterské míwal pro něj wnadu powznášející ducha. [57]) Odewzdáním lowčího zámku králowského

[55]) Bude o ní řeč ještě doleji w oddělení o biskupu, kapitule a žákowstwu kostela Pražského.

[56]) Zprávy o založení kláštera Zbraslawského obsahuje hlawně *Chronicon Aulae Regiae* p. 80—90.

[57]) Zajímawé místo w kronice Zbraslawské, které se na to wztahuje, stůj zde na důkaz, že i naši předkowé měli smysl pro půwaby pěkné krajiny: Stabat aliquando cum suis familiaribus familiariter in quodam praeeminenti loco domus abbatis in Aula Regia, quae tunc noviter constructa fuerat, rex respiciens per fenestram, considerationis animo prospiciens hinc et inde. Cumque deliciosus situs Aulae regiae et circumjacentis loci jocunda amoenitas et amoena jocunditas, quae tunc se regis et

Digitized by Google

řeholníkům nebylo ostatně wšecko dokonáno, co ke zwelebení místa tohoto obmýšlel. Již před rokem 1296 byl nejspíš opatřením králowským přistawen nowý dům opatský. [58]) Krom toho wšak mínil Wácslaw wůbec wystawiti kostel i klášter docela nowý we mnohem wětší prostrannosti. K wywedení tohoto úmyslu učinil začátek při nejslawnější příležitosti swého korunowání roku 1297. Hned totiž nazejtří po korunowání (dne 3. Čerw.) bylo slaweno wložení základního kamene w nowé této budowě. Král Wácslaw odebral se k tomu hned časně ráno sotwa po wýchodu slunce s celým dworem swým a wšemi knížaty i četným panstwem a rytířstwem, kteří ozdobili korunowání jeho swau přítomností, do Zbraslawi. Zde král, oděn wšemi znaky králowského důstojenstwí, společně s arcibiskupem Hermanem Magdeburským a opatem Zbraslawským Konrádem wložili kámen s nápisem: „Jesus Christus" do jámy k tomu wykopané. Zpěw řeholníků kolem stojících prowázel tento skutek, načež arcibiskup Magdeburský na místě určeném pro hlawní oltář panny Marie četl welkau mši, prowodín od sedmi biskupů: Pražského, Olomauckého, Krakowského, Mišeňského, Bazilejského, Konstanského, Lübeckého a Frisinského. S korunau na hlawě a žezlem w ruce udělil pak král pás rytířský 240 pánům a šlechticům českým i z jiných zemí, stojícím w kole okolo místa určeného k wystawení kostela. [59])

Nowý klášter Zbraslawský, w němž Wácslaw dal sobě wystawiti zwláštní komnatu pro sebe, zanášeje prý se přáním, aby

assistentium offerebant obtutibus, complacentiam visui et oblectamentum singulis humanis praebuissent sensibus, et ad haec ipsa loci speciositas regi cum ceteris loquendi et etiam commendandi dedisset materiam: inclitus ipse rex, internae devotionis exuberantiam, quam ad beatam virginem habuit, in cordis scrinio celare nequiens, oris oraculo verbum bonum eructavit, sic dicens: Nisi locum istum deliciosum, duobus concurrentibus fluviis insignem, arboribus consitum, pascuis fertilem, vineis, agris non sterilem, qui hactenus delicias praebuit regibus, dominae meae, virgini Mariae, donatione perpetua liberaliter contulissem, nulli unquam alteri sanctorum nec ipsi Christo forsitan obtulissem! *Chron. Aulae Regiae* p. 114.

[58]) Jak wyswítá z noty práwě tuto předcházející.

[59]) *Chron. Aulae Regiae* p. 25, 126.

Digitized by Google

w něm někdy mohl se dáti na odpočinutí, a postaupiti panstwí swému synowi, [60]) měl dle úmyslu jeho býti pohřebním místem králů a králowského rodu českého. Již před založením jeho byla do Zbraslawi odwezena těla dwau nemluwných dítek Wácslawowých Jana a Guty (1294). Též srdce sestry jeho Anešky, wdowy Rudolfowy, která pohřbena byla w kostele sw. Františka, pochowáno jest roku 1296 we Zbraslawi. Sem mínil Wácslaw dát přiwézti také tělo otce swého krále Otakara i manželky swé Guty, zemřelé brzy po korunowání (1297), odkládaje s tím toliko až do skončení stawby nowého welkolepého chrámu. Kostel tento nebyl wšak dostawen za jeho žiwóbytí; i byl tedy král Wácslaw sám prwní, jenž nalezl w něm swého odpočinutí po smrti (1305). Ode dne pohřbení jeho začaly se w kostele ještě nedokonaném teprw wykonáwati každodenní služby boží.

2.

Měšťanstwo Pražské.

a) Zřízení obecní.

Ponenáhlým přetwořením německé osady w Praze w obec Starého města a potomním založením Menšího města Pražského za krále Otakara proměnily se společenské poměry, w nichž jsme spatřowali obywatelstwo někdejšího podhradí Pražského w 11. a 12. století, skoro naskrze.

W časích, o kterých nyní jednáme, nemáme již před sebau poddaného lidu, swíraného wždy wíce libowůlí knížecích úředníků, nýbrž na předním místě swobodné měšťanstwo, mající swé swobodné nemowité jmění a hájené we swobodném prowozowání žiwností swých privilegiemi králowskými, zwláště pak zřízením swým w mohutná towaryšstwa co swobodné obce městské. Tyto, wykonáwajíce wšecko, co náleží do oboru činnosti státu, skrze předstawené ze swého prostředka, podobaly se tehdáž takořka malým státům we státu wětším, který jim dopauštěl největší samospráwy. Obec městská měla nejen plnau swobodu

[60]) *Chron. Aulae Regiae* p. 148.

nakládání se swým jměním obecním a plnau moc w řízení policie místní; jí příslušela i saudní moc we všech rozepřích o statek, o čest neb o žiwot občanů; ona měla práwo dáwati sobě zákony we všech těchto ohledech, a ustanowowati prostředky k spůsobení jim platnosti; jí náleželo, ukládati daně a jiné powinnosti audům swým k zaprawení potřeb obecních, ano i držeti brannau moc ke swým službám.

We všech těchto ohledech byly obce Pražské tak jako jiných králowských měst wyjmuty ze wší moci úřadů župních, jimž někdejší otewřená podhradí byla podřízena bezprostředně. Jen král, z jehož udělení wšecka tato práwa pocházela, měl wrchní moc nad nimi, a wykonáwal ji w mezech obyčeje a potřeby, newelmi auzkostliwě wyměřených. Od rozsudků úřadů městských bylo dowoleno odwolání ku králi, který w mimořádných welkých případnostech i sám bezprostředně uwazowal se w saud; od krále brali měšťané stwrzení důležitějších zákonů swých, aby jim zjednali jistější wážnost; rowněž wydáwal král zákony i z wlastního popudu dle uradění s měšťanstwem, nebo zase rušil zákony měšťanů, jestliže se potýkaly s práwy nebo prospěchy jiných osob; král byl wůbec pořadatelem poměrů mezi měšťany a jinými obywateli země; on konečně ukládal obcím městským daně a nařizowal stawení wojska k službě swé.

Úřad, který na předním místě wykonáwal wšeliká práwa obce a sprawowal wšecky její záležitosti, byla radda městská (consulatus, der stadt rath) a w čele jejím rychtář městský (judex civitatis, der stadt richter.)

Úřad rychtáře městského byl starodáwný. Pocházelť na Starém městě z úřadu někdejšího rychtáře německého, jehož moc rozšířena byla během času na celé město, což nestalo se wšak bez welkých proměn w samé powaze tohoto úřadu a w poměru jeho k měšťanstwu. Někdejší rychtář německý býwal dle wýslowného znění privilegia Soběslawowa wolen od měšťanů německých. Rychtář Staroměstský we 13. neb 14. století, na nějž moc onoho přešla, jakož i moc zwláštního rychtáře, který nejspíš některý čas byl na Nowém městě u sw. Hawla, býwal usazowán od krále beze wšeho účastnění se měšťanstwa přitom.

Digitized by Google

Král totiž tento úřad pronajímal za summu peněz, za kterau rychtář takto dosazený bral pak pokuty a jiné platy ze saudů wycházející. Za krále Otakara II stáwalo se pronajmutí rychty a dosazení rychtáře tímto spůsobem, jak se dá sauditi ze dwau příkladů w paměti zachowaných, [*1] obyčejně jen na rok. We 14. století nacházíme téhož rychtáře obyčejně několik let po sobě, což snad pocházelo jen z opětowání nájmu, pokaždé na rok zawřeného.

Změna tato w práwu usazowání rychtáře stala se nepochybně dle jistého nám neznámého usnešení mezi králem a měšťany, při němž jedna i druhá strana něco získala. Wímeť, že dle privilegia Soběslawowa neměl rychtář německý ještě plné saudní moci we wšem, nýbrž že nejhrubší zločiny, zejména wražda a krádež, byly pozůstaweny saudu králowu skrz nejwyššího komorníka, a že pokuty z těchto i jiných případností (snad wšechněch aspoň částečně) náležely již tehdáž knížeti. We druhé polowici 13. a we 14. století ale není o takowýchto saudech knížete neb komorníka w prwní instancí již žádné řeči; i ony zločiny náležejí k saudu rychtářowu. Nejspíš tedy upustili měšťané od práwa wolení rychtáře, a král od těchto prwé pozůstawených sobě práw zároweň. Poměry mezi Nowým městem u sw. Hawla, kdež snad král prwotně sobě usazowání rychtáře wymínil, a starau obcí německau, jíž na přiwtělení této nowé obce mohlo záležeti, byly snad bližší pohnútkau k zawedení nowého tohoto pořádku, wztahujícího se na celé město.

Staloli se spojení těchto dwau měst a zawedení nowého pořádku o usazowání rychtáře, jak se mi owšem podobá, zároweň, pak tím samým nebyloby se to mohlo státi dříwe než za panowání krále Wácslawa I. Že se to nestalo také později, zdá se mi následowati z toho, že se již za panowání tohoto

[*1] Oba tyto příklady nacházejí se w rukopise Kraloweckém (přepsaném pro České Museum) pod čísly 8. a 10. W prwním praw í se wýslowně: Judicium civitatis Pragensis B. de eadem civitate gerendum committimus et regendum, locantes eidem praefatum judicium a festo Paschae primo futuro usque per anni circulum revolutum pro centum octoaginta marcis argenti, ex quibus jam viginti marcas praesentialiter nobis exsolvit cet.

Digitized by Google

krále jmenuje rychtář „Pražský“ Konrád beže wšeho rozeznáwání mezi obcí německau a obcí Nowého města. [62])

Na usnešení mezi králem a měšťanstwem zakládal se nepochybně obyčej, jejž nalézáme zachowáwaný po wšechen čas, že rychtářem nesměl býti jiný, než usedlý měšťan Pražský. [63]) Moc jeho byla ostatně obmezena tím, že nesměl konati saudu než u přítomnosti přísežných z měšťanstwa (ač ne wšechněch při každé případnosti), tak že rozsudek wycházel z jejich uradění, rychtář pak toliko řídil saudní jednání. [64]) Naproti tomu byl rychtář netoliko w saudních, nýbrž i we wšech jiných důležitějších wěcech, sprawowaných raddau městskau, obyčejným předsedatelem jejím.

Audowé raddy městské nazýwali se nejobyčejněji přísežní (jurati, gesworne) neb kmetowé (scabini, scheffen), řidčeji w této době konšelé (consules). I jejich zřízení mělo na Starém městě začátek swůj nepochybně hned w časích prwotní osady německé, poněwadž wůbec nebýwalo we středním wěku rychtáře bez přísežných. Za krále Otakara II připomínají se již wýslowně. [65]) Rowněž musili na Malé straně zároweň s rychtářem zawedeni býti hned při založení města, jakž to weskrze w obyčeji bylo při zakládání měst králowských.

Počet přísežných Staroměstských byl během 13. a w prwní polowici 14. století několikkrát změněn. Za panowání krále Wácslawa II jmenuje se roku 1288 třináct, roku 1292 patnáct přísežných, nedá se wšak ani w jedné ani we druhé případnosti

[62]) W listině krále Otakara roku 1260 (kopie Pelzlowa) praví se: quod Serenissimus pater noster piae recordationis Wenceslaus Chunrado, tunc judici Pragensi, vendidit quandam villam Nyeprowicz cet.

[63]) Wšichni rychtáři, jichž jména nám z toho času powědoma jsau, byli měšťané Pražští. Že tak mělo býti, wyslowuje nejprwé kniha práw we druhé polowici 14. století, wydaná w Rösslerowých *Rechts-Denkmäler* na str. 115: Wer richter wesen will, der soll ein purger sein.

[64]) Již w nařízení krále Wácslawa o mimořádném saudu šesti mužů r. 1287 (*Rössler* 171) čte se: Statuimus ad haec, quod judex Pragensis, quicunque pro tempore fuerit, causas omnes determinet et judicet secundum jus civitatis et de consilio juratorum civitatis.

[65]) Ponejprw w nařízení jeho „de examinatione argenti“ w rukopise Kraloweckém, číslo 103.

Digitized by Google

jistiti, bylli to počet jich úplný. Od roku 1296 až 1311 wyskytuje se brzy 11 brzy 12 kmetů, tak že se podobá, že tehdáž dwanáct byl plný jejich počet. W létech 1312 až 1330 jmenují se wšak zase počty wětší, ano z jistého udání roku 1318 wyswítá, že toho času býwalo 24 přísežných.[**]) Od roku 1331 sešlo wšak s tohoto počtu, a jest opět zmenšen na 12 osob; při čemž se pak delší čas zůstalo.

Na Malé straně býwalo 12 přísežných, kolikž nalézáme jich we pamětech druhé polowice 14. století, nejspíš hned od začátku, dle příkladu města Magdeburka, které Malostranským i w jiných důležitějších wěcech slaužilo za wzor.

Přísežné usazowal král, ač nepochybně od starodáwna s účastenstwím přísežných odstupujících, tím spůsobem, že od těchto býwalo jemu ponawrženo třikrát tolik jmen, kolik osob mělo býti zwoleno, načež král jmenowal nowé přísežné z těchto ponawržených. Tak aspoň zachowáwal se obyčej hned we prwních létech 15. století. Sebe, jak se zdá, nesměli odstupující přísežní nawrhnauti; neb nenacházíme w celé této době ani jednoho příkladu, aby tentýž měšťan byl býwal přísežným dwakrát hned po sobě; owšem ale střídal se w konšelstwí následkem tohoto spůsobu nawrhowání celkem dosti skrowný počet nejpřednějších měštanů, tak že ta samá jména spatřují se w seznamích kmetů přeskáčkau welmi zhusta mnohokrát po sobě.

Dle prawidla mělo se sázení přísežných čili obnowení raddy městské stáwati každý rok; ale málokdy, aspoň w časích w tom ohledu nám powědomějších, bylo prawidlo toto od králů přísně zachowáwáno. W prwních desítiletích 14. wěku nacházíme welmi často tu samau radu i několik let po sobě w úřadě. Sázení konšelů Staroměstských stáwalo se obyčejně od krále osobně, nebo léda w nepřítomnosti jeho od nejwyššího správce

**) Doklady na tyto počty přísežných wiz doleji w přílohách w popise přísežných Staroměstských. Roku 1318 nacházíme netoliko jmen wšechněch 24 jich, nýbrž w nejstarší knize Staroměstské čte se také při témž roce na listě 7: Anno domini Mill. CCCXVIII haec est pecunia recepta per XXIIII juratos a cauponibus propter injustam mensuram vini et alios excessus eorum.

čili heitmana zemského [67]) s přiměřenau slawností. Nowí kmetowé přísahali tudíž před králem s wyzdwiženýma dwěma prsty, že chtí w úřadě kmecím prawdu hájiti a křiwdu tupiti, že chtí ku pomoci býti chudému i bohatému we wší sprawedlnosti. [68]) Umřelli některý z přísežných za času swého úřadu, nebýwalo místo jeho obyčejně osazowáno mezi časem; než ostatním konšelům náležela táž moc jako raddě úplné. [69])

Odměna, kterau měli přísežní za swé úřadowání, záležela podobně jako rychtářowa w podílích pokut, jen že tyto byly o mnoho skrownější. Přísežným nenáleželo totiž nic z peněžitých pokut z wlastních rozepří saudních, než jen z pokut za jiné přestupky, jak dalece nebyly dle předpisů obracowány ku potřebám obce samé. [70]) Náklady w poselstwích neb jiných prácech úředních byly přísežným jako jiným osobám nahražowány z obecních příjmů. Starý, jak se zdá, byl obyčej, že přísežní dostáwali oděw z obecních peněz, a že při wětším zaneprázdnění obecními záležitostmi oběd wáwali společně na útraty obce. [71])

[67]) Příklady sázení přísežných od krále samého nacházejí se w nejstarší knize Staroměstské při roce 1331 na listě 45, r. 1341. 283 a r. 1344. 281. Roku 1340 sadil radu Staroměstskau pan Petr z Rosenberka jakožto heitman králowstwí českého. *Tamže* fol. 279.

[68]) Přísaha tato zněla dle zaznamenání w nejstarší knize Staroměstské při roce 1331 takto: Wir swern des ain ait got und unserm hern dem chunich und armen und richen, das wir wellen an dem schepfampt das recht sterkin und das unrecht khrenkin, und das wir wellen den armen und den richen vorsein an aller gerechtichkeit. Das uns got zu helff und alle heiligen! (fol. 45).

[69]) Nález o tom r. 1340 w nejstarší knize Staroměstské fol. 278.

[70]) W nálezu o dělení pokut mezi rychtářem a konšely roku 1338 w knize Staroměstské na listě 276 mluwí se jen o welké pokutě za uražení rychtáře neb konšelů na saudě nebo w raddě, pak ze zapowěděné stawby, z nošení zbraně „oder von welcherlei gepot oder gesecze der scheppfen", čímž míní se podobná nařízení policejní. Kdekoli se w knihách práw mluwí o pokutách ze zločinů, je řeč jen o rychtáři, který z nich práwě platil nájem králi.

[71]) W počtu z peněz obecních roku 1344 (w knize Starom. na listě 281) uwodí se wydání 18½ kopy „in veste antiquorum juratorum." Podobné rubriky w počtech r. 1314 (fol. 22): „pro piscibus XL grossi", r. 1315 (f. 17) „pro vino civibus I fertonem" a r. 1324 (f. 26) „vertrunken und hingegeben VII grosz" wztahují se nejspíš na jídlo a pití na útraty obecné. Z pozdějších časů jsau doklady toho druhu mnohem jasnější.

Digitized by Google

Přednoštau sboru přísežných byl, jak řečeno, rychtář městský. Jemu wšak pro welké zaneprázdnění při saudech nebylo možné, býti přítomnu při wšech radách o wšeliké jiné záležitosti. To nejspíš bylo příčinau zřízení úřadu purkmistrského (magister civium, magister juratorum), který se i na Starém i na Menším městě wyskytuje zřejmě teprw we první polowici 14. století, ač z jistých okolností sauditi se dá, že stáwal i dříwe. Purkmistr byl prwotně, jak se zdá, práwě jen náměstkem rychtářowým k řízení jistých wěcí mimosaudních a ku předsedání w radách na místě rychtářowě. Byl to jeden z přísežných samých, ano jak se zdá střídali se přísežní w úřadě tomto hned od počátku podobně, jak to spatřujeme w časích pozdějších, kdež purkmistrstwí každého přísežného trwáwalo čtyry neděle. Bližší wyměření oboru činnosti a jiných poměrů purkmistrů není w této době možno pro nedostatečnost zpráw sauwěkých. [72])

W důležitějších wěcech, zwláště když se jednalo o wydání trwanliwých nařízení, buď práwních, buď jiného obsahu, brali rychtář a přísežní radu s jinými osobami z měšťanstwa, tak nazwanými staršími z obce (cives seniores, majores, potiores; die ältesten burger, die ältesten von der stadt.) I tento obyčej byl starodáwný; zachowáwalť se již we 13. století. [73]) Zdá se

[72]) Nejstarší zmínka o purkmistru Staroměstském jest w artikulích pořádku krejčowského od roku 1318 (w knize Starom. fol. 50), w nichž nařizuje se, že kdoby chtěl prowozowati řemeslo, má zaručiti čtyrmi kopami „vor dem purgermeister.“ W listině kláštera Zderazského (w bibliothece university Pražské) datowané roku 1301, od konšelů Pražských doswědčené roku 1320, jmenují se w doswědčení tomto „Franciscus judex, Nicolaus de Turri *magister juratorum* ceterique jurati.“ Roku 1324 jmenuje se w knize Starom. (fol. 26) purkmistr Mikuláš Bílý (Niklas der Weisse). Z okolnosti, že se w seznamu přísežných toho roku týž Mikuláš Bílý (Nicolaus Albus) nenachází na prwním, nýbrž na jednom z posledních míst, kdežto purkmistr pokaždé míwal přednost, dá se práwě sauditi, že se již tehdáž konšelé w purkmistrstwí střídali. Roku 1334 připomíná se w listině u Pelzla (Karl IV. 8.) ponejprw purkmistr (magister civium) na Malé straně. Ostatní zmínky o purkmistřích Staroměstských před r. 1348 jsau w listině krále Jana r. 1339 w Lib. vetust. privil. p. 41, r. 1340 w knize Starom. 279 a r. 1347 w originale archiwu městského w Praze.

[73]) Congregati sunt omnes consules et majores civitatis, et diu habito con-

Digitized by Google

wšak, že ani tehdáž ani w celé době, o které jednáme, nebyl sbor těchto starších nikterak určen neb uzawřít w jistém počtu. Staršími rozuměli se dle obecného wýznamu toho slowa we středním wěku wůbec nejpřednější, to jest nejwáženější a owšem nejzámožnější měšťané, práwě ti, kteří se nejobyčejněji střídali spolu také w úřadě přísežných. Na jejich schwálení musilo přísežným již práwě pro tuto okolnost záležeti, jestliže nálezy jejich pro delší budaucnost činěné měly míti trwanliwau platnost. Přísežným samým bylo, jak se zdá, zanecháno, dle důležitosti a powahy každé wěci, powolati z nich k sobě které chtěli a w počtu tomu přiměřeném. W jisté radě, držané roku 1340, z níž wyšly důležité nálezy, bylo přítomno krom rychtáře a konšelů 55 takowýchto osob z měšťanstwa, jejichž jména se zachowala. [74])

silio atd. wyprawuje již pokračowatel Cosmy při událostech roku 1281 (p. 461); potom uwodí se *majores cives*, *potiores cives* nejprwé w listině o radnici roku 1296 (w nejstarší knize Starom. na listě 6, u *Rösslera* str. 172.)

[74]) W nejstarší kuize Staroměstské na listě 278. Jména tato jsau: Johann hern Wolfleins sun, Heinczil hern Ditreichs sun, Andres Goldner, Seidel von Piesk, Niklas Weis, Niklas Rokczaner, Pesold von Eger, Buslav hern Wolframs sun, Polk hern Jakobs sun, Frenczil Gepold, Reimbot Goldner, Henzel Mathes, Niclas Rechczer, Peter Glas, Heinreich Glas, Frenczil Hopfner, Frenczil von Posenpach, Otto gewantsneider, Frenczil Kornpuhel, Henreich Rokczaners schreiber, Bartha Kokot, Ditil Hopfner, Pesold fleishakker, Heinreich vom Kadan, Ulricus Silberczeiger, Heinreich Czigler, Ulrich vom Slan, Johel Ruprecht, Jaksch Ruprecht, Otto Rollo, Heinzil Waczinger, Ula Pleyer, Niklas Planer, Otto Planer, Polk Rokczaner, Johel Thasner, Konrad Kokot, Heinl Negel, Johel Hiltprand, Peter Figulais, Wenczel von Thust, Pesco Hainrici, Jaksch Harrer, Enderlinus Stuk, Hannus von Meissen, Leitil weinschroter, Johel Rokczaner, Jesko Payer, Cunradus Leuthmiriczeri, Nicolaus Bohuslai, Hannus von Krachau, Hensel hern Meinhards sun, Wenczlav, Imprech und Jurgel des Goczleins Pleyers aidem. W listině samé nejmenují se měšťané tito staršími, nýbrž „purger gemeiniclich der stat ze Prage, di hernach geschriben steen", tedy jen měšťany obecnými. Ale z toho jen je widět, že starší nebyli tehdáž ještě žádným zwláštním sborem, nýbrž také jen obecnými měšťany. Zde činí se jen rozdíl mezi přísežnými a obecnými, nikoli mezi staršími a obecnými. Nebo kdyby se osobami tu jmenowanými nerozuměli skutečně starší, musili by se tito w listině takowého obsahu zajisté jmenowati obzwlášť, čehož není. Podobně rozuměli se beze wší pochybnosti starší

Starší w tomto smyslu byli wlastní představowatelé obce městské wedlé přísežných a wykonawatelé dohlídky na tyto na místě jejím. Skutečných shromáždění celé obce (communitas universitas civium, die gemeine), dle wšeho saudíc, nebylo w tomto čase, [75]) ačkoli obec jakožto wlastní držitel práw a privilegií městských wšudež se zřejmě uwozuje.

Místo, we kterém rychtář wykonáwal swůj úřad, bylo snad od dáwna w jistém úředním domě (rychtě, domus judicii), ačkoli jeho ani na Starém ani na Menším městě Pražském w této době s jistotau udati neumíme. Na welkém saudu, ku kterému zapotřebí bylo shromáždění celé raddy městské, zasedáwali tu přísežní s rychtářem we „čtyrech lawicích" saudních (die vier bänke, quatuor scamna judiciaria). Pro jiné wšak rady a jednání přísežných, mimo záležitosti saudní, ježto se držíwaly obyčejně bez přítomnosti rychtáře w tak nazwaných ranních schůzkách, jak se zdá každodenních (maniloquium, die morgensprache), nemělo Staré město dosti dlauhý čas žádné určité místnosti. Schůzky tyto držíwaly se w 13. století každý týden jinde, nejspíše střídawě we příbytcích jednotliwých přísežných. Teprw roku 1296 usnesli se přísežní se staršími obce, aby prý pro hanbu, kterau město jejich mělo z toho jak od šlechticů tak měšťanů jiných měst českých, do Prahy přijíždějících, že nemělo žádného radního domu jako jiná hlawní města (sicut aliae civitates capitales consueverunt habere), kaupen byl zwláštní dům k tomuto účelu, a sice dům Jakuba syna Kaubkowa,

měšťané w nařízení o počtech (fol. 48 r. 1338), které měla skládati radda odstupující raddě nowé „coram viris *communibus*, quotquot ad hoc recipere voluerint," ačkoliw se i tu jmenují obecnými. Tak jak se w tomto nařízení we wěci tak důležité pozůstawuje konšelům přibrati jich k sobě kolik chtěli, bylo nejspíš we wšech jiných případnostech. Porownání jmen tuto schwalně položených s popisem přísežných w zadu we přílohách ukazuje ostatně, že jsau to skoro weskrz osoby, ježto w těch létech býwaly nejčastěji přísežnými.

[75]) Zajedno nenachází se o nich nikde žádného sledu; nadto pak práwě w jediné případnosti, we které w pozdějších časích měla pokaždé celá obec býti swoláwána, totiž při kladení počtů, bylo w této starší době pozůstaweno konšelům, swolati jen tolik měšťanů, kolik chtěli; jak widěti jest z noty předešlé.

měšťana Pražského, na Staroměstském rynku, polohy blíže nám neznámé.

Zdali kaupě domu tohoto byla skutečně zawřena, newyswítá dosti jasně z listiny o tom zachowané; [76]) jisté ale jest, že hlawní obsah její, totiž o zřízení radnice, newešel we skutek. Čtemeť i w potomních létech ještě o shromážděních raddy držaných we příbytcích jednotliwých konšelů, na př. r. 1297 w domě Olbrama syna Menhartowa z Chebu, r. 1311 w domě Konráda z Chebu; r. 1315 w domě Martina z Chebu. I listiny obce byly chowány w saukromých domích, jakž čte se n. p. o této listině samé o radnici a stwrzowacím listu krále Wácslawa na ni (od r. 1299), že chowány jsau pro obec od Menharta Olbramowa. [77]) Konečně roku 1338 kaupili přísežní a starší jiný dům, měšťana Wolflina od Kamene, w rohu na rynku Staroměstském, a zřídili jej za radnici, kdež nachází se podnes. [78])

K slawnosti sázení konšelů od krále nepostačowaly snad místnosti tohoto domu ještě některý čas po zakaupení jeho, pokud nebyl dostatečně zřízen. Proto čteme, že roku 1340 pan Petr Rosenberský, heitman králowstwí českého, sadil přísežné w klášteře sw. Klimenta, roku 1344 dne 22. Listopadu o nešporách král Jan w klášteře sw. Jakuba. [79]) Welké refektáře těchto neb snad i jiných klášterů we městě slaužíwaly k témuž cíli nepochybně od starodáwna.

Krom rychtáře a přísežných, jakožto úřadů, kteří představowali a zastáwali obec we wšech jejích záležitostech, mělo město i jiné menší úředníky a služebníky rozličného druhu, určené k wykonáwání rozkazů představených oněch a ustanowowané od nich.

Přední z těchto úředníků byl písař městský (notarius civitatis, scriptor civitatis, der stadt schreiber), který byl raddě městské k ruce zhotowowáním potřebných písemností, zejména

[76]) W nejstarší knize na listě 6, kdež také jest stwrzení krále Wácslawa II od r. 1299.

[77]) *Tamže* na listech 5, 10, 16.

[78]) Nález o tom se stwrzením krále Jana w nejstarší knize na listě 259.

[79]) Wiz w též knize fol. 279, 281.

Digitized by Google

zapisowáním důležitějších nálezů a nařízení a wedením počtů z příjmů a wydání obecních. K němu obraceli se též jednotliwí měšťané o zhotowení listin we swých práwních a jiných potřebách. Na Starém městě zmiňuje se takowýto písař městský náhodau nejprwé roku 1288. Dle nařízení raddy, učiněného zároweň s prwním uzawřením o kaupi radnice r. 1296, náleželo usazowání jeho přísežným společně s jinými staršími měšťany. Písař měl býti člowěk nestranný, učený a wěrný, zběhlý we swém umění, to jest we skládání listin. Ustanowení jeho bylo stálé, do smrti neb do poděkowání se z auřadu, jak dlauho by se w něm počestně zachowal. W čas wydání tohoto nařízení zastáwal úřad tento mistr Petr, tedy owšem muž, který došel wzdělání na některém wysokém učení, nejspíš we Wlaších.

Dle nařízení onoho měl písař městský míti stálý příbytek na radnici, aby mohl wždy býti nalezen; ano za odměnu byly mu wykázány wšecky platy a jiné požitky z domu toho wycházející, z čehož ale owšem sešlo, když se radnice w skutečné držení obce nedostala. Příjmy písaře zůstaly tedy, jako prwé, newyměřené a nahodilé. Z uznání nedostatečnosti jich uzawřely přísežní a obec roku 1328, přidati písaři příjmy z obecní sléwárny cínu (stannifusorium, schmelzgaden). [80])

Od roku 1310 zapisowaly se počty z obecních příjmů a wydání, od roku 1324 jména měšťanů, kdy který nowě přijat byl do obce, od roku 1327 wšeliké důležitější nálezy čili statuty obce, od roku pak 1340 také seznamy jmen konšelů při každém obnowení raddy wše do jedné knihy městské (liber civitatis, der stadt buch), která se doposud chowá w archiwu města Pražského. [81]) K listům od obce wydáwaným přiwěšowal písař pečeť městskau. Prwní zmínka o ní činí se w listině roku 1264. [82]) W archiwu městském chowá se doposud stará welká pečeť Staroměstská z mosaze s nadpisem: Sigillum civium Pragensium, a méně welká Malostranská s nadpisem: Sigillum civium Pragensium de

[80]) *Tamže* fol. 16.

[81]) Širší popis této pro dějep's Prahy předůležité knihy wiz w Časopise českého Museum r. 1844, str. 566.

[82]) *Dobner. Monum.* VI. 31.

Digitized by Google

Nova civitate, obě patrně od jednoho umělce asi stejným časem dělané, mám za to, že asi hned při založení Nowého města pod hradem, tedy za času Otakara II. [83]) Na oné objewuje se nejstarší znak Staroměstský, swatý Wácslaw stojící s mečem w prawé, a se štítem, na němž lew český, w lewé ruce při zemi; okolo toho tři wěže. Na pečeti Malostranské jsau též tři wěže; na prostřední největší z nich štít se lwem českým a na cimbuří dwa trubači.

Již za prwních časů 14. století zmiňuje se wedlé hlawního písaře také *druh* čili pomocník jeho (socius). Časem bylo jich wíce, jakž se zmáhala potřeba písemnictwí; byliť, jak se zdá, také obzwláštní písaři bráni k některým zwláštním účelům, o čemž podotkne se ještě doleji.

Jiní úředníci (officiales, amechtleute) a sluhowé městští (servi) byli: *bernici* čili wýběrčí daní obecních (collectores, losunger), ustanowowaní k tomu dílem z konšelů, dílem z měšťanstwa; dozorci dwa *nad cizími kupci*, ustanowení od roku 1304; *dwanáct* jiných dohlidačů nad zachowáwáním nálezů *o kupcích* dle nařízení roku 1333; *nálewčí* wína (affusores vini, angiesser); *šrotéři* wína (extractores vini, weinschroter); *litkupníci* rozliční nad rozličným zbožím (subemptores, unterkaufel); *wažčí* zboží kupeckého čili kramářského (ponderator institorum, wäger); *sléwač wosku* (fusor ceræ); *biřicowé* (præcones, buttel), kteří prohlašowali rozkazy přísežných a obsílali osoby před saud; *poslowé* čili *pacholci*, to jest úřední sluhowé a drábowé přísežných a rychtáře (fronboten, richters boten), *hlídači wěží a bran* (custodes turrium, thorwärtel); konečně *kat* (tortor, suspensor, zuchtiger). O powolání a powinnostech rozličných těchto osob bude řeč doleji dle příležitosti. Ustanowowání některých z nich, jakož k. p. wažčího a litkupníka, nepochybně též dwanácti mužů nad kupci stáwalo se od každých přísežných znowa, a sic obyčejně hned při nastaupení jich w úřad.

O mzdách a odměnách úřednictwa a služebnictwa městského máme z toho času zpráwy welmi nedostatečné. Písař a druh

[83]) Nejstarší mně známý otisk této posud zachowané pečeti Staroměstské nachází se na listině od r. 1287 w archiwu kláštera Břewnowského.

Digitized by Google

jeho, biřici a snad i někteří jiní z jmenowaných dostáwali šatů od obce nebo peněz k opatření jich sobě. [84])

b) Konání sprawedliwosti.

Nařízením krále Wácslawa II o mimořádném saudu šesti přísežných roku 1287 bylo rychtáři městskému uloženo, sauditi netoliko dle rady přísežných, nýbrž také dle práwa městského, to jest dle práwního zákonodárstwí we městě obyčejného.

Na Nowém městě pod hradem Pražským platilo za takowéto zákonodárstwí při saudech *práwo města Magdeburka*, podobně jako we wíce jiných králowských městech w Čechách. Měšťané Malostranští měli nejspíš, jak to jinde bylo w obyčeji, hned w čase brzy po založení jich města authentický wýpis práwa tohoto, wyžádaný od konšelů Magdeburských, dle něhož se sprawowali, ačkoli jim nebylo tím docela odňato práwo, ustanowowati pro sebe některé wýminky, jak dalece uznali toho potřebu. [85])

Jiné a zwláštního půwodu bylo *práwo Pražské*, které mělo platnost na Starém městě. Čteme o něm ponejprw pod tím jménem roku 1264, kdež král Otakar, zakládaje město Doksy w nynějším kraji Boleslawském, powoluje obywatelům jeho „práwa města Pražského“ (jura civitatis Pragensis) a swobody, ježto mají jiná města a městečka w králowstwí českém. [86]) Podobně bylo práwo města Pražského během pozdějších časů zawedeno we wíce jiných městech, tak že tato w pochybných wěcech brala poučení od rychtáře a přísežných Staroměstských.

Práwo Pražské nebylo wšak tehdáž ještě sepsáno w jeden celek jako Magdeburské, nýbrž záleželo toliko we starých práwních obyčejích, ježto osadníci němečtí dílem přinesli s sebau ze

[84]) Zmínky o tom nacházejí se w počtech obecních w nejstarší knize Staroměstské roku 1310 fol. 234, 1312 fol. 15, 1315 fol. 17, 1324 fol. 26.

[85]) Nejstarší zpráwa o Magdeburském práwě na Malé straně nachází se w listině od r. 1312, kterau se pod totéž práwo kladau blízké wsi Butowice, Jinonice a Košíře.

[86]) Listina z cís. dworského archivu we Wídni.

Digitized by Google

swé wlasti, dílem postupem času šíře rozwíjeli. Jen malá částka těchto starých práwních řádů německých byla písemně seznamenána w privilegii knížete Soběslawa; wětším dílem chowala se toliko w austním podání, jehož držitelé a wykladatelé byli rychtář a přísežní. Jim náležela moc, s radau starších z obce wydáwati w duchu těchto starých řádů nowé nálezy čili zákony nebo měniti je dle uznané potřeby. Nálezy takowé zaznamenáwaly se později písemně, a sic od roku 1327 do městské knihy již nahoře zmíněné, we které se i nám částečně dochowaly.

Roku 1341 dne 5. Října stalo se usnešení přísežných a obce Staroměstské se swolením a stwrzením krále Jana, aby se „učinilo a wymyslilo psané práwo“, které mělo napotom míti platnost netoliko w Praze, nýbrž we wšech městech českých, krom těch, ježtoby stála pod práwem horním. K složení takowéhoto psaného obecného práwa městského zwoleni jsau tehdáž čtyři z předních měšťanů Pražských, Ondřej Goldner, toho času přísežný, Henslin Matějůw z Chebu, Jindřich Kadanský a Oldřich Pleyer, kteří na to přísahali králi a obci. [87]) Jak dalece wšak mužowé tito w úkolu swém pokročili, není nám powědomo; jisté jest, že práce jejich nedošla ustanoweného cíle; neboť po psaném zákonu nenacházíme ani během ostatního 14. století žádné stopy, ano w nálezích rychtáře a přísežných, jimiž se ustanowowala prawidla práwa, pokračuje se potom jako předtím bez rozdílu.

Při skrowném počtu těchto nálezů a jiných zřídel až do roku 1348, který jest nám tuto mezí, není nám možno podati zde úplného obrazu práwnictwí Pražského w této době staré; musíme přestati jen na zlomcích, o nichž se nám zachowaly bezpečné zpráwy, ačkoli nemůže býti pochybno, že staw wěcí, jejž později wyložíme šíře při druhé polowici 14. století, w základech swých byl tu i mnohem dříwe. [88])

[87]) Nález o tom w *Liber vetust. privileg.* p. 11. u *Rösslera* 191.

[88]) W Rösslerowě pojednání: Über die Bedeutung und Behandlung der Geschichte des Rechts in Österreich. Prag 1847 nachází se (pag. IX až XXVII) obsahem swým welmi zajímawá památka německého práwnictwí u nás, kterau wydawatel nadepsal: König Otakars II von Böhmen

Jak obyčějně we středowěkých zákonodárstwích, zaujímá i w malém počtu práwních nálezů Staroměstských z první polowice 14. století nejwíce místa práwo trestní. Rozepře o wraždy čili zabití člowěka (homicidium, todtslag, mord), o chromotu

Altprager Stadtrecht (vom Jahre 1269). Jest to zákonník na tehdejší čas dosti úplný jak o trestním tak o civilném práwu. Ale authentičnost jeho není posud dokázána, a mně je z následujících příčin wíce než podezřelá.

Wýpowěd, že práwo toto pochází od krále Otakara, nachází se w starém nadpise we formě, která nese patrně wšecky znaky neauthentičnosti. Předně jest psána w rýmech: In der heiligin drivalt ere — heiligir geist gib uns di lere — daz wir unrecht zu rechte pringin — und das herlich vollendin. — Arm und rich — gesessin in unserm kunirich atd. To zajisté nejsau slowa listiny králowské, než saukromé poznamenání, ať pak na prawdě se zakládající nebo nic. Dále následuje: Hy hebin sich an des kuniges Otackers recht atd., což ještě patrněji nejsau slowa Otakara samého. Krom toho obsahuje nadpis tento také dosti welkau chybu w letopočtu. Prawí se w něm totiž: Dise recht, di wir gegebin *in dem andirn iare, als wir gecronit wordin* (což byl rok 1262 nebo 1263, poněwadž Otakar korunowán byl r. 1261 dne 25. Prosince); ale hned dodáwá se k tomu: Von der czeit zelt man, als sich nam di menschheit an, da von sint tausent jar und czwei hundirt und neun und sechczig iar bis an dise czeit vergangin (tedy 1269), z čehož se dá saudit, že pochází nadpis tento z doby od korunowání Otakara již dosti wzdálené. Pokud se nám lepšího swědectwí nedostáwá, můžeme tedy zákonník tento dobře powažowati za pauhau saukromau práci, jíž měla se dostati wětší wážnost přičtením jí slawnému králi, jenž tolik k rozmnožení měst učinil.

Ještě pochybněji ale jest, zdali dílo toto wůbec obsahuje práwo Pražské. Wšecko, nač w tom ohledu lze jest se odwoláwati, jsau následující slowa, stojící ještě před nadpisem práwě zmíněným, totiž: Hi hebit sich an der prager recht, daz kunic Otacker gegebin hat und bestetigit hat in dem idem anno domini als er gecronet wart. Tento přípisek, jehož obsah dílem se opakuje w nadpise nahoře zmíněném, jest, jak se již z toho samého sauditi dá, z jiné ruky než ostatní nadpis, čemuž ještě wíce naswědčuje to, že se w něm wyskytuje ještě zase nowý chronologický odpor, poněwadž klade se wydání zákonu od Otakara do samého roku jeho korunowání, ježto onde teprw do roku nato. W díle samém nepřichází nic, coby se wztahowalo na Prahu obzwlášť, ano ani wlastní nadpis prwé zmíněný ku Praze obzwlášť neukazuje, nýbrž mluwí o celém králowstwí Otakarowě a wšechněch městech jeho bez rozdílu; což owšem w odporu stojí s jistau skutečností, poněwadž stejného práwa we wšech městech českých ani we 13. ani w několika potomních stoletích nikdy nebylo. Z porownání obsahu samého s authentickými práwními nálezy Staroměstskými nedá se také nic poznati, z čeho by

Digitized by Google

(mutilatio, lemde) a o rány (vulnera, wunden) zabawují nejwíce pilnost zákonodárců, jakožto welmi zhusta se přiházející.

Při surowé powaze tehdejších lidí wůbec měly zločiny tyto stálý pramen w neskrotitedlné náchylnosti k swépomoci a ku pomstě saukromé. Z nahodilých urážek a křiwd přicházelo tehdáž welmi zhusta ke krwawým rwačkám a bojům na ulicích a k wybíjení domů, k čemuž strany sbíraly se walně každá se swými přátely, aniž se rychtáři a čeledi jeho podařilo wždy ještě w čas wýtržnosti takowé zastawiti. Záští z toho pošlá prodlužowala se pak mezi celými rody a příbuzenstwy, tak že Praha byla wždy rozdělena na mnohé nepřátelské spolky a strany, které dostáwaly proti sobě tím wětšího podnětu w časích politického rozčilení.

Zákonodárstwí 13. i 14. století bylo neustále zaneprázdněno wyhledáwáním prostředků k zastawení těchto nepřátelstwí a bojů. Již mimořádné nařízení Wácslawa II r. 1287 směřowalo k tomu. Každý, proti komu by jiný chowal tajné *záští*, měl to oznámiti

následowalo, že mezi obojím jest sauwislost. Naproti tomu porownámeli dílo toto s nejstaršími práwy Brněnskými od krále Wácslawa I (wydanými od Rösslera w *Stadtrechte von Brünn*, Prag 1852 p. 341) shledáme srownalost, která sama sebau bije w oči. Přečtení jen n. p. několika prwních paragrafů přeswědčí každého o tom dostatečně. Dle toho zdá se mi celé toto domnělé práwo Pražské nejpodobněji býti jen nějakau pozdější amplifikací onoho práwa Brněnského, ustanowenau spíše pro Brno samo, než pro jakékoli město jiné. Je to sotwa náhoda, že jediný starý rukopis tohoto práwa nachází se práwě w rukopise městského archiwu Brněnského, a jediný známý pozdější přepis pochází od sauseda jiného města morawského, totiž Jihlawy, ježto w Praze nenacházíme po něm nikdež ani nejmenšího sledu. Kdož wí, nespočíwáli celé Pražanstwí tohoto práwa na jednoduchém mylném čtení; nemáli se totiž třeba čísti: Hi hebit sich an der *purger* recht, místo der *prager* recht! Konečně zasluhuje welkého powážení okolnost ta, že ani w uzawření o zhotowení psaného práwa pro Prahu r. 1341 žádné zmínky o starším psaném práwu se nenachází, nýbrž zcela tak se mluwí, jakoby posud žádného nebýwalo. Práwo od krále Otakara samého předepsané, kdyby jaké bylo býwalo, nemohlo již tehdáž tak naskrze býti zapomenuto. Tyto a jiné úwahy byly příčinau, pro kterau jsem se neodhodlal, při wypsání saudnictwí Pražského w tomto čase užiti díla tohoto za zřídlo. Zdálo se mi, i kdybych se mýlil, menší chybau, spokojiti se se skrownými zpráwami authentickými, než wložiti látku hojnau, která by sem naskrze nenáležela.

šesti přísežným tehdáž k tomu ustanoweným, aby toho napomenuli, by od nepřátelstwí upustil, anebo se osprawedlnil, že ho nemá. Byloli nepřátelstwí zjewné, měli přísežní sami od sebe napomenauti strany k smíření se aneb ke hledání práwa před nimi, jestliže se smíření nepodařilo. Napomenutí takowé bylo dle tehdejšího obyčeje spojeno s uložením tak nazwaného *příměří* (pax, treugæ pacis, geboten fride), to jest se zwláštní zápowědí saukromé pomsty, na jehož přestaupení byly uloženy přísnější pokuty. Již privilegium Soběslawowo mluwí o takowémto příměří, jak na swém místě podotčeno. Strhnulli by se boj we městě, ustanowowalo nařízení Wácslawowo pokutu desíti hřiwen stříbra králi a pěti hřiwen rychtáři a městu od každého, kdožby se zbraní k tomu běžel. Podobné nařízení stalo se od rychtáře a přísežných roku 1335, jímž peněžité pokuty wyměřeny jsau dle druhu zbraně, s kterým kdo byl postižen. Kdo by neměl peněz, měl pokutu odseděti we wěži u mosta wedlé Křižowníků, nebo na čtwrt léta nebo i na rok wystěhowati se z města. Opět roku 1339 nalezli rychtář a přísežní i starší z obce, kdožby učinil *shluknutí* (eine sammung), to jest kdyby sebral přátely swé a běžel s nimi na swého nepřítele nebo nepřátely (qui congregatis amicis suis currit super inimicos vel inimicum), kdyby se těmto i docela žádná škoda z toho nestala, aby platil pokuty sedm kop k městu, a každý kdoby jemu pomáhal, kopu, nebo aby byl na rok ze města. K tomu bylo ale již w roce nato (1340) potřebí wýkladu. Nařízeno totiž, kdoby někomu něco učinil, a proto nebo pro jinau příčinu bál se pomsty neb útoku od swého protiwníka, že má hned ohlásiti to rychtáři a přísežným, aby mu uložili příměří a spůsobili smíření nebo učinili práwní rozsudek; kdyby se pak nicméně bál násilného útoku, že pak může přátely shromážditi w domě swém, aby se mohl brániti; paklibý to ale učinil bez ohlášení, že má pokutowán býti, jak předepsáno. Že ale wšecky tyto zákony newedly k důkladnému naprawení zlého, dá se sauditi z nálezu jen o dwě léta pozdějšího (1342), který měl tuto wěc znowu za předmět. Saukromých záští a wálek we městě bylo tehdáž tolik, že se opět uznalo zapotřebí zřízení mimořádného sboru šesti mu

kteříby se přičinili k zastawení jich, poněwadž prý bylo se obáwati, aby netoliko měšťanští rodowé, než i město samo newzalo z nich zkázu. Tu prý na žádost nepřátelských stran samých bylo uzawřeno wšeobecné smíření, tak že wšichni, kteří takto spolu byli w záští (unser burger alle gemainlich, wie sie gehaissen sint, die also mit enander krigeten), slíbili si pokoj a zapomenutí wšeho ublížení, přísežní pak dle usnešení se šesti muži a se staršími učinili některá nařízení k utwrzení toho směřující. [89])

O wraždě známe dwa nálezy od roku 1331 a 1340. [90]) W obau prawí se, že se příliš mnoho wražd dálo we městě i před městem. Byly to nepochybně wětším dílem zločiny pošlé ze záští a nepřátelstwí oněch, spáchané od měšťanů na měšťanech. Jak z obou nálezů těchto wyswítá, byl starý řád při žalobě o wraždu, že se důkaz proti pohnanému wedl sedmi swědky, on pak wywedl se z winy sedmi očistníky. Nálezem od roku 1331 ustanowen byl řád přísnější; totiž bylliby kdo při skutku samém postižen na útěku swědomím dwau přísežných nebo jiných počestných lidí, aby byl sťat na tom místě, kdéž se wražda stala. Pakliby postižen nebyl, ale přísežní uptali by se toho jinak s jistotau, že on jest wrah, měla přísaha sedmi swědků proti němu míti přednost, a nedopauštěti se jemu očisty. Kdyby se ale wražda stala tajně, tak žeby se rychtář a přísežní s jistotau neuptali, pak teprw měla očista sedmi swědky míti platnost proti důkazu žalobníků, to jest přátel zabitého. Ostrý tento nález byl wšak roku 1340 zase zrušen w ohledu na přednost swědků žalobníkowých proti očistníkům, a ustanoweno aby předešlý starodáwný obyčej byl zase za práwo. [91])

[89]) Nálezy zde dotčené nacházejí se w nejstarší knize Staroměstské na listech 46, 278, pak w *Liber vetust. privil. arch. civ. Prag.* pag. 63. O saukromých nepřátelstwích mezi rody měšťanskými mluwí také *Chronicon Aulae regiae* při roce 1319 na str. 372: Igitur cognationes singulae, quae Pragae aliter dissensionis inter se materiam habuerunt etc.

[90]) W nejstarší knize Staroměstské fol. 45. 278.

[91]) Noch der stat recht als vor, vor langer czeit gewonlich ist gewesen, prawí se w tomto nálezu. Pozoru hodno, že se i tento nález odwoláwal jen na zwyk, a nikoli na psaný domnělý zákon Otakarůw,

Podobný byl spůsob wedení práwa o *rány* neb *chromotu*, tak že důkaz wedl se přísahau a swědky. W případnosti jisté, we které měšťan winěn byl z utnutí ruky jinému (1331), nalezli přísežní, aby se wywedl z toho sám třetí přísahau k swatým. Pakliby nemohl, mělo mu býti město zapowěděno na wěky na čtyry míle wzdálí. Swědkowé o rány neb jiné zločiny měli dle nařízení od roku 1338 [92]) býti usedlí we městě s jměním za sto hřiwen stříbra.

Na seprání počestného sauseda *pěstí* neb *kyjem* byla pokuta wyhnání winníka z města na tak dlauho, ažby od uraženého dostal odpuštění a složil 10 kop pokuty městu. [93])

Ztracení hławy za hlawu, které se nařizuje nálezem roku 1331, bylo původu zánowního; neboť we privilegii Soběslawowě nenacházíme ještě trestu hrdelného za wraždu, než toliko peněžitau pokutu. Awšak ani w těchto časích nebýwalo ztracení hrdla pro wraždu skutečně obyčejné. Měšťan usedlý, nebo kdo postawil rukojmě za swé stání před saudem, nesměl pro žalobu tohoto neb jiného obsahu býti uwězen, a nalezl tedy snadno prostředku k zachránění žiwota útěkem, čímž ztratil on neb rukojmě toliko jistau summu peněz. Krom toho býwalo pro wraždu jako pro jiné podobné zločiny z nepřátelstwí powstalé ukládáno příměří a jednáno o smíření, tak že se wěc welmi často skoncowala narownáním mezi stranami. Zadostučinění, které se w takowých případnostech ukládalo winnému, záleželo obyčejně w peněžité náhradě, w pobožných a kajicích skutcích za duši zabitého, jakož w zaplacení mší zádušních, w putowání do wzdálených swatých míst a k tomu podobném, [94]) někdy také w osobních jakýchsi služebnostech čili tak nazwaném *manstwí* (manschaft), k němuž se zawazowal škůdce uraženému neb jeho přátelům. Nařízením obecného smíření mezi nepřátelskými stra-

w němž o důkazu sedmi swědky jest w tom ohledu řeč práwě jako i w nejstarším práwě Brněnském.

[92]) W nejstarší knize městské fol. 275.

[93]) *Tamže* 278.

[94]) W nejstarší knize Staroměstské (fol 12) nachází se narownání o wraždu učiněné před přísežnými roku 1345, kterým zadostučinění wyměřeno bylo na složení 30 kop grošů.

Digitized by Google

nami w Praze roku 1342 byly wšak mezi jiným záwazky manstwí takowýchto wšecky zrušeny, krom jediné za wraždu, poněwadž nejspíš plnění a wymáhání jich zawdáwalo zhusta nowé příčiny k wětšímu rozezlení.

Jinak než s usedlými měšťany nakládalo se owšem s obecnými lidmi, kteří neměli čím zaručiti neb zadost učiniti. Wražda laupežná byla nepochybně trestána smrtí; neb i na *zlodějstwí* bylo jak dle práwa Soběslawowa tak dle pozdějšího řádu oběšení anebo aspoň wymrskání z města. Zloděj při ohni byl sťat. [95]) Trest wymrskání wykonáwal se u onoho slaupu postaweného uprostřed rynku Staroměstského, o němž zmínka nahoře, a býwal nejspíš i obyčejný při rozličných podwodech. O *podwodném dlužníkowi* za zboží, to jest tom, jenžby, kaupiw na wíru zboží jakéhokoliwěk druhu, nezaplatil a utekl z města, wydán byl nález roku 1328, aby bez rozdílu, jeli měšťan nebo host, byl jmín za psance (proscriptus, bannitus, geächtet), tak aby kdežbykoliwěk postižen byl w Praze neb jinde w králowstwí českém, naloženo s ním bylo jako se zlodějem nebo podwodníkem. [96])

Wysoké peněžité pokuty byly wysazeny na *wýtržnosti před saudem* nebo před raddau: na důtkliwé řeči proti rychtáři nebo přísežným 7 kop; na políček komukoliwěk daný před saudem 50 kop neb ztracení ruky. Naproti tomu byl přísežný, jestližeby se dopustil hanliwých řečí proti obecnému člowěku na ulici neb na trhu, pokutowán kopau, newywedlli se z obwinění odwoláním na swau přísahu. [97])

O práwu civilném čili občanském poskytují nám písemnosti naše z toho času jen zlomkowité wědomosti.

Co se předně týče práwa osobního, dá se wůbec sauditi, že *moc otcowská* měla wětší rozsáhlost než za nowějších zákonodárstwí. Podléhalať jí i čeládka we wětší míře, jak widěti jest z nálezu od r. 1335, kterým uznáwá se práwo hospodáře k zastáwání swého *náchlebníka* (brotesse) před saudem i před raddau. [98])

[95]) Wiz w nejstarší knize Starom. fol. 2.
[96]) W nejstarší knize Starom. fol. 34.
[97]) *Tamže* fol. 278.
[98]) *Tamže* fol. 46.

Digitized by Google

Otcowská moc přecházela po smrti otce nad dětmi nezletilými na *poručníky* (vormunden, tutores). Wýslowně zapowídá nález od roku 1327 mladíkům stojícím pod mocí rodičů, přátel neb jiných poručníků zadlužowati se bez wůle jich na swé očekáwané dědictwí. Dluh takowý neměl míti žádné platnosti, a kdoby se za něj zaručil, žádného práwa k náhradě. [99]) Nález tento byl wšak i později snad obcházen. Protož wydán mnohem ostřejší roku 1330, jemuž zjednáno i zwláštní stwrzení od krále. Dle toho byl wěřitel, buď křesťan nebo i Žid (k tomu jmenowitě bylo zapotřebí swolení králowského), netoliko zbawen swého práwa, nýbrž i pokutowán třemi kopami grošů, kolikkrátbykoli dlužníka upomínal. Nad to ale dostal rychtář městský plnau moc a nařízení, kdyžby seznal, že měšťanský syn statkem swým newládnaucí jej lehkomyslně promrháwá, buď jídlem buď pitím neb jakýmkoli spůsobem jiným, aby jej zajal a wsadil do wězení na wěži u mosta wedlé špitála, a držel jej w něm ponejprw 14 dní; jestližeby se nepolepšil, čtyry neděle; potřetí čtwrt léta; počtwrté půl léta; kdyby prý ale popáté upadl w nezdárnost jako předešle, aby byl wstrčen do pytle a whozen do wody. Jestližeby wšak některý z přátel nezdárného syna městského chtěl se ho ujmauti, a sám jej trestati spůsobem zde wypsaným, mělo to jemu býti dowoleno. Pakliby kdo takowému byl rukojmím za dluhy, měl s ním zároweň wstrčen býti do wěže na tak dlauho jako on. [100])

O statku swém měl každý měšťan práwo pořiditi *kšaftem* čili poslední wůlí (testamentum, geschäfte) dle swé libosti. [1]) Neučinilli žádného pořízení, byl řád *nápadu* ustanowen zákonem. Děti měly přednost přede wšemi jinými; po nich dědili krewní přátelé otcowi. Žena, jak se zdá wyswítati z nálezu od roku 1342, [2]) měla po muži práwo jen ke swému *wěnu* (morgengabe), ustanowenému smluwau swatební. Dělení mezi dětmi stáwalo se druhdy narownáním skrze přátely, jakž ukazuje příklad od roku 1316. [3])

[99]) *Liber vetustissimus privil. cet.* pag. 20.

[100]) W nejstarší knize městské fol. 20. *Liber vetustiss.* pag. 56.

[1]) W nejstarší knize městské fol. 278 nařízení od roku 1339.

[2]) Tamž nález od roku 1342 na listě 283.

[3]) *Liber vetustissimus privilegiorum* pag. 17. 68.

Digitized by Google

Swědkowé při kšaftech (totpetsleut) a při slibech manželských (*swatební lidé*, heiratsleut), jichž potřebí bylo aspoň dwau, též při kaupích (*litkupníci*, leukaftleut) musili tak, jako swědkowé o rány a jiné zločiny býti usedlí we městě aspoň we dwadceti kopách. [4])

Prodejowé domů, wěčných platů na domích (ewig cins) a jiných statků docházely wšak plné platnosti swé teprw weřejným ohlášením před čtyrmi lawicemi saudními, načež rychtář a přísežní oswědčili je listem pod pečetí městskau. [5]) Zwláštním nálezem od roku 1338 bylo ustanoweno, kdyby dům prodaný wyhořel, prwé než by prodej ohlášen byl přede čtyrmi lawicemi, že je škoda prodáwajícího, bez rozdílu, jestli jemu kupní summa wyplacena nebo nic. [6])

Půjčky peněžité zawíraly se *dlužnými listy* (brief) pod pečetí dlužníka. Za jistotu slaužili nejobyčejněji rukojmí (fidejussores, burgen); a wšak i o zastawení domu we dluhu nachází se příklad již od roku 1304; [7]) též slíbení *společnau rukau* (promissum in solidum, mit gesammter hand) bylo w obyčeji. [8]) Zwláštní spůsob zaručení dluhu neb jiného práwa bylo jak i w zemském práwě českém tak nazwané *ležení* (obstagium, einlager), jímž zawázal se dlužník nebo jeho rukojmí, kdyby se powinnosti nestalo zadost w ustanoweném čase, odebrati se do domu některého hospodáře dle umluwy, a newzdalowati se z něho, pokudby se splnění nestalo. [9]) Také bylo dowoleno *bráti na škodu* dlužníka (auf eines andern schaden nemen, recipere super damnum debitoris) to jest, wypůjčiti se peněz nebo kaupiti wěci u kohokoliw jiného na počet dlužníka, který w čas nesplnil;

[4]) Nález o tom již wýše zmíněný od roku 1338 w nejstarší knize Staroměstské fol. 275.

[5]) Takowé listy nacházejí se od r. 1292 w originále archiwu komorní prokuratury české, od r. 1320 w originále bibliotheky Pražské, od r. 1334 w Liber vetust. p. 40, od r. 1335 p. 13. a jinde... Ještě starší swědectwí o ohlašowání smluw takowých před saudem jest w listině u Pelzla od r. 1288..

[6]) W nejstarší knize Starom. fol. 275.

[7]) *Lib. vetustiss.* p. 38.

[8]) W nejstarší knize Starom. fol. 278.

[9]) Příklad již roku 1304 w *Liber vetustissimus* pag. 38.

Digitized by Google

což mělo plnau platnost, když to wěřitel s tím, u koho bral, ohlásil řádně přede čtyrmi lawicemi. [10]) Nakládání s dlužníkem, který záwazku swému nedostál, bylo přísné. Když nestačil platit, zmocnil se saud netoliko wšeho jeho jmění mowitého i nemowitého (farend' und unfarend gut), nýbrž odewzdal jej i žalobníkowi, aby jej držel we wězení swém, jak dlauho by chtěl, třeba až do smrti. [11]).

Jednání před saudem bylo w rozepřích trestních i civilných wesměs austní. Strany směly při nich užíwati *řečníků* (prolocutores, fursprechen), jichžto řád byl, jak se zdá, welmi starodáwný. [12])

Okres saudní moci čili poprawa jednohokaždého z měst Pražských wztahowala se s jistými wýminkami na celý objem města, a byla tedy ohraničena zdmi městskými. Ku poprawě Staroměstské náležela krom toho, jak se zdá, nejwětší část předměstí Poříčského, zbytek někdejšího újezdu Swatomartinského mezi městem a Židowskau zahradau, snad i předměstí Zderazské a leckteré statky w nejbližším okolí města, náležející měšťanům Pražským. [13]) Ku práwu Nowého města pod hradem příslušely také šosowní statky měšťanů we wsi Hostowicích za Bílau horau w Rakownicku. [14]) Měšťané podléhali saudu městskému i we mnohých smluwách o statky krom města ležící, totiž kaupích, nájmích a tomu podobných, jak dalece wzcházeli z nich powinnosti, za něž musili státi jměním swým we městě nebo i osobami swými. Proto spatřujeme mnohé takowé smlauwy o zemské wenkowské statky mezi měšťany a jinými osobami, k městskému práwu nepříslušícími, zawírati nicméně před rychtářem a přísežnými,

[10]) Nález o tom od roku 1328 w nejstarší knize Starom. fol. 28.

[11]) Nález od roku 1338 w nejstarší knize Starom. fol. 275.

[12]) Pod jménem *prolocutores* zmiňují se roku 1348 w nejstarší knize Staroměstské fol. 284; a wšak již roku 1315 jmenuje se tamže (fol. 17). *Ulmannus causidicus*, což nepochybně znamená totéž.

[13]) O onom újezdu Swatomartinském (srow. nahoře str. 237) následuje to z prodeje o něj zawřeného před raddau městskau roku 1343. O Poříčí dá se to poněkud sauditi z listiny Karla IV při založení Nowého města dané Staroměstským, kdež jmenuje Poříčí *ire furstat.*

[14]) Doklady na to doleji při článku *f)*.

Digitized by Google

stwrzowané listy pod pečetí městskau, s wýslownym wyminěním práwa městského. [15]) Nad cizími poddanými wykonáwali přísežní Staroměstští nejspíš od starodáwna moc trestní, jestliže se dopustili zločinů we městě nebo snad i w nejbližším okolí. Malostranští dostali privilegium na to od krále Jana roku 1337. [16])

Wyminěny byly ze saudů městských uwnitř města předně osoby a domy poddaných některých *duchowních wrchnosti*, které požíwaly immunity a wykonáwaly tedy nad nimi patrimonialnau saudní moc. Wětším dílem wztahowala se tato jen na záležitosti civilné, ježto moc trestní, pozůstawená za starších časů králi samému, přešla snad později předce na rychtáře a přísežné městské. Weskrz nelze nám již wyčísti wšechněch takowýchto patrimonialných mocí uwnitř města, tím méně určiti jejich obwodů. Na Starém městě byla bezpochyby již tehdáž nejznamenitější práwomocnost abatyše sw. Františka (čili jak se později říkalo sw. Anešky) nad jistým počtem domů w nejbližším okolí tohoto kláštera, která se zachowala až do nejnowějších časů; na Malé straně práwomocnosti klášterů panny Marie a sw. Tomáše. Pod patrimonialnými saudy duchowních korporací stálo z welké části také obywatelstwo nejbližších míst před městem. Tak wládli Křižowníci u mosta, též klášter Břewnowský nad některými domy na Poříčí, Křižowníci Zderazští nad některými domy nejblíže swého kláštera, Benediktini Kladrubští nade wsí Opatowici níže Zderazu. Pod práwem Johannitů u panny Marie konec mosta stála také nejbližší část předměstí Aujezdského na Malé straně; pod abatyší Swatojirskau malé předměstí na Písku; pod opatem Strahowským některá část wsi Obory; ostatek této wsi a Újezdu náležel nejspíše již tehdáž pod práwo kapituly Pražské. [17]) Trestní

[15]) Takowé smlauwy jsau k. p. r. 1292 o mlýny u Kolína (original w archivu fiskalního úřadu w Praze), od r. 1303 o dwůr w Třeboradicích (w Lib. vetust. pag. 14), r. 1306 o wes Sobín (orig. bibl. univ. Pražské), r. 1311 o huť we Příbrami (orig. w archiwu kapituly Pražské) a jiných wíce.

[16]) W rukopise Budišinském Nro. 56 pag. 405.

[17]) Z welké části byly domy k jurisdikcím těmto náležející jistě již tehdáž tytéž, jichž dočísti se lze w schematismích králowstwí českého před rokem 1848.

Digitized by Google

moc nad Oborau wykonáwali wšak rychtář a přísežní Malostranští, jak se aspoň zdá wyswítati z příkladu chlapce oběšeného w čas moru roku 1281. [18])

Dále nepodléhaly úřední moci rychtáře a konšelů w obau městech *swobodné domy* panstwa neb duchowenstwa, které se nacházely w držení osob těchto stawů w časích před zawedením swobod městských, ano dílem i takowé, které teprwé w pozdějších časích přešly w jich jmění. Počet jich musil od dáwna býti znamenitý. Domy takowé, w pozdějších časích nazýwané domy deskowými stály jako jiné statky wyšších stawů pod saudem zemským. Tím méně owšem náleželo jaké práwo úřadům městským nad osobami *pánů* neb *zemanů* w Praze přebýwajících nebo na čas se zdržujících. Jediná wýminka, kterau w tom ohledu zná Kniha starého pána z Rosenberka w prwních časích 14. století, jest ta, že přebýwalli pán neb zeman w hospodě, směl od hospodského býti stawen, jestliže nezaplatil swých útrat, we kteréžto případnosti nepochybně mohl se měšťan dožádati také pomoci od rychtáře městského. [19])

Důležitau wýminkau ze saudní moci rychtáře a raddy Staroměstské byli konečně **Židé** Pražští. Práwní poměry jejich jako wšech jiných Židů w králowstwí českém byly w třináctém století ustanoweny welkým privilegiem krále Otakara II od roku 1268. Zwláštní jeho účel byl, hájiti Židy od rozličných oněch příkoří od křesťanského obywatelstwa, které od časů křížowých wálek jak jinde tak i w Čechách přišly w obyčej. [20])

Židé byli privilegiem tímto wýslowně wyminěni z práwa rychtáře městského. Obyčejně saudil rozepře mezi nimi wlastní jich *saudce židowský* (judex Judaeorum), jehož saudnice byla škola židowská čili synagoga. Jemu náležela saudní moc i w ciwilných i w trestních rozepřích; z nichž bral jako křesťanský rychtář peněžité pokuty. Jen we welkých, krwawých nepřátelstwích a wůbec při zločinech, pro které se jednalo o osobu

[18]) Wiz nahoře str. 201.

[19]) Wiz Palackého *Archiw český* I. 474.

[20]) Privilegium toto nachází se tištěno u *Rösslera* (Das Altprager Stadtrecht) 177.

Žida, byl saud pozůstawen králi neb nejwyššímu komorníku. Tomuto náležel nejspíš wůbec také saud, bylli křesťan žalobníkem proti Židu. Bylli w té případnosti důkaz weden swědky, musil mezi nimi býti aspoň jeden Žid. K wywedení sebe z winy postačowala Židowi wlastní jeho přísaha asi w té míře jako křesťanu. W žalobách Židů proti křesťanům bylo oněm zaručeno přísné konání sprawedliwosti, jmenowitě dopomožení k dluhům u pánů jak u měšťanů. Na zranění Žida od křesťana byla ustanowena zwláštní pokuta králi krom náhrady Židowi, a ztracení ruky, jestliže winník neměl čím platiti; na wraždu ztracení hrdla a propadení wšeho jmění ku komoře králowě.

Týž trest měl trpěti, kdoby se dopustil násilného útoku na hřbitow židowský. Kdoby prostopášně hodil na školu židowskau, měl platit pokuty dwě hřiwny saudci židowskému. Kdoby odwedl dítě židowské (snad k wychowání w křesťanské wíře proti wůli rodičů), měl trpěti trest jako zloděj. Žaloba na Židy, žeby se myli w krwi křesťanské, neměla býti dopuštěna, lečby chtěl žalobník zabití pacholete křesťanského od Žida dokázati třemi křesťany a třemi Židy, a nedokázalliby, trpěti týž trest jako Žid. W den sobotní neměl žádný Žid býti obtěžowán wyplácením základů. Ano i obyčej Židů, woziti mrtwá těla swých přátel ku pohřbu ze wzdálených míst, požíwal privilegia oswobození od mýt na cestě.

Wedlé wýjimek těchto ze saudů městských požíwali naproti tomu přísežní Staroměštští zwláštní přednosti, že k saudu jejich dowoleno bylo odwolání od saudů měst, ježto se dle privilegií swých sprawowala práwem Pražským, i že přísežní těch měst we wěcech pochybných brali od nich naučení o práwu. [21]) Malostranští, sprawující se práwem Magdeburským, neměli podobného práwa w ohledu na města s tímto práwem. Jediné, pokud nám známo jest, byli obywatelé tří wsí w samém okolí Pražském, Košíř, Jinonic a Butowic, roku 1312 odkázáni od tehdejší wrchnosti swé, králowny české Alžběty, aby brali naučení

[21]) Že odwolání takowá byla již w těchto časích w obyčeji, dá se sauditi z privilegia Karlowa od r. 1348, jímž i Nowé město Pražské na ně odkazuje.

Digitized by Google

práwa od přísežných Malostranských. [22]) Naproti tomu podobá se, že přísežní Malostranští sami, tak jako jiných měst práwa Magdeburského užíwajících, dopauštěli odwoláwání do Magdeburka, jakožto mateřského města tohoto práwa.

Nejwyšší odwolání od saudu městského bylo ku králi, jemuž pozůstaweno bylo, naprawowati rozsudky úřadů městských, jakýmkoli práwem se řídících.

Že král časem také užil swrchowaného práwa swého k bezprostřednému sáhnutí na osoby měšťanů, ukazuje příklad roku 1291, kdež král Wácslaw II dal zajmauti dwa z předních měšťanů Pražských, Richarda a Olbrama, pro rozličné wýtržnosti, jichž prý se dopustili, a dal je držeti we wězení swému podkomořímu Zbislawowi Zajíci z Waldeka. [23])

Roku 1346 čteme, že přísežní Staroměstští zawřeli příměří mezi Matějem od Wěže a jinými čtyrmi měšťany Pražskými až do příjezdu krále a čtrnácti dní potom; z čehož rowněž sauditi se dá, že rozepře, pro kterau bylo nepřátelstwí mezi těmito stranami, byla pozůstawena bezpostřednému rozsudku králowu. [24])

c) *Policie městská.*

Týmž spůsobem jako wlastní zákony práwní wydáwali rychtář a přísežní také platné nálezy wšelikého druhu, čelící k zachowání pořádku a zachránění zlého we městě w jiných ohledech. I tyto zachowaly se nám z prwní polowice 14. století hlawně w zápisích nejstarší knihy Staroměstské.

Jedna ze hlawních péčí městské raddy byla o bezpečnost na ulicích, kterau bylo obzwláště těžko zachowati při nepokojném a swárliwém duchu tehdejšího obywatelstwa. **Nošení zbraně**, tehdáž welmi obyčejné, přinášelo w tom ohledu největší nebezpečenstwí. Proto byly skoro wšecky zákony, čelící k zamezení bojů na ulicích pro záští mezi měšťany, zároweň prowázeny zápowědmi nošení zbraně.

[22]) Dle listiny zmíněné již nahoře na str. 265 w notě 85.
[23]) *Chron. Aulae R.* pag. 70.
[24]) W nejstarší knize Staroměstské fol. 315.

Digitized by Google

Dle nařízení Wácslawa II od roku 1287 neměl wůbec we městě nikdo nositi zbraně jakéhokoli druhu, ani we dne ani w noci. Nařízení toto nemělo wšak delší platnosti než na rok, a nezachowáwalo se tedy později. Teprw roku 1327 wydali přísežní nařízení jiné dle usnešení s tehdejším heitmanem zemským panem Hynkem Berkau z Dubé, wýslowně proto, aby se stala přítrž mnohým wraždám a jiným neřestem we městě. Nošení meče neb bodáku (stechmesser) bylo dowoleno jen lidem we městě usedlým, majícím aspoň za deset hřiwen jmění, nebo za koho by se jiný tolik možný zaručil. Kdoby přes to postižen byl na ulici se zbraní od rychtáře neb jeho čeledi, tomu měla zbraň býti wzata a měl platit pokutu; jestližeby pak kdo, za nějž se jiný zaručil, zbraní swau na ulici někoho ranil neb zabil, měl rukojmě platit 10 hřiwen stříbra. Osobám we městě neusedlým nemělo nošení zbraně býti dopauštěno, kromě měšťanům jiných měst nebo pánům zemským a jich čeledi, nikoli wšak čeledi osob duchowních jakéhokoliwěk důstojenstwí. Jiný příchozí měl zbraně nechati w hospodě, anebo jestli hospody neměl, před městem. Hospodský byl pod pokutau peněžitau zawázán, nařízení toto hostu swému oznámiti. Nůž nositi schowaný w obuwi nebo w šatech bylo každému zakázáno. Pokuta na to byla při prwním a druhém nařízení 20 grošů neb wězení na dwadcet dní; kdoby potřetí byl postižen, tomu měl se nůž proraziti rukau, a zapowěděno býti město. [25]) Rukojemstwí za jiné osoby, přátely, nájemníky neb jiné známé, pro nošení zbraně nacházíme některá z potomních let zaznamenána w knize městské. [26]) Několik let nato (roku 1335) wyšlo nowé nařízení, jímž dokonce wšecko nošení zbraně bylo zapowěděno, bez rozdílu osob, wýslowně i měšťanům, zemanům a pánům zemským, a pokuty w předešlém nálezu wyřčené jsau dílem zostřeny. [27]) Nařízení toto protiwowalo se wšak příliš zwyklostem toho času, pročež pozbylo welmi brzy platnosti. [28])

[25]) W nejstarší knize Staroměstské fol. 29.

[26]) Na listě 61.

[27]) Nález tento nachází se w nejst. knize Staroměstské fol. 46, ač bez roku.

[28]) We druhé polowici 14. století nacházíme totiž s strany práwa k nošení zbraně zase již rozdíl mezi lidmi usedlými a neusedlými.

Digitized by Google

Tentýž účel jako nálezy o nošení zbraně, totiž spůsobení bezpečnosti na ulicích, měla také zápowěď nočního chodění bez swětla, na kterau wztahuje se již i privilegium Soběslawowo. Noc měla we welkých městech wšude mnoho nebezpečenstwí w časích, pokud nebylo řádného oswícení ulic. Proto považowán byl každý za podezřelého, kdo w noční době nedáwal z daleka na jewo přítomnost swau nesením swětla. *Zwon rychtářůw* (campana judicis, des richters glocke), zawěšený nejspíš při obyčejném jeho úředním sídle, dáwal znamení, od které doby mělo se se swětlem choditi. Nálezem r. 1329 bylo ustanoweno, aby po třetím zwonění na tento zwon nikdo se nedal bez swětla nalézti na ulici. [29]) Rychtář a jeho služebníci konali hlídky po ulicích. Kdo byl dostižen, že zápowědi této přestaupil, pokutowal se ponejprw kopau grošů neb osmidenním wězením we wěži u mosta, podruhé dwěma kopami neb dwaunedělním, potřetí třemi kopami neb třínedělním wězením a wypowěděním z města na rok. Taktéž bylo okolo roku 1335 zapowěděno, aby po třetím znamení na zwon rychtářůw žádný krčmář nenaléwal hostům ani jich nechával we krčmě pod peněžitau pokutau na něj i na každého hosta. [30])

Hra o peníze byla weskrz zapowěděna nálezem r. 1328 [31]) pod pokutau peněžitau od toho, kdo ztratil i kdo wyhrál. Prohra neplatila wšak wýše, než co hráč měl práwě w pasu swém.

K zamezení možných podwodů užíwáním cizí pečeti, jižby kdo ztratil, bylo zawedeno oznamowání ztrát takowých před úřadem, následkem kterého pozbýwala ztracená pečet swé platnosti. [32])

Z prwní polowice 14. století, ač bez udání určitého roku, nacházíme w nejstarší knize městské [33]) také jistý řád o ohni.

[29]) W nejstarší knize Starom. fol. 30. Zmínka o *campana civitatis* (což nepochybně to samé jako *campana judicis*) nachází se wšak již w počtech městských od roku 1310 (tamže fol. 234).

[30]) W nejstarší knize Starom. fol. 46.

[31]) Tamže fol. 28.

[32]) Jak ukazují zápisky o ztracených pečetech w nejstarší knize Staroměstské roku 1339 fol. 277.

[33]) Na listě 2.

Digitized by Google

Každému obywateli dáwá se w něm napomenutí, aby oheň pilně hlídal a chránil se způsobení požáru. Kdyby z domu něčího wyšel oheň, tak že by jej bylo widěti nad střechau, měl hospodář platiti čtyry kopy grošů pokuty. Kdyby ale služebník neb služka zapálila (neprawí se dost jasně zdali úmyslně, čili také z neopatrnosti), měla býti upálena w témž ohni. [34]) K ohni neměl nikdo běžeti se zbraní, než jediné rychtář a jeho čeleď. Každé řemeslo mělo míti háky na oheň, tak aby řemeslníci, jakby kde oheň wznikl, ihned běželi s háky, a trhali domy hořící, pod peněžitau pokutau. Zwláště wšak byli tesaři wšichni powinni běžeti k ohni a pomáhati, a sice jedenkaždý pod ztrátau swého celého jmění a wyhnáním z města na wždy. Rowněž byli powinni wšichni powozníci, woziti wodu k ohni za slušný ustanowený plat od každého sudu wody, pod ztrátau koni a wozu a wěčným wyhnáním z města.

Pro snadnější znowu wystawení domů byla týmž nařízením o ohni wysazena také cena wápna a cihel, jak stawebních tak krycích, jakož i mzda kamenníků a tesařů při stawbách; toto pod ztrátau celého jmění a wyhnáním z města. Ostatně bylo ku každé stawbě zapotřebí powolení od přísežných. [35])

Již nařízením Wácslawowým roku 1287 bylo rozkázáno, aby ustanowena byla cena wšech wěcí potrawních a wína i wšelikého jiného nápoje. Od neznámého roku nacházíme w nejstarší knize Staroměstské také cenu wysazenau na chleb, která, jakž přirozeno, často se měnila. [36])

Nálezů přerozličného druhu, týkajících se prowozowání rozličných řemesel a obchodů, nacházíme z toho času wůbec we weliké hojnosti, awšak pozůstawujeme si bližšího promluwení o nich při samém wypsání tehdejšího stawu průmyslu a obchodu.

[34]) Quodsi in domo alicujus ignis fuerit succensus, ita quod supra ipsam domum incendium visum fuerit per vicinos, tunc hospes domus ejusdem dare debet poenae nomine pro melioratione civitatis IIII sexagenas grossorum Pragensium. *Si vero servus vel ancilla hospitis alicujus domum ipsam incenderit,* debet in ipso incendio concremari.

[35]) Dle nálezu od r. 1338 w knize Staroměstské fol. 276.

[36]) Fol. 3.

Digitized by Google

d) *Spráwa důchodů.* — *Wojenstwí městské.*

Obec Staroměstská neměla we 13. a 14. století žádných zemských statků na wenkowě, ačkoli při jiných králowských městech nebylo práwě neobyčejné, že nadány byly obce jejich wsemi a poddanými lidmi. [37]) Též we městě byla prwní nemowitá majetnost obce Staroměstské, přinášející peněžité požitky, pokud wíme, teprw radnice, kaupená roku 1338. Při ní nacházely se totiž hned za předešlých majetníků jmenowitě krámy saukenné, pronajaté za roční plat, který se odtud dostal obci. O osm let později (1346) kaupila obec dwůr Jarošůw, to jest někdy pana Jaroše z Fuchsberka, nedaleko od radnice blíž kostela sw. Linharta, do něhož přenešen byl nejspíš nedáwno předtím kuří trh z místa před kostelem sw. Mikuláše, a brala následkem toho platy z bud (de casis sive huttis) na trhu tomto postawených. [38]) Jměním obce byly krom toho wšecky zdi a příkopy, ohražující město, a wšecko prostranstwí uwnitř zdí městských, jak dalece nenáleželo k saukromým domům. [39]) Nejbližší místa okolo zdí městských wenku náležela městu již jen wýminkau; tak na př. místo mezi zdmi městskými a Wltawau před branau sw. Walentina, které král Jan roku 1339 odewzdal obci, aby směla dříwí a hnůj zde skládaný odstraniti, a místo celé ohraditi, aby nebylo k němu přístupu, poněwadž prý dály se zde předešlá léta mnohé laupeže a zlodějstwí. [40])

Jeden z newýdatnějších pramenů příjmů obecních byly pokuty za přestupky rozličných zákonů a nařízení policejních

[37]) Darowání wsí od Otty Brandenburského, zmíněné nahoře na str. 190, newztahowalo se na obec, než na jednotliwé měšťany, jak ukazují wýrazy kronisty Zbraslawského (p. 39): ipsis civibus villas regni perpetuo jure possidendas *distribuit*.

[38]) W listině o této kaupi (*Lib. vetustiss.* p. 70) prawí se: curiam dictam Jarosschii, in qua *nunc* forum pullorum extitit, prope ecclesiam S. Leonardi.

[39]) W nařízení od r. 1331 o dlažbě (w knize Starom. fol. 42) zakazuje se stawiti hrdla sklepů wenku mimo domy, „ita quod nihil de spatio vel *de loco communitatis* extrinsecus proinde usurpet.“

[40]) *Lib. vetust. arch. civit. Prag.* pag. 41.

Digitized by Google

i důchodních, wydaných od raddy městské, jichž wyměření nachází se w jednotliwých nálezích samých, tak že ustanowují se podíly na nich jednak rychtáři, jednak přísežným, jednak také k městu; w této případnosti zwláště často s ustanowením, aby se jich užilo k oprawowání zdí, mostů a cest we městě. [41])

Krom toho zahražowaly se potřeby obecní ukládáním obecních berní čili sbírek (collecta, contributio civitatis, losung), které musily býti tím častější, čím méně jiné příjmy postačowaly. Ku placení takowéto berně obecní byl zawázán každý měšťan dle swého jmění; ano Malostranští obdrželi roku 1330 privilegium od krále Jana, kterým i řemeslníkům w nejbližším okolí města, to jest na Újezdě a jiných předměstích, uložena byla powinnost, přispíwati ke wšem sbírkám jejich, třebas že náleželi pod jiné wrchnosti. [42]) Jen domy pánů a duchowních we městě, ježto byly wyňaty z práwa městského, byly také oswobozeny od těchto berní městských. Staroměstští wyžádali si toliko privilegia od krále Jana roku 1330, jímž oswobození toto určitě obmezeno jest na domy takowé, které již od starodáwna swobody užíwaly. [43])

Měšťanstwo snažilo se po wšechen čas dle wší možnosti, aby oswobození tato zrušilo, se zwláštní smělostí přitom proti osobám duchowním. Příklad, jenž zasluhuje zmínky, týká se starožitného Týna čili dworu pro cizí kupce. Následkem darowání knížete Bořiwoje II, které snad později bylo ještě rozmnoženo, náleželo krom rozličných platů, z dworu Týnského wycházejících, také stawení samo kapitule Pražské, kteráž je i s oněmi příjmy swými obyčejně pronajímala některému měšťanu Pražskému nebo komukoli jinému. We druhé polowici 13. století, snad nejprwé w časích obecného zmatku za Otty Brandenburského, wynutili měšťané Staroměstští několikkrát po sobě od kapituly příspěwky k městské berni z tohoto dworu. Když se pak později kapitula zdráhala berně platiti, přišlo z toho k delšímu saudu před králem Wácslawem II, we kterém měšťané, osobíce sobě práwo k platu, odwoláwali se na posawadní užíwání, kapitula pak od-

[41]) Wiz k. p. w nejst. knize Staroměstské fol. 62 (r. 1304) 72 (1333).
[42]) Pelzel. *Karl IV.* pag. 9.
[43]) *Lib. vetustiss. arch. civit. Prag.* p. 57.

Digitized by Google

pírala tomu, jakožto nedowolenému násilí. Tu si učinili měšťané nález roku 1297, aby ten, kdoby dwůr Týnský držel w nájmu od kapituly, powinen byl každoročně, bez ohledu na to, bylaliby berně uložena nebo nic, platili k městu deset hřiwen stříbra, s pamětihodným doložením, že bez ohledu na privilegia neb swobody, ježtoby prý probošt a kanowníci kostela Pražského snad nyní měli od jasných králů českých aneb mohli míti budaucně. Awšak král Wácslaw rozhodnul konečně rozepři roku 1298 dle žádosti kapituly, tak že měšťanům zapowěděno jest, jakýchkoli platů wymáhati z Týna, buď na kanownících buď na jich nájemníku. [44])

Jinak wypadla asi podobná rozepře mezi měšťany Staroměstskými a řádem německým o oswobození dworu čili kommendy jeho u sw. Benedikta. Roku 1306 stalo se totiž narownání mezi obcí a provincialem českomorawským na ten spůsob, že se řád, jakkoli jist swé swobody, prý pro zachowání přátelstwí s obcí zawázal platiti k městu ročně pět hřiwen stříbra, tak aby za to wšech jakkoli nazwaných platů byl sproštěn. [45])

W řídkých případnostech udělowali králowé čeští jednotliwým měšťanům za zwláštní služby od nich prokázané oswobození od berní městských, jakž wyswítá ze dwau starších příkladů toho druhu, za krále Wácslawa I roku 1234 a za Otakara II roku 1267, [46]) i několika pozdějších.

Nejobyčejnější příčina k rozepsání sbírky městské býwalo uložení berně obecné od krále (collecta generalis, collecta regis, také berna, steura), která býwala wyměřena auhrnkem na celé město, a od obce teprw rozwrhowána na jednotliwé měšťany. Pro potřeby obce býwala pak k tomu nařízena přiměřená přirážka. Z této příčiny stáwalo se ukládání sbírek obecních obyčejně dosti zhusta, ač aspoň za panowání krále Wácslawa II ne práwě každoročně. [47])

[44]) Wiz o tom nález konšelů zde dotčený w nejstarší knize Starom. fol. 5 a nález králůw w originale kapituly Pražské.

[45]) *Liber vetust. arch. civil. Prag.* pag. 61.

[46]) Palackého *Formelbücher* I. 293 a přepis listiny od r. 1267 z Widenského rukopisu w diplomatáři Českého Musea.

[47]) W nálezu o radnici r. 1296 prawí se: Notarii nostri forsitan libenter

Digitized by Google

Ukládání berně bylo nejobyčejnější spůsob, kterým králowé čeští brali přímé požitky ze swého hlawního města. Krom toho měl wšak král nezadané práwo, we městech Pražských tak jako někdy w otewřeném podhradí wybírati i jiné platy jakožto daně nepřímé. Jak za starých časů clo tržné, kterého w 13. a pozdějších stoletích již nebylo, tak spatřujeme w těchto časích dáwku z rozličných prodajných wěcí, hlawně odjinud dowážených do města, řečenau ungelt neb také wůbec clo (theloneum). Ponejprw sice máme o wybírání jeho určitau zpráwu teprw za panowání Jindřicha korutanského, ale dosti jest podobné, že bylo zawedeno již dříwe, ačkoli nejisto zdali stále, a zdali se wybíralo kdy přímo zwláštními wýběrčími králowskými. Za Jindřicha korutanského a za krále Jana bylo totiž na Starém městě (a snad rowněž i na Malé straně) postaupeno obci, pokud wíme aspoň již roku 1310, a sice na ten spůsob, že král na počet příjmů z něho wypůjčowal se častěji peněz od obce. Tehdáž wybíralo se dle tarifu zachowaného w nejstarší knize Staroměstské 1. z wína, 2. ze suken, 3. ze zboží kupeckého čili kramářského, 4. z dobytka, 5. ze soli a chmele, 6. z medu, 7. z ryb, 8. z wárek piwa.

Že půjčky krále od obce býwaly w obyčeji také již za předků krále Jana, o tom máme wýslowná swědectwí. [48]) W čas wětší potřeby přiházelo se, čehož owšem příkladů starších neznáme než za krále Jana, že obec musila půjčiti summy peněz také bez wykázání podobného příjmu jako ungelt, tak že rozwrhla půjčku takowau na zámožnější měšťany, nebo také že se král wypůjčil od jednotliwých měšťanů, a odkázal je s platem na obec na swůj počet.

Mimo skutečné daně a platy náležely ostatně ku powinnostem města ku králi také obyčejem zawedené pocty čili dary wánoční (honorationes in nativitate domini), které se podáwaly

viderent, ut annis collectae *colligerentur* singulis (protože měli ze zapisowání berně swé jisté wýpadky).

[48]) W žalobném spise měšťanů Pražských r. 1319 (w nejst. knize Starom. při desce na druhém listu) prawí tito, že jim král Jan slíbil zaplatiti dluhy swých předků. O Jindřichowi korutanském wí se jmenowitě, že se od měšťanů Pražských wypůjčowal.

Digitized by Google

králi, králowně nebo i některým z předních úředníků zemských. Obec kupowala k tomu drahé látky oděwní, zlaté a stříbrné nádoby neb jiné klenoty.

Nejwyššími spráwci důchodů obecních byli jak nade wšemi záležitostmi obce přísežní. Od nich powolowalo se wšeliké wydání obecní. K samému wybírání berně městské i králowské býwali pokaždé woleni *berníci* (collectores, losunger), obyčejně dílem z přísežných dílem z jiných starších měšťanů, kteří, jak se aspoň wýslowně prawí o berni uložené roku 1296, musili w kostele u sw. Mikuláše přísahati na kříž, že se chtí w tom wěrně zachowati. [49]) Písař městský byl jim přitom k rucę zapisowáním příjmů a wydání; neb i toto dálo se od berníků dle nařízení přísežných. Rozwržení berně na jednotliwé měšťany stáwalo se dle jmění neboli příjmů jednohokaždého, tak že uloženo bylo, kolik se mělo odwáděti ze hřiwny. Každý měšťan powinen byl předstaupiti před berníky a wyznati swé jmění. Zdáloli se jim wšak dle toho býti málo, musil přidati, kolik s odwoláním na přísahu swau usaudili. [50])

K wybírání ungeltu byli málokdy ustanoweni zwláštní wýběrčí od obce; obyčejně byl pronajat jednotliwým měšťanům neb jiným obywatelům města, tak že ani Židé nebyli z toho wylaučeni, a sice částečně, dle rozdílných druhů zboží nahoře jmenowaných na rok neb na kratší lhůtu; někdy také byl zastawen těm neb oněm wěřitelům obce, kteří se pak wypočísti musili přísežným ze příjmů a wydání. [51])

Z celé spráwy důchodů obecních byla dle nařízení od r. 1338 každá odstupující radda powinna klásti počet swým nástupcům w úřadě, a sic u přítomnosti jiných měšťanů, které a kolik by jich k tomu powolali. [52])

[49]) W nejst. knize Starom. fol. 6.
[50]) Nařízení o tom w knize Starom. fol. 31.
[51]) O celé manipulaci s ungelty městskými, jakož i půjčkách králowských a jiných zde dotčených wěcech nacházejí se doklady četné w počtech městských w nejstarší knize Starom. O poctě wánoční činí se zmínka nejprwé za panowání Rudolfa rakauského (fol. 11). O půjčkách krále Jana bude mluweno doleji při příbězích jeho panowání.
[52]) Wiz w knize Starom. fol. 48.

Digitized by Google

Zwláštní wětew wydání obecních, nynějším časům neznámá, byly wýlohy na *wojenské potřeby* města. Někdejší powinnost Němců Pražských, kterau wyslowuje privilegium Soběslawowo, aby w čas wýprawy wálečné pomáhali desíti štíty ke hlídání hradu Pražského, nemohla owšem w této skrowné míře postačowati, když osada německá wzrostla w tak mohutnau městskau obec. Jisté jest ze příběhů panowání krále Jana, o nichž mluwiti budeme doleji, že za jeho času tak jak nejspíše již dosti dáwno předtím powinno bylo měšťanstwo Pražské wůbec k tažení wojenskému na rozkaz králowský, který tak jako uložení berně wycházel na celau obec, a od ní wykonán býwal buď potažením části měšťanstwa k osobní wojenské službě buď dle okolností raději jiným spůsobem. Nebo jakkoli každý měšťan měl swau zbraň, a jak jsme widěli, býwalo jí často užíwáno w krwawých rozepřích mezi obywateli města, předce w největším počtu obywatelstwa městského, řemeslnících a obchodnících, nebylo mnoho wlastního wálečnického ducha neb wojenské schopnosti (jak aspoň kronista Zbraslawský při několika příležitostech doswědčuje). [53]) Protož býwali zhusta w čas potřeby najímáni *žoldnéři*, a opatřowáni na obecný náklad zbraní a jinau wýprawau. [54]) Hlídači wěží a bran městských, náležející asi k témuž druhu lidí, zmiňují se druhdy i w létech pokojných. Ostatně i branná čeleď rychtářowa, která konala noční hlídky po ulicích a se zbraní běhala ku přetrhowání rwaček na ulicích neb k ohni pro zachowání pořádku a zwláště k zabránění krádeží, byla w jistém spůsobu stálau wojenskau mocí wydržowanau od města. Oprawowání *zdí městských*, aby byly wždy dostatečné k odrážení nepřátelských útoků, náleželo naskrze jen měšťanům, a bylo proto dosti důležitým předmětem wydání obecních. O pořádku we wykonáwání osobní powinnosti wojenské od měšťanů zachowal se nám nález obecní teprw od roku 1371, pročež bližšího promluwení o něm pozůstawiti musíme pozdějšímu oddílu dějin Pražských.

[53]) Wiz k. p. str. 196, 375.

[54]) Cives Pragenses . . . conducunt gentes, wypravuje *Chron. Aul. R.* při r. 1319; *saldenarii* zmiňují se také r. 1321 w nejst. knize Starom. fol. 3.

Digitized by Google

e) Národnost obywatelstwa Pražského. Přední rodiny měšťanské.

Již privilegiem Soběslawowým bylo Němcům Pražským powoleno, přijímati jakékoli cizince za audy swé osady, a we 13. století bylo bez toho wůbec uznaným práwem každé obce městské, udělowati měšťanstwí každému, komu ho chtěla dopříti. W Praze, aspoň na Starém městě, nemělo dosažení *práwa měšťanského,* jak se zdá, žádných zwláštních těžkostí. Hlawně záwiselo od zaplacení jisté taxy, která w prwní polowici 14. století obnášela půl kopy grošů. [55]) Přistupující měšťan zawázal se tím samým, aspoň tři léta trpěti s městem i zlé i dobré, to jest hlawně platiti wšecky berně městské za ten čas. Wystaupení jeho z měšťanstwa před tímto nejmenším ustanoweným časem bylo proto obmezeno jistými wýminkami. [56])

Že měšťanstwí Pražské bylo toho času pilně hledáno odjinud, wyswítá dosti jasně již z welikého počtu měšťanů, pocházejících rodem z jiných měst králowstwí českého, jakkoli jsau nám jména jejich zachowána jen we pamětech pozůstalých nahodile a welmi neúplně. Nacházíme, abychom uwedli jmenowité příklady, na Starém městě Pražském w listinách té doby měšťany rodilé neb dle rodičů pocházející z Kauřimi, z Říčan, z Benešowa, z Jílowého, z Berauna, Slaného, Mělníka, Litoměřic, Austí, Sobotky, Nimburka, Kutnéhory, Čáslawi, Příbrami, Písku, Týna, Domažlic, Klatow, Rokycan, Plas, Kadaně, Žatce i z Cheba zánowně k Čechám připojeného zástawau od říše. Musila tedy Praha již tehdáž jakožto sídlo králowstwí, poskytující nejrozmanitější obžiwy, wábiti k sobě obywatelstwo z celé země k osazowání se a hledání štěstí. Hojný musil ale býti také počet wždy nowých cizokrajných příchozích, kteří se usazowali a přijímali práwo městské. Z Morawy nacházíme w Praze několik dílem mocných rodin ze Znojma a

[55]) Dle popisu nowě přistupujících měšťanů w nejstarší knize Starom. na listech 35 a p. W prawidlech krejčích Pražských r. 1341 ustanowuje se za obdržení městského práwa 82 grošů, kdež nepochybně kopa počítala se po 64 groších.

[56]) O nichž nález obecní od r. 1344 w nejst. knize Starom. fol. 384.

Digitized by Google

z Jihlawy, po jednom měšťanu také ze Hlubčic we Slezsku a z Krakowa polského. Ještě čétnější jsau jména měšťanů pocházejících z Německa, zwláště jižního. Nalézámeť osoby w Praze z Řezna, z Ingolstatu, Straubinka, Haimburka, Augšpurka, Strasburka, Kolmara w Elsassu, ano i z Ypern w Nízozémsku. Rodilých Bawořů a Šwábů jmenuje se krom toho něco také bez udání místního jich rodiště. Ze sewerního Německa nacházíme toliko jednoho měšťana z města Míšně, jednoho z Freiberka (snad w Míšni) a jednoho z Hály. Wšak ale i měšťané, kteří se jmenují dle půwodu swého z měst českých a morawských práwě uwedených, byli dle národnosti skoro weskrz Němci, což, powážímeli, že tehdáž Němci wládli wšemi znamenitějšími městy w Čechách a w Morawě, sauditi se dá již ze jmen jejich wesměs německých, jakož Albrecht, Konrad, Berthold, Sciboth, Menhart atd.

Nepodobá se mi sice při tom při wšem, žeby kdy počet obywatelstwa rodu německého byl na Starém městě Pražském přewyšowal počet obywatelů českých (spíše dá se to mysliti o Nowém městě Malostranském, aspoň za prwních časů po jeho založení); o tom ale owšem pochybowati nelze, že obywatelstwo německé w obau městech Pražských tehdáž bylo panující, a že jazyk německý měl welikau přewahu nad českým w užíwání obau u weřejnosti; neboť jsau o tom welmi zřejmá sauwěká swědectwí. Tak wyprawuje opat Zbraslawský o korunowání krále Jana roku 1311, kterak lid městský přitom prozpěwowal na ulicích místy česky, ale ještě wíce německy. [57]) Později prawí týž opat při roce 1334 wýslowně, že se tehdáž we wšech městech králowstwí českého wíce užíwalo jazyka německého nežli českého. [58]) Byl to přirozený následek celého spůsobu, kterým zřízení městské w Praze wzalo wznik swůj, jakožto prwotně zawedené jen pro Němce. Tito měli celau spráwu obecní w rukau swých; jimi osazeni byli úřadowé městští; proto byl německý

[57]) Turba Bohemorum canit hoc, quod scivit eorum lingua: sed ipsorum pars maxima Teutonicorum cantat Tewtunicum. *Chron. Aul. R.* 269.

[58]) Nam in omnibus civitatibus fere regni et coram rege communior est usus linguae Teutunicae quam Boemicae ista vice. *Ibid.* 469.

Digitized by Google

jazyk panující při saudech a w jiném úředním jednání. To ukazují listiny a zákony městské, psané již we prwní polowici 14. století krom jazyka latinského zhusta w němčině, ježto písemností městských w jazyku českém není z toho času naskrze žádných. Ale i w ústním jednání před saudem a raddau městskau, ačkoli jazyk český sotwa mohl zůstáwati docela wylaučen, musila němčina míti we wšelikém ohledu přednost, jelikož češtiny, jakožto jazyka německým saudcům nesrozumitedlného, obyčejně sotwa bylo lze užíwati jinak než prostředkem zástupců čili řečníků. Měšťané rodu českého, kteří se zmohli k wětšímu bohatstwí, a následkem toho také časem k účastenstwí při spráwě městské, musili nepochybně hledět seznámiti se s jazykem německým, a měli tedy mnoho pohnútek k odcizení se swé národnosti.

Že tyto poměry mezi domácím a cizím jazykem wedly ke mnohým neshodám, dá se sauditi samo sebau, a wyswítá tím wíce z pozdějšího zjewného zápasu mezi oběma o panstwí neb rownopráwnost. Až do polowice 14. století bylo české obywatelstwo k zápasu takowému příliš slabé. Letopisci toho času zmiňují se sice zhusta o welké nenáwisti obau národů proti sobě; [59]) při čemž wšak obyčejně nemíwají na mysli různic mezi českým a německým obywatelstwem měst samých, nýbrž wíce mezi německými měšťany a českým panstwem a rytířstwem. Jen w časích, když ustawičná žárliwost mezi oběma těmito stawy roznítila wětší bauře a zmatky w zemi, wystupowalo druhdy také obywatelstwo české we městech na straně domácích wyšších stawů, a spůsobowalo strach měšťanstwu německému shluky na ulicích, jakž spatříme doleji při wyprawowání příběhů za Jindřicha korutanského. To wšak býwaly jen pomíjející wýbuchy w mimořádných okolnostech, které nemíwaly žádných trwanliwých následků.

[59]) Mos est Theutonicorum zelo nimio saevire in Bohemos, prawí pokračowatel Cosmy při roce 1279 (p. 447). — Rixae veteres Bohemorum, quas semper habere videntur contra Theutonicos, čte se u opata Zbraslawského (p. 53). Týž chwálí Gutu manželku Wácslawa II pro wlídné chowání k oběma národnostem: Inter *gentes discordes* communiter vivendo cunctis complacuit, quia cujuscunque linguagii foret quispiam, juxta meritorum suorum differentiam honorem et commodum ab ipsa cottidie reportavit (p. 55).

Digitized by Google

Ačkoli dle wýčtu rodišť rozličných měšťanů Pražských wýše podaného sauditi se může, že byla dosti welká proměnliwost w tehdejším obywatelstwu Prahy, jakož se shledá při každém wětším a žiwějším městě, lze předce z písemností zachowaných z prwní polowice 14. ano dílem i ze druhé polowice 13. století wyčísti jistý počet rodin, které z části za celý ten čas, z části také i do konce 14. ano do začátku 15. století přebýwaly stále w Praźe, a jakž se již ze častých zmínek o nich w listinách i z jiných okolností nadto dá sauditi, byly tehdáž nejwáženější částí měšťanstwa Pražského, slynauce welkým jměním, a wládnauce nejwíc úřady městskými. Jeden z nejstarších a nejmocnějších mezi nimi byl

1. Rod měšťana Wolflina čili Welfla, bez wlastního příjmení, jejž Dalemil, nepochybně dle spůsobu mluwení českého lidu w Praze, nazýwá od tohoto nejstaršího známého předka Welflowici. Dle domu s wěží, stojícího na Nowém tržišti na místě někdejšího generalního kommanda (číslo 587), k němuž náležely w prwní polowici 14. století také tamější krámy kupecké (institæ), nazýwal se rod tento též od Wěže (de Turri, im Thurm). *Wolflin* byl žiw za krále Otakara; zmiňujeť se nejprwé w listině od roku 1264; před rokem 1288 zemřel. Po něm zůstalo pět synů: *Dětřich, Menhart, Jakub, Mikuláš* a *Jan;* z nichž *Menhart*, jak se zdá, brzy zemřel (po r. 1288), ostatní čtyři wšichni zaujímali mocné postawení w obci Staroměstské, které přenesli též na swé potomky.

Dětřich čili pan Dětřich (herr Ditrich), jakž se obyčejně nazýwá w listinách německých, byl přísežným pokud známo w létech 1287 a 1292; léta prwé jmenowaného byl také zwolen mezi šesti muži ustanowenými za mimořádný saud ke spokojení wálek a zášti mezi měšťany. Umřel jak se zdá brzy po roce 1314, we kterém se posledně jmenuje mezi účastníky při půjčce obecní pro krále Jana. Synowé jeho *Wolflin* a *Jindřich* (Heinzel, Heinricus Theodorici) byli obadwa též přísežnými, Wolflin roku 1320, Jindřich w létech 1322, 1324, 1327 až 1331, posledně roku 1339 až 1340.

Jakub syn Wolflinůw (Jacobus Wolflini, Jacobus de Turri) byl w politických bojích po wymření Přemyslowců, jak se zdá, co přední mezi swými bratřími, náčelníkem strany w měšťantwě Pražském, která úsilně držela s Jindřichem korutanským, jakž bude šíře wyprawowáno doleji; opat Zbraslawský nazýwá proto Welflowice dle něho také přátelstwem Jakubowým (cognatio Jacobi). Mezi přísežnými nachází se w létech 1296 a 1303 až 1304. Následkem bouří oněch dostal se u wysokém stáří do wězení, w němž nalézáme jej roku 1311. Dopisem od 15. Září tohoto roku podáwá císař Jindřich VII na Petra arcibiskupa Mohučského, tehdáž wládaře w Čechách při synu jeho Janowi, ustanowení wýminek, pod kterými by s ohledem na sešlý wěk měl z wězení toho býti propuštěn. [60]) Snad že brzy po propuštění swém zemřel; neb se o něm později neděje již žádná zmínka, a r. 1320 mluwí se o něm wýslowně co o nebožtíku.

Synowé jeho tři, *Jan*, *Bolek* a *František*, [61]) zachowali moc Welflowiců w plném kwětu. Prwní dwa nacházíme mezi přísežnými a staršími obce, *Jana* (Johlinus Jacobi) co přísežného jmenowitě w létech 1322, 1327 až 1337, 1339 a 1348, Bolka roku 1333 až 1334. Dům Janůw nacházel se r. 1338 w rynku proti radnici, tehdáž kaupené, tedy nepochybně w pořadí na podsíni mezi nynější Sirkowau a Železnau ulicí (nejpodobněji nyn. číslo 482). Za posledních časů krále Jana byl společně s měšťanem Kutnohorským Bořutau spráwcem čili wlastně dle tehdejšího obyčeje nájemníkem urbory a mince králowské w Kutnéhoře, s níž dle jisté smlauwy, na lhůtu osmi neděl zawřené, powinni byli odwáděti komoře králowské týdně 350 hřiwen we groších stříbrných. Smlauwa takowá nejspíš byla podobným spůsobem mnohokrát po sobě opětowána. S jistotau nacházíme Johlina Jakubowa aspoň w létech 1341 i 1343 w tomto úřadě. Roku posledně jmenowaného, když byl s ním a společníkem jeho we jménu krále učiněn počet, shledalo se

[60]) List císaře Jindřicha u *Schunka* III 265.

[61]) Nebyli sice wšichni tři wlastními syny Jakubowými. W *Summa Gerhardi* pag. 42 jmenují se totiž Johlinus et Polko Jacobi fratres *uterini* Františka Jakubowa.

následkem půjček, jimiž mezitím musili slaužiti králi, přebytku dluhu jejich za králem 2318 hřiwen stříbra, w nichž urboru a minci i dále podržoli. W odměnu pilných služeb swých wyžádal si Johlin, snad asi téhož času, od krále Jana oswobození od wšelikých berní města Pražského na čas zastáwání onoho úřadu. Mezi dlužníky jeho, kterých nepochybně bylo mnoho, jmenuje se klášter Osecký s 300 hřiwnami, k jichž wyplacení postaupili jemu opat a konvent požitků jisté wsi na blízce kláštera i s rychtau tamže.

Též *Bolek* Jakubůw (Polco Jacobi), jehož dům nacházel se na neznámém místě w osadě Týnské, byl welký peněžník. Dá se to sauditi jmenowitě ze smlauwy zawřené roku 1343, kterau Petr z Rosenberka, nejwyšší komorník králowstwí českého, jemu a jeho společníkům, nejmenowaným měšťanům Pražským, postupuje na tři léta wšechněch zlatých dolů w králowstwí českém a k tomu králowského hospodářstwí i lesnictwí (villicationem et forestariam) někdejší župy Kamýcké, což wše sám prwé držel w zástawě, za summu 3600 hřiwen stříbra.

Ještě mocnější a bohatší byl nejspíš třetí bratr *František* čili *Frenclin* (Frenczlinus Jacobi Wolflini neboli Franciscus Jacobi de Turri). W létech 1320 až 1323 byl rychtářem Staroměstským, stoje již tehdáž, jak se zdá, wysoko w přízni krále Jana, kterauž získal sobě půjčkami peněz a jinými službami. Král Jan zastawil mu neznámého roku (před 1331) úřad krajské cůdy w Poděbradech se statky a důchody k ní náležejícími; potom pak asi roku 1331, když dluhy jeho za králem obnášely již 1200 hřiwen stříbra, odewzdal mu úřad podkomořstwí králowstwí českého, jejž mu ale brzy zase odňal, jak se zdá pro newření panstwa na udělení tohoto úřadu měštěnínu. W málo létech nato wzrostly wšak dluhy králowy z půjček Frenclinowých až na 5000 hřiwen. Nyní zastawil mu král župní hrad Přimdu (před r. 1336) se wšemi statky a důchody k němu náležejícími a zároweň celý plat komorní z masných krámů Staroměstských i Malostranských w Praze, s wýslowným ustanowením, které při zápisích takowých bylo tehdáž obyčejné, aby požitky ze wšeho toho těžené nebyly počítány na srážku jistiny, nýbrž slaužily

Digitized by Google

toliko za úroky. Pokudby Přimdu držel, měl dle téhož zápisu míti také úřad písařstwí berničního w kraji Plzeňském s důchody jeho při wybírání berně, tak aby jej sprawowati směl ustanoweným k tomu náměstkem. Frenclin nazýwal se odtud obyčejně purkrabím na Přimdě (purcravius in Pfrimburch), kdež často přebýwal, maje tu ostatně swého místopurkrabí, jakož i w Poděbradech swého náměstka. W Praze byl mu nápomocen w řízení jeho wěcí bratr jeho Johlin, s nímž dle wšech častých zmínek musil býwati wždy w upřímném přátelstwí. Od krátkého zastáwání podkomořstwí nebo spíše jiné nějaké služby při komoře králowské býwá Frenclin w pozdějších létech nazýwán také Franciscus Kamerer. W čas zapsání sobě Přimdy měl již také některé swé wlastní zemské statky w Čechách, k nimž náležela w okolí Pražském twrz Kunratice s příslušenstwím. Frenclin, prowdáwaje roku 1336 dceru swau *Klaru* za Procka syna pana Půty z Wildenberka na Morawě, zapsal jí na statku tomto 300 kop grošů wěna, které měly wšak býti brzy wyplaceny a přenešeny na některý statek w Morawě. W peněžitých nesnázích, we které Frenclin při wšem bohatstwí swém uweden byl ustawičným půjčowáním a dlauhým neplacením krále Jana, byl později přinucen, Poděbrady zastawiti jinému. Naproti tomu spatřujeme jej ještě zase r. 1342 w držení rychty Staroměstské; snad že mu postaupením jí na rok splatil král některau část swých dluhů.

Čtwrtý syn Wolflinůw, *Mikuláš*, byl za baufliwých časů Jindřicha korutanského we wlastním držení rodinného domu s wěží; pročež se nejobyčejněji nazýwá prostě Mikulášem od Wěže. Branka wedlé domu tohoto býwala w nebezpečných běhích jemu swěřena k opatrowání. W prwních létech za panowání krále Jana jmenuje se častěji mezi wěřiteli obce, a býwal také, jako synowci jeho práwě jmenowaní, wěřitelem králowým, jakž wyswítá z jakéhos wykázání jemu 400 kop od krále na Židech Pražských. Přísežným Staroměstským byl w létech 1320, 1324 a 1331 až 1332. Jemu náležela nedaleko Prahy wes Letňany za Prosekem, krom toho pak městečko a twrz Chlumín, dle které nazýwalo se děkanstwí někdejšího Meziříčí,

Digitized by Google

se wsemi Semilkowici a Zátworem. Mikuláš od Wěže měl, pokud známo, dwa syny, *Jakuba*, který zemřel před otcem, a druhého, jehož jméno neznámo. Po Jakubowi zůstali tři synowé: *Jakub* (Jeclinus), *Matěj* čili *Mataus*, o jehož wálce s jinými měšťany Pražskými roku 1346 byla řeč nahoře, [62]) a *Jan*, kterýž byl knězem; synowé nejmenowaného syna Mikulášowa byli *Mikuláš* a *Frenclin*. Tito dwa byli po smrti děda w držení domu s wěží a s krámy; později wšak postaupili ho bratranci swému Jeklinowi směnau za dwě wsi jeho neznámého položení. [63]) Též i Chlumín dostal se Mikulášowi a Frenclinowi; po smrti pak Mikuláše připadl Jeklinowi a bratru jeho Matěji dílčí smluwau po něm se wdowau Mikulášowau, Kunau, kteráž dostala Semilkowic a Zátwora. Letňany náležely hned po smrti Mikuláše staršího od Wěže wnukům jeho po Jakubowi; a po smrti Jeklina (asi roku 1344, jistě před rokem 1347) druhým dwěma z nich, Matěji a knězi Janowi.

Pátý Welflowic *Jan* byl přísežným w létech 1311, 1316 a 1322, a jmenuje se krom toho zhusta, jmenowitě také mezi staršími obce roku 1327 a 1340. Syn jeho Mikuláš byl děkanem kapituly Pražské asi od roku 1333 do roku 1338.

W jakém příbuzenstwí s Welflowici byli *Lutold* od Wěže, jmenowaný w listině od roku 1287, a později co přísežný roku 1292, co berník roku 1296, a *Betlem* od Wěže (Betlemus, Bethlehemus de Turri), přísežný w létech 1301, 1306 a 1314, newyswítá z pamětí o nich.

Rod Welflowiců měl ostatně dle starodáwných prý králowských privilegií, sauwisících snad již se založením Nowého města Swatohawelského, podací práwo při kostele sw. Hawla. Okolo roku 1338 wystupují Jan Wolflinůw a synowec jeho Jindřich Dětřichowic we jménu ostatních přátel co bezpostřední zastawatelé tohoto práwa proti nedowolenému prodeji fary od tehdejšího faráře Wernhera. [64]) W témž kostele wystawili bratří Matěj

[62]) Wiz na str. 279.
[63]) W *Summa Gerhardi* 89 píší se jména těchto wsí: Liczan et Huzznik.
[64]) *Jacobi. Codex epistolaris* p. 79.

a kněz Jan od Wěže oltář sw. Jana ewangelisty dle odkazu bratra swého Jeklina, který wedlé něho byl pohřben (1344—1347). [65]

2) Toho samého roku 1264, jako prwní známý předek Welflowiců, jmenuje se ponejprw měšťan Pražský Menhart z Cheba, jehož potomci u Dalemila dle jména syna jeho (nepochybně staršího) Wolframa čili Olbrama nazýwají se Olbramowici. O *Menhartowi* samém není nám kromě jména nic jiného známo, nežli že před rokem 1296 snad již dosti dáwno byl umrlý. Po něm byli dwa synowé, *Wolfram* a *Albrecht*, kteří se ponejprw jmenují roku 1279 w listině, kterau měšťané Staroměštští přísahau se zawázali mladému králi Wáeslawowi proti Ottowi Brandenburskému. Wolfram byl tehdáž rychtářem, Albrecht přísežným Staroměstským; oba tedy náleželi nepochybně mezi přední wůdce strany, která toto uzawření měšťanstwa způsobila, přídržíc se panstwa Ottowi protiwného.

Wolfram jmenuje se w úřadě rychtářském také roku 1288, snad že zastáwal jej po wšechna ta léta. Roku 1291 byl wšak, jak již wýše podotčeno, pro neznámé prowinění spolu s jiným měšťanem Richardem z rozkazu krále Wácslawa zajat, a odewzdán podkomořímu panu Zbislawu Zajícowi z Waldeka, kterýž oba držel

[65]) Rodokmen:

- *Wolflin* (1264)
  - *Dětřich.* (1287—1314)
    - *Wolflin.* (1320)
    - *Jindřich.* (1322—1340)
  - *Menhart.* (1288)
  - *Jakub.* (1289—1311)
    - *Jan.* (1322—1348)
    - *Bolek.* (1320—1343)
    - *František.* (1320—1342)
      - *Klara* (1336) manž. Procek z Wildenšteina.
    - *Anna.* manž. Krištof z Ypern.
      - *Henslin*, syn Anny nebo jiné dcery Jakubowy.
  - *Mikuláš.* (1310—1332)
    - *Jakub* . . .
      - *Jakub* (1344).
      - *Matěj* (1344).
      - *Jan* (1344).
    - *Nejmenowaný*
      - *Mikuláš.*
      - *František.*
  - *Jan* . . . .
    - *Mikuláš* (1338)

Digitized by Google

we welmi tuhé wazbě, a we dne w noci prý je trápil wšelijakým spůsobem, chtěje na nich wynutiti tím wětší peněžitau pokutu, za kterau měli býti zase propuštěni. Po některém čase dožádali se wěznowé propuštění na určitau lhůtu, aby mohli wzíti radu se swými přátely a zjednati sobě pomoci od nich k wykaupení milosti od krále. Čas jim k tomu powolený blížil se wšak ku konci, aniž se jim podařilo docíliti narownání. Po projití jeho měli se nawrátiti do wězení podkomořího, který na ně již upomínáním doléhal. Tu se odwážili zaufalé pomsty. Jednoho dne, když se Zbislaw procházel čili projížděl s malým průwodem po městě, sledowali jej nepozorowaní, a dostihše ho blíž kostela sw. Klimenta, porazili jej na zem a zabili. Rychlým útěkem z města ušli šťastně trestu za tento krwawý zločin a zdržowali se na čas w cizině. Konečně pomocí přátel došli předce smíření s králem, a srownali se i s přátely zabitého složením jisté summy peněz, načež wrátili se do země. Roku 1296 spatřujeme Wolframa již zase mezi přísežnými Starého města, potom w prwních létech po wymření Přemyslowců až do nastaupení krále Jana mezi předními měšťany, kteří se účastnili w tehdejších bězích politických, a sice na straně protiwné Welflowicům. Po utišení těchto bauří byl ještě zase roku 1312 přísežným, načež asi r. 1316 zemřel. Šest synů jeho, *Menhart, Bohuslaw, František, Mikuláš, Jan* a *Aleš* podali se toho roku na rozsauzení některých přátel swých o dědictwí po něm; sedmý jiný jeho syn *Bartoloměj* (Barta) byl umřel před otcem. Krom toho měl Wolfram tři dcery: *Kristinu, Alžbětu* manželku Ingbertowu a *Kateřinu* prowdanau za Dětřicha Wacingera. Dle narownání o dědictwí, kteréž se stalo konečně roku 1317, wypadlo jen dcerám těmto a jich dětem, jakož i synům po Bartoloměj owi wyplatiti dohromady 319 kop grošů Pražských, z čehož sauditi se dá o jmění znamenitém.

Ze synů Olbramowých připomíná se nejstarší *Menhart* již za žiwobytí otce při rozličných příležitostech, jmenowitě w důležitých poselstwích od města, později co přísežný w létech 1324, 1327 až 1331, 1340 až 1341. Okolo roku 1334 dostal společně se zetěm swým Jindřichem čili Henslinem Kadanským od kralewice Karla, tehdáž wládaře na místě krále Jana, wesnici Strašecí (nyní

Digitized by Google

město) w zástawu we 400 kopách, zároweň pak příbuzný s ním *Jan* čili *Ješek* Bartůw (Jesslinus Barthae), t. j. nepochybně jeden ze synů bratra jeho Bartoloměje, hrad Křiwoklát se wším příslušenstwím we 300 kopách grošů Pražských, w jehož držení zůstal až do roku 1343. Syn Menhartůw *Jindřich* (Hensel hern Meinhards sun) jmenuje se roku 1340 mezi staršími obecními. Druhý syn Olbramůw, *Bohuslaw* (Buslav hern Wolframs sun), byl příseżným roku 1322; uwodí se též mezi staršími obecními roku 1340; roku 1343 stal se majetníkem dworu a sladowny, se wším ostatním příslušenstwím a saudem nad lidmi w někdejším aujezdu Swatomartinském wedlé Židowské zahrady kaupí od Petra Koufhousa. [66])

Bratr Olbramůw *Albrecht* (Albertus Meinhardi) byl za rychtářstwí Olbramowa i také později příseżným, pokud známo w létech 1288 a 1292; zemřel pak před rokem 1306. Po něm jmenují se tři synowé, *Albrecht, Wolflin* a *Wácslaw*, wšichni mezi nejpřednějším měšťanstwem. První z nich *(Albertus Alberti)* byl příseżným w létech 1306, 1311, 1314. Obec Staroměstská byla mu roku 1311 dlužna neméně než 350 kop grošů, we kterých ujal ungelt z wína. Roku 1316 wyskytuje se jméno jeho naposledy. Druhý syn Albrechtůw *(Wolflinus Alberti)* byl příseżným roku 1303, potom, jak za to mám, rychtářem w létech 1310 až 1314; naposledy jmenuje se roku 1327 mezi staršími obecními. *Wácslaw* (Wenceslaus Alberti, Wenczlaw hern Albrechts sun) byl příseżným roku 1327 až 1331, 1333 až 1334, 1340 až 1341, 1343 až 1344.

Olbramowici, zejména Olbram sám, po něm pak syn jeho Menhart, wykonáwali práwo podací při farním kostele sw. Mikuláše na Starém městě, ač w rozepři o ně s opatem a klášterem Strahowským. Okolo roku 1329 podal Menhart wlastního bratra swého (neznámo kterého z nahoře jmenowaných) za faráře, kterýž také došel biskupského stwrzení. [67])

Krom Welflowiců a Olbramowiců jmenují se ještě we třináctém století:

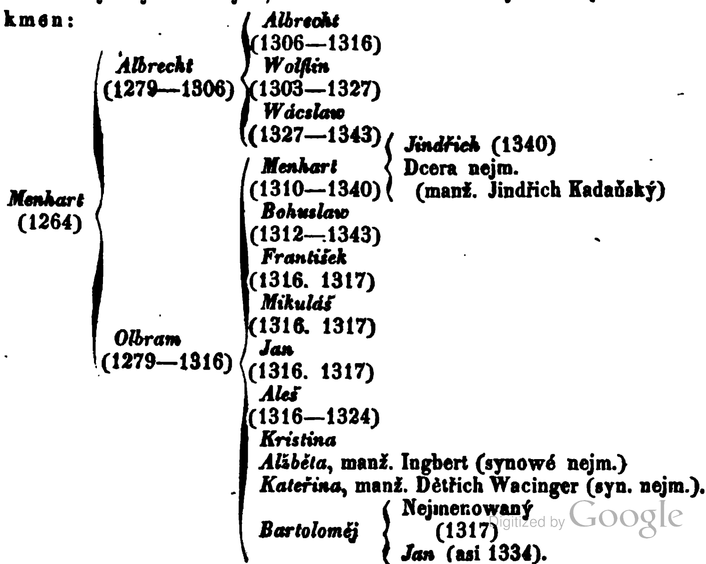
[66]) Wiz nahoře na str. 238 w notě 8.

[67]) Snad že to byl *Johannes Wolframi*, který se roku 1332 jmenuje mezi

Digitized by Google

3. **Štukowé**, z nichž nejstarší nám známý, *Šimon Štuk*, ponejprw se připomíná mezi konšely, kteří přísahali Wácslawowi II we jménu města roku 1279. Přísežným byl také w létech 1287, 1288 a 1292. Dům jeho, jak dosti zřejmě wyswítá, na rynku Staroměstském stojící, uwodí se již po smrti jeho (domus *olim* Simonis Stucconis) při wyprawowání o weřejném saudě držaném od krále Jana roku 1311 brzy po prwním wjezdu jeho do Prahy. *Šimon* Štuk později připomínaný w létech 1314 až 1324, posledně co přísežný, byl nepochybně osoba od onoho rozdílná, snad jeho syn. Jiní dwa synowé Šimonowi *Otto* a *Ondřej* jmenují se roku 1289. Prwnější z nich byl roku 1296 přísežným; taktéž roku 1303 *Jakub* syn Štukůw (t. j. nepochybně též Šimonůw). Rowněž byli snad synowé jeho (neboli synowci) *Albrecht* a *Jan* Štuk. *Albrecht* jmenuje se ponejprw roku 1311 mezi předními měšťany Staroměstskými; roku 1312 co přísežný, téhož roku co wěřitel obce we dluhu 45 kop, za něž postaupen jemu ungelt ze soli a chmele, později z medu; roku 1314 w poselstwí od města ku králi Janowi; opět co přísežný w létech 1320 a 1322; mezi staršími z obce roku 1327. Dům jeho nacházel se na blízce

kanowníky Wyšehradskými, r. 1337 mezi kanowníky Pražskými. **Rodokmen:**

Digitized by Google

kláštera sw. Wawřince, nynějšího dworu sw. Anny. Kromě města náležel jemu dwůr we wsi Wršowicích s polemi, zahradami, winicemi, rybářstwím a s podacím kostelním tamže, což wše prodal r. 1328 kommendě rytířů německých w Praze u sw. Benedikta. Bratr jeho (?) *Jan* (Johel der Stuck, Johlinus) připomíná se mezi léty 1314 a 1332. Oba dwa spolu wystawili w neznámém roce w kostele sw. Mikuláše na Starém městě oltář sw. Kříže, kdež bylo pohřební místo jejich přátelstwa, a založili při něm každodenní mši za duše swých předků a celého swého rodu, nadawše k tomu zwláštního oltářníka 8¼ kopau ročního platu na domě Albrechtowě, na jednom krámě saukenném a čtyrech městištích w ulici Walentinské, jehož jmenowání náleželo předně Albrechtowi a jeho potomkům, potom ostatnímu přátelstwu dle pořádku. Synowé jejich (?) *Ondřej* a *Jan*, z nichž onen (Anderlinus, Enderlinus) byl w létech 1337 a 1344 až 1346 přísežným, přenesli roku 1346 plat onen toliko na jiné jmění, totiž na statek jakýsi w Biškowicích u Obřistwí. Roku 1345 připomíná se také *Mikuláš* čili Mikeš (Mixo), neznámo w jakém stupni příbuzný s druhými.

4) Rod Fridingerůw. Z něho jmenuje se předewším *Hiltmar* Fridinger nejprwé roku 1279, potom co přísežný w létech 1288, 1292, 1301. Roku 1307 padl co oběť strannického zášti w rozepřích o zwolení Jindřicha korutanského za krále, proti němuž ujímal se práw wéwody Fridricha rakauského. Jeho bratří nejspíš byli *Jakub* Fridinger, přísežný Staroměstský roku 1296 a *Jan* čili Johlin Fridinger (neb také Fridlinger), zemřelý před rokem 1320, jehož synowé byli *Bohuslaw* a *Mikuláš*, připomínaní od roku 1314, w létech 1320 a 1321 jmenowitě mezi osadníky Týnskými. Mikuláš byl tušim w létech 1320, 1322, 1324, 1327 až 1331, jistě ale roku 1333 až 1334 přísežným Staroměstským. Krom těchto uwodí se roku 1314 také *Oldřich* Fridinger.

5) Rod Rokycanských (Rokzaner, de Rokzan), nazwaný tak dle půwodu swého z města Rokycan. Předek tohoto rodu byl snad měšťan Pražský *Oldřich* Rokycanský (Ulricus de Rokyczan), kterýž se jmenuje roku 1281. Jeho syn snad byl *Menhart* Rokycanský, o němž jest prwní zpráwa při událostech za Jindřicha korutanského roku 1310, w nichž se mezi předními měšťany

účastnil. Byl to jeden z nejbohatších peněžníků Pražských, jak wyswítá z welikých rozmanitých půjček jeho. We sbírce na půjčku obce Staroměstské pro krále Jana roku 1314 účastnil-se spolu se služebníky swými 42 kopami. Roku 1315 zaplatila mu obec Pražská w jiném dluhu jeho 103 kopy; téhož roku byl také wěřitelem pana Oldřicha z Říčan i krále Jana w neznámých summách. Roku 1316 půjčil králi Janowi 400 hřiwen, obci 300. Roku 1318 nalézá se paměť o dluhu jeho za klášterem Sedleckým 100 kop. Roku 1319 dočítáme se, že z rozkazu krále Jana mučen byl pro peníze, to jest nepochybně, že na něm král mučením chtěl wynutiti nějakau nowau půjčku; také půjčil Menhart toho roku společně s Fridrichem Kadaňským obci Staroměstské 450 kop pro krále. Roku 1321 měl za obcí 57 kop za klenoty kaupené k daru pro krále a dwůr jeho; k témuž účelu wydal roku 1322 společně s Janem Welflowicem 125 kop, a roku 1323 samoten 58 kop pro obec. Pan Hynek z Dubé, purkrabí Pražský a tehdáž nejwyšší heitman králowstwí českého, splatil jemu roku 1323 70 kop na srážku jakéhos dluhu swého. Přísežným byl Menhart Rokycanský w létech 1312 až 1314, 1316, 1320 a 1322. Synowé jeho jmenují se tři: *Menhart*, *Wácslaw* a *Mikuláš*. *Menhart* (Meinlinus) býwal, jako někdy otec, wěřitelem krále Jana, a jmenuje se roku 1340 také co přísežný. *Wácslaw* byl rychtářem Staroměstským w létech 1337 až 1341, potom 1343 až 1344. *Mikuláš* jmenuje se mezi staršími obce roku 1327, co přísežný roku 1331 až 1332, též 1339; co wěřitel krále Jana roku 1336 w 760 hřiwnách za sukna Tournajská a Ypernská. Roku 1341 kaupili Menhart a Wácslaw bratří Rokycanští 49 lánů w lese řečeném Lipanském mezi Nimburkem a Lysau w práwo zákupní k založení wsi. Meinlin a po něm syn jeho *Michal* (1344) jmenují se také co majitelé wsi Kolowrat w nynějším Kauřimsku. Mikulášowi náležely Libodržice, též we kraji Kauřimském. Dwa měšťané Pražští, jménem Menhart a Mikuláš, kteří roku 1337 jednali w Uhřích s arcibiskupem Ostřihomským we jménu jiných kupců Pražských o slewení cel a jiné wýminky obchodu do té země, byly jak se mi zdá práwě tito bratří Rokycanští. Jistý Rokycanský, snad též jeden z nich, zmiňuje se okolo téhož času

co příchozí w Krakowě, nejspíš také za záležitostmi obchodními. Poslední wůlí swau asi roku 1346 učinil Mikuláš Rokycanský základ ku klášteru jeptišek sw. Ducha na Starém městě Pražském. Wdowa po něm *Kristina* jmenuje se okolo toho času wěřitelkyní měšťanů Budějowických. Krom osob zde jmenowaných připomíná se také *Bolek* Rokycanský co starší obce roku 1340, *Jan* (Johel) co přísežný roku 1338 a 1343 až 1344, co starší roku 1340, konečně *Oldřich* Rokycanský co přísežný roku 1348.

6. Rod Junošůw, půwodem český, jakž se dá sauditi z ryzého tohoto jména českého. Prwní z tohoto rodu jmenuje se roku 1287, a wšak jen práwě jednau, *Konrad* syn Junošůw, (Conradus Junossii) mezi šesti přísežnými k rownání a sauzení záští mezi měšťany. Synowé jeho byli snad *Konrad* a *Fridrich* Junošowé, ježto se wedlé sebe jmenují roku 1314. Druhý tento *Konrad* Junoša (Conradus Junossius neb Junossii, německy obyčejně nazýwán Ginoschel neb dokonce Ginochsel) byl, pokud známo, nejwáženější ze swého rodu. Bylť w létech 1316, 1320, 1327 až 1331, posledně 1333 až 1334 přísežným, mezitím také roku 1322 rychtářem Staroměstským. Jeho synowé byli snad *Jan* (Johlinus, 1339) a *Konrad* (Kunzlinus) Junoša (1346). Mimo to připomínají se také *Martin* Junoša winař (1317—1328) a *Mikuláš* Junoša litkupník (1332).

7) Od Kamene (de Lapide, vom Stein) jmenují se roku 1288 dwa bratří, *Petr* a *Konrad*, mezi přísežnými Staroměstskými, Petr také roku 1292. O tomto posledněji jmenowaném dowidáme se, že z rozkazu krále Wácslawa zajat byl pro nějaké wýstupky w rozepři s některými jinými měšťany Pražskými, mezi nimi, jak za to mám, Welflowici Jakubem a Dětřichem. [8])
Z wězení tohoto byl wyručen od pana Hynka z Lichtenburka a jiných bezpochyby rowněž wznešených osob, ježto se zawázali zaň we 3000 hřiwen stříbra, aby se, kdykoliw by král kázal,

[8]) W rukopise Kralowéckém (jehož přepis we sbírce Českého Musea) (N. 134), který o tom dáwá zpráwu, stojí jen začátečné písmeny jmen jeho nepřátel: „treugas statutas inter E. et J. et Th. filios Wol. cives Pragenses et ipsum Petrum,“ kdež nejspíš má se čísti: Jacobum et Theodoricum filios Wolflini.

Digitized by Google

postawil před saud a mezitím držel uložené příměří s oněmi swými protiwníky. Otec a bratr Petrůw zawázali se těmto rukojmím spolu s ním státi celým jměním swým za zaplacení pokuty, kdyby w ni upadli. Asi snad bratranci Konrada a Petra, a možná že synowé *Otty* od Kamene, jenž se jmenuje přísežným Staroměstským roku 1296, byli tři bratři *Eberlin*, *Konrad* a *Jindřich* od Kamene, kteří roku 1301 kaupili společně dům Franka z Lauže, to jest potomní radnici Staroměstskau. Wšichni tři jmenují se i později zhusta. *Eberlin* byl jeden z poslů Pražských, kteří společně s posly stawowskými roku 1310 jeli k císaři Jindřichowi VII, podáwat synu jeho Janowi trůn český; též we prwních létech nato konal důležitá poselstwí, jmenowitě i do Italie (roku 1312) za císařem Jindřichem. Že ho nenalézáme nikdy mezi přísežnými, musí se tuším přičítati jen neúplnosti našich seznamů. Mezi staršími z obce uwodí se roku 1327. Jemu náležel dwůr jakýs na Poříčí před branau sw. Benedikta. Eberlin zemřel asi roku 1330 (jistě před rokem 1335), zanechaw, pokud známo, dwau synů, *Jana* čili Johlina (1319), přísežného r. 1343 až 1344 (?) a *Františka*, jenž od roku 1317 byl farářem kostela panny Marie před Týnem, bezpráwně wšak usazeným, jakž bude o tom řeč ještě doleji. *Konrad*, bratr Eberlinůw, jmenuje se posledně roku 1320 s ním společně mezi osadníky Týnskými. *Jindřich*, proslulý za času Jindřicha korutanského, kterýž jej při odjezdu swém ze země chtěl odwézti s sebau co rukojmě, byl přísežným roku 1311 a 1314; posledně se jmenuje r. 1321. O synech jeho, wšak bez udání jmen, děje se zmínka roku 1312. Jeden z nich byl snad *Elblin* od Kamene (r. 1328) a jiný *Wolflin*, w jehož držení spatřujeme potomní radnici Staroměstskau. Roku 1327 prodal Wolflin zděné krámy saukenné w podsíni před tímto domem, w počtu 21, pod ročním platem šestnácti sausedům k dědičnému držení. Od něho kaupila dům tento obec Staroměstská, jak již wyprawowáno, roku 1338. Wolflinowi náležel později některý čas jistý dům blíž kostela sw. Jiljí. Roku 1340 byl Wolflin od Kamene přísežným.

8) Kokotowici čili od Kokotů (de Gallis) nazýwali se tři bratří, *Fridrich*, *Jan* a *Mikuláš*, kteří se mnoho účastnili

w různicích za Jindřicha korutanského. Nejprwé jmenuje se z nich *Jan*, co přísežný roku 1292 a 1301; posledně přichází jméno jeho r. 1311, načež r. 1314 připomíná se zeť jeho *Ondřej*. *Fridrich* (Fridericus Gallus neb de Gallis, také Friczko dictus Kokot) byl w létech 1303 až 1304, 1311, 1314, 1316 a 1324 přísežným Staroměstským, konal mezi tím časem mnohá důležitá poselstwí od města, jmenowitě také k císaři Jindřichowi do Italie společně s Eberlinem od Kamene (1312); posledně připomíná se co starší z obce roku 1327. Syn jeho *Petr* měl jednu saukennau baudu na podsíni Wolflinowě od Kamene (1327). Krom toho jmenuje se také *Konrad* (Chonczlinus de Gallis, Chunradus Kokot) roku 1314, později co starší obecní w létech 1327 a 1340, a *Bartoloměj* (Bartholomaeus neb Bartho de Gallis, Bartha Kokot) mezi přísežnými w létech 1322 a 1324, mezi staršími w týchž létech jako Konrad.

9) Měšťan Pražský *Seiboth* (Sipotho) z Benešowa, přísežný w létech 1296, 1301, 1306, 1312 až 1314, měl swobodný zemský statek we wsi Počernicích (tuším hořejších), na němž měli roční plat 3 ¼ kopy jeptišky u sw. Wawřince čili sw. Anny. Dědici Seibotowi, synowé jeho *Frenklin* a *Henslin*, přenesli roku 1329 na týž statek i kopu platu ročního, darowaného od něho synowkyni swé *Markétě*, dceři Jindřicha Tilmana, jeptišce řádu sw. Magdaleny na Malé straně, po jejíž smrti měl týž plat připadnauti klášteru tomuto za duši jeho.

Na začátku 14. století jmenuje se ponejprw:

10) Mocná rodina Kornpuhlů, nazýwaná jinak také jen „z Chebu", odkudž byl její půwod. Jméno její Kornpuhel pocházelo nepochybně od tak nazwaného Kornbühlu (*collis frumenti* w latinských listinách Chebských z toho času), to jest obilného trhu na hořejším konci podlauhlého a nerowného náměstí w Chebě, kdež se nejspíš nacházel dům tamějších jejich předků. [69]) Prwní dwa audowé této rodiny, které nacházíme

[69]) K domnění, že rodina Pražských měšťanů nazwaných z Chebu a rodina Kornpuhlů jsau totožné, wede při okolnosti, že se w Chebu nachází tak nazwaný *Kornbühel*, poněkud již nápadné opětowání týchž jmen: *Henslin*, *Frenczlin*, *Kunrád* a *Mikuláš* (Elblin z Chebu a Elblin Korn-

Digitized by Google

w Praze, *Martin* a *Mataus*, byli snad bratří. *Martin* z Chebu byl přísežným Staroměstským roku 1301, 1311, 1314 až 1315. Syn jeho *Jindřich* čili Henslin (Henslinus Matthaei de Egra, Hensil Mathes sun von Eger, Henslinus Kornpuhel) byl rowněž welmi wáženým měšťanem a přísežným po mnohá leta (1331 až 1332, 1339, 1341, 1344 až 1346); jmenuje se mezi staršími obce roku 1327 a 1340; roku 1341 byl mezi čtyrmi zwolenými k složení psaného práwa městského. Bratr jeho *Martin* (Mertlinus Matthaei de Egra, Mertil hern Mathes sun von Eger) byl též přísežným roku 1340 až 1341. Syny Mataušowými (rozumím Matauše z Chebu) jmenují se také *Oldřich* (1314), *Matěj* (1322) a *František* čili Frenclin, poslední tento mezi přísežnými roku 1322. *František* Kornpuhel, s tímto Frenclinem synem Mataušowým, jak za to mám, totožný, byl krom toho přísežným také w létech 1331 a 1338, mezitím pak rychtářem Staroměstským od roku 1333 až 1335; též mezi staršími jmenuje se w létech 1327 a 1340. Jemu náleželo (r. 1330) 10 hřiwen platu ročního na dwoře Sipota Benešowského čili dědiců jeho w Počernicích. — *Martin* z Chebu byl již roku 1313 nebožtíkem. Synowé jeho byli nejspíš *Wolflin*, *Konrad* a *Martin* z Chebu, kteří se w tomto pořádku wedlé sebe (snad jakožto bratří) jmenují w listině od roku 1316; jisté swědectwí, že byl syn Martinůw, máme jen o posledním stejnojmenném. *Wolflin* připomíná se roku 1327 již co zemřelý. Syn jeho *Mikuláš* (Nicolaus Wolflini filius de Egra, Nicolaus Kornpuhel) byl rychtářem Staroměstským roku 1316 a 1317, potom od roku 1324 až 1329, přísežným r. 1343 až 1344. *Konrad* Kornpuhel jmenuje se nejprwé roku 1310 mezi posly Pražskými k císaři Jindřichowi, potom co přísežný roku 1311 a 1316. O welikém bohatstwí jeho swědčí welké půjčky k obci od něho společně s jiným měšťanem Hiltprandem Zwiflingerem, které roku 1315 obnášely 916 hřiwen. Třetí bratr

puhel byli, jak se ze zaměstnání sauditi dá, snad osoby rozdílné) pod oběma příjmeními. Bezpečným wšak klíčem k tomu je datum, že se mezi posly k císaři Jindřichowi VII roku 1310 jmenuje jeden jednau *Konrad z Chebu* a jednau zase *Konrad Kornbuhel* (srow. *Chron. Aulae R.* 209 a nejst. knihu Staroměstskau fol. 9.)

Digitized by Google

Martin (Mertlinus filius Martini de Egra) měl dwůr hospodářský we welkém Dubči (u Auřiněwsi w kraji Kauřimském), ku kterému přijednal sobě roku 1313 polnosti w Hájku práwem zakupným čili emfyteutickým od kapituly Wyšehradské. Přísežným byl po mnohá léta (1314, 1322, 1327 až 1331, 1333); posledně pak zmiňuje se roku 1339. — Krom těchto wšech jmenuje se také *Elblin* (Elbel) z Chebu (od r. 1314) co winař roku 1318 a *Elblin* (Elbel) Kornpuhel, kraječ suken, co přísežný w létech 1331 a 1340.

11) Z rodu nazwaného Tafelrunge byl přísežný Staroměstský jménem *Mikuláš* roku 1301, který roku 1308 kaupil statek jakýs u Kutnéhory, řečený tehdáž Chudrinhöfen a kukusy tamže. Následkem toho ztrácí se jeho jméno w pamětech Pražských. Později wšak roku 1344 jmenuje se w Praze *Františck* Tafelrunge, snad potomek jeho.

12) Rod Geunaherů čili Geunherů. Z tohoto rodu jmenuje se nejprwé *Mikuláš* Geunaher roku 1301, přísežný tehdáž a některá léta nato (1301, 1312—1314, 1316), též co wěřitel obce, posledně roku 1318. Jeho synowé nejspíš byli *Wácslaw* a *Mikuláš* bratří Geunherowé, bohatí peněžníci. Dlužníky dílem jich obau, dílem Wácslawowými we spolku s tím neb oním jiným měšťanem byli z panstwa českého zejména pan Petr z Rosenberka a pan Smil z Landšteina, opozdilý plátce, jak wyswítá z upomínacího listu Wácslawowa k němu. Podobně byl nedbalým dlužníkem obau bratří tehdejší opat Litomyšlský, tak že jej upomínali konečně s pohrůžkau, že budau s mocnými přátely, kolikžby jich sobě zjednali, škoditi na statcích jeho kostela. Jiného nejmenowaného pána upomíná Wácslaw Geunaher společně s Bolkem synem Jakuba Wolflinowa s pohrůžkau, že nezaplatíli w určitau lhůtu, budau jej weřejně tak tupiti, že ho žádný dobrý člowěk nebude míti za syna poctiwé ženy; Wácslaw Geunaher byl přísežným w létech 1337 a 1344 až 1346, Mikuláš roku 1341 až 1342, 1348. — Bratr staršího Mikuláše Geunahera byl snad *Frenclin*, jehož syn *Jan* (Johlinus), připomíná se w létech 1320 až 1346, jmenowitě za příčinau laupeže, která se stala jemu a některým jeho přátelům a druhům na penězích a zboží jich w Míšni u Stollberka blíž Cwikawy.

Digitized by Google

13) Rod Pušů, usedlý w Praze i w Kutnéhoře zároweň a w obau městech zámožný. W Praze připomíná se nejprwé *Peregrin* Puš roku 1307, co protiwník Jindřicha korutanského. Roku 1310 spatřujeme jej w Kutnéhoře; roku 1312 nachází se zpráwa o zawraždění jeho (nepochybně w Praze) od pána českého Mikuláše z Potšteina. W té zpráwě jmenuje se wdowa jeho *Anežka*, syn bratra jeho *Jakub* (Jeclinus), jenž se později nachází w Praze ještě roku 1314, též pak mezi přátelstwem jeho *Jindřich* Puš a dwa synowé jeho, *Mikuláš* a *Frenclin*. *Mikuláš* byl roku 1311 přísežným Kutnohorským, roku 1314 nachází se wšak w Praze, a roku 1330 jmenuje se nebožtíkem. Dědicowé po něm, syn jeho *Štěpán* a dcera *Dorota*, měli wes Počernice dolejší s dworem. Krom toho připomínají se *Konrad* Puš a syn jeho *Jan*, co měšťané Pražští, jakožto wěřitelé knížete Mikuláše Opawského, a bohatá wdowa jakás *Alžběta* Pušowá (Ela Pussina), přebýwající w Praze, jejížto swatowé nejspíš byli *Jan* a *Jindřich* (Johlinus et Haintzmannus) Pušowé w Kutnéhoře.

14) Tausentmark jmenuje se měšťan Pražský *Mikuláš*, předně mezi stranníky Jindřicha korutanského w létech 1307, 1309 a 1310, po kterémž posledním není o něm zmínky. Synowé jeho byli nejspíš *František* Tausentmark, přísežný Staroměstský w létech 1324, 1327 až 1331 a 1348 i bratr jeho *Wácslaw*, spráwce, potom pak kanowník kaple Wšech Swatých na hradě Pražském. R. 1335 prodal František Tausentmark dům swůj na Nowém Tržišti za 170 kop grošů; w neznámém roce darowal mu král Jan za wěrné služby (nejspíš půjčky peněz) mlýn a porostliny na řece Lužnici u Bechyně k zdělání polí s oswobozením ode wšech platů a daní z nich. Též býwal, jak se zdá, wěřitelem kláštera Zderazského.

15) Wacingerowé jmenují se: *Mikuláš* rychtář Staroměstský některý krátký čas roku 1310 za Jindřicha korutanského w čas nejhorších tehdejších zmatků w Praze, *Dětřich* zeť Olbrama, přísežný roku 1312, *Albrecht* (1320), *Petrman*, wěřitel obce we 101 kopě roku 1321, *Elblin* winař (1322), přísežný w létech 1337 a 1340 až 1341, a *Henslin*, přísežný roku 1335, mezi staršími z obce roku 1340. Spůsob příbuzenstwí mezi wšemi těmito osobami je nám naskrze nepowědom.

16. Wigolais (Fyguleis) *Otto* byl mezi posly Pražskými k císaři Jindřichowi VII roku 1312; byl přísežným roku 1316, a jmenuje se posledně mezi osadníky Týnskými roku 1320. Zetěm Wigolaisowým jmenuje se *Jakub* (Jeklin) roku 1314. Synowé Ottowi byli snad *Jan* Wigolais, držitel jednoho ze saukenných krámů Wolflina od Kamene a *Petr* (ponejprw zmíněný roku 1339), starší obecní roku 1340.

17) Jeden z nejwáženějších měšťanů w Praze za swého času byl *Konrad* z Litoměřic, přísežný Staroměstský w létech 1312 až 1314, 1316, 1318, 1324 až 1331, majetný w Praze i w rodišti swém w Litoměřicích. We kšaftu jeho, sepsaném roku 1335, stwrzeném od přísežných po jeho smrti roku 1339, jmenují se synowé jeho *Konrad*, *Filipp*, *František* (co zemřelý před otcem), *Mikuláš* mnich, *Hanuš* (Hanecz) též mnich we klášteře we Wratislawi a dcera *Markéta;* sestry *Klara* a *Alžběta*, swat *Rudiger*, synowec *Mikuláš* a sestra jeho *Eliška* (Else), pak jiná synowkyně *Klara* manželka Šnablowa. Ze swého, nepochybně welkého jmění, jehož hlawními dědici byli synowé jeho *Konrad* a *Filipp*, ustanowil odkazy ku kostelům sw. Jakuba a Wšech Swatých w Litoměřicích, ke špitálu tamže, k špitálu križownickému w Praze a ku kostelům neb klášterům Pražským sw. Michala, sw. Anny, panny Marie před Týnem, sw. Tomáše, sw. Klimenta, sw. Kříže, sw. Františka (obzwlášť jeptiškám a bratřím), sw. Jakuba a sw. Maří Magdaleny. W kostele sw. Jakuba byla od něho za žiwobytí jeho wystawena kaplička, ku které učinil odkaz na wěčnau lampu a nadal kněze ke čtení mše za sebe, za swé předky i za swé budaucí. — Ze synů jeho jmenuje se *Konrad* mezi staršími Staroměstskými roku 1340.

18) Glas nazýwají se tři měšťané, nejspíše bratří, [70]) *Petr*, *Herman a Jindřich*, kteří wšichni w rozličných létech byli přísežnými na Starém městě (Petr w létech 1312 až 1314, 1316, Herman 1318, 1322, 1327, Jindřich winař, nazwaný druhdy také Jindřich Mělnický, 1318, 1331 až 1332). *Petr* jmenuje se wůbec ponejprw roku 1312, naposledy roku 1340 (mezi staršími z obce); *Herman* a *Jindřich* nejprwé roku 1314, posledně

[70]) Petr a Jindřich jmenují se skutečně bratřími.

Digitized by Google

Herman roku 1327, we kterém zdá se že skutečně zemřel, *Jindřich* roku 1340 (též jakožto starší). Petrowi náležel nárožní dům proti klášteru sw. Jakuba, t. j. nynější dům s číslem 633, [71]) z jehož užitků nadal roku 1340 mši w kostele farním we Bezdězi. Dům tento byl zdědil po strýci swém *Albrechtowi*, děkanu kaple Wšech Swatých na hradě Pražském za krále Wácslawa II. Zeť jeho *Pešek*, obyčejně též s příjmením Glas, kaupil roku 1332 dwůr a sladownu před branau sw. Martina. *Martin* Glas (1317) a *Bohuslaw* Glas (1332) náleželi snad do téhož přátelstwa, ačkoliw nám stupeň příbuzenstwí s druhými není powědom.

19) Z rodu Lemberfillerů jmenuje se *Jakub* čili Jeklin w létech 1312 až 1317 welmi zhusta mezi wěřiteli obce Staroměstské; roku 1318 zmiňuje se na jeho místě již wdowa, a roku 1319 synowé jeho. Tito nepochybně byli *Rudlin* Lemberfiller, o němž jest zmínka roku 1321 a *Konrad* (Cunczlinus) Lemberfiller roku 1346.

20) Hopfnerowé jmenují se *Mikuláš* roku 1314, *Pawel* Hopfner, wlastně zeť Hopfnerůw (snad Mikulášůw) roku 1314, co přísežný roku 1336, potom *František* (Frenczlinus) roku 1320, co přísežný roku 1333 až 1334, co starší obecní roku 1340, a *Dětřich* (Ditlinus) co přísežný w létech 1339 a 1343 až 1344. *Františkowi* Hopfnerowi náležel (roku 1324) dům wedlé Týnského dwora s nynějším číslem 634. [72])

21) Goldnerowé: *Eklin*, *Elblin*, *Jindřich*, *Ondřej* a *Petr* (neznámo zdali bratří) uwodí se wšickni nejprwé roku 1314. *Ondřej* je z nich nejproslulejší, jakožto přísežný po mnohá léta (1333 až 1334, 1338, 1341 až 1342, 1344 až 1347). Roku 1341 byl mezi čtyrmi osobami zwolenými k sepsání práwa městského. Od roku 1332 připomíná se *Reinbot* Goldner, mezi přísežnými w létech 1339 a 1343 až 1344.

[71]) Wyswítá to z listiny bibl. univ. w Praze od r. 1340, w níž prawí Petr Glas: domum nostram inter domum Hopfenerii (634) et domum Pezoldi (632) ex opposito refectorii fratrum minorum de S. Jacobo sitam, a k tomu z listiny kapituly Pražské roku 1324, dle které domy Frant. Hopfnera (634) a Dytlina Rechcera (630) stály se společným dworem wedlé dworu Týnského.

Digitized by Google

[72]) Doklad w notě práwě předešlé.

22) Galm jmenowal se měšťan Pražský, jehož synowé se připomínají roku 1314. Jeden z nich byl nejspíš *Herman* Galm, přísežný Staroměstský roku 1318, druhý *Oldřich* winař (1317), přísežný roku 1320.

23) Rod Rechcerů připomíná se nejprwé roku 1314. [78]) Zejména jsau známi dwa bratří Rechcerowé, *Herolt* a *Pawel*, oba co přísežní roku 1318, načež Herolt zmiňuje se posledně roku 1327 co starší obecní, Pawel posledně roku 1329; krom toho *Dětřich* Rechcer (Dytlinus), jemuž roku 1324 náležel dům wedlé Týna s nynějším číslem 630; *Mikuláš* Rechcer, přísežný roku 1335, starší roku 1340; *Wácslaw* Rechcer obchodník, který společně s Johlinem Geunaherem w neznámém roce olaupen byl w Míšni u Stollberka; konečně *Diwiš* Rechcer, též kupec bohatý, jakž wyswítá z dluhů rozličných osob swětských i duchowních jemu za sukna a za pepř nebo i půjčkami peněz. Byl též wěřitelem krále Jana za pozdějších let jeho panowání w neznámých summách, a rukojmím zaň w jedné případnosti we 364 kopách. Mezi léty 1338 a 1344 kaupil sobě dům w Celetné ulici.

24) Clementer jmenují se roku 1314 *Jan* a *Oldřich*, posledně jmenowaný také roku 1327 co starší z obce, naposledy roku 1345. Syn některého z nich byl snad *Mikuláš* Clementer (Clementeri) bohatý obchodník, jmenowitě se sukny, přísežný roku 1335 a 1338.

25) Z rodiny Posenpachů (von Posenpach) byli dwa rychtářowé Staroměstští, *Mikuláš* roku 1324 a *František* 1330 i 1331, kterýžto poslední jmenuje se také roku 1340 mezi staršími obecními, pak *Wolflin* (Wolfel) z Posenpacha, přísežný w létech 1324 a 1327 až 1330.

26) Rostowé známi jsau tři bratří: *Fridrich* jmenowaný nejprwé roku 1327 co starší obecní, *Mikuláš* (nejprwé r. 1332), kterýž byl roku 1340 až 1341 přísežným, a *Donat* (nejprwé po roce 1344). *Fridrich* čili Fricek Rost měl dům na Nowém tržišti, wes Hostiwař za Záběhlici w Kauřimsku, které buď za žiwobytí buď po smrti postaupil bratru swému Donatowi, a některé statky we wsi Březí w též straně za Hostiwaří, kterau kaupil

Digitized by Google

[78]) Ač nemáli se mezi přísežnými r. 1288 *Albertus Rochlerius* čísti: *Rechcerius.*

od dědicû měšťana Pražského Wolflina Kammerera. Hlawními dědici po něm byli dwa synowé z manželky jeho Anešky: *Jindřich* a *Menhart* (Meinlinus).

Saudíc dle jmen, byli wšichni tito přední rodowé Pražští krom Junošû a leda Kokotowicû (jichžto české příjmení Kokot druhdy uwodí se i w písemnostech německých a latinských) buď pûwodem Němci nebo aspoň přiněmčilí Čechowé. Podobně musí se saudit i o welkém počtu jiných rodin, známých nám dle německých příjmí, [74]) ježto česká w tomto čase jen pořídku se wyskytují. W pamětech před rokem 1348 nenacházíme mimo již dotčené žádných zřetedlně českých příjmí w Praze než jména: *Dědowec, Ječmyk, Peřina, Ščípec, Starec* a *Sedlák*. Příčina toho záleží wšak dílem w tom, že u českého obywatelstwa městského ještě wûbec nebyla rodinná jména hustě w obyčeji, než wětším dílem jen jednoduchá jména osobní, jakáž shledali jsme i we starší době u poddaného obywatelstwa podhradí Pražského. Jména jako *Bartoš, Benák, Bohomil, Boleslaw, Beřuta* (syn Děpoltûw, rychtář Staroměstský w létech 1346 a. p.), *Budek* (starší obecní r. 1327), *Daniš, Hodek, Hostislaw, Hrz, Janda, Jenek, Ješek, Jilek, Kaubek, Kuneš, Kunšík, Kotek, Luňák, Mařík, Mašata, Morawec, Oneš, Pešek, Přibek, Radslaw, Racek, Rudlík, Swach, Swatek, Swatoslaw, Tomík, Trutil, Waněk, Welek,* buď pûwodně česká buď ze křestných jmen obecně užíwaných na české formy předělaná, swědčí aspoň dosti zřejmě o četném obywatelstwu pûwodu českého w Praze za onoho času.

O Francauzích, pod jménem Romanû čili Wlachû jindy w Praze četnějších, tratí se již za Otakara II skoro wšeliká stopa. Naproti tomu nacházelo se tu od času krále Wácslawa II několik peněžníkû wlaských z Italie (i též we Kutnéhoře), jakož

[74]) Nacházejí se asi následující: Billung, Brunner, Dressel, Fletzenstil, Fulgrob, Geiger, Glaser, Harrer, Heller, Herscheftel, Herstul, Huler, Hunel, Keyser, Klarpauch, Knaut, Kranzpurger, Kunt, Kussenpfennig, Negel, Pawer, Pfeffer, Pflug, Pleyer, Prenner, Probstel, Pruler, Quek, Rauber, Rayd, Roll, Rot (Roter), Rurenpfeffer, Salzer, Scheller, Schermer, Schramm, Silberzeiger, Sleicher, Sleichenkouf, Smalztoph, Sockel, Spitzer, Stadler, Stroberger, Sturm, Swenzgut, Tasner, Tilman, Weger, Zwiflinger čili Zweiflinger.

Digitized by Google

na příklad *Reinher* a *Anastasius* ze Florencie; apotekář *Bandin* z Arezza, kupec *Baldwin Falaster* z Benátek.

Židowská jména z toho času zachowaná jsau dílem zwláštního půwodu, jakož n. p. *Awidon*, *Manne*, *Pinkas*, neb obyčejněji užíwaná, jakož *Isaak*, *Samuel*, *Jakub*, dílem i česky neb německy přetwořená, jakož *Beneš*, *Jaroš*, *Trostlin*, *Ebruš*, *Muschlin*. — *Pinkas* (Pincassius Magnus) a *Manne*, jehož synowé byli *Trostlin* a *Samuel*, wynikali, pokud známo, bohatstwím nad jiné za posledních časů krále Jana. Trostlin byl r. 1347 wýběrčím platu komorního ode wšech Židů w królowstwí českém. [75])

f) Žiwnosti městské. — Wenkowské statky měšťanů.

Při založení neb wysazení králowských měst we 13. století bylo obyčejné, že se nowým měšťanům wyměřily polnosti a jiné pozemnosti w nejbližším okolí města, jichžto swobodným držením, toliko pod jistým peněžitým platem čili šosem powinným komoře králowské, rozeznáwali se od wenkowského poddaného lidu. Tyto tak nazwané šosowní grunty příslušely tím samým také pod práwo městské.

I Nowé město pod hradem Pražským mělo některé takowéto šosowní polnosti, wykázané sobě nejspíš hned při založení od Otakara II. K nim náležely jmenowitě lány we wsi *Hostiwicích* za Bílau horau. [76]) Staré čili wětší město Pražské nemělo wšak

[75]) Dokladů ze zřídel nechtěl jsem přidati k těmto rodopisným zpráwám o měšťanstwu Pražském, aby se kniha nepřeplnila poznamenáními. Wšecka zde podaná data zakládají se na pilných sepisech a rejstřících jmen wytažených z celého listinného materialu toho času.

[76]) W listině kapituly Pražské roku 1315 daruje král Jan swému písaři dworskému Janowi „de Kemnicz“: sex mansos seu laneos rubetorum nostrorum in silva dicta Hosthowicz, juxta villam Hosthowicz sita, sub mensura aliorum agrorum ibidem in Hosthowicz, *Novae civitati sub castro nostro Pragensi pertinentium*, mensuratos, exstirpandos et agros instaurandos seu informandos in eisdem, s ustanowením, coby on a jeho dědici z týchž lánů měli platiti „nec alias quam *coram judice dictae Novae civitatis* super quibuscunque objectis seu motis eis questionibus responsuri.“ W listině roku 1331 též w archiwu kapitulním prawí se o jednom z těchto lánů, kteréž Johannes de Kemnicz r. 1325 prodal mistru kuchyně

žádných takowýchto příslušenstwí wyměřených, a činilo w tom ohledu wýminku w porownání s ostatními králowskými městy, která se owšem snadno dá wyložiti z toho, že Staré město nebylo nikdy wlastně wysazeno, nýbrž ponenáhlu wzrostlo we swobodnau obec. [77]) Měšťanům bylo ale wolno, zakupowati statky na wenkowě, a tím spůsobem dostaly se we jmění jejich během času brzy celé wsi, brzy jednotliwé dwory neb pozemnosti, aniž by se tím staly šosowními, to jest pod práwo městské náležejícími. Již za krále Wácslawa I, jak wýše na jiném místě dotčeno, měli jednotliwí měšťané Pražští takowáto nemowitá zboží na wenkowě, a nejspíše rozmnožilo se toto jmění zwláště w nejbližším okolí města během 13. a prwní polowice 14. století welice, ačkoliw o tom w podrobnosti máme dostatečná swědectwí teprwé w pramenech o něco pozdějších.

O wětších některých statcích měšťanů Staroměstských we wětší neb menší wzdálenosti od Prahy učiněna jest zmínka již při popise předních známějších rodin Pražských, práwě podaném, jakož o jmění Welflowiců w *Kunraticích, Letňanech, Chlumíně*, Štuků we *Wršowicích*, Rokycanských u *Lysé*, w *Kolowratech*, w *Libodržicích*, Pušů a Seibota Benešowského w *Počernicích*, Konrada Kornpuhla w *Dubči*, Tafelrunge w okolí *Kutnohorském*, Tausentmarka u *Bechyně*, Rostů w *Hostiwaři* a *Březí*. Zde buďtež uwedeny také ostatní, dílem starší příklady toho druhu, o nichž se nahodile zachowala zmínka w našich zřídlech.

králowské Gotfridowi: Gotfridum ipsum unum habere laneum in villa nostra Hostywicz, *cujus occasione cum civibus minoris civitatis nostrae Pragensis* subsidiorum et impositionum tempore contributionis in hac parte de eodem laneo sibi congruentibus oneribus ipsum oporteat subjacere. O šosowních statcích Malostranských mluwí také privilegium krále Jana dané roku 1337: Primo igitur volumus,.. quod omnes et singuli homines, cujuscunque praeeminentiae aut status existant, agros et hereditates ac bona quaecunque et quocunque vocitentur nomine, *admensurata civitati praedictae*, in parte vel in toto libere possidentes, omnia onera dationis pro ipsorum bonorum rata cum praedictae civitatis nostrae civibus comportare debeant.

[77]) W privilegii Karla IV. od r. 1366 w *Lib. vetust. privil.* p. 28 prawí se o tom: Wann unser stat ze Prage die grozzer nicht zugemezzens erbes odir eygens hat, alz ander unser stete czu Beheim.

Za času krále Wácslawa I uwodí se předně Francauz Champnois w držení wsi *Kralup* na Wltawě níž Lewého Hradce, které se wšak prý bezprávně zmocnil za úřadowání swého co podkomoří králowny Constantie; pročež po jeho smrti byla od krále dědicům jeho zase odňata, a dána Křižowníkům Pražským (před rokem 1253).[78]

Roku 1245 darowala králowna Kunigunda, manželka Wácslawowa, rytíři swému Lambinowi, nejspíš bratru téhož Champnois, části swé we wsech *Střemích* a *Zelčíně* blíž Mělníka, a oswědčila mu kaupi ostatních statků w těchto wsech od jiných majetníků, mezi nimiž wýslowně připomíná se také měšťan Pražský Bernard Černý (Bernardus Niger).[79]

Okolo téhož času, nejspíš o něco později, kaupil rychtář Staroměstský Konrad od krále Wácslawa a jakéhos rytíře Wlčka wes *Neprobylice* w nynějším kraji Žateckém, kterau později roku 1260 s powolením krále Otakara II prodal zase klášteru Plaskému.[80]

Jiný měšťan Pražský, Frowin, měl za krále Wácslawa I wes Řepy čili *Žepy* w Rakownicku kaupí od kláštera Břewnowského, kterémuž ale dědici jeho později musili ji nawrátiti, poněwadž kupní smlauwa byla uznána za neplatnau.[81] Herbort, měšťan Pražský, držel roku 1279 od kláštera téhož wes *Třebonice* w Rakownicku emfyteuticky za roční plat osmi hřiwen stříbra.[82]

Klášter Plaský postaupil r. 1288 wsi *Sobína* w Rakownicku měšťanu Pražskému Rudlinowi Holému a manželce jeho Hildegundě na čas jich žiwota, začež manželé tito odkázali klášteru dům swůj na Starém městě blíž kostela sw. Jiljí. Později, nepochybně owšem po smrti Rudlina a Hildegundy, roku 1306, prodal klášter tauž wes emfyteuticky jinému měšťanu Pražskému, Fridrichu Baworowu (Friderico Bawari) za 200 kop grošů Pražských a za roční plat 16 kop grošů.[83]

[78]) Wiz nahoře na str. 167 w notě 14.
[79]) *Erben* p. 535.
[80]) Kopie Pelzlowa.
[81]) O tom bude šíře mluweno doleji při klášteře Břewnowském.
[82]) *Dobner*. Monum. VI. 35.
[83]) Listina od roku 1288 w kopii Pelzlowě a original w bibliothece uni-

Digitized by Google

W nejbližším okolí města u *Nůsel* měl roku 1323 měšťan Mikuláš Heroltůw (Nicolaus Heroldi) mlýn na Botíči. [84])

Později, roku 1341, prodal klášter Plaský wes *Řeporyje* w Rakownicku s podacím kostelním a jiným wším příslušenstwím, krom nowého dworu tamže, wdowě měšťana Rudlina Billunga z Nowého tržiště za 300 kop grošů pod emfyteutickým platem šedesáti kop. [85]) — O něco později připomíná se měšťan Pražský Budek (1347) co majitel wsí *Statiwnice* a *Letek* w Rakownicku. [86])

g) Obchod.

Držení wenkowských statků a wůbec wenkowské hospodářstwí bylo wšak při měšťanech Pražských jen wýminkau, a shledáwá se w tomto spůsobu owšem jen při zámožnějších mezi nimi. Hlawní a nejobyčejnější žiwnosti městské byli obchod a prowozowání řemesel.

Obchod byl od dáwna weden netoliko od domácího obywatelstwa, nýbrž z welké části také od cizích kupců do Prahy přijíždějících. Osada takowýchto kupců cizích, kteří se konečně stále ubytowali, byla, jak ukázáno, wlastně prwotním zárodkem swobodné obce Staroměstské. Později dowedlo se wšak domácí měšťanstwo ohraditi privilegiemi králowskými a jinými nálezy, aby wýhody z obchodu we městě prowozowaného pojistilo s některau předností proti cizozemcům sobě samému.

Hlawní základ swobod k tomu směřujících bylo privilegium krále Wácslawa II, dané roku 1304 oběma městům Pražským, Starému i Nowému zároweň, we spůsobě stwrzení jistých nálezů přísežných obau měst k tomu účelu wydaných. Dle toho musil

versity Pražské od roku 1306. W obau jmenuje se tato wes *Schegen*; poloha wšak její popisuje se w listině prwé jmenowané (1288) takto: villam nostram dictam *Schegen*, sitam inter villam *Lutowicz* et villam dictam *Kaym*, což se mi nejpodobněji widí připadati na wsi wedlé sebe stojící blíž Jenče w Rakownickém kraji, z nichž jedna jmenuje se *Sobín*, druhá *Litowice* (čili také Letowice) a třetí *Cheyně*.

[84]) Original kapituly Wyšehradské od jmenowaného roku.

[85]) Original w bibliothece university Pražské.

[86]) Listina w archivu kapituly Pražské.

Digitized by Google

každý kupec cizí čili hostinský, který do Prahy přijel se swým zbožím jakýmkoliwěk, buď dále jeti nanejdéle za 5 dní po swém příjezdu, anebo zboží swé rozwázati čili wyložiti na prodej, tak že jak medle rozwázal, již pak s týmž kupectwím z města odjeti nesměl; čímž byl spíše nucen k lacinému prodeji. Dwa mužowé k tomu wolení od přísežných s písařem k sobě přidaným musili býti přítomni, když kupec zboží rozwazowal, aby je popsali a bděli pak nad zachowáním tohoto nařízení. Zadruhé nesměl žádný cizí kupec prodati cizímu, než toliko měšťanu Pražskému neb jiného města českého neb morawského. Přísně zakázáno bylo měšťanům domácím míti spolky s cizími w kaupi neb prodeji zboží, to jest nepochybně býti jim pomocni k obcházení zákonu tohoto kaupením od jednoho a prodáním druhému jen na oko. K zabránění tokowýchto *spolků* bylo hospodským, kteří k tomu měli nejwíce příležitosti, wůbec zapowěděno kupowati cokoli od cizozemských hostů swých neb jim prodáwati. Na přestaupení těchto nálezů byly wysazeny privilegiem samým rozličné peněžité pokuty. Ze zachowáwání jich byl wýslowně wymíněn toliko Reinher ze Florencie a jeho towaryšstwo.

Privilegium toto krále Wácslawa II bylo w pozdějších létech častěji buď nowě uwedeno w paměť nebo přídawnými nálezy doplněno od přísežných Staroměstských. Tak nařízeno ku příkladu roku 1328 we smyslu privilegia, že nemá žádný zdejší měšťan naléwati wína, náležejícího cizozemci; též nařízeno o prodáwání potrawných wěcí (von essenden dingen), že má hostu dowoleno býti samému jen prwní tři dni; po třech dnech měl jich zbýti anebo s nimi jeti odtud. Když ale roku 1333 přísežní Staroměštští w obnoweném ohlášení privilegia krále Wácslawa dle celého jeho znění učinili wýslownau zmínku také o měšťanech Chebských, jakožto cizozemcích; bylo jim po některém čase od kralewice Karla, tehdáž wládaře na místě krále Jana přísně zakázáno, aby Chebským w obchodech jejich w Praze nepřekáželi, poněwadž tito měli starší privilegium od krále Otakara II na swobodný obchod w celých Čechách. [87])

[87]) Privilegium krále Wácslawa od r. 1304 nachází se w nejstarší knize Staroměstské fol. 62, tamže nálezy konšelské od roku 1328 fol. 28 a

Digitized by Google

Ačkoli zprávy naše z toho času jsau welmi kusé a nedostatečné k wypsání wšechněch i jen důležitějších směrů tehdejšího obchodu Pražského s cizozemskem, wyswítá z nich předce tolik, že hlawními skladišti zboží cizokrajného, s nimiž se nacházela Praha w ustawičném žiwém spojení, byly na západě Flandersko a ostatní Nízozemsko i německé Porýní, na jihu Benátky. Spojení toto obchodní prowozowalo se jednak cestowáním kupců Pražských do těchto zemí, jednak přijížděním kupců tamějších do Prahy, pak prostřednictwím wětších obchodních měst německých, zwláště Kolína, Normberka a Řezna, odkudž kupci tamější i Pražští přiwáželi zboží ze wzdálenějších krajin pocházející. Na wýchod a jihowýchod šel obchod do Polska přes Krakow, do Rusi (to jest do králowstwí Haličského) a do Uher. Kupci Pražští byli společně s oněmi z rozličných měst německých dowozci zboží západního do těchto zemí, a přiwáželi zase zboží jejich do obchodu domácího i přespolního.

O rozličných druzích zboží, jak cizozemského tak domácího, které wůbec bylo předmětem obchodu Pražského toho času, poskytuje nám známosti zwláště několik tarifů ungeltowých neb mýtných a několik zápisků w nejstarší knize Staroměstské podobného obsahu. [88]) Zlomkowité údawky odtud čerpané a jak dalece možná wyložené podáme zde w jakémž takémž roztřídění. Co zboží přiwážené do města jmenuje se:

1) Obilí, jehož země sama poskytowala dostatek, pročež wozilo se do Prahy jistě obyčejně jen z bližšího okolí. Chmel ku potřebě piwowárů Pražských přicházel již ze wzdálenějších míst w zemi. Žatecko bylo nepochybně již tehdáž hlawním jeho rodišťem.

2) Dobytek. Tarif ungeltowý uwodí jmenowitě woly a krávy, wepře, owce, kozy. Uzené kýty (pernae) přiwážené do města jmenují se obzwlášť. Drůbež, prodáwaná na Kuřím trhu, nepodléhala ungeltu.

od r. 1333 fol. 73; nařízení králowo o Chebských w *Summa Gerhardi* pag. 19—20.

[88]) Totiž zejména nařízení o ungeltu w nejst. knize Staroměstské fol. 1 o mýtě na mostě Pražském r. 1348 tamže fol. 5. a o wáze městské a Týnské fol. 312.

Digitized by Google

3) Ryby. Domácí druhowé, z nichž kapři a štiky zmiňují se již w nejstarším tarifu cla Týnského, [89]) přiwáželi se na wozích; z cizích byl nejsilnější dowoz slanečků a krom toho také wyzin po Labi, a snad dále též po Wltawě nahoru; Litoměřice a Mělník byly hlawními sklady jich na cestě, majíce na to swá privilegia. Slanečci prodáwali se na bečky čili saudky (tonnen) neb náklady (sarcinae) řečené německy *maisen.*

4) Rozličné plodiny domácího zahradnictwí, jak dalece přiwážely se w celých pytlích neb wětších množstwích, jakož: kmín, bobek, mák, semeno cibulowé a česenkowé, řepy.

5) Koření cizokrajné a jižní plodiny čili specie (specerei), totiž: zázwor, muškát, šafrán, hřebíčky, pepř, kteréhož se we středním wěku užíwalo wůbec we mnohem wětších množstwích než za našeho času; fíky, mandle, hrozinky (weinber), cukr a cukrowá maučka, rýže. Zboží čili kupectwí tohoto druhu přiwáželo se hlawně z Benátek w sudech nebo w pytlích; šafrán přiwáželi we welkých nákladech také kupci Řezenští. [90])

6) Sůl přiwážela se do Prahy nejwíce z Míšně a ze Sas, zwláště ze solných dolů Halských, a sic po wodě přes Litoměřice a Mělník. Míry, na něž se prodáwala od kupců, uwodí se pod německým jménem *schedel* a *skranna* a českým *kupa* (kufen), kteréž jak se zdá nebyly od sebe tuze rozdílné, poněwadž se ze wšech tří platil stejný ungelt. W menších částkách prodáwala se sůl na trhu.

7) Nápoje: wíno, piwo a med. Z cizích wín do Prahy přiwážených měla, saudíc dle wýšky ungeltu, nejwětší cenu wína wlaská (welscher wein, vinum latinum), z nichž jmenují se zwláště Rivolské, Botzenské (z Tyrolska) a druh neznámého rodiště, nazýwaný (snad žertowně) schabernak (schawernach), potom elsaská a franská; též přiwáželo se wíno rakauské. Z domácích wín českých (vina terrae) uwodí se zwláště Litoměřické,

[89]) Wiz nahoře na str. 65.

[90]) W nejstarší knize Staroměstské nacházejí se dwa popisy wěcí pobraných kupcům Řezenským pro rozličné přestupky zdejších nařízení obchodních; w poslednějším od roku 1324 uwodí se zwláště také mnoho šafránu (fol. 24, 26).

pod nímž rozumí se nejspíš také Žernosecké. — Piwa cizí woziti do Prahy bylo sice nálezem přísežných roku 1330 [*1] wůbec zapowěděno; s kteréžto zápowědi wšak musilo později aspoň částečně sejíti zase. Piwo Březnowé (cerevisia Martialis, Märzisch pier) připomíná se již tehdáž co zwláštní druh. — Z medowin uwodí se obzwláště med Chebský (medo Egrensis). — Míry na nápoje byly: sud (vas, fass), tuna (tina, tonne) snad tolik co wědro, láhew (lagena) znamenající snad totéž, a pinta. [*2]) Med měřil se také na hrnce (ollae).

8) Swětlowé látky a mazadla: wosk, prodáwaný na wáhu i w tabulích, lůj, olej, sádlo, mýdlo, smůla.

9) Kowy a jiné mineralie: zlato, stříbro, železo, olowo, měď, cín, mosaz, rtuť, kamenec (alaun), síra, nickamínek (kalizenstein), skalice (kupferwasser), nepochybně wesměs z hor domácích.

10) Surowé látky: kůže a kožišiny, které se počítaly na kusy neb balíky (ligatura, saum) po jistém počtu kusů, wlna, len, konopí.

11) Tkaniny k oděwům a jiným potřebám. Mezi nimi zasluhují přední zmínku sukna rozličných druhů (pannus, tuch, gewant). Nejskwostnější a nejdražší (panni nobiles, pretiosi) byla sukna flanderská, rozeznáwaná dle rozličných měst, w nichž se zhotowowala. Zwláště jmenují se Gentské (de Gandavo), Ypernské, Tournajské (de Dorn) dwojí, jedno těžší a jedno lehčí, Poprinské (de Popring), Löwenské (de Lew, Lowen), Brüsselské (de Bruxella, Brüchsel, Brychl), a Malinské (de Mechil). Jim rownalo se asi též Cašské rozličných barew, jmenowitě zelené, modré, červené a maurowaté (muretus). Lacinější a wšednější byla sukna polská a domácí, nejsprostší barwa jejich šediwá (pannus exilis griseus). Co látky zwláště skwostné jmenují se

*1) W nejstarší knize Staroměstské fol. 40.

*2) W nejstarší knize Staroměstské fol. 35. při roce 1324 uwodí se: thina medonis continens 64 pintas Pragenses. W mýtném pak tarifu od r. 1348 wysazeno jest za sud wína Botzenského neb Rivolského 3 groše = 36 halířů, za láhew pak 2 halíře; dle toho přišlo by 18 láhwí na jeden sud; mohl wšak poměr ungeltu nebýti práwě zcela dle míry.

Digitized by Google

krom toho baldachin (baldekinus, balkinus), šarlat (pannus scarletus) bílý, červený a hnědý (brunscarletus) a látky čili sukna hedwábná (panni sericei, seidengewant). Plátno (lineus pannus, tela, leinwat) jmenuje se krom domácího také baworské a wlaské (peierische leinwat, welchsleinwat, tela bawaricalis et gallica). Barchant uwodí se jmenowitě mezi zbožím prodáwaným w Praze od kupců Řezenských, kteří také w dowážení suken flanderských chodili s kupci Pražskými w záwod. Jaké látky byly bukkram čili ceter, golcz, perwer a loden, německy tak jmenowané, neumíme wyložiti. We wětším obchodu prodáwala se sukna a jiné tyto tkaniny obyčejně na kusy a na postawy (stamen, saum, ligatura quae saum dicitur). Postaw počítal se, aspoň při dražších suknech, po 12 kusích.

12) Dříwí k pálení a stawení plawilo se ku Praze po Wltawě a po Mži. K topení potřebowalo se na mnoze též uhlí. Co wzácná dřewa ke zhotowowání pěkného nádobí a nářadí, slaužící za předmět obchodu, zmiňují se dřewo fládrowé a pušpánowé (flader und puchspaum, lignum fladrinum et buxinum).

13) Jiné potřeby stawebné, jakož kámen, wápno, cihly přiwážely se, jakž přirozeno, z nejbližšího okolí města.

W nejwlastnějším smyslu slowa nazýwali se kupci (mercatores, kaufleute) jen takowí obchodníci, buď domácí buď hostinští, kteří sami se swými sluhami (famuli) konali cesty do jiných zemí, buď wywážejíce zboží buď přiwážejíce we wětších množstwích, tedy co za našeho wěku jmenujeme welkokupce. Takowými byli mnozí měšťané Pražští, pocházející z nejpřednějších rodů městských wýše popsaných. Někde stáli w čele kupeckých společností (societates), a písemnictwí kupecké mnohých z nich bylo tak rozsáhlé, že sobě k wůli tomu drželi we službě zwláštní písaře. Obchod jejich wztahowal se přitom obyčejně na kupectwí druhů rozličných. Mnohý z nich zanášel se zároweň i prodejem zboží swého w částkách menších. Obyčejně ale byl tento menší prodej konán od obchodníků druhého stupně, zůstáwajících w místě samém, a zanášejících se jen s jistými druhy zboží.

Nejwáženější z těchto obchodníků místních byli krajéči suken a kramáři.

Digitized by Google

Kraječi suken (pannicidae, gewantsneider) byli totiž s rozdílem od postřihačů (pannirasores, tuchscherer) prodawači sukna a jiných tkanin na loket nebo w postawích a kusích. K obchodu jejich náleželo zwláště drahé zboží cizí, a wšak také domácí, we kterémžto ohledu učinili přísežní Staroměstští roku 1330 jisté nařízení mezi nimi a saukenníky: tak totiž, že saukenník měl swobodu w prodeji jen w ohledu na takowá sukna swého wlastního wýrobku, která se nepostřihowala, tak že jich směl prodáwati buď na loket buď we wětším množstwí, a buď cizímu nebo domácímu obchodníku; suken wšak postřihowaných nesměl prodáwati než buď na loket anebo zdejšímu kraječi. [93])

Kramáři (institores, krämer) rownali se nejwíce našim nynějším kupcům zboží smíšeného. Jim náležel zwláště prodej tak zwaných specií (specerei), koření a plodin jižních, krom toho pak rozličného jiného zboží prodáwaného na wáhu neb na loket i jinak. Tarif ungeltowý nařizuje zejména, že ke zboží kramářskému (ad merces institorum) náleží také plátno, kožky jakéhokoli druhu, náležející k řemeslu kožišnickému, kůže a řemeny, dřewo fládrowé a pušpánowé, semeno česenkowé, cibulowé, makowé a jiné i olej.

Z jiných obchodníků s určitými druhy zboží jmenují se: lékárníci čili *apotekáři* (apothecarii), [94]) *železníci* (ferrum vendentes), [95]) *solaři* (salinarii), [96]) *pícníci* (pabulatores), [97]) *drůbežníci* (pullarii). [98]) Prodawači starých wěcí, zwláště šatstwa, nazýwali se *tandléři* (fullones). [99])

Prodej wšelikého zboží prowozowal se buď we stawených krámích buď na weřejném místě na trhu, při čemž hledělo se

[93]) Pannificum et pannicidarum ordinatio w nejst. knize Starom. fol. 39.

[94]) Magister Bandinus (de Aretio) apothecarius Pragensis a Nicolaus apothecarius r. 1320 w originale bibliotheky Pražské, onen též 1325 w listině kapituly Pražské; Leonardus apothecarius r. 1332 w nejstarší knize Starom. f. 61.

[95]) Cum Wernhero ferrum vendente r. 1325 w nejst. k. Star. f. 35.

[96]) Dytricus salinarius r. 1314 w nejst. kn. St. f. 21. Bernhardo salinario et societati suae r. 1320 tamže fol. 23.

[97]) Gibboso pabulatori 1316 tamže fol. 19.

[98]) Welkoni pullario 1314 a 1315 tamže fol. 2. 17.

[99]) *Cosm. Contin.* 457.

Digitized by Google

k tomu, aby obchodníci a prodawači jednoho druhu byli dle možnosti w jednom místě pohromadě. Tak měli kraječi suken dwojí swé krámy čili kotce (huttae pannicidarum), dřewěné totiž a zděné, při samé radnici, rowněž i kramáři dílem tamže, dílem u domu řečeného u Wěže i snad jinde. [100]) Podobně byly masné krámy Staroměstské i Malostranské od dáwna na swých místech wedlé sebe, wysazeny jsauce pod práwem zákupným od králů českých, jejichž komoře wycházel z nich tudy plat každoroční od dědičných držitelů jich. Možná že rowněž byly i zwláštní krámy pekařské, [1]) jakž aspoň w jiných městech bylo toho času skoro wšude w obyčeji. Na trhu prodáwaly se sůl, ryby, owoce a jiné wěci potrawní na wozích, štokách, lawicích nebo w budách a pohybliwých kotcích; [2]) podobně wykládali tamže i řemeslníci w obyčejné tržné dni wýrobky swého řemesla.

Trh býwal na Starém městě jak se zdá dwakrát za týden, totiž w pondělí a neznámo který den jiný. Rowněž býwaly dwakrát za rok trhy wýroční (jarmarkt, nundinae), zawedené nejspíš od welmi dáwna, jeden o sw. Wítě, druhý o sw. Wácslawě. [3])

Wšeliké druhy obchodu nacházely se z rozličných příčin pod úředním dohledem, jednak aby se zachowáwala dobrá wáha a míra, aby se docílilo slušných cen, též k zamezení rozličné lichwy a podwodů.

[100]) Malostranské zmiňují se nejprwé roku 1315 w originale bibliotheky Pražské; Staroměstské w *Summa Gerhardi* pag. 42, 79, 105, 114.

[1]) *Summa Gerh.* 89.

[2]) In foro.. nemo forensium sive illorum, qui vendunt sal, pisces, fructus et alias res quascunque, aliquam proprietatem habeat, quod currus, mensas, bancos vel casas aut huttas per noctem stare dimittat, prawí se w nařízení o dlažbě roku 1331 w *Lib. privil. vetust.* p. 182.

[3]) Auch als in der vorgenanten unser hoepstat zu Prage sich czwene iarmarke ierlichen halden, einer uf sent Veits tag und der ander uf sent Wenczlavs tag, prawí se w listině Karla IV r. 1347 wydané z příčiny založení Nowého města, do něhož Karel trh Swatowitský přenesl. W listině k témuž se wztahující roku 1348 mluwí se také o trhu týdenním: forum ebdomadale, quod feria secunda, et nundinas annales et generales, quae in festo beati Viti martyris in antiqua civitate celebrantur, ad dictam Novam civitatem.. duximus transferendas; z čehož se dá sauditi, že krom pondělí byl jistý jiný tržní den, Starému městu zanechaný.

Digitized by Google

Wáha a míra Pražská byla starodáwného půwodu, ze časů, pokud nebylo ještě žádného zřízení městského. Nad zachowáním jí w stejnosti bděli proto králowé čeští sami. Posledně, pokud známo, nařídil Otakar II roku 1268 obnowení wšechněch wáh a měr w zemi, a dal je ku potwrzení hodnowěrnosti poznamenati znamením králowským, čehož předtím nebýwalo. [4]) Wětší kaupě stáwaly se dle zákonu jen na wáze a míře weřejné, řízené od úředníků k tomu ustanowených. Tak n. p. ku prodeji obilí byla w Praze míra králowská, řečená *čtwrtně*, kterau král Wácslaw I roku 1249 se wšemi požitky, totiž platy od prodáwajících neb kupujících, jimž se na ni měřilo, darowal kapitule Pražské. [5])

Podobně měla kapitula, jak již powěděno w prwním oddíle, od času Bořiwoje II wáhu a tunu čili míru sudowau w *Týně*, na něž se měřilo zboží přiwážené od hostinských kupců. We 14. století a snad již dříwe nacházela se krom této wáhy Týnské na Starém městě ještě také *wáha městská*, obci náležející, mezi krámy kramářskými před radnicí (pondus civitatis, der stat wage under den kramen). W nejstarší knize Staroměstské [6]) zachowal se jakýsi popis rozličných druhů zboží, jak dalece by náležely k wáze w Týně nebo k wáze městské; z něhož celkem widěti jest, že se w Týně wážily wětší tíže, na wáze městské menší. K této wáze městské ustanowen byl *wažčí kramářský* (wäger, ponderator institorum, ponderator inter institas). — Podobně byli od města zřízeni měřiči některého zboží, jakož byl *měřič plátna* (mensurator in tela), *měřič chmele* (mensurator in humulo), dwa *měřiči soli* (mensuratores salis). K wínu byli ustanoweni *nálewčí* (affusores vini, angiesser) a krom toho *zkaušeči* ke zkaušení prawé dobroty (examinatores vini, weinkoster).

[4]) *Cosmae Contin.* 410.

[5]) Wiz u Erbena p. 576. Wýslowně prawí se w tomto darowání: (statuimus) ut nullus religiosorum vel saecularium sive adveniens in civitate eadem in alia mensura emere vel vendere audeat quam in illa. Quilibet vero venditor de qualibet mensura debet unum obulum Pragensis monetae persolvere.

[6]) Fol. 312.

Digitized by Google

Lichwy při obchodu se zbožím býwaly prowozowány, jak se zdá, zwláště půjčowáním zboží neb také zawíráním kaupí jen na oko k zastření tím nedowolených půjček peněz. Proti takowýmto nebo podobným přestupkům (unkauf und unbescheiden porch) čelela nařízení přísežných Staroměstských roku 1328 a opět 1333, jimiž zapowídá se půjčowání zboží na dni, jakož i wšeliký prodej jakéhokoli zboží, kterého by prodáwající neměl w tu dobu we swé moci neb we swém domě, tak aby hned tu chwíli kupujícímu odewzdal k odnešení, a wíce s ním nic neměl činiti. [7])

Ku prowedení těchto a jiných nařízení, jmenowitě také ku pojištění platnosti privilegia, jímž se zakazowaly prodeje mezi hosty čili kupci cizími, byl zřízen úřad tak zwaných *litkupníků* (subemtores, unterkaufel), to jest prostředníků pod přísahu wzatých, bez jichž přítomnosti nesměly se kaupě wůbec zawírati. Takowíto litkupníci, jakožto úředníci obecní, jmenují se: 1) nad sukny (subemtores in panno, unterkaufel zum gewant), obyčejně osm, 2) nad kramářským zbožím (inter institas, an der krämerei), obyčejně tři, 3) nad zlatem a stříbrem dwa neb čtyři, 4) nad mědí a kožemi (in cupro et in cutibus) dwa. Poněwadž jim zhusta býwalo swěřowáno zboží ke schowání na čas, než jej kupující odwezl, kamž chtěje, musil každý litkupník při nastaupení úřadu, každoročně obnowowaného, postawiti za sebe rukojmě w jisté summě peněz, kteříž musili zaň státi, kdyby se zbožím utekl z města neb jináč se proneweřil. Pro zamezení zapowěděných kaupí nebo půjček od litkupníků samých nesměl žádný z nich wésti sám obchodu se. zbožím, nad nímž byl usazen. Aby se pak tím spíše musili zachowati dle zákonu, nad nímž měli bdíti, byli nad nimi nařízením od roku 1333 ustanoweni wyšší dozorci, a sice dwanáct osob z měšťanstwa každý rok nowě wolených od každé nowé raddy, tak že coby dwa z těchto dwanácti anebo z dwanácti konšelů samých na kterého litkupníka nebo i kupce doswědčili, mělo platiti za prawdu, a trestáno býti dle zákona, lečby se obwiněný wywedl dwěma jinými z nich. Litkupník, na nějž by se dokázalo, že

[7]) W nejstarší knize Staroměstské fol. 28, 73.

některému kupci nápomocen byl ku přestaupení zákonů o nedowolených prodajích a půjčkách, měl za trest pro zrušení swé přísahy býti přibit za jazyk ke slaupu stojícímu na rynku, a zanechán tak, ažby se sám odtrhnul.

Podobný k litkupníkům byl úřad *šrotéřů wína* (extractores vini, weinschroter), kteří musili býti přítomni při wytahowání prodaného wína ze sklepa nebo nakládání jeho s jednoho wozu na druhý.

Za wšecky wýkony těchto úřadů platily se ustanowené platy, které se dílem dostáwaly úředníkům, dílem náležely městu.

Zwláštními nařízeními uprawen byl obchod se dříwím plaweným po Wltawě ku Podskalí, aby se docílilo pro měšťany lacinějších cen, které sice záwisely docela od dřewařů Podskalských. Jak totiž z písemností o tom zachowaných wyswítá, nebylo tehdáž dříwí w pramenech čili wořích přiwáženo ku Praze již kaupené, nýbrž plawilo se od wenkowských podnikatelů na prodej komukoliw: ale u břehu Podskalského byl řádný trh dřewný; pročež Podskalští, jakožto nejbližší přísedící skupowáwali je, a wládli pak cenau. Roku 1316 obdrželo wšak Staré město Pražské privilegium od krále Jana, [8]) aby žádný, jenžby přijel s pramenem dříwí stawebního, nesměl za prwní tři dni po příjezdu swém prodati nikomu z Podskalí, než jen měšťanu Pražskému; pak aby nikdo, buď měšťan buď Podskalák, nesměl plawcům dříwí po Wltawě nebo po Mži choditi naproti, a kupowati od nich na cestě, než teprwé kdyžby přistáli. Toliko do lesa mělo každému býti wolno jíti kupowat dříwí buď stojící buď poražené. Dříwí k pálení nemělo wůbec prodáwáno býti na wodě, než teprw kdyžby wywezeno bylo na zem. Roku 1325 bylo privilegium toto znowu od krále Jana potwrzeno. [9])

Nařízení tato měla wšak, jak se zdá, za účinek, že co se prwé stáwalo od Podskalských k nelibosti Pražanům, to nyní činili obywatelé blízkých wsí na Wltawě, zwláště pak Podolští nad samým Wyšehradem na ujmu Pražanů i Podskalských. Proto

[8]) Jest to nejstarší privilegium Starého města Pražského, které se dotud zachowalo w originale, w archiwu městském.
[9]) Original tamže.

Digitized by Google

učinili roku 1341 rychtář a přísežní Staroměštští s powolením krále Jana a dle usnešení s Podskalskými nowé nařízení: předně aby nikdo nesměl kupowati jakéhokoli dříwí, buď malého neb welkého, w Podolí, zadruhé aby obywatelé wsí od Podolí po Wltawě nahoru až ke hradu Kamýku nesměli kupowati žádného dříwí plaweného z hořejších krajin wýše Kamýka. Plawci neměli se w Podolí ani zdržowati zbytečně; pročež nařízeno dále, kdožby který den ráno připlul do Podolí a nebyl aspoň do poledne téhož dne w Podskalí, nebo kdoby do Podolí přijel odpoledne, pokud slunce stojí na nebi, a nepřijel do Podskalí ještě téhož dne, aby celých osm dní nesměl prodáwati dříwí připlaweného. Také ustanoweno plawcům místo ku přistáwání s dříwím swým, totiž nic dále než proti kostelu sw. Jana tudíž na Podskalí, to jest tedy nad nynějším příwozem Podskalským. Nařízení toto bylo stwrzeno pečetí obce Staroměstské i obce Podskalské.[10])

Peníze w obchodu Pražském obyčejné byly až do času krále Wácslawa II wůbec tak nazwaní *penízowé* (denarii, nummi, pfenninge), stříbrní a zlatí, ražení w králowské minci w Praze i w jiných městech českých. Stříbrný peníz platil roku 1267 dle Voigta asi našich 5 krejcarů stříbra; na zlatý peníz přicházelo 6 stříbrných.[11]) Peníze tyto razily se wšak we každé minci buď jednau buď dwakrát za rok pokaždé w nowé formě, a staré musily se pak wyměniti za nowé; to se pak stáwalo se srážkau libowolně ustanowenau, která byla přitom ziskem komory králowské. Ražení a wyměňowání peněz w mincích králowských bylo swěřeno jednomu neb několika *mincmistrům* (magister monetæ), kteří obyčejně tento úřad s požitky jeho na ustanowený čas najali, a podřízeným jim *mincířům* (monetarii) a *měncům* (campsores). Poněwadž sprawowání těchto úřadů a služeb bylo peněžitau spekulací, nacházely se wesměs w rukau zámožných osob stawu městského.

Časté wyměňowání peněz, zwláště jestliže nowý peníz byl krom toho i špatnější než starý, mělo wšak za následek nejwětší obtíže a překážky w obchodu, poněwadž w penězích nebyla

[10]) Nachází se w *Liber vetustiss. privilegiorum* pag. 62.
[11]) *Cosmae Cont.* 429.

Digitized by Google

žádná jistá a stálá cena. Proto zawíraly se kaupě místo za peníze raději za zlato a stříbro dle wáhy, ačkoliw nebylo to wůbec dowoleno, a w menším obchodu bylo to spojeno s nowými nesnázemi pro snadné šidby we wáze a w čistotě kowu. Počítalo se totiž dle *hřiwny* stříbra neb zlata (marca, talentum), která se dělila na dwě *půlhřiwny* (media marca), čtyry *wěrdunky* (ferto, vierdung) a 16 *lotů*, lot pak dále na *quentiny* a *setliny*. Jinak dělila se hřiwna také na 20 *šillinků* (solidus).

Aby se obchod zbawil welkých těchto obtíží, odhodlal se král Wácslaw II k úplné změně posawadní spráwy mincowní, ke zrušení totiž starodáwného zlozwyku wyměňowání peněz a k zawedení nowé mince stálejší. Ku prowedení tohoto úmyslu byli od něho powoláni tři mincíři z Florencie, Reinhard, Alfred (Alphardus) a Tino Lombardus. Dle náwodu jejich wydány jsau ponejprwé w měsíci Červenci roku 1300 dwojí stříbrné peníze, totiž wětší, *denarii grossi, swere pfenninge, grosse pfenninge*, nazwané odtud po česku *groše Pražské*, jichž bylo 60 (tedy kopa) z jedné hřiwny čistého stříbra, tak že měl jeden cenu našeho dwadcetníka, a menší, *denarii parvi, kleine pfenninge*, po česku nazýwané obyčejně jen *peníze* neb také *haléře* (heller, hallensis, obulus), jichž bylo 12 na groš čili na peníz welký. Odtud počítalo se tedy obyčejně na *kopy grošů* Pražských, a poněwadž kopa a hřiwna byly prwotně jedno, počítalo se také na *wěrdunky, loty* a *šillinky* grošů, wěrdunk po patnácti, lot po 3 $^{1}/_{4}$, šillink po třech groších. Když pak od roku 1303 začalo se z čisté hřiwny stříbra raziti po 64 groších, počítala se obyčejně i kopa po 64, wěrdunk po 16, lot po 4, a šillink po 3 $^{1}/_{5}$ groše, což zachowalo se po celý čas panowání krále Jana. Od počítání tohoto na čisté čili *těžké hřiwny* neboli kopy rozeznáwalo se počítání na *hřiwny lehké* (marcas leves neb breves) pouze dle wáhy, totiž stříbra i s přísadau, tak že místo 64 přicházelo jen 56 grošů na hřiwnu, potom počítání na *hřiwny počtu králowského* (marca grossorum pagamenti regii), při kterém nejspíše wždy bralo se 60 grošů za kopu neb hřiwnu, i když se razilo 64 ze hřiwny čisté.

Digitized by Google

Poněwadž s peněžnictwím uzce sauwisel také wlastní pro-

dej zlata a stříbra, byl i tento postawen dílem pod dohled mincmistrů králowských. Bez jich powolení nesměl nikdo míti wáhy na zlato a stříbro; z užíwání pak jí platily se ustanowené platy. Rowněž bylo sléwání a tudy *zkaušení* drahých kowů (combustio, examinatio) pod wrchním jich dohledem.

W Praze dal Otakar II neznámého roku práwo ke zkaušení stříbra *zlatníkům* Pražským, tak totiž, že čtyři z nich k tomu zwolení wykonáwali je w huti čili sléwárně k tomu ustanowené za plat wysazený od mincmistrů společně s přísežnými Staroměstskými. Jim odewzdáwali se také peníze odwedené k wýměně k slití a k odwedení čistého stříbra z nich do mince. Požitky z tohoto úřadu náležely zlatníkům Pražským wšechněm společně. Práwo wšak toto, jen do wůle králowy udělené, bylo od Wácslawa II zlatníkům zase odňato a učiněno o tom nowé nařízení platné do žiwota jeho. Král ustanowil totiž čtyry měšťany Pražské za jediné *zkaušeče stříbra* (examinatores argenti), kteří měli úřad tento wykonáwati w jistém domě na rynku Staroměstském we čtyrech sléwadlech (examinatoria), každý w jednom. Zkaušeči tito byli mincmistrům podřízeni týmž spůsobem, jako předešlí. Na čas žiwobytí krále měl ostatně úřad tento jim i po nich přátelům jejich náležeti dědičně. [12])

Po smrti krále Wácslawa musila obec Staroměstská jakýmsi nám neznámým udělením nebo smluwau obdržeti práwo ke zkaušení i také wážení zlata a stříbra, které odtud wykonáwala postupowáním jeho na čas jednotliwým měšťanům, ustanowujíc přitom prawidla a platy, pokudž wyswítá, beze wšeho účastenstwí mincmistrů, kterého nejspíš po změnění posawadní spráwy mincowní Wácslawem II nebylo již w té míře zapotřebí. Roku 1314 odewzdali rychtář a přísežní sléwání zlata Jindřichowi Rauberowi, sléwání pak stříbra jakémus měšťanu Konradowi s jistým jeho spolutowaryšem. Jindřich Rauber obdržel zároweň i wáhu zlata a stříbra, na níž jediné smělo se wážiti při prodejích. [13]) Krom toho musili při prodejích zlata a stříbra býwati také *litkupníci*, též od města k tomu ustanowení, o nichž podotčeno nahoře.

[12]) *Codex Regiomont.* Nro. 21, 103.

[13]) Nařízení o tom w nejst. knize Staroměstské fol. 4.

Digitized by Google

h) Řemesla a jiná zaměstnání.

Řemesla, o jejichž bytu w Praze we třináctém a w prwní polowici čtrnáctého století máme bezpečné listinné zpráwy, jsau úhrnkem následující:

1. *pekaři* (pistores), 2. *řezníci* (carnifices, mangones, fleischhacker), 3. *caltáři*, tolik co koláčníci, známí nám toliko dle názwu ulice caletné (platea czaltenariorum), 4. *slanaři* (salsatores), nejspíš tolik co nasolowači;

5. *sladowníci*, tolik co připrawowatelé sladu (brasearii, braseatores, mälzer), 6. *sládci* čili piwowárníci (braxatores), 7. *mlynáři* (molendinarii, molendinatores, mülner);

8. *krejčí* (sartores, sneider), co hotowitelé mužského i dílem ženského oděwu, [14]) wšak krom toho i jiných wěcí, k. p. také stanů wojenských, [15]) 9. *šewci* (sutores, schuster), w této době již pauze co hotowitelé obuwi, 10. kožišníci (pellifices, körsner), 11. *klobaučníci* (pileatores);

12. *koželuzi* (cerdones), 13. *řemenáři* (lorifices), *uzdáři* (frenarii, frenifices) a *sedláři* (sellarii, sellatores);

14. *saukenníci* (pannifices, tuchmacher), 15. *postřihači* (pannirasores), 16. *tkadlci* (textores, linistae, leinwater), 17. *wlnaři* (lanifices);

18. *tesaři* (carpentarii), 19. *koláři* (currifices, plaustratores), 20. *bečwáři* (doleatores);

21. *hrnčíři* (lutifiguli);

22. *woskáři* (cerearii);

23. *zlatníci* (aurifabri); co wýrobky jejich jmenují se zlaté a stříbrné konwice a číše (canulæ, cyphi, kopfel), skwostné pásy, klenoty rozličného druhu;

24. *konwáři* (canularii), 25. *mědénáři* (cuprifabri), nepochybně totožní s *kotláři* (caldarii), kteří se připomínají we starší

[14]) Saudíc tak z kroniky opata Zbraslawského pag. 216, kdež se jmenuje Stephanus, sartor puellae Elisabeth.

[15]) W počtech městských od roku 1315 nachází se: Item tribus sartoribus pro tentoriis V sexagenas grossorum. Wiz w nejstarší knize Staroměstské fol 313.

Digitized by Google

době; 26. *ostrožníci* (calcariatores), 27. *nožíři* (cultellarii, cultellatores, cultellifices, cultellifabri, messerer), 28. *helméři* (galeatores, helmer); 29. *platnéři* (thorifices, loricatores, armifices, platner), 30. *štítaři* čili *pawézníci* (clypearii, puchler), 31. *střelci* čili hotowitelé luků a podobných střílecích nástrojů (balistarii), 32. *kowáři* (fabri);

33. *wápenníci* (cementarii), 34. *cihláři* (laterum paratores),

35. *kamenníci* (lapicidae), zároweň co stawitelé;

36. *malíři* (pictores). [16]

Krom wlastních řemeslníků, zhotowujících určité wýrobky neb díla, objewují se dále co prowozowatelé obzwláštních žiwností: 37. *wozkowé* (aurigae, vectores), 38. *bradíři* (tonsores, barbitonsores), 39. *lazebníci* (balneatores), 40. hospodští čili *hospodáři* (hospites, wirthe), 41. *krčmáři* čili šenkéři (tabernarii, tabernatores), a sice trojí, totiž winaři (caupones, weinschenker), šenkéři piwa (pierschenker) a šenkéři medu (metschenker).

Hlawní rozdíl mezi řemeslnictwem Pražským 13. a 14. století a někdejšími řemeslníky podhradí Pražského za starší doby byl we společenském postawení jejich ten, že jindy byli řemeslníci wětším dílem služební lidé, nyní swobodní měšťané. Staw řemeslníků poddaných čili *dworských*, jakž se druhdy nazýwali, newymizel sice docela; prowozowalať se ještě i w této době aspoň nejwšednější potřebná řemesla také w klášteřích a we swobodných domích pánů a duchowních osob w Praze od lidí jejich poddaných, často snad w míře dosti rozsáhlé; ale swobodní řemeslníci městští hleděli wšelijak průmysl tento nepodléhající městským břemenům utlačiti, a jinak wůbec wyhraditi sobě w menším počtu práwo ku prowozowání swých řemesel. Jako wšude jinde we středním wěku, stáwalo se to i zde hlawně

[16]) Nejstarší zmínka o malíři, co usedlém měšťanu Pražském, jest následující w *Summa Gerhardi* pag. 87. (asi z let 1340 sq.): Noverint universi, quod ego Ebrel. (čti: Eberlinus) pictor Pragensis etc. provido viro Jacobo examinatori monetae Chutnensis cupiens.. amicari, neptem ejus Sophiam virginem procuravi filio meo Stephano in conjugem legitime desponsari .. assignans XL sexag. gross. saepedictae Sophiae super domum meam, quam in civitate Pragensi in Lacu sitam inhabito et possideo.

Digitized by Google

zřizowáním spolků, bratrstew, cechů mezi prowozowači stejného řemesla neb také obchodu.

Začátky spolků takowýchto musily býti již we 13. století welmi značné, jak se dá sauditi již ze zmínek o řemeslích, ukazujících se každé pohromadě při weřejných slawných průwodech, ku př. nejprwé hned při wjezdu krále Wácslawa II po nawrácení jeho z Brandenburka, krom toho wšak také z jednotliwých zpráw určitějších. Spolky takowé stáwaly wšak nejspíš dosti dlauhý čas bez wlastního weřejného uznání a opráwnění, kteréhož dostáwaly teprw poznenáhlu během času a sic obyčejně od představených obce.

První takowéto stwrzení spolku řemeslnického čili cechowní privilegium, udělené od rychtáře a raddy Starého města, které se nám z těch časů zachowalo w celém znění, [17]) jest privilegium *krejčích* od roku 1318. Jím ustanowuje se předně, aby nikdo nesměl býti mistrem w řemesle krejčowském, kdožby prwé nezjednal sobě práwa měšťanského, a nezaručil we čtyrech kopách grošů, že chce tři léta a tři dni trpěti s městem i zlé i dobré, jako ostatní spoluřemeslníci. Krom toho musil dáti půl kopy podaje čili záwdawku (anlait), wěrdunk přísežným a wěrdunk krejčím. Žádný towaryš čili pacholek krejčowský (famulus, knecht) nesměl dělati u *krejčího dworského* (hofsneider), to jest u takowého, jenž prowozowal řemeslo we službě pána neb jiné wrchnosti; [18]) který by se proti tomu zachowal, neměl jeden rok od žádného krejčowského mistra přijímán býti do práce. Wedlé krejčích trpí privilegium také *wetešníky* (mentler), to jest sprawowače a přešíwače, jimž ale dělání nowých šatů bylo zapowěděno pod peněžitau pokutau. Krejčí sami měli dle smyslu privilegia pracowati hlawně jen na zakázku; na prodej neměl nikdo míti wíce hotowého díla, než na nejwýš dwě raucha, jedno české a jedno šwábské (nur zwai wambais, ein behemisch und ein swebisch)

[17]) W nejstarší knize Staroměstské fol. 50.

[18]) Dworští takowíto krejčí přijímali později nejspíš městská práwa, anebo přijímali pánowé měšťany a mistry do služeb swých. Tak jmenuje se roku 1345 Bertoldus domini Henrici de Lipa sartor, civis Pragensis. Ze druhé polowice 14. století jsau příklady takowýchto řemeslníků panských mnohem hustěji zachowány.

a to we swém příbytku; mimo dům, k. p. na spůsob tandlířů nesměl ani krejčí ani kdo jiný prodáwati nowého díla, ani pauze obnošeného, než jen roztrhaného; coby se kde přes tento rozkaz nalezlo, mělo býti pobráno. Pokuty dělily se mezi raddau městskau a krejčími.

Ustanowení tato byla šíře rozwedena a rozmnožena pozdějším privilegiem rychtáře a raddy roku 1341, již také s ohledem na prospěch obecenstwa wedlé prospěchu mistrů. Privilegiem tímto bylo předně ustanoweno, aby měli krejčí čtyry *přísežné mistry* (gesworn maister) za představené swého řemesla, ježto by pomocí rychtáře a přísežných městských bděli nad zachowáním jich práw a pořádku. Tito měli ustanoweni býti od raddy městské každý rok hned po obnowení raddy. K obdržení práwa mistrowského bylo předepsáno jako předtím získání práwa měšťanského, wšak se zaručením w desíti kopách, zwláště pro případnost, kdyby krejčí opustil město, proneweřiw někomu jeho wěci. Krom toho měl uchazeč o mistrowstwí složiti krejčím kopu grošů; od čehož byl oswobozen ten, jenžby si wzal dcerku mistrskau. Po rodičích přecházelo práwo mistrowské dědičně na děti. Ustanowení o weteśnících, ježtoby šili nowé, o prodeji nowého šatstwa, jakož i o pacholcích, ježto by wzali práci u krejčího dworského, jsau obnowena. Pacholek krejčowský měl rowněž trestán býti wylaučením z práce na rok, kdyby wstal mistru swému s díla 14 dní před nějakau swatbau (ku které by totiž mistr měl šíti.) K zachowání cti řemesla krejčowského, které prý dotud musilo trpěti rozličná naříčení od lidí, měl každý nastáwající mistr přísahati před mistry přísežnými, že chce řemeslo swé dělati wěrně a poctiwě; kteraužto přísahu měli také wšichni tehdejší mistři učiniti pro tentokrát najednau. Jestliže by komu krejčí zkazil sukno z neumělosti, měl jej žalowati čtyrem mistrům přísežným, aby jej pokutowali dle uznání. Krejčí, jenžby ošidil někoho o půl lokte sukna najednau, měl býti zbawen mistrowského práwa, a wypowěděn z města na rok; též který by kaupil kradené zboží, neb u koho by bylo nalezeno neprawé raucho, to jest šité z odkrojků (von aschroten) místo z nowého sukna. [19])

[19]) W nejst. kn. Staroměst. fol. 43.

Digitized by Google

O *platnéřích*, *štítařích* a *helméřích*, kteří nejspíš činili jeden cech wespolek, nařídila radda městská roku 1328, aby se nikdo, buď mistr buď pacholek, nesměl usaditi w Praze a prowozowati jejich řemesla, lečby prwé přijal práwo měšťanské. [20]) Jiná stanowa, daná témuž cechu od raddy městské w neznámém roce a wšak při sklonku prwní polowice 14. století, ustanowuje přede wším spůsob přijmutí učedlníka. Žádný mistr neměl totiž nikoho přijímati do učení jinak, než když by mu hned napřed byly wyplaceny 2 kopy grošů do ruky a 15 grošů bratrstwu toho cechu; učedlník přijatý měl čtyry léta zůstati we službě swého mistra, a to dostatečně zaručiti, tak aby rukojmě, kdyby učedlník (discipulus) před časem zběhl a aspoň w osmi dnech se newrátil zase, powinen byl platiti dwě kopy grošů pokuty. Učedlníka zběhlého, též pacholka, který by opustil práci před ustanoweným časem, neměl žádný mistr přijímati do díla. [21])

O jiných některých řemeslích zachowala se též jednotliwá nařízení neb jiné paměti, z nichž se dá aspoň sauditi s wětší neb menší jistotau, že mezi prowozowateli jich bylo již toho času nějaké cechowní spojení.

Jisté je to o *saukennících*, dle nařízení raddy městské od roku 1340, jímž předpisuje se spůsob, jakby se měli zachowati čtyři mistři přísežní jejich řemesla při prohledáwání domu, w němž by se nadály nedowoleně dělaného zboží, které jim náleželo pobrati, tak totiž, aby k tomu žádali přidání k sobě sluhy rychtářowa, a jen když by ho tu chwíli obdržeti nemohli, aby jednali sami. [22])

O *zlatnících* zdá se následowati z privilegia krále Otakara II, kterým odewzdal jim zkaušení stříbra a požitky z něho, že musili již tehdáž míti mezi sebau nějakau společnost. [23])

O *mlynářích* Pražských učinili konšelé Staroměstští z wůle krále Jana a syna jeho Karla nařízení roku 1340, aby jednomu každému ustanowena byla na mlýně jeho jistá míra, přes kterau

[20]) Tamže fol. 40.
[21]) *Summa Gerhardi* 148.
[22]) W nejstarší knize Staroměstské fol. 278.
[23]) Srownej nahoře str. 329.

Digitized by Google

by nesměl stawěti na ujmu mlýnu jiného. K tomu měli býti zwoleni od raddy městské čtyry osoby buď z prostředka jejího, buď z jiných měšťanů, kteřížby k sobě zwolili čtyři z mlynářů Pražských. Tyto osoby pod přísahu wzaté měly učiniti netoliko prwní wyměření nýbrž i napotom sauditi rozepře mezi mlynáři, týkající se přestaupení míry. Od každé nowé raddy městské měla se proto státi obnowa tohoto úřadu mlynářského. [24])

Pro *sladowníky* a *krčmáře* bylo nařízení konšelské od roku 1330, aby nikdo nesměl dělati sladu, aneb šenkowati we městě, jenžby neměl měšťanského práwa. [25]) Dle téhož nařízení, zakládajícího se nepochybně na starší obyčej nebo privilegia, nesměl také nikdo šenkowati w domích pánů neb duchowních osob, we klášteřích mužských neb jeptišských a w domích Židů, lečby se domy takowé podwolily platiti berně městské a konati jiné obyčejné powinnosti. Později než skoro wšecka jiná města králowská w Čechách, totiž teprw za krále Jana, dostali Pražané privilegia, aby na míli okolo města nesmělo býti žádné krčmy. Malostranští obdrželi privilegium toto roku 1333, a bližší wýklad roku 1338, [26]) dle něhož wztahowala se zápowěd krčem wýslowně také na předměstí Aujezdské; Staroměstští obdrželi totéž udělení roku 1341 s doložením, kdežby se koli přes tento zákaz wynalezla krčma, že mají měšťané práwo zbořiti ji ze swé moci. [27])

3.

Spráwa zemská a dwůr králowský w Praze.

Saučasně s welikými změnami, kterými w Čechách během 13. století na místo někdejšího poddaného obywatelstwa w podhradích nastaupil swobodný staw městský, staly se i weliké změny we spořádání celé spráwy zemské, které se jednak bez-

[24]) W nejstarší knize Staroměstské fol. 280.
[25]) Tamže fol. 40.
[26]) Pelzel. *Karl IV.* Urkund. 9. Rukop. Budiš. N. 56. p. 406.
[27]) *Liber vetustiss. privileg.* pag. 67.

Digitized by Google

postředně dotýkaly také hlawního sídla králowství, jednak postředně působily na žiwot w něm, utwořením nowých poměrů mezi hlawním městem a wšemi částmi země. Dílem měly tyto proměny tytéž hlawní příčiny, které byly pohnútkau i ke zřízení swobodných obcí městských.

Welké ztenčení někdejšího knížecího jmění přejitím jeho do rukau saukromých a welké rozšíření immunit a práwomocnosti patrimonialné během 12. a 13. století spůsobilo předewším mnohé změny we starodáwném rozdělení země na župy čili kraje, kterýžto druhý názew jich stal se během času obyčejnějším. Wyjmutím totiž nejwětší části šlechty a na mnoze i poddaných jejích a duchowenstwa ze saudů a powinností župních stal se welký počet někdejšího úřednictwa a služebnictwa župního zbytečným, a zmenšené příjmy z knížecích statků nepostačowaly k stálému wydržowání jeho. Proto byly časem některé úřady buď docela buď na díle zrušeny, a kraje zbawené jich připojeny k jiným, tak že počet těchto byl pořád menší. Místo 56 žup čili krajů, kolik asi bývalo někdy w Čechách za nejstarších časů, saudíc dle počtu děkanstwí, dá se s jistotau neb aspoň welkau podobností wypočísti sotwa 29, kolikž bylo jich ještě za panowání Wácslawa II, takowých totiž, které tehdáž měly ještě swé zřízené saudy krajské a tedy úřady s oprawdowau mocí weřejnau. [28]) W ostatních byli se hradowé sídelní s příslušenstwím swým dostali buď do saukromých rukau, buď byli sprawowáni k rukaum koruny pauze *purkrabími*, jakž se nyní obyčejně nazýwaly někdejší županowé, ale již také i nejwyšší úředníci saukromých wrchností nad jednotliwými hrady, jimž se takowíto purkrabí králowští docela rownali, nemajíce moci

[28]) Kraje tyto jsau: 1. Pražský, 2. Kauřimský, 3. Wltawský, 4. Podbrdský, 5. Rakownický čili Rokytenský, 6. Slanský, 7. Žatecký, 8. Bílinský, 9. Litoměřický, 10. Mělnický, 11. Mlado-Boleslawský, 12. Poděbradský, 13. Hradecký, 14. Upský, 15. Kladský, 16. Chrudimský, 17. Mýtský, 18. Čáslawský, 19. Chýnowský, 20. Bechyňský, 21. Daudlebský, 22. Netolický, 23. Pracheňský, 24. Bozenský, 25. Klatowský, 26. Domažlický, 27. Stříberský, 28. Plzeňský, 29. Loketský. Doklady a širší promluwení o tomto předmětu, we kterém ještě mnoho badání zbýwá, musím odložiti k jinému času a místu.

jiné než nad wojenskau čeledí a nad poddanými lidmi na korunních statcích náležejících ke hradu. Někde, snad toliko kde hospodářství bylo rozsáhlejší, jmenuje se wedlé purkrabí také *wládař* (villicus), což nyní rowněž byl i názew hospodářských úředníků na statcích panstwa a duchowenstwa.

Spůsobem zde wyloženým zmizela w čase, který se blíže udati nedá, někdejší župa Wyšehradská, tak že we druhé polowici 13. století již žádné zmínky o ní se nedějo. Na Wyšehradě sídlili toliko purkrábí králowští, jichž několik dle jména známe ze časů krále Wácslawa I, jiné pak teprw ze 14. století. S okolností tauto sauwisí nepochybně také dílem spustnutí staroslawného tohoto místa, již při jiné příležitosti wypsané. Župa Wyšehradská připadla odtud ku kraji Pražskému, a totéž stalo se nepochybně také asi již během prwní polowice 13. století s několika jinými sausedními župami, zejména s Řipskau, w jejímž slawném někdejším sídle, Lewémhradci, rostlo již roku 1132 uprostřed hradu obilí asi tak jako nyní, [29]) pak se Staroboleslawskau, s Meziříčím a se župau děkanstwí Benešowského, kterých sídla stará ještě dříwe upadla w zapomenutí. [30])

[29]) W listině kněze Zbihněwa Aunětického asi od roku 1132 (Erben 98) čte se: In Levo Gradech terra ad aratrum, ubi Christianitas incepta est, et Ostog proanimatus in ea sedens et solvens XII denarios unoquoque anno Wneticensi ecclesiae... *Locus vero terrae in ipso castro est cum uno agro* et pomoerium in horreo.

[30]) W důležité listině někdy archivu Berlinského, nyní w Českém Museu od roku 1337, jednající o práwích úřadu číšníka králowského, w době, když zřízení krajů bylo na čas ještě mnohem hlaubě pokleslo, prawí král Jan: Insuper quod nullus in regno nostro Boemiae tabernas habet admittere nisi ipse (pincerna), exclusis nostris poprawczonibus quatuor provinciarum ad beneficium Pragense spectantium, videlicet in Mesericz, Orsichow et Slana (čtwrtá se pominutím nejmenuje), qui tabernas in praedictis districtibus admittere poterint et tenere. Zde tedy jmenují se tyto okršky ještě župami (provinciae), a každá měla posawad swé zwláštní poprawce, ale úřad čili saud (beneficium) byl společný w Praze. Listina tato jest zajímawá také pro názwy w ní uwedené. *Slana* jest *Slaný*, *Orsichow* jest *Ořechow* čili *Ořech;* z čehož widěti jest, že stará wlastní župa Pražská nazýwala se již tehdáž Ořechowskau, tak jako děkanstwí, které se nám pod tím jménem již bezpečně objewuje w druhé polowici 14. století. *Mesericz* (Meziříčí) není jméno místa; nenacházít se žádná wes, tím méně důležitější místo toho jména (jakéž by předco

Ale nejen že **kraj Pražský** dosáhl tímto spůsobem welkého rozšíření, tak že úřadowé zdejší wládli bezpostředně nad wětším okolím nežli předtím, nýbrž zároweň stalo se wětší sestředění celé země we hlawním městě potažením saudní moci nad tolika osobami a statky ze wšech jiných krajů k nejwyšším úřadům dworským, jejichž obor činnosti náramně se tím rozmnožil. I we zřízení úřadů těchto staly se následkem toho mnohé změny, kterých nyní zauplna wyložiti nedowedeme, poněwadž nám starší staw wěcí není znám dosti podrobně, abychom mohli weskrz rozeznati, co z řádů a obyčejů druhé polowice 13. století bylo práwě nowého, co starého. Jedna wšak ze změn tohoto druhu, která se snad stala již asi za panowání Přemysla I, musila býti, že přestal wšeliký rozdíl mezi úředníky dworskými a zwláštními úředníky župy Pražské. Rozdílu takowého nelze aspoň znamenati we wšech pamětech 13. a 14. století; neb wšude w nich je řeč jen o jednom **úřadě zemském** čili **dworském** w Praze, úřadě wětším, nazwaném takto w porownání s menšími čili malými úřady, jakž nazýwali se úřadowé krajští, [31]) ačkoli při úřadě tomto samém byli dwojí úředníci, wyšší a menší (beneficiarii Pragenses majores et minores), jedni k řízení wětších, druzí menších záležitostí dle jistých rozdílů.

Úřadem zemským rozumí se wšak přitom wlastně nejwyšší **saud zemský** čili dworský, což až do času krále Přemysla Otakara II znamenalo totéž, podobně i úřadem krajským wlastně saud krajský; neb jen při saudě působilo wíce úředníků, jinak

musilo býti co sídlo župy) daleko široko okolo Prahy (w celých Čechách wyskytuje se jen jednau w kraji Hradeckém a jednau w Budějowickém); musí to tedy býti název staré župy wzatý od krajiny samé, asi jako Podbrdí (pod horami řečenými Brdy), Wltawsko (od řeky Wltawy), Řipsko (okolo Řipa), Mežsko (na Mži) atd. Poněwadž pak musí se župa tohoto jména na každý spůsob hledati nedaleko Prahy, mám téměř za jisté, že se tím rozuměla župa sauhlasná s děkanstwím Chluminským, to jest krajina **mezi řekami** Labem a Wltawau až ke stoku jich proti Mělníku. Že se ostatně **čtyrmi** starými župami w listině dotčenými newypočítáwají **wšecky** k úřadu čili kraji Pražskému tehdáž náležewší, lze sauditi z obsahu listiny samé.

[31]) Tak užíwá názwů těchto zwláště kniha starého pána z Rosenberka. (Palackého *Archiv český I.*)

od sebe neodwislých, wespolek, tak že se sauborem mohli powažowati za jeden úřad.

Úředníci dworští, náležející k nejwyššímu saudu, byli: 1) nejwyšší komornik (summus camerarius), který bděl nad práwy a powinnými platy králowskými ze saudu a dáwal wykonáwati wšeliké saudní skutky wztahující se na statek; 2) nejwyšší sudí čili cúdař (summus judex, czudarius), který řídil saudní jednání; 3) nejwyšší písař (notarius terrae), který sprawowal písemnictwí při saudě. Na plném saudě předsedáwal často král sám, a wedlé nejwyšších úředníků měli místo stále ustanowení přísedící, nazwaní kmetowé čili konšelé zemští, kteří wlastně wynášeli rozsudek, podobně jako městští konšelé co přísedící saudu rychtářowa, mimo to pak také jiní pánowé, kteří chtěli dobrowolně býti přítomni. Mezi těmito nacházeli se zhusta také jiní z předních úředníků dworských, kteří z powinnosti úřadu swého k saudu nenáleželi. We blízkém spojení se saudem zemským byl od dáwna také purkrabí Pražský (někdejší župan), jemuž náleželo wykonáwání nálezů saudních, jak dalece wztahowaly se na osobu winníka; pod opatrowáním jeho byla také wězení; ale na saudě samém we 13. století ještě prawidelně nesedáwal.

W menších wěcech saudil nejwyšší sudí samoten, bez kmetů zemských, pauze u přítomnosti nejwyššího komorníka a písaře, ano měli wšichni tři také swé náměstky čili *mladší*, kteří w jistých případnostech saudili w jich jméně. Tito nazýwali se úředníky menšími. Náměstek komorníkůw (vicecamerarius) nazýwal se *druhem komorničím*, náměstek sudího (vicejudex, subjudex) *podsudkem* čili podsudím, náměstek písařůw (aspoň we pozdějších časích) *místopísařem* (vicenotarius). Pod nejwyšším komorníkem stáli sluhowé čili poslowé saudní, nazwaní *komorníci*, jejichž předstawenym bezpostředným, který je posílal na půhony a jiné saudní skutky, byl we 14. století a snad již dříwe tak nazwaný *starosta komorničí*. Nejwyšší písař (až do polowice 14. století obyčejně, ač již newždy, osoba duchowní) měl pod sebau wíce *písařů* jiných, od nichž dálo se jmenowitě také zapisowání do desk zemských.

Digitized by Google

Weliký, to jest plný saud držel se we čtyry určité časy za rok; na saudu menším zasedáwali nejspíš od starodáwna, jak aspoň již w polowici 14. století, úředníci menší dle potřeby, přebýwajíce proto stále we hradě. Saudní místo bylo w paláci králowském; [32]) *dsky zemské* chowaly se snad již za krále Wácslawa II dílem w sakristii kostela Pražského. [33])

K časům saudu býwali také swoláwáni sněmowé zemští, kteří se we 13. století ještě obyčejněji než za starších časů držíwali w Praze a sice na hradě Pražském. W nich účastnila se jen šlechta, rozdělená na dwě hlawní třídy, staw panský a rytířský Staw městský, maje swá práwa a swé zákonodárstwí obzwláštní, nepožíwal hlasu w obecných záležitostech zemských, než leda w mimořádných okolnostech, když ho sobě mocí wydobyl. Naproti tomu byly wšak, nejspíše již we 13. století, tak jako později we 14. držíwány při dwoře králowském zwláštní sjezdy měst králowských, na nichž dáwal král jednati s městy o swé i jejich společné potřeby. [34])

Wedlé obecného saudu zemského wyskytuje se později zwláštní saud dworský nad služebníky čili dwořany králowými, zřízený jak se zdá od Otakara II dle příkladu německých saudů manských, ačkoli nejspíš teprwé později byl obor jeho moci wíce rozšířen. Za posledních časů krále Jana wztahowal se saud tento netoliko na osoby, nýbrž i na wšecky statky wýslužné čili manské w celém králowstwí českém, w rozličných

[32]) Doklad na to od r. 1287 w listině archivu Mnichowského, jejíž přepis nachází se w diplomatáři Českého Musea.

[33]) *Majestas Carolina* nařizuje dsky týkající se rozepří již ukončených chowati w sakristii kostela Pražského, „ut moris fuit antiquitus.“ Wiz Palackého *Archiv český* III. 108.

[34]) Nejstarší mně známá zpráwa o takowémto sjezdu městském nachází se w *Jacobi Codex epistolaris* pag. 11 w dopise Frenclina Jakubowa nejspíš za jeho podkomořstwí (mezi léty 1335—1342) ku králi Janowi: Constitutis etiam in die beatae Agnetis coram me Pragae civibus fere singularum Boemiae civitatum, et promittentibus exsequi mandatum regium, ut oportet, cives Grecenses tantummodo se absentarunt ibidem. Quorum occasione Mutenses, Policenses, Chrudimenses et Jaromirenses, qui praesentes aderant et praeter Grecenses nil se ausuros facere asserebant, sine fine penitus recesserunt.

Digitized by Google

krajích ležící. Od těch dob wedly se při něm také zwláštní *desky dworské* čili manské, které se dotud zachowaly. K rozeznání od předstaweného tohoto saudu, jenž se nazýwal *sudím dworským* w nowém smyslu tohoto slowa, přestal se nejwyšší sudí jmenowati dworským, a nazýwal se od času Otakara II wýhradně zemským sudím. [35])

Nejwyšší komorník měl krom swého spolupůsobení při saudu zemském, na němž zaujímal prwní místo, za hlawní powinnost swého úřadu spráwu statků a důchodů korunních, a byl tudy w druhé polowici 13. století wůbec nejpřednějším úředníkem při wnitřní spráwě celého králowstwí. Úřad tento byl udělowán wždy jen osobám z nejpřednějšího panstwa českého.

Ku pomoci při spráwě důchodů byl jemu již od starodáwna přidán jiný úředník, nazwaný podkomoří (subcamerarius), rozdílný od náměstka komorníkowa při saudě, o němž powěděno nahoře. Jeden čas, za panowání krále Wácslawa I zmiňují se i dwa králowští podkomoří wedlé sebe. Za nejstarších časů byl podkomoří nejwyššímu komorníkowi nepochybně weskrz podřízen. Následkem wšak zawedení swobodných měst a otewření tím nowých zřídel důchodů králowských byl snad asi za Otakara II obor činnosti komorníka a podkomořího rozdělen na ten

[35]) Za krále Wácslawa I a prwních let Otakara II nazýwá se nejwyšší sudí brzy *judex curiae*, *summus judex curiae regalis* neb *aulae regalis*, brzy *judex provincialis*, *judex Boemiae*, tedy sudí dworský neb zemský bez rozdílu; poslední nejwyšší sudí, u něhož se náz wy tyto střídají, jest ale Číč (od r. 1256 až 1267). Tento nazýwá se posledně ještě jednau *judex curiae* w listině od roku 1263; odtud užíwá se o něm i jeho nástupcích wždy jen názwu sudí zemského: *judex provincialis*, *judex terrae*, *summus judex regni*, *generalis judex Boemiae*, také *summus judex provincialis* regni Boemiae, při čemž *provincia* béře se we smyslu co země, ne co kraj. Z tohoto důsledného opuštění názwu sudí dworského saudím, že práwě asi za nejwyššího sudstwí Číčowa byl zřízen úřad sudí dworského obzwláštního we smyslu nowém. Prwní sled stáwání tohoto úřadu jest, jak za to mám, následující místo w knize starého pána z Rosenberka (w Archivu Českém I. 458—459): „Služebníka králowa práwo pohnati před *dworského sudieho* k dworu listem sudieho, jenž mu rok dáwá před sobú státi, ze wšeho, což wadí." Prwní nám dle jména známý dworský sudí jest Jenec z Grunberk roku 1337 (wiz *Archiv Český* II 336).

Digitized by Google

spůsob, že podkomoří mezi jiným sprawowal wšeliké důchody z měst, jakož i z poměru koruny k duchowenstwu. Úředník tento wykonáwal bezprostředně také wšeliká jiná práwa králowská nad městy; od něho řízeny byly obyčejně sjezdy městské a konány saudy při odwolání od konšelů na krále. Od času této změny zdá se, že podkomoří w oboru moci sobě wykázané byl od komorníka již docela neodwislý, tak že jen jméno upomínalo na někdejší podřízenost. I w tomto úřadě nacházejí se často pánowé z předních rodů w zemi, jindy wšak také jen osoby rytířské, ano za panowání krále Jana stal se dosazením Welflowice Frenclina Jakubowa z Prahy, pokud známo, prwní příklad odewzdání úřadu podkomořího osobě ze stawu městského. Za posledních let krále Jana připomíná se co úředník pomocný wedlé podkomořího ponejprw také zwláštní dworský sudí (judex curiae) nad městy králowskými, kterýž býwal nejspíš od počátku brán z měšťanstwa. On pomáhal tuším co znatel práw městských při wykonáwání wrchní saudné moci nad městy. [86])

Purkrabí Pražský (*purcravius*, řidčeji *castellanus*, kteréž jméno bylo za starší doby obyčejnější) měl krom poměru swého k nejwyššímu saudu zemskému tu samau úřední moc,

[86]) Prwní takowýto dworský sudí měst králowských, jménem Frenclin, nejspíš měšťan Pražský, připomíná se w *Summa Gerhardi* pag. 171 za podkomořstwí Rusa z Litic (1344—1356) ještě před rokem 1346 spůsobem následujícím: Nos judex Jesco Longus etc. jurati cives civitatis Slanensis recognoscimus... quod nobili viro domino Russone de Luticz, subcamerario Boemiae, sedente in ipsa civitate nostra pro tribunali, assidentibus sibi domino Herbordo notario camerae et Frenczlino judice curiae, nobis ibidem etiam in figura judicii ... praesentibus etc. načež uwodí se běh jisté saudní rozepře. Již z toho, že se tu jewí jako úředník podřízený podkomořímu a na saudě s konšely městskými, je widět, že se tu nemyslí dworský sudí nad králowskými many, kterýžto úřad zastáwal tehdáž (1337—1345) Jenec z Grunberka. Podřízené postawení tohoto sudí dworského wyswítá také z jiného místa w témž rukopise okolo téhož času (pag. 169), kdež w jisté rozepři mezi opatem Strahowským a měšťanem Pražským Puschwizerem purkrabí Pražský Hynek Berka z Dubé, který jí měl rozsauditi z rozkazu Karla syna Janowa co markrabí morawského, wznáší saud tento na swém místě „(in) *dilectos nobis* Sobyehirdum dictum, tunc vicepurchravium nostrum Pragensem, et Frenczlinum judicem curiae, in quos vices nostras transtulimus in hac parte.“

Digitized by Google

jako jiný župan čili purkrabí krajský, w objemu kraje Pražského. Jemu náleželo bdíti nad weřejnau bezpečností w kraji, stíhati a jímati laupežníky a jiné zločince; on welel proto nad wojenskau mocí w kraji, zwláště pak nad brannau posádkau hradu Pražského; jemu náleželo řízení potřebných staweb při zdech a příkopích i mostech hradských, jakž nepochybně i jiných weřejných staweb we kraji a wymáhání powinných robot a pomocí k tomu od obywatelů kraje, jak dalece nebyli od nich oswobozeni. [37]) Za krále Wácslawa I jmenují se druhdy dwa, ano i tři purkrabí Pražští zároweň, z nichž jeden nejspíš byl přední, druzí pak jeho mladší čili *místopurkrabí* (vicepurcravii), tak jak se to shledáwá w časích pozdějších. Za krále Otakara II bylo prý dokonce 10 purkrabí hradu Pražského zároweň, z nichž každý byl tak opatřen, aby mohl míti nanejméně 30 oděnců k obraně hradu neb jiným potřebám. Zdá se wšak, že tu wlastně wedlé obyčejných tří purkrabí ještě také někteří jiní úředníci dworští byli zawázáni držeti ku potřebě hradu ustanowený počet branných lidí, aniž proto byli purkrabími. [38]) Později musilo sejíti i s tohoto obyčeje; neb po smrti Otakara nacházíme wše zase we stawu předešlém.

[37]) Ještě roku 1305 byla rozepře mezi opatem Břewnowským a purkrabí Pražským Hynkem z Dubé „super reparatione et structura pontium castri Pragensis.. ipso Hyncone dicente, quod praedicti abbas et conventus et alia vicina monasteria pontes ipsos renovare et construere tenentur," čemuž opat odpíral, odwoláwaje se na immunitu udělenau klášteru od Přemysla I; při níž také jest zachowán. Listina Břewnowská u *Ziegelbaura* pag. 273.

[38]) Zpráwu o tom dáwá kanowník František (*Scriptt. rerum Bohem.* II 25), jenž uwodí jména wšechněch 10 těchto purkrabí: Inter quos nobilis vir dominus Gregorius de Drazicz, strenuus et famosus, ibi purcravius erat praecipuus, cujus filius, dominus Johannes IIII, divina gratia disponente in Pragensem episcopum fuit sublimatus. Et isti fuerunt etiam purcravii ibidem: Mstydruh de Chlum, Onsso de Onssow, Ulricus de Krzsiwsud, Domasslus de Kworcz, qui et subcamerarius erat, Rudolphus de Sbraslauicz, Rapoto de Borczonicz, Sdislaus de Prohonicz, Ulricus frater suus, Andreas de Riczano. W listinách ze času Otakara II nejmenují se wšak jiní purkrabí Pražští, než Jaroš z Poděhus od r. 1253 až 1264, Konrad roku 1267, Oldřich s ním zároweň r. 1267, potom pak až 1269, Zbislaw r. 1272, Mstidruh 1277 až 1279, we kterémžto posledním roce spolu s ním uwodí se co purkrabí také Slawek a Rapota. To s

Z úředníků dworských, kteří při nejwyšším saudě zemském žádného účastenstwí neměli, byl jeden z nejpřednějších **kancléř dworský** (aulae regiae cancellarius), to jest ředitel písemnictwí králowa we wšech jiných weřejných záležitostech krom saudu zemského, tedy zwláště i w záležitostech zahraničných, při udělowání privilegií a jiných milostí i tomu podobných. Od času krále Wácslawa I nacházel se tento úřad skoro bez přetržení spojen s probošlstwím Wyšehradským, pročež již Otakar II jmenuje kostel Wyšehradský obzwláštním kancelářem a kaplí dworu swého (nostrae curiae specialis cancellaria et capella). [39]) K ruce swé měl kancléř jak od starodáwna wíce *písařů dworských*, wesměs kněží čili kaplanů králowských, z nichž nejpřednější jeden neb dwa jmenowali se protonotarii.

Ostatní úředníci dworští byli, jak dalece nám powědomy jsau názwy jejich: *maršálek* čili podkoní (marschalcus), *stolník* čili *truksas* (dapifer), *čišník* (pincerna), *mistr kuchyně* králowské (magister coquinae), *hofmistr* (magister curiae regalis), *mistr komory* (magister camerae), *nejwyšší lowčí* (magister venatorum). Wedlé některých jmenují se také jich mladší neb druhowé, jakož *podmaršalčí* (submarscalcus), *podstolí* (subdapifer), *podčeší* (subpincerna). Objem služeb jednohokaždého z nich při dwoře nedá se docela podrobně určiti. Maršálek měl pod sebau konírny, [40]) stolník pečowal o potřeby tabule králowské, čišník o nápoje;

s popisem Františkowým jen potud srownáwá, že lze pozorowati w těchto osobách jeho Mstidruha z Chluma, Oldřicha z Křiwsaudowa nebo Oldřicha bratra Zdislawowa z Průhonic a Rapotu de Borczonicz (?), kterých wšak nenacházíme w purkrabstwí zároweň, nýbrž po sobě. Ostatní wšak od něho uwedené osoby nacházíme skoro wšecky w jiných úřadech dworských. Řehoř (z Dražic) byl podkomořím králowny (1268—1279), Oneš čišníkem (1262—1272), potom zemským sudím (1277—1279), Oldřich čišníkem (1262—1264), Domaslaw, jak František sám prawí, byl zároweň podkomořím, a dle listin komorníkem (1267—1278), Zdislaw podkoním (1260—1277), Ondřej z Říčan nejwyšším komorníkem (1260—1272).

[39]) Listina kapituly Wyšehradské r. 1277.

[40]) Doklad na to w kronice opata Zbraslawského p. 485: Dixit quoque mihi ibidem marschalcus Karoli marchionis, quod de nocte pabulum pro sex millibus daret equis.

Digitized by Google

mistr kuchyně měl podobné záměstnání; hofmistr byl představený wšeho služebnictwa dworského; [41]) mistr komory nejspíš řídil služby w samých komnatách králowských. [42]) Každý z nich byl, jak se zdá, zároweň také spráwcem rozličných důchodů, wykázaných ku potřebám toho neb onoho úřadu; ostatně požíwali krom toho welkého wplywu na záležitosti weřejné, jakožto stálí průwodčí osoby králowské, dle toho jak který získal přízeň a důwěru králowu; a mimo wlastní služby náležející k úřadu swému wykonáwali i jiné práce, dle potřeby a libosti králowy brzy tomu brzy onomu uložené. [43]) Číšníkowi králowskému náleželo powolowati we jménu krále zřizowání nowých hospod w celém králowstwí českém, krom několika starých žup w okolí Prahy, kdež měli práwo k tomu poprawci. [44]) K wedení počtu ze příjmů a wydání měli i tito úředníci dworští k ruce swé rozličné písaře, obyčejně též osoby duchowní; jakož jmenuje se *písař kuchyně králowské* (notarius coquinae), který zapisowal wšecka wydání za maso, wíno, chleb a wšeliké jiné potřeby ku potrawě, maje za to co část mzdy swé čtyry peníze z každé hřiwny peněz od prodawačů. [45]) Jinde zmiňuje se *písař pícní*

[41]) Wyswítá to ze slow kronisty Zbraslawského p. 69 o králi Wácslawowi II: Istum burgravium, illum marschalcum, alterum vero *toti familiae suae praefecit* praepositum et *magistrum*.

[42]) O něm nachází se jediná mně známá zmínka z toho času u Beneše z Weitmile (Scriptt. rer. Boh. II 215): Ubi tunc erant magister curiae, *magister camerae*, marschalcus, qui ad dona capienda semper sunt primi?

[43]) W listině kapituly Wyšehradské od r. 1277, kterau Otakar probošta a poddané jeho béře w ochranu proti měšťanům Litoměřickým, jmenuje se mezi swědky: Hinco dapifer, *praefatae gratiae executor et nuncius ad cives*; což jest příklad takowého uložení jemu služby, nenáležející k úřadu jeho samému.

[44]) Dle listiny uwedené nahoře na str. 337 w notě 30.

[45]) Při ustanowení Jana Westfala za písaře kuchyňského, tušim od krále Wácslawa II, prawí se: Ut igitur pecunia, quam usui victus nostri deputamus, provido dispensetur, notariam coquinae nostrae tibi.. committimus.., volentes, ut ejusdem notariae fungaris officio, in quocumque loco per terras nostras fuerimus constituti, et de quolibet talento, quod pro carnibus, vino, pane atque aliis ad vitam nostram necessariis expendetur, quatuor denarios a venditoribus recipias, et alia jura percipias, quaecunque ad eandem notariam noscuntur ex antiquo... pertinere. Quamobrem dapifero, marsalcho, magistro coquinae et pincernae nostris..

Digitized by Google

(notarius pabuli), podřízený nepochybně maršálkowi, co představenému konnice. [46])

Každý z řídících těchto úředníků měl pod sebau četné služebníky (famuli), kteří wykonáwali práce a služby wšelikého druhu; jakož *podkoní* w maštalích, *kuchaři*, *šenkowé* (pincernae), [47]) posluhowači při stole a komnatách králowských, [48]) *wrátní* (hostiarii, portulani), kterýmžto měšťané Pražští dáwali obyčejně nějaký dar o wánocích. [49])

K wáženějšímu dwořeninstwu náleželi *lékaři dworští* (physici regii), *kojná* (nutrix), když jaké bylo potřebí, a jakýs wychowatel čili opatrowník pacholat rodu králowského (*pædagogus*). [50]) Četné bylo wšak krom toho komonstwo králowo, záležející z osob stawu panského a rytířského, zwláště mladších (milites curiae), ježto stále přebýwali při dwoře, prowázeli krále na wyjížďkách a cestách jeho, a hotowi byli k wykonání každé služby práwě potřebné. Toť byli prosto tak zwaní *dwořané* králowi (familiares, quotidiana familia), jichž představeným zwláště byl hofmistr. [51]) Ke dworu králowskému počítali se konečně jistým spůsobem také řemeslníci a jiní žiwnostníci, kteří dělali pro potřeby dworu, jsauce k tomu stále ustanoweni. Tak jmenuje se

damus... in mandatis, quatenus in praefatae notariae officio te non impediant. Z posledních těchto řádků je widěti, kterým úředníkům dworským písař tento w prácech swých byl podřízen. Wiz *Codex Regiomont.* N. 16.

[46]) Lutoldus plebanus de Wilhelmswerde.. qui protunc (r. 1279) pabuli notarius extitit. *Chron. Aulae R.* p. 124.

[47]) Takowéto šenky, co slaužící, míní patrně kronista Zbraslawský (p. 51), kdež prawí o Záwišowi: Nullum pincernam, nullum voluit fore vernam principis, qui sibi displicuit.

[48]) Quosdam vero non tantum mensae, sed et cubilis sui pro sua voluntate ordinavit ministros. *Chron. Aulae R.* o králi Wácslawowi II p. 69.

[49]) Dle počtů obecních z rozličných let w nejstarší knize Staroměstské.

[50]) W listině kapituly Pražské roku 1267 jmenuje se mezi swědky Dyuo *paedagogus* regis.

[51]) Na takowéto dwořany wztahují se místa w kronice Zbraslawské, pag. 116: ut inter cottidianae consortium *familiae* familiarior ipse regio adesse deberet palatio; pag. 124: non computabatur pabulum, quod dabatur pluribus indigenis et his, qui inter *cottidianam familiam* fuerunt computati, quorum tamen numerus non est parvus.

ku př. *králowský krejčí* (sartor domini regis), [52]) *králowský bradíř*, [53]) králowský *apotekář*. [54]) Za starších časů byli to nepochybně poddaní lidé králowi, tak jako řemeslníci jiných wrchností z poddaných jejich, nyní ale obyčejně měšťané Pražští, do jichž počtu spatřujeme často wstupowati i jiné nižší služebníky dworu králowského, obyčejně co zámožné a wážené lidi. [55])

S některými úřady dworskými byly, jak řečeno, spojeny statky zemské, sprawowané pro krále k ustanoweným účelům, s některými wšak zase tak, že úředník příjmy z nich obracel nejen ku potřebám úřadu, nýbrž i pro sebe co swau wýsluhu, ač wždy náleželo králi práwo naložiti s nimi jinak dle swé wůle. Takowé byly k. p. *statky purkrabstwí Pražského*, ležící pokud známo wesměs we staré župě Pražské, ano dílem w nejbližším okolí hradu Pražského. Některé z nich jmenují se roku 1320, [56]) když jich král Jan postaupil směnau ku proboštstwí kostela Pražského, totiž wes *Hostauň* s dworem a twrzí, wes *Dehnice*, wes *Owenec* s dworem a polemi na jedno popluží, s rybníkem, lukami a podacím kostela tamže, též tři dwory w *Bubnech*. Z příslušenstwí wsi Owence, proboštowi postaupeného, wymínil král Jan wýslowně *oboru králowskau* (ortus ferarum) t. j. nynější oboru Bubenečskau, s 12 jitry pole od dáwna k ní náležejícími pro hlídače též obory. K úřadu *nejwyššího komorníka* náleželo w okolí Pražském několik poddaných lidí we wsi Kuromrtwicích, [57])

[52]) W nejstarší knize Staroměstské jmenuje se při roce 1345 fol. 18 discretus vir magister Henricus, inclyti domini nostri Boemiae regis sartor, dictus Quek, civis Pragensis.

[53]) A dilecto fideli nostro Chuuchone rasore, prawí král Wácslaw I w listině r. 1249 (w Dobnerowých *Monum.* VI 21).

[54]) W rukopise bibliotheky Pražské IV C. 23 pag. 65, 66. nachází se formulář, jímž král Jan uděluje jisté swobody obchodní w celých Čechách swému wrátnému, jménem nejspíš Jindřichowi (H. = Henricus) „quem *apothecarium* nostrum ac regiae aulae nostrae assumpsimus et assumimus.“

[55]) Takowý byl k. p. Jindřich Šwáb, konšel Staroměstský roku 1344, jejž roku 1341 jmenuje král Jan šenkem swým (curiae nostrae pincerna). Srow. nahoře na str. 239.

[56]) *Codex Talmbergicus* fol. 31. pv.

[57]) In villa nostra Churomrtwi.. quosdam agros quorumdam hominum, qui

Digitized by Google

k *stolu* králowskému 11 poddaných tamže [58]) a část wsi Nůsel, [59]) k témuž úřadu také wes Křečhoř we kraji Kauřimském. [60]) *Číšníkowi* náleželo z úřadù jeho za času krále Wácslawa II, i prý již dáwno předtím, od každé hospody w Praze s každé wárky jeden šilink (po 70 penězích starého počtu), cla we Mladé Boleslawi, w Soběnicích (w Litoměřicku), w Kněžmostě (w Boleslawsku) a we městě Čáslawi, konečně wsi Postřižín a Kozarowice (w Kauřimsku). [61]) Co náležející k češnictwí (ad pincernatum), ne wšak k užíwání číšníka samého, nýbrž nižších dwau šenků jeho, jmenuje se roku 1342 wes Klukowice w audolí swatého Prokopa čili Dalejském u Prahy. [62]) Roku 1248 zmiňují se čtyry *wsi lékařské* (villae medicorum), jakožto již od předků krále Wácslawa I wykázané lékařům w odměnu za služby při dwoře. [63]) Téhož krále *kojná*, jménem Nětka, požíwala dlauhý čas děděny we wsi Mlíkojedech, jakožto swé wýsluhy. [64])

Podobně jak dwůr krále byl také zřízen obzwláštní *dwůr králowny* české. I ona měla swé úředníky dworské těch samých názwů a s týmiž powinnostmi. Wýslowně připomínají se komorník a podkomoří králowny, číšník a podčeší, truksas, mistr kuchyně, maršálek a podmaršalčí, též písař králowny. [65]) Rowněž bylo

ad jus summi camerarii pertinebant. W listině od r. 1256 w Dobnerowých *Monum.* VI 26, 27.

[58]) Churomrtwy .. undecim homines nostros pertinentes ad beneficium dapiferum mensae nostrae. W listině od r. 1249 tamže p. 21.

[59]) Partem villae Nostli, quae ad nostram mensam spectasse noscitur ab antiquo. W listině od r. 1250 u *Erbena* 578.

[60]) Listina krále Jana od r. 1315 w archivu kapituly Pražské.

[61]) Dle listiny uwedené na str. 337 w notě 30.

[62]) W listině c. k. archivu dworského we Wídni.

[63]) Duas villas Lelcuo et Strelici, quae a felicis memoriae patre nostro dicebantur villae medicorum .. quas villas cum duabus aliis, scilicet Letin et Kbelnice, nostri contulerant praedecessores medicis, hac interposita conditione, ut quibusdam officiis regiis semper parati essent assistere et interesse; quam conditionem quia minus erant idonei adimplere, easdem IV villas, medicis praefatis sublatas propter eorum insufficientiam, quibusdam duobus servitoribus nostris donaveramus. *Erben* 564, 565.

[64]) Listina od roku 1235 u *Erbena* 413.

[65]) Wšichni po sobě w tomto pořádku jmenují se krom písaře w diplomatáři musejním dle kopie Pelzlowy.

Google

četné ostatní její komonstwo. K němu náleželi netoliko mladí synowé mnohých panských rodů (domicelli), nýbrž zwláště také slečny (domicellae, nobiles puellae), jimž služby při osobě králowny býwaly školau lepějšího žiwota. [66]) Králowny české bawily se i za těchto časů ještě pěknými ženskými pracemi. Letopisec Zbraslawský chwálí w tom ohledu jmenowitě králownu Gutu, manželku Wácslawa II, kterak wždy pilně hleděla práce, a nedala zaháleti i pannám swým, nýbrž jedné dala tkáti, jiné šíti, a we wšem tom byla jim sama učitelkau. Dcera její Elška, potom manželką krále Jana, byla záhy následownicí příkladu matčina. [67])

Statky sprawowané pro králownu od úředníků jejích měnily se mnoho; záležely[t] we wěně, které každý král dle okolností wykázal swé manželce, což po smrti jeho býwalo také wdowským bydlem jejím. Králowně Kunigundě, choti Otakara II, náleželo mezi jiným k. p. město Mělník, [68]) králowně Gutě wykázal manžel její Wácslaw II za wěno nějaké statky w kraji Hradeckém; [69]) později pak (1291) jmenuje se Lysá s příslušnými statky co náležející k stolu jejímu. [70]) Druhé manželce swé, Alžbětě polské, odkázal Wácslaw II 20.000 hřiwen stříbra, ku kterým druhý manžel její, Rudolf rakauský, přidal opět 20.000 hřiwen, a Alžběta dostala w obojí této summě dohromady Hradec nad Labem, Mýto, Chrudim a několik jiných králowských měst w zástawu, což byl počátek odtud stále tak nazwaných měst wěnných. [71])

W porownání se staršími časy wyznačowal se dwůr králowský třináctého století wětším zewnějším leskem a nádherau, která ani w pozdějších časích nikdy nebyla přewýšena. Zwláště

[66]) O dworu králowny Kunigundy píše pokračowatel Cosmy (p. 444): Curia dominae reginae et familia ejus, quae ad magnam numerositatem creverat tam in domicellis nobilium quam in domicellabus.

[67]) *Chron. Aul. R.* 55. 200.

[68]) (Regina Cunigunda) venit in Mielnik civitatem, quae specialis ejus erat. *Cosmae Cont.* 445.

[69]) *Codex Regiomont.* N. 63.

[70]) Mezi jiným: Lacum sub Lissa, vulgo dictum thonie, de quo .. in piscibus providebunt nostrae mensae singulis annis in quatuor aequivalentia talentorum. W listině archivu Jindřichohradeckého r. 1291, kterau Guta některé tamější statky wysazuje práwem zakupným.

[71]) *Chron. Aulae R.* 150, 176.

Digitized by Google

za Přemysla Otakara II a Wácslawa II snažil se dwûr český patrně, přewýšiti w tomto ohledu wšecky jiné dwory swého sausedstwa, jsa netoliko středištěm bohatstwí a slávy wlastní země, nýbrž i wábiwým místem rozkoše pro hosty z blízkých i wzdálených zemí wûkol, kterých neustále welký počet přijížděl a odjížděl. O králi Otakarowi nenachází sauwěký letopisec [72]) dosti slow, aby wypsal štědrost jeho w darowání cizích knížat a pánû jej nawštěwujících, zlatem, stříbrem, oři, prsteny, rauchy skwostnými; četnau čeleď panskau a rytířskau i nižší, která jej každodenně prowázela, a nádheru w oděwích jejích zlatem se třpytících, kterými ji král podělowal dwakrát za rok; [73]) též skwostnost nádob při stole králowském, na němž misky weskrz byly z čistého zlata a stříbra, umělým dílem zhotowené, pro každé jídlo obzwlášť, jakkoli se jich přinášelo bez počtu. Poselstwí z cizích zemí přijížděla do Prahy za jeho panowání bez počtu. Zwláštní podiwení spûsobili wyslanci chána tatarského, kteříž s ubezpečowáním o přátelském smýšlení pána swého přinesli dary králowské, welmi wzácné, a jsau rowněž zase poctěni a wyprawení s dary drahými. [74])

Podobně wypisuje nám we wšech těchto ohledech i letopisec Zbraslawský dwûr krále Wácslawa II. Jeho wšak mezi cizími nawštěwowateli zajímají zwláště osoby duchowní, jichžto prý jak řeholníkû rozličných řádû tak swětských každodenně mnoho přicházelo z Italie, z Francauz, ze wšech krajin Německa, a zase z Rusi, z Pruska, z Řecka, z Uher a z končin pomořských; mnozí prý mezi nimi, ježto sobě wausû neb wlasû nechávali růsti, a čítali u přítomnosti krále mši dle liturgie řecké, někdy také w řeči slowanské. I z nich žádný nebyl od krále propuštěn bez daru. [75])

[72]) *Continuator Cosmae* 428—430.

[73]) *Francisci Chron.* 24.

[74]) Tamže.

[75]) *Chron. Aulae R.* 116. — O cizincích, jak rozličných národû widíni býwali při dwoře krále Wácslawa, wyprawuje nám opat Zbraslawský následující případ, který za jeho času musil spûsobiti welké podiwení: Jednoho času (asi r. 1294) přišli jsau prý do Prahy tři jinochowé, kteří, poněwadž mluwili mezi sebau řečí nikdy prwé neslýchanau, drženi jsau za

Obyčejné weselosti dworské byly hlučné hody a tance, při nichž hudebníci rozličných nástrojů i zpěwáci obweselowali společnost, a kejklíři (joculatores) prowozowali rozličná swá umění.[76]

příchozí z krajů welmi dalekých. Některým wšak byli podezřelí, aby neobmýšleli nějaké lsti; a poněwadž se ani z řeči ani z obyčejů jejich nic nemohlo wypátrati, jsau zajmuti a odděleni od sebe, aby snad aspoň některý z nich, kdyżby druzí newěděli, staw jejich prozradil. Jeden z nich, který se zdál býti wznešenější, w tomto oddělení od druhých slušně we wšem se chowal, a jedl a pil s osobami, které jej měli pozorowati, wšecko, co mu bylo předloženo, wesele; druzí dwa ale po několik dní nic jísti ani píti nechtěli, nýbrž jakýmisi wztesky, u nás neobyčejnými, zármutek pro wzdálení třetího towaryše na jewo dáwali. Když pak ani tímto spůsobem ničeho o jich rodu neb wlasti zwěděti se nemohło, předstaweni jsau samému králi Wácslawowi; kterýž přijaw je milostiwě, nařídil swému hofmistrowi králowskému, aby je wším, čeho by potřebowali, opatřil w hojnosti. Potom dal král powolati wšecky, kteří znali rozličné jazyky, a kteří za swých let zjezdili wšecky končiny swěta, zdaliby s jinochy promlauwajíce něčeho seznati nemohli. Oni ale, uslyšewše jejich skřeky a znamenawše jejich mrawy, wšichni diwili se a wyznali, že nikdy dotud takowých lidí newiděli. Pročež král toho, jemuž druzí prokazowali čest, dal jakožto schopnějšího učiti latinsky; a tak po některém čase, když tolik se naučil, rozmlauwal s ním sám, táže se po jeho rodu a příčinách jeho pauti. Tu prý jinoch dal asi tu odpowěd: Jsem z rodu jistého krále zámořského; ale zlá příhoda mě přiwedla k tomu, že jsem přišel do této země. Neboť otec můj měl sauseda jistého krále, který jemu a králowstwí jeho byl nepřítelem. Jednoho času tedy otec můj sebral pole, a chtěl ku pomstě wtrhnauti s welkau mocí do země swého sauseda, mne pojaw s sebau. Když jsme ale na lodích pluli přes moře, najednau strhla se welká bauře, a ztroskotala naše lodě, tak že wšichni i s otcem mým tudíž utonuli, jen já s málo jinými zanešeni jsme ke břehu nám neznámému; a když jsme wystaupili z lodí, nikoho jsme nenašli, kdożby nám cesty k nawrácení se do naší země dowedl ukázati. Tedy já s těmito dwěma služebníky wydal jsem se na cestu po swětě, až jsem po mnohých oklikách přišel, ó králi! ke dworu twému. Toto král Wácslaw uslyšew, podiwil se welice, a poctiw jej i s druhy jeho hojnými dary, propustil je, aby se wrátili do swé wlasti. Opat Zbraslawský dokládá o obyčejích těchto jinochů: Emittunt voces tenues satis atque feroces; sunt in currendo brutales, sunt comedendo; utuntur vino; carnes quoque more lupino non coctas comedunt; et quod de virgine, credunt, natus cunctorum sit salvator populorum. *Chron. Aul. R.* 104—106.

76) Tak wypisuje opat Zbraslawský ku př. weselosti při sjezdu Wácslawa II s císařem Rudolfem w Erfurtě a při příjezdu wéwody Rudolfa, swata Wácslawowa, do Prahy (pag. 75, 77). *Joculatores* uwodí se ku př. w listině od r. 1253 u *Erbena* 610.

Digitized by Google

Turnaje, za Wácslawa I nejprw zawedené, byly i za Otakára II we welkém oblíbení. [77])

Největší nádhera dworu a celé země wystawowala se na odiw při slawnosti korunowání krále, která nastaupila na místo někdejšího posazowání na knížecí stolici, co se totiž důstojenstwí knížecí proměnilo w králowské. Ponejprw byla slawnost nastolení wlastně opominuta při nastaupení krále Wácslawa I, poněwadž předešlí králowé, Wratislaw, Wladislaw a Přemysl, před dosažením koruny králowské byli již knížaty. Tehdáž asi snad byla opowržena starožitná kamenná stolice na hradě Pražském a mošna i střewíce Přemysla oráče w komoře králowské na Wyšehradě, jichž se wíce nepotřebowalo. Zdá se aspoň, že zawržení starého obyčeje při nastupowání knížat spůsobilo jakýsi zlý dojem na lid, který se dlauho pamatowal. [78])

Nowý obřad korunowání byl wlastně církewní. Význam jeho byl obdržení milosti božské pro nowého panowníka ku posile w prácech králowských; pročež se we středním wěku často nazýwal i swátostí. [79]) Králowé čeští přijímali pomazání swatým olejem a wsazení koruny na hlawu swau od arcibiskupa Mohučského, jakožto metropolity Čech a Morawy, který za to dostáwal ustanowené pocty 100 hřiwen čistého zlata. Slawnosti pak s obřadem tímto spojené slaužily za posledních Přemyslowců ne tak ke smyslnému představení jednoty mezi národem a králem co hlawau jeho, jak k roznešení sláwy mocnářowy po wšech zemích okolních; jejichž knížat i wznešenějšího obywatelstwa hleděno proto co nejčetněji shromážditi k oslawení tohoto skutku.

Širší wypsání máme ze 13. století toliko o korunowání krále Wácslawa II od opata Zbraslawského, jakožto očitého swědka. Byla to zajisté slawnost, jíž se w tom spůsobu ne-

[77]) *Chron. Aulae R.* 31.

[78]) Za jakýsi ohlas nepříznivého obecného mínění o korunowání krále Wácslawa I powažuji slowa Dalemilowa (pag. 136, 137): Potom sě kněz koronowa, i tiem wšiu swú čest osnowa;... jakž sě na králowstwo swěti, je sě swým rodem styděti atd.

[79]) Regalis unctionis sacramentum. *Chron. Aulae R.* p. 119.

Digitized by Google

rownala welkolepostí žádná jiná předtím ani potom, kromě snad korunowání předka a otce jeho Přemysla Otakara.

K wůli náležitému připrawení wším potřebným byl čas slawnosti welmi záhy napřed ustanowen, aby se nic důležitého neopozdilo. Předewším wyprawení jsau slawní poslowé ke dworu papežskému, aby wyžádali ku předsewzetí králowu zwláštního apoštolského požehnání od nejwyšší hlawy církwe, tehdáž papeže Bonifacia VIII. Poslowé nawrátili se s žádaucím pořízením a s listem apoštolským, jímž opatowé Heidenrich Sedlecký a Konrad Zbraslawský, řádu Cistercienského, dostali moc, aby na místě swatého otce udělili wšeobecné rozhřešení králi Wácslawowi i manželce jeho Gutě, aby prosti jsauce wšeho hříchu a církewních trestů, w něž by snad byli upadli, mohli hodně přijmauti králowské pomazání. Druhého poselstwí do Říma bylo wšak zapotřebí z příčiny arcibiskupa Mohučského Gerharda, který se tehdáž nacházel w suspensí a interdictu, pročež nemohl tak důležitého církewního skutku, jako korunowání krále, předsewzíti. Na snažnau žádost krále Wácslawa dal se wšak papež Bonifacius pohnauti, že sňal s arcibiskupa tresty církewní na jeden den, we který by práwě mělo býti korunowání, tak aby jen toho dne směl konati služby boží. Nyní wyjeli teprw četní a hbití poslowé na wšechny strany s pozwáním od krále Wácslawa ku knížatům okolním a ku panstwu jejich ano i k obywatelům měst, aby se wšichni co milí hosté dali najíti k weliké jeho slawnosti. Kupci a jiní jednatelé králowi měli zatím poručeno nakaupení zásob wšelikých potřebných wěcí pro očekáwané množstwí lidí w nejwětší hojnosti, což dílem musilo se státi ze wzdálených zemí.

Pozwání krále českého mělo nejskwělejší účinek. Ze sausedních knížat přijeli s welkým a slawným průwodem wéwoda rakauský Albrecht, bratr manželky králowy, Boleslaw wéwoda Swídnický, Jindřich Hlohowský a wéwodowé Opolští ze Slezska, Herman a Otto „se šípem" markrabí Brandenburští, Fridrich markrabí mišenský, arcibiskup Burkart Magdeburský, biskupowé krom Pražského (Řehoře) Dětřich Olomaucký, Albrecht Mišenský, Jindřich Kostnický, Petr Basilejský, Frisinský, Jan Krakowský a Lübecký. Počet hrabat, pánů, rytířů a jinak nazwané šlechty

Digitized by Google

swětské z rozličných zemí, též opatů rozličných řádů řeholních, proboštů, přeworů, děkanů, kanowníků a jiného kněžstwa z Čech a odjinud byl nesmírný. Písař pícní při dwoře králowském, který tehdáž zapisowal wydání píce pro wšecky tyto hosty králowy, wypočetl, že jich přijelo o 191.000 koních. Město Pražské, jakkoli se sauwěkým zdálo býti weliké, neobsáhlo tohoto množstwí lidí; ulice zaužili a stěsnily se přicházejícími zástupy; [80]) pole wůkol byla plna stanů přebýwající w nich čeledi rytířské.

Korunowání samo stalo se w neděli swatodušní, která připadala na druhý den měsíce Června (1297). Král i králowna Guta přijali oba zároweň nejprw swěcení a pomazání, potom korunu, žezlo a jiné ozdoby králowské před hlawním oltářem sw. Wíta w kostele Pražském při slawných službách božích, které konal arcibiskup Mohučský, prowodín ode wšeho sboru ostatních biskupů přítomných a jiného duchowenstwa. Zwučné chwalozpěwy kněžstwa zawzněly přitom, a ples shromážděného lidu, wznešených i sprostých, rozšířil se wůkol woláním: Zdráw buď král Wácslaw! prozpěwowáním, wýskáním a poskakowáním a jinými nezřízenými zjewy radosti.

Po korunowání byla welká tabule králowská. K tomu byl w lukách při řece Wltawě w místech nynějšího Smichowa [81]) pro wznešenější hosty zbudowán weliký palác, ačkoli jen k té potřebě, nicméně důkladně stawený z klád tesaných a se skobami železnými, něco wywýšený nad zem, tak že wchod do něho byl po stupních. Wnitř i zewnitř bylo celé toto stawení potaženo drahými sukny rozličných druhů a barew, která byla prokládána rozmanitými ozdobami ze zlata, ze stříbra a z drahých kamenů. Náčiní tabule králowské skwělo se jak nádhernau tak umělau přípravau. Okolo paláce stolowali nejspíš pod nebem ostatní nesčíslní hosté. O welkém nákladu těchto hlučných a

[80]) Ad praesentiam tam inaestimabilis multitudinis magnitudo civitatis Pragensis minoratur; platearum latitudo angustatur, omnis locus amplus hic constringitur et artatur. *Chron. Aulae R.* p. 123.

[81]) Opat Zbraslawský wyznačuje jen místo „inter montem Petrinum et ripam fluvii Wltauiae in loco campestri, plano et amoeno. Zřetelněji wykládá to Beneš z Weitmile (p. 206): in loco campestri inter montem Petrinum et villam Zlechow super ripa fluminis Multaviae.

Digitized by Google

skwostných hodů dáwá nám opat Zbraslawský za příklad; že jen za wejce wydáno 800 těžkých hřiwen stříbra, a za led potřebný k ochlazení wína 24 hřiwen. Krom nápojů naléwaných při tabuli samé, byly také pro obecný lid we městě na prostranném Nowém tržišti udělány studně, z nichž teklo wíno, tak že každý sobě natočiti mohl dle libosti.

Město bylo w čas slawnosti okrášleno rowněž pěknými látkami rozwěšenými po domích, jakož i w noci oswíceno mnohými swětly. Wšecko lidstwo bawilo se po celý den korunowání wšemi možnými spůsoby radowánek w pestré směsici po wšech ulicích a jiných prostranstwích, tak že na každém místě objewowalo se jinačí diwadlo. Páni a rytíři prowozowali kolby, obecný lid tance, onde prý spůsobem českým, onde německým, někde také zápas pěstmi neb běhy o záwod s obnaženým tělem. Bubny a trauby i píšťaly, dudy, hausle a jinačí rozličné nástroje hudební ozýwaly se. Též prowozowači wšelijakých umělostí a kejklů wyráželi diwáky, jeden zpíwaje, druhý odříkáwaje báseň, [12]) třetí prowozuje skoky umělé, čtwrtý chodě po rukau. I tehdáž ostatně bylo w tlačenici a shonu lidstwa potřebí pilně hleděti na měšec, poněwadž i zloději hledali swé příležitosti.

Jak při korunowání obecná weselost, tak se zračil smutek národu při pohřbích králowských. Wypsán jest nám poněkud šíře práwě také jen pohřeb krále Wácslawa II, zemřelého roku 1305 dne 21. Čerwna. Hned po smrti králowě začalo se čtení mší za duši jeho od duchowních osob, od něho samého k tomu dožádaných. Mezitím bylo tělo králowské s líbáním a objímáním od jeho wěrných zmyto teplau wodau, do níž mísily se slzy z očí jejich, pak oděno w nejslawnější šaty králowské, tytéž, we kterých byl někdy korunowán; na hlawu wsazena koruna; žezlo a zlaté jablko wloženo do rukau, prsten nawléknut. Pak položen byl král na máry w síni, jejíž podlaha byla pokryta skwostnými čalauny a sukny; načež kněžstwo, jeden zástup

[12]) Opat Zbraslawský rozeznáwá: hic scit *cantare*, quidam carmen *recitare*. Býwalli asi lid český bawen při takowýchto příležitostech básněmi, oslawujícími weliké skutky předků, jaké obsahuje k. p. rukopis Kralodworský, kteréž se sotwa hodily k zpíwání, ale owšem k odříkáwání?

s druhým se střídajíce, wykonáwali při něm vigilie a služby za zemřelé.

Nazejtří po smrti krále (22. Čw.) konán byl průwod úmrtní, jejž opat Zbraslawský, tehdáž co prostý mnich, pozorowal, jak se zdá, někde blízko kláštera Dominikanského u sw. Klimenta nedaleko mostu; pročež nám jej teprw od tohoto místa wlastně wypisuje. Zde, před domem tehdáž mistra Konrada zlatníka, stálo weliké množstwí lidu lkajícího a očekáwajícího, aby widěli nésti ostatky swého pána milowaného. Tu mezi dlauhými zástupy kněžstwa zpíwajícího a wšak přitom pro slzy se zamlčujícího neseny jsau máry od předních a nejwzácnějších pánů zemských. Při pohledu tom žalost wšeho lidu hlasitě se rozléhala pláčem a kwílením bez míry. Jedni prý jako zmateni běhali, jiní drali oblíčeje neb trhali sobě wlasy; i dítky po ulicích běhaly hořce plačíce. Tak nosilo se tělo králowské od kostela ku kostelu, a wšude wykonáwaly se služby za zemřelého; konečně, poněwadž sobě za poslední odpočinutí byl wywolil zalíbený klášter Zbraslawský, wsazeno jest na loď asi w dewátau to jest nynější třetí hodinu odpoledne. Nesčíslné množstwí lidu, s mladým králem Wácslawem III a dworem jeho, prowodilo i tam králowskau rakew; kdež přijata jest od sboru klášterského a wnešena do kostela. Přes noc střídali se mniši we hlídkách a zpíwání žalmů u mar. Ráno pak dle žádosti nebožtíka četl Konrad opat Zbraslawský slawnau mši černau a držel exequie dle obyčeje řádu Cisterciensкého; načež wloženo jest tělo do krypty stojící uprostřed swatyně. Kamenná socha ležící nad hrobem slaužila dle obyčeje za pomník.

4.

Duchowenstwo Pražské.

a) Biskup, kapitula a žákowstwo kostela Pražského.

Proměny, které se staly během 13. století we wěcech církewních, záležely celkem w rozmnožení ústawů, bohatstwí a práw, wůbec w rozšíření moci duchowenstwa, jak w zemi wůbec,

tak zwláště we hlawním městě českém. Přízniwý duchowenstwu wýpadek rozepře mezi králem Přemyslem I a biskupem Ondřejem přispěl k tomu we mnohých ohledech welice.

Za následek powolnosti, ku které král Přemysl konečně přinucen byl w této rozepři, musí se powažowati přede wším nowý spůsob wolení biskupů Pražských, který se od jeho času bez odporu a bez přerušení zachowal. Biskup Pražský nebýwal odtud již wolen na sněmích ode wšeho panstwa a duchowenstwa, nýbrž wýhradně od kapituly kostela Pražského. Saudíc dle spůsobu, kterým při sklonku panowání krále Jana zwolen byl biskup Arnošt (1343), počínala si kapitula při tomto wolení, nelí obyčejně aspoň často, tak, že dala plnau moc několika osobám ze swého prostředka, ku př. třem, aby wolili na místě celého sboru (electio per compromissum). Wolenci tito (compromissarii) wzdálili se k tomu cíli od ostatního shromáždění, aby se jednosworně usnesli o osobu, která by měla býti zwolena. Usnešení jejich musilo se státi na nejdéle, coby dohořela swíčka, která se rozswítila při wzdálení se jich ze sboru; sice prošlo jejich opráwnění. [33])

Jméno zwoleného biskupa bylo hned po wykonání wolby tímto spůsobem ohlášeno duchowenstwu i lidu w kostele kathedralním, w jehož ambitu, w kapli sw. Ducha, odbýwalo se wolení; načež zpíwáno slawné Tě boha chwálíme. Wolení musilo wšak dále býti předloženo ke stwrzení arcibiskupu Mohučskému, jakožto metropolitowi, kterýž měl skaumati, zdali se stalo w předepsaném spůsobu a se zachowáním církewních zákonů o spůsobilosti k úřadu biskupskému. K tomu cíli musila netoliko kapitula učiniti obšírnau zpráwu písemnau o wšem, co se při odbytém wolení přihodilo, nýbrž dle prawidla měl se zwolený zároweň osobně předstawiti arcibiskupowi, leč jestliže kapitula dosáhla toho swým poselstwím, že arcibiskup dal moc ke zkaušení wolby na swém místě jinému, bližšímu biskupu. Tím spůsobem byl za poručníkowání Otty Brandenburského biskup Tobiáš, dříwe pak již i předchůdce jeho biskup Jan III (roku 1258) stwrzen od Brunona biskupa

[33]) Tak wypisuje se spůsob wolení biskupa Arnošta we zpráwě kapituly samé od r. 1343, jejíž original zachowal se w archivě kapitolním.

Digitized by Google

Olomauckého. Po obdrženém stwrzení následowalo wyswěcení na biskupstwí, které obyčejně wykonáno bylo ode tří biskupů jiných, někdy w Praze samé, obyčejněji wšak w jiném místě. Tak byl biskup Mikuláš za krále Wáclawa I swěcen w Římě (1240), biskup Jan III we Wídni, náležející tehdáž Otakarowi (1258), biskup Tobiáš w Brně (1279), později biskup Arnošt ze zwláštních příčin zase w Římě (1343). Stalo-li se swěcení w cizině, tehdy držel biskup při nawrácení swém slawný wjezd do Prahy. Duchowenstwo i měšťanstwo uwítalo jej w processí s korauhwemi a s ostatky swatých, se zpěwy a wšeobecným plesáním; načež w kostele swém posazen jest ponejprw na biskupskau stolici. Skwostné a hlučné hody zawíraly slawnost. [84])

Ačkoli dle řádu tohoto nenáleželo králi českému wlastně žádné zákonné účastenstwí při wolbě, býwal wplyw jeho přitom nicméně aspoň tak weliký, jako za časů wolení biskupů na sněmích. Nebo kapitula při práwě swém wolebním, podobně jako jindy sněmowé, řídíwala se ochotně předběžným náwrhem králowým; jen že nyní jistě saukromý takowýto náwrh stáwal se obyčejně již s náležitým ohledem na zákony kanonické, ježto se přestaupiti nesměly. [85])

Udělowání investitury biskupu od krále, zawedené při dosazení biskupa Daniele II (1197) místo někdejší investitury císařské, pominulo welmi záhy. Předce wšak potkáwáme se později ještě aspoň s jistau formau tohoto obřadu, ačkoli není nám dosti jasné, zdali zachowáwána byla při každém dosazení nowého

[84]) Dokladů na to wše podáwají *Cosmae Contin.* p. 370, 391, 430—435, *Franciscus can.* u Pelzla a Dobrowského p. 61, 62. u Dobnera Tom. VI pag. 290 a *Beneš* p. 205, 281.

[85]) Dá se to sauditi z wyprawowání kanowníka Františka o wolení biskupa Řehoře, nástupce Tobiášowa z Bechyně, p. 66: Quo defuncto rex Wenceslaus dominum Johannem fratrem suum bastardum et non legitimum, praepositum Wissegradensem, nitebatur ad episcopatum promovere, quod facere non potuit sine papali dispensatione. Sed dominus Johannes, Saccensis praepositus, consuluit domino regi, ut dominus Gregorius decanus Pragensis, qui tunc erat sexagenarius, in episcopum promoveretur, sub hac spe, ut post discessum ipsius praefatus frater regis promoveretur. Sed Deus aliter ordinavit, quam homo cogitavit, quia ille citius, existens juvenis, decessit, quam antiquus.

Digitized by Google

biskupa, když toho okolnosti dowolowaly, či bylali to jen zwláštnost, wymyšlená od krále Wácslawa II při nastaupení biskupa Jana IV (1301). Král totiž darowal stwrzenému biskupu netoliko skwostný prsten zlatý se smaragdem w ceně 900 hřiwen stříbra, který jemu dle obyčeje nawléknut jest při swěcení od biskupa wyswěcujícího, nýbrž přítomen jsa we slávě králowské s panstwem swým při této slawnosti, odbýwané tehdáž w kostele Pražském, odewzdal nowému biskupowi žezlo a pozlacené jablko s křížem na znamení udělené jemu moci swětské a titulu knížecího, jehož pokud známo užíwal od krále prwé již biskup Tobiáš. Po skončené slawnosti kostelní jel král na koni wedlé biskupa, oděného w pontifikalie a majícího infuli na hlawě, s celým urozeným komonstwem až ke dworu biskupskému, kdež pojaw koně jeho za uzdu uwedl jej wraty s blahořečením. K hodům zde připraweným byl král přispěl třemi wozy zwěřiny z lesů králowských. Krom četných a wznešených hostů swětských i duchowních byli přitom i chudí častowáni w hojnosti. [86])

Pokud známo, pocházeli wšichni biskupowé Pražští od času panowání Wácslawa I až do nastaupení Karla IV netoliko ze sboru kapituly Pražské, nýbrž byli wesměs také rodilí Čechowé. [87]) Pět posledních pocházelo wesměs ze šlechtických rodů, totiž dwa Janowé z Dražic (III a IV), Řehoř ze pánů Zajíců z Waldeka, Tobiáš z Bechyně a Arnošt z Pardubic. Naproti tomu byl biskup Mikuláš, zwolený roku 1240 za panowání krále Wácslawa I, docela nízkého rodu, z Újezda na Malé straně Pražské.

Zemské statky, náležející k biskupstwí Pražskému, jsauce již od nejstarší doby welice rozsáhlé a w rozličných krajinách země české různo rozloženy, dají se, pokud o nich máme wědomost asi za panowání krále Wácslawa I, přehlédnauti dle desíti hlawních skupení, w nichž nacházely se nejhaušť pohromadě: 1. okolo hradu *Raudnice*, nejoblíbenějšího sídla biskupa Jana IV z Dražic, četné wsi w nynějším kraji Rakownickém při Labi i

[86]) Dosti obšírné wypsání této slawnosti podáwá kanowník František p. 61, 62.
[87]) Biskupa Jana III nazýwá pokračowatel Cosmy s pochwalau „facundissimum in eloquentia utriusque idiomatis, Bohemici et Latini", p. 427.

Digitized by Google

w Litoměřicku mezi městy Litoměřici a Austím; 2. w nejbližším okolí Prahy na lewém pobřeží Wltawy, kdež ku př. obojí *Chuchle* již we prwní polowici 12. století jmenují se co náležející k biskupstwí; 3. různé statky na rozhraní nynějších krajů Rakownického a Beraunského w krajině mezi *Křiwoklátem* a *Zdici*; 4. w Plzeňsku okolo *Rokycan*, ježto se již roku 1110 připomínají co wes s dworem biskupowým; 5. statek *Příbram* (praedium dictum Pribram), jejž kaupil biskup Ondřej okolo roku 1216 od kláštera Tepelského, [88]) to jest nynější město toho jména, wýnosnější za nástupců jeho, kteříž se účastnili w dobýwání stříbrné rudy později zde nalezené; [89]) 6. w Klatowsku *Týn Horšůw* čili *Biskupůw* s příslušenstwím welmi rozsáhlým; 7. *Týn Wltawský* rowněž se statky rozsáhlými w Budějowicku, Táborsku i dílem sausedním Pracheňsku; asi snad teprw od času krále Wácslawa I náležel k nim také někdejší župní hrad Bechyně; 8. hrad *Chýnow* w Táborsku, nepochybně též teprw asi toho času nabytý, jakožto někdy župní; 9. četné a rozsáhlé statky na rozhraní mezi nynějším Táborskem, Čáslawskem a jižním cípem Kauřimska, kdež náležely biskupowi co přednější místa zejména *Štěpanow* a *Řečice Červená* čili *Biskupowa* s mnohými příjmy ze saudu, trhu, cla a berně župy Řečické, též kostely we *Křiwsaudowě*, w *Heralci* a we *Wyskytné;* 10. nynější město *Brod český*, čili jak se tehdáž nazýwalo, *Brod biskupůw*, [90]) s 12 neboli wíce wsemi s ním pod jednu spráwu náležejícími, k nimž počítala se snad asi co nejbližší ku Praze wes *Kyje* u Hlaupětína. [91])

[88]) Za 300 hřiwen stříbra. *Erben* 266.

[89]) Roku 1311 postaupil měšťan Pražský Konrad ze Příbrami společně se syny swými biskupstwí Pražskému „huttam, quam in fundo episcopali ibidem in Pibrano suis sumptibus et expensis construxerunt.“ *Orig. arch. capit. Prag.*

[90]) Brod episcopale. Wiz Palacký: *Über Formelbücher* II. 210.

[91]) W rozepři, která se strhla mezi biskupem Janem IV a p. Hynkem Berkau z Dubé, purkrabím Pražským, při sklonku panowání Wácslawa II (asi r. 1304), žaluje biskup Jan, že mu pán tento zpustošil „Brodam forense oppidum nostrum et XII villas ad ipsum spectantes.“ Palacký *Formelb.* II. 17. — *Kyje* jmenují se co biskupská wes w listině kapitoly Pražské r. 1306.

Digitized by Google

Wšichni biskupowé od času krále Wácslawa I až do nastaupení Karla IV hleděli rozsáhlé toto jmění ještě rozmnožiti prospěšnými kaupěmi neb směnami a zwelebiti wšelikým jiným spůsobem.

Biskup Jan III, jak již na jiném místě wyprawowáno, kaupil od kláštera Kladrubského *Zbraslaw* se wším příslušenstwím w rozkošném okolí, které ale brzy nato zalíbilo se i králi Otakarowi II. Biskup postaupil jemu dle smlauwy o to mezi nimi zawřené roku 1268 *Zbraslawi*, *Záběhlic* i obojí *Chuchle*, téhož pak času i několika wsí náležejících ke statkům Wltawskotýnským pro jinau jeho potřebu. [92]) Za obojí upsány jsau jemu w náhradu statky pohromadě ležící blíž Laun na hranici mezi Rakownickem a Žateckem, totiž *Slawětín* trh a wsi *Wršowice*, *Obora* a połowice *Blšan* se příslušenstwím. [93])

Dílem wšak ale, jak se zdá, nebyl zápis králůw zauplna uweden we skutek; dílem pak následowala ještě některá další odcizení statků od biskupstwí, za něž se s náhradau welmi dlauho odkládalo. Král Otakar připojil k nowě nabytému wenkowskému sídlu swému na Zbraslawi ještě wíce jiných wsí biskupských, prwé Kladrubských, ježto se we smlauwě roku 1268 nejmenují. [94]) Též dal si postaupiti wsi *Lašowic* u Křiwoklátu, kterau nejspíš přiwtělil k tomuto hradu korunnímu; dále wsí *Wracowa* a *Bezděkowa* w té samé krajině blíž Unhoště, kteréžto dal měšťanům Beraunským; konečně wyžádal sobě na biskupu Janowi také hrad *Bechyni* a něco málo jiných wsí u něho na blízce krom prwé již postaupených. [95]) Později odňal král Wácslaw II biskupstwí Pražskému *Zdice*, *Baworyni* a *Černín* u Berauna, a přidal je k městu tomuto, od něho nowě wysazenému. Teprw za příležitostí, když se jednalo o založení kláštera Zbraslawského, wymohl sobě biskup Tobiáš od Wácslawa II dostatečné náhrady za wšecky tyto postaupené statky. Krom Wršowic a Obory, odewzdaných skutečně

[92]) Totiž: *Wesce*, *Tukleky*, *Hosty*, *Daubrawici*, *Netěchowice*, *Nuzice*, *Hodonice* a *Wranow*.

[93]) Listina kapituly Pražské.

[94]) Totiž *Lipenec*, *Žabowřesky* a wsi nyní zmizelé *Widim* a *Sádowé*.

[95]) Totiž rybáře a mlýny i přiwoz u *Řeky* (?) na Lužnici a polowici wsi *Hwoždan*.

Digitized by Google

hned za Otakara, dostal totiž znamenitého rozmnožení statků přislušících ke *Brodu*, k *Štěpanowu* a k *Raudnici* i s některými wsemi odtud blíže ku Praze ležícími w kraji Rakownickém. [96])

Biskup Tobiáš prodal od hospodářstwí čili wládařstwí Wltawo-Týnského (villicatio Thinensis) wsi *Řepeč* a *Bečice* Jindřichowi z Přibenic (1283), [97]) a kaupil naproti tomu k Raudnici *Wodochody* od řádu Templářského (1294). [98]) Od něho, jenž byl řídil biskupstwí we zlých časích za Otty Brandenburského, učiněno jest mnoho k dobrému opatření statků biskupských proti nepřátelským útokům. Kostely w Raudnici, w obojím Týně, w Rokycanech, w Řečici, we Štěpanowě, Křiwsaudowě, Wyskytné a Heralci jsau ohraženy. [99])

Biskup Jan IV učinil roku 1307 směnu s panem Jindřichem z Rosenberka, kterau postaupil jemu jmění biskupského u *Sepekowa* blíž Milewska a wsí *Radimowic* a *Čelkowic* we blízkém okolí nynějšího města Tábora, a obdržel za ně hrady *Křiwsaudow* a *Heralec* s přislušenstwím w sausedstwí starších statků biskupských w té straně.[100]) W pozdější době swého biskupstwí kaupil roku 1331 od krále Jana hrad *Heršlein* we Klatowsku ke zboží Horšowo-Týnskému, k jehož wyplacení prodal Wršowice. [1]) Roku 1335 kaupil od pánů z Bergowa hrad *Supíhoru* čili *Geyersberk* (nazýwaný odtud také Horau Biskupowau) w Litoměřicku blíž hranic zemských u Chlumce se wsemi *Soběchleby*, *Mariowem* a *Unčínem*, k jehož lepšímu opatření příjmy pro snadnější obranu proti nepřátelským útokům nabyl roku 1337 wíce jiných

[96]) Ke Brodu asi totiž wes *Bylany* w Kauřimsku, k Štěpanowu *Rataje*, *Mirošowice*, *Smilowice*, polowici wsi *Aušic* (Vozicz?) a mlýn s rybářem w *Ledecku* (Redecz?), wše pohromadě w Kauřimsku; k Raudnici *Hnéwice* čili Hněwčice, *Radbice*, *Záluží*, *Mnetěš* (Yneres?) a *Chržín* (Ohirschin?), *Dobřín*, *Koslowice* a *Černuc* (Chernua); krom toho blíž ku Praze *Lobeč* a třetí díl wsi *Železné* mezi Unhoští a Beraunem. *Orig. arch. S. Wenceslai.*

[97]) Listina w archivu Třeboňském.

[98]) Listina archivu kapituly Pražské.

[99]) *Series episcoporum.* Scriptt. rer. Boh. II 439.

[100]) Listina kapituly Pražské.

[1]) Listina kapituly Pražské.

Digitized by Google

blízkých wsí s twrzí w *Tuchomyšli* čili *Schönfeldě* [2]) směnau s klášterem Raudnickým, jemuž za to postaupil rozličných wsí biskupských we krajině mezi Litoměřici a Austím i w Rakownicku, též s podacím farního kostela sw. Wojtěcha w předměstí Litoměřickém. [3]) Od biskupa tohoto dostalo několik důležitějších míst na statcích biskupských, ježto posud byla pauhými trhy, ponejprwé práw městských, a byla ohražena zdmi. [4]) W Raudnici založil klášter řeholníků sw. Augustina, wystawil nákladný kamenný most přes Labe a při něm špital pro chudé.

Nástupce Janůw, Arnošt, prwní arcibiskup Pražský, nabyl w sausedstwí starého biskupského zboží u Příbrami roku 1347 polowice hradu a města *Rožmitála* se wsemi a jiným příslušenstwím, postaupením od pana Sezemy z Rožmitála, který přijal za to biskupské statky w *Počedělicích*, *Oboře* a *Weltěžích* blíž Wršowic u Laun a wes *Wtelno* w Žatecku pauze ku požíwání do žiwota. [5])

Biskupu Pražskému náležel i w tomto čase tak jako za nejstarší doby také desátek w celé jeho dioecezí, jak dalece nedostal se již rozličným spůsobem we jmění jiného duchowenstwa neb místních kostelů. Desátek tento biskupský byl wšak neznámým spůsobem buď docela, buď aspoň z části obrácen w peněžitau dáwku, která se wybírala dle příbytků čili dle dymníků w určité obnášce (denarii decimales sive fumales). [6])

Se zbožím swým nemowitým stál biskup tak jako jiný welký majetník pod nejwyšším saudem zemským. W rozepřích o statek požíwal toliko za wyznamenání, že půhon proti němu nesměl býti wykonán pauhým komorníkem saudním, nýbrž kmetem zemským we dwoře jeho w Praze, buď že biskup tu přebýwal nebo

[1]) *Lochočice*, *Habří*, *Hotowice*, *Modlany*, *Sobědruhy*.

[3]) W Litoměřicku *Smolnice* (nyní neznámé), *Hlinná*, *Babiny*, *Březí*, *Zbudow*; w Rakownicku *Dolín*, *Želewčice* a *Bakow* na Zlonicku. Dle listin od let 1335 a 1337 w archivu kapituly Pražské.

[4]) Tři příklady wysazení měst biskupstwí Pražského a jeden obezdění od Jana nacházejí se w Palackého *Formelbücher* II. 208—211; při čemž litowati jest, že jména měst těchto nejsau doložena.

[5]) Listina kapituly Pražské.

[6]) Wiz Palackého *Formelbücher* I. 347 II 169, 172, 181.

Digitized by Google

nic; w nepřítomnosti jeho musil toliko opakowán býti komorníkem we wenkowském sídle biskupowě, kdežkoli práwě se zdržowal. [7])

Již ke spráwě tohoto tak rozsáhlého jmění potřebowal biskup Pražský mnoho rozličných **úředníků** a služebníků, jakož byli purkrabí [8]) a wládařowé na jednotliwých hradech a statcích, a nad nimi nade wšemi úředníci dworští týchž názwů jako při dwoře krále neb králowny, jakž o tom powěděno již při době starší. Krom úředníků onde uwedených wyskytuje se mezi nimi nowě také zwláštní *sudí dworu biskupowa* (judex curiae episcopalis), který wykonáwal saudní moc biskupowu nad poddanými, rozšířenau immunitami nabytými w pozdějších časích. [9]) Přední z úředníků těchto býwali ze stawu panského neb rytířského, jak wůbec čctná stálá družina, zwláště z mladšího panstwa, kterau wydržowal biskup k wojenským službám, totiž k obraně swých statků w časích nepokojů w zemi a k zadostučinění powinnosti swé na wýprawách wojenských k rozkazu králowu, w nichž často i osobně se účastnil. [10]) I rytířská tato čeleď i nižší služebnictwo dostáwalo od biskupů oděw, na jehož skwostnosti dle stupňů důstojenstwí mnoho se zakládalo. Již o biskupu Tobiášowi z Bechyně podotýká přitom letopisec, že dal raucha wysokých i nízkých úředníků swých znamenati rodinným znakem swým, totiž střelau ohnutau. [11])

Wedlé swětského tohoto dwořeninstwa nacházelo se při dwoře biskupa také mnoho osob duchowních, rozličných stupňů důstojnosti, ježto se nazýwali tak jako při dwoře králowském

[7]) *Kniha starého pána z Rosenberka.* Palackého *Archiw Český* I 459.

[8]) W listině kapituly Pražské r. 1331 jmenuje se k. p. Nachwal de Oswraczin purcravius in Tyn Horssoviensi et in Hyrstein.

[9]) *Tamže:* Elias judex curiae nostrae episcopalis, civis Pragensis.

[10]) O tom kanowník František p. 64: Quotienscunque rex ad expeditionem sive ad bellum properabat, mox secum (episcopus Johannes) in propria persona cum magno exercitu, vel loco sui electam militiam optime expeditam cum propriis sumptibus transmittebat. O biskupu Tobiášowi prawí týž letopisec, ač ne s práwem, pag. 66: Qui primus ad servitutem regis se dedit, et per eum incoepit servitus in militia armatorum ad regalem expeditionem, quod prius per suos antecessores fieri non consuevit.

[11]) *Cosmae Cont.* 433.

Digitized by Google

jeho. kaplany. Od nich bylo, jak skoro wšude jinde, zastáwáno wšeliké písemnictwí. Přední w tom ohledu byl *kancléř* biskupůw (cancellarius, protonotarius), mající k ruce wíce jiných *písařů* (notarii). Též jmenuje se z duchowenstwa zwláštní *pokladník* biskupský (thesaurarius). Mnozí z dworských takowýchto duchowních úředníků měli zároweň kanownické praebendy neb i jiná církewní beneficia a důstojenstwí.

Jiné pomocné úředníky duchowní měl biskup k wykonáwání wlastního swého církewního úřadu, kteří dílem byli teprw nowějšího půwodu, dílem aspoň teprwé we 13. nebo i 14. století děje se o nich zmínka. Přední mezi nimi byl official biskupský (officialis curiae episcopi), to jest saudce zřízený na místě biskupowě k sauzení wšechněch rozepří náležejících ku práwu duchownímu, jakož byly wšeliké pře mezi duchowními o beneficia církewní, trestní záležitosti týkající se osob kněžských, w ohledu pak na laiky wšeliké záležitosti manželské. Práwní rozepře u tohoto saudu wedené saudily se dle obecných zákonů církewních čili kanonických. Jednání bylo wětším dílem písemné; pročež užíwalo se w něm obyčejně přísežných zastupitelů (advocatus consistorii), w pozdějších časích obyčejně doktorů práwa duchowního (doctores decretorum).

Swěcení kněžstwa wykonáwali wšichni biskupowé Pražští až do začátku 14. století sami, obyčejně každého roku w čas postní; podobně i wyswěcowání kostelů a kaplí i jiných poswátných míst. Teprw za biskupa Jana IV wznešeno jest wykonáwání těchto skutků na zwláštního biskupa swěticího (suffraganeus). Prwní toho spůsobu jmenuje se roku 1312, potom pak až skoro do konce žiwota Jana IV, Přibislaw biskup Sadaronský. [12])

Za biskupa Jana připomíná se ponejprw roku 1333 poenitentiář, to jest duchowní, jenž na místě biskupa slyšel zpowědi w případnostech, we kterých rozhřešení nenáleželo obecnému knězi, než pozůstaweno bylo samému biskupu. [13]) Zdá se

[12]) Zmínky o něm nacházejí se totiž w Palackého *Formelb.* r. 1312 I 252, w inwentáři kláštera sw. Tomáše r. 1315 f. 129, w kronice kanowníka Františka při r. 1332 pag. 107 a w *Chron. Aulae R.* při r. 1337 pag. 499.

[13]) *Franc.* 184.

Digitized by Google

wšak nicméně, že úřad tento stáwal, jako w jiných zemích křesťanských, již také dříwe.

Pozdějšího půwodu byl úřad inquisitora kacířstwí (inquisitor haereticae pravitatis). Ponejprw totiž byl toliko přecházejícně zřízen okolo roku 1318, jakž o tom ještě bude promluweno při wyprawowání událostí toho času. Co stále zřízený objewuje se nám s jistotau teprw r. 1341. [14])

Prostředními úřady církewními mezi biskupem a místním duchowenstwem byly úřady arcijahnů a děkanů, o nichž jest mluweno již při době starší. Jimi ohlašowal biskup wšeliké rozkazy a zákony swé i wyšších představených církwe; jim náleželo bdíti nad zachowáwáním jich; oni byli také obyčejnými wýběrčími desátků biskupowých [15]) a wšelikých církewních daní ukládaných na duchowenstwo. Za wykonáwání těchto powinností měli rozličné každoroční neb dle jistých případností wyměřené platy od místního duchowenstwa; [16]) k některým arcijahenstwím náležely dílem i zemské statky. Arcijahny byli wesměs kanowníci kostela Pražského; děkanem byl wždy některý z farářů w okresu děkanském, bez ohledu na to, sídlilli w místě, dle něhož mělo děkanstwí swé jméno. [17]) Města a předměstí

[14]) Wiz *Benessius de Weitmile* 279. W *Summa Gerhardi*, pocházející z týchž let, mluwí Karel IV jakožto spoluwládař Janůw „de solutione domorum, quas pro exercendo inquisitionis haereticae pravitatis officio venerabili Gallo inquisitori duximus assignandas“ (p. 28), což zdá se jakoby se wztahowalo teprw na nedáwné zřízení tohoto úřadu.

[15]) Wiz Palackého *Formelbücher* I. 333, 347. II. 181.

[16]) Wiz tamže I. 333, též I. 249, kdež biskup Jan IV nařizuje nejmenowanému děkanu, „quatenus omnia *jura archidiaconalia* a subditis tui decanatus, quae in conversione S. Pauli dari consueverunt, cum exacta solertia exigas et requiras, et ipsis recollectis Paulo vestro vicearchidiacono studeas integraliter assignare. W *Summa Gerhardi* p. 141 postupuje nejmenowaný arcijahen Litoměřický, syn měšťana Pražského, bratru swému „de obventionibus decanatuum ad ipsum archidiaconatum spectantibus“ až do wyplacení jisté summy peněz. O nemowitých statcích jednotliwých arciděkanstwí bude ještě řeč doleji.

[17]) W Palackého *Formelbücher* I 347 uwodí se r. 1339 co děkan Daudlebský „Ulricus plebanus de Welechin;“ w listině od r. 1347 Andreas decanus Prachnensis, plebanus in Horawicz (Horažďowicích). Ze druhé polowice 14. století nachází se takowých dokladů již mnohem wíce.

Pražská nenáležela wšak bezpochyby již w této době k žádnému děkanstwí we wlastním smyslu toho slowa, nýbrž nazýwala se o sobě *děkanstwím města Pražského*, které ale nemělo žádného zwláštního děkana; powinnosti jeho wykonáwal tu nejspíš arcijahen Pražský bezprostředně. Někdejší župa Pražská nazýwala se dle jistého sledu již roku 1337 *děkanstwím Ořechowským.* [18])

Úřad officiala i jiné pomocné úřady při sídle swém udělowal biskup sám, rowněž i arcijahenstwí. [19])

Každoročně, jestliže nepřekážely nepokoje w zemi neb jiné nepřízniwé okolnosti, držíwal biskup při sídle swém w Praze shromáždění duchowenstwa čili synodu swé dioecezí, w níž wydáwaly se důležitější zákony a nařízení a braly se potřebné porady o wšeliké záležitosti církewní. Při té příležitosti odwáděli děkanowé neb jiní wýběrčí obyčejně také biskupowi desátek jeho. Obyčejný čas ke swolání synody býwal po swátku sw. Wíta, patrona kathedralního kostela Pražského. Powinnost přicházení měli dle prawidla wšichni opatowé, proboštowé, předworowé, děkanowé, faráři a jiní samostatní spráwcowé kostelů. [20])

Z wyšších auktorit církewních, stojících nad biskupem Pražským, wykonáwali wrchní dohled w jeho dioecezí: 1. Arcibiskup Mohučský, jemuž jmenowitě náleželo práwo visitací buď osobau swau buď plnomocnými; při čemž hleděno jednak na kázeň kněžstwa a na zachowáwání církewních zákonů, jednak na zachowání jmění a důchodů církewních w jich celosti. Posledně, pokud známo, předsewzal takowauto visitací arcibiskup Mohučský Petr roku 1311, jsa tehdáž z jiných příčin za delší čas přítomen w Čechách. [21]) 2. Papež, nejwíce posíláním legatů do země, kteréž stáwalo se zwláště často okolo polowice 13. století. Ke dworu papežskému šlo krom toho odwolání od saudu biskupowa, jakž wůbec pohledáwání nejwyššího rozhodnutí we wšech wěcech církewních. Dwůr papežský wykonáwal tuto nejwyšší moc rozhodčí také často wykázanými saudci

[18]) Srow. nahoře str. 337 w notě 30.

[19]) Příklad usazení officiala nachází se w Palackého *Formelbücher* I 171.

[20]) Wiz tamže II 168, 169 ze času biskupa Řehoře; též *Francisci Chron.* 64.

[21]) *Formelbücher* I 333, 334 II 170.

Digitized by Google

(judices delegati), totiž osobami z wyššího duchowenstwa, buď českého, buď také z okolních dioecezí, kteří jsauce ustanoweni pro tu neb onu případnost, saudili z moci apoštolské w nejwyšší instancí.

Legatům papežským a visitatorům metropolity bylo duchowenstwo celé dioecezí powinno platiti autraty jejich cesty (procurationes), kteréž od nich bývaly žádány w jisté summě peněz, a od biskupa rozwrženy na jednotliwá arcijahenstwí, pak od arcijahnů na jednotliwé fary neb duchowní korporací. [22]) Papež ukládal někdy také z jiných příčin daně na weškeré duchowenstwo, [23]) jichžto wybírání býwalo uloženo brzy biskupowi přímo, brzy ustanoweni k tomu jiní wýběrčí, jimž biskup býwal podřízen. [24]) Toho spůsobu býwalo zwláště wyzdwihowání desátku od duchowenstwa ze příjmů wšech beneficií neb jiné sbírky ku pomoci zemi swaté proti útiskům od newěřících; jakož nařízeno k. p. na wšeobecném koncilii Lyonském roku 1274 za biskupa Jana III a na koncilii Viennském 1312 za Jana IV, jimž oba tito biskupowé Pražští byli přítomni. [25])

[22]) Tak wyprawuje *Cosmae Cont.* p. 385 o legatu Bernhardowi Neapolském (r. 1254): Commoratus est autem in monte Sion cum tota familia sua usque ad XII. Kal. Septembris (od 20. Čw.), in quo spatio temporis exegit a clero Pragensis dioecesis et recepit CC marcas argenti puri pro procurationibus suis; de qua summa pecuniae capitulum Pragense solvit XVIII marcas. Podobné příklady tamže p. 382, 383, 388, 409. Příklad rozwržení útrat při visitací arcibiskupa Mohučského wiz we *Formelbücher* I 333.

[23]) *Cosmae Cont.* při roku 1251 pag. 380. Papa exegit mille marcas argenti a clero Bohemiae eodem anno. Item eodem anno prope festum S. Wenceslai pecunia in auro ad valorem mille marcarum argenti in pondere Polonico ab universo clero regni Bohemiae collecta in Poloniam est delata, et domino Thomae Wratislawiensi episcopo assignata.

[24]) Příklad toho jeden práwě w notě tuto předcházející. — W listinách od let 1308 a 1309 jmenuje se biskup Pražský Jan „collector decimarum subsidio terrae sanctae deputatarum ab honorabili magistro Bonavito de Casertino, canonico Aquilegensi, domini papae capellano, nec non in Bohemiae et Ungariae regnis, ducatu Poloniae et marchionatu Moraviae residui decimae ac legatorum et obventionum subsidio terrae sanctae deputatarum, nec non censuum Romanae ecclesiae per sedem apostolicam deputato collector substitutus. *W diplomatáři musejním z archivu Wratislawského.*

[25]) Wiz *Cosmae Cont.* p. 419. *Chron. Aulae R.* 324.

Digitized by Google

Co wywolený sbor kněžský, jehož audů užíwal biskup s předností před jinými k úřadům, službám a radám swým, obzwláště pak ustanowený k řízení a slawnému wykonáwání služeb božích w kostele kathedralním, který měl slaužiti za wzor wšechněm jiným kostelům w dioecezí, stála biskupowi po boku kapitula Pražská, činíc s ním we mnohém ohledu jedno tělo, jehož on byl hlawau.

Kapitula Pražská skládala se w tomto čase z probošta, děkana a newždy stejného počtu ostatních kanowníků. Počet jejich bylby měl po založení pěti præbend nowých od biskupa Menharta, [26]) přidaných ku 25 nejstarším, w nichž počítal se i děkan, obnášeti krom probošta a děkana wlastně 29. Skutečně ale bylo dle určitého znění listiny od roku 1327 [27]) i s proboštem a děkanem dohromady jen 26 præbend; naproti tomu býwalo wždy také brzy wíce brzy méně kanowníků tolikо zwolených, ale nemajících præbendy (canonici non præbendati), nebo také podělených jen polowicí præbendy, s práwem očekáwácím na místa, která by se uprázdnila. [28]) Tři nowé præbendy přibyly k starším těmto šestadwadceti založením od biskupa Jana IV roku 1340. [29])

Wolení nowých kanowníků, ano proti staršímu obyčeji také probošta, [30]) náleželo kapitule samé, která wšak přitom, jak se zdá, zrowna tak jako při wolení biskupů mnoho musila hleděti na poručení krále, jenž opatřowal místy w kapitule tak jako jinými wýnosnými beneficiemi nejraději swé kaplany. Též býwala kanownická místa wýminkau udělowána někdy od papeže, jehož

[26]) Srownej nahoře str. 72.

[27]) W archiwu kapituly Pražské.

[28]) Příklad polowičné praebendy přichází w listině od r. 1343 w archivu kapituly Pražské, kdež jmenuje se „Pribyslaus canonicus capellae regiae Omnium Sanctorum ac mediam praebendam in ecclesia Pragensi ac vocem in dicto Pragensi capitulo habens.“ We 13. století připomíná se w *Cont. Cosmae* p. 416 dimidia praebenda in Strachkow.

[29]) *Francisc.* 109.

[30]) Srownej nahoře str. 71. Zajímawá zmínka o wolení kanowníků od kapituly nachází se w Palackého *Formelbücher* II 169 (okolo r. 1302). Že probošt byl wolen, na to znám jediný doklad z té doby w listině kapituly Pražské od r. 1341, kdež se jmenuje Henricus praepositus Melnicensis, protunc *electus* in praepositum Pragensem.

Digitized by Google

rozkazům musila se kapitula podrobiti. [31]) Práwě následkem takowýchto udělení papežských stáwalo se nejwíce, že býwal počet kanowníků rozmnožen přes počet præbend; což dle zákonů papeže Alexandra IV nemělo býti aspoň o wíce než čtyry osoby, musilo se wšak předce časem přehlížeti. [32]) Nowé præbendy založené od biskupa Jana roku 1340 byly ponejprw uděleny od něho samého.

Wolení do kapituly nezáwiselo od dosažení swěcení kněžského, jakž wyswítá z wíce příkladů proboštů, děkanů, též biskupů Pražských, z kapituly pošlých, kteří teprwé w těchto důstojenstwích anebo při dosažení jich dali se wyswětiti na kněžstwí. Také nebylo hleděno na stáří, tak že synowé šlechtických rodin druhdy i před 20. rokem docházeli præbend. [33])

Kapitule, která kanowníky wolila, přináleželo společně s biskupem také práwo, audy nehodné wylučowati; čehož známe dwa příklady z 13. a prwní polowice 14. století. Roku 1251 byl totiž zbawen præbendy swé kanowník Bartoloměj, pro rozličné prý wýtržnosti a dlauhé nepřicházení do choru; roku 1305 rowněž kanowník Diwiš z Ypern, jenž za 30 let swého kanownictwí ani jednau nebyl se osobně ukázal w kostele Pražském. [34])

Krom úřadů arcijahenských, ježto zastáwali audowé kapituly Pražské, byly w kapitule samé jisté hodnosti, které dodáwaly kanowníkům jimi nadaným přednosti před ostatními. Mimo probošta a děkana, co předstawených celému sboru, jmenují se totiž jakožto zwláštní hodnostáři čili prælati kostela: *scholasticus* co předstawený nad školami, obyčejně mistr swobodných umění,

[31]) Příklad w Palackého *Formelbücher* I 248 r. 1336.

[32]) W listině kapituly Pražské od r. 1258 prawí papež Alexander IV: Dilecti filii decanus et capitulum Pragensis ecclesiae sua nobis petitione monstrarunt, quod ipsi olim tam auctoritate literarum apostolicae sedis, quam legatorum ipsius et motu proprio ipsorum plures quam octo in canonicos ecclesiae receperunt, qui nondum praebendas in eadem ecclesia sunt adepti. Et licet nos receptiones canonicorum, factas in ecclesiis ultra quaternarium numerum, decreverimus irritas et inanes etc.

[33]) Příklad o kanowníku Mataušowi synu Jana z Němčic, který w 20. roce wěku krom kanownictwí Pražského dostal také proboštstwí w Sadské, wiz w Palackého *Formelbücher* II 170.

[34]) *Cosmae Cont.* 381. Listina w arch. kap. Pražské od r. 1305.

Digitized by Google

kustos, mající na péči zachowání wšeho nářadí kostelního a udržení jeho w dobrém stawu, *sakrista*, dohlížející obzwláště k wěcem chowaným w sakristii, krom toho pak ke hrobu čili kapli swatého Wácslawa; *kantor* co ředitel zpěwu; *pokladník* (thesaurarius) co strážce pokladu kostelního. Dle důstojenstwí předcházel hodnosti tyto wšecky *arcijahen Pražský* čili arcijahen wětšího kostela (archidiaconus majoris ecclesiae), jakž se také druhdy nazýwá, jsa prwní po proboštowi a děkanu. Udělowání důstojenstwí těchto náleželo, jak se zdá, wesměs biskupowi, bez zwláštního wolení od kapituly. [35]) Krom zastáwání úřadů těchto, náležejících ku kapitule samé, nachází se welmi zhusta s præbendau při kostele Pražském spojeno také probošlstwí, děkanstwí neb kanownictwí w jiných kapitulách, k. p. Wyšehradské, Olomaucké, Litoměřické, Mělnické, Sadské, Boleslawské, Swatojilské w Praze neb také i držení té neb oné fary, w Praze neb jinde. K takowémuto spojení wíce beneficií w jedněch rukau bylo toliko zapotřebí powolení biskupowa. [36])

Již pro časté spojení jiných takowýchto beneficií s kanownictwím Pražským nebylo wšechněm audům kapituly možná, aby stále byli přítomni při kostele kathedralním. Rowněž přinášel s sebau úřad arcijahnů, že musili za záležitostmi k němu příslušnými častěji zajížděti do swých okresů; [37]) jiným zase býwaly služby u dwora králowského neb biskupského, jiným jiné okolnosti příčinau častého wzdálení z Prahy. Z těch příčin musilo prwotní towaryšstwo mezi kanowníky, jakožto audy jedné domácnosti, během času wždy wíce pozbýwati swé někdejší wraucnosti. We 13. století nepřebýwali kanowníci Pražští již takó we společném domě čili klášteře na hradě Pražském, nýbrž wětším dílem dole we městech nebo předměstích we swých domech saukromých, [38])

[35]) Jisté je to o kustosstwí dle listiny kapituly Pražské od r. 1301.

[36]) Příklady w Palackého *Formelbücher* II 170, 173.

[37]) Tak píše arcijahen Hradecký Hawel r. 1320: Significamus vobis, quod propter diversos discursus, quos fecimus ad praesens, in nostro praedicto archidiaconatu constituti, et aliis arduis nostris negotiis plurimum praepediti, termino .. statuto per nos .. interesse aliquatenus non valemus. Datum in Grecz. *Listina kapituly Wyšehradské.*

[38]) Již r. 1235 jmenuje se w listině kapituly Pražské dům Přibislawa arci-

Digitized by Google

kromě děkana, jehož dům, s jedněmi dweřmi kostela spojený, byl nepochybně část kláštera, pak sakristy a některých zwláštních hodnostářů kapituly, kteří byli úřadem swým wíce wázáni na stálejší sídlení blízko kostela. [39]) Ostatní kanowníci přicházeli do domu tohoto hlawně jen ke shromážděním kapituly, ježto se držíwala obyčejně w refektáři tamějším. Řádné časy ke swolání kapituly byly, pokud známo, každoročně w den po swátku swatého Wíta a nazejtří po poswícení kostela, které připadalo na prwní neděli po sw. Wácslawu. [40])

O zemských statcích kapituly Pražské nemáme ani z této doby žádných známostí úplných. Ze zlomkowitých pamětí, které se o nich zachowaly, dá se jen tolik sauditi, že byly roztraušeny nejwíce w nynějších krajích Rakownickém, Žateckém, Beraunském a Čáslawském.

Od starodáwna byli, jak ukázáno, statkowé probošta rozdílní od statků ostatní kapituly. Ku proboštstwí Pražskému náležely dle zmínek dílem ze 13. dílem z prwní polowice 14. století, nepowědomo od jak dáwna: w kraji Beraunském, a sice wětším dílem we staré župě Podbrdské, wsi *Praskolesy* s podacím kostelním, *Sedlec*, *Tlustice*, *Kotopeky*, nějaká *Lhota* (nazwaná tuším Hlubošská), [41]) wes *Těšenička* nyní zmizelá u Píčiny, a *Jesenice* nedaleko Příbrami; w kraji Kauřimském *Rudeč* s polowicí příwozu, později pak mostu, přes Labe u Kostelce, *Tryskowice* někdy twrz u Třeboradic, *Čimice* za Trojí, a polowice *Krče* s twrzí, do níž měli poddaní tamější práwo utíkati se se swými wěcmi w čas nějakého

jahna Bílinského w ulici řečené Nebowidy; též dům Hippolyta arcijahna Pražského. W listině archivu kapituly Pražské od r. 1327 mluwí se o kanownících, „qui aput ecclesiam nostram seu in civitate sive suburbiis Pragensibus commorantur.“

[39]) O domu děkanowě čte se w listině kapitulního archivu r. 1305: „domus, quae est juncta refectorio apud altare S. Gothardi extra ecclesiam prope hostium ecclesiae, quod *ducit ad domum decani*; s čímž srownati sluší wyprawowání o spůsobu žiwota děkana Wíta w *Cont. Cosmae* p. 414. O příbytku sakristy swědčí datum listiny archivu kapituly Pražské od r. 1328: aput Pragensem ecclesiam in stuba sacristae.“

[40]) Doklady w datech listin kapituly Pražské od let 1327, 1328, 1393, etc.

[41]) W rukopise Talmberském fol. 31 nachází se nejasně psána: Lhota Lubosnen.

nebezpečenstwí; w kraji Rakownickém část wsi *Újezdce* w *Šárce* u Prahy, jejíž ostatní část náležela kapitule. [42]) Směnau s králem Janem zawřenau roku 1320 postaupil probošt Hynek Berka z Dubé *Praskoles* a ostatních oněch wsí w Beraunsku (krom Těšeničky), a dostal za ně statků w Rakownicku, náležewších dotud ku Pražskému purkrabstwí, totiž *Hostauně, Dehnic* u Šárky, *Owence* a tří dworů w *Bubnech.* [43]) Nástupce jeho Držislaw prodal *Tryskowice,* a kaupil roku 1328 *Tuchlowice* za Kladnem w Rakownicku. [44])

Z důchodů těchto a jiných statků swých nám neznámých byl probošt powinen, wydáwati kanowníkům a jinému kněžstwu kostela Pražského deputaty a peněžité platy, ustanowené prwotně od probošta Marka, s nimiž staly se wšak od onoho času snad již rozličné proměny. Roku 1328 učiněna jest umluwa mezi kapitulau a proboštem Držislawem (dne 21. Dubna) na celý čas jeho proboštstwí, tak aby s platů a dáwek těchto sešlo, a na místě toho aby probošt budaucně platil celkem 100 hřiwen stříbra ročně, we dwau obyčejných lhůtách o sw. Jiří a o sw. Hawle. Jen za ostatek roku tehdáž běžícího měl dáti čtyry slawné obědy we swátky prwních patronů kostela, sw. Wojtěcha, swatého Wíta, sw. Wácslawa, a o poswícení, aneb za každý tento oběd wyplatiti sedm kop grošů, dále pak dáti na kožíšek jednomu každému kanowníku půl kopy a na kápi tři wěrdunky; krom toho měl za ten rok ještě splniti obyčejnau služebnost ze Tryskowic, neznámého obsahu. [45])

Dwůr náležející ku proboštstwí w Praze na Malé straně (curia praeposituræ) zmiňuje se již při událostech r. 1279.

Pozdějšího půwodu než jmění proboštské byly oddílné statky jiných praelatů náležející stále k jich úřadům; některé wšak

[42]) Paměti o Praskolesích a druhých wsech w Beraunsku krom Těšeničky r. 1320 w *rukopise Talmb.* na místě práwě udaném, o Těšeničce r. 1289 w listině archiwu kapitulního; o Rudči atd. r. 1323 *in Actis consistorii* U. II. A. 7, o Čimicích a Krči w listinách kapituly r. 1328, 1334; o Újezdci 1334, 1335; o Tryskowicích 1328.

[43]) Srow. nahoře str. 347.

[44]) Listiny w archiwu kapitulním r. 1328, 1335.

[45]) Listina o tom tamže.

Digitized by Google

předce zmiňují se již we 13. století. Tak k. p. o statcích náležejících k děkanstwí jest ponejprw řeč za děkana Wíta (od r. 1240 až 1271).[46] Roku 1290 přibyla k nim z odkazu Bohuslawa z Hory wes *Polirady* w Kauřimsku blíž Labského Kostelce, s powinností, aby děkan wyprawil každoroční služby boží na jeho památku, a dal přitom oběd kanowníkům a jinému kněžstwu i služebnictwu kostela Pražského.[47]

K nadání scholastika kapituly Pražské náležely *Hněwkowice bílé* w Čáslawsku, wes, které scholasticus Přísnobor wymohl práwa trhu udělením krále Otakara roku 1262.[48]

Kustosowi, jehož nadání bylo dotud příliš skrowné, udělil biskup Řehoř roku 1301 farní kostel w *Řečici* biskupské se wšemi hojnými příjmy k němu náležejícími, aby nawždy spojen byl s jeho úřadem.[49]

Sakristowi náležely jakožto strážci hrobu sw. Wácslawa statky, od starodáwna ku kapli čili hrobu tomuto darowané,[50] krom toho také kostelní podací we *Tmani*, w sausedstwí těchto statků w kraji Beraunském.[51]

O statcích jednotliwých arcijahenstwí máme zpráwy owšem jen welmi sporé. K arcijahenstwí Bílinskému přidal biskup Jan IV r. 1306 pro přílišnau skrownost příjmů jeho farní kostel w *Kyjích* na biskupstwí w nynějším kraji Kauřimském.[52] K arcijahenstwí

[46]) Totiž w *Cont. Cosmae* p. 415, jenž mluwí o saudech nad poddanými děkana „saecularia judicia suorum subditorum," a wyprawuje dále o stawbě kostelů w Kojeticích a Sluhách od děkana jeho nákladem.

[47]) Listina kapituly Pražské.

[48]) Listina tamže.

[49]) Listina tamže.

[50]) Wiz nahoře na str. 74. Místo dědin w *Ruzeni*, w *Onoklasích* a w *Hoštanech* tam uwedených dle listiny od r. 1227 jmenují se w potwrzowací listině Otakara II r. 1257 (w archivu kapituly Pražské) dwory poplužní w *Lysolajích* a *Předboji*, nejspíš následkem nějaké směny, která se mezi tím časem stala. W *Předboji* přibyla k tomu r. 1328 ještě jakás dědina nadáním od sakristy Wlka. (Dle listiny tamže.) Roku 1325 potwrzuje král Jan privilegia a statky hrobu sw. Wácslawa, „sacristae Pragensi, qui ex sacristiae officio sepulchri ipsius beati Wenceslai est custos." Listina w archivu kapituly Pražské.

[51]) Listina tamže od r. 1315.

[52]) Listina tamže.

Digitized by Google

Hradeckému náležely dle nahodilé zmínky r. 1338 některé statky blíž města *Hradce* nad Labem; [53]) k arcijahenstwí Pražskému snad kostelní podací u *sw. Michala w Opatowicích* u Prahy. [54])

Statky a jiné důchody kapituly, které nenáležely k žádné z těchto neb jiných obzwláštních hodností, byly buď příslušenstwím jednotliwých praebend konownických, buď zůstáwaly kapitule celé co sboru.

Každý totiž z kanowníků Pražských, a sic nejspíš buď že měl krom toho ještě zwláštní hodnost kapitulní a tudyž důchody a wýhody její nebo nic, měl swé wlastní wenkowské hospodářstwí w té neb oné wsi nebo také několika wsech kapitule náležejících, které obracel dle nejlepší možnosti ke swému užitku. Co wenkowská sídla takowá nebo příslušenstwí jednotliwých praebend kanownických jmenují se, jak již wýše podotčeno, hned we prwních časích 13. století wsi *Holubice* (1204) a *Líbeznice* (1236) [55]) w Kauřimsku; později *Strachkow* čili Straškow w Rakownicku, [56]) *Zeměchy* (1264) w Rakownicku, *Wětrušice* a *Ledčice* (1305) w Žatecku, *Dražkowice* nejistého položení, za kteraužto wes král Wácslaw II dal r. 1305 ku praebendě, jížto se týkalo, podíl na *Wrbicích* u Poděbrad, pak *Kobylisy* za Libní w Kauřimsku (1334). [57]) Samo sebau se rozumí, že wsí s tímto ustanowením bylo mnohem wíce jiných, poněwadž počet praebend byl mnohem wětší. Pro nowé praebendy, založené od biskupa Jana IV s nákladem 1500 hřiwen stříbra, byla od něho kaupena jmenowitě také wes *Očihow* w Žatecku, náležewší tehdáž ku kraji Rakownickému. [58]) Aby se snáze opatřowaly potřebné stawby na hospodářských dwořích jednotliwých praebend, učinila kapitula jisté usnešení r. 1333, dle něhož žádný držitel praebendy neměl wynaložiti na stawbu wíce, nežby kapitula po náležitém ohledání uznala za potřebí. Ze summy tímto spůsobem jemu schwálené měl pak práwo buď sám na žiwě buď dědici

[53]) Palackého *Formelbücher* I 248.
[54]) *Tamže* I. 252.
[55]) Wiz nahoře str. 74.
[56]) *Cosmae Contin.* p. 415.
[57]) Dle listin od roků dotčených w archiwu kapituly Pražské.
[58]) *Francisci Chron.* 109. Listina w archiwu kapituly Pražské od r. 1341.

Digitized by Google

jeho, žádati na prwním nástupci w praebendě nahražení jedné polowice; očby summu tuto přestaupil, měl sám škodowati ku prospěchu praebendy. [59])

Statky a důchody nenáležející k jednotliwým praebendám ani hodnostem, nýbrž kapitule jakožto celku nazýwaly se wůbec obediencími. Čisté příjmy z nich dělily se mezi audy kapituly, a byly tudy doplňky praebend. O spůsob dělení tohoto stalo se jisté ustanowení za prwních let biskupa Jana IV, jemuž společně s tehdejším scholastikem Oldřichem z Paběnic a Rapotau arcijahnem Kauřimským dána od kapituly moc, aby učinili wýrok. Obedienci byly již předtím dáwány obyčejně w nájem rozličným osobám, buď duchowním, buď swětským. To samé bylo wůbec nařízeno nowým nálezem, přitom pak odwody wšecky ustanoweny w penězích, a sic tak, že držitel (obedientiarius) měl každý odwáděti tři čtwrtiny požitků, a čtwrtý díl míti w odměnu; také ustanoweny wšechněm stejné lhůty platů, totiž půlletní, o každém sw. Jiří a sw. Hawle; z peněz pak na ten spůsob wytěžených měla se díti každodenní podělowání kanowníků (distributiones quotidianae) dle ustanoweného pořádku. S každodenního tohoto podělowání sešlo na žádost kanowníků nowým nařízením biskupa Jana roku 1317, jímž také na místo jednotliwých lhůt placení o sw. Jiří a o sw. Hawle uwedeny jsau předešlé, při každé obedienci jiné, a ustanoweny církewní tresty na plátce nedbalé. [60]) Jakým spůsobem se dálo podělowání kanowníků potom, neprawí se w tomto nálezu; dle jisté wýpowědi letopisce Františka kanowníka musila wšak již ku konci biskupstwí Jana IV předce zase podělowání každodenní býti zawedena. [61])

Ze statků slaužících tímto spůsobem za obedienci kapituly čili kostela Pražského, jsau nám známy krom několika málo, již

[59]) Listina w archivu kapituly Pražské.

[60]) Listina tamže.

[61]) Kanowník František totiž, mluwě o nadání nowých tří praebend od biskupa Jana, jejichžto držitelé měli se staršími kanowníky stejné podíly z kapitulního jmění, prawí: Large quoque et habundanter providit, quod alii canonici in *cottidianis distributionibus* et alii ministri ecclesiae nullum penitus detrimentum perceperunt. p. 109.

Digitized by Google

we starší době uwedených, [62]) wes *Wrbice* a *Mšeno* w Rakownicku; [63]) některé části *Újezdce* w *Šárce*, které později, r. 1335, postaupeny jsau proboštowi k ostatnímu jeho zboží tamže směnau za *Tuchlowice*, nedáwno předtím kaupené ku proboštstwí; [64]) též wes *Pněwice* w okolí Kutné Hory, nyní zašlá. [65]) Kapitule náležely dále jisté desátky ze *župy Mělnické*, o něž roku 1260 měla malau rozepři s biskupem Janem III; [66]) příjmy z *Týna* w Praze dle starého darowání Bořiwoje, hájeného od krále Wácslawa II proti útokům měšťanů Pražských, jakž wyprawowáno jinde; [67]) příjmy ze *čtwrtně* obilní w Praze, kterau darowal král Wácslaw I roku 1249. [68]) Od téhož krále dostala kapitula *kapli sw. Bartoloměje* na hradě Pražském, nám jinak neznámau, s nadáním jejím (1250), w náhradu za některé statky, které od kostela odcizil. [69]) Z odkazů saukromých pocházel nejspíš plat dwau kop Pražských z *újezdu sw. Martina* přede zdmi Staroměstskými, [70]) plat ze sladowny jakés na Malé straně před městem, o němž jest zmínka okolo roku 1347; [71]) a podobných příjmů bylo owšem mnohem wíce nám neznámých. Též z *ofěry* w kostele náležely jisté podíly kanowníkům. Prwním wýrokem biskupa Jana IV o každodenním podělowání bylo ustanoweno, aby kanowník, kterýby o slawných swátcích sw. Wíta, sw. Wácslawa a Wojtěcha 8 dní předtím a potom nedal se každodenně nalézti w kostele, wylaučen byl z podílu ofěr za tento čas; kteréžto nařízení ale zase zrušeno druhým nálezem r. 1317.

O wšech statcích a důchodech kostela Pražského, buď že patřily k jednotliwým hodnostem a praebendám, buď kapitule společně; rowněž o statcích biskupských, poněwadž i ty byly

[62]) Na stránkách 73, 74, 154, 155.

[63]) Dle listiny kapituly Pražské od roku 1267. Tehdáž měl ji w držení, t. j. w nájmu, kanowník Tobiáš z Benešowa.

[64]) Listina tamže.

[65]) Listina tamže od r. 1338.

[66]) Listina tamže.

[67]) Str. 284, 285.

[68]) Str. 324.

[69]) Listina w archiwu kapitulním. *Cosmae Cont.* 284.

[70]) Str. 238 w notě 8.

[71]) *Summa Gerhardi* pag. 152.

Digitized by Google

jmění kostela, platilo pewné prawidlo, že z nich nesmělo nic býti odcizeno bez společného swolení biskupa i kapituly celé. [72])

Od jmění kapitulního bylo rozdílné jmění čili wlastně pokladnice bratrstwa kanowníků Pražských. Bratrstwo toto bylo zřízeno jako jiné společnosti tohoto jména k slušnému konání pohřbu zemřelých audů kapituly, a sic nejprwé r. 1327. Probošt, děkan a wšichni ostatní kanowníci praebendami nadaní usnesli se, kdyžbykoli některý ze sboru jejich zemřel, aby na oznámení od děkana neb toho, kdožby zastáwal jeho místo, wšichni w Praze přítomní powinni byli oděni w kožíšky sejíti se w domě zemřelého, ač přebýwalli we městě nebo předměstí, zpíwati nad jeho tělem vigilie, držíce swíce bratrstwa w rukau, a rowněž nazejtří se swícemi prowoditi tělo až ke hrobu, jestliže si zwolil pohřeb při kostele sw. Wíta, neb až do kostela farního, w jehož osadě zemřel, měllі býti pohřben jinde, a přítomnu býti mši za zemřelého. K tomu cíli mělo býti chowáno wždy 26 swící dle počtu praebend a dwa skwostné nachy čili pokrowy na náklad bratrstwa; též ustanoweny peníze na malé swíčky k rozdání mezi kanowníky a jiné kněží i laiky přítomné w kostele při exequiích, jakož i na wíce černých mší, na oféru přitom a na wýroční památnau slawnost (anniversarium) za každého zemřelého spoluauda. K tomu složily se praebendati tehdejší každý půl kopau ze swého měšce, a uwolili se, aby každý měsíc každému strhnut byl groš s podílu jeho ofěr; krom toho měly z příjmů praebendy každého zemřelého čtyry kopy býti obráceny do pokladnice bratrstwa. Ke spráwě této pokladnice měli býti ustanoweni dwa nebo tři z kanowníků, kteříž měli zároweň wésti řádnau úmrtní knihu k poznamenání dne, we který kdo zemřel, aby se wědělo, na který den připadá jeho slawnost wýroční. Kanowníkům praebend nemajícím dowoleno jest přistaupiti ke bratrstwu složením čtyr kop grošů pojednau, ano pod tauž wýminkau otewřen přístup také králům, knížatům, králownám a kněžnám, nikoli wšak jiným jakýmkoli osobám. [73])

[72]) Obapolné takowé swolení připomíná se we wšech listinách, na prodeje, směny a jiná odcizení statků se wztahujících.

[73]) Original usnešení tohoto nachází se w archivu kapitulním.

Digitized by Google

Ke službám při kathedralním kostele Pražském bylo krom kanowníků samých od starodáwna ustanoweno mnoho jiných nižších osob stawu duchowního, jejichž počet během času wždy wíce se množil. Wůbec nazýwalo se toto nižší duchowenstwo žákowstwem kostela Pražského (clerus ecclesiae Pragensis), a w ohledu na ně byli kanowníci jakožto předstawení nazýwáni druhdy praelaty téhož kostela, ačkoli název tento jinak náležel jen wlastním hodnostem w kapitule.

Přední místo mezi tímto žákowstwem zaujímali kromě faráře sw. Wíta tak nazwaní vikáři, to jest duchowní, kteří na místě biskupa a jednotliwých audů kapituly pro častau jejích nepřítomnost při kostele a mnohé zaneprázdnění jiného spůsobu wykonáwali powinnosti jejich we choru. Náměstkowé tito wzali co stálí služebníci kostela začátek swůj teprw we 13. století. První jmenuje se w této wlastnosti vikář biskupůw již r. 1229. [74]) Stálý vikář proboštůw nadán byl roku 1260 od probošta Tobiáše z wlastních jeho statků, a okolo téhož času také vikář děkanůw od slawného děkana Wíta ze statků we wsi *Bykoši* (w Beraunsku), kdež měla kaple sw. Wácslawa swé dědiny. [75]) O málo později (1275) připomíná se také vikář sakristy, nazýwaný někdy podsakristanem (subsacrista), s nadáním we *Weltěžích* (w Rakownicku) a w *Zachoři* (?) neznámého položení. [76]) Teprwé ku konci první polowice 14. století (1343) zmiňuje se také vikář scholastikůw. [77]) Dle obecných připomínání w listinách toho času musilo wšak tehdáž již býti vikářů mnohem wíce, ano zdá se, že již každý kanowník měl swého. [78]) Náměstkowé tito, poněwadž se služba jejich wztahowala hlawně jen na chor, nemusili newyhnutedlně býti kněží; postačowalot k tomu i nižší swěcení; protož rozeznáwají se *vicarii presbyteri* a *vicarii diaconi et subdiaconi*.

[74]) W listině tamže.

[75]) *Cosmae Cont.* 393, 412.

[76]) W listině archivu kapituly Pražské.

[77]) W listině tamže.

[78]) Tak k. p. prawí se w listině kapituly Pražské r. 1325: quatuor sexagenas dominis canonicis dabit.. duas vero sexagenas dabit vicariis eorundem dominorum.

Jiná třída žákowstwa byli oltářníci (altaristae, ministri neb také rectores altarium), z nichž každý měl sobě poručen některý oltář w kostele. Powinnost jeho záležela we čtení mší při tomto oltáři, zwláště we dni k tomu ustanowené od zakladatele neb jiných dobrodinců; k čemuž jmenowitě náleželo obyčejně slawení wýroční památky za osoby poznamenané w nadacích listinách. Nadání oltářníků záleželo buď we statcích zemských, buď we weřejných platech na statcích, skoro wesměs w nejbližších krajích okolo Prahy.

Nejstarší nám známá a také nejhojnější nadání tohoto spůsobu měl w kostele Pražském *oltář panny Marie*. K němu obětowal kanowník Pražský Eberhard r. 1257 dědictwí we wsi *Bělokách* w Rakownicku, a jiné již předtím we *Dražkowě* w Beraunsku.[79]) Roku 1305 dostal týž oltář od krále Wácslawa II na jeho smrtelné posteli plat $2\frac{1}{4}$ kop we *Wrbicích* u Poděbrad náhradau za podíl na wsi *Dražkowicích* od něho ujatý. Lowata kanowník Boleslawský darowal k němu r. 1324 dědictwí w *Třebíchowicích* blíž Smečna. Roku pak 1328 nadal sakrista Pražský Wlk dwa kněží, kteří by při témž oltáři každodenně, střídajíce se ob týden, zpíwali slawnau mši w ranní swítání (in aurora), w adventu pak zejména mši Rorátowau, podporowáni jsauce zpěwem čtyr kleriků od nich k tomu zjednaných. K nadání tomu ustanowena od něho wes *Ptice* w Rakownicku, tak aby každý ze dwau těchto kněží měl jí polowici, a wydáwal we swůj týden z požitků jejích ustanowené platy klerikům a na jiné potřeby.[80])

K oltáři *sw. Štěpána* ustanowil r. 1264 arcijahen Pražský Radoslaw pro oltářníka, od něho založeného, dědictwí w *Zeměchách* w Rakownicku.[81])

Nadání oltáře *sw. Wácslawa*, založeného od Wojtěcha z Poděhus r. 1298, záleželo we wsi *Maslowicích* w Kauřimsku s mlýnem a se chmelnicí u *Libčic* na protější straně Wltawy odtud.

[79]) *Cosmae Cont.* 390.

[80]) Nadací listina w kapitulním archivě. Beneš z Weitmile (p. 266) praví o Oldřichowi z Paběnic, že založil mši o swítání o panně Marii w kostele Pražském; což jakýmby spůsobem s tímto nadáním sakristy Wlka sauwiselo, nelze se domysliti.

[81]) Listina w archivu kapituly Pražské.

Digitized by Google

Oltářník tento měl mezi jiným uloženo ošetřowati we příbytku swém nemocné žáky a školáky při kostele Pražském, ač kdyžby nemoc netrwala déle než 14 dní.

Oltář čili hrob *sw. Wojtěcha* měl staré nadání we wsi *Trubíně* u Berauna, kterau král Wácslaw II darowal městu tomuto, začež roku 1305 wykázal 11 hřiwen ročního platu na *Wrbicích* u Poděbrad.

K oltáři *sw. Sylwestra* učinil zakladatel jeho biskup Jan IV nadání we wsi *Jesenicích* w Kauřimsku, zděděné po otci (1305).

Ku kapli *sw. Stanislawa* odkázal Wojslaw vikář probošta Pražského dědictwí w *Malešicích* w Kauřimsku (1309).

Oltář a kaple *sw. Michala* měly od děkana Wíta dědictwí we wsech *Horněticích*, neznámé polohy, a *Předboji* w Kauřimsku. [82])

K oltáři *sw. Alžběty* náležela polowice wsi *Krče*, o kterauž stalo se r. 1328 nowé rozdělení s proboštem Pražským, jemuž náležela druhá polowice.

Oltář *sw. Šimona* a *Judy*, založený od Alžběty králowny Hradecké, měl hlawní ustanowení k slawení wýroční paměti za druhého manžela jejího, krále Rudolfa. K tomu wykázána od ní wes *Křečhoř* w Kauřimsku, náležewší předtím ke stolu králowskému, od krále pak Jana udělená panu Jindřichowi z Lipé, od něhož ji králowna kaupila. [83])

Rozdílní od vikářů a oltářníků, a wšak s nimi w podobných poměrech se nacházející, byli tak nazwaní týdenníci (hebdomadarii), to jest, jak jméno ukazuje, kněží, kteří se w powinnostech swých střídali ob týdně, jejichž služby wšak newztahowaly se na určitý oltář ani na zastáwání místa určité osoby, nýbrž na kostel wůbec. [84])

Kromě statků neb wěčných platů, určených k wýžiwě těchto tříd žákowstwa, dostáwaly se wšechněm také jisté podíly ze

[82]) *Cosmae Cont.* 412.

[83]) O wšech nadáních těchto jsau listiny w archivu kapituly Pražské z let dotčených. Na založení oltáře sw. Šimona a Judy wztahují se také listiny tamže od r. 1315 a 1319. Dle prwní z nich dala prwotně peníze na zakaupení wsi Křečhoře Anežka sestra Rudolfowa, wdowa po králi Ondřejowi III uherském.

[84]) Prwní zmínka o nich před rokem 1271 u *Cont. Cosmae* 414.

Digitized by Google

starodáwných deputátů, ježto odwáděl probošt kapitule, částky ofěr, obědy (refectiones, prandia) a peněžité požitky při rozličných slawnostech památných dle ustanowení nadatelů. Některým byl zakladacími listinami určen také zwláštní příbytek, jakož ku př. oltářníkowi nadanému od arcijahna Radoslawa (1264) domek (mansiuncula) přiležící k samému kostelu hlawnímu, vikáři proboštowu dům na Malé straně dle odkazu vikáře Šalomauna roku 1275, učiněného ku prospěchu nástupcům; [85]) oltářníkowi sw. Sylvestra dům wedlé samého refektáře kapitulního. Ostatní bydlili nejspíš wětším dílem w klášteře kapitulním, od kanowníků opuštěném.

Práwo usazowání vikářů náleželo praelatům a jiným kanowníkům, čím který z nich byl náměstkem. Při oltářnících wyminil si práwo podací obyčejně prwní zakladatel pro swau osobu, málokdy také pro swůj rod, tak aby po jeho smrti neb wymření přátelstwa připadlo kapitule.

Krom wlastních kleriků bylo k službám kostela zřízeno také 12 školáků ke zpěwům a říkání žalmů, ježto se nazýwali bonifanti, *boni pueri* neb také *innocentes.* Půwod zřízení tohoto byl kanowník Eberhard, zemřelý r. 1259, který k opatření mladých těchto žáků potrawau a oděwem kaupil některé statky we *Welikéwsi* w Kauřimsku blíž Panenských Břežan. [86]) Jednau za rok, w den Mláďátek, míwali jakés občerstwení w klášteře Břewnowském, s kteréhož potom sešlo pro rozličné wýtržnosti přitom, na které opat Břewnowský již roku 1255 wedl stížnost u papeže. Roku 1267 zawázal se platiti za to každoročně čtwrt hřiwny w den před božím narozením.* W listině, která o tom jedná, připomíná se jakýs wyšší dohližitel nad těmito žáky, řečený *episcopus innocentum,* nejspíš některý z kanowníků, a jakýs mistr t. j. nepochybně wyučowatel jejich. [87])

Co služebnictwo kostela připomínají se *hlídači* (custodes ecclesiæ, custodes chori), *zwoníci* (campanatores), jichž se wždy

[85]) Listina w archivu kapituly Pražské.
[86]) *Cosmae Cont.* 392, 415.
[87]) Listina tato nachází se w archivu kapituly Pražské; bulla papeže Alexandra IV r. 1255 u *Ziegelbaura* p. 227.

několik střídalo we službě dle týchdnů, též *ženy* (matronæ). I na tyto sluhy pamatowalo se w nadacích listinách brzy obědy brzy peněžitými dary o slawnostech zádušních a jinými odkazy. Strojení kněží k oltářům bylo tehdáž nejspíš obyčejně wykonáwáno od nižších žáků čili kleriků. [88])

W jistém spojení s kostelem sw. Wíta stála kaple Wšech Swatých na hradě Pražském, založená, jak na swém místě powěděno, roku 1263 od nejwyššího sudí zemského Číče. Nadání její záleželo w jistých statcích od něho darowaných we wsech *Drchkowě* a *Wyšíně* (čili Wyšinku u Zlonic za Slaným) a jiné zwláštní dědině ustanowené k opatrowání swětel, ježto měla hořeti w kapli této we dne i w noci. Dwa kněží byli w ní ustanoweni k stálému wykonáwání služeb božích. Dosazowání jich mělo náležeti děkanu kostela Pražského. Nadání toto potwrdil roku 1267 král Otakar II, ustanowiw zároweň, aby se w této kapli každau sobotu slawila mše swatá o panně Marii za duši jeho manželky a dítek. [89]) Odtud práwě nazýwala se kaple Wšech Swatých kaplí králowskau (capella regia), a těšila se ze zwláštní milosti králů českých. Na ni předewším wztahuje se, co wypisuje pokračowatel Cosmy o časích krále Otakara II, kterak wšecka wýprawa kaple králowské byla zhotowena z nejskwostnějších baldachinů, totiž ornaty, dalmatiky, kápě; též kalichy buď ze zlata buď ze stříbra, ano rowněž wšecko jiné nádobí, newyjímajíc ani umywadel. [90])

Ještě wětšího zwelebení došla kaple Wšech Swatých za krále Wácslawa II. Panowník tento, jenž milowal při swém dwoře četné komonstwo duchowní, chtěl míti při kapli této jistý počet stálých beneficií pro swé kaplany, kteří musili w ní wykonáwati u přítomnosti jeho každodenně rozličné pobožnosti. K tomu cíli přiwtělil k ní proboštstwí a kapitulu kostela Mělnického se wšemi statky a příslušenstwím, tak že se odtud probošt

[88]) Wýslowně ustanowuje sakrista Wlk při založení mše o swítání, aby kněz tuto mši zpíwající, jakož i oltář, k tomu cíli strojen byl od jednoho z kleriků, pomáhajících zpěwem.

[89]) Listina w archiwu kapituly Pražské r. 1267.

[90]) *Cosmae Cont.* 429.

Digitized by Google

tamější dle nowého sídla swého nazýwal proboštem Wšech Swatých; k tomu pak nadal král také děkana a několik nowých præbend kanownických. [91]) S nowého tohoto důležitého založení sešlo wšak později zase, a sic, jak se zdá, ještě za žiwobytí krále Wácslawa, totiž roku 1300, z příčin nám naskrze neznámých. Proboštstwí a kapitula we Mělníce byly zase obnoweny. [92]) Král Wácslaw chowal dle wyprawowání Beneše z Weitmile při dwoře swém wždy při nejmenším 24 kaplanů, majících potrawu a píci, jako jiné dwořeninstwo, ze stolu a konnice králowské; w čemž se jistě nestala ani po zrušení nowé kapituly žádná podstatná ujma; ale kaplanowé králowští neměli již žádných beneficií při kapli samé, nýbrž býwali od krále po pořádku powyšowáni k jiným beneficiím dle příležitosti. [93]) Za časů krále Jana nacházelo se při kapli Wšech Swatých wšecko zase w předešlém, neli chudším stawu. Místo prwotních dwau kněží býwal, jak se zdá, již jen jeden, kterýž se nazýwal spráwcem této kaple (rector capellae Omnium Sanctorum). [94])

[91]) O tom swědčí kopie listiny od r. 1295 w bibliothece university Pražské (zhotowená r. 1316), z níž wyswítá, že se přiwtělení toto stalo již o několik let dříwe.

[92]) Léta 1300 wyznáwá Oldřich probošt Mělnický, který se w listině od r. 1295 práwě dotčené nazýwal proboštem Wšech Swatých: „omnem ornatum, calices, libros et reliquias, quae singula de Melnico ad capellam regiam in castro quondam translatae fuerant, a domino Alberto, decano ejusdem capellae regiae, cui per . . W. regem Bohemiae singula commissa erant, se salva et integra recepisse.“ To se nejspíš wztahuje na nawrácení wšeho ku kostelu Mělnickému při obnowení kapituly, co při jejím přiwtělení bylo přeneseno do Prahy. Wyznání toto nachází se w té samé kopii od r. 1316, jako listina předešlá, w bibliothece university Pražské.

[93]) W tom poměru zdá se mi že stojí ku krátkému stáwání kapituly Wšech Swatých za Wácslawa II následující wyprawowání Beneše z Weitmile p. 202: Habebat autem (rex Wenceslaus) capellanos cottidianos, ad mensam et pabulum asscriptos, XXIIII ad minus, capellae regiae praepositum, qui secundum ordinem ad beneficia promovebantur. Hi singulis diebus horas canonicas et missas quoque plures in die coram principe decantabant, quibus cantantibus alii legebant. Ad singulas vero missas grossum unum offerebat, manum osculando celebrantis.

[94]) *Summa Gerhardi* p. 60 prawí o Wácslawowi Tausentmarkowi, kanowníku Wšech Swatých w prwních létech po obnowení kapituly od Karla IV (1338): quod eo tempore, quo ipse W. alias dictae capellae, *nullis*

Digitized by Google

Opatřowání kostela kathedralního potřebnau správau, jednání mešných oděwů, oltářowých ozdob rozličného druhu, knih, swčtel atd. náleželo, jak se zdá, dle prawidla biskupowi, jakožto nejwyššímu správci jeho. Dílem wyswítá to z rozličných zmínek o nowých opatřeních w kostele, kterých dotknuto již při místopise. O wosku dáwaném pro kostel od biskupa zachowalo se zwláštní nařízení biskupa Jana IV roku 1314, wydané z příčiny mnohého rozdáwání jeho od osob, které jej měly na péči. Biskup Jan zakázal kustosowi, sakristowi, podsakristowi a jiným wšem, jichž se týkalo, pod pokutau klatby, aby napotom neobraceli wosku toho k jiným účelům, než při welké mši a při jistých mších za zemřelé, při hodinkách jitřních we choru, a při službách we kapli sw. Wácslawa a u oltáře sw. Wíta. O potřebu jiných oltářů wšechněch měli se w tom ohledu starati sprawcowé čili oltářníci jejich, poněwadž by k tomu ustanowena byla nadání oltářů. [95]) Štědrost biskupů Tobiáše a Jana IV w darowání skwostných rauch kněžských a rozličných knih kostelních ke chrámu sw. Wíta chwálí a šíře wypisují letopisci. [96])

Welmi mnoho wšak stáwalo se w ohledech těchto také od saukromých dobrodinců, mezi nimiž audowé kapituly samé nezůstáwali pozadu. Nejwětší zásluhy měl w tom spůsobu děkan Wít, o jehož stawbách oltářů, kaplí a we klášteře kapitulním mluweno již w oddíle místopisném. S welikau prací a nákladem uwedl zwláště knihy mešné a jiného druhu, též hudební, w nowý spůsob a pořádek, jehož užito potom za wzor we mnohých jiných kostelích Pražské dioecezí. I ostatní jeho žiwobytí, jehož wypsání od sauwěkého letopisce [97]) poskytuje wůbec zajímawého náhledu do tehdejšího žiwota církewního, bylo weskrz příkladné a blahočinné. Wšecka radost a píle jeho záležela we službách kostela, do něhož wstaupil již co pachole, a we kterém staw se audem kapituly, konečně úřad děkanský zastáwal přes

adhuc praebendis in ea creatis, *rector* exstitit, pluribus, quam nunc dictarum praebendarum aliqua, redditibus habundabat.

[95]) Listina w archiwu kapituly Pražské.

[96]) *Cosmae Contin.* 469. *Franciscus can.* 108.

[97]) *Cosmae Cont.* 410—416.

Digitized by Google

třidcet let, poslední časy krále Wácslawa I a nejdelší čas panowání Přemysla Otakara II († 1271). Kronista wypisuje nám jeho horliwost, kterak wstáwal časně ráno dlauho před jitřním, někdy i o půlnoci, a obcházel wšecky oltáře, klaně se ostatkům swatých w modlení neb říkání žaltáře, jehož někdy přečetl třetí díl, než přišel čas jitřního. Potom budil zwoníky, aby zwonili na jitřní, a mezi zwoněním wyšel z kostela a tlaukl na dwéře u komor kleriků, chodě od jedné ke druhé, aby je wzbudil k říkání jitřních hodin. Potom nawrátil se do kostela a šel do choru; nalezlli tu kněze týdenníka, dal mu znamení, aby začal hodinky; pakli ho tu nebylo, začal sám, nezdráhaje se wůbec wyplňowati služby swých podřízených, jestliže se w čem obmeškali. Přitom byl řečník na slowo wzatý, k jehož kázání w každau neděli a swátek hrnuli se do kostela Pražského šlechtici a měšťané i jiné lidstwo. — Též nástupce jeho Řehoř, potomní biskup Pražský, byl horliwý kazatel, w čemž ani za biskupstwí swého neustal. [9])

b) Farní kostely a kaple Pražské.

Celé prostranstwí nynější Prahy krom hradu a Wyšehradu, to jest tehdejších dwau měst Pražských a jejich předměstí i nejbližšího okolí, dělilo se w církewní spráwě, jak dalece wyswítá ze zachowaných pamětí, w čase před založením Nowého města Pražského a krom málo wýminek snad dáwno předtím na 34 farních osad. Osmnáct jich bylo w objemu zdí Starého města, totiž fary *sw. Mikuláše, sw. Linharta, panny Marie na Lauži, sw. Martina menšího, sw. Walentina, sw. Kříže wětšího, sw. Haštala, sw. Benedikta, panny Marie před Týnem, sw. Hawla, sw. Michala, sw. Jiljí, sw. Filippa a Jakuba, sw. Martina we zdi, sw. Štěpána we zdi, sw. Kříže menšího, sw. Ondřeje, sw. Jana na Zábradlí;* dewět mimo Staré město na této straně Wltawy, totiž *sw. Klimenta* na Poříčí, *sw. Petra* tamže, *sw. Michala* w Opatowicích, *sw. Wojtěcha* w předměstí Zderazském, *sw. Wácslawa* na Zderaze, *sw. Cosmy a Damiana, sw. Jana* w Podskalí, *sw. Wojtěcha* w Podskalí a fara *Psářská*; dwě

[9]) *Series Episc.* p. 439.

Digitized by Google

w Nowém městě pod hradem Pražským, totiž *sw. Mikuláše* a *sw. Michala;* čtyry w předměstích Malostranských, totiž *sw. Jana* w Oboře, *sw. Wawřince* na Újezdě, *sw. Jana* na Újezdě a *sw. Jakuba* tamže; konečně na Hradčanech, tuším nedáwno před rokem 1348 powstalých, osada *sw. Benedikta.* [99])

Podací práwo těchto kostelů, pokudž byly staršího půwodu, náležíwalo někdy, před časy nejspíš wětším dílem buď králům českým, buď swětským pánům, kteří majíce w podhradí Pražském swé příbytky, byli snad zakladateli některých z nich. Později dostalo se od nich wětším dílem rozličným korporacím neb důstojenstwím duchowním.

Nejstarší známý příklad podacího králowského w někdejším podhradí Pražském jest *kostel Týnský*, jejž, jak na swém místě powěděno, již roku 1135 kníže Soběslaw I darowal kapitule Wyšehradské, owšem tehdáž sotwa ještě co kostel farní, nýbrž co kapli špitálskau. Mnohem déle zachowal se patronat králowský na Starém městě nad kostelem *sw. Michala.* Ještě we 14.

[99]) Určité doklady o následujících kostelích, že byly farními již před r. 1348, nacházejí se w příloze tohoto dílu, kdež se připomínají jednotliwí farářowé jejich z toho času, totiž o kostelích *sw. Mikuláše, sw. Linharta, sw. Martina menšího, sw. Walentina, p. Marie* před Týnem, *sw. Hawla, sw. Michala, sw. Jiljí, sw. Martina* we zdi, *sw. Ondřeje, sw. Jana* na Zábradlí, wše na Starém městě, a *sw. Wácslawa* na Zderaze. O kostele *panny Marie* na Lauži mluwí kronista Zbraslawský při roce 1334 (p. 468) takowým spůsobem, že patrně musil již tehdáž býti farním (dle jména je prwní farář znám roku 1373); o *sw. Kříži* wětším čte se w listině r. 1346, že byl klášter sw. Ducha založen infra *parochiae praefatae S. Crucis limites* (w bibl. univ. Pražské); o *sw. Benediktu* na Starém městě w rukopise archiwu Třeboňského C. num. 1 fol. 79: de causa, quae vertebatur inter religiosum virum, dominum plebanum S. Benedicti in Praga etc. (okolo r. 1339); tamže je řeč o nejmenowaných farářích *sw. Klimenta* a *sw. Petra* na Poříčí, kterážto poslední fara bez toho byla starodáwná w osadě německé; kostely *sw. Michala* w Opatowicích a *sw. Wojtěcha* pod Zderazem (nyní w Jirchářích) připomínají se co farní w listině před r. 1318 w Palackého *Formelbücher* I 252; kostel *sw. Cosmy* a *Damiana* rowněž roku 1347 w listině u Pelzla (*Karl* IV) 84. O ostatních 15 kostelích, zde nedotčených, jsau podobné doklady wesměs teprw ze druhé polowice 14. století, nejpozději roku 1384; poněwadž ale o wšech weskrz jest nepodobné, žeby teprw po roce 1348 byly býwaly powýšeny za farní, jsau již zde také do počtu jejich pojaty.

století wykonáwala jej králowna *Elška*, manželka Janowa. [100]) Teprw po její smrti darowal král Jan podací toto klášteru Zderazskému, jemuž stwrzeno roku 1334 od papeže Benedikta XII. [1]) Též náleželo králům českým práwo podací ku kostelu *sw. Mikuláše* na Malé straně, o něž wznikla we druhé polowici 14. století jakási rozepře s měšťany Malostranskými, aniž powědomo, jaké základy měla we starší minulosti.

Ze swětského panstwa připomínají se bratří Dobrohost, Albrecht a Držek co patronowé kostela *sw. Walentina*, jehož roku 1253 neboli o něco dříwe postaupili řádu Křižowníků s čerwenau hwězdau. [2]) Rowněž náleželo podací kostela *sw. Linharta* we 13. století předkům Kateřiny wdowy pana Jaroše z Fuchsberka, někdy držitele blízkého odtud dworu Jarošowa, i později po něm tak nazýwaného. Roku 1298 postaupila Kateřina swého práwa podacího jeptiškám sw. Anny. [3])

Křižowníkům s čerwenau hwězdau náležel od prwních časů založení jejich také farní kostel *sw. Petra* na Poříčí; kapitule Wyšehradské krom kostela Týnského také farní kostely *sw. Cosmy a Damiana* [4]) a *sw. Jana* w Podskalí; [5]) Křižowníkům hrobu božího na Zderaze kostel *sw. Wácslawa* tudíž blízko jejich kláštera. [6]) Podací kostela *sw. Ondřeje* na Starém městě náleželo někdy klášteru Ostrowskému, potom Zbraslawskému. [7]) W kostele *sw. Michala* w Opatowicích wykonáwal práwo podací okolo let 1307—1311 arcijahen Pražský Wácslaw, neznámo s jistotau, zdali co příslušné k jeho důstojenstwí čili na jiném základě. [8]) Kostel *sw. Benedikta* na Starém městě náležel co kommenda

[100]) Palacký *Formelbücher* I 251 (před r. 1318).
[1]) Original w bibliotheco univ. Pražské.
[2]) *Erben* 610.
[3]) Potwrzowací listiny biskupa Řehoře dwě: 1. od roku 1298 z kopie Pelzlowy w diplomatáři musejním, 2. od r. 1299 w přepise bibliotheky Pražské r. 1335.
[4]) Pelzel. *Karl IV* 84.
[5]) Dle knihy kapituly Pražské od r. 1380 p. 268.
[6]) Rukopis Wilherinský (o němž řeč w Palackého *Formelbücher* I pag. 33.)
[7]) Listiny u Hammerschmida: *Prodromus glor. Prag.* od let 1336, 1341, pag. 216, 217.
[8]) *Formelbücher* I 252.

Digitized by Google

rytířům řádu německého, tak že kommendator byl zároweň farářem. Podobně pak měl kostel *sw. Kříže wětšího* správce čili faráře swé z kláštera bratří kajících řehole sw. Augustina, kterýž se při něm nalézal.

Zwláštní byl poměr kostela *sw. Jiljí*, kterýž byl kollegiatní. Nacházelať se při něm kapitula s proboštem, děkanem a několika kanownickými praebendami, založená w neznámém čase nejspíš od některého biskupa Pražského, poněwadž biskupům náleželo udělowání praebend. Zdali i farář dosazowán byl od biskupa čili od kapituly sw. Jiljí, newí se ze sporých pamětí o tomto kostele. [9])

Nejstarší příklad podacího práwa náležejícího osadníkům byl někdy kostel *sw. Petra* na Poříčí, pokud totiž náležel německé obci w Praze. W prwní polowici 14. století wyskytuje se wykonáwání práwa podacího od osadníků (per plebisanos) při kostele *sw. Wojtěcha* w předměstí Zderazském, [10]) i lze míti za to, že téhož práwa požíwali osadníci také w některých jiných kostelích Pražských, ačkoli se o tom pamětí nedostáwá. Krom toho měli tehdáž i některé rodiny městské patronaty w jednotliwých kostelích, jakož zejména Olbramowici w kostele *sw. Mikuláše*, práwě jednom z nejpřednějších na Starém městě, rowněž Welflowici u *sw. Hawla.* [11]) Olbram i po něm syn jeho Menhart měli o práwo swé podací kdysi před létem 1329 rozepři s klášterem Strahowským, we které wšak i před papežem čili saudci od něho wykázanými obdrželi za práwo. [12])

Jakými spůsoby se snažilo německé měšťanstwo toho času, aby potáhlo patronaty duchowních korporací we městě na sebe, ukazuje mnoholetá rozepře mezi měšťany a kapitulau Wyšehradskau o kostel Týnský, o níž se náhodau zachowaly zpráwy

[9]) Probošt sw. Jiljí jmenuje se nejprwé r. 1238 (*Erben* 444), kanowník 1267 (w listině kapituly Wyšehr.), děkan 1277 (Dobn. Mon. VI 33), farář 1293 (w deskách dworských *Lib. proclam.* IV 57). O patronatu biskupů jsau dostatečné doklady u Hammerschmida 154.

[10]) *Formelbücher* I 252.

[11]) *Jacobi* 66, kdež prawí se, že pochází práwo toto „ex antiquis regum privilegiis."

[12]) *Jacobi* 28, 29.

Digitized by Google

dosti obšírné. [13]) Až do druhé polowice panowání Přemysla Otakara II wykonáwala kapitula podací w kostele tomto nejspíš beze wší překážky. Roku 1274 stwrzen jest za faráře na podání od kapituly kanowník Wyšehradský Jordan; jakž nejspíš od dáwna bylo w obyčeji, že kapitula osazowala faru swými spoluaudy. Proti němu wšak zmocnil se kostela násilným spůsobem Michal syn měšťana Pražského Jana Schilhera, neznámo, zdali od osadníků čili od koho jiného podaný; i ačkoli jemu stwrzení čili konfirmací od biskupa byla odepřena, a neměl dotud ani žádného swěcení, zůstal w držení kostela po wíce let, přese wšecko bránění kapituly. Roku 1279 dostala se rozepře o to k stolici papežské. Opat Třebíčský w Morawě byl wykázán za saudce; a wšak i za následujících tří let, totiž za nepokojného času poručnictwí Otty Brandenburského, nepokročilo se w při této daleko. Kanowník Jordan, omrzew se nepochybně nad útratami saudu, odřekl se mezitím swého práwa, načež kapitula dala děkanowi swému plnau moc, hájiti práwo její, a ustanowiti nowého faráře (1279). Roku 1283 jmenuje se jiný wykázaný saudce apoštolský, totiž Winand opat Lucký w Morawě. Když se wetřelý farář na obsílku jeho nepostawil, wyřkl naň klatbu, a nařídil ji ohlásiti w kostelích Pražských Wojslawowi probořtu Zderazskému.

Dále není nám o běhu této prwní rozepře nic powědomo. Tolik wšak je jisté, že konečně kapitula obdržela swé práwo; neb jí nacházíme později zase w pokojném držení. Roku 1302 byl kanowník Wyšehradský Jindřich farářem Týnským; když pak týž zwolen jest za děkana, stalo se toho roku usnešení kapituly na zwláštní žádost krále Wácslawa II a s powolením biskupa Jana IV, aby pro budaucnost fara kostela tohoto byla přiwtělena k děkanstwí k polepšení ztenčených jeho důchodů, tak aby děkan požíwal wšechněch důchodů jejích, a wydržowal ke spráwě její na swém místě stálého wikáře. Na ten spůsob ustanowil děkan Jindřich ještě roku 1308 jakéhos kněze Jana za wikáře a spráwce kostela Týnského. Brzy nato nastaly welké zmatky za panowání Jindřicha korutanského. Děkan Jindřich náležel wedlé jiných osob z wyššího duchowenstwa k politickým jeho protiw-

[13]) W listinách kapituly Wyšehradské.

Digitized by Google

níkům. Když roku 1310 meškal na Rýně, kdež se od stawů českých wyjednáwalo s císařem Jindřichem VII o dosazení syna jeho Jana na králowstwí české, wzal nad ním král Jindřich pomstu wsáhnutím do práwa jeho nad kostelem Týnským. Mikuláš, syn měšťana Pražského Ebrama jest od něho podán biskupowi, jenž tehdáž sídlil na Raudnici, za faráře k témuž kostelu, jakoby práwo podací náleželo králi. Biskup Jan, buď z omylu, buď ze strachu před králem stwrdil jej; po dobytí wšak Prahy od krále Jana a nawrácení děkana Wyšehradského zároweň s ním do města, bylo stwrzení toto zase odwoláno a práwo děkana obnoweno. Roku 1313 dosadil děkan Jindřich nowého wikáře, kněze Donata, který sprawowal faru ještě při smrti jeho asi r. 1316.

Úmrtí tohoto chopili se osadníci Týnští za příležitost k nowému útoku na práwa kapituly. Prwé než nowý děkan byl zwolen, uwázali se w práwo podací jmenowáním nowého faráře, totiž Františka syna mocného měšťana Eberlina od Kamene, jejž podali biskupowi se žádostí o stwrzení. Proti tomu wznesli wšak kanowníci Wyšehradští již napřed žádost na biskupa, aby nepowolowal ničeho proti jejich práwu. Biskup Jan uložil proto řádné wyšetření práwa Řehořowi děkanu u sw. Jiljí, kterýž ale, neslyšew než jednu stranu, totiž měšťany, kostel Františkowi Eberlinowu přiřkl. Když se kapitula na to neohlížela, jali se osadníci faráře swého násilně uwésti w držení. Wtrhliť hlučně do kostela w den sw. Mikuláše, když kněz Donat konal služby boží, odwlekli jej od oltáře, při čemž syn Eberlinůw zmocnil se sebraných ofěr, a wypudili ho, jakož i jiné kněží a žáky tu slaužící z kostela. Proti násilnému tomuto skutku obrátil se nato nowě zwolený děkan Držislaw se stížností k biskupowi, kterýž uznal ji býti sprawedliwau a nařídil opatu Břewnowskému Baworowi, aby děkana znowu uwedl w držení kostela a opatřil nawrácení jemu požitků zatím od wetřelého faráře přijatých (1317. 29. Listop.). Tohoto rozkazu wšak osadníci ani farář od nich usazený neuposlechli.

Nyní obrátil se děkan Wyšehradský se žalobau ke dworu papežowu, od něhož wykázán jest za saudce Bawor opat Břewnowský (1319 1. Kwětna). František Eberlinůw a přátelé jeho,

Digitized by Google

jmenowitě otec, dali se nato w nějaké mírné wyjednáwáni s děkanem, které ale newedlo k žádaucímu cíli. Opat Břewnowský ustanowil dne 2. Ledna 1320 za saudce na swém místě Hawla arcijahna Hradeckého, který hned brzy nato wydal konečně obsílku na wšecky osadníky Týnské, aby stáli před saudem jeho dne 1. Února nejprwé příštího při hlawním kostele Pražském. Farářowé u sw. Michala a sw. Walentina na Starém městě měli obsílku tuto ohlásiti weřejně w kostele Týnském.

W ustanowený čas dali se před saudem nalézti čtyři z osadníků, mezi nimi přední Hildprand Zwiflinger, a wšak jen aby žádali za odklad, poněwadž by lhůta byla příliš krátká. Po několika lhůtách nato prodlaužených zwolili osadníci teprw 7. Kwětna za plnomocníka swého tehdejšího rychtáře Staroměstského, mocného Welflowice Frenclina Jakubowa, kterýž na roce dne 9. Kw. žádal opět za delší lhůtu, aby sobě mohl zjednati advokata z ciziny, neb žeby domácího z Prahy ani z celých Čech míti nemohl, poněwadž prý wšichni, což jich bylo, buď byli kanowníci Wyšehradští, buď jinak děkanu Držislawowi oddáni. Nowé stání bylo k jednání o tom ustanoweno ke dni 23. Kwětna, kdež děkan Wyšehradský odpíral žádosti rychtářowě ze mnohých příčin na to uwedených, a žádal, aby na protiwníky jeho bylo wydáno práwo stané, i aby byli odsauzeni k útratám. Proti tomu wykázal se Frenclin Jakubůw listinau wydanau od osadníků Týnských ten den po předešlém stání, totiž dne 10. Kwětna, kterau jemu domnělého práwa swého podacího docela postaupili, a žádal znowu pro sebe, jakožto nowého žalowaného, za lhůtu ke zjednání advokata z ciziny, z příčin již prwé uwedených.

Na námítky proti tomu činěné od děkana Držislawa odepřel arcijahen Hradecký žádosti rychtářowě, wydal na osadníky práwo stané, a odsaudil je k zaplacení útrat saudních (30. Kwětna). Když pak rychtář proti tomu ohlásil odwolání ku papeži, potom ale skutečně ho nepodal, přistaupil saudce apoštolský dne 27. Červwna k slyšení listinných důkazů děkana na jeho práwo a k wýslechu swědků, které wedl na násilné opanowání kostela Týnského od osadníků. Na základě důkazů těchto docela swětlých wydal konečně záwěrečný rozsudek dne 8. Července, sedě na

stolici saudné přede dweřmi kostela Pražského u přítomnosti probošta Wyšehradského Jana, Jindřicha probošta Mělnického, Mikuláše kustosa Wyšehradského, tehdáž biskupského officiala, a jiných duchowních osob wíce. Děkanu Držislawowi bylo nawrácení w kostel opět přiřčeno, a osadníci bez ohledu na postaupení práwa Frenclinowi Jakubowu odsauzeni k zaplacení zadržalých požitků w šedesáti, a útrat saudních we čtyrydceti kopách.

Skutečné wykonání rozsudku tohoto musilo wšak míti weliké těžkosti pro welkau moc rychtáře Frenclina, jakožto milostníka králowa, a staupenců jeho we městě. Přišloť po wydání jeho ještě jednau k wyjednáwání o přátelskau umluwu, k čemuž zwoleni jsau za rozsudí od děkana a kapituly Mikuláš kustos Wyšehradský, a od Frenclina Řehor děkan sw. Jiljí, jimž měl wyšším umluwcem býti probošt Pražský Hynek Berka z Dubé (4. Října). Ani tentokrát se wšak umluwa nezdařila. Děkan Držislaw musil se ještě jednau utéci k stolici apoštolské o dopomožení práwa obdrženého. Papež Jan XXII uložil wykonání rozsudku Ojířowi opatu Milewskému (1321 15. List.) s plnau mocí, aby užil proti wzpauzejícím se trestů církewních. Následkem toho wyšla obsílka na osadníky Týnské 21. Dubna 1322, aby stáli před opatem jmenowaným w prwní wšední den po swátku narození panny Marie (8. Září) toho roku w klášteře Zbraslawském, kamž mínil se k tomu cíli odebrati.

Nyní nastalo opět přátelské smlauwání. Strany zwolily sobě za rozsudí Tomáše arcijahna Pražského, Mikuláše kustosa Wyšehradského, mistra Řehoře děkana sw. Jiljí, Ondřeje přewora u sw. Tomáše na Malé straně a Petra kanowníka Wyšehradského, faráře sw. Michala w Praze (1323 dne 24. Dubna). Tito učinili wýrok dne 2. Dubna 1323, jemuž obě strany konečně se poddaly. Děkan a kapitula Wyšehradská upustili od práwa swého částečně na ten spůsob, aby napotom pokaždé, kdyžby místo církewního spráwce při kostele Týnském bylo uprázdněno, Frenclin Jakubůw neb dědici jeho podali dwě osoby, z nichž by děkan Wyšehradský zwolil jednu a předložil biskupowi k stwrzení za swého stálého wikáře. K uznání podacího práwa děkanowa měl takto dosazený wikář platiti jemu každoročně 15 kop grošů z ofěr

w kostele sebraných. František Eberlinůw, tehdáž w držení se nacházející, měl býti od děkana w něm zachowán, wšak tak aby dal od sebe úpis, jímžby se co vikář přiznal k němu jakožto swému patronu, a přijal od něho nowé podání ku kostelu. Po wydání takowéhoto úpisu a nowém podání od děkana k úřadu biskupowu obdržel František Eberlinůw konfirmací od tehdejších administratorů biskupstwí dne 26. Dubna 1325.

Stálé nadání kostelů záleželo obyčejně w platech na domích we městě neb na wenkowských statcích zemských, málokdy w této době we statcích samých. Kromě farních kostelů, s kterými byly spojeny domy řeholníků, jakož ku příkladu kostela sw. Benedikta, činí wýminku w tom ohledu, pokud známo, kostel *sw. Walentina,* jemuž náležela wes *Jesenice* neznámého položení, a kollegiatní kostel *sw. Jiljí,* jehož statky, nám známé teprw ze druhé polowice 14. století, náležely k němu nepochybně aspoň wětším dílem již předtím. Od biskupa Jana IV byl ku kostelu tomuto krom toho také přiwtělen farní kostel swatého Jakuba w *Příbrami* (1310). [14]) Jiné důchody kostelů byly oféry, platy za rozličné církewní funkcí, odkazy od saukromých osob a tomu podobné. Spráwce církewní měl při kostele obyčejně také swůj stálý příbytek čili faru (domus dotis). Příjmy kostela nedostáwaly se wšak wesměs jemu, nýbrž z časti také pánowi čili patronowi, který za to pečowal o stawbu a jiné potřeby. Mezi klášterem jeptišek sw. Anny, jakožto patronem kostela *sw. Linharta,* a farářem téhož kostela byl poměr tento potwrzowací listinau biskupa Řehoře r. 1299 ustanowen tak, že se měly stálé peněžité platy na statcích dostáwati jeptiškám, ostatní nahodilé příjmy wšelikého druhu farářowi, který wšak měl krom toho k uznání wrchnosti kláštera čili práwa jeho podacího odwáděti každoročně tři swíce woskowé čtyrliberní, jednu o wánocích, jednu o welkonocích a třetí o sw. Anně. [15])

[14]) *Hammerschmid* p. 154.

[15]) W listině samé prawí se: Ad haec de praedicti nostri capituli assensu permittimus, ut jam dictae in Christo filiae dilectae, priorissa et conventus monasterii saepefati, omnes fructus ecclesiae beati Leonardi saepedictae in Praga, qui in *censu denariali* seu argenti in civitate vel extra civitatem consistunt, quocumque nomine censentur, suis usibus valeant

Správce kostela (rector ecclesiae) nazýwal se, bylli samostatně usazen, obyčejným jménem *farář* (plebanus, parochus); bylli wšak toliko náměstkem wyšší duchowní osoby, buď že fara spojena byla stále s jejím důstojenstwím, jako na. př. fara Týnská s děkanstwím Wyšehradským, buď že dočasně byla fara s wětším beneficiem spojena w rukau jedné osoby, tehdy nazýwal se toliko *vikářem*. Krom toho byli také *nájemníci* farních kostelů (conventores ecclesiae), když totiž farář s powolením úřadu biskupského z jakýchkoli příčin postaupil duchowní správy a přijímání požitků (fructus ecclesiae) jinému knězi za určitý nájem. [16]) Spojení dwau far w rukau jednoho církewního správce stáwalo se zřídka kdy, owšem též s wyšším powolením. Za biskupa Jana IV bylo (před r. 1318) powolení takowé dáno k dosazení společného faráře ku kostelům *sw. Michala* w Opatowicích a *sw. Wojtěcha* w Podzderazí pro chudobu obau těchto kostelů, spolu nejblíže sausedících. [17])

Krom správce kostela byli aspoň w některých kostelích také nadáni stálí pomocníci čili *střídníci* jeho (vicarii); [18]) w kostele Týnském jmenuje se také zwláštní kněz *sakristan*, a mimo to *služebník* (servitor) wyswěcený na jahenstwí, který asi konal služby nynějšího kostelníka. [19]) Dále míwaly též jednotliwé oltáře

applicare; *quottidianum* vero quaestum, *oblationes*, *testamenta* seu alia jura, quae a *plebesanis* dictae ecclesiae poterunt provenire, nec non *domum dotis* rectori, qui ibidem pro tempore fuerit, pro suis usibus et sustentatione congrua perpetuo reservamus, ita tamen, quod rector praedictus *in signum recognitionis dominii* sororibus praedictis tres cereos, de quatuor libris quemlibet, unum in nativitate domini, secundum in festo Paschae, tertium vero in die beatae Annae, patronae ibidem, annis singulis .. tenebitur praesentare. — Osm liber wosku tohoto každoročně darowaly jeptišky roku 1316 k oltáři sw. Sylvestra w kostele Pražském. Wiz Palackého *Formelbücher* II 176.

[16]) Tak byl kostel sw. Michala na Starém městě neznámého roku pronajat od faráře na čas, na který se odebral na studia, Jakubowi faráři nějakého místa blízko Prahy, který na ten čas tuto faru swau mínil sprawowati vikářem. *Summa Gerhardi* 25.

[17]) Palacký *Formelbücher* I. 252.

[18]) Neznámého roku okolo 1338 učinil jistý měšťan Pražský odkaz ku kostelu sw. Martina menšího pro una vicaria in ecclesia praedicta instauranda. *Codex Wilhering*. p. 45.

[19]) Co swědkowé wyslýchaní w rozepři o podací.

Digitized by Google

neb kaple swá nadání a obyčejně též swé *oltářníky*, zřízené od zakladatelů jejich, zwláště od zámožných měšťanů, kteří w kostele, jehož se týkalo, měli swůj pohřeb. Kněží této třídy nazýwali se obyčejně *kaplany* toho neb onoho měšťana. Takowý byl ku př. kaplan Štuků při oltáři jejich sw. Kříže u sw. Mikuláše na Starém městě, nebo kaplan Jana od Wěže při oltáři sw. Jana ewangelisty a Šimona i Judy w kostele sw. Hawla. [20]) W témž kostele založil měšťan Pražský Jindřich Šwáb kněze, který měl čísti každodenně z rána mši za jeho duši, s nadáním na domě jeho w Celetné ulici a ze sladowny před branau sw. Martina. [21])

W podobném poměru, jako takowéto oltáře neb kaple uwnitř farních kostelů, nacházelo se také několik kostelů o sobě stojících, ježto měly swé nadání, dílem dosti znamenité, a swé předepsané služby boží, ale žádných práw duchowního pastýřstwí, pročež i ony nazýwaly se jen kaplemi. Tyto byly: 1. kostel *sw. Wácslawa* w Nowém městě pod hradem Pražským, který snad za staršího času byl farním, až nejspíš přenešena jest fara k sw. Mikuláši na blízce wystawenému roku 1282. 2. Kostel *sw. Lazara*, jakožto kaple špitálská při domě chorobných, k němuž náležely role někde na blízce w objemu nynějšího Nowého města Pražského. [22]) 3. Kostel *sw. Štěpána* na Rybníčku, který byw snad někdy farním, později, jak se zdá, náležel s okolní krajinau k faře sw. Hawla na Starém městě. [23]) 4. Kostel *sw. Jana na Bojišti*, náležející Johannitům, s nadáním swým od kněžny Alžběty, o němž byla řeč jinde. [24]) 5. Kostel *sw. Petra* na Strúze, jestliže již stáwal w těchto časích. 6. Kaple *swaté Markéty* pod Wyšehradem, náležející kapitule Wyšehradské, a 7. kaple *sw. Michala* tamže, kterau r. 1330 králowna Elška darowala jeptiškám sw. Anny. K nadání této kaple náležely tehdáž

[20]) Wiz na str. 297.

[21]) *Summa Gerhardi* 74.

[22]) *Hammerschmid* 233.

[23]) Tím spůsobem asi dá se wyložiti, proč farář sw. Hawla za náhradu žádal a ji také obdržel, když při založení Nowého města kostel sw. Štěpána powýšen byl za farní. *Hammerschmid* 232.

[24]) Str. 89.

Digitized by Google

wsi *Oslnice, Radějowice, Kowařowice, Ostašowice* a několik jiných ležících nejspíš wesměs w Kauřimsku. Kněizi čili spráwci této kaple wymíněno bylo při tomto darowání 12 hřiwen stříbra ročních příjmů, ostatek užitků náležel jeptiškám.[25])

c) *Kapitula Wyšehradská.*

Kapitula kostela sw. Petra na Wyšehradě, bezpostředně podřízená stolici apoštolské a kostelu Římskému, skládala se z probošta, děkana a jistého počtu kanowníků s praebendami, kromě kterých obyčejně býwalo také několik bez praebend s práwem čekacím.

Probošta ustanowowal král český, jakožto patron kostela Wyšehradského. Od něho totiž býwal podán čili praesentowán, a od děkana i kapituly uweden w držení. S důstojenstwím tímto byl, jak na jiném místě powěděno, spojen úřad nejwyššího kancléřstwí dworského. Tím i bohatým nadáním proboštstwí byla to wůbec prwní duchowní hodnost w Čechách po samém biskupu. Králowé čeští této doby udělowali ji někdy příbuzným rodu králowského, jindy mužům wýtečných wlastností, zaslaužilým we službách státních. Za krále Wácslawa I stal se roku 1240 proboštem Wyšehradským synowec jeho Filipp korutanský, kterýž později powýšen na arcibiskupstwí Salzburské (1247). Po něm nastaupil probošt Diwiš (1248—1254), předtím kanowník Wyšehradský, po smrti pak jeho za krále Otakara II Wladislaw z wéwod slezských. I jeho odwolalo z proboštstwí zwolení na arcibiskupstwí Salzburské (1265), načež za ostatních let krále Otakara i prwních let Wácslawowých úřadowal probošt a kancléř Petr. Nástupcem jeho byl Jan poboční syn Otakara II, jejž král Wácslaw II po smrti biskupa Tobiáše z Bechyně chtěl powýšiti na biskupstwí Pražské, ale potkal se přitom s odporem. Jan zemřel brzy nato ještě we mladém wěku (1296). Po něm nastaupil Petr Aichspalter, rodu německého z ciziny, který již prwé řídil kancelář králowský co prwní písař (protonotarius), jsa kanowníkem Praž-

[25]) *Chron. Aulae R.* 441. *Francisci Chron.* 164. Wsi w textu nejmenowané uwodí se w kronice Františkowě nespráwně psány Nedussow, Lubnie a Vahlonicz.

ským, Wyšehradským a Wratislawským. S powolením papeže Bonifacia VIII podržel proboštstwí Wyšehradské, i když se brzy na to stal biskupem Basilejským (1297); ano i powýšen na arcibiskupstwí Mohučské r. 1305 wyžádal si powolení k témuž ještě na tři léta od papeže Klimenta V (1306), s jehož uskutečnění wšak sešlo z neznámých příčin, snad následkem tehdejších proměn na trůně českém. Po krátkém proboštstwí Petra z Lomnice (1306—1310), který zároweň byl proboštem Pražským, nastaupil opět poboční aud králowského rodu, Jan syn krále Wácslawa II, jenž držel důstojenstwí toto za nejdelšího času panowání krále Jana. Powýšen r. 1334 na biskupstwí Olomaucké, měl za nástupce Bertholda z Lipé, syna slawného Jindřicha z Lipé, swého času nejmocnějšího pána w králowstwí českém.

Děkan býwal jako při kapitule Pražské wolen od kanowníků z jich prostředka; což stáwalo se obyčejně kompromissem; rowněž tak druzí hodnostáři čili praelati kostela, to jest kustos a scholastik. W rozepři, která wznikla r. 1250 mezi proboštem Diwišem a kapitulau o dosazowání kustosa, které sobě tehdáž probošt přiosobowal, rozhodl děkan Engelbert, od obau stran zwolený za rozsudí, že práwo k wolení jeho náleží jak od starodáwna kapitule.

Počet prawých čili wětších praebend kanownických (praebendae majores) nacházíme ještě při konci panowání Wácslawa I tentýž jako za knížete Soběslawa I, který byl k prwotním 12 praebendám Wratislawowým založil dwě nowé. W listině od r. 1252 uwodí se totiž co plný počet 14 kanowníků s praebendami i s kustosem a scholastikem, kromě děkana. Později přibylo wšak o několik praebend wíce založením od králů, dwě jmenowitě za krále Jana; pročež sauditi se dá, že již při sklonku jeho panowání byl počet kanownických míst asi tentýž, který shledáme později we druhé polowici 14. století. Mimo to byl neznámý počet praebend menších (praebendae minores), jejichž příjmy byly w porownání s oněmi jen welmi skrowné; i s nimi bylo wšak tak jako s jmenowáním kanowníka bez praebendy spojeno práwo čekací.

Digitized by Google

Dosazowání nowých kanowníků náleželo dílem kapitule, dílem králi, a sic, jak se dle wšeho podobá, tak, že ku praebendám starým, co jich bylo za Soběslawa I, wolila wesměs kapitula; ku podacímu pak králowu náležely praebendy půwodu nowějšího. I jinak wšak wykonáwal král nepřímo tentýž wplyw na osazowání míst uprázdněných jako při kapitule Pražské, a rowněž dálo se ze strany dworu papežského, zwláště udělowáním míst bez praebendy.

Poněwadž důchody praebend nebyly weskrz rowné, nýbrž některé z nich byly wýnosnější, některé skrownější, slaužilo nejspíš od starodáwna za prawidlo, že při uprázdnění místa musil se nowě nastupující kanowník spokojiti s praebendau w tom ohledu nejposlednější, starší pak měli práwo směniti swé chudší praebendy s bohatšími. Pewný řád jest w tom ohledu nařízen usnešením kapituly r. 1328, aby sobě předně směli wybrati praelatowé, to jest děkan, kustos a scholasticus, po pořádku dle staršího sídlení při kostele (secundum prioritatem suae residentiae), po nich kanowníci s wětšími praebendami, ježtoby sídlili při kostele (canonici residentes praebendis majoribus praebendati), při čemž měl se počítati za sídlícího jen ten, jenžby již rok stále přebýwal při kostele, a ještě na rok napřed k témuž se zawázal, rowněž po pořádku dle stáří swého sídlení; potom ostatní kanowníci s wětšími praebendami, při kostele nesídlící; konečně praebendatowé menší. S powolením obdrženým od krále Jana (1327) wztahowal se tento pořádek wybírání (optio) také na praebendy, které náležely k podacímu králowskému.

Hlawním úmyslem založení četného sboru kanownického bylo prwotně slawné a stálé konání služeb božích w kostele kapitulním. Kanowníci Wyšehradští byli wšak tak jako Pražští, dílem zaneprázdněni službami králowskými, dílem nacházeli se w držení dwau i tří beneficií od sebe wzdálených, a nemohli tudy stále sídliti při kostele a konati osobně swau powinnost, dílem neměli k tomu ani potřebných wlastností, nedosáhše k. př. posawad swěcení kněžského, nebo jsauce nedospělého wěku. Zdá se, že se při osazowání uprázdněných míst dosti často hledělo wíce ke wznešenému rodu neb jiným zewnějším okolnostem nežli

k zásluze a schopnosti. Z těch příčin musilo se i zde záhy hleděti ke zjednání náhradníků w službách kostelních. Prwotně byly práwě menší praebendy k tomu ustanoweny, aby držitelé jich pomáhali zastati, čeho se nepřítomností wětších praebendatů obmeškalo. Poněwadž wšak i oni nezachowáwali časem dosti pilně sídla při kostele, bylo nařízeno zároweň s usnešením o wybírání praebend roku 1328, aby napotom nikomu nebyla menší praebenda udělena, kdoby se napřed nezawázal přísahau k stálému sídlení. W tomto záměru byla později (roku 1340) půwodem kanowníka Jana, sakristy, praebendy nemajícího založena zwláštní menší praebenda k naprawení nedostatku, na nějž obecný lid ukazowal s pohoršením, že totiž i o welkých swátcích, we které za starodáwna dle obyčeje wždy některý z praelatů kapitulních nebo z kanowníků wětších držel welkau mši a slawil nešpory, nyní často pro nepřítomnost neb jiné zaneprázdnění jich odbýwalo se to wikáři neb jinými kněžími nižšího důstojenstwí. Nowě založený kanowník měl totiž za hlawní powinnost, aby w případnosti takowé zastal praelata neb kanowníka k tomu powolaného. K wětšímu powzbuzení audů kapituly, aby sídlili při kostele, mělo slaužiti ustanowení o přednosti jejich při wybírání praebend, jakož i některé jiné wýhody. Kanowníkům sídlícím náleželo wůbec celé řízení běžných záležitostí celého sboru a wšeho, co náleželo ke správě kostela, s wyminěním wěcí důležitějších, jakož wydáwání nowých stálých nařízení neb wětších proměn se jměním, což pozůstaweno bylo celému shromáždění čili kapitule (generale capitulum), ježto se odbýwala w jisté obyčejné časy několikkrát za rok.

Nižší duchowenstwo čili žákowstwo, ustanowené k službám kostelním, a protož podřízené kapitule i obzwláště děkanu a praelatům i kanowníkům sídlícím, bylo podobného spůsobu jako při kathedralním kostele Pražském. Předewším náleželi k němu **wikáři** praelatů a kanowníků, pokudž jich stáwalo, [26]) a **oltářníci** jednotliwých oltářů w kostele a kaplích i kněží **týdenníci**

[26]) Jistý wikář Wyšehradský připomíná se roku 1240 u Erbena 463; *vicarii* wůbec w listině r. 1257, *vicarius praepositi* 1302, *vicarius custodis* 1323, *vicarius scholastici* 1324.

Digitized by Google

(hebdomadarii). A wšak též sakrista a kantor nebyli při kapitule Wyšehradské audowé sboru, nýbrž náleželi k nižšímu duchowenstwu, ač jestliže nebyl některý pro swau osobu jmenowán kanowníkem, jako na př. Jan sakrista wýše wzpomenutý. Oba tyto úřady byly také pozdějšího zawedení, sakrista totiž od roku 1264, kantor teprw od roku 1320. Oba byly udělowány od kapituly.

Od dáwna byl při kostele Wyšehradském zřízen také sbor dwanácti žáků bonifantů (clerici bonifantes) k nižším službám kostelním, w nichž se střídali we dne i w noci, přebýwajíce we zwláštním domě pohromadě. Roku 1326 uzawřela kapitula zřízení toto zrušiti, a na místo 12 bonifantů zawésti 10 kněží řečených choralníci (presbyteri chorales). Powinnost jejich byla přítomnu býti w choru při wšech hodinkách a při mších i jiných kostelních slawnostech odbýwaných se zpěwem, kromě mše panny Marie při swítání, při níž mělo býti jich pět toliko, střídajíc se ob týden. Mimo to bylo jim uloženo čísti jistý počet mší w ustanowené časy, w pořádku, jejž sobě sami mohli ustanowiti. Krom choralníků byli dále we službách kostela již od staršího času tak nazwaní žáci desíti chlebů (clerici decem panum), kteří odtud dostali zwláště také určení, aby doplňowali nedostatky z obmeškání choralníků. Též chudí žáci (pauperes clerici) bez ustanoweného počtu, kteří nawštěwowali kostel, nacházeli w něm rozličných služeb a wýdělků. Zwoníci a hlídači byli starodáwného půwodu, hned od založení kapituly.

Jmění kapituly Wyšehradské zachowalo se we hlawní podstatě, co se týkalo nemowitých statků nabytých za prwních časů po založení, z wětšího dílu i w pozdějších stoletích, třináctém a čtrnáctém; co se wšak týče ostatních důchodů, hlawně peněžitých, z daní a dáwek rozličného druhu w župách kapitule wykázaných, ty následkem úpadku zřízení župního wětším dílem zahynuly, jakž jest o tom něco podotčeno již na jiných místech. [27]) We 13. století neděje se o nich již téměř žádné zmínky. Naproti tomu rozmnožily se zemské statky znamenitě nowým rozličným darowáním a jiným spůsobem, jakž spatří se z dalšího jich popsání.

[27]) Srow. zwláště na str. 140 notu 79.

Jakkoli wšecky statky, náležející k nadání kostela Wyšehradského, činily jeden práwní celek, z něhož nemělo nic býti odcizeno bez společného swolení probošta a kapituly, jakož i krále českého co patrona, byly nicméně od dáwna již rozděleny mezi osoby ku kapitule náležející, tak že každý měl swůj jistý podíl jich neb požitků jejich.

Největší byl owšem podíl proboštůw. Ze statků, které pocházely ze starších nadání kostela Wyšehradského až do nastaupení krále Wácslawa I, nám známých a w knize prwní uwedených, náležely tehdáž ku proboštstwí, jak dalece wyswítá z pramenů: 1. w nyn. kraji Rakownickém wsi (celé neb z části) *Hostín, Wojkowice, Hoholice* s příwozem, *Lobeč, Buděhostice, Kamenmost*; 2. w Litoměřicku *Žitenice, Týnec, Malešow, Černuc;* 3. w Kauřimsku *Jesenice*; 4. w Beraunsku *Modřany;* 5. w Čáslawsku *Kralowice, Libčice* a *Příseka*, wše w tak zwaném újezdu Swatawině; w Praze tři *mlýny* pod kostelem sw. Cosmy a Damiana; w Pracheňsku polowice *cla Prachatického*. Ke statkům těmto starým přibylo však w neznámém čase, jak za to mám, wětším dílem také již před posledními léty Wácslawa I, více jiných buďto kaupěmi a směnami nebo také zakládáním nowých wsí, jakož w Rakownickém kraji *Dobřín, Kozlowice*, dwůr we *Statiwnici*, w Litoměřicku dwojí *Lbín, Kamýk, Břežany, Kopisty*, winice w *Újezdě*, část *předměstí Litoměřického;* w Boleslawsku wes *Wojetice* čili Bojetice a *kaple sw. Wojtěcha* we Mladé Boleslawi; w Kauřimsku *Tatce* twrz s blízkými wsemi *Milčici* (w Bydžowsku) a *Hradištkem, Popowice* u Brandýsa; w Pracheňsku město *Prachatice* se wsemi *Wýrowem, Těšowici* a *Fefry;* w Klatowsku *Žarowice* (čili Žerowice) a *Libakowice* blíž Přeštic; w Praze *clo ze slanečků* na Starém městě, které však we 14. století sotwa ještě se wybíralo, *clo ze dříwí* w Podskalí a *příwoz* pod Wyšehradem; konečně *Olbramowice* s jiným příslušenstwím w Morawě we Znojemsku. [28]) Jakožto kancléř krá-

[28]) Ze statků těchto nowějších jmenuje se část předměstí *Litoměřického* ponejprw roku 1277, winice w *Újezdě* a příwoz pod Wyšehradem r. 1285, *Tatce* 1292, *Dobřín* a *Kozlowice* 1295, *Olbramowice* 1321, *Milčice* 1326, ostatní wše teprw we potwrzení privilegií a statků proboštstwí

lowský měl probošt jisté příjmy z některých saudů župních, kteréžto práwo rozšířil král Přemysl Otakar II wůbec na wšecky saudy krajské, i o kterých by we starších privilegiích kancléře zmínky nebylo, powoliw, aby kancléř ku přísnějšímu wymáhání jich držel sobě zwláštního posla čili druha při každém saudě krajském. [29])

Jak již za starších časů, tak přiosobowali si mocní proboštowé Wyšehradští i w této době často také rozličné statky náležející práwem kanowníkům aneb ustanowené ke zwláštním účelům, kapitule wykázaným; což bylo zwláště we druhé polowici 13. století za proboštů Diwiše a Petra pramenem mnohých rozepří mezi nimi a kapitulau. Probošt Diwiš jmenowitě, jsa w držení kaple *sw. Wawřince* na Petříně a nadání jejího we wsi *Cholči*, které určeno bylo k zaprawowání ročního platu papeži, odpíral placení této powinnosti na místě kapituly. Na stížnost kanowníků proti tomu wydal roku 1252 král Wácslaw rozkaz, aby se děkan a kapitula uwázali napotom sami w držení Cholče a plat kostelu Římskému zaprawowali. Tak usaudili něco dříwe nebo později za panowání Wácslawa také přátelští umluwci, zwolení w této rozepři, totiž Tobiáš probošt Pražský, Kuno probošt Boleslawský a Jan lektor kláštera Dominikanského w Praze. Nicméně wšak nacházel se Choleč i později ještě w rukau probošta Petra, kterýž se krom toho ujal starožitného *špitálu* u kostela *Týnského* w Praze, předstíraje rozličné nedbalosti we spráwě jeho, která dotud byla swěřena děkanowi. Od roku 1267 zachowal se dopis kanowníků ku proboštowi, co odpowěd na rozličné od něho činěné důtky, kterým oni jeho naopak obwiňují, že špitál tento, od něho bezpráwně ujatý, na mizinu uwodí se wíce než kdy předtím. Šest let na to stalo se jakés narownání mezi proboštem a kapitulau (1273), které se opět týkalo

od císaře Karla IV r. 1356. Wšeliké tyto zmínky wztahují se wšak na statky tyto jakožto již prwé náležewší ku proboštstwí; poněwadž pak o nabytí jich mezi rokem 1235 a léty zde uwedenými žádné zpráwy nestáwá, dá se owšem o wětším díle jich sauditi, že náležely k němu již před kralowáním Wácslawa I.

[29]) Palackého *Formelbücher* I 303.

Digitized by Google

Cholče, z něhož probošt za celý čas držení swého žádného platu papežského nezaprawil, dále pak rozličných jiných platů a powinností jeho ku kapitule i wsahání do práw kanowníků, w nichž we wšech slíbil naprawení. Mezi jiným připomíná se tehdáž powinnost probošta k wyprawení desíti obědů kanowníkům každý rok o wýročních památkách zakladatelů kostela, Wratislawa a Swatawy a osmi jiných předních swátcích, we kteraužto powinnost byly nejspíše již zmírněny týdenní a jiné dáwky w naturaliích wyměřené od Soběslawa I. Rozepře nebyly tím wšak skončeny, nýbrž oživly, jak se zdá, brzy znowu, když se probošt Petr zmocnil krom Cholče také kostela w *Budči*, darowaného kapitule od krále Otakara II, s hojným jeho nadáním, i rozličných wsí kapituly w Rakownicku a Kauřimsku. Teprw roku 1282 nawrátil jich konečně, neznámo, zdali dobrowolně čili z jakého přinucení.

Pro rozličné různice, které byly mezi proboštem a kapitulau také o wybírání *cla Prachatického*, jehož polowice náležela onomu, polowice kanowníkům, stala se s powolením krále Wácslawa II směna mezi nimi roku 1285, kterau probošt Petr obdržel napotom clo celé a postaupil za to kapitule *Žitenic*, *Malešowa*, *Týnce*, winice w *Újezdě*, desátku w *Litoměřicích*, podacího kostelního w *Žitenicích* a desátku z *přiwozu* Wyšehradského.

Probošt Jan, poboční bratr krále Wácslawa, prodal zboží 180 jiter w *Kameněmostě*, a kaupil za to wes *Wrbčany* k sídlu swému w Tatcích (1292). Od něho jsau okolo téhož času směnau s králem Wácslawem postaupeny wsi *Dobřín*, *Kozlowice*, *Černuc* a *Lobeč* w Rakownicku, které se r. 1295 dostaly od krále biskupu Pražskému w náhradu za odcizené statky biskupské.

Druhý probošt Jan, Wácslawůw poboční syn, zjednal postaupení dworu w *Howorčewsi* (w Kauřimsku) od kapituly ku proboštstwí směnau za jiné statky nedáwno nabyté. Na dotíráwé žádosti krále Jana musil roku 1321 prodati jemu zboží *Olbramowické* w Morawě pro milostníka jeho pana Jindřicha z Lipé za 2000 hřiwen stříbra, kteréžto summy wšak král za několik let odkládal zaplatiti. Konečně dostal od něho probošt w záplatu jiné statky w Žatecku, totiž wsi *Letow*, *Siřem*, *Liběšowice* a *Soběchleby*.

Digitized by Google

Ostatní statky kostela Wyšehradského starodáwného nadání, co jich neuwedeno zde jakožto patřících ku proboštstwí, náležely buď ku praebendám jednotliwých kanowníků, buď k nadání praelatů, to jest děkana, kustosa a scholastika, kteří wšak krom toho měli také každý swau praebendu, nebo byly určeny k wýžiwě nižšího duchowenstwa a služebnictwa při kostele, nebo konečně co obedienci k podělowání kanowníků čistými jich požitky.

Že se statky kapituly Wyšehradské, uwedené we starších darowáních až do času krále Wácslawa I, aspoň z největší části zachowaly w držení jejím i w časích pozdějších, wyswítá dosti jasně z powšechného potwrzení těchto starších darowání od Karla IV roku 1352, tak jako o statcích proboštských z obzwláštního stwrzení roku 1356. Největší sauwislý celek byl mezi těmito statky starodáwnými, různo ležícími, újezd Swatawin w nynějším Čáslawsku. Hranice jeho sahaly dle popisu w listině knížete Soběslawa II roku 1178 prwotně na wýchodě k řece Sázawě, to jest k nynější řece Želiwce, která se tehdáž nazýwala Sázawau jakožto sauběžný a stejně mocný přítok řeky posud Sázawau nazwané, a sic od nynějšího městečka Kralowic w Čáslawsku nahoru až ke wtoku říčky Libě, to jest wody padající pod Onšowem a Senožaty do Želiwky, za kterauž na jihu byly statky kláštera Želiwského; na západě činila mez stará jakási cesta, wedaucí do Želiwa, to jest cesta jdaucí asi od Křiwsaudowa někde mezi Onšowem a Senožaty přes říčku práwě zmíněnau. Říčka tato sama náležela, jak dalece činila mezi, celá s rybářstwím i wšemi jinými požitky kapitule, jakž stwrzeno přátelským narownáním w rozepři jakés o ni s klášterem Želiwským roku 1236. [30]) Darowáním wsi *Zahrádky* (t. j. nynějšího městečka Zahrádky trhowé) od krále Přemysla I nabyl starý tento újezd Swatawin znamenitého rozšíření na prawé straně Želiwky, poněwadž náležela nepochybně k tomu samému darowání dosti rozsáhlá krajina, tehdáž z welké části newzdělaná, od lesu Nelechowa mezi Zahrádkau a Kauty až k mezem wsi Humpolce (nyní města). O tuto krajinu zawřela kapitula roku 1252 smlauwu s Jindřichem mincmistrem w Humpolci, který se zawázal založiti w ní nowé

[30]) *Erben* 420.

Digitized by Google

wesnické osady práwem zákupným s rozdělením lánů na týž spůsob jako w blízkých německých osadách kláštera Želiwského, začež sedmý a osmý lán w každé wsi měl býti jeho co léno od kapituly. Tím spůsobem powstaly tehdáž nejspíše krom jiných míst wsi *Schönfeld* a *Lichtenfeld*, jakž se dá sauditi z jmen jejich německých, která wšak nyní již upadla w zapomenutí, tak že polohy jejich blíže určiti nelze. Následkem tohoto rozšíření jmenuje se w potwrzení Karla IV (1352) 29 míst w újezdu Swatawině, ač nezcela úplně udaných, z jejichž polohy wyswítá, že obsahowal na prawé straně Želiwky zejména městečko Zahrádku a wsi Podiwice, Rapotice hořejší a Bělau, po lewé straně okršlek ohraničený na jihu jak od starodáwna částkau říčky Libě u wsí Hroznětic a Syrowa, na západě pak wsemi Syrowem, Dunici, Děkanowici, Loktem a Brzotici až k Želiwce. [31]) W újezdě

[31]) O mezech újezdu Swatawina roku 1178 wiz notu 20 na stránce 80, kdež ale potřebí oprawiti čtení dle *Regest Erbenowých*, mezi tiskem tohoto díla na swětlo wydaných (p. 163), takto: Supradicti circuitus termini sunt ab oriente Zazava, a Seleu fluvius Livbe cum ipso fluvio, ab occidente antiqua via, quae conducit ad Seleu. Poloha říčky zde řečené *Liube*, w listině r. 1236 (*Erben* 420) *Lube*, newím zdali posud od lidu tak nazýwané, jakož i poloha oné *staré cesty* do Želiwa wyswítá hlawně z popisu 29 wsí we stwrzowací listině roku 1352 i z posawadního položení statků kláštera Želiwského, jakožto sausedních. Dle listiny této náležely k újezdu Swatawinu: oppidum Cralowicz *(Kralowice)* cum suis pertinentiis et juribus, villa Lubczicz *(Lúbčice)*, villa Czecouicz *(Šetějowice)*, villa Sibsridowicz *(Zibřidowice)*, villa Decanowicz *(Děkanowice)*, villa Martynicz *(Martinice)*, villa Thomycz *(Tomice)*, villa Snyth *(Snět)*, villa Podyewycz *(Podiwice)*, villa Rapoticz *(Rapotice)*, villa Wlasiwicz *(Blažejowice)*, villa Brabyenicz *(Wraninec*, nyní Wranice), villa Piesche *(Píšť)*, villa Horsicz *(Hořice)*, villa Dunycz *(Dunice)*, villa Surob *(Syrow)*, villa *Loket*, villa Wursoticz *(Brzotice)*, villa Welow *(Bělá)*, villa Belicz *(Bělčice*, neznámé polohy*)*, oppidum Zahradka (*Zahrádka* trhowá), villa Rapoticz *(Rapotice)*, villa *Lychenfelt (?)*, villa *Schonfelt (?)*, villa Lohoticz *(Lhotice)*, villa Krziecez *(Třítež)*, villa Psriesschek *(Příseka)*, villa Zahradczicz *(Zahradčice)*, villa Prsiesseka *(Příseka)*. Z těchto míst jmenují se dříwe již Zahrádka welmi často, Schönfelt r. 1318 a 1339, Šetějowice (Shietyeyowicz) a Zibřidowice (Shibrzidowicz) roku 1333; správněji pak psány Bělá a Bělčice (Byela, Byelczicz) r. 1376 a 1377, Wraninec r. 1387, Třítež (Trzietecz) w katalogu dioecezí Pražské u Balbina mezi praebendami Wyšehradskými; z něhož sem přidati sluší ještě *Hroznětice* a *Ježow*, poněwadž i tato dwě místa tamže ležící jmenují se co praebendy. Z okolnosti, že žádné

tomto náležely Kralowice s dwěma wsemi, Přísekau a Libčici od starodáwna ku proboštstwí, ostatní wše kanowníkům.

Z neznámých darowání, která ale nejspíš wětším dílem pocházela také již ze časů před Wácslawem I, měla kapitula Wyšehradská již r. 1238 některau část wsi *Líbeznic* w Kauřimsku, r. 1278 nějaké zboží w *Bykoši* w Beraunsku, r. 1282 wsi *Zakolany*, *Welwary*, *Hnidausy*, *Otwojice* w Rakownicku a *Štědřík* i *Třebošnice* w Kauřimsku, kterých tehdáž probošt Petr jakožto bezpráwně ujatých nawrátil kanowníkům; r. 1313 *Hájek* za Dubčem a *Medwězí* za Auřiněwsí w Kauřimsku; r. 1321 *Roztyly* za Michlí, *Psáře*, to jest nynější městečko Wyšehrad, a některau část wsi *Kralowic* we kraji Kauřimském; r. 1325 *Čéčowice* w Rakownicku; r. 1332 některé statky w Žatecku, o nichž bude řeč něco doleji; r. 1339 wes *Zdenice* u Prachatic, nawrácenau tehdáž kanowníkům od biskupa Jana Olomauckého, který ji držel prwé co probošt nějaký čas.

Které z těchto starých statků kapituly náležely ku praebendám, a které z nich byly obediencími, nedá se již práwě weskrz určiti; tolik wšak je jisté, že praebendy ustanowené od Soběslawa I r. 1130 byly od té doby wětším dílem dáwno již přenešeny sídly swými na jiné statky kapitulní, hlawně na statky w újezdu Swatawině, hned někdy we 12. století. Již při rozepři s klášterem Želiwským roku 1236 o rybářstwí w pomezné říčce Libi připomínají se praebendy kanowníků, této říčky se dotýkající, a w narownání mezi proboštem a kanowníky roku 1273 mluwí se rowněž o praebendách při řece Sázawě (t. j. Želiwce), k nimž náleželo také práwo lowení w této řece, předtím od probošta jim upírané. Jest tedy zcela podobné, že praebendy, ježto se uwozují w této krajině we druhé polowici 14. století w katalogu dioecezí Pražské, nacházely se tam asi rowněž i již we 12. a 13. století. Bylo jich zejména dewět, totiž: 1. *Brzo-*

z těchto míst neleží na nynější řece Sázawě, nýbrž wšecky, krom Zahrádky a jejího příslušenstwí, která přibyla teprw po wydání listiny Soběslawowy od r. 1178, nacházejí se na lewé straně Želiwky, tak že tato byla tehdejší wýchodní hranicí, následuje newyhnutedlně, že se tehdáž Želiwka jmenowala Sázawau, že tedy byly Sázawy dwě, podobně jako dwě Mže (Mža a Mžica), dwě Orlice (diwoká a tichá).

Digitized by Google

tice a Lhotice, 2. *Třítež,* 3. *Snět,* 4. *Blažejowice* a Wraninec, 5. *Loket,* 6. *Hroznětice* a Hořice, 7. *Dunice,* 8. *Ježow* a Kralowice (kdež se tuším rozuměti má toliko nějaká částka Kralowic náležejících ostatně proboštowi), 9. *Tomice.* Šest ostatních tehdojších praebend, kolikž jich musilo býti dle počtu praebendowaných kanowníků i s děkanem, byly asi: 10. *Wršowice,* wolené nejspíš obyčejně od děkana, poněwadž část wsi náležela také wlastně k děkanstwí, ne co praebenda; 11. *Modřany,* kdež měl některé děd iny také probošt; 12. *Líbeznice;* 13. *Čéčowice,* ježto se wýslowně uwodí co praebenda již r. 1325; 14. praebenda u Žatce, to jest dědiny w *Korečku, Siřejowicích, Měcholupích, Holedči, Holedečku* a *Blažimi,* ježto se r. 1332 wyčítají jakožto příslušenstwí praebendy kanowníka Jana Olbramowa; 15. některá jiná z praebend w katalogu dotčeném uwedených, které blíže určiti se neodwažuji.

Místa, která se kromě zde uwedených jmenují jakožto náležející k jednotliwým praebendám, jakož Wrutice w Litoměřicku ještě za prwních let Otakara II, Bašť roku 1327, část Hájku roku 1313, část Kralowic w Kouřimsku roku 1321, bezpochyby nebyla wlastními sídly než toliko wedlejšími příslušnostmi praebend již jmenowaných. K těmto přibylo wšak, jak již řečeno, do polowice 14. století několik praebend nowých založených od králů, a sic obyčejně tím spůsobem, že byl ten neb onen bohatý kostel přiwtělen ku kapitule, tak aby se příjmy z něho dostáwaly nowě založenému kanowníku s wymíněním toliko jisté wýžiwy pro stálého wikáře ke spráwě kostela, jehož kanowník takowý co patron dosazowal. Některá část příjmů musila krom toho odwáděna býti kapitule, aby se tím nahradila ujma pocházející ostatním praebendatům z toho, že se nowý kanowník s nimi účastnil w požitcích ze statků společných. Takowým spůsobem založil král Jan r. 1321 se stwrzením tehdejších administratorů biskupstwí Pražského nowau praebendu přiwtělením kostela w *Heřmanowě Městci,* a jinau okolo téhož času přiwtělením kostela w *Žitomiři* w Kouřimsku, místě nyní zašlém. Obojí založení bylo stwrzeno od biskupa Jana IV r. 1330 po náwratu jeho z Avignona. Podobně powstala snad ještě dříwe králowská praebenda, k níž náležel farní kostel w *Sušici,* o níž jest prwní zmínka r. 1331.

Digitized by Google

Menší præbendu jednu byl založil král Wácslaw I s nadáním we wsi *Hodkowičkách* na Wltawě proti Chuchlím, kterau wšak později roku 1245 zase zrušil, když tehdejší držitel její nastaupil w præbendu plnau čili wětší, a darowal Hodkowičky kapitule ku přilepšení na strawu w čas postní. Jiná menší præbenda, již wýše zmíněná, kterau založil sakrista Jan (1340), jenž sám nejprwé w ni nastaupil, měla od něho nadání jedné hřiwny stříbra na wsi *Čermníkách* u Mochowa w Kauřimsku.

K jedné præbendě Wyšehradské přiwtělen byl roku 1327 dům na Starém městě Pražském stojící u samé zdi městské wedlé kostela sw. Štěpána we zdi, odkázaný kapitule od děkana Pražského a zároweň kanowníka Wyšehradského Welislawa († před r. 1305), jmenowaného pak roku kaupený od držitele oné præbendy pro něj i jeho nástupce.

K děkanstwí Wyšehradskému náležely krom præbendy, pokud známo, některé zahrady we *Wršowicích* a *Nůslích* již od starodáwna, něco dědin w *Kralowicích* w Kauřimsku, lázeň w *Podolí* pod Wyšehradem, dwůr w *Roztylech* a wsi *Zibřidowice* a *Šetějowice* w újezdu Swatawině (1333), též jakés městiště w *Podskalí*. Roku 1332 darowala kapitula děkanowi část hory nade wsí *Psáři* w Kauřimsku, posud pustau, k zdělání winice.

Kustos měl popluží we *Kbelu*, darowané hned od Soběslawa r. 1130, jestě wždy i we 14. století, k tomu dwě hospody medné w Praze, jednu darowanau od krále Wácslawa I (před r. 1257), jednu již od jeho předchůdců, též dům na Wyšehradě, odkázaný od někdejšího kustosa Bartoloměje (1264). Jen o zwláštních statcích náležejících k úřadu scholastika, ačkoli též byly, není nic určitě powědomo.

Obediencími starodáwnými byly krom různých wsí a statků pocházejících z prwních časů po založení kapituly zwláště také kaple *sw. Wawřince* na Petříně a *špitál Týnský* se swým nadáním, kterýžto posledně jmenowaný co špitál nejspíš skutečně zanikl pod spráwau probošta Petra, jakž jej z toho kapitula winila. Neb se později po něm nenachází nikde žádné stopy, než toliko o domu při kostele Týnském, w němž snad někdy špitál býwal; dům tento kapitula nyní pronajímala swětským

lidem, jakož na př. roku 1322 Štěpánowi z Tetína, synowci probošta Jana, písaři desk zemských, později měšťanu Pražskému Johlinu Rupertowu, jehož nalézáme w držení roku 1347.

W podobném poměru jako tato dwě starší nadání dostala se kapitule r. 1215 kaple *sw. Klimenta* s příslušenstwím blíže neznámým, a nepowědomo we kterém čase kaple *sw. Wawřince* na Wyšehradě, k jejímuž nadání náležely dědiny w *Hostiwaři* (roku 1328), též kaple *sw. Markéty*, která byla kapitule odewzdána co založení k wýroční památné slawnosti za krále Wácslawa I.

Od Přemysla Otakara II dostala kapitula Wyšehradská r. 1262 staropamátný kostel w *Budči* s nadáním we wsech *Błowicích*, *Kamenémostě*, *Pcheřích*, *Wskuřích*, *Nosačicích* (?), *Zakolanech* w Rakownickém, a w *Brodcích* i *Wršanech* w Žateckém kraji, za jeho panowání také polowici wsi řečené *Kircke*, též někde w Žatecku, darowáním od Jakuba probošta Pražského (před r. 1273).

Od swého spolukanowníka Dominika, jak se zdá syna rytíře Lambina bratra Champnois, kaupila kapitula roku 1279 wes jeho *Zelčín* w Boleslawsku. Od probošta Jana, syna Wácslawa II, dostala darem 70 lánů polností u města *Plzně* (1321), jichž on byl nedáwno pro swau osobu nabyl od krále Jana, pak 20 hřiwen ročního platu z krámů kramářských w *Kutné hoře* a 15 hřiwen platu z jakýchsi polností u *Mělníka*, též od krále nabytých, we směnu za *Howorčewes*, postaupenau proboštu (1321). Nějaký čas dříwe byla kapitula učinila směnu s Johannity o *mlýn* jejich pod Wyšehradem na *Botíči*, za nějž postaupila dworu w *Roztylech;* opět ale roku 1321 wyměnila od téhož řádu také některé zahrady a pole na Botíči, ježto sausedily s městišti kapitulními we Psářích, wzala dwůr Roztylský zase zpět, a dala za obojí část swého zboží w *Kralowicích* we Kauřimsku. Roku 1330 odkázala Alžběta manželka krále Jana kapitule částku wsi *Podolí* pod Wyšehradem na swau wýroční památku. Konečně darowal spolukanowník Petr z Miličína 9 kop ročního příjmu na wsech *Pořičanech* a *Žheřích* w Kauřimsku a *Řewničowě* (?) w Táborsku kapitule co obedienci, jejíž držení sobě wymínil na čas žiwota (1339).

Obediencí býwaly tak jako při kapitule Pražské obyčejně dáwány w nájem za roční platy a odwody, a sic nejraději jednotliwým audům kapituly samé, druhdy wšak také i osobám swětským. Mnohé z nich, jako ku př. Zahrádku nebo Choleč, držíwali proboštowé w nájmu skoro stále, a to práwě zawdalo, jak se zdá, nejwíce příčin ke zmatení práwních poměrů, z něhož pocházely rozepře o tyto statky. Proto nacházíme tytéž statky, totiž Zahrádku se wsemi Bělau a Bělčici, Choleč a Týnec, a rowněž i Zakolany, Welwary, Štedřík, Třebošnice, Hnidausy, Libušín, Otwojice, Kněžewes a Podlešín w Rakownicku a Kauřimsku jmenowány w potwrzowací listině Karla IV roku 1356 mezi statky proboštstwí Wyšehradského, ačkoli k nim skutečně nenáležely, jakž ukazují předešlá narownání a dosti časté reversy proboštů (jmenowitě o Zahrádku), jimiž přiznáwají se k držení jich toliko co obediencí.

Čistých příjmů z obediencí užíwalo se wětším dílem ku každodennímu podělowání kanowníků (quotidianae distributiones), o němž stalo se zwláštní usnešení kapituly, bliže neznámé, roku 1280 z příčiny tehdejšího welkého zkažení wšech statků wálkau w zemi za Otty Brandenburského. Část byla také určena pro nižší duchowenstwo we službách kostela, ježto bylo podělowáno dílem penězi, dílem potrawau, jmenowitě chlebem. Podělowání toto bylo řízeno od kanowníků sídlících; protož nazýwaly se statky, jejichž příjmy k tomu byly určeny, náležejícími k residencí. K tomu patřila ku př. Howorčewes, určená k zjednání potřebného chleba (pro pane habendo). Po postaupení jí proboštowi dostaly tohoto ustanowení příjmy z krámů w Kutnéhoře, z obediencí Medwězské a z Cholče (1326). Okolo téhož času (před r. 1328) byl také kostel Budečský přiwtělen k residencí.

K některým službám při kostele, zastáwaným od nižšího kněžstwa a žákowstwa, byla wšak ustanowena zwláštní nadání. Největší bylo asi sakristowo, k němuž zakladatel úřadu tohoto, Bartoloměj kustos Wyšehradský, potom děkan Olomaucký, ustanowil kapli *sw. Štěpána* (prwé sw. Jana) w paláci Wyšehradském, od něho obnowenau, ku které darowáním krále Otakara II, učiněným jemu roku 1257, náležela kaple sw. Štěpána

na *Zlíchowě* a její příslušenstwí, to jest dědiny s poddanými lidmi tudíž we Zlíchowě, we *Hlubočerpích* a *Kněžewsi* w kraji Rakownickém, dále zemi jakaus we *Woděradech* (w Kauřimsku), a zahradu pod winicí na hoře Wyšehradské, s powinností, aby sakrista každoročně w zádušní památku Bartolomějowu dal oběd kanowníkům (1264).

Ku **kantorstwí** darowal při zřízení jeho (1320) kanowník Fridrich, farář w Budči, dědinu a mlýn w *Kameněmostě* s jistými powinnostmi k oslawení swého wýročního dne památného.

K wýžiwě **bonifantů** byly ustanoweny starodáwné statky kapituly w *Čakowicích* a w *Bašti* w Kauřimsku; po zřízení **choralníků** na jich místo byly příjmy z krámů Kutnohorských a z Medwězí přiwtěleny k residencí, s obzwláštním ustanowením, aby se z nich předewším wydáwaly platy kněžím tohoto nowého ústawu, k nimž staré příjmy bonifantů nepostačowaly, a jen ostatek aby se obracel na chleb.

O nadáních **oltářů** a kaplí w kostele Wyšehradském máme z toho času zpráwy nedostatečné. Ku kapli těla Božího, založené teprw roku 1328 darowal kanowník Ekrik, zakladatel její, wes *Swinařow* u Smečna. Oltářníkům náleželi ostatně oféry, které se sešly při mších od nich čtených, ano i podíly ze mší, které čtli jiní kněží při jejich oltářích. O kněžích choralnících bylo wýslowně ustanoweno, aby se o oféry při mších, ježtoby čtli, dělili se spráwci oltářů, jichž se týkalo, na polowici, ač jen co by bylo oféry přes groš.

Zwoníci a hlídači kostela byli, jak od starodáwna, dědiční držitelé rolí, k nimž náležela powinnost jejich služby. Teprw po wymření rodu ustanowen býwal nowý zwoník neb hlídač k uprázdněnému místu w témž spůsobu. Tak uznáno za práwo ještě roku 1273 w rozepři kapituly s probošstem, který se i těchto některých rolí byl zmocnil.

Oblíbený prostředek, jímž hledělo se toho času zwýšiti a pojistiti příjem ze zemských statků, bylo wysazowání čili prodáwání jich práwem zákupným (emfyteutickým). Jak na probošstwí, tak z nadání děkanowa, z praebend jednotliwých kanowníků i z obediencí bylo tím spůsobem mnoho statků kapituly Wyše-

Digitized by Google

hradské wysazeno práwem zákupným, nejobyčejněji starodáwným poddaným na týchž zemích, během druhé polowice 13. i w prwní polowici 14. století.

Wedení nákladu na stawení a jiné wětší potřeby kostela náleželo proboštu a kapitule společně, a sic, jak se zdá ze příkladu stawení střechy okolo roku 1273, na polowici. Dle usnešení kapituly roku 1328, stwrzeného od krále Jana, byly polowiční příjmy druhého roku každé nowě uprázdněné praebendy a polowiční příjmy prwního roku každé uprázdněné obedienci (totiž při změně nájmu) ustanoweny budaucně za základ ke stawebním útratám.

Roční plat 12 hřiwen stříbra, jímž byla kapitula powinna kostelu Římskému, byl ponejprw za papeže Coelestina III (1191 až 1198), potom roku 1237 opět od Řehoře IX zmírněn na pět hřiwen čistého stříbra, z příčiny, že w čas prwního ustanowení toho platu byla mince mnohem špatnější. Wybírání jeho nestáwalo se skutkem každoročně, nýbrž obyčejně za menší neb wětší počet let skrz legaty papežské neb jiné wýběrčí, ustanowené k tomu pokaždé pro podobné platy ze wšech okolních zemí. [22])

d) *Duchowenstwo řeholní.*

Dle wýčtu daného nahoře w části místopisné bylo w Praze a w nejbližším okolí (nepočítajíc zde toliko Zbraslawi k tomu) za času krále Wácslawa II patnáct klášterů, z nichž 12 mužských a 3 ženské. Powaha dějepisných zřídel k tomu se wztahujících, ježto záležejí wětším dílem jen ze práwních listin klášterů, musí nám býti omluwau, když w následujícím pojednání o nich wětší místo bude zaujímati popis zemského jmění než wnitřního žiwota a rozmanitého působení jejich, které bylo owšem mnohem rozsáhlejší, nežli zpráwy o něm zachowané.

Zewnější mocí a wážností zachowal mezi kláštery mužskými

[22]) Při sepsání tohoto článku slaužily za hlawní ano skoro jediný pramen četné listiny kapitulního archiwu Wyšehradského, w nichž snadno lze nalézti dokladů na jednotliwosti zde podané dle let wšude položených.

Digitized by Google

powždy přední místo nejstarší z nich, totiž klášter Benediktinský w Břewnowě.

Opatowé jeho býwali toho času snad nejobyčejněji woleni z audů šlechtických rodů českých, jakž se zdá dle příkladů opata Bawora (od r. 1294 až 1332), jenž prý pocházel z rytířů z Nečtin, a Předbora (1336—1360), tuším syna Zdeslawowa z Chraustoklat. Zhusta čtau se jména opatů Břewnowských mezi swědky při jednáních králů českých. Od papežů býwali často jmenowáni apoštolskými saudci w duchowních rozepřích při odwolání do Říma. Jim, pokud známo, bylo pokaždé uloženo swolání provincialní kapituly řádu sw. Benedikta z celých Čech a Morawy, kteráž dle přání papežů třináctého a čtrnáctého století měla se prawidelně odbýwati každé třetí léto. Papež Řehoř IX uložil to roku 1234 opatowi Břewnowskému společně s Kladrubským, též papež Innocentius IV roku 1246, později Benedikt XII opatu Břewnowskému společně s opatem Třebíčským r. 1336. [33]) Kapitula měla býti držána w některém klášteře Benediktinském neb jiném whodném místě, o něž by se usnesli. Přítomni měli býti wšichni opatowé a přeworowé klášterů. W zachowáwání powinností řeholních byl klášter Břewnowský nepochybně rowněž za wzor wšem ostatním toho řádu w Čechách a w Morawě; jakž aspoň biskup Jan IV při visitací předsewzaté roku 1331 pochwálil opata a konvent za pilné bdění nad prawidlem, za pobožnost, poslušnost a čistotu mrawů, ač káral poněkud neprozřetelnost při spráwě statků zemských.

Po opatowi byli w klášteře předstawenými, každý we swém oboru: *probošt*, co spráwce záležitostí swětských, *přewor* a *subpřewor*, *komorník* (camerarius čili bursarius), *klíčník* (claviger), *kantor*, *sakrista* a *nemocník* (infirmarius). I mezi nimi byli, jak se zdá, mnozí synowé rodin šlechtických, jakž jmenuje se k. p. roku 1332 Předbor syn Zdeslawa z Chraustoklat, nejspíš potomní opat, proboštem w Polici, klášteře filialném ke Břewnowu. [34]) Ze jmen jako Miroslaw, Swatomír, Radslaw, Oneš, Zwěst mezi

[33]) *Erben* 393, 538. *Dobner. Mon.* VI 61.

[34]) Od Zdeslawa z Chraustoklat, pochowaného w Břewnowě, měl klášter odkaz 170 kop grošů.

Digitized by Google

tehdejšími mnichy Břewnowskými, wedlé nichž newyskytují se téměř žádná jména charakteristicky německá, dá se ostatně sauditi, že klášter tehdáž dáwno již přestal míti potřebu, přibírati sil z ciziny.

Statky kláštera Břewnowského, pocházející ze starých darowání až do času krále Wácslawa I, rozkládaly se w šesti wětších kupách w rozličných krajinách země české: 1. w bližším okolí Prahy w nynějších krajích Rakownickém, Kauřimském a Beraunském, 2. w okolí města Litoměřic, 3. w Kauřimsku w tehdejší župě Poděbradské, 4. w Beraunsku a w Pracheňsku blíž hranic mezi oběma těmito kraji a w blízkém okolí Wltawy, 5. w jihozápadním Pracheňsku, 6. we Hradecku u Police a Braumowa. [85])

W nejbližším okolí Prahy připomenuli jsme hned we starší době wsi *Břewnow*, *Weleslawín*, *Liboc*, *Ruzyni*, *Kuromrtwice* *Zlýčín* a něco dále *Libčice*, též nowé wsi *Loděnice*, *Hole* a *Buděhostice*, wylaučené ze starších Žehrowic, Neutomic a Buděhostic, wše w kraji Rakownickém, *Wrané* a *Skochowice* na Wltawě w kraji Beraunském. W sausedstwí tomto jmenují se později také w Rakownicku wsi *Swárow* (1249), *Żepy* čili Řepy (1264) a *Újezdec* u Hol (1320), w Kauřimsku pak *Michel* (1348), jakožto přináležející ku klášteru, ač newí se od kterého času. O Weleslawín čili tamější pole a porostliny, zůstalé z někdejšího lesa Šlachowa, měl klášter roku 1341 jakausi rozepři s kapitulau Pražskau, rowněž s klášterem Zbraslawským roku 1335 o řeku Wltawu a slupi i břehy její u Wraného, též o meze tamějších lesů. Powážliwější a delší byla rozepře o wes Žepy s měšťanem Pražským Frowinem a jeho dědici. Wes tato byla za krále Wácslawa I Frowinowi prodána od kláštera; kterýžto prodej wšak, poněwadž se stal bez wědomí krále a biskupa, prohlášen jest od krále Wácslawa za neplatný. Roku 1264 nařídil nástupce jeho Přemysl Otakar II opět na žádost opata Martina, aby byla wes od dědiců Frowinowých klášteru nawrácena. Téhož roku stala se wšak, nejspíš teprw po tomto rozkazu králowu a bez ohledu na něj, toliko smlauwa skrze přátel-

[85]) *Codex Regimont.* 142.

Digitized by Google

ské umluwce, dle které slíbili dědici Frowinowi spokojiti se šedesáti hřiwnami, jakožto náhradau za wes. Zdali wšak smlauwa tato ani nebyla splněna, čili později w časích bezprawí za Otty Brandenburského od měšťanů zase zrušena, není známo. Owšem ale stal se roku 1287 konečně wýrok nowých umluwců, dle kterého dědici Frowinowi postaupili Žep opatowi za 15 hřiwen stříbra náhrady. Rozmnoženy byly statky kláštera w této krajině nabytím nowých částí zašlé wsi *Kuromrtwic* w létech 1249, 1256 a 1260 od králů Wácslawa I a Otakara II, začež ale postaupil klášter zase *Swárowa* (1249) a wsi *Podmokel* w Beraunsku; dále kaupí wsi *Třebonic* w Rakownicku od Volkmara a Wiléma bratří z Paběnic (1279) a založením nowé wsi *Trnowé* w lese takto nazwaném blíž Wltawy proti Skochowicům za Zbraslawí (1342).

W Praze samé pozbyl klášter Břewnowský kostela *sw. Tomáše* na Malé straně postaupením jeho Augustinianům, zůstáwal ale wždy w držení městišť a mlýnů swých na *Poříčí*, a wykonáwal saudní moc nad poddanými tamže. Jez při mlýnech těchto byl zbořen z rozkazu krále Otakara II, poněwadž při welké wodě býwal příčinau mnohých škod na stawení kláštera sw. Františka odtud wýše na řece. [36]) Lázeň wystawenau tudíž na Poříčí prodal klášter roku 1320 práwem zákupným Mikuláši lazebníkowi z Mělníka, který měl mezi jiným powinnost, bratří kláštera Břewnowského i jich čeleď každý pátý den holiti, a paustěti k žíle, kdykoliwby bylo zapotřebí, též 12 chudých holiti a mýti každý týden. Krom toho náleželo klášteru také jakési městiště na Starém městě blíž kostela sw. Kříže wětšího (1330). [37])

W Litoměřicku měl klášter *Chocebuz*, *Wlence* a *Hrdly*. O příslušenstwí wsi této posledně jmenowané, lesy tamější a řeku Ohři až ke wtoku do Labe byla roku 1335 rozepře jakás s jeptiškami Doksanskými, o příwoz s welikým prámem blíž Litoměřic rowněž rozepře s kapitulau Pražskau roku 1341.

[36]) O *Ojprnicích* a *Němčicích* w župě Plzeňské, připomenutých we starší době, nemáme listinné zmínky z tohoto pozdějšího času.

[37]) Dle zápisku w nejstarší knize Staroměstské fol. 37.

Digitized by Google

W župě Poděbradské náležely klášteru wsi *Třebestowice*, *Mračenice*, *Břístwí*, *Wikaň*, známé hned z nejstarších darowání, k tomu též *Wesce* a *Přerow*, ježto se jmenují teprw později. Roku 1328 oswobodil tyto wsi král Jan od wšelikých služebností, jichž wládařowé jeho Poděbradští prwé bezpráwně na nich wymáhali.

Blíž břehu Wltawy měl klášter Břewnowský ze starších darowání w Beraunsku nejprwé wes *Smilowice* na lewém pobřeží, wýše dle běhu řeky wes *Křepenice* na prawém, opět *Zduchowice* na lewém a *Podmokly* na prawém pobřezí, w kraji Pracheňském dále *Rakowice* u Čimelic, we welkém pak wzdálí od řeky wes *Kwasejowice* u Prčic w jihowýchodním konci Beraunska. Z tohoto zboží postaupil klášter, jak již řečeno, *Podmokel* králi roku 1256 za část Kuromrtwic; později postaupeny jsau králi rowněž i *Zduchowice*, nepochybně ke hradu jeho Kamýckému (1277), za to wšak a příplatu 124 hřiwen stříbra obdržel klášter wes *Hlubokau* ležící na Wltawě proti samým Smilowicům a *Ždákow* u Orlíka, též na Wltawě, kdež na protější straně nacházíme později také wes *Kostelec* we jmění kláštera (1341, 1342). W týchže stranách dostal klášter Břewnowský již dříwe od králowny Kunigundy, manželky Wácslawa I, († 1248) wes *Chraštice* s příslušenstwím, jak se zdá, dosti rozsáhlým, poněwadž wýslowně přičítají se k němu obě strany řeky Wltawy, od ní dobrau hodinu cesty wzdálené. [38])

W župě Pracheňské náležel klášteru *újezd za Horaždějowici* s 18 wsemi, popsaný již we knize prwní. Dwě z těchto wsí, *Krajnice* a *Kanice*, postaupeny jsau neznámého roku ještě we 13. století blízkému sausedu Zdeslawowi z Kašejowic směnau za jinau jeho wes, řečenau *Třebowice*. Od krále Jana dostalo se osm jiných wsí w tomto újezdě [39]) i se *clem Hartmanickým* (někdy

[38]) We stwrzowacích listinách králowny Markéty od r. 1260 a krále Wácslawa II od r. 1301, které o tom dáwají zpráwu, jest jméno této wsi psáno *Crasicz*; polohu její určují blíže udání, že leží „in provincia Bozeuensi," a že k ní náleží obojí břeh Wltawy; což se obojí hodí ke Chrašticům, ježto jiného místa s podobnějším jménem w té straně není.

[39]) Totiž *Hydčice* malé i welké, *Hajná*, *Domoraz*, *Nezamyslice*, *Žichowice*, *Wolšowice* a *Stankowice*.

Březnickým), jakž wůbec mnoho církewního jmění, bezpráwným darowáním od něho do rukau saukromých, a sic panu Wilémowi z Landšteina, až pak zase nawráceny jsau z rozkazu králowa roku 1331.

Důležitější než kterékoli z těchto již wytčených hlawních skupení zboží Břewnowského byl ale nejpozději nabytý *újezd Polický* w kraji Hradeckém. W čas darowání jeho od krále Přemysla I (r. 1213) byly w krajině této owšem jen prwní nějaké začátky osad lidských, které ale práwě snažnau pílí nowých majitelů duchowních odtud wždy zdařileji wzkwétaly. W západní polowici újezdu, děleného na dwé skalnatým pohořím Stěn, zmohlo se zwláště při nowém synowském klášteře, založeném od jahna Vitališe, městečko *Police*. Na žádost opata Martina dowolil Přemysl Otakar II co mladší král český za posledních dní žiwota otcowa (1253), aby do městečka tohoto přenešen byl týdenní trh, držaný každau středu, z posawadní trhowé wsi Prowodowa, náležející též klášteru Břewnowskému. Již tehdáž měla Police nejspíš swého rychtáře a přísežné k saužení menších wěcí, s pozůstawením wětších zločinů saudu župnímu čili krajskému. Roku 1295 wyňal wšak král Wácslaw II na žádost opata Bawora obywatele tohoto místa weskrz ze wší mocí úřadu kraje Hradeckého, k němuž náleželo tehdáž, a odewzdal i hrdelní moc rychtáři městskému. Roku 1305 byl klášter Polický od téhož opata Bawora nákladněji wystawen; druhý pak nástupce jeho Předbor rozšířil meze tamějšího panstwí přikaupením wsí *Petrowic*, *Petrowiček* a *Dřewíče* od Hynka Berky z Dubé, pána na Náchodě (1341).

We wýchodní polowici újezdu Polického, od Stěn až ke Stenawě, jakožto krajině příznivěji položené, nalezli Benediktini w čas darowání již několik starších wsí, a také stálo nejspíše již tehdáž městečko *Braumow* (Brumow oppidum forense) čili wes trhowá toho jména, we které opat Martin teprw roku 1258 nabyl pro klášter kostela farního, tak aby požitky jeho obracowány byly ku potřebám kláštera, a duchowní spráwa aby wedena byla od wikáře, kterého by ustanowowal opat.

Digitized by Google

Zdá se dle toho, že městečko toto, ačkoli leželo na prawém

břehu říčky Stenawy, ježto se jmenuje hranicí, předce nedostalo se klášteru hned prwotním darowáním újezdu Polického se wšemi práwy a příslušnostmi. Snad že z nějaké twrze, w něm již tehdáž stojící, hlídána byla hranice polská od strážných králowských, poněwadž i uzký pruh země mezi Stenawau a pomeznými horami na lewém pobřeží jejím do prwotního darowání klášteru Břewnowskému nebyl pojat. W neznámém roce obdržel wšak klášter ještě we 13. století i krajinu na lewé straně Stenawy, a s ní nejspíš zároweň i Braumow, možná že ještě o několik let dříwe, než se stalo ono přiwtělení fary Braumowské. Zdá se, že sauwiselo to s welikými proměnami spůsobenými w této části újezdu Polického wůbec opatem Martinem, který k docílení wětšího užitku jal se staré tamější wsi rozšiřowati a nowé zakládati zawoděním osadníků německých, jimž rozděleny jsau lány obyčejným spůsobem a dány pod práwo zákupné.

Již roku 1255 wysazena jest rozšířením staré české wsi *Březnice* nowá německá wes *Martinkowice* (Martini villa, Märzdorf); z *Božanowa* stal se téhož roku (31 Srp.) a týmž spůsobem *Bertholdsdorf* (Bertholdi villa, nyní Barzdorf); a na potoku *Křinici* udělil opat dne 4. Září toho roku jakémus šlechtici německému Wicherowi tolik lesa, kolik by bylo zapotřebí k založení wsi, nazwané dle něho *Waykersdorf* (Wikeri villa, nyní Weckersdorf). Od téhož opata měla prwní wýsadu swau také dědičná rychta čili šolcowna w Heitmánkowicích (*Haitfolksdorf*, nyní Hauptmannsdorf), založená owšem w čas wysazení wsi samé. Dědičným rychtářům w těchto a jiných wsech německých náležela jak obyčejně nižší saudní moc nad obywateli; we wětších rozepřích saudil nad nimi králowský foyt (advocatus), seděním we Braumowě, nepochybně na tamější twrzi. Wicher, zakladatel Křinice čili Weckersdorfa, byl takowýmto foytem Braumowským, a sic dědičným. Poněwadž pak foytstwí toto nemohlo powstati dříwe, než při uwozowání práwa německého, a tedy při zakládání wsí německých, možná jest, že zřízeno bylo práwě dle nějakého usnešení mezi králem a opatem Martinem, kterým král i lewé strany Stenawy postaupil klášteru k zakládání wsí, za to wšak wymínil foytowi swému moc nade wšemi wesnicemi německými

na obau stranách řeky. Opat Martin wšak po nedlauhém čase, roku 1266, kaupil toto foytstwí Braumowské (advocatiam in Brunow) od Wichera za 220 hřiwen stříbra, k čemuž dali powolení nejwyšší komorník a maršálek královstwí českého. [40]) Opat stal se tím, jak se zdá, práwě i pánem twrze Braumowské. Městečko Braumow dostalo brzy nato zjednáním opata Martina swobod a privilegií městských od krále, rozšířeno bywši rowněž zawedením německých obywatelů, zwláště četných saukenníků. Moc saudní wykonáwali w něm jako w okolních wsech dědiční rychtáři neboli foytowé, wšak společně s přísežnými z měšťanstwa.

Klášter měl w časích o něco pozdějších pěkné toto zboží co hájiti proti nepokojným sausedům i wzpurnosti wlastních swých poddaných. Z takowých asi příčin byl roku 1296 od opata Savora rytíř Kunrad ze Sulic najat za mzdu, předběžně na jeden rok, aby sěděl na twrzi Braumowské a hájil město a celau krajinu i wšecky obywatele proti wšelikému příkoří. Později jmenuje se purkrabí Braumowský Wyšemír, který asi zastáwal tu samau službu w podobném spůsobu. Léta 1300 zmocnili se foytowé čili držitelé rychty Braumowské, jménem Lew a Tyček, společně s rychtáři čili šulci Chinlingem Martinkowickým a Volklingem Ottendorfským jakýchsi peněz uložených w kostele Polickém; pro kterýžto čin zajati jsau od písaře opatowa Jana a dáni w moc pana Hynka z Dubé do wazby na zámku Jestřebí. Oni wšak, wybawiwše se odtud penězi danými strážcům, a nawrátiwše se do swého domowa, začali jakausi zjewnau wálku s klášterem, we které pobrali písaři plat sebraný z panstwí, zmocnili se koní a zbraně purkrabí Wyšemíra, ano zapálili twrz Braumowskau, čímž spůsobili klášteru škodu počítanau úhrnkem na 2000 hřiwen stříbra. Přísežní města Braumowa a šolcowé na celém panstwí prohlásili je za psance. Na to wšak oni nic nedbajíce, udeřili se sto oděnci na wes Šonow we krajině za Stenawau, pobrali dobytek a zapálili obydlí. Konečně Wyšemír dožádaw se wojenské pomoci od pana Beneše z Wartenberka,

[40]) Práwě z okolnosti, že ku kaupi této bylo zapotřebí powolení králowského, musí se sauditi, že foytstwí Braumowské nebylo wysazeno od opatů Břewnowských, nýbrž od komory králowské.

Digitized by Google

purkrabí králowského na Kladště, přemohl je, zajal a uwrhnul do wězení. W náhradu za škody odsauzeni jsau wšechněch statků swých, a jmenowitě i rychta Braumowská jim odňata. Panu Benešowi z Wartenberka odwděčil se klášter za tyto i jiné služby roku 1305 postaupením wsi Prowodowa na čas jeho žiwota. Twrz čili zámek Braumowský jest na to znowu wystawen; po některém pak čase, roku 1322, založil w něm opat Bawor nowý klášter, Břewnowskému w témž spůsobu podřízený jako klášter Polický. Nedlauho nato byl opat, jak se welmi podobá, králem Janem přinucen pronajmauti město a okolí Braumowské, pod wýminkami nám neznámými, bratřím Olbramowi a Matějowi z Panowic; při čemž nacházel se w pronajímací listině nad to ještě zákaz, aby klášter po smrti bratří těchto nesměl se statkem tím ničehož učiniti bez předcházejícího powolení králowa. Zrušení tohoto zákazu obdržel wšak opat Bawor konečně na králi roku 1331.

We blízkém Kladsku měl klášter wsi *Lewinice*, *Malnice* a *Helwitice* směnau z části za Chýlice w Loketsku r. 1197, z části za Mradice w Žatecku roku 1238 s purkrabí Loketským Sulislawem. [41]

Oba nowější kláštery, *Polický* a *Braumowský*, byly sprawowány proboštу dosazowanými od opata Břewnowského, a bratří w nich přebýwající doplňowali se ze společného mateřského kláštera Břewnowa.

W témž spojení zůstáwal s klášterem Břewnowským dle ustanowení knížete Břetislawa wždy také klášter *Rajhradský* na Morawě s welikým swým obzwláštním nadáním. Dle umluwy s biskupem Olomauckým roku 1296 měl probošt kláštera tohoto, co spráwcę wěcí swětských, dosazowán a ssazowán býti od opata zcela dle jeho wůle, přewor pak, co spráwce wěcí duchowních, měl podáwán býti biskupowi ku potwrzení.

Krom nadání kláštera Rajhardského, o němž nemá zde býti šíře mluweno, měl klášter Břewnowský sám na Morawě až do r. 1258 také *újezd Sebranický*, jehož tehdáž postaupil Bohušowi synu Crhowu směnau za wes *Sobotowice* w Brněnsku blíž Raj-

[41]) *Erben* 443. Srow. nahoře na str. 156. notu 95.

Digitized by Google

hradu. Roku 1328 kaupil opat Bawor od kláštera Strahowského jakausi winici jeho u *Hustopeče*, též w Brněnsku.

Desátky biskupské (denarii fumales) ze tří žup, Litoměřické, Bílinské a Děčinské (později nazwané Lipskau), které náležely klášteru Břewnowskému od starodáwna, jsau jemu při nowých pochybnostech o ně powstalých nowě stwrzeny od biskupa Řehoře roku 1301, a od biskupa Jana roku 1341. Rozepře s řádem Johannitů, který se zpěčowal desátků těchto platiti ze statků swých we Ploskowicích, Stankowicích a Myslčicích w župě Litoměřické, byla roku 1255 od opata Štěpána Luckého, jakožto apoštolského saudce, rozhodnuta ku prospěchu Benediktinů.

W kostelích na statcích kláštera měl opat Břewnowský wětším dílem také práwo podací. Některé z těchto i také jiných kostelů byly krom toho ku klášteru přiwtěleny tím spůsobem, že wšecky požitky z nich, krom wýžiwy vikáře, jenž byl spolubratrem, směly se obraceti ku potřebám kláštera; a sic dle wýslowného znění udělowacích listin biskupů, na to se wztahujících, na kupowání ryb w postě, jichž neměl klášter dostatku pro welké hostinstwí, které wykonáwati musil pro blízkost hlawního města. Tím spůsobem přiwtělil klášteru biskup Jan III roku 1258 faru Braumowskau, jak již dotčeno; roku 1318 biskup Jan IV kostely w *Břístwí*, *Liboci* a *Swrkyni*; roku 1341 týž biskup také kostely w *Nezamyslicích*, w *Chocebuzi*, w *Kostelci* a we *Zwíkowě*. [42])

Klášteru Břewnowskému rownal se postawením swým w nejednom ohledu ze wšech jiných nejwíce klášter Strahowský. Tak jako onen w řádu Benediktinském, zaujímal Strahow přední

[42]) Hlawní zřídla, jichž užito k tomuto přehledu tehdejších dějin Břewnowských, jsau listiny téhož kláštera w hojném počtu zachowané, jichž část wytištěna jest w Ziegelbauerowě *Epitome historiae monasterii Brewnoviensis* a w Dobnerowých *Monumentech* Tom. VI, část nachází se krom archivu Břewnowského samého, buď w originálích buď we přepisích w Museu králowstwí českého. Wítané pomoci poskytuje také monografie o klášteře Břewnowském složená od p. Jeronyma Růžičky, kněze řádu Benediktinského a historiografa téhož kláštera, tiskem wydaná půwodem nynějšího pana opata Jana Nepomucena Rottera. Od skladatele jejího dostala se mi některá zajímawá data, jejichž prwotní zřídla sama byla mi na ten čas nepřístupná pro pozdní o nich obdrženau wědomost.

Digitized by Google

místo mezi kláštery Praemonstratskými w Čechách i w Morawě. Slawné privilegium krále Přemysla Otakara II, jímž hned po nastaupení panstwí swého (1253) slíbil zachowati wšecka řádně nabytá práwa a oswobození duchowenstwa, jmenuje jej wedlé kostelů Pražského (kathedralního) a Wyšehradského i kláštera Břewnowského jedním z prwních čtyr kostelů w celé zemi. Pohříchu nezachowaly se krom některých dosti zajímawých zpráw obsahu místopisného, jichž jsme užili na jiném místě, a krom častého jmenowání opatů Strahowských při rozličných slawných příležitostech, žádné dosti wýdatné paměti o stawu jeho w tomto čase. I zmínky o jednotliwých statcích kláštera jsau tak zlomkowité, že nepodáwají mnoho zajímawého, pročež zanecháme uwedení jich k místu whodnějšímu. Mezi důstojnostmi klášterskými kromě opata jmenuje se na Strahowě náhodau toliko *přewor* a *sklepník* (cellerarius).

Od klášterů hojně nadaných, jako Břewnowský a Strahowský, byli zřízením swým a spůsobem zaměstnání nejwíce rozdílní klášterowé mnichů žebrawých. K této třídě náležely zwláště čtyry kláštery w Praze: předně klášter Dominikanů čili kazatelů (praedicatores neb také praedicatores majores) u sw. Klimenta na Starém městě; dwa kláštery menších bratří řádu sw. Františka (fratres minores, řidčeji praedicatores minores), jeden přísnější řehole, wlastně tak zwaných Františkánů při kostele sw. Františka na Starém městě wedlé kláštera jeptišek sw. Kláry, druhý Minoritů u sw. Jakuba; dále klášter bratří kajících řehole sw. Augustina (de poenitentia beatorum martyrum) u sw. Kříže wětšího.

Dle základního prawidla swého nesměli řádowé tito míti žádného stálého nemowitého jmění, než měli se spokojiti almužnau. Této dostáwalo se jim hojně odkazy, oběrami a platy za rozličné funkcí kostelní. Kázání a zpowěd byly nejpřednější powinnosti jejich powolání; jimi získali sobě welkau náklonnost lidu w Praze jak wšude jinde. Wplyw jejich byl wšak i we wyšších stawích weliký. Zwláště pozoruje se, kterak audowé řádů těchto zhusta byli požadowání za přátelské rozsudí w rozepřích, jmenowitě mezi duchowními osobami neb sbory. I mezi nimi nacházely se

co spolubratří také osoby ze šlechty české, jakož jmenuje se k. p. za krále Jana bratr Kolda z Koldic rodu panského, lektor w klášteře Dominikanů u sw. Klimenta, jejž král ponawrhnul papeži Klimentowi V za poenitentiáře při dwoře jeho k zpowídání Čechů, putujících pro rozhřešení od stolice apoštolské. [43]) Hojné dary dostáwaly se zwláště Dominikanům u sw. Klimenta od osob, které sobě u nich zwolily pohřeb, we kterémž ohledu byl kostel tento, jak se zdá, zwláště oblíben.

Řádowé kazatelů a menších bratří činili w rozšíření swém po celém křesťanstwě mnohem sjednocenější společnosti, než k. p. starší řády Benediktinů a Praemonstratů, stojíce we stálém spojení s nejwyššími představenými čili *generaly* řádů w Římě, jejichž moc wztahowala se wíce neb méně bezprostředně na osoby a záležitosti každého místního kláštera. Pod generalem stáli představení jednotliwých provincií, na něž se řád dělil, nazwaní *provincialy* (priores provinciales). Kláštery w Čechách a w Morawě náležely w tom ohledu ku provincii polské. Místní představený kláštera Dominikanského u sw. Klimenta byl *přewor*, po němž přední *subpřewor*. Představení klášterů menších bratří u sw. Františka a u sw. Ducha nazýwali se *guardianowé*, představený bratří kajících u sw. Kříže *senior*. Krom toho byla u Dominikanů i menších bratří služba *lektorů* obzwláště wážena.

Co nedostatek příčící se wlastním účelům řádů, kázání a zpowídání, wytýkalo se menším bratřím w Čechách i w Polsku, že wyšší představení jejich posílali do zdejších klášterů mnohem wíce Němců než bylo zapotřebí, rodilé pak Slowany, kteří do řádu wstaupili, rozstrkáwali po cizích zemích, kdež pro neznámost jazyka byli neužitečnými, ano českým a polským bratřím bráníce wolení představených, jinde obyčejné, dosazowali rowněž jen Němce za představené zdejších klášterů. Králowna Kunigunda, manželka Přemysla Otakara II, ujímala se té wěci horliwými dopisy ke dworu papežskému. [44])

Zřízením swým welmi podobní k řádům žebrawým, zwláště pak k řádu Dominikanskému, byli bratří paustewníci řehole

[43]) Palackého *Formelbücher* I 340.
[44]) Palackého *Formelbücher* I 287, 289, 316.

Digitized by Google

sw. Augustina, uwedení od krále Wácslawa II do kostela sw. Tomáše. Řád tento byl powstal teprw asi třidcet let před tímto uwedením ze spojení několika rozdílných řádů paustewnických, kteří se k sobě welice podobali, dle nařízení papeže Alexandra IV (1256) na společné kapitule jich wšech, powolané od něho do Říma, kdež usnesli se o společné prawidlo sw. Augustina a zwolení společného *generala* (prior generalis). Jedno z předních tímto spůsobem sjednocených bratrstew byli paustewníci řádu sw. Wiléma, od čehož i konvent sw. Tomáše w Praze za prwních časů nazýwán byl ještě také jménem *Wilemitů* (Wilhelmitae). [45])

Tak jako Dominikani a menší bratří, dělil se i řád Augustiniansky na provincie, se zwláštními představenými čili *provincialy* (priores provinciales), pod nimiž stáli přeworowé jednotliwých klášterů čili konventů. Klášter sw. Tomáše náležel ku provincii česko-baworské (provincia Boemiae et Bavariae), a byl sídlem jejích provincialů, pod nimiž stálo již za prwní polowice 14. století několik jiných klášterů téhož řádu w Čechách, jakož klášter Ostrowský čili sw. Dobrotiwé (S. Benignae) blíž hradu Waldeka za Hořowici w nynějším Beraunsku, založený roku 1263 od Oldřicha Zajíce z Waldeka, klášter Domažlický, založený r. 1288, Mělnický, jenž se zmiňuje r. 1328, a Piwoňský w Klatowsku, založený okolo r. 1342 od pana Bohuslawa ze Šwamberka. Roku 1331 dowolil král Jan dle žádosti manželky swé Elšky, pronešené brzy před její smrtí, aby směli Augustiniani z kláštera sw. Tomáše založiti také nowý klášter w Sušici; kteréžto powolení ale wzal nazpět ještě téhož roku pro námitky kapituly Wyšehradské, jíž nastáwala z toho škoda pro farní kostel tamější, jí náležející. Po osmi létech nato (1339) obdržel konvent Swatotomský powolení ono znowu, i wystawil w Sušici již jakausi modlitebnu, která wšak po nowé rozepři o to wzniklé opět z rozkazu králowa roku 1345 jest zrušena, při čemž pobráno řeholníkům mnoho kostelního nářadí.

Wedlé provinciala byl místním představeným kláštera sw. Tomáše *přewor*, po němž připomíná se jiný hodnostář, řečený

[45]) Toho názwu užíwá ještě *Chron. Aulae R.* p. 53.

Digitized by Google

procurator, též *lektorowé*, pokudž wyswítá, dwa, starší a druhý (lector senior, lector secundarius).

Paustewníci sw. Augustina měli jako wlastně tak zwaní mnichowé žebrawí wýžiwu swau wětším dílem z almužny, aspoň w nejstarších časích; mimo to ale bylo jim dowoleno míti jmění mowité i nemowité, wyjmauc toliko statky manské. Celkem nicméně nebylo jmění kláštera sw. Tomáše práwě weliké. Prwotně záleželo jen z kostela sw. Tomáše s městištěm k němu přidaným a hřbitowem při kostele. K tomu darowala jiné městiště blíž kláštera wenku z města na Písku abatyše Kunigunda Swatojirská (1306), a opět jiné králowna Elška we městě samém tudíž na blízce (1323). Mimo Prahu dostal klášter r. 1328 od Hynka Berky z Dubé, biskupa Olomauckého, jistý plat w penězích a obilí ze wsi *Střem* blíž Mělníka společně s klášterem pod Mělníkem, roku pak 1338 od Štěpána z Tetína, písaře desk zemských, wes *Březowau* čili *Lhotku* u Loděnic blíž Berauna.

Kostel sw. Tomáše byl od Augustinianů během času nádherněji wystawen, jakž wyswítá ze zpráwy o wyswěcení choru w něm roku 1316 od arcibiskupů Mohučského a Trierského, tehdáž w Praze přítomných, spolu s biskupy Pražským a Olomauckým i jich suffragany. Při něm nacházela se prý již dáwno před odewzdáním jeho tomuto řádu zwláštní *kaple sw. Doroty*, kteréžto swětice část hlawy darowal klášteru král Wácslaw II při samém založení. Jinau kapli, *sw. Filippa a Jakuba*, založil později písař zemský Štěpán z Tetína již jmenowaný, který tudíž w ambitu kostela jest pohřben. O něco později, roku 1345, wyswěcen jest w kostele oltář *sw. Jana* ewangelisty. [46])

Ostatní mužské kláštery, co jich tehdáž bylo w Praze, náležely wšecky k řádům křížowým, nazwaným tak od znamení

[46]) Nejdůležitější zřídlo k staršímu dějepisu kláštera sw. Tomáše jest inventář téhož kláštera, to jest sepsání privilegií a jiných listin jakž i wěcí kostelních, složený prwotně od Mikuláše lektora staršího okolo roku 1391, a potom dále wedený od pokračowatelů až do 16. století, kterýžto posud chowá se w archivu sw. Tomáše. Z rozepře s kapitulau Wyšehradskau o klášter w Sušici zachowaly se krom listiny od roku 1339 w tomto inventáři (fol. 30) také listiny od let 1331 a 1345 w archivu kapituly Wyšehradské.

Digitized by Google

kříže, které přijali, wzawše počátky swé teprw podnětem křížowých wálek, buď w samé zemi swaté, buď jinde následowáním tamějších příkladů.

Dle mohutného rozšíření po celém křesťanstwě zaujímali přední místo mezi nimi slawní tři řádowé rytířští, Johannitů, Templářů a rytířů německých. Každý z nich měl w Praze swůj klášter čili kommendu; nejdáwněji Johannité (fratres hospitalis S. Johannis baptistae Hierosolymitani) u panny Marie konec mosta (pročež nazýwají se také fratres cruciferi hospitalis S. Mariae ad pedem pontis Pragae); později rytíři němečtí (fratres cruciferi de domo Teutonica) u sw. Benedikta a *Templáři* (Templarii, fratres ordinis militiae Templi Hierosolymitani) u sw. Wawřince na Starém městě.

I tito řádowé měli zřízení, které spojowalo údy každého z nich po celém křesťanstwě w jeden mocný a dobře spořádaný celek. W čele každého řádu stál *nejwyšší mistr*, mající prwotně sídlo swé při mateřském klášteře čili špitále w Jerusalemě, mistr řádu německého později w Prusích. Pod ním stáli představení nad jednotliwými zeměmi w několika stupních. Johannité měli w prwních časích po zawedení swém do Čech praeceptora, postaweného nad celými Čechy a Uhry i zeměmi odtud na poledni, na wýchodě a na půlnoci do neurčitých dálek, w pozdějších časích toliko nad Čechy, Polskem, Morawau a Rakausy, pod ním pak zwláštního *mistra* čili *přewora* nad Čechy, který, jak se zdá, do panowání Otakara II míwal sídlo swé u panny Marie w Praze; později nacházelo se we Strakonicích. Místní představený kláštera byl *kommendator*, wedlé něhož *přewor*. [47])

[47]) Roku 1186 jmenuje se u *Erbena* 174: Martinus quondam praepositus Pragensis, nunc vero frater Jerosolimitanus et praeceptor Ungariae, Boemiae et omnium aliarum terrarum ab oriente et meridie et septemtrione adjacentium; naproti tomu w listinách universitní bibliotheky w Praze od roku 1313 frater Bertholdus dictus de Henneberg praeceptor domorum hospitalis S. Johannis Jerosolimitani per Boemiam, Poloniam, Moraviam, Austriam. Wedlé Martina *praeceptora* jmenuje se roku 1189 (*Erben* 183) Bernardus *prior Boemiae*, a týž okolo r. 1188 (*Erben* 181) Bernhardus *magister* ejusdem hospitalis in Boemia, w témž smyslu pak k. p. roku 1343 (*Pelzels Karl IV*) frater Gallus de Lemberch *prior generalis* per Boemiam. Až do roku 1255 zmiňují se často *magistri*

Templáři měli *praeceptora* nad celým Německem, Čechy, Morawau a jinými slowanskými zeměmi; představený kláštera sw. Wawřince w Praze nazýwá se *mistrem.* [48]) Nad řádem pak německým stál společný představený (*generalis*, rozuměj *prior*) w Čechách a w Morawě; představeným konventu sw. Benedikta w Praze byl farář téhož kostela. [49])

Po zrušení řádu Templářského (1309) dostaly se statky jeho w Čechách, s nimi i kostel sw. Wawřince, dle nařízení koncilia Viennského (1312) Johannitům.

K towaryšstwu méně mocnému než kláštery Johannitů, Templářů a řádu německého, náležel klášter Křižowníků hrobu božího u sw. Petra na Zderaze (monasterium fratrum cruciferorum neb také cruce signatorum dominici sepulchri Hierosolymitani ordinis S. Augustini); nadáním swým wšak w Čechách aspoň Templáře a rytíře německé přewyšowal.

Nejwyšším představeným řádu tohoto, s nímž klášter Zderazský měl stálé spojení, byl katolický patriarcha Jerusalemský jakožto někdy správce kostela hrobu božího w Jerusalemě, nyní owšem již jen titularný, který obyčejně přebýwal při dwoře papežském. Patriarcha wykonáwal dohled wysíláním visitatorů, jmenowaných ze sboru kanowníků hrobu božího, již rowněž jen titularných. Tak jmenuje se ku př. roku 1326 bratr Mikuláš kanowník kostela Jerusalemského visitatorem wšechněch klášterů

cruciferorum domus hospitalis S. Mariae Pragensis, jimiž nepochybně rozumějí se takowíto představení nad celými Čechy, z čehož sauditi se dá, že klášter panny Marie byl jejich sídlem, od roku pak 1272 již nejmenuje se mistr, než wždy jen *commendator* S. Mariae; a poněwadž klášter Strakonický již mezitím zmiňuje se nejprwé roku 1251 (*Erben* 592), dá se z toho sauditi, že se přenešení sídla mistrowa čili welkého přewora do něho stalo práwě mezi léty 1255 a 1272.

[48]) W listině kapituly Pražské od roku 1295 jmenuje se frater Berthramus dictus Czwek, domorum militiae Templi per Almaniam, Schlaviam, Boemiam et Moraviam humilis praeceptor, a w listině tamže roku 1294 Eko magister domus S. Laurentii, tentýž pak w listině oné r. 1295 frater Eko commendator in Schaykowichs et in Uhrinawes (w Čakowicích a Uhřiněwsi).

[49]) W *Liber vetustiss. privil. civit. Prag.* p. 61 r. 1306: frater Johannes dictus de Waldeser, generalis per Bohemiam et Morawiam fratrum domus Teutunicae.

Digitized by Google

w Němcích, w Polsku, w Čechách a jinde, témuž kostelu podřízených, kterýž w tomto powolání konal tehdáž úřad swůj i w klášteře Zderazském. Okolo roku 1334 jmenuje se kanowníkem hrobu božího a visitatorem Jindřich farář w Meziříčí, aud kláštera Zderazského. [50])

Audowé řádu hrobu božího byli dílem kněží, dílem laikowé čili konwrši (conversi); kněží měli wšak w řízení záležitostí řádu přednost před bratry swětskými, čímž se Křižowníci hrobu božího rozeznáwali od řádů rytířských. Znamení řádu byly dwa červené kříže na černém rauše. Bezpostředným představeným kláštera Zderazského byl *probošt* (præpositus), wolený od bratří, jak se zdá, pod dohledem osob k tomu ustanowených od biskupa Pražského, a stwrzowaný od patriarchy. [51]) Wedlé něho měl klášter swého *přewora*, *kommendatora*, *seniora*, *sklepníka* a snad wíce jiných důstojníků. Probošt a přewor býwali wždy woleni z kněží, kommendator a sklepník také z konwršů. Roku 1343 wydal wšak patriarcha Petr nařízení obecné pro celé Německo, dodané též klášteru Zderazskému, jímž pro welké wýtržnosti konwršů, na něž sobě stěžuje, pro budaucnost zapowídá, aby se jim kommendy ani jiné spráwy neswěřowaly.

Prwotní nadání kláštera Zderazského, udělené od Hrabišiců Kojaty a Wšebora, nacházelo se dílem w nynějším Žatecku a Litoměřicku w okolí Mosta, dílem we kraji Kauřimském, dílem w Morawě. Darowání Kojaty roku 1227, wyčtené již na jiném místě, [52]) bylo w obau krajinách prwé jmenowaných poněkud rozmnoženo nowým darowáním bratra jeho Wšebora roku 1238. Ke statkům a důchodům w *Mostě* samém, we *Wrautku*, *Kopistech* a *Lipětíně* přibyly darowáním tímto nowé w Lipětíně, Kopistech, *Drachkowě* (w Litoměřicku) a wes *sw. Wácslawa* (villa S. Wenceslai, nyní Wenzelsdorf) u Mosta; k *Tlustowausům* pak, *Lemu-*

[50]) *Jacobi* p. 43.

[51]) Okolo roku 1343 dáwají Jindřich probošt, Tomáš arcijahen Pražský a Bohuta arcijahen Kauřimský o zwolení probošta Hildebranda zpráwu patriarchowi Jerusalemskému, doswědčují zákonnost její, a žádají, aby zwoleného potwrdil. *Jacobi* p. 44.

[52]) Na str. 156.

Digitized by Google

zům a *Šestajowicům* w Kauřimsku [52]) blízké *Horušany*, krom toho *Dobrowice* w Boleslawsku (?). W Mostě měli Křižowníci také kostelní podací darowáním krále Přemysla (I?), které roku 1296 potwrdil papež Bonifacius VIII; w Kaůřimsku od neznámého času twrz *Chodow* (1334) bliž Prahy za Michlí.

Po smrti Kojaty a Wšebora byli předními dobrodinci kláštera Zderazského dědici jejich, pánowé ze Šwabenic, zámožní w Morawě i w Čechách. Jiljí ze Šwabenic, jak se zdá, zeť Wšeborůw, držitel statků a práw někdy králowských w župě Ausowské na Morawě a Upské w Čechách, založil špitál w trhu swém *Aupě*, potomním městě *Trutnowě Nowém*, a postawil mistra a bratrstwo, špitál tento sprawující, i statky, kterým jej nadal, w poslušenstwí probošta a bratří Zderazských (1260). K nadání špitálu tohoto náležely darowáním jeho zejména wsi *Libeč* a *Debrné* w blízkém okolí, desátek z pokut w župě Upské a desátek ze příjmů wšechněch dworů jemu náležejících w též župě, též práwo podací kostela při samém špitále i we městě *Brusnici*. K tomu darowal později Wítek syn Jiljího podací w *Bernarticích*, *Olešně*, *Walbeřicích* (w nynějším kraji Hradeckém) a něco jiného statku u Trutnowa, Libče a Debrného. Wšecka tato darowání Jiljího a Wítka potwrdil král Wácslaw II roku 1301, když byla župa Upská čili Trutnowská od něho zase uwedena w majetnost koruny.

Wítek ze Šwabenic čili z Heřmanic wedl, jak se zdá, nepořádné hospodářstwí, a spůsobil tím začátek úpadku swého domu. Klášter Zderazský musil za něj několikkrát platiti rozličné dluhy neb zastawowati w nich swé statky; což on nahražowal dílem zase nowým darowáním. Tak dostalo se od něho klášteru roku 1308 práwo podací w *Prostřední Lhotě* (neznámého položení), roku 1309 wsi *Zalší* a *Slaupnice* u Wysokého Mýta, okolo téhož času také podací kostela w *Morawanech* (před r. 1311)

[52]) W poslední wůli Kojaty (u *Erbena* 333) kladau se *Tlustowausy*, *Lemuzy* a *Šestajowice* wedlé jiných čtyr wsí do Morawy, ale bezpochyby omylem; k čemuž wede jednak blízké položení wsí těchto i Horušan wedlé sebe w nynějším Kauřimsku, nad to pak zmínka o Tlustowausích a Horušanech, která se nachází w Palackého *Archiwu Českém* I 496.

Digitized by Google

a we *Šwabenicích* (1309) na statcích jeho morawských. Roku 1310 měl s ním klášter nějakau rozepři, která se dostala až ku papeži Klimentowi V; ale již roku 1311 darowal Wítek společně se synem swým Janem Křižowníkům lán w Morawanech, a kostelu Šwabenickému od nich sprawowanému půl druhého lánu w *Dědkowicích*.

Od pánů ze Šwabenic měli Křižowníci Zderazští již roku 1281 také některé statky u Potworowa w Plzeňsku s práwem společným s Cisterciáky Plaskými k twrzi tamže. W jakési nejspíš stwrzowací listině synů Wítka ze Šwabenic, Jana, Bočka, Wšebora a Gerharda, jakož i krále Jana roku 1323 počítají se k tomu wsi *Potworow* s dworem a podacím kostelním, pak *Sedlec, Bukowina* a *Křemešín* (čili Remešín). [54])

Město *Most*, darowané od Hrabišiců prwotně celé klášteru Zderazskému, dostalo se w neznámém čase z moci jeho přinawrácením ku koruně, nejasno zdali za Přemysla I čili Wácslawa II, kterýž slíbil sice za to náhradu, ale není powědomo, zdali a w jaké míře byla učiněna. [55])

Naproti tomu měl klášter krom potomstwa zakladatelů swých během 13. a 14. století rozličné jiné dobrodince, a rozmnožowal jmění swé také kaupěmi. Tak ku př. darowal jemu biskup Jan III desátky swé ze wsi *Sluh* w Kauřimsku (1270). Pan Jindřich z Rosenberka prodal klášteru roku 1285 město *Neweklow* za 300 hřiwen stříbra, jichž ale 40 odpustil, wymíniw sobě za to nocleh a strawu s 20 neb 24 lidmi třikrát za rok na cestách do Prahy. Roku 1294 kaupil klášter mlýn na Labi u *Nimburka*. Pan Mikuláš z Potšteina darowal mu roku 1303 podací kostelní w *Kostelci* nad Orlicí; pan Jan z Wartenberka, nowý držitel Trutnowa, slitowaw se nad zkázau špitála tamějšího, kterýž byl wypálen we wálkách domácích, darowal roku 1313 k usnadnění nowé stawby a lepšího zaopatření nemocných podací we *Starém Trutnowě*. Od neznámých dárců měl klášter, pokud známo, již roku 1312 desátek ze wsi *Chotětic* w Bydžowsku, [56])

[54]) Hammerschmid *Prodromus Gloriae Pragenae.*

[55]) Dle zpráwy poněkud zmatené u Hammerschmida tamže pag. 283.

[56]) *Formelbücher* I 248.

Digitized by Google

roku 1326 podací w *Meziříčí* a *Rudě* w Morawě, roku 1331 dům na Starém městě w ulici sw. Štěpána, který předtím býwal Zdislawa Kobliha z Průhonic. Král Jan darowal okolo roku 1334 podací u *swatého Michala* na Starém městě w Praze; Herman ze Zruče (w Čáslawsku) podací we *Zruči*; Jan z Meziříčí (morawského) a synowé jeho podací w *Solnici* (we kraji Hradeckém); kterážto darowání wšecka potwrdil papež Benedikt XII roku 1334, jakž o rok později (1335) také darowání podacího we *Stráži* (w Plzeňsku?) od krále Jana. Konečně darowali bratří Oldřich a Wilém, synowé Wiléma z Boru, společně s matkau swau Benediktau hrad a městečko *Bor* u Horaždějowic s blízkými wsemi *Drakoňowici* a *Dobrotici* a jedenácti wsemi jinými za *Sušicí* w Pracheňsku; [57]) kteréžto darowání potwrzeno od papeže Benedikta XII roku 1334, od krále Jana roku 1336.

Dle darowání župana Zdislawa roku 1234 osazowal klášter Zbraslawský kostel sw. Klimenta w *Bubnech*, a od neznámého času rowněž i farní kostel *sw. Wácslawa* na Zderaze jakož i špitálský kostel *sw. Lazara* tudíž na blízce kněžími swého řádu. [58]) Pod opatrowáním pak jeho stál též již we 13. století klášter jeptišek hrobu božího we *Swětci* w Litoměřicku (1287), sprawowaný mistryní a wedlé ní přeworem dosazowaným ze Zderazu.

We čtrnáctém století rozšířil se wplyw kláštera také na Slezsko, když totiž po uwedení nejwětší části této země w moc králů českých Křižowníci hrobu božího w *Nise* s podřízenými proboštstwími we *Frankšteině*, *Reichenbachu* a *Ratiboři* r. 1334 odtrhli se od poslušenstwí posawadního swého představeného, probošta we Měchowě w Polsku, a dali se pod wrchní moc probošta Zderazského. [59])

[57]) Zejména: *Pošiměřice*, *Žichow*, *Posobice*, *Krušec*, *Častkow*, *Bezděkow*, *Libětice*, *Orlow*, *Napěrow*, *Zbraslawice*, *Kochanow*.

[58]) W *Summa Gerhardi* p. 57 jmenuje se okolo roku 1343 frater Nicolaus prior (monasterii Zderasiensis), *plebanus* ecclesiae S. Lazari; z čehož by následowalo, že byl kostel sw. Lazara farním. Nepochybuji wšak, že je omylem písaře, wůbec welmi nesprávného, psáno *plebanus* místo *capellanus*, poněwadž se kostel sw. Lazara nikde jinde, jmenowitě ani w katalogu dioecezí Pražské we druhé polowici 14. století co farní neobjewuje.

[59]) Stenzel. *Geschichte Schlesiens*. I 177. — Hlawní zřídlo o klášteře Zde-

Digitized by Google

W porownání s těmito křížowými řády již jmenowanými obrací na sebe plným práwem zwláštní pozornost naši řád Křižowníků s čerwenau hwězdau, jakožto ústaw w zemi samé powstalý, který pro blahočinnost swého působení w dosti krátkém čase podiwuhodně se rozmohl.

Bratrstwo špitálu sw. Františka u kostela sw. Petra na Poříčí, stojícího pod ochranau abatyše řádu sw. Kláry u sw. Františka, které bylo zárodkem řádu tohoto, obdrželo rozeznání od jiných špitálských bratrstew toho druhu, jichž bylo mnoho w Čechách tak jako jinde, nejprwé uložením prawidla sw. Augustina od papeže Řehoře IX. Nowau bullí, w nedlauhém čase nato wydanau roku 1237, nařídil týž papež znowu, aby se mistr a bratří sprawowali zákonem sw. Augustina jakožto kanonický řád, z něhož napotom nebylo dowoleno wystaupiti leč do řádu přísnějšího; ustanowil, aby mistr, co představený řádu, wolen býwal od bratří, a přijal je pod zwláštní ochranu stolice papežské, jakožto wyjmuté z obyčejné moci biskupa; za kteraužto ochranu měli odwáděti papeži roční plat jednoho byzantia na znamení swé bezpostředné podřízenosti. Téhož roku přijal i král Wácslaw I špitál sw. Františka pod zwláštní ochranu, a udělil mu wšeliká oswobození od saudů a powinností župních, jakých požíwal dotud kostel Wyšehradský. Hned pak roku následujícího (1238) odřekla se Aneška abatyše a konvent jeptišek sw. Klary wšelikého posawad wyhraženého práwa nad špitálem a nadáním jeho, složiwše je do rukau papeže, tento pak hned odewzdal špitál a statky mistru a bratřím nowého řádu, aby jimi napotom wládli sami pod bezpostřednau jeho ochranau. (1238. 27. Dub.)

Těmito privilegiemi papežskými bylo utwoření nowého samostatného řádu wlastně teprw dokončeno. Hlawní ustanowení jeho zůstalo to samé jako prwotního bratrstwa, totiž ošetřowání chudých a nemocných, kteří dílem stále přebýwali we špitále, dílem byli co příchozí z ciziny přijímáni pohostinsku. Řád měl ale

razském jsau listiny téhož kláštera, w dosti hojném počtu zachowané, které se nacházejí dílem w bibliothece university Pražské, dílem w c. k. dworském archiwu we Wídni. Některé, nyní ztracené, znal Hammerschmid, a užil jich we swém *Prodromus gloriae Pragenae.*

Digitized by Google

pečowati netoliko o tělesné, nýbrž i o duchowní dobré swých swěřenců. Protož skládal se netoliko z laiků, jako prwotní špitálské bratrstwo, nýbrž i z kněží, kteřížto nepochybně brzy dosáhli přednosti we správě podobně jako u Křižowníků hrobu božího. W prwních časích, pokud počet kněží w řádu samém byl nejspíš ještě skrowný, wykonáwali we špitále menší bratří řádu sw. Františka powinnosti duchowního úřadu; w čemž stala se potom změna bullí papeže Řehoře IX, wydanau jen pět dní před wyjmutím špitálu z wrchní moci abatyše sw. Františka (1238 22. Dub.) Na žádost mistra a bratří přenesl totiž papež práwo visitací z provinciala menších bratří na provinciala Dominikanského w Polsku a přewora téhož řádu w Praze, jimž nařídil držeti visitací jednau nebo dwakrát za rok, a zawésti potřebné proměny w některých wěcech posledně od provinciala Františkanského nařízených. Ustanowení toto bylo wšak učiněno jen na pět let, po kterých nejspíš byl nowý řád i od tohoto cizího wplywu docela oswobozen.

Pokud známo, měl řád již r. 1244 jakési znamení jako jiní řádowé podobného spůsobu. Dle podání, owšem nezaručeného, byl to čerwený kříž, jehož přijmutím podobali se bratří w zewnějšku starším řádům křížowým. Tomu nedostáwalo se wšak ještě uznání od wyšší auktority, na které tehdáž mnoho záleželo pro řewniwost jiných řádů, ježto znamení swá chtěli míti každý wýhradně pro sebe. Na žádost kněžny abatyše Anešky, jakožto zakladatelkyně špitálu a bratrstwa, dal tedy roku 1250 papež Innocentius IV nařízení biskupu Pražskému Mikulášowi, aby na jeho místě z moci apoštolské udělil řádu znamení, kteréby se jemu zdálo býti přiměřené. Biskup učinil to we druhém létě nato (1252), a ustanowil za znamení čerwenau hwězdu s křížem na pláštku i na kápi. Udělení nowého tohoto znamení stalo se s weřejnau slawností w kostele sw. Petra na Poříčí u přítomnosti mnohého duchowenstwa, jmenowitě opata Strahowského, menších bratří a jiných rozličných řeholníků (1252 17. Čw.).

Málo dní předtím (26. Kwět.) byl položen základ k stawení nowého špitálu na břehu řeky Wltawy wedlé mostu Pražského, s kostelem sw. Ducha, do něhož brzy nato přenesl řád

Digitized by Google

hlawní sídlo swé. Odtud nazýwal se řádem Křižowníků s čerwenau hwězdau špitálu sw. Františka wedlé mosta w Praze (*ordo cruciferorum cum rubea stella* neb *stellatorum cruciferorum hospitalis S. Francisci in pede pontis Pragensis*, také *in latere* nebo *in capite pontis*); při čemž názew špitálu sw. Františka zachowáwal wždy wděčné upomenutí na půwod od kláštera téhož swatého. Abatyše Aneška jmenuje se w listině od roku 1269 wystawitelkyní i tohoto špitálu Křižownického, z čehož dá se sauditi, že i při této stawbě wedla největší část nákladu.

W čas tohoto přenešení sídla do samého středu hlawního města českého a udělení znaku obecně opráwněného byli Křižowníci čeští rozšířeni dosti četně w Čechách, w Morawě i w Polsku, to jest jmenowitě we Slezsku, a špitál sw. Františka měl we wšech těchto zemích statky a příjmy, jejichž rozsáhlost přewyšowala owšem welice netoliko jmění jednoduchého špitálu pro chudé a nemocné, nýbrž i mnohé ze starších korporací duchowních w zemi. O nadání w Čechách a w Morawě dáwá nám krom několika starších listin zwláště dobrau zpráwu potwrzowací listina krále Wácslawa I na wšecka posawadní darowání, wydaná brzy po wystawení nowého špitála dne 6. Dub. 1253.

Hlawními dobrodinci řádu jmenují se w ní krom krále samého matka jeho Constantia († 1240), abatyše Aneška, bratr Wácslawůw Přemysl a syn Přemysl co markrabí morawští, krom toho wíce jiných osob z panstwa. Špitál měl tehdáž w nynějším kraji Kaufimském z prwního darowání Constantie wes *Hlaupětín* s menšími wéskami *Humencem* a *Hnidošici*, krom toho blízkau wes *Dawlici;* w kraji Beraunském *Borotice* s *Dražetici* a *Županowici* za Knínem, darowané též od Constantie, a *Dobřichowice* na Mži; w Rakownicku *Kralupy* na Wltawě, darowané od krále Wácslawa, kterýž je byl odňal často jmenowanému Champnois jakožto bezpráwně přiwlastněné, a nedaleko odtud *Černuc* čili *Tursko* na powěstném bojišti Čestmíra a Wlastislawa, z odkazu Bohuslawy wdowy Zwěstowy, učiněného se swolením syna jejího Sulislawa rytíře roku 1237; míli od Prahy w neznámém položení wes řečenau *Walow*, kterau Křižowníci kaupili od Kunrada keyklíře.

Digitized by Google

W Plzeňsku byl ke špitálu sw. Františka přiwtělen od krále Wácslawa roku 1244 špitál *Stříbrský*, založený od měšťana Stříbrského Oldřicha prwotně při kostele sw. Jakuba w Kladrubích, odkudž jej král Wácslaw pro některé stížnosti opata Kladrubského nařídil přenésti do Stříbra, kdež k němu roku 1243 připojil farní kostel tamže, tak aby požitky jeho náležely bratrstwu špitál řídícímu a chudým i nemocným od něho opatrowaným. Půwodkyní přiwtělení špitála tohoto ku Pražskému jmenuje se opět kněžna Aneška, na jejíž přímluwu král wydal rozkaz k tomu. Špitál Stříbrský měl napotom sprawowán býti přeworem ustanoweným od mistra Pražského, a bratří špitální přijati jsau do řádu Křižownického, tak aby netoliko nosili jeho znak, nýbrž we wšem poslušni byli jeho představeného. Dle potwrzowací listiny Přemysla Otakara II od roku 1253 náležela k špitálu Stříbrskému blízká wes *Bytkow*.

Z pozůstalého jmění Hrabišice Kojaty, jak dalece připadlo po jeho smrti ku koruně, darowal král Wácslaw I Anešce, tato pak špitálu sw. Františka několik wsí, náležejících tehdáž k župě Žatecké, totiž *Žernowník* a *Tis* w nynějším Plzeňsku, *Blatnau* a *Rohozec* w Žatecku a *Balkowu* w Loketsku. Od krále Wácslawa dostal špitál roku 1246 také farní kostel w *Lokti* s desátky, wsemi a jiným nadáním, privilegiem pak samým roku 1253 špitál w *Mostě* s kaplí sw. Wácslawa a wsemi k němu náležejícími, tak že nepochybně asi týmž spůsobem přiwtělen byl jako špitál Stříbrský. Od rytíře Fridricha, maršálka králowny Kunigundy, manželky Wácslawowy, darowány byly wsi *Humprechtice* (w Litoměřicku?), *Wíckowice* w Loketsku, *Drahonice* a *Dunowice* w Pracheňsku a *Zadiwqjice*, wes neznámého položení. Rowněž darowal pan Albrecht z Dubé w Boleslawsku wsi pohromadě ležící *Příboj (?)*, *Dubau*, *Březno*, *Březinu*, *Horky* a *Rozprechtice* (nyní německy Rosspresse). W témž kraji nynějším byl špitálu sw. Františka přiwtělen kostel we *Wrbně* u Mělníka, k němuž králowna Constantia roku 1236 darowala desátek ze wsi *Řepína*. W Čáslawsku náležel mu trh *Humpolec* se clem, lesy a dědinami ornými i neornými.

W Praze samé měl řád Křižownický předně kostel *sw. Petra*

Digitized by Google

na Poříčí s městišti a mlýny, polnosti zaujímající místo nynějšího Karlína a welkau část Nowého města, snad až ke wsi *Rybníku,* která jemu náležela rowněž i s kostelem sw. Štěpána; na Starém městě kostel *sw. Walentina* se wsí *Jesenici,* darowaný od předešlých patronů, bratří Dobrohosta, Albrechta a Držka, též městiště při řece Wltawě od kostela tohoto až k mostu, na nichž práwě wystawen jest nowý špitál, darowané od wdowy pana Hroznaty z Poděbrad a synů jeho Wiléma a Beneše. Konečně darowal král Wácslaw I špitálu Křižownickému také starodáwné důchody *mostu Pražského,* určené k wedení nákladu na potřebné sprawowání jeho, tak aby Křižowníci wedlé něho nejblíže bydlící měli powinnost z důchodů těchto jej oprawowati. K tomuto nadání mostu náleželo clo na něm wybírané, jisté platy z wináren w Praze i w nejbližším okolí a wsi *Sliwenec* a *Holín* w Rakownicku, *Wrančice, Maletice, Selibow, Talina, Smrkowice* a *Třebotow* (čili snad Třebošow?) we Pracheňsku.

W Morawě byla nejstarším jměním špitála sw. Františka wes *Raksice,* darowaná od markrabí Přemysla, bratra Wácslawowa roku 1234, jakž o tom powěděno jinde. [60]) K tomu darowal král Wácslaw roku 1237 kostel sw. Hippolyta w *Rokytnici* (Rotikl), a roku 1240 slawnější a bohatší kostel *sw. Hippolyta* na Hradišti u Znojma, nynějším Pöltenberku. Přemysl Otakar, syn Wácslawůw, co markrabí morawský, potwrdil a rozmnožil obojí darowání přidáním rozličných peněžitých příjmů a jiných platů z města a kraje Znojemského privilegiem daným roku 1252, w němž jmenuje se 11 wsí co příslušenství kostela sw. Hippolyta na Hradišti a čtyry co příslušenství kostela Rokytnického. [61]) W témž privilegii připomíná se také twrz w *Cetomicích* a winice i dům we Znojmě, prodané Křižowníkům od jakéhos Zungelina keyklíře.

We Slezsku byla, jak se zdá, sestra kněžny Anešky, jménem Anna, manželka Jindřicha II wéwody Wratislawského, wlastním

[60]) Na str. 160.

[61]) Totiž: *Hradiště, Březowá, Bečow, Úštěň, Popowice, Nesulowice, Řeznowice, Mašowice, Nesachleby, Wrbonice, Wlčíkeř; — Powlowice, Ratišowice, Holowice (?), Raksice.*

Digitized by Google

půwodem uwedení Křižowníků českých do země. Jindřich obmýšlel založiti *špitál we Wratislawi* při farním kostele sw. Alžběty, a odewzdati jej nowému tomuto řádu ke správě. Nepochybně staly se k tomu již za žiwobytí jeho některé potřebné začátky, kterým wšak nato wkročila do cesty smrt Jindřichowa w hrdinském boji s Tatary u Lehnice roku 1241. Owdowělá kněžna Anna a synowé její, wéwodowé Jindřich III, Wladislaw, Boleslaw III a Konrad, uwedli wšak úmysl jeho we skutek. Prwní mistr nowého špitálu, poslaný z Čech, jménem Merbot, přijel neli za žiwobytí Jindřicha II, aspoň brzy po jeho smrti do Slezska. Roku 1252 jmenuje se nástupce jeho Jindřich we-špitále již wystaweném, kterýž dostal swau zakladací listinu roku 1253, tedy stejného roku s privilegiem špitála sw. Františka od krále Wácslawa I. Dle kostela sw. Matěje, nowě wystaweného při něm, nazýwal se obyčejně špitálem sw. Matěje. K nadání jeho náležel trh *Krucburk* s jedenácti wsemi a rozličnými dáwkami a swobodami.

Podobně jako špitály we Stříbře a w Mostě w Čechách byl i špitál Wratislawský podřízen mateřskému špitálu sw. Františka w Praze, a mistr jeho byl zawázán ku poslušnosti mistru zdejšímu, kterýž se proto nazýwal *nejwyšším mistrem* řádu (summus magister ordinis) [62]), podobaje se w tomto ohledu nejwyšším mistrům řádů rytířských, kteří rowněž w rozšíření jich po celém křesťanstwě udržowali jednotu hlawy. Nejwyššímu mistru náleželo jmenowitě práwo visitací a nařizowání opraw we wšech špitálích a kostelích čili kommendách řádu náležejících. We špitále sw. Františka byl prwní představený po něm *přewor* pro záležitosti čistě duchowní, po něm *klíčník*. Představení jiných špitálů neb kostelů nazýwali se krom jediného *mistra* Wratislawského buď *přewory*, buď *probošty*, buď *kommendatory*. W některých špitálích, jak se wí zejména o Stříbrském z r. 1244, byly krom bratří také *sestry řádu Křižownického*, nepochybně k ošetřowání nemocných a chudobných osob pohlawí ženského. Uzawřením wšak obecné kapituly roku 1292 bylo přijímání jich do řádu napotom zakázáno.

W privilegii krále Wácslawa od roku 1253 nachází se důležité ustanowení, že se swobody udělené špitálu sw. Františka

[62]) Ponejprw přichází název *summus magister* w listině r. 1305.

Digitized by Google

mají wztahowati nejen zároweň na špitály we Stříbře a w Mostu, k němu již tehdáž přiwtělené, nýbrž i na jiné špitály, které by ještě budaucně byly k němu přiwtěleny, jakž i na kostely a statky, kterýchby nabyl w budaucnosti. Je z toho widěti, že byl úmysl zakladatelů hned z počátku, spojiti stáwající starší špitály co w největším počtu pod spráwau řádu Křižownického w jeden sauměrně řízený celek, což se docela srownáwalo s hlawním jeho účelem, péčí o chudé a nemocné. Skutečně bylo později ještě několik místních špitálů tím spůsobem přiwtěleno. Prwní byl špitál w *Chebě*, řízený dotud od podobného bratrstwa a rektora, nemajících posawad žádného schwáleného prawidla řeholního, jako asi špitál sw. Františka w Praze sám za prwního swého začátku. Patronowé jeho byli měšťané Chebští. Tito dle přání krále Otakara II, jenž Cheb ponejprw spojil s korunau českau, z uznané jakés welké potřeby tohoto špitála, dle podání totiž proto, že byl nedáwno předtím wyhořel, žádali biskupa Lwa Řezenského, swého dioecesana, za powolení, aby jej směli podříditi špitálu sw. Františka w Praze. Biskup udělil toto powolení roku 1271, načež bratrstwo špitálu Chebského přijato jest do Křižownického řádu, a podniklo poslušenstwí nejwyššího mistra Pražského. Týmž spůsobem asi přiwtělen jest za krále Wácslawa II r. 1288 špitál we *Klatowích*, založený pro řád Křižownický od tamějšího měšťana Konrada z Pomuka; za krále Jana špitály w *Litoměřicích* a w *Austí* roku 1327 a w *Kauřimi* roku 1338.

Nowých práw podacích nabyl řád Křižownický mezitím w *Litoměřicích* při kostele panny Marie w předměstí roku 1257 neboli o něco dříwe, dle potwrzení biskupa Mikuláše od toho roku; w *Řewnicích*, *Wladislawicích* (nyní Wácslawicích) a *Žiwhošti* w Beraunsku, kdež odewzdala řádu kostely farní králowna Kunigunda roku 1271 s nadáním w 16 wsech wětším dílem w okolí jejich [62]); w *Kynšperce* w Loketsku roku 1286 darowáním krále Wácslawa II; též w *Sedlicích*, někdy hradě a

[62]) Wsi tyto jmenují se: *Řewnice, Drahlowice, Suchomasly, Chodaun, Sedlec, Braník, Wížina, Radauš, Krupná, Hořelice (?), Krchleby, Kobylníky, Nahoruby, Kruswičany, Babice, Swinaře.*

blízké wsi *Nowé Roli* (Nova Raluna) rowněž w Loketsku, dle stwrzowací listiny biskupa Tobiáše r. 1293; w *Tachowě* w Plzeňsku a w *Unhošti* w Rakownicku darowáním krále Jana r. 1329.

Méně důležité byly zemské statky, nowě nabyté w době od welkého privilegia Wácsławowa až do roku 1348. Roku 1253 dostal totiž řád Křižownický od krále Wácslawa I wes *Jeneč* w Rakownicku; od Otakara II roku 1254 les řečený *Ládwé* u Dawlice náhradau za *Drahonice* w Pracheňsku, které byl král darowal městu Písku. Roku 1280 darowal měšťan Pražský Wolflin (?) wes *Nemilkow* w Žatecku; roku 1334 bratr řádu Křižownického Jindřich Kretzler statek swůj w *Bukole* w Rakownicku blíž Weltrus; roku 1337 král Jan tři lány w lese řečeném Brdo u *Dobřichowic* k nahražení škod, které utrpěli Křižowníci kopáním a wybíráním písku a hlíny na polích swých u Prahy, jehož byl král dopustil měšťanům Pražským. Směnau se Štěpánem synowcem probošta Wyšehradského Jana, tehdáž držitelem králowského hradu Tetína, dostal řád Křižownický k statkům swým w Dobřichowicích porostlinu řečenau *Mořinu* (nyní wes) za jinau porostlinu řečenau *Roblín*, wzdělanau nyní též u wesnici tohoto jména. Ke špitálu Stříbrskému náležela již roku 1342 krom Bytkowa také blízká wes *Těchlowice.* Ze starších swých statků prodal špitál roku 1325 *Humpolec* město panu Jindřichowi z Lipé heitmanu markrabstwí morawského, a kaupil za to jiné statky nám neznámé.

Welké bylo množstwí menších darů a odkazů od osob swětských i duchowních, zwláště také měšťanů Pražských, brzy we stálých ročních platech, brzy w penězích neb i naturaliích ustanowených k rozdělení mezi chudé a nemocné we špitálích Křižowníků. Dárcům almužny k účelům řádu udělil papež Innocentius roku 1247 zwláštní bullau dwadcetidenní odpustky. Zdá se, že bratří sami druhdy putowali ke sbírání almužny, což aspoň stáwalo se časem k obzwláštnímu účelu oprawowání mostu Pražského we wětších jeho potřebách, jakž wyswítá z průwodního listu k tomu daného od krále Otakara II roku 1272.

Pokrokům, které řád činil w Čechách, rownaly se mezitím wždy také další jeho pokroky we Slezsku, kdež přiwtěleny jsau

Digitized by Google

k němu špitály w *Boleslawi* roku 1261, w *Minsterberce* roku 1282, we *Swídnici* roku 1283 a w *Lehnici* roku 1288. K tomu přibyly okolo téhož času také špitály w *Inowroclawi* we Welkopolsku a w *Břešti Kujawském*, onen založený r. 1268 od Semomysla, tento roku 1294 od Wladislawa Lokietka, wéwod kujawských. Bezpostředně byly wšecky podřízeny špitálu sw. Matěje we Wratislawi, tento pak nejwyššímu mistru Pražskému. Krom toho wšak měl mateřský špitál sw. Františka sám také některé statky we Slezsku, jakž wyswítá aspoň z nahodilé zmínky o mlýně u Olawy roku 1320.

Důležité privilegium, jehož požíwal řád Křižownický, bylo oswobození od desátků wybíraných pro papeže ze statků duchowenstwa ku pomoci zemi swaté, ktoréhož oswobození požíwali jinak toliko řádowé rytířští, jakožto stále pro swatau zemi pracující. Ponejprw činí se o tom zmínka roku 1287, kdež wyběrčí papežský, ustanowený pro metropolii Salzburskau a dioecezí Pražskau, Olomauckau, Aichstetskau a Bamberskau, Aliron z Pikardie, kanowník u sw. Marka w Benátkách, od desátku na Křižownících žádaného upustil na přímluwu kněžny Kunigundy, tehdáž jeptišky w klášteře sw. Františka, bez wšelikého udání jiné příčiny. Když později roku 1308 kanowník Aquilejský Bonavitus de Casertino, co wýběrčí w Čechách, Morawě, Polsku a Uhřích, a biskup Jan Pražský co jeho podwýběrčí, desátku na Křižownících žádali, odpíral nejwyšší mistr, odwoláwaje se na ustanowení papeže Martina IV, že z příjmů a důchodů ustanowených pro nemocné a pro chudé wůbec desátek wybírán býti nemá; čemuž po některé rozepři, we které nejwyšší mistr odwolání učinil k stolici papežské, konečně místo dáno od Bonavita i biskupa Jána (1309). Roku 1313 bylo uloženo nowé odwedení desátku pro swatau zem od papeže Klimenta V, s wýslowným ustanowením, že má býti wybírán ode wšech osob duchowních, wyjmauc jediné řád Johannitů a jiné řády rytířské. Biskup Jan IV, ustanowený tentokrát za wýběrčího we swé dioecezí, žádal opět desátku i na řádu Křižownickém z ohledu na weliký počet kostelů jemu náležejících. A wšak i tentokrát odpíral řád, zakládaje se na témž nařízení papeže Martina a n

ustanowení swém, poněwadžby wšecky statky a důchody jeho bez rozdílu byly obracowány ku prospěchu chudých a nemocných. Po odwolání k stolici papežské byl teprw od nástupce Klimentowa, papeže Jana XXII, ustanowen probošt Passowský roku 1317 za rozsudí mezi Křižowníky a biskupem Janem, jako stranami. Na obeslání od něho do Passowa nyní biskup Jan, jemuž se nejednalo o záležitost osobní, od rozepře upustil, a řád byl opět placení desátku sproštěn. [64]) Při pozdějších případnostech roku 1327, kdež byl desátek pro swatau zem z Čech a z Morawy od papeže Jana XXII udělen králi Janowi, a roku 1344, kdež wypsán byl od papeže Klimenta VI, postačowalo řádu pokaždé odwolání na tato předešlá jeho oswobození. [65])

Ženské kláštery tři, ježto byly w Praze již za panowání krále Wácslawa II, náležely wšechny k řádům, které měly

[64]) W ohlášení odwolání k stolici papežské w této rozepři od Křižowníků nachází se následující místo, wýznamné s strany prwotního ustanowení tohoto řádu: Et quod omnes proventus in utilitatem pauperum convertantur, patet ex eo, quod omnia, quae eidem hospitali sive largitione regum et nobilium seu aliorum quorumcunque pro sustentatione infirmorum ac fratrum ministrorum, quibus carere non possunt, sunt usui deputata, prout in privilegiis ipsorum evidentius continetur; item ex eo, quia nulla bonorum seu proventuum distinctio in eodem hospitali existit inter fratres et pauperes, sed omnia pro infirmis et personis necessariis ipsis servientibus communiter convertuntur. Nam fratres ordinis praedicti in ipsa institutione, tam clerici quam laici, sunt per fundatores pauperum infirmorum obsequio tam in spiritualibus quam temporalibus deputati... Ad hoc, quod de similibus aliquando simile consuevit esse judicium, ad vicinas civitates, in quibus *hospitalia similia* vel meliora sunt sita, si placuerit, recurratis, et invenietis, quod decimam praedictam nunquam persolverunt.

[65]) Krom jednotliwých listin, wytištěných až do roku 1253 w *Regestech Erbenowých*, užito jest pro dějepis Křižowníků hlawně kopiáře kláštera Křižownického w Praze, nazwaného *Liber memorabilium viridis*, Bienenberkowých „*Analecten* zur Geschichte des Militärkreuzordens mit dem rothen Sterne“, též Hammerschmidowa *Prodromus Gloriae Pragenae*, jak dalece užito w něm listin, mně odjinud neznámých. O Křižownících we Slezsku a w Polsku wiz *Stenzels Geschichte Schlesiens* I 177—180; krom toho prospěly mi některé wýpisky ze starších pramenů we Slezsku zachowaných, přátelsky sdělené od důstojného p. Josefa Hofmanna, kněze řádu Křižownického w Praze, spráwce duchowního we Františkowých Lázních.

Google

i mužské kláštery w Praze. Jeden totiž, klášter sw. Jiří na hradě Pražském, náležel k řádu sw. Benedikta, druzí dwa, sw. Františka na Starém městě a sw. Anny na Újezdě, k řádům mnichů žebrawých.

Klášter jeptišek sw. Jiří zaujímal starodáwností swého založení, rozsáhlostí jmění a důstojností swých audů to samé přední místo mezi wšemi kláštery ženskými w Čechách, jako klášter Břewnowský téhož řádu mezi mužskými. Abatyše jeho wšecky, jak dalece nám o nich co známo w tom ohledu, pocházely z wysokých rodů. W době od Přemysla I až do krále Jana byly mezi nimi i dwě dcery králowské, nejprw Aneška, sestra Přemyslowa a tedy teta mladší kněžny Anešky, abatyše sw. Františka, která wládla klášterem za celého panowání bratrowa; potom Kunigunda, dcera Otakara II, prwé jeptiška u sw. Františka, později manželka knížete mazowského, po jehož smrti stejného dne wstaupila do řádu a nastaupila wládu co abatyše roku 1302 († 1321). I jeptišky, nazýwané druhdy paními (dominae), byly, jak se zdá, wětším dílem šlechtičny české, majíce opatření w klášteře poněkud podobné jako kanowníci při kostelích kollegiatních. Mluwíť se w pamětech toho času o podělowání jich určitými denními podíly potraw a nápojů, jmenowitě we chlebě, wíně, piwě, drůbeži, masech, rybách, z důchodů kláštera, též o podělowání penězi z rozličných nadání, jmenowitě při wýročních pamětech zádušních, ježto byly založeny w kostele sw. Jiří a slawily se s účastněním jeptišek we zpěwu a modlitbách; jakkoli zachowané zpráwy o tom jsau jen welice chudé.

Abatyše býwala dle prawidla řeholního wolena od sester a wyswěcowána od biskupa w kostele kathedralním sw. Wíta. [66]) Po ní byly w klášteře důstojnicemi: *přewořiše* (priorissa), *strážkyně* (custrix), *subpřewořiše* (subpriorissa), *nemocnice* (infirmaria), *wrátná* (ostiaria), *komorná* (cameraria). S každým důstojenstwím tímto byly spojeny jisté wětší příjmy, jako při podobných úřadech w mužských klášteřích neb kapitulách. Ke spráwě statků byli od abatyše ustanowowáni swětští úředníci, kromě

[66]) Wiz *Cosmae Contin.* 393.

Digitized by Google

kterých měla také četné dwořanstwo a služebnictwo k jiným potřebám.

W rozsáhlosti nemowitého nadání kláštera, jaké bylo za abatyše Anešky, wypsaného na jiném místě, [67]) staly se w časích potomních až do potwrzení privilegií kláštera od Přemysla Otakara II roku 1262 některé proměny hlawně několika směnami statků, dílem dobrowolnými, dílem i bezděčnými. Neznámými smluwami byl totiž klášter směnil starší statky swé w *Polepích* w Litoměřicku, we *Psářích* w Kauřimsku, w *Radčicích* a *Baworowicích* w Budějowicku za *Krašlowice*, *Witice*, *Lidmowice* a *Podhoří* w Pracheňsku. Les jakýs *Hosín* (snad u Hluboké w Budějowicku) odňal klášteru král Wácslaw I, aby jej připojil k swému loweckému hájemstwí; začež Otakar II potom darowal w náhradu lesy *Rohožný* a *Budinec* neznámého položení. U Prahy byli se měšťané Nowoměstští při založení swého města bezpráwně zmocnili městišť *na Písku* a jiného tamějšího příslušenstwí kláštera; což z rozkazu králowa jest zase nawráceno. Později odcizil král Otakar II od kláštera sw. Jiří wsi *Horky*, *Beňowice* a *Nowákowice* u Klatow, a přiwtělil je k městu tomuto, král pak Wácslaw II darowal rowněž wsi *Želunice* a *Knowíz* městu Slanému; za to dostala se klášteru náhrada od krále posledněji jmenowaného roku 1305 darowáním wsi *Welenic* a půltřináctа lánu w *Podmoklech* na Poděbradsku. Téhož léta postaupila abatyše Kunigunda wzdálených statků kláštera w *Záboří*, *Wrbně*, *Welenowě*, *Krsicích*, *Pašejowě* a *Předbořicích* we Pracheňsku jakémus Koldowi, a obdržela od něho směnau za ně statky jeho w *Lužci* w Rakownicku, blíž Raudnice, kdež i klášter měl předtím některé zboží, s podacím kostelním a kobylím polem u též wsi.

Abatyše Kunigunda kaupila později ze swého jmění wlastního wsi *Střimelice* (dolejší) a *Zwanowice* w Kauřimsku i *Hacky* w Čáslawsku (1320), a darowala je klášteru, aby z příjmů jejich opatřena byla wýroční památka za její duši. Za druhé nástupkyně její, Žofky z Pětichwost, darowal Bohuslaw z Budinic klášteru Swatojirskému wes *Mradice* w Žatecku za doživotné postaupení sobě domu Hostislawa, probošta sw. Jiří, na Starém

[67]) Na str. 86.

Digitized by Google

městě Pražském, kteréž zjednali jemu jeptišky postaupením dědin swých w *Motole* proboštowi do jeho žiwota (1328). Na wýroční památku swau kaupila Žofka pro klášter 20 hřiwen příjmů w *Mileticích* a *Dončicích* (?) u Welwar. Obě tyto abatyše měly wůbec welké zásluby pro klášter, kteréž wychwaluje skladatel pamětí Swatojirských okolo polowice 14. století s welkau horliwostí. [68]) Kunigundu jmenuje największí dobrodinkyní kláštera za nowějších časů, jak daleko sáhala tehdejší paměť lidí, zwláště pro rozmnožení důchodů náležejících ke spráwě úřadů strážkyně, nemocnice a komorné kláštera. Žofka podnikla welké stawby potřebné pro sešlost budowy kláštera dlauhým wěkem i také ohněm jakýms, o němž se nám nedostáwá bližší zpráwy, [69]) a rozmnožila nicméně peněžité příjmy na 200 hřiwen ročně.

Služby boží w kostele sw. Jiří a duchowní spráwu nad osobami ku klášteru náležejícími wykonáwalo duchowenstwo zwláště k tomu zřízené, jehož představený w tom ohledu slul, jak jinde powěděno, *proboštem*. Duchowní tito sami nazýwali se *kanowníky sw. Jiří*, ačkoli nebyli zřízeni na spůsob jiných kapitul, nemajíce žádného děkana ani jiných tak nazwaných prælatů. Celkem bylo jich dewět, totiž pět *kněží*, dwa *jahnowé* a dwa *podjahní;* kteříž střídali se we čtení mší a jiných službách, tak že pokaždé jeden kněz, jeden jahen a jeden podjahní měli swůj týden, a nazýwali se tehdy *týdenníky* (hebdomadarii). Nejstarší kněz byl dle obyčeje zpowědníkem wšech ostatních i jeptišek, dwořanů a služebníků kláštera.

Kněží i jahnowé a podjahní měli swá nadání určitými *præbendami* wysazenými ze jmění kláštera; ač na ten spůsob, že abatyše, jako prawá wládařka, měla plnau moc přenésti je na jiné statky dle swého uznání. Wětším dílem nacházely se zemské statky k nim náležející w kraji Rakownickém. Præbendy kněžské byly totiž: 1. wes *Holowausy* s polowicí desátku z winice a popluží we wětším Owenci; k čemuž přibylo odkazem držitele

[68]) *Fragmentum praebendarum* etc. in ecclesia S. Georgii w Dobnerowých Monum. VI 334 etc.

[69]) Krom spisu práwě uwedeného mluwí se o tom také w *Summa Gerhardi* pag. 153.

Digitized by Google

této præbendy, Jana Zlechowce, šest kop ročního platu z Otwojic (1328), a odkazem nástupce jeho Hostislawa z Petrowic statky w Čeradicích a Brandýse w Rakownicku s jistými powinnostmi k účelu wýroční jeho památky (1345); 2. *Kněžewes* a desátek ze wsi Siřejowic (w Litoměřicku); 3. wes *Statenice*; 4. wes *Přílepy* a půl desátku z Chorаušek (w Boleslawsku) i půl desátku z winice a popluží we wětším Owenci; 5. wes *Bohnice* a desátek ze dwau popluží w Lichucewsi. Præbendy jahnů byly: 1. desátek w *Postřižíně* a půl desátku ze tří popluží w Břežanech panenských (w Kauřimsku), 2. desátek ze dwau popluží w *Bořanowicích* (w Kauřimsku) a lauka w Otwojicích, mimo to každému tři lehké hřiwny ročně od abatyše. Podjahní měli, jeden dědiny w *Daudlebcích* (w Beraunsku) a desátek we Hlupohlawích (též w Beraunsku), později místo tohoto dwa dwory w Břežanech panenských, druhý něco statku w *Bořanowicích*, půl desátku ze tří popluží w Břežanech a desátek penězitý we Wruticích (w Boleslawsku).

Krom toho náležela každému kanowníku knězi polowice, jahnowi třetina, podjahní šestina ofěr při mších w jich týden; o Wšech Swatých dostáwal kněz po desíti, jahen a podjahní po pěti groších na kožíšek. Kněz týdenník dostáwal dále podílu we chlebě, wíně, piwě, kuřatech, masích, rybách jako každá jeptiška, jahnowé a podjahní podílů menších a to jen w mase, wepřowém a howězím; w adwentě a postě kněz každý den dwa slanečky, jahen a podjahní po jednom; ročně pak každý kanowník bez rozdílu stupně dwanáct korců žita, po jednom wepřku o masopustě a po stejném díle z desátku winného z Týnce.

Wíce jiných podobných příjmů wyčítá nám spisowatel 14. století již práwě dotčený s obšírností dílem zajímawau pro poznání obyčejů toho času. O swatých Třech králích každého roku přicházeli kanowníci s koledau k abatyši, kteráž dáwala wšem dohromady 36 grošů a wína i piwa k napití bez odměření; o welkonocích, sw. Jiří a o poswícení dostáwali kanowníci barwených wajíček, každý pokaždé osm; k jitřnímu na boží hod wánoční od strážkyně každý po woskowém slaupci, a o Třech králích každý po groši, muškátowém oříšku, hausce wánočce,

kopě ořechů, 16 jablkách, 16 hruškách a dohromady dwě pinty wína a za šest haléřů piwa; na zelený čtwrtek za swěcení bochníků, medu, ryb a oplatků wšichni kanowníci, kteří přitom byli, dohromady jednu rybu, jeden bochník, plást medu a každý po šestnácti oplatcích, k tomu wína a piwa bez odměření. W hod wánoční, na swaté Tři krále, w neděli welkonoční, swatodušní, w Nanebewzetí panny Marie, o poswícení, w den sw. Jiří a sw. Wácslawa, též o wýroční památce knížete Wratislawa I, jakožto zakladatele kostela, dáwala abatyše dle starodáwné zwyklosti oběd kanowníkům, kteří byli přítomni na mši, neb dle přání jejich místo oběda 36 grošů. W 37 dní w roce, totiž o vigiliích rozličných swátků a některých wýročních památek, jmenowitě knížete Wratislawa I, Boleslawa II, Mlady abatyše a Kunigundy abatyše dostáwali kanowníci přítomní na nešpořích občerstwení (pitantia) čtyrmi a půl pintau wína neb medu, a welkým korbelem piwa. Dwa obědy založila na swau památku nowě abatyše Kunigunda; probošt pak Hostislaw za směnu prwé dotčenau s domem swým wyminil kanowníkům na čas žiwota swého oběd od abatyše w každý den sw. Ludmily.

Kanowníci sw. Jiří míwali ostatně tak jako audowé jiných nám známých kapitul, často krom těchto swých præbend zároweň také jiná beneficia, jakož kanonikaty při kostele kathedralním a jinde neb fary na wenkowě. Z té příčiny potřebowali i oni časem swým vikářů k zastáwání sebe we swých powinnostech. K ustanowowání jich dala ponejprw swé powolení abatyše Kunigunda. Až do polowice 14. století nebylo wšak pro ně žádných stálých nadání; než kanowníku každému, který vikáře chtěl míti, náleželo samému, aby jej opatřil slušnau wýžiwau. [70])

Klášter sw. Františka wystawený od kněžny Anešky, sestry krále Wácslawa I, náležel k řádu, který jen o deset let dříwe (1224) založila swatá Klara při kostele swatého Damiana w Assissi, rodním místě sw. Františka. Dle kostela tohoto nazýwal se za prwních časů řádem sw. Damiana, později řádem

[70]) Hlawní prameny, jichž zde užito, jsau krom Dobnerowa *Fragmentum praebendarum* etc. listiny kláštera sw. Jiří, zachowané dílem w cís. bibliothece w Praze, dílem we dworském archivu Wídenském.

sw. Kláry. Prawidlo jeho bylo složeno od sw. Františka, jehož učením byla půwodkyně jeho powzbuzena k zapření swěta. W zásadě podobalo se ku prawidlu menších bratří přísnějšího řádu sw. Františka, jehož představeným byly i jeptišky tyto podřízeny. W Praze náleželo práwo visitací w klášteře sw. Františka provincialowi polskému, a duchowní správu wedli bezprostředně menší bratří mužského kláštera při témž kostele, který byl jejich i jeptišek společný.

Dle prawidla řeholního neměly jeptišky sw. Kláry míti žádného nemowitého jmění. Kněžna Aneška dostala sice od bratra swého, krále Wácslawa, újezd Přeštický w nynějším Klatowsku s městečkem toho jména a 16 wsemi k němu náležejícími, a wšak toliko k prodeji a wedení z toho nákladu na wystawení kláštera. Aneška prodala jej za 1200 hřiwen stříbra klášteru Kladrubskému. [71]) Špitál Křižownický se statky k němu náležejícími byl z té samé příčiny po krátkém čase propuštěn z ochrany kláštera jeptišek, poněwadž jim držení swětských statků nenáleželo.

Prawidlo řehole sw. Kláry bylo mimo to welmi přísné we předpisích o postu, tak totiž, že dle něho měly jeptišky wůbec celý čas požíwati toliko jídel postních, a to w té míře, jako w čas obecného postu čtyrydcetidenního; w některé pak dni o postě měli dokonce žiwi býti jen o chlebě a wodě. Rowněž bylo w oděwě a jiných obyčejných potřebách wšeliké pohodlí zawrženo. Toliko wýminečně bylo abatyši dowoleno, dle uradění s visitatorem dáti dispensací od postu o chlebě a wodě, neb dowoliti nošení střewíců neb kožichů.

W této wšak přísné spůsobě prawidlo této řehole z počátku se do Čech nedostalo. Sw. František Assisský byl totiž sw. Kláře a sestrám jejím z počátku předepsal prawidlo o něco mírnější, z něhož měly teprw časem nawyknauti přísnějšímu. Toto wšak, když konečně bylo zawedeno, dosáhlo stwrzení od papeže. Kněžna Aneška a jeptišky, které zároweň s ní wstaupily do kláštera, sprawowaly se z počátku starším oním prawidlem mírnějším, newědauce o pozdějším jeho zostření. Teprw když nejspíš wznikla

[71]) *Erben* 453, 529, 534.

Digitized by Google

z toho nějaká pochybnost, byl od Anešky roku 1238 poslán do Říma tehdejší přewor špitála Křižownického se žádostí k papeži Řehořowi IX, aby klášteru sw. Františka prawidlo ono starší potwrdil. Papež Řehoř neuznal toho wšak za dobré, poněwadž by jednostejnost w obyčejích řádu žádala, aby se wšudež zachowáwalo prawidlo to samé, zwláště poněwadž prwní prawidlo mírnější nebylo nikdy schwáleno od stolice apoštolské. Bullí wydanau dne 5. Kwětna 1238 zmírnil toliko z ohledu na studenější krajinu powinnost postu na ten spůsob, aby sestry klášlera sw. Františka směly každau neděli a čtwrtek jísti dwakrát za den a požíwati přitom jídel mléčných, o welkonocích pak, o swátcích panny Marie, swatých apoštolů a w boží narození aby se wůbec postiti nemusily. Půst o chlebě a wodě byl jim docela odpuštěn a abatyši dowoleno pro nemoc neb slabost dáti dispensací od postu. Také dowoleno nositi po dwau sukních, škapulíř a pláštík pošitý kožišinau a střewíce, k léhání pak užíwati podušek a polštářů wycpaných senem a slamau. Jinau ale bullí dne 11. Kwětna téhož roku nařídil papež, aby we wšem jiném celé prawidlo sw. Františka, od apoštolské stolice stwrzené, bylo zachowáwáno.

Na tomto wšak rozhodnutí papežském jeptišky hned nepřestaly, nýbrž usnesly se o náwrh, aby zdrawé a silné mezi nimi obyčejný půst jak o čtyrydceti dnech zachowáwaly celý rok krom neděl, hodu božího o wánocích a welkonocích, swátků panny Marie a swatých apoštolů; mimo to pak aby we čtwrtek nemusily se postiti leč dobrowolně, wyjmauc čas krom postu čtyrydcetidenního; abatyši pak aby náleželo práwo dispensací nad to w případu nemoci neb jiné uznané potřeby. K usnešení tomuto dal papež Řehoř swolení swé dne 18. Prosince 1238.

Za nástupce jeho Innocentia IV obdržely jeptišky další zmírnění prawidla bullí wydanau od něho roku 1243. Z uznání studenosti krajiny a nedostatku oleje a jídel přísně postních dowolil jim totiž požíwati wína a ryb i wajec a jídel mléčných, zdrawým i nemocným bez rozdílu; krom toho pak zrušil powinnost postu wůbec na welikonoce a celý oktaw, na wánoce a nowý rok, na wšecky swátky panny Marie a swatých apoštolů,

Digitized by Google

hlawní swátky kláštera a země české, patnáct jiných zaswěcených dní zejména wyčtených a na každý auterý a čtwrtek krom času postního. K žádosti však wznešené naň od Anešky, aby oswobození udělená od předchůdce swého i tato nowá, za něž jeptišky žádaly, pojal do samého znění prawidla jejich kláštera, odepřel Innocentius swého swolení z těch samých příčin, které prwé byl uwedl Řehoř IX, pro zachowání jednostejnosti formule pro řád celý; a poněwadž we formuli byla řeč o zachowáwání prawidla sw. Benedikta, z čehož Anešce wzešly rozpaky, jakoby se tím ukládalo jeptiškám zachowáwání dwau prawidel od sebe rozdílných, upokojil ji toliko wýkladem, že se tím nemíní než zachowáwání obecných tří zásad sw. Benedikta o poslušnosti, chudobě a čistotě, které byly prawidlem každého řádu klášterského. [72])

Z pokory odřekla se kněžna Aneška již roku 1238 názwu *abatyše*, a nazýwala se odtud co představená kláštera toliko *starší sestrau* (major soror), požíwajíc nicméně ze zátiší kláštera swého welkého wplywu na obecné záležitosti za celého panowání bratra swého Wácslawa, jemuž byla něžně milowanau rádkyní. I papežský dwůr dožadowal se častěji přímluwy její w důležitějších jednáních s králem. We wysokém wěku dočkala se odewzdání mladičké dcery Otakara II, Kunigundy, do kláštera sw. Františka (1277), jakž o tom wyprawowáno jinde. Po 48-letém wládaření zemřela we 74. roce stáří za časů Otty Brandenburského (1282).

Od smrti její a wystaupení Kunigundy z kláštera (1290), když byla ustanowena za manželku knížcti mazowskému, jsau zmínky o klášteře sw. Františka welmi řídké a chudé.

W témž poměru, we kterém byl klášter jeptišek sw. Kláry k menším bratřím, nacházely se jeptišky prawidla sw. Augustina u sw. Anny na Újezdě k řádu kazatelskému čili Dominikanům. Těmto byla w něm poručena duchowní spráwa, i wykonáwala se jakž i jistý dohled na spráwu jmění skrze *probošty* nad klášterem dosazowané z řádu tohoto, ačkoli práwě prwní probošt

[72]) Bully papežské wztahující se na toto zmírnění prawidla w klášteře sw. Františka nacházejí se u *Erbena* p. 439, 440, 445, 517, 518.

Digitized by Google

roku 1298 jmenuje se Eliáš kanowník Litoměřický, což snad byla jen wýminka wyplýwající ze zwláštních okolností založení kláštera, nám naskrze neznámých. Představená z prostředka jeptišek samých nazýwala se *přewořiše*, prwní po ní *subpřewořiše.*

Jeptišky řádu tohoto směly, s rozdílem w tom ohledu od klášterů mužských, míti jmění klášterské. Toto bylo wšak w porownání se staršími kláštery jeptišek řádu Benediktinského neb Praemonstratského w Čechách dosti skrowné. Prwní nám známé darowání ku klášteru sw. Anny bylo podací kostelní u *sw. Linharta* na Starém městě od Katcřiny wdowy Jaroše z Fuchsberka roku 1298 spolu s domem blíž kostela tohoto, to jest nepochybně týmž dworem Jarošowým, jejž později nacházíme w držení obce Staroměstské; [73]) asi pak téhož času darowal jemu měšťan Pražský Bolek, jinak neznámý, wes *Hradec*, nejspíš w Boleslawsku blíž Mnichowa Hradiště. [74])

Roku 1313 kaupily jeptišky sw. Anny od řádu Johannitů dwůr čili klášter někdy Templářský při kostele *sw. Wawřince* na Starém městě, a přenesly do něho z Újezda swé sídlo; kterýž odtud nazýwal se druhdy, jakž podnes, dworem sw. Anny. [75]) W čas přestěhowání jeptišek náležela k němu toliko stawení, stojící na půlnoční straně od kostela (tedy nynější domowní číslo 211); načež roku 1329 paní Perchta z Hausky darowala jeptiškám také dům na jižní straně kostela, (tedy nepochybně nynější číslo 219), s wýslownau wýminkau, aby samy w něm bydlily.

Po tomto přenešení do středu města dostal klášter roku 1320 mlýn na řece Pšowce pod *Mělníkem* darowáním Konrada z Hrobu, mlynáře tamějšího, a manželky jeho Perchty, téhož roku dům blíž sw. Jiljí a masný krám w Praze na Starém městě odkazem Jana Štěpánowa, lékaře; roku 1329 kaupil klášter dwě kopy

[73]) Srownej str. 283.

[74]) Dle listiny od roku 1338, kterau wdowa Bolkowa Zdenka wyznáwá, že se darowání toto stalo před 40 léty.

[75]) Přenešení sídla stalo se nejspíš hned téhož roku 1313, na každý spůsob již před rokem 1316, jakž wyswítá z listiny tohoto roku w Palackého *Formelbücher* II 76, kdež jeptišky prawí o sobě: quod *translatis nobis* de domo S. Annae ad ipsam ecclesiam S. Laurentii etc.

Digitized by Google

ročního platu na dwau městištích we dwoře Jarošowě; měl téhož času (1329, 1330) 12 kop platu w *Počernicích* rozdílně na dwořích dědiců Sibota z Benešowa a dědiců Mikuláše Puše, měšťanů Pražských, a podobně wíce jiných příjmů z odkazů a darowání od osob z měšťanstwa, které mělo ku klášteru tomuto zwláštní náklonnost, tak jako k mužským klášterům téhož řádu. [76])

e) Školy.

K doplnění obrazu o žiwotě duchowenstwa toho času náleží ještě promluwiti o školách, jak dalece možno jest na základě chudých zřídel tehdejších; poněwadž péče o školy wycházela hlawně jen od představených církewních.

Dle listiny krále Přemysla Otakara II, dané roku 1265 měšťanům Nowého města u sw. Hawla, dá se sauditi, že již tehdáž obyčejně při každém farním kostele nacházela se škola. Král dowoluje totiž měšťanům, aby směli při kostele sw. Hawla založiti školy týmž spůsobem a s tauž swobodau, jak bylo obyčejné we wšech jiných městech králowských. O zřízení těchto *farních škol*, určených pro děti, nemáme wšak z této doby naskrze žádných pamětí. Mnohem důležitější byly na každý spůsob školy w *klášteřích* a při kostelích *kollegiatních*, we kterých se cwičilo odrostlejší žákowstwo pro kněžský staw, wykonáwajíc přitom již i přiměřené služby w kostele. Z této třídy školáků pocházeli na př. bonifanti při kostele Pražském neb Wyšehradském we 13. století. Za služby swé míwali na mnoze wýžiwu při kostele; pamatowalo se na ně časem i w nadáních wýročních mší a k tomu podobných wysazením penězitých darů; též jednotliwí praelati kostelů podporowali je dáwáním obědů neb jiným spůsobem, jakž píše se ku př. o děkanu Wítowi, že každodenně míwal při swém stole tři chudé školáky slaužící kostelu Pražskému. [77])

[76]) Listiny kláštera sw. Anny čili sw. Wawřince, jichž zde užito, nacházejí se nyní w bibliothece uniwersity Pražské.

[77]) *Cosmae Contin.* 413.

Digitized by Google

Ke zwelebení takowýchto škol čelnějších působili mnoho papežowé 12. a 13. století wšeobecnými rozkazy. Tak nařídil ku př. papež Innocentius III na obecném koncilii Lateranském roku 1215, aby při každém metropolitanském kostele byl zřízen učitel čili doktor theologie, při každém pak kostele kathedralním aspoň jeden učitel čili mistr tak nazwaných swobodných umění, kterýžby byl powinen wyučowati žákowstwo kostelu slaužící i jiné chudé školáky zadarmo; začež měl míti jistý obrok čili beneficium z důchodů kostela. Školy, w nichž se wyučowalo tímto spůsobem předmětům tak nazwané fakulty artistské čili swobodným uměním, nazýwaly se odtud studiemi, ač toliko *studiemi částečnými* (studia particularia), s rozdílem od učení čili studií obecných (studia generalia), na nichž wyučowalo se předmětům wšech čtyr fakult a udělowala se důstojenstwí mistrů neb doktorů s plnau platností pro wšecky země křesťanské.

Dotčené koncilium Lateranské bylo totéž, na kterém slawný biskup Pražský Ondřej za panowání Přemysla I obdržel swěcení na biskupstwí; i může se powažowati za jisté, že horliwý tento představený církwe nemeškal zachowati se dle rozkazu tam wydaného, kterýž se wztahowal i na jeho kostel, ač nebyloli nějaké částečné studium při kostele sw. Wíta založeno již i o něco dříwe následkem podobných nařízení papežských ze druhé polowice 12. století. Určitá zmínka o tomto učení Pražském děje se ponejprw roku 1248, kdež wyprawuje sauwěký letopisec o tehdejší bauři w zemi mezi králem Wácslawem I a Otakarem, že w ní učení pominulo, to jest owšem na čas zaniklo rozptýlením žáků i učitelů. [78]) Za panowání Otakara II došlo nowého lesku, předtím nebýwalého, tak že i z německých jeho zemí, Rakaus a Štyrska, též z Bawor přijížděli žáci do Prahy na učení. Za posledních let jeho wlády (okolo r. 1271) drželi w něm čtení dwa mistři swobodných umění, mistr Očko o grammatice a mistr Bohumil o logice, rodilí Čechowé, jak widěti z těchto jmen; mimo to pak scholastikus kapitulní, jemuž nepochybně náležel wrchní dohled nad učením, tehdáž Řehoř z rodu pánů Zajíců z Waldeka, rowněž mistr, potomní biskup

[78]) Srownej str. 175, 176.

Digitized by Google

Pražský, držel čtení o knihách Aristotelowých o přirozených wěcech. Podruhé rozptýlilo se učení Pražské při nastáwání wálky mezi Otakarem a Rudolfem II již asi roku 1274, když žáci z Rakaus a Štyrska, z wyšších rozkazů neboli z obáwání nebezpečenstwí pro sebe, musili se z Čech nawrátiti do swých wlastí. Za krále Wácslawa II jmenuje se mistr Matěj, kněz a kanowník kostela sw. Jiří s praebendau we Statenicích, spráwcem škol na hradě Pražském (*rector scholarum* in castro Pragensi), [79]) čímž míní se nepochybně ředitel tohoto částečného studia, snad asi po časích Otty z Brandenburka zase obnoweného. Jaké beneficium z důchodů kostela Pražského bylo spojeno s jeho důstojenstwím, není nám owšem powědomo; co do důstojenstwí, počítal se mezi služebné kněží kostela (ministri ecclesiae).

Podobná wyšší škola, jako při kostele sw. Wíta, nacházela se wšak také na Wyšehradě při kostele kapitulním, jejíž mistr čili ředitel (magister scolae, rector scolae) byl rowněž jeden ze služebných kněží kostela. Co beneficium byl k úřadu jeho wykázan dwůr kapitule náležející w Komořanech na Wltawě blíž Zbraslawi, jehož důchody, obnášewše prwé toliko půl čtwrté kopy grošů ročně, zwýšeny jsau na pět kop prodáním dworu toho práwem zákupným z usnešení kapituly roku 1332. [80]) Stalo se to nepochybně za školmistrstwí potomního kanowníka Pražského Františka, známého co letopisce, který úřad ten zastáwal až do roku 1333.

Za wýtečností školy při kapitulním kostele Wyšehradském zůstáwaly sotwa pozadu klášterské školy *Benediktinů* we Břewnowě neb *Praemonstratů* na Strahowě, poněwadž oba řádowé od starodáwna byli pilni duchowního wzdělání, ačkoli se nám práwě určitých zmínek o školách těchto nedostáwá. Z nowějších řádů prosluli školami swými nejwíce *Dominikani* a *Augustiniani*, jejichž *lektorowé* byli práwě učiteli, a sic netoliko we swobodných uměních, nýbrž zwláště také w theologii. Z lektorů kláštera Dominikanského u sw. Klimenta byl toho času na slowo wzat zwláště

[79]) *Dobner. Monum.* Tom. VI p. 348.

[80]) Dle listiny kapituly Wyšehradské od toho roku.

Digitized by Google

bratr Kolda z Koldic, již na jiném místě připomenutý, [81]) známý nám mezi jiným co skladatel několika nábožensko-krasořečných spisků, které wěnowal kněžně Kunigundě, abatyši u sw. Jiří. [82])

K nabytí wyšších wědomostí, jichž domácí tyto školy ještě neposkytowaly, putowalo se z Čech posawad mnoho do wzdálených zemí na obecná učení wlaská a francauzská, zwláště k studiím theologickým, we kterémž ohledu největší sláwu mělo učení Pařížské, a k studiím práwnickým, jimiž wynikala Bononie i jiné university wlaské. W Bononii byl počet studujících Čechů we 13. století tak znamenitý, že činili pro sebe jeden z 18 národů, na které se dělila tamější universita ultramontanská, to jest z ostatních národů krom Wlachů složená. Také wšak nachází se zmínka ze času krále Wácslawa II o nawštěwowání práwnické školy w Orleanu. [83]) Z těchto universit pocházeli *doktorowé práw*, ježto se objewují w Čechách od druhé polowice třináctého a během prwní polowice čtrnáctého století, to jest nejwíce doktorowé práwa kanonického (doctores decretorum), jehož známosti bylo zapotřebí při saudu biskupském. Též mnozí lékaři, jakož snad asi Jan Štěpánůw z Prahy, který se nazýwá slawnějším jménem *artis medicinalis professor* (1320), musili míti umění swé z cizích universit, dílem snad z nejpowěstnější lékařské fakulty Montpellierské.

Na studia w cizině odbírali se welmi zhusta duchowní osoby, mající již swá beneficia, ku př. fary neb kanownická místa, jakž ukazují příklady wyžádaného dowolení od biskupů, jehož bylo zapotřebí k opuštění kostela a sprawowání jeho na čas wikářem. [84]) We klášteřích řádu Benediktinského bylo posílání mladších spoluaudů k učení na cizí university stálým prawidlem, tak že mělo i býti ustanoweno, kolik by se na to ročně mělo wynakládati z důchodů každého kláštera. [85])

[81]) Str. 424.

[82]) Wiz Dobnerowa *Monumenta* VI 328 etc. 368 etc.

[83]) *Chron. Aulae R.* 103.

[84]) Příklady w Palackého *Formelbücher* I 252; *Summa Gerh.* 25. Srow. str. 395 notu 16.

[85]) Nařízení papeže Benedikta XII o tom wiz w Dobner. *Monum.* VI 61; příklad o Neplachowi, poslaném na studia do Bononie z kláštera Opatowického tamže IV 122.

Digitized by Google

Aby obtížného a útratného tohoto cestowání do wzdálených zemí obywatelům králowstwí swého z wětšího dílu ušetřil, zanášel se nejprwé král Wácslaw II okolo roku 1294 s myšlénkau o založení *obecného učení* wšechněch známých fakult w Praze samé, daufaje tím samým spůsobiti wědám nowé střediště, ku kterému by napotom putowali také obywatelé wšechněch zemí okolních. Jaké kroky král Wácslaw již skutečně předsewzal, aby tento úmysl swůj wywedl, není nám powědomo. S wěci sešlo, jak nám wyprawuje sauwěký opat Zbraslawský pro nechuť mnohých mocných rádců králowých, ježto záwiděli duchowenstwu příliš welkau přízeň, požíwanau u tohoto krále, poněwadž zřízení takowéhoto ústawu we spůsobu tehdáž obyčejném, jakožto mocné, mnohými swobodami nadané korporací, bylo by musilo přispěti k rozmnožení moci duchowenstwa w zemi wůbec. Rádci tito, mezi nimiž opat Zbraslawský hlawní winu dáwá zwláště jednomu mocnému muži, wšechněm prý wůbec známému, jehož jména wšak nedokládá, newymlauwali králi úmyslu samého, jakožto dle uznání jejich chwalitebného, ale wymýšleli příčiny k odkladům pro zewnější okolnosti, jmenowitě pro nedostatečnau posawad bezpečnost cest pro cizí studenty. Zkalené poměry k cizím mocnostem za posledních let krále Wácslawa přispěly po průtazích neochotnými radami oněmi spůsobených snad nejwíce k tomu, že i při smrti slawného tohoto krále zůstal úmysl jeho nesplněn.

Digitized by Google

ODDÍL III.

Příběhy od smrti krále Wácslawa II až do začátků panowání Karla IV.

(1305—1348.)

1.

Wácslaw III. Rudolf rakauský. Jindřich korutanský.

(1305—1310.)

Králem Wácslawem II končí se řada mohútných čtyr panowníků starého rodu Přemyslowa, kteří za celý běh třináctého století i o něco déle, jakkoli s některými wýtržkami, zachowali zřízení zemské w Čechách, a jmenowitě moc panownickau, w síle a pewnosti, jaké bylo zapotřebí k zachowání pokoje a pořádku uwnitř i bezpečnosti w poměrech k cizím sausedům. Hlawní základowé, na nichž moc panownická spočíwala, hledíc ku prostředkům, kterými wládla k hájení práwa a řádu, byly předně zemské statky a jiné starodáwné důchody koruny, zadruhé města, jakožto nowě otewřená zřídla rozmanitých peněžitých příjmů. Obě tyto hlawní podpory moci panownické byly předmětem zwláštní péče králů třináctého století. Korunní jmění, jakkoli během starších časů ztenčené, ano i we 13. století několikkrát w nebezpečenstwí uwedené dychtěním panstwa po něm, jmenowitě w posledních časích panowání krále Wácslawa I a za zlých let po smrti Přemysla Otakara II, bylo předce doposud zachowáno we welké rozsáhlosti; města pak, jimiž se ubytí starých důchodů doplňowalo, byla od králů těchto utwořena a ustawičně zwelebowána.

Digitized by Google

Tyto základy králowské moci, a tudy zřízení státního, začaly se hned po smrti krále Wácslawa II wiklati a hynauti, nejprwé několika rychlými proměnami na trůně, potom šestatřidcetiletau wládau panowníka nemaudrého, který se honil po zábawách neb smělých zámyslích okamžitého předsewzetí, neohlížeje se nic po budaucnosti; až pak konečně wýtečný syn ušlechtilé poslední Přemyslowny wytrhnul Čechy ze záhuby wždy nebezpečněji hrozící. Příběhy hlawního města českého byly, jakž přirozeno, s osudy, které toho času potkaly zemi samu, w nejužším spojení.

1305 Po králi Wácslawowi II zůstali na žiwě šestnáctiletý syn jeho Wácslaw III, korunowaný král uherský, a čtyry dcery, Anna, Alžběta a Markéta z manželstwí s Gutau Habsburskau, a Aneška z druhého manželstwí Wácslawowa s Alžbětau polskau, která co mladá wdowa obdržela wěno od manžela sobě wykázané. Wácslaw III nastaupil panstwí. Ze sester jeho byla Alžběta čili Elška odewzdána k wychowání jeptiškám u sw. Jiří, kdež teta její Kunigunda byla abatyší; Markéta, jakkoli teprw desítiletá, odwezena jest do Slezska, slíbena jsauc za manželku knížeti Boleslawowi, wéwodowi Lehnickému a Břežskému (1305); starší Anna byla roku 1306 dne 13. Unora oddána w Praze Jindřichowi korutanskému; nejmladší Aneška, jednoroční dítě, nacházela se pod péčí wlastní matky swé.

Mladý král Wácslaw III počínal si brzy po smrti otcowě we wšem co mladík lehké mysli, neznající wážnosti swého wysokého postawení. Již za swého předešlého wzdálení od otce co král uherský byl sobě s lehkými druhy z mladého šlechtictwa českého, kteří jej do Uher prowodili, nawykl pijáctwí a maření času mrzkými zábawami, i neměl tedy tolik wysokého ducha, aby se byl ujal celého těžkého úkolu, zanechaného sobě po otci. Předewším zawřel mír s císařem Albrechtem, od tohoto pilně wyhledáwaný, již 5. Srpna roku 1305 w Praze pod wýminkami nečestnými, zbawiw se jím Cheba i Míšně. O něco později odřekl se práw swých ku koruně uherské ještě lehkowážněji postaupením jich Ottowi bavorskému. Nato oddal se w Praze oblíbenému ničemnému spůsobu žiwota. Noci tráwil s rozpustilými saudruhy swými we kwasích a pustých radowánkách, nebo-

Digitized by Google

i nawštěwowáním obecných newěstek Pražských; we dne spáwal 1305
často až skoro do oběda, po kterém opět mařil čas we planých žertech a hračkách. Když mu w noci wíno pomátlo hlawu, wyprošowali na něm chytřejší z jeho towaryšů rozličné milosti, ten hrad, onen město, jiný wes sobě příležitau, a nemeškali hned ráno wymoci sobě na to listů králowských od jeho kancléře, který se darmo zdráhal, býwaje druhdy zahrožowán od krále. Tak nastalo opět rozmrháwání starých korunních statků jako někdy za krále Wácslawa I. Mladé panstwo bylo w tom ostatně nastrkowáno od otců swých co nástroj k rozmnožení rodinného jmění lehkým spůsobem na ujmu koruny. Panstwu tomuto přičítalo se také, že král, zanechaw newěsty dáwno sobě určené, Alžběty kněžny uherské, pojal za manželku dceru dosti nepatrného knížecího rodu, krásnau Violu Těšinskau (roku 1305 5. Října), proto prý k tomu naweden, aby se panstwo nemusilo báti žádného mocného přátelstwa králowa.

Ze starších rádců někdejších Wácslawa II odhodlal se ko- 1306
nečně Konrad opat Zbraslawský o tomto zlém řádění promluwiti wážné slowo. Když se u wýroční den smrti otcowy (roku 1306 21. Čw.) mladý král odebral do Zbraslawi k slawení zádušní památky, jakožto w místě jeho pohřbu, jal se opat příležitosti k delší rozprawě s ním, we které wytýkal jemu neslušnost jeho posawadního chowání a napomínal důrazně, aby se wystříhal chyb, které se posawad přičítají jen jeho mladému wěku, i aby brzy hleděl následowati šlepějí otcowých. Wácslaw, hluboce dotčen tauto řečí, nezazlil pro ni milému příteli swého otce, ano widín býwal od dwořanů swých od té doby často zamyšlen; i zdálo se, jakoby chtěl oprawdowě nastaupiti na jiný spůsob chowání. Jmenowitě prý počal litowati swé lehkomyslnosti w rozdáwání statků. We zlém rozmaru postawiw prý před sebau jednoho dne jistý počet hrnců do řady, a nazwaw je jmény pánů, kteří na něm bez zásluh byli wylaudili odměny, dal se w domlauwání jim, aby mu wrátili špatně nabyté statky, i konečně sporážel je na zem. Okolo stojící rozuměli tomu jakožto znamení, co by král mínil učiniti s pány samými.

Také odhodlal se král konečně k rázněјšímu wystaupení

Digitized by Google

1306 proti nepřátelským sausedům zahraničným; i předsewzal málo neděl po oné rozprávce s opatem Zbraslawským tažení proti Wladislawowi Lokietkowi, který wždy nebezpečněji dorážel na panstwí české w Polsku. Swat Wácslawůw Jindřich korutanský ustanowen byl za náměstka jeho we wládě na čas nepřítomnosti jeho w Praze. W tom najednau přetrhnul jeho dráhu hanebný złočin. Král byl při pomeškání w Olomauci na swé cestě do Polska we příbytku swém zabit od wraha, jenž skutek swůj na tom místě zaplatil smrtí, jehož nájemce wšak nikdy nebyl wyzpytowán (1306 4. Srp).

Nenadálá tato příhoda uwedla Čechy w největší zmatek. Wácslawem wyhaslo mužské pokolení rodu Přemyslowa, a žádný zákon neustanowowal, komuby w takowé případnosti náleželo nastaupiti na jeho místo. Milowníci nesprawedlnosti chowali se hned na zpráwu o smrti králowě tak, jakoby wšechen pořádek státní byl na ten čas zrušen a neplaten. Utiskowání slabých od silnějších, poddaných od wrchnosti, laupení a opanowáwání statků duchowenstwa od swětských pánů dálo se w zemi s welkau newázaností. Nejwyšší úředníci zemští powolali mezitím na rychlo sněm do Prahy, jenžby se usnesl o osazení stolce králowského. Krom panstwa a rytířstwa byli k němu powoláni měšťané Pražští i snad z některých jiných měst, poněwadž se skutečná moc měšťanstwa a tudy možnost wplywu na rozhodnutí w této weliké wěci nedala snadno odbyti newšímáním.

Obecný lid i jistě welká část stawů powolaných ku pronešení swého hlasu měli zato, žeby bylo nejpřirozeněji, aby se šetřilo ohledu na ženské potomstwo starobylého králowského rodu; pročež aby manžel nejstarší dcery Wácslawa II, Anny, Jindřich wéwoda korutanský, tehdáž přítomný w Praze, bez odkladů powýšen byl na trůn. Ale na sněmu, který se sešel w Praze dne 22. Srpna, tedy nezcela tři neděle po smrti králowě, rozcházela se mínění, poněwadž přední osoby z panstwa i také z měšťanstwa hleděli každý nějakého zisku z nastáwajícího wolení krále; jedni očekáwali wíc od toho, druzí od onoho. K tomu usilowal bez ohledu na wolební práwo stawů českých

Digitized by Google

41 Římský Albrecht, aby zjednal trůn český rodu swému, tudyž

jmenowitě nejstaršímu synu swému Rudolfowi, prohlašuje králowstwí české za uprázdněné léno říšské, které by jemu náleželo uděliti dle libosti. Z dosazení Jindřicha korutanského hrozila tedy Čechám wálka s Němci, a newšecko panstwo české bylo ochotno, pro swobody a práwa země podstaupiti welké k ní potřebné oběti. Tedy dali se mnozí u wyjednáwání s Albrechtem o zwolení syna jeho na králowstwí. Strana náchylná k Jindřichowi korutanskému snažila se darmo obratiti sněm k uznání práwa ženského potomstwa Přemyslowa. Dwě mladší dcery Wácslawa II, Alžběta čili Elška a Markéta, uwedeny jsau do shromáždění sněmowního, kdež na kolenau prosily pánů, aby jich, jakožto sirotků, newyháněli z otcowského dědictwí. Nic wšak neprospělo, nežli že sněm konečně odložen jest, pro zdrawější prý uwážení wěci, až do swátku narození panny Marie (8. Září). 1306

Mezitím přijeli do Prahy poslowé krále Albrechta, aby se ucházeli o zwolení jeho syna, a hned nato blížil se Albrecht ke hranicům českým od západu s wojskem sebraným práwě proti markrabím mišenským; rowněž i Rudolf wytáhl do pole z Rakaus, přes Morawu; což nepochybně spůsobilo ještě delší odklady s wolebním sněmem českým. Albrecht přitáhl ku konci měsíce Září do Cheba (26. Září). Dne 8. Října bylo ležení jeho již u Laun; syn pak jeho, zanechaw wětší části swého wojska u Jihlawy, když se mu podařilo obrátiti mnoho pánů českých na swau stranu, jen s malým počtem branného lidu přitáhl až ku Praze, a položil se w blízkém okolí města k wedení mírného wyjednáwání. Jindřich korutanský, přebýwaje posawad na hradě Pražském, chowal se přitom patrně s welkau opozdilostí, a ztrácel wždy wíce naděje. Strana rakauská opanowala na sněmě, a zawřela konečně smlauwu s Albrechtem a Rudolfem (okolo 8—15. Října), kterau Rudolf wéwoda rakauský powolán jest na trůn, zawázaw se pojmauti některau z kněžen českých dle wlastního wywolení za manželku. Předním pánům swé strany musil za to zapsati některé hrady a statky králowské, též čelnějším měšťanům slíbiti rozličné dary a milosti.

Následkem tohoto rozhodného obratu ujel Jindřich korutanský s manželkau swau Annau spěšně a w nejwětší tajnosti

1306 z Prahy, a nawrátil se přes Bawory do swého wéwodstwí, s welkým zármutkem a kwílením mladších dwau sester Anniných, a zwláště Elšky, ježto se spatřowaly ode wšeho krewního přátelstwa opuštěny, a w sídle otcowském již byly jen jako we podružstwí. Albrecht a Rudolf wjeli nato do města, a učinili wšecko, co ještě pozůstáwalo k uwázání se w panstwí. Za manželku wzal Rudolf Alžbětu polskau, wdowu po králi Wácslawowi. Swatba jejich byla slawena w kostele sw. Wíta s welkým zewnějším leskem již w polowici měsíce Října toho roku. Albrecht potwrdil nato swobody králowstwí českého upsané od předešlých císařů Římských, kterých jemu podali stawowé s oswědčením, že jiných nestáwá. List oswědčení tohoto (23. Října) byl wydán we jménu biskupa Pražského Jana, nejwyšších úředníků zemských i společně s nimi také we jménu rychtářů, přísežných a wšeho měšťanstwa Pražského, které dle toho patrně mělo důležitý podíl we předešlých jednáních wolebních. Stawowé zapsali se také Albrechtowi, aby po smrti Rudolfa neb wymření jeho potomstwa králowstwí přešlo na mladší jeho bratří a jejich potomstwo.

Nowý král český, při nastaupení panstwí pětadwadcetiletý, měl některé wýborné wlastnosti, kterých při tehdejším stawu země práwě bylo welice zapotřebí. Přední jeho péče byla, aby uwedl důchody zemské w pořádek. K zaplacení korunních dluhů, které wzrostly nejspíš wálečnými potřebami za posledních let Wácslawa II a špatným hospodářstwím Wácslawa III, nařídil s welkým zapřením sebe, 1000 hřiwen stříbra každý týden wydáwati wěřitelům na srážku z důchodů urbory Kutnohorské. Poněwadž tím ztenčen byl jeden z nejdůležitějších jeho stálých příjmů, uskrowňowal jak nejwíce možná potřeby swého dworu, a snažil se krýti je nejlacinějším spůsobem, tak že ku př. wíno, obilí, olej dáwal sobě přiwážeti z Rakaus, kdež zakupowáním bezprostředným dosahowal cen lewnějších. To wšak zawdalo příčinu ke mnohým nelibostem. Dwořané, zwyklí hojnosti a lesku, dělali si ausměšky ze sprosté strawy na stole králowském; [46])

[46]) Kněžsky sě u stola jmieše; za obyčej kašu wřieše; to pro lékařstwie činieše, že mdlého žiwota bieše. *Dalemil* 163.

mnozí pak z měšťanů Pražských, jimž ucházely obyčejné kupecké 1306
zisky z dodáwání potřeb pro dwůr, nazýwali krále potupně zasobowačem. W lidu českém spůsobilo zlý dojem, když z neznámých příčin Elška, dotud chowaná u jeptišek Swatojirských, byla z rozkazu králowa wystěhowána z hradu Pražského a wykázáno jí obydlí we městě, „w podružstwí," jak prawí Dalemil, wěrný ohlas tehdejších obecných saudů lidských. Možná, že maceššké záští polské Alžběty, manželky Rudolfowy, proti které by Elška mimo to byla měla přednější práwo k ruce nowého krále, zawdalo podnět k tomu. Panstwo české snášelo s nelibostí, že pánowé rakauští, kteří přijeli s Rudolfem, mnoho platili w jeho radě; w čemž, jak se zdá, chowali se k domácím dosti hrdě a odstrkawě. Neznámé okolnosti byly příčinau nechuti mezi Rudolfem a biskupem Janem IV z Dražic, jemuž prý král učinil rozličná příkoří, ano odcizil i některé klenoty kostela Pražského. Nad to nade wšecko setrwalo několik pánů českých, kteří swolení swého k posazení Rudolfa na trůn nedali, stále w odporu proti němu, nechtíce uznati za krále než Jindřicha korutanského. Přední byli pan Bawor ze Strakonic, pan Wilém Zajíc z Waldeka, Ojíř z Lomnice, při nich wíce panstwa z kraje Plzeňského a jinde w západních Čechách. I hrad králowský Zwíkow nacházel se w rukau této strany.

Asi při začátku leta roku 1307 sebral Rudolf pole proti 1307
těmto swým odpůrcům, aby je přinutil ku poslušnosti. Dobyw několika jejich twrzí, oblehl Horaždějowice, město Bawora ze Strakonic. Zde wšak nenadále roznemohl se na úplawici, a zemřel po panowání nezcela dewíti měsíců tudíž w ležení dne 4. Čerwence. Tělo jeho přiwezeno jest do Prahy a pohřbeno slawně w kostele sw. Wíta wedlé strýce jeho Rudolfa.

Úmrtí toto spůsobilo mnohem wětší pohnutí w Čechách, než i před rokem smrt Wácslawa III, poněwadž byly strany již mnohem wíce rozezleny na sebe, ano nacházely se jednak i we wálce spolu, která snad ještě i po smrti Rudolfa některau krátkau chwíli trwala. Wilém Zajíc z Waldeka, jeden z předních wrstewníků strany Rudolfowi odbojné, dobyl tehdáž hradu Křiwokláta, přitáhl odtud do samého okolí Prahy a osadil klášter

Digitized by Google

1307 Zbraslawský, kdež newázaná jeho chasa krom jiného násilí dopustila se rauhawých žertů nad hrobem krále Wácslawa II, projewujíc radost swau, že již není přísného karatele, jenž by překážel bezprawí a swéwoli. [87]) Dle zápisu s králem Albrechtem bylby měl druhý syn jeho Fridrich, wéwoda rakauský, býti nástupcem Rudolfowým. Tomu wšak byla mnohem mocnější strana, než která se prwé panstwí rakauskému protiwila, na odpor. I w panstwu i w měšťanstwu Pražském měl nyní Jindřich korutanský mnoho přátel, odhodlaných něčeho se odwážiti pro jeho wěc; kteříž také hned poslali k němu rychlé posly, aby jej zwali do králowstwí. W národu wůbec přewažowala wšeliké jiné ohledy oddanost ke starému panownickému rodu, a protož k ženskému jeho potomstwu. Anna manželka Jindřichowa widěla se wšechněm býti prawau a přední dědičkau trůnu.

Jakkoliw i strana rakauská w panstwu a měšťanstwu nelenila, počínali si přátelé Jindřicha korutanského předce hned z počátku mnohem směleji. We strachu před nimi wystěhowali se rakauští dwořané krále Rudolfa hned brzy po jeho pohřbu z hradu Pražského, a dali se na spěšný útěk ze země. Nato byl hrad, jak se zdá, opanowán bez překážky od strany korutanské, Alžběta wdowa Rudolfowa, od něho wraucně milowaná a swatům swým rakauským zcela oddaná, proti wůli swé odstěhowána odtud do města, kdež dostala příbytek w domě biskupa Jana, protiwníka Rudolfowa, nepochybně proto, aby byla pilně střežena. Zde nalezli jí poslowé krále Albrechta, poslaní k ní a jiným přátelům domu rakauského se žádostí, aby se wynasnažili o prowedení práwa Fridrichowa.

[87]) Erat autem inter illos quidam praedo pessimus, qui aliis circa tumbam regis (stantibus) et plorantibus, regi sepulto ibidem incepit maledicere verba blasphemiaeque proferre; dicebat enim: Te, o rex! vivente, nullum ausi fuimus spolium committere, nullum laedere, nulli injuriam praesumpsimus inferre; nunc ecce, inquit, in pulvere dormis, nunc putrescis, et nos vivimus et facimus, quod cujuslibet eligit appetitus. Sicque inter verba blasphemiae ille impius homo manum elevat, et lapideae imagini, corpori regis superpositae, in maxillam alapam maximam dat, nec post percussionem blasphemare cessat. *Chron. Aulae Regiae* p. 167.

Digitized by Google

W domě biskupowě držely se nato schůzky stawowské k usnešení se o zwolení krále. Krom pánů a rytířů bylo opět i Pražanům Staroměstským dopuštěno účastniti se w těchto schůzkách; ačkoli jak se zdá, ne sice w obci Pražské, ale jistě w raddě měla práwě přewahu strana oddaná domu rakauskému. Bylť we jménu města poslán ke sjezdu wolebnímu Olbram, práwě náčelník strany rakauské w měšťanstwu. Z panstwa zastáwal práwa synů Albrechtowých nejúsilněji pan Tobiás z Bechyně, nejwyšší maršálek, který, poněwadž trpěl na dnu w nohách, dáwal se na lůžku přinášeti do shromáždění. Předsedatelem byl, jak se zdá, biskup, wedlé něhož i králowna Alžběta měla místo w sezení. 1307

Pohříchu neslaužily společné schůze obau stran k ničemu jinému, než k wětšímu rozpálení náružiwostí, až přišlo k diwým wýbuchům. Pan Tobiáš z Bechyně hleděl shromáždění stawů nakloniti k domu rakauskému hlawně předstawowáním welkého nebezpečenstwí wálky od říše německé, we které by Jindřich korutanský byl slabau záštitau, i nawrhowal tedy, aby byl Fridrich rakauský powolán na trůn, jemuž by kněžna Elška, z mladších dcer Wácslawowých, dána byla za manželku. Strana protirakauská nechtěla wšak o tom nic slyšeti. Pan Oldřich z Lichtenburka wzkřikl na Bechyňského: „Ó Dobeši! jak dlauho chceš nám wnucowati za krále cizince a wrahy našich králů!“ Na to odpowěděl pan Tobiáš s úštipkem, máli král býti domácí, žeby bylo nejmaudřeji, poslati do Stadic, a z tamějších sedláků některého dáti kněžně Elšce za manžela, i powolati jej na trůn, jako za času Libuše. Tauto řečí dopálen, wytasil Oldřich z Lichtenburka meč, a wrazil jej do Tobiáše ležícího po boku biskupowu a na blízce králowny Alžběty; synowec pak jeho Hynek Krušina z Lichtenburka zabil tudíž we shromáždění synowce Tobiášowa, který se nejspíš zdwihl ku pomstění smrti strýcowy. Shromáždění wolalo: „Nechceme Rakušanů, než ke starému rodu králů našich chceme se nawrátiti.“ W tom strhnul se také pokřik: „Kde je Olbram, kde je?“ I jeho wyhledáwali nejdiwější protiwníci strany rakauské k smrti. Olbram wšak, spatřiw zawraždění předního pána swé strany, byl se w prwním okamžení skryl, a nemohl býti nalezen.

Digitized by Google

1307 Hned stalo se shluknutí přátel jeho z měšťanstwa před domem biskupowým, kteříž chtěli zabité pány krwawě pomstiti na jejich wrazích. Tito wšak zachránili se rychlým útěkem; ano we městě zdwihla se nejspíš hned také mnohem mocnější strana korutanská, i přišlo tušim k rozličným šrůtkám mezi rody měšťanskými, kteří swá saukromá záští wmísili do obecného rozporu. **Hiltmar Fridinger**, jeden z nejwáženějších měšťanů Staroměstských ze strany rakauské, zabit jest w nějaké takowéto šrůtce na ulici blíž kostela sw. Jakuba od Mikuláše Tausentmarka s jinými jeho towaryši.

Po takowýchto wýstupích stalo se konečně zwolení **Jindřicha korutanského** za krále dne 15. Srpna 1307. Strana jeho w Praze slawila toto zwolení hlučnými weselostmi, tanci a zpěwy i průwody dle rozdílu cechů po ulicích městských. Málo dní na to přijel Jindřich dle předešlého pozwání s manželkau swau do Prahy w četném wojenském průwodu, a přijat byl s radostí a sláwau; při čemž tehdejší opat Břewnowský, Bawor, příbuzný, jak se podobá, s předním stranníkem Jindřichowým, Baworem ze Strakonic, posadil wolenému králi swau infuli opatskau na hlawu, aby zastáwala místo koruny, kterau nebyl ještě owěnčen. K 1. Září přijel do Prahy Fridrich markrabí mišenský, a zawřel s Jindřichem smlauwu, kterau slíbili pomáhati sobě nawzájem proti králi Římskému, jakožto nepříteli obau.

Král Albrecht na prwní spráwy o smýšlení sobě odporném w Čechách strojil se prowésti práwa swého rodu brannau mocí. Hned po skutečném zwolení Jindřicha korutanského předsewzal wálečné tažení proti němu. Opět wtrhla wojska německá se dwau stran do Čech; od západu přes Cheb Albrecht sám s četným wojskem šwábským, od Morawy wéwoda Fridrich s Rakušany; zároweň udeřeno také na wlastní země Jindřichowy, Korutany a Krajinu. Hlawní útok obrátil se jako před třemi léty za žiwobytí Wácslawa II nejprwé proti Kutnéhoře. Obě wojska, šwábské i rakauské, spojila se spolu k obležení tohoto města. Opět byl Jindřich z Lipé a společně s ním Jan ze Stráže čili z Wartenberka statečným obráncem. Po několika nedělích marného usilowání musil král Albrecht mysliti na zpáteční tažení

Digitized by Google

Přede wším hleděl toliko wybawiti wdowu syna swého Rudolfa, 1307
králownu Alžbětu, z bezděčného bydla jejího w Praze. Dle žádosti její a umluwy s ní wzaté přijel wéwoda Fridrich se zástupem branným až ku Praze, nenalézaje nikde na cestě žádného odporu; i položil se před městem na Zderaze. Alžběta wyšla tajně z města, s jedinau služkau toliko, tříletau dceru swau Anešku nesauc na rukau; dostala se šťastně k Fridrichowi, a odwezena jest od něho k wojsku krále Římského, které hned nato od Kutnéhory odtrhlo s nepořízením. Alžběta získala toliko měšťany swých měst wěnných, Hradecké, Mýtské, Bydžowské a Poličské pro krále a jeho syna, tak že přijali šwábské posádky k sobě na zimu (okolo 5. Října), načež ona odebrala se s tchánem a swatem swým do Rakaus. I někteří měšťané Pražští, kteří drželi se stranau rakauskau; jmenowitě Olbram a Peregrin Puš, nejsauce w Praze bezpečni, užili příležitosti ještě w čas obléhání Kutnéhory k útěku z města, a nalezli útočiště we wojště německém.

K jaru budaucího roku činil král Římský přípravy k wět- 1308
šímu tažení do Čech, kdež se zatím w zimě wálčilo wšelijak se šwábskými posádkami, wždy s wětší jich škodau. Hrozný skutek, kterým král Albrecht dne 1. Kwětna 1308 od synowce swého Jana zbawen byl žiwota, přetrhnul konečně jeho zámysly. Wéwoda Fridrich táhl sice w letě s několerau mocí wojenskau do Čech, ale jak se zdá wíce jen k wybawení swých lidí we wěnných městech Alžbětiných a k wymožení míru jak nejlépe možná sobě prospěšného. Dne 14. Srpna zawřen jest mír takowý mezi ním a Jindřichem Korutanským na osobním sjezdu we Znojmě. Fridrich odřekl se králowstwí českého za slušnau náhradu; Alžběta dostala se w pokojné držení swých měst, a měšťanům Pražským strany Olbramowy bylo nejspíš zároweň wymíněno pokojné nawrácení k jich příbytkům.

Král Jindřich, jehož se Čechowé s takowau prací a tauhau domohli k osazení swého osiřelého trůnu, nebyl ale ani sám sebau panowník schopný, tím méně pak takowý, jakého země potřebowala w tehdejších těžkých okolnostech. Již co se týkalo hospodářstwí s důchody korunními, byl práwě opak toho, co

1308 správný a šetrný Rudolf rakauský. Bylť předně obzwláštní milowník dobrého stolu, a tudy neměl žádné náchylnosti, aby učinil sám při sobě začátek s šetřením, jakého bylo potřeba při zadlužilém stawu koruny, který se zhoršil již jen powinností welké peněžité náhrady Fridrichowi rakauskému, ustanowené mírem Znojemským. Břemena komory králowské wzrostla ale mimo to welkými náhradami, kterých se dožadowali přední pánowé w zemi za škody, ježto sobě počítali ze swého wynasnažení o jeho dosazení na trůn. Král Jindřich byl w powolowání jich příliš slabý, a zawedl tudy korunu w záwazky, k jichž plnění nemohla postačiti bez ujmy na jiných potřebách. Sotwa minul rok, i přišlo k tomu, že králi nezůstáwalo z důchodů jeho ani tolik, co bylo potřeba na opatření jeho stolu a četného dworského służebnictwa. Rowněž byl ale Jindřich nestatečný we wšelikém jiném ohledu. Při záští mezi stranami, nedáwnými dwěma wolbami rozezlenými, bylo potřeba muže, jenžby dowedl státi nad oběma a působiti tudy k smíření jich nenáhlému. Jindřich korutanský, pokud známo, nemstil se nad swými předešlými protiwníky, ale maje w obyčeji býti po wůli každému, kdož jej zač žádal, a dáti za prawdu tomu, kdo práwě podržel poslední slowo, pozbyl brzy wážnosti jedněch i druhých, a newládl ničím. Tedy zůstalo welké rozdwojení w zemi, jak bylo před jeho nastaupením na trůn, i za jeho panstwí mezi pány i mezi měšťany; a poněwadž pewného práwa nebylo, hleděl každý prowésti swau wůli, jak mohl, wlastními silami.

Praha jmenowitě byla tehdáž rozdělena na nepřátelské strany mezi měšťanskými rody, kteří se totiž byli již prwé přídrželi Jindřicha korutanského, a kteří wéwod rakauských. Wedlé toho ale wzbudily události posledního času w německém měšťanstwu w Čechách podobné snahy protiwné panstwu zemskému, jako někdy za nepořádných časů Otíka Brandenburského. Měšťané Pražští a Kutnohorští, z nichž mnozí bohatstwím swým, nabytým zwláště wzděláwáním hornictwí, rownali se mnohým panským rodům, chtěli jim také býti rowni stawem a zákonným opráwněním k stejnému účastenstwí s nimi w obecných záležitostech zemských. Společné působení při wolbách králů, onehdy jim

Digitized by Google

propůjčené, zdá se, že jim dodáwalo důwěry w dosažení tohoto úmyslu. Při seznané newšímawé powaze krále usmyslili si prowésti wůli swau násilným skutkem. Několik předních měšťanů, w Praze zejména Jakub Welflowic a Mikuláš Tausentmark, w Kutnéhoře Peregrin Puš a bohatí Ruthartowici, Mikuláš, Albrecht a Konrad bratří, učinili tajné spiknutí, aby se stejným dnem zmocnili osob několika nejwyšších úředníků a jiných pánů zemských, zwláště těch, kteří jim buď co wěřitelé komory králowské nebo z jiných příčin nejwíce byli na překážce, že se požitky urbory Kutnohorské nedostáwaly wesměs jen w jejich ruce. Zajatí měli jim býti rukojměmi k wynucení práw na pánech, po nichž tak welice dychtili. 1308

První sobota w postě, to jest 15. Února 1309, byla ustanowena ku prowedení skutku. Toho dne časně ráno wytáhli Ruthartowici a Peregrin Puš z Kutnéhory s několika tisíci lidmi, shluklými se zbraní, jakau kdo práwě měl, ke blízkému klášteru Sedleckému, we kterém, nejspíš pro záležitosti swé w Hoře, pohostinu přebýwali pan Jindřich z Lipé, králowský podkomoří, Jan ze Stráže, nedáwný spoluobránce Kutnéhory při obležení od Albrechta, a Jan z Klimberka rodu panského ze Šwáb, w Čechách již od delšího času usedlý. Shluknutí lidu stalo se puštěním hlasu, že pánowé tito přišli wynutit welkau berni na městu. Čtyrydcet lidí napřed najatých bylo se již na noc wkradlo do kláštera, aby zotwíráním dweří usnadnili wstup wýbojníkům. Předsewzetí se tím spůsobem podařilo bez obtíže. Pánowé byli překwapeni ještě we spaní, i musili se wzdáti, aniž slyšeno podáwání se jich na umluwu, nýbrž hroženo smrtí, pakli by odporowali. Zárowen s nimi zdržowal se w klášteře také Olbram z Prahy, jejž Ruthartowici měli w nenáwisti; i hledali jej buď k zabití, buď také k zajetí. Wšecky dwéře w klášteře byly wypáčeny a jizby prohledáwány. Olbram wšak i odtud jako onehdy ze sjezdu w domě biskupowě zachránil se šťastným útěkem. Naproti tomu byl zabit rychtář Kutnohorský Jan, nepochybně též ze saukromého záští zpupných měšťanů. Zajatí pánowé odwedeni jsau do Kutnéhory a okowáni těžkými pauty. Tím samým časem prowedli také Welflowici a druzí towaryši 1309

Digitized by Google

1309 jejich w Praze swau úlohu, a zajali nejwyššího kancléře Petra, probošta Pražského a Wyšehradského, pana Raimunda z Lichtenburka a Hynka Berku, nejwyššího purkrabí Pražského, w příbytcích jejich we městě, kamž přijeli prý za příčinau nastáwajícího sněmu, jenž swolán byl od krále. Obojí zajatí, Pražští i Kutnohorští, odweženi jsau konečně na zámek jakýs Lidice, snad při nynější wsi Lidici w Rakownicku blíž Buštěhradu, náležející měšťanu Pražskému Pawlíkowi. [88])

Jaké užasnutí a pobauření myslí musil skutek tento spůsobiti w panstwu českém, ano w celém národu, dá se snadno pomysliti. Měšťané hleděli se k pojištění žádaného účinku ubezpečiti přede wším přízní králowau, i přednesli mu tedy příčiny, pro které pány zajali, že jen k jeho dobrému, poněwadž by pánowé tito byli příčinau rozstrkání jeho důchodů, a tudy welkého jeho nedostatku; oni že chtí jemu býti pomocni k dosažení prawé králowské moci w zemi. Král Jindřich slyšel tuto řeč rád, a ukázal měšťanům swau libost nad tím. Ale i přátelé zajatých pánů hledali u krále práwa, žádajíce, mělliby jakau winu na nich, aby ji ukázal, spolu však wystříhali jej, aby se mnoho nespoléhal na pomoc měšťanů, žeť zajatí, ač sami jsau nynť w moci swých protiwníků, však mají syny a statky i naleznau brzy mocných zastawatelů. Král dal nyní i pánům dobrá slowa, a položil rok oběma stranám, aby stály před ním we swé rozepři. Měšťané, důwěřujíce se w náchylnost králowu k sobě, dali se najíti we welikém počtu, též přátelé zajatých s druhé strany. Tu když král předewším žádán byl od pánů, aby powěděl, z čehoby zajatým dáwal jakau winu, prawil, že neshledáwá na nich žádné, ano kdyby co proti nim měl, žeby proto chtěl jim býti milostiw. Na tuto jeho řeč odešli měšťané hned se wzdorem odtud, a když král po poslu swém jim nařizowal, aby zajaté propustili a učinili s nimi přátelskau umluwu,

[88]) Že twrz tato náležela některému měšťanu, wyswítá zřetedlně ze slow Dalemilowých (p. 168): Již widíte páni, dobréli jste rady, dáwajúce Němcóm hrady. By byli wás nejměli kde schowati, nedrzliby na wy wstáti. Poněwadž pak při dalších příbězích w Praze připomíná se Pawlík z Lidic, podobá se, že měšťan tohoto jména byl práwě onen držitel twrze a wsi Lidické.

Digitized by Google

. dali odpowěd tomu odpornau, prawíce, že nebudau pánowé od 1309
nich propuštěni, pokud by nebylo dáno dokonalé ubezpečení přede wšemi škodami, ježto by se jimi mohly ještě budaucně díti koruně a zemi české.

Nato newěděl sobě král žádné další rady. Pánowé wšak zajatí a jejich přátelé dowedli konečně předce wytrhnauti se ze zlého postawení swých wěcí předně lstiwým rozdwojením swých protiwníků, potom smluwami a sliby, jichž nemínili držeti. Práwě hlawní původowé aukladného spiknutí proti pánům dali se swým saukromým prospěchem nawnaditi k smíření. Pan Jindřich z Lipé slíbil totiž dceru swau dáti za manželku synowi Mikuláše Ruthartowa, a mladý pán z Lichtenburka byl zaslíben dceři Jakuba Welflowa w Praze; podobných swateb bylo snad umluweno ještě několik, a dcery panské, owšem teprw prý děti o jednom roce neb málo starší, jsau hned odewzdány měšťanům, aby byly chowány u nich. Nato zawřena smlauwa wztahující se na celé panstwo a měšťanstwo, kterauž se zaručilo 25 pánů českých, že napotom nemá býti žádného wolení krále jinak, než aby zwolen byl takowý, k němuž by swolil celý staw městský, rowněž pak že nemá panstwo ničeho nowého nařizowati nebo před se bráti bez wůle měšťanstwa, cokoli by se týkalo obecných záležitostí zemských. K wětšímu zaručení tohoto slibu bylo prý 15 dobrých hradů wydáno od panstwa w moc Pražanů a Horníků, načež pánowé po třech měsících od swého zajmutí jsau zprošťěni wazby (w Kwět. 1309).

Pyšné měšťanstwo netěšilo se ale dlauho z tohoto wítězstwí; a to nejwíc proto, že půwodowé zajetí pánů ještě wíce hleděli swých osobních zisků a záští, nežli prospěchů swého stawu. I w Praze i w Kutnéhoře trwala wždy nenáwist mezi předními rodinami měšťanů, tak že jedny pronásledowaly druhé. Účastníci násilného skutku proti pánům, kteří wětším dílem byli prwé náčelníky strany korutanské proti rakauské, tedy w Praze Welflowici a přátelé jejich, měli tehdáž nepochybně celau wládu nad obcí w rukau swých, a užíwali jí ku příkoří proti swým protiwníkům. Mnozí z těchto nedůwěřowali sobě přebýwati we městě, i žili u wyhnanstwí, jakož jmenowitě Olbram, jenž po ujití ne-

Digitized by Google

1309 bezpečenstwí w klášteře Sedleckém nesměl se wrátiti do Prahy, též znamenitý měšťan Pražský Roland, jinak nám neznámý a wíce jiných. Rozdwojení tohoto dowedli pánowé užiti k swému prospěchu. Wstaupiliť w dorozumění s wystěhowanci a přátely jejich we městě, a pomocí jich brzy nepřátelům swým zaplatili rowným za rowné. Nemohlo býti než snad několik neděl po propuštění pánů z wazby, w tom nenadále pan Jindřich z Lipé a Jan Strážský čili Wartenberský přitáhli s hromadau ozbrojeného lidu ku Praze, a wpuštěni bywše do města pomocí přátel swých beze wší obtíže, učinili panstwí strany sobě protiwné náhlý konec. Jakub Welflowic a bratří jeho, Mikuláš, Dětřich a Jan, Mikuláš Tausentmark a jiní jejich přátelé jsau wyhnáni z města; domy jejich wybil a wylaupil obecný lid we městě, wětším dílem český a proto dle wšeho wždy k pánům zemským wíce nakloněný než k německým měšťanům. Wypowěděnci naproti tomu wrátili se s pány do města, a uwázali se w moc. Olbram pro swau budaucí lepší jistotu, jak prawil k lepší obraně města, zmocnil se špitálu Křižownického konec mostu, s nemalau wýtržností pro nemocné i bratří je ošetřující, osadil jej pro sebe a ohradil baštami kolem do kola. Podobně osadil pan Jindřich z Lipé wěž mostskau na Malé straně, a opatřil ji nowými pewnými hradbami. Podobného cosi prowedeno téhož času i w Kutnéhoře, kdež Ruthart a Peregrin Puš zajati jsau od Jindřicha Lipského a zle s nimi naloženo. Smlauwa mezi panstwem a měšťanstwem byla tímto spůsobem zrušena; panské dceruśky, chowané od měšťanů, byly buď prwé již nějak od nich wylauzeny, buď nyní teprw zajetím předních dwau Horníků wymoženo nawrácení jich rodičům.

K dosažení úplného wítězstwí hleděli se pánowé po dobytí hlawního města zmocniti také osoby krále Jindřicha, který se i k této příhodě chowal docela lhostejně a přitom s dworem swým přicházel wždy na wětší mizinu. Jednoho dne odebrali se pánowé we hlučném průwodu k němu na hrad Pražský, a zwali jej, jakož i králownu Annu snažnými prosbami do města k welké hostině a radowánce. Král přijal pozwání, a byl od panstwa slawně prowodín. Jak medle wšak wyjel ze hradu, byly brány

Digitized by Google

hradské opanowány, a wložena panská posádka, nad kterauž postawen na spůsob purkrabí pan Wítek Ojířowic z Landšteina. Král s dworem swým dostal příbytek we městě, kdež chowán jest jinak se mnohau poctiwostí, skutečně jsa zbawen wší moci. Wláda zemská dostala se tím spůsobem zcela do rukau pánů, to jest hlawně zemských úředníků, kteří wšak žádného wyššího nad sebau neposlauchali. 1309

Tento nowý staw wěcí nemohl býti docela dle přání měšťanů, kteří přidržewše se pánů, aby se nawrátili k statkům a k moci swé we městě, sami k spůsobení jeho přispěli. Tím wíce podnětu musila míti strana měšťanstwa pánům protiwná k nowému úsilí, aby předešlý staw wěcí obnowila; Jindřich pak, nemaje w zemi žádné záštity, hledal zatím pomoci z ciziny od spřátelených knížat německých, kterým na zachowání jeho záleželo dílem pro wlastní jejich prospěchy s ohledem na nestálý a spletitý staw tehdejších záležitostí říše německé. Prwní byl Fridrich markrabí mišenský, který Jindřichowi korutanskému wyprawil znamenitau wojenskau pomoc do Čech.

Míšňané táhli beze wšech welikých překážek, činíce mnoho škod na zemi, nejprwé k Hoře, potom ku Praze. S nimi spolčili se wypowědění Welflowici a jiní měšťané Pražští k útoku na město, daufajíce w silnau pomoc od přátel swých uwnitř. Měšťané řečení od Kamene, to jest tedy bratří Eberlin, Konrad a Jindřich, tehdejší držitelé nynější radnice Staroměstské, uwodí se přitom zejména co pomocníci Welflowiců. Při zjewení se Míšňanů před hradbami Staroměstskými stal se we městě welký rozbroj. Jedni, wedlé krále Jindřicha, chtěli Míšňanům otewříti bránu; druzí tomu bránili, w čele jejich Olbram a jeho přátelstwo i bratří od Kokotů. Pánowé byli mezitím, jak se zdá, wětším dílem opustili Prahu, jmenowitě i Jindřich z Lipé, snad poněwadž se útoku na město nebáli, a wíce na swých hradech a statcích hleděli příprаw k odporu. Toliko pan Wítek Ojířowic se swými na hradě Pražském přihotowil se k obraně, a pospíšil do města ku pomoci. Nicméně powedlo se straně protiwné otewříti Míšňanům bránu; kteří ihned wtrhli a nabyli tudy přewahy. Kokotowici a Olbram utekli se we strachu na

Digitized by Google

1309 opewněný špitál Křižownický. Wítek z Landšteina byl na Nowém tržišti obstaupen od Welflowiců, kteří přepiali okolní ulice řetězy, a swedli boj krwawý. Mnoho koní bylo pod jezdci zabito; i pod Wítkowým ořem wlekla se střewa; sklíčeným zdála se nastáwati jistá záhuba. W tom Sudek jakýs, silné prý dítě, jak wyprawuje očitý toho příběhu swědek Dalemil, jednau ranau přeťal řetěz, a wydobyl wolného útěku. Wítek se swými zachránil se nawrácením na hrad Pražský, Olbramowici zachowali se we špitále, a mostská wěž na Malé straně s hradbami wystawenými od Jindřicha z Lipé byla hájena od Pawlíka z Lidic, někdejšího wězitele pánů na twrzi tohoto jména, jakž se podobá. Tím bráněn byl Míšňanům a Welflowicům netoliko přístup k mostu, nýbrž překáženo welice i we městě, tak že se nacházeli wždy w nějaké nejistotě.

Jindřichowi, tímto skutkem aspoň wyswobozenému z rukau swých nepřátel, přijeli nato do Prahy ku pomoci Otto kníže baworské a Eberhard hrabě wirtemberský. Těmito knížaty dali se pánowé konečně pohnauti k narownání dle přátelského jejich wýroku, tak že hradu Pražského i wěže Malostranské a špitálu postaupili Jindřichowi, ač jak se zdá s wymíněním, aby hrad nebyl osazen cizím wojskem, nýbrž posádka jeho swěřena některému pánu neb zemanu. Dle toho ustanowil w něm Jindřich za purkrabí pana Heřmana Zwířetického čili z Lemberka, muže mladého, prý neúhonného. Měšťanům Pražským obau stran bylo nepochybně wyhraženo wolné a bezpečné přebýwání we městě.

Umluwa tato nebyla wšak od Jindřicha zdržena. Sotwa minul týden, mezi kterým wéwoda baworský a hrabě wirtemberský odjeli zase ze země, odňal král Heřmanowi Zwířetickému purkrabstwí, a wpustil žoldnéře mišenské do hradu, na jich služby a na rady několika málo pánů, kteří s ním ještě drželi, se spoléhaje. Míšňané počínali si nyní w zemi nejinak, než jako před třidceti léty Sasici Otty Brandenburského, hubíce netoliko krajinu okolo Prahy, z níž musili si dobýwati špíže, než i zhowadilé ukrutnosti prowozujíce. Mnohý sedlák český byl od nich zabit, nemohlli dáti korce owsa neb čeho jiného žádali; jindy zajímali lidi, a prořezáwali jim dlaně i prostrkáwali jimi

žíně, a wodili takto zmrzačené s posměchem po hradě. Král 1309
prý se na to často díwal, a jak obyčejně, ničeho nebránil. To připrawilo jej o poslední zbytek náklonnosti obecného lidu, která jemu, jakožto nejbližšímu dědici starého králowského rodu, dopomohla stolce. Boj wedl se nyní opět jako za Otty Brandenburského mezi národem a národem. W poli stíhal Míšňany nejstatečněji pan Wilém Zajíc z Waldeka, držitel Křiwoklátu, přepadáwaje a zabíjeje jich na jejich plenech dle příležitosti. W Praze osadil Olbram špitál Křižownický, a Jindřich z Lipé wěž mostskau na Malé straně opět lidem swým; z čehož popudily se strany mezi měšťanstwem k nowému rozjitření. Saused newěřil sausedowi, ano druhdy bratr bratrowi; na každau chwíli bylo se obáwati nowé krwawé potržky we městě, každý hleděl se opatřiti k swé obraně, jak mohl nejlépe; bez štítu a meče newycházel téměř žádný saused z domu na trh neb na ulici, a místo skwostných šatů, w nichž jindy si libowali, chodili w brnění a s helmami na hlawě. Král Jindřich místo polepšení sobě swého stawu welice sobě pohoršil. Neboť panstwo, powažujíc jej za zjewného nepřítele, dalo se w celé zemi w rozchwacowání korunních statků a důchodů, berauc hrady a wsi, jakž komu bylo při ruce. Dwůr králowský, obmezený skoro jen na hrad Pražský, byl tím uweden w takowau bídu, že se často nedostáwalo na strawu, ač jestliže nenakořistili Míšňané, čeho potřebí, i pro krále, aneb nezastawilli prý pasu neb nože neb klobauka neb čepice, aby se wydlužil peněz.

Owšem přišlo již k tomu, že se wůbec uznáwalo za nemožné, aby mohl Jindřich déle zůstati králem českým, pro dokázanau neschopnost k tomu a způsobenau sobě obecnau nenáwist. Wětší díl panstwa i odporné Jindřichowi měšťanstwo brali již rozličné rady mezi sebau, koho by měli dosaditi na jeho místo. Jedni pomýšleli na Fridricha rakauského, prwé zawrženého, druzí na Fridricha mišeňského, dotud Jindřichowa spojence, třetí na některého z knížat polských čili slezských. Přitom naskytowal se welmi důležitý ohled na nowého krále Římského Jindřicha VII z Lucemburka, který korutanskému odpíraje práwa, tak jako prwé Albrecht, obmýšlel táhnauti se

1309 k Čechám jakožto k uprázdněnému lénu říše německé. Při všech rozličných mínění a náklonnostech obracel se wšak obecný zřetel zároweň ke mladé kněžně Elšce, sestře králowny Anny, posud neprowdané, jejíž rukau mělo býti stwrzeno práwo kteréhokoli nowého panowníka, powolaného na trůn. Kněžna tato, tehdáž sedmnáctiletá, byla něžnými mrawy swými i neobyčejnau probuzeností ducha získala náklonnost wšechněch, kdož měli příležitost pozorowati tiché, pilné a pobožné její žiwobytí, jakož brzy i pronásledowání, které zkaušela od swata i sestry, jak medle přicházely nowé snahy panstwa Jindřichowi odporného poněkud na jewo. Wědělo se o ní, že smutný staw země prohlédá a béře sobě k srdci, jakožto prawá dcera Wácslawowa, jehož zásluhy pro wlast zářily se tím jasnějším swětlem při pohledu na nynější záhubu. Elška projewila se slzami swůj zármutek w rozmluwě s někdejším milým rádcem otcowým, opatem Konradem Zbraslawským, při nahodilém shledání o samotě w kostele u sw. Wíta, kdež hledáwala často útěchy w saukromé pobožnosti, i žádala na něm rady a pomoci w předwídání brzkého pádu Jindřichowa, při kterém nastáwala jí nowě opuštěnost siroby.

Opat Konrad a přítel jeho Jindřich opat Sedlecký byli té doby w jistém ohledu již nejpřednějšími osobami w tajných radách panstwa o wypuzení Jindřicha korutanského. S welikau jednosworností usnesli se wšichni mocnější mužowé této strany konečně o to, aby se z příčiny nowého osazení králowstwí obrátili ku králi Jindřichowi VII, se žádostí totiž, aby jim syna swého Jana dal za krále a Elšce za manžela. Tím mělo se práwo ženského potomstwa rodu Přemyslowa zachowati, i zároweň odstraněno býti nebezpečenstwí sporu s říší. Konrad opat Zbraslawský dostal za úlohu, aby učinil prwní přednešení o tom králi Římskému, což stalo se od něho w měsíci Srpnu 1309 w Heilbronně (14. Srp.), kudyž měl tehdy cestu za příčinau obyčejné jízdy k obecné kapitule řádu Cisterciensкého, která se odbýwala w mateřském klášteře we Francauzích. Ačkoli král měl z počátku úmysly žádostem Čechů protiwné, dožádal se opat konečně předce rozhodnutí tak dalece přízniwého, že slíbil král šetřiti ohledu na Elšku. Průwodce Konradůw, mnich Petr Žitawský, potomní Zbraslawský opat a leto-

Digitized by Google

pisec, přinesl o tom hned náwěští do Čech, načež ještě jednau 1309
téhož roku w měsíci Prosinci jednáno o té wěci s králem Římským při dwoře jeho od obau opatů Cistercienských, Konrada Zbraslawského a Jindřicha Sedleckého we jménu pánů i měšťanů.

Jindřich korutanský hleděl se mezitím posíliti na otřeseném trůně potažením nowých cizích žoldnéřů do země. Nejprwé přitáhlo jemu na pomoc 300 Baworů, poslaných od wéwody Štěpána, kteří w měsíci Září zaujali postawení w okolí Pražském při Wltawě mezi obojí Chuchli, prowozujíce podobné laupeže jako Míšňané, zwláště na blízkém zboží kláštera Zbraslawského. O něco později přišly silné pomoci z Korutan wedením smělého Jindřicha z Aufenšteina, maršálka korutanského, a bratra jeho Konrada. Jimi dostala se posila měšťanstwu Pražskému strany Jindřichowy; neb wložili se do města, kdež nyní Olbramowicům a pánům zemským pewná místa osazená s obau stran mostu byla tím důležitější k hájení jejich strany. I žoldnéři korutanští wyjížděli wšak každodenně w některém zástupu na lup, obyčejně časně ráno, a wraceli se k wečeru se stády dobytka a jinau kořistí nabytau s mnohými ukrutnostmi. Děti a ženy byly od nich místy wražděny; lid sedlský, jestliže pozdáleči šel za swým zajatým dobytkem a prosil s pláčem, aby mu darowána byla aspoň částka k zachowání žiwota, dostal suchých i krwawých ran; we městě wšak dělili se žoldnéři přátelsky o zisk s měšťany jim příchylnými, kteříž jim odkupowáwali kořist. Brzy po příjezdu swém pokusili se Korutané spůsobem nám neznámým o úkladné zajmutí pana Jindřicha z Lipé, ježto se ale nepodařilo. Toliko odwážil se nyní král Jindřich, odejmauti jemu auřad podkomořstwí, ač se řádným počtem ze příjmů a wydání a se záwazkem wyplácení jemu dluhu, který jemu zůstal za králem ze sprawowání tohoto úřadu (1309 27. Listopadu).

Kněžna Elška, wzata w podezření od swata i sestry, jakoby se w zámyslích jim protiwných účastnila, potkáwala se od nich wždy s wětším protiwenstwím, a zanecháwána byla schwalně w rozličném nedostatku, jehož owšem prý oni sami trpěli dost často. Z okamžité jakés neduživosti její roznesla se jedné chwíle powěst i nacházela wíry, jakoby jí dáno bylo jedu. Po některém

Digitized by Google

1310 čase chtěl Jindřich korutanský z náwodu swých rádců, aby přestala býti nebezpečnau, přinutiti ji ke swatbě se šlechticem českým, pánem z Bergowa. Tomu wšak postawila se dcera králowská na odpor s welkau odhodlaností, poddáwajíc se wůli swatowě, chtělliby ji oddati muži jí rownému nebo dowoliti, aby slaužila bohu w klášteře; jinak prý hrozila protiwiti se jemu mocí a státi o ssazení jeho s trůnu. Nato byla z rozkazu králowa přestěhowána od dwora do příbytku we městě, a držána tu w počestném wězení. Po některém čase wšak hrozilo prý jí wětší jakés nebezpečenstwí. W den božího wstaupení (28. Kw.) roku 1310 dostal pan Jan Strážský (z Wartenberka), jakožto jeden z předních pánů, kteří se ujímali těchto wěcí, spěšné náwěští, když práwě seděl u oběda w příbytku swém w Praze, že se strojí proti kněžně Elšce zlé úklady, jichž by neznikla než rychlým útěkem. Pan Strážský, wstaw hned od stolu, dal se na cestu z Prahy se swau čeledí, prwé poslaw pro kaplana Elščina Berengara, po němž wzkázal, aby se hned dala na útěk spůsobem jí oznámeným, na němž by jí byl ochráncem. Kněžna, uposlechši této rady, dostala se šťastně z města we sprostém přestrojení w průwodu toliko dwau panen swých, jménem Cecilie a Anešky. Místem ustanoweným ke shledání byl Wyšehrad, kdež připrawil pro Elšku koně poboční bratr její Jan probošt Wyšehradský. Jan z Wartenberka se swau družinau čekal na cestě, i odwezl kněžnu do Nimburka, města wysazeného od krále Wácslawa II, kdež přijata jest od měšťanstwa s radostí.

Útěk Elščin, z něhož Jindřich korutanský nemohl sobě tušiti nic dobrého, byl wěrným jeho nepochybně wětším podnětem k důraznějším předsewzetím, aby zahrozili protiwníky. Cizí žoldnéři w Praze, wedením Jindřicha z Aufenšteina pokusili se o dobytí wěže Malostranské u mosta, osazené lidmi pana Jindřicha z Lipé. Útok stal se netoliko z ulice střelbau z luků a welikých prakownic, nýbrž i se střech a z oken okolních domů házením šípů, kamenů i ohně, naposledy obložením wěže wůkol hořawými látkami a zapálením jich, aby welkým plamenem a kauřem wzhůru jdaucím posádka byla přinucena ke wzdání. Hajitelé wěže nedali se wšak ničím zastrašiti, i bránili se rowněž střelbau a

házením welkých kamenů s hůry, čímž mnoho obléhajících přišlo 1310
o žiwot, mezi nimi rytíř jakýsi z Korutan řádu Johannitů. Boj trwal tímto spůsobem několik dní po sobě; mezi kterýmž časem most Pražský zůstáwal s obau stran nepřístupný, poněwadž na Starém městě Olbram, drže w moci swé špitál Křižownický, nedopauštěl nikomu naň wkročiti, a sic ani měšťanům, kteří chtěli posádce wěže tudy přispěti na pomoc; buď že obáwal se přitom zmatku, jehož by byla mohla užiti strana protiwná we městě, nebo, jakž bylo o tom mínění mezi lidmi, že hrál na obě strany, newěře snad pánům, aby se nezmohli příliš na ujmu měšťanů wůbec.

Po marném namáhání musili Korutané od obléhání wěže upustiti, i stalo se jakés příměří, pod kterým žoldnéři Jindřichowi odstaupili na hrad Pražský. Poněwadž prý ale ani nyní neupustili od laupeží, uzawřeli pánowé swésti s nimi boj nowý. Jindřich z Lipé, Jan ze Stráže a Wítek z Landšteina sebrali do Prahy wětší wojsko než posud, a položili se s ním na zámecké hoře w otewřeném místě nynějších Hradčan před welkau branau hradu Pražského. Aufenšteinský, jemuž bylo nejspíš obáwati se, aby nebyl we hradě sklíčen a přemožen nedostatkem potraw, musil se pokusit o sehnání jich s pole, i wytrhnul tedy ze hradu, a swedl s nimi bitwu. W místě příliš uzkém byla seč krwawá a oběma stranám záhubná. Mnohý jezdec, zatlačený w tísni až na kraj hory, spadl i s koněm do příkopu hradského. Pánowé čeští předstihowali se w udatenstwí. Wítek z Landšteina projel daleko ku předu do zástupu nepřátel, i bylby následkem toho býwal málem zajat, leč že w čas dostala se mu ještě pomoc. Jiný udatný rytíř český, jménem Kamýk, padl w boji. Konečně wšak utrpěli Korutané porážku. Wůdce jejich Jindřich z Aufenšteina byl raněn a dostal se w zajetí, jiných mnoho přišlo o žiwot neb bylo též zajato, ostatní dali se na útěk do hradu. Jan ze Stráže, w patách za nimi cwálaje, bylby již wskočil se swými do samého hradu; než w tom sletěl most s ním do příkopu, snad schwalně byw stržen. Král Jindřich díwal se na tento boj s weliké wěže w průčelí hradu, i widěl nešťastný pro sebe wýpadek. Co se nahoře před hradem bojowalo strhla se jiná bauře dole we městě. České obywatelstwo zdwih

Digitized by Google

1310 se proti německým měšťanům, jejichž zpupnost a swárliwost byla tolik přispěla k wypuknutí nepořádků w zemi. Hroziwé zástupy obecného lidu chodily po ulicích a dopauštěly se wýtržností proti jednotliwým osobám. Němci, jindy zwyklí prowozowati panstwí nad lidem domácího rodu, musili se zawírati w domích swých.[89]) Strach ten byl potom nejspíš zakročením panstwa odstraněn. Mnozí měšťané, jmenowitě bratří Welflowici, wystěhowali se nicméně opět ze města.

Hlawní účinek wítězstwí panského bylo na ten čas wyprázdnění města od žoldnéřů Jindřichowých, a tudy nowé zastrašení protiwné strany w měšťanstwu Pražském. Bez meškání přikročilo se nyní k rozhodnému skutku k ssazení Jindřicha s panstwí. Pánowé položili totiž sněm do Prahy ke dni sw. Petra a Pawla, na němž jednalo se weřejně o powolání nowého krále. Kněžna Elška byla w týž den (29. Čw.) přiwezena z Nimburka do Prahy, a připraweno jí sídlo důstojné na Starém městě. Na sněmu zasedal se pány i biskup Jan Dražický a dle příkladu jeho jiné osoby z wyššího duchowenstwa. Co již prwé bylo uraděno w postranních schůzích, došlo nyní obecného swolení. Sněm uzawřel wyprawiti poselstwo we jménu země ku králi Římskému Jindřichowi, aby žádalo za dosazení syna jeho w králowstwí. Poslowé k tomu zwolení byli: předně z duchowenstwa opatowé Cisterciénští Jindřich ze Sedlce, Konrad ze Zbraslawi a Jan Plaský; z panstwa pan Jan z Wartenberka, Bohuslaw ze Šwamberka a Wilém Zajíc z Waldeka, kterýžto wšak dal zastaupiti místo swé Ottau neznámého rodu; konečně osoby z měšťanstwa zwolené od obce Pražské a Kutnohorské, z Prahy totiž Konrad Kornpuhel, Otto Wigolais, Ebruš Poplinůw a Eberlin od Kamene, kterýžto posledně jmenowaný nejspíš byl již opustil stranu Welflowiců, s nimiž držel ještě při wpuštění Míšňanů do města; z Kutnéhory Tillman a Konrad blíže neznámí. Poslowé Pražští měli wěřicí list daný dne 29. Čerwna od rychtáře Wolflina,

[89]) Ten smysl shledáwám we wyprawowání Dalemilowě (p. 171): Když s Čechy Němci boj jměchu, Čechowé Němce [u městě] tepiechu; w zástupiech po městě chodiechu; Němci w swých domiech sědiechu [zawřeni].

Digitized by Google

tušim syna Albrechta bratra Olbramowa, a wší obce přísežných 1310
i měšťanů wětšího města, ježto na měšťany Nowého města pod hradem přitom se nehledělo.

Poslowé odjeli z Prahy již 1. Července, třetí den po začátku sněmu. Krále Římského zastali we Frankfurtě (18. Čwce.), i měli po rozličných pochybnostech dobré pořízení. Jindřich VII slíbil jim we slawném shromáždění knížat dne 24. Července, že dá Čechům syna swého Jana za krále, a ustanowil, aby byla Elška nemeškajíc přiwezena do Speyra k slawení swatby s Janem, ač tehdáž teprw čtrnáctiletým.

Radostně wydali se poslowé čtyry dni nato (28. Čwce.) na zpátečnau cestu do Čech, odkudž ale potkaly je zlé nowiny. Jindřich korutanský, ohlížeje se po porážce wojsk swých po nowých pomocech, byl k sobě do Prahy pozwal Fridricha mladšího, syna míšeňského markrabí téhož jména, i zawřel s ním tudíž smlauwu, kterau Fridrich slíbil učiniti jemu ku pomoci nowau wojenskau wýprawu do Čech. W krátce nato přitáhl Fridrich sám do země, a zaměřil nejprwé k Hoře Kutné. Pomocí strany Ruthartowiců, kteří se nyní zdwihli ze swého předešlého pokoření, byl dne 18. Července wpuštěn do města, a náčelníci strany druhé wyhnáni odtud. Radostně odebral se Jindřich korutanský na několik dní k spojenci swému, aby se usnesli o další kroky. Dne 28. Července zapsal se mu tudíž we Kutnéhoře mocný pán Oldřich z Lichtenburka i se synem swým Jindřichem, snad také někteří jiní pánowé a zemané k zachowání wěrnosti a pomáhání proti těm, ježto se mu chtěli protiwiti.

Poslů českých došla zpráwa o těchto událostech na cestě z Frankfurta we Windsheimě; nezměnila wšak na ten čas ničeho w jejich předsewzetí. Krom opatů Cisterciensk‌ých, kteří se zdrželi w Normberce a později w Ebrachu, wrátili se do Prahy dne 7. Srpna, i činili hned přípravy k wezení Elšky ke dworu krále Římského. K wýprawě její důstojné pro dceru králowskau wzalo se zboží rozličného na wíru od kupců a jiných měšťanů Pražských k tomu ochotných w ceně wíce než 1000 hřiwen

Digitized by Google

1310 stříbra. Biskup Jan darowal jí krásného bílého koně k jízdě a dwa weliké koflíky stříbrné se zlatými ozdobami; podobně nejspíš poctili ji i jiní pánowé. Nejnádhernější wšak swatební šat, zářící se zlatem, perlami a drahými kameny ku podiwu wšechněch, byla sobě Elška spůsobila sama mnoholetau pilností, zkušena jsauc wo wyšíwání a dělání přerozmanitého mistrného díla, we kterém oblibowala sobě se swými pannami. Dne 14. Srpna wyjela Elška s předešlými posly a četným i slawným komonstwem z Prahy takořka před očima Jindřicha korutanského a dworu jeho, kteříž wedauce o ní rozličné potupné a utrhačné řeči, zabrániti jízdy její nemohli. Cesta byla šťastně odbyta, během asi čtrnácti dní. Dne 31. Srpna udělil král Jindřich VII we Speyru synu swému s welkými slawnostmi léno králowstwí českého; nazejtří dne 1. Září wykonána jest tudíž swatba Elšky s Janem, nowým králem českým.

Radost rodičů z mladých snaubenců nedala králi Jindřichowi a manželce jeho, králowně Markétě, rozlaučiti se s nimi tak rychle, jak se pánům českým zdálo býti radno při nowém nebezpečném stawu wěcí w Čechách. Král, zaneprázdněn příprawami k welkému tažení do Italie, činil rozličné jízdy w krajinách Rýnských, na nichž syn jeho i s chotí swau a celým průwodem českým ještě tři neděle zůstáwali s jeho dworem. Mezi tím časem zběhla se w Čechách opět zlá příhoda. Přewrat, který se byl stal w Kutnéhoře, pozdwihl znowu i w Praze naději strany Jindřichowi korutanskému příchylné, která posawad, ačkoli na čas potlačena, byla silná. Neb byli mnozí měšťané wěřiteli Jindřichowými, i musili se báti, aby wyhnáním jeho ze země nepřišli o swé; jiným líbily se zisky z překupowání laupeže jeho žoldnéřů, kterých na ten čas byli zbaweni; jiní dychtili po mstě nad swými saukromými protiwníky, kteří byli protiwníky jeho. Bratří Welflowici, Mikuláš od Wěže, Jakub, Dětřich a Jan, a jiní četní jejich přátelé, kteří se wystěhowali z Prahy, odebrali se k Míšňanům, aby pomocí jejich wydobyli sobě zase nawrácení do města a ku předešlé moci. Mnozí z nich měli manželky a děti swé neb jiné příbuzné w Praze, i wešli s nimi w dorozumění o sražení města. W naději pomoci z wnitřka přitáhli

Digitized by Google

tedy Míšňané asi we druhé neděli měsíce Září od Kutnéhory ku 1310
Praze, a položili se před samým městem. Jindřich korutanský byl jim wyjel wstříc, a přitáhnuw s nimi wyzýwal Staroměstské, aby mu jakožto králi swému otewřeli brány. W prwním okamžení zabránili toho měšťané, kteří již očekáwali na příjezd nowého krále od Rýna; nicméně stal se o to mezi obywatelstwem rozbroj, a nastalo, jak se zdá, nějaké pokojné wyjednáwání s králem a jeho spojenci. Sám Olbram, drže wždy špitál Křižowníků w moci swé, ačkoli byl pro zastawení řečí, jakoby se chowal obojetně, syna swého Menharta spolu s posly městskými poslal na Rýn ke dworu krále Římského takořka co rukojmí swé wěrnosti, radil, aby se Míšňanům neodpíralo prodáwání potraw ze města, aby se tím spíše zdrželi násilného útoku neb laupení. Také se sám odebral wen do ležení, a měl nějaké jednání s markrabím mišenským. Strana Jindřichowi příchylná wymohla konečně, že dopuštěno jest, aby se králowna Anna ubytowala w domě Mikuláše od Wěže při samé zdi městské; čímž stal se tento dům wolným prostředkem k dorozumíwání mezi přátely Jindřichowými wnitř i wně města; ano i králi samému dopauštělo se potom přicházeti a odcházeti s málo průwodčími. Tyto začátky wedly konečně k obmýšlenému cíli. W den powýšení sw. Kříže, to jest 14. dne měsíce Září, jsau Míšňanům od přátel jejich otewřeny dwě brány, u sw. Františka totiž a při domě Welflowiců u Wěže, kterými bez překážky wešli do města.

Žádné z předešlých dobytí Prahy za posledních těchto let nebylo spojeno se skutky tak násilnými, jako toto. Lidé markrabí mišenského, zběř prý nejhoršího druhu, dílem špatně odění a ozbrojení, přitom ale tím nekázanější, dali se dle swé libosti we wybíjení a laupení domů strany protiwné, w nichž byli ubytowáni. Pobraliť co se komu líbilo, bořili zdi a odtrhowali podlahy w komorách, aby našly schowaných wěcí; ano prohledáwání smrdutých záchodů neoškliwilo se jim za týmž úmyslem. Skutečně nalezli w odporné skrýši tohoto druhu w domě měšťana Ebruše Poplinowa, jednoho z poslů Pražských, meškajících na Rýně, až 5000 hřiwen stříbra. Kdo se pokusil o odpor

1310 k hájení swého statku, byl trýzněn na swé osobě. Mnozí z předních měšťanů Pražských, zejména Fridrich, Jan a Mikuláš, bratří od Kokotů, Mikuláš Hiltprantůw, Menhart Rokycanský, ušli pronásledowání rychlým útěkem z Prahy, i odebrali se do Nimburka, kdež užili ochrany pana Jindřicha z Lipé, wládnaucího tím městem. Toliko Olbram se swým lidem zůstáwal we špitále Křižownickém co pewné twrzi swé, o jejíž držení stala se s ním potom, jak se zdá, nějaká umluwa še strany krále. Protiwná strana, Welflowici a přátelé jejich, wrátili se wítězoslawně s Míšňany do města, a pomáhali jim páchati wšeliké zůřiwosti. Mikuláš Wacinger byl tehdáž od Jindřicha korutanského učiněn rychtářem na místě Olbramowice Wolflina, i užíwal prý toho úřadu k účastnění se w laupežích bez slitowání nad wdowami, sirotky a chudými.

I okolí Pražské bylo od nowých zhaubců zemských ukrutně drancowáno. Zwláště wšak obrátila se žloba jejich proti klášteru Zbraslawskému, jehož opat co přední mezi jednateli s Jindřichem VII byl sobě spůsobil osobní hněw Jindřicha korutanského. Král byl již prwé nařizowal mnichům, aby na místo Konrada zwolili jiného opata; w čemž oni proti ustanowením řádu swého uposlechnauti nechtěli. Nyní byly statky jejich den jak den hubeny, poddaní lidé zabíjeni neb trápeni, na mniších wydírány peníze welkými hrozbami, nejprw po stu, po padesáti, když již nestačilo naskrze, aspoň po desíti ano po jedné hřiwně; naposledy musili prodáwati i wzácné a poswátné klenoty, aby dotírawým hostům učinili zadost. Nářek a kwílení lidu wůkol, wtrhowání násilníků do kláštera každau chwíli nedalo obywatelům jeho pokoje ani k modlení, w němž hledáwali jediné útěchy, ani ku požití potraw. Druhdy, zbaweni jsauce newyhnutedlných potřeb žiwota, musili jako jiní obecní lidé běhati za swými lupiči, prositi za nawrácení něčeho, neb pohledáwati we městě, kam se poděly jejich wěci, aby jich, pokud možná, došli zase. Jednoho dne dowěděli se Korutané o některém počtu wepřů, chowaných we klášteře w nejwětší tajnosti w domě nemocných, i přišli a wypáčili dwéře, pobrali wepře, a odehnali je do Prahy ku potřebě dworu Jindřichowa. Několik mnichů šlo za nimi w pauhých

Digitized by Google

škapulířích, i předstaupili před samého krále, prosíce welmi, aby jim zajatý dobytek nawrátil. Tu se dal král obměkčiti, ale tak že nařídil strážnému prasat, aby prwé nejlepší z nich zabil a uschowal a toliko špatnější nawrátil. Jiného času potkalj dwa mnichowé kláštera Zbraslawského, mezi nimi Herman dohližitel dworu klášterského w nynější Poštowské ulici na Starém městě, když rowněž běhali po městě hledajíce pobraných wěcí, najednau na rynku maršálka králowského Jindřicha z Aufenšteina, mezitím wybaweného ze zajetí, kterýž je tudíž zastawil a nařídil jim ohlásiti we klášteřc, že míní brzy sám přijíti a držeti kapitulu, we které jistým bratřím jejich dá wyrwati wlasy i wausy a utrhati jazyky, w příbytcích pak jejich nenechati kamene na kameni. Hrozba tato naplnila klášter nowým strachem a třesením; a wšak splnění jí bylo prý zabráněno již tři dni nato porážkau zůřiwého násilníka. 1310

Dne 21. Září rozžehnali se spolu král Římský Jindřich VII a syn jeho Jan s manželkau swau Elškau w Kolmaru w Elsasu, odkudž otec nastaupil tažení do Italie, syn s přidaným sobě komonstwem jel nejprwé do Normberka, kdež se z rozkazu králowského mělo sebrati wojsko říšské, určené, aby jemu pomohlo dobyti králowstwí českého. Na cestě této došla krále Jana a pánů českých we městě Speyru zpráwa o dobytí Prahy markrabím mišenským, která spůsobila překwapení weliké, poněwadž držením hlawního města zdálo se dobré zdaření wýprawy do Čech býti dostatečně pojištěno. W Normberce sjížděli se knížata s wojsky ustanowenými k tažení s Janem dosti zdlauhawě, nejopozdileji jmenowitě Rudolf wéwoda baworský a kurfirst falcký, který přál Jindřichowi korutanskému. Teprw dne 18. Října hnul Jan od Normberka ke Chebu. S ním táhli arcibiskup Mohučský Petr, jemuž byl Jindřich VII společně s hrabětem Bertholdem z Henneberka dal plnomocenstwí, aby na jeho místě jednali s Čechy o wšecko, čehoby ku prospěchu syna jeho bylo dále zapotřebí, Rudolf baworský již jmenowaný, Fridrich purkrabí Normberský, Filipp biskup Aichstetský a wybraný počet jiného wysokého panstwa z říše. Ku konci měsíce Října wytáhlo wojsko z Cheba, přešlo dne 1. Listopadu přes Ohři u Ra-

1310 dešowa (Rodisforta) w Loketsku, a táhlo dále po prawé straně této řeky až k Budyni, na kteréžto cestě i později přidáwali se k němu též pánowé čeští s lidmi swými. Z Budyně dal Jan wyzwati k sobě biskupa Jana sedícího na Raudnici, kterýž ihned přitáhl s brannau čeledí swau osobně.

W Praze očekáwalo se té chwíle, že se wýprawa říšská obrátí ihned ke hlawnímu městu, pročež konaly se pilné přípraWy k obraně. Měšťané dali již okolo 10. Listopadu zdi městské osaditi hlídači, potom pracowalo se o zatarasení bran a což podobného bylo potřebí. [20]) Proti nadání tomu obrátilo se wojsko dle rady některých wůdců nejprwé k Hoře Kutné, kdež ale potkalo se s mohutným odporem, řízeným od Jindřicha z Aufenšteina. Útok předsewzatý dne 19. Listopadu byl odražen. Měšťané Kolinští, jimž nato slibowány jsau welké milosti, kdyžby se s městem swým wzdali, odepřeli toho (22. List.), pod wýmluwau, žeby ochotni byli říditi se příkladem Prahy, jakožto hlawy měst, kdyžby se wzdala napřed. Zlé počasí, welmi studené, škodilo zatím w ležení Janowě mnoho na lidech i koních. Konečně tedy uzawřeno táhnauti přímo ku Praze. Dne 28. Listopadu dorazilo se před zdi Staroměstské.

Při welké pewnosti hradeb, ježto se zdály býti nepřemožitedlné, wzalo se útočiště k tomu samému prostředku, kterým se předešle markrabí mišenský tak lehkým spůsobem zmocnil města. Jako ondy Welflowici, tak nacházeli se nyní protiwníci jejich we wojště obléhajícím, i hleděli srozuměti se s přátely swými we městě o pomoc ze wnitřka. Berengar, kaplan králowny Elšky, již wýše jmenowaný, jenž přebýwal we městě, stal se w tom tajným prostředníkem. Smluwiw se se sausedy, kteří se odhodlali k smělému skutku, wzal do ruky jakési spisy, ježto se týkaly rozepře o jistau faru, we které prý rozhodnutí náleželo arcibiskupu Petrowi Mohučskému, co metropolitowi dioecezí Pražské, ukázal je strážným we bráně, a žádal, aby mu dowolili wyjíti z města i zase wrátiti se, aby prý mohl užiti dobré příležitosti u arcibiskupa práwě přítomného, a nemusil jindy wážiti

[20]) Dle zápisků w počtech obecních w nejstarší knize Starom. f. 234.

Digitized by Google

těžkých cest a útrat. Strážným, to jest nepochybně sausedům, jimž byla poručena hlídka při této bráně, zdála se žádost tato býti slušná, týkajíc se osoby jim dobře powědomé. Berengar přišel tedy šťastně do ležení Janowa, a učinil s arcibiskupem Petrem umluwu o jisté znamení, na které by se přikročilo k dílu zároweň ze města i zwenčí. 1310

Prostředku takowého bylo wysoce zapotřebí; neboť krutá zima hrozila již zmařiti celau wýprawu, zwláště pro nechuť některých knížat, jmenowitě Rudolfa falckrabí, který chtěl z toho wzíti příčinu k nawrácení se se swými domů. Petr arcibiskup sice domlauwal k srdnatosti, prawě, že neopustí místa swého, byť padaly s nebe šípy a kameny místo chumelice sněhowé; nicméně wšak myslil také již na to i s králem Janem, aby se w čas potřeby zawřeli přes zimu na jakýchkoli hradech pánů swé strany. Zatím wšak kněz Berengar již nazejtří po wzaté umluwě byl hotow se swými příprawami. Dne 3. Prosince odebral se w tajnosti s několika druhy swými na wěž při kostele Týnském, a dal znamení na zwon, po kterém wojsko krále Jana ihned wšecko woláno jest ke chopení zbraně. Udeření druhé a třetí bylo znamením k útoku zwenčí, co zatím sausedé s Berengarem smluwení uwnitř města rowněž chopili zbraň, aby obléhajícím dobyli wchodu otewřením brány. Tedy stal se útok na zdi městské w několika místech zároweň, jmenowitě proti brance při domě Mikuláše od Wěže; obrana wšak byla statečná, dobywatelé jsau se ztrátau odraženi, střelbau s obau stran přišlo něco lidu k aurazu. W tom sausedé uwnitř města pro krále Jana powstalí obořili se na bránu blíž kostela sw. Františka, wypáčili ji s mnohau prací sekerami a motykami, i učinili tudy obléhajícím wolný přístup.[91] Prwní wjeli tudy lidé biskupa Jana, za nimiž jiní pro úzkost wchodu již bez překážky lezli také přes

[91]) Bránu, kterau wojsko krále Jana wniklo do města, udáwají letopisci rozličně; kanowník František jmenuje bránu u Dlauhé třídy, Beneš z Weitmile bránu u sw. Benedikta; dle opata Zbraslawského byla to wšak brána u sw. Františka; jemu, jakožto nejstaršímu, sluší w tom nejwíce wíry, i jest také samo sebau podobnější, že se wstup do města otewřel tudy, jakožto w místě wzdálenějším od domu Mikuláše od

1310 příkopy a přese zdi. Spatřiwše to hajitelé zdí dali se we zmatku na útěk; i již wjel král Jan s celým wojskem swým, jemuž leskly se přílbice k zadu spuštěné na hlawách a wytažené meče w rukau. Pan Hynek z Lichtenburka, wjížděje do města, wolal hlasem welikým, že sobě wyhražuje dům rychtáře Wacingera k wybrání, aby mu nikdo nepřekážel w té kořisti. Z rozkazu krále Jana wšak woláno hned ode wšech: Pokoj! pokoj! neb nemělo se nikomu ublížiti.

Míšňané a Korutané s králem Jindřichem, jakož i měšťané s nimi držící wzali útěk přes most na Malau stranu, hájeni špitálem Křižownickým, který jim tehdáž byl již přístupný, nejspíš dle nějaké umluwy s Olbramem. Awšak ještě téhož dne dostal se i špitál w moc krále Jana. Mezi ním a Jindřichem korutanským začalo se hned nato mírné wyjednáwání, snad jen o wýminky pokojného odtažení Jindřicha. Pět dní wšak jednalo se darmo. W noci po pátém dni, totiž 9. dne měsíce Prosince dal se tu Jindřich okolo půlnoci s manželkau swau Annau a se wší swau čeledí tajně na cestu ze hradu Pražského, a spěchal, jak nejwíce mohl, ke hranicům baworským. Měšťana Pražského Jindřicha od Kamene a syny několika jiných měšťanů Pražských, ačkoli dotud jemu oddaných, wzal s sebau w zájem, aby mu byli jakýmsi rukojemstwím pro wětší jeho bezpečnost. Na cestě wšak udeřil naň pan Wilém Zajíc z Waldeka, a odňal mu tyto wězně i přiwedl zpátky do Prahy. Nazejtří (10. Pros.), když se brány hradu Pražského nalezly otewřeny, wjel král Jan bez překážky a w pokoji do něho, nawštíwil kostel k wykonání pobožnosti, a uwázal se w panstwí. Ještě zdrželi se snad několik dní Míšňané w zemi, prowozujíce na zpátečném tažení swém laupeže. Pan Wilém Zajíc, poslán za nimi spolu s wojskem měšťanů Pražských, porazil je w boji swedeném někde na Labi w noci na boží narození (25. Pros.).

Wěže, kdež byl nejtužší boj, a tudy moc Jindřicha korutanského nepochybně nejčetněji sestředěna.

Digitized by Google

2.

Začátky panowání krále Jana. Bauře panstwa i měšťanstwa.

(1310—1319.)

První skutky nowého panownika směřowaly k uwedení země 1310
w řád a pokoj a k upewnění moci panownické.

Hned po wítězném wjezdu swém do Prahy odňal král Jan rychtu Staroměstskau nenáwiděnému Mikuláši Wacingerowi, a nawrátil ji předešlému rychtáři Wolflinowi, i obnowil tuším zároweň též raddu městskau, w níž jmenují se z osob nám známějších Jindřich od Kamene, Matauš a Konrad z Chebu (Kornpuhlowé), Fridrich od Kokotů, Albrecht syn Albrechta, bratra Olbramowa, tedy nejspíš bratr rychtáře Wolflina, wšecko sausedé, ježto se prwé drželi strany Olbramowy, t. j. Jindřichowi korutanskému protiwné. Ze strany druhé byl mezi nimi nicméně také Jan Welflowic, snad co mírnější w chowání swém, než ostatní jeho bratří.

Na mnohé žaloby proti měšťanům, kteří byli winni posledním opanowáním Prahy od Míšňanů a záhubami z toho pošlými, držel král brzy nato weřejný saud před domem Šimona Štuka, tuším na rynku Staroměstském. Wedlé něho seděli na tomto saudě Petr arcibiskup Mohučský, někdy nejwyšší kancléř krále Wácslawa II co probošt Wyšehradský, který dle plnomocenstwí sobě daného od krále Jindřicha VII byl tehdáž předním rádcem jeho syna, hrabě Berthold z Henneberka, spoluplnomocný, pan Jindřich z Lipé jakožto králowský podkomoří, nawrácený zase k tomuto úřadu, druh jeho we předešlých udatných skutcích a jiných příhodách pan Jan Strážský, a wíce jiných pánů jak českých tak také z německého průwodu králowa, který sice wětším dílem hned po příjezdu do Prahy byl se rozlaučil s králem; dále rychtář a konšelé Staroměstští práwě jmenowaní a z jiných předních čili starších měšťanů Olbram, Mikuláš Geunaher, Jan od Kokotů, Sibot z Benešowa, Menhart Rokycanský, Albrecht Štuk a wíce jiných. Král prohlásil dle uznání saudu tohoto za neplatná wšecka privilegia wydaná od Jindřicha korutanského, čímž

1310 myslily se nepochybně odměny rozličné udělené od něho příchylným jemu osobám z měšťanstwa. Jak dalece byli hlawní pomocníci Jindřichowi pokutowáni na osobách neb jmění swém, není nám dále powědomo, nežli že byl as okolo toho času uwězen Jakub Wolflinůw, o jehož propuštění pod jistými wýminkami dal král Jindřich VII teprwé 15. Září 1311 jisté plnomocenstwí arcibiskupu Petrowi Mohučskému.

K božímu hodu wánočnímu (25. Pros.) položil král do Prahy sněm pánům a zemanům, aby od nich přijal přísahu wěrnosti; k čemuž dali se nalézti walně a ochotně. Král slíbil za to zachowati a hájiti biskupa a duchowenstwo i swětské pány a zemany při wšech jejich statcích a swobodách a wydati nato písemné stwrzení, až by byl korunowán na králowstwí. Jmenowitě stwrdil zwykem přijaté práwo stawů, že neměli býti nuceni k wojenským wýprawám za hranice Čech a Morawy, ani k berním, krom ku korunowání krále neb prowdání dcery králowské, ustanowil míru a spůsob wybírání berně w těchto dwau powinných případnostech, wyměřil jak daleko by mělo sahati práwo dědičné k zemským statkům a jak daleko práwo králowo k odúmrti; též zawázal se nedáwati cizincům žádných úřadů w zemi aniž dopauštěti jim dědění neb zakupowání se tudíž. Po wyřízení těchto potřebných wěcí obrátili se páni a zemané s welkau a snažnau prosbau k arcibiskupowi Mohučskému, aby jim krále bez meškání korunowal, čehož nestalo se za tří králů předešlých, Wácslawa III, Rudolfa a Jindřicha. Jakkoli Petr arcibiskup jim to wymlauwal, prawě že jemu král Římský uložil prodliti s korunowáním, poněwadž by sám se slawným průwodem knížat chtěl býti při této slawnosti swého syna přítomen; neustali w prošení. Pánowé snad dílem spěchali proto, aby se jim tím dříwe dostalo slíbené písemné potwrzení privilegií, jehož, jak se zdá, ještě od žádného z předešlých králů neměli; w lidu wůbec bylo nejspíš mínění, že jen korunowanému králi bude dáno, aby utwrdil žádaucí mír a pořádek w zemi.

1311 Tedy ustanowen jest den korunowání krále a králowny k 7. Unoru nowého roku 1311. Pánowé i zemané, rowněž pak poslowé ze wšech měst králowských k tomu ustanowení sjeli

Digitized by Google

se opět do Prahy k této slawnosti, kteráž wykonána jest dle 1311
obyčeje před welkým oltářem w kostele sw. Wíta. Petr arcibiskup Mohučský, dle powolání swého, wsadil korunu na hlawu králi Janowi i králowně Alžbětě při weliké mši tudíž zpíwané. Páni drželi dle obyčeje jeden žezlo, druhý korunu, třetí jablko, jiný jiné dle řádu swého důstojenstwí. Před korunowáním pasowal král tudíž za rytíře dwa mladé pány, syna Bohuslawowa ze Šwamberka a syna Fridricha ze Smojna, kteříž byli ustanoweni, aby drželi při pokračowání we službách božích korunu we wýšce nad hlawau králowau. Při samém wsazení koruny na hlawu zdwihl se jako ondy při korunowání Wácslawa II chwalozpěw od duchowenstwa i prozpěwowání lidu, onde česky tu německy, s woláním sláwy i také s pláčem radosti, která byla tím wětší po trpkých wíceletých zkušenostech. Po službách kostelních jeli manželé králowští, oba w kráse mladosti se stkwějící, w největší sláwě na wybraných ořích a pod nádhernými nebesy wypnutými na čtyrech wysokých bydlích ze hradu Pražského dolů do města, prowázeni jsauce wším wznešeným komonstwem, přeskwostně wystrojeným, při weselé hudbě prowozowané bubny, trubami, hauslemi, warhanami a wšelikými jinými nástroji. W refektáři Menších bratří u sw. Jakuba byly připraweny stoly a sedadla mistrného díla k slawné hostině králowské, která tentokrát pro zimní čas nemohla držána býti pod nebem. Četný dwůr, jehož jedna síně neobsáhla, rozdělil se přitom k hodům po wíce jiných místech na blízce.

Měšťanstwo Pražské Starého města bylo poctilo krále a králownu k této slawnosti korunowací drahými klenoty w ceně 120 hřiwen stříbra. Předtím již složila obec králi na žádost jeho 600 hřiwen stříbra k jeho potřebám, we kterýchžto penězích, jakož dílem i we dluzích předešlých králů, které slíbil řádně zaplatiti, postaupil měšťanům ungeltu Pražského. Přísežní uwázali se w něj dne 7. Unora, to jest práwě w den korunowání Jana a Elšky, a poručili wybírání jeho dwěma ze swého prostředka, Jindřichowi od Kamene a Hiltprandu Zwiflingerowi. Posawadní rozkwašenost stran byla snad příčinau, že z toho po krátkém čase wznikly různice jakés mezi přísežnými a obcí, pro kteréž arcibiskup Petr

Digitized by Google

1311 dne 11. Dubna wybírání ungeltu měšťanům na čas zastawil. Od 30. Kwětna měl potom ungelty we jménu města sobě poručeny na některý čas Konrad Kornpuhel; načež o něco později pronajímaly se wždy několika měšťanům, což snad w obci nacházelo wětší obliby. Krom jiných wydání mělo město roku 1311 ze příjmu tohoto ještě zaprawiti útraty poslů swých předešlého roku na Rýně, kdež pro delší meškání při dwoře krále Římského byli se musili wypůjčiti 40 kop od arcibiskupa Mohučského. [92])

Mezitím nastaupil král Jan i s králownau asi ku konci měsíce Kwětna cestu do Morawy, aby i tam přijal od stawů přísahy wěrnosti; nawrátiw se pak odtamtud do Čech asi we druhé polowici měsíce Června, jezdil po rozličných králowských městech, a zaneprázdněn byl také uwazowáním se we hrady a statky králowské, za Jindřicha korutanského ujaté od pánů. Sem tam bylo snad k tomu potřeba užití moci; podobně pak musil král předsewzíti wojenské wýprawy proti laupežníkům, kteří se zahnízdili w některých krajinách w čas welkých předešlých nepořádků. Několik zámků, s nichž prowozowali pleny, jest mocně dobyto a rozwaleno. Měšťané Pražští wyprawili okolo toho času nejspíš ku potřebě králowě na těchto jeho taženích střelce na náklad swůj do Zálabska a ku Kadani. [93])

Arcibiskup Mohučský konal téhož času, jakožto metropolita, visitací w celé dioecezí Pražské, dílem sám, dílem jinými duchowními osobami k tomu zřízenými, při čemž shledaw mnoho přestupků kázně proti zákonům o bezženstwí a čistotě kněžstwa, wydal předběžné napomenutí ke wšem w tom shledaným do wšech děkanstwí, aby se obcowání se ženským pohlawím wystříhali pod trestem zbawení beneficií (1311, 3. Čwce). Biskup Pražský Jan odebral se brzy as po této visitací k obecnému

[92]) Zpráwy o těchto wěcech, jak wůbec o drobnějších příbězích z těchto let, týkajících se měšťanstwa Pražského, čerpány jsau ze zápisků nejstarší knihy Staroměstské.

[93]) Lečby se snad zpráwa o tom w nejstarší knize Staroměstské (fol. 11) wztahowala na ono stíhání Míšňanů, zmíněné na stránce 488, o němž wyprawuje Dalemil pag. 181.

koncilii we Vienně, kdež setrwal přes zimu na rok 1312. Při- 1312
řčení statků zrušeného řádu Templářského Johannitům stalo se na koncilii tomto buď za jeho přítomnosti, nebo brzy po odjezdu jeho do Čech (16. Kwětna).

Ze záští mezi stranami w panstwu a měšťanstwu za času Jindřicha korutanského pocházela nepochybně krwawá rozepře mezi pány z Potšteina a přátelstwem Pušů w Praze a Kutnéhoře, která w prwním roce panowání krále Jana wypukla we zjewnau jakausi wálku, wedenau nejspíš hlawně škodami na wenkowských statcích obapolných. Pan Procek z Potšteina přišel w ní o žiwot, neznámo jakým spůsobem, wšak nepochybně bez přímého obmýšlení jeho bezhrdlí od strany protiwné. Za to zabil, jakž aspoň winěn jest, syn jeho Mikuláš z Potšteina Peregrina Puše, častěji jmenowaného hlawního spolupůwodce zajetí pánů w Sedlci. Pro tuto úmyslnau wraždu, spáchanau, jak se zdá, w Praze samé, byl Mikuláš z Potšteina zajat z rozkazu krále Jana, a držán u wězení králowě. Přátelstwo jeho nyní pilně wyhledáwalo narownání s přátely Pušowými; i podalyť se konečně obě strany na wýpowěd hraběte Bertholda z Henneberka a jiných tří pánů z německého dwořenínstwa králowa. Tito učinili wýrok dne 11. Dubna 1312, jehož zdržení od pánů z Potšteina a přátel jejich zaručilo 11 jiných pánů českých. Mezi přátelstwem Peregrina Puše, které w tuto rozepři bylo zašlo, uwodí se přitom, krom wdowy jeho Anešky, sester a bratří i dětí jejich zejména také Olbram se syny swými Menhartem, Bohuslawem a Konradem a Jindřich od Kamene se syny swými. Přátelští rozsudí wypowěděli předewším, jak w takowých wěcech býwalo obyčejné, aby toho, co se stalo, strana straně ničímž napotom nezdwihala. Dále uloženy jsau pokuty a kajícné skutky Mikulášowi z Potšteina k zadostučinění za jeho skutek. Měltť předewším za duši Peregrina Puše založiti a nadati kněze w kostele Týnském ke čtení mše každodenní, a krom toho získati bratrstwí we třidceti rozličných klášteřích a w jednom každém zjednati tisíc mší za zemřelého; klášteru sw. Jakuba w Praze darowati 10 hřiwen stříbra; kajícně jíti po městě w processí se sto osobami z kláštera sw. Klimenta až k domu wdowy

1312 Anešky Pušowó; též putowati sám do Říma do kostela sw. Petra a Pawla. Rowněž měli tři pomocníci jeho při skutku, dílem sluhowé jeho, wykonati pauti jeden k sw. Jakubu w Compostelle, druhý k sw. Jošlu (S. Just) w Estremaduře we Španělích, třetí k panně Marii w Cacháoh. Mimo to měl složiti wdowě Anešce a druhému přátelstwu 1500 hřiwen lehkých, a městu Pražskému, nejspíš proto, že se zde stala wražda, pokutu, která by ještě byla wyměřena. [94])

Dílem snad ze překážek, které měla orba za posledního roku Jindřicha korutanského, dílem pak z welké neúrody roku nato pošla welká drahota w obilí w Čechách i w Morawě a z ní hlad weliký roku 1312, tak že lidé mřeli z nedostatku potrawy. W Praze přihodilo se tehdáž, že jinoch jakýs, hladem zmořený, když žiwot bídně wlekl a odejmauti ho sobě samowraždau nechtěl, umínil si spácháním krádeže wyzwati proti sobě ruku sprawedliwosti. Ukradnuw ubrus kdesi z prádla na sušení, tak aby byl spozorowán, jest hned zajmut a weden před rychtáře, kterýž odsaudil jej na šibenici. Teprw když jinoch snažně prosil, aby se s wykonáním trestu pospíšilo, a tázán po příčině, wyznal se, že mínil tím spůsobem ukrátiti ukrutný zápas se smrtí hladem, hnut jest lítostí i saud i wšechen lid tu shromážděný, a jinoch jest propuštěn i nasycen almužnau tudíž sebranau. Hojné žně, které přišly toho roku, učinily obecné nauzi ještě dosti brzký konec.

Král Jan nastaupil w letě toho roku opět tažení do Morawy, aby skrotil některé mocné pány zemské, kteří posud prowozowali welké laupeže z hradů swých; což podařilo se mu dobytím a rozbořením hradů; načež odebral se také do Wídně k zawření jistých umluw s wéwodau rakauským Fridrichem.

Otec jeho, císař Jindřich VII, zdržowal se toho času posawad w Italii, maje w předsewzetích swých welké překážky od mnohých mocných protiwníků. Z neznámé příčiny wyprawili k němu tehdáž měšťané Pražští posly swé, Eberlina od Kamene a Fricka od Kokotů, kteříž nalezli jej w ležení před městem Florencií od něho obklíčeným (w Září a Říj. 1312). Poněwadž

[94]) *Liber vetustiss. privileg.* pag. 35.

Digitized by Google

wojenská moc, kterau měl císař s sebau, již nepostačowala, po- 1312
ložil stawům říšským w Němcích sněm w Normberce, aby se
usnesli o wětší wálečnau wýprawu do Italie. Král Jan, byw od
něho již před rozlaučením jmenowán náměstkem čili wikářem
jeho w říši, měl sněm tento říditi, i odebral se k němu w prwních
dnech měsíce Ledna roku 1313, prowodín krom jiného slawného 1313
komonstwa také od biskupa Pražského Jana, ježto Petr arcibiskup Mohučský byl již asi před rokem odjel z Čech z příčiny pilných záležitostí swé wlastní země. Z měšťanů Pražských prowodili krále do Normberka co poslowé od města týž Eberlin od Kamene, jenž prwé konal poselstwí we Wlaších, a Otto Wigolais.

Po nawrácení krále do země dály se dle usnešení sněmu Normberského přípravy k tažení do Italie, w němž Janowi náleželo místo nejwyššího wůdce. Mezi příprawami těmito porodila mu králowna Alžběta prwní dceru (8. Čwcc.), jíž dáno jméno Markéta dle jména matky krále Jana, která zatím w Italii byla zemřela (1311, 11. Pros.). W měsíci Srpnu ten týden po nanebewzetí panny Marie (15. Srp.) wytáhl král wojensky z Prahy, opět nejprwé na Normberk, kdež se sbíralo wojsko říšské. I králowna Alžběta wyjela s ním buď zároweň, nebo jela později za ním. W Normberce ustanowil Bertholda hrabí z Henneberka, tehdáž praeceptora řádu Johannitů nad Čechy, Polskem, Morawau a Rakausy, swým náměstkem čili heitmanem w králowstwí českém na čas swého wzdálení ze země (1. Září), načež hnul s wojskem do Šwáb. Na této cestě dostal we městě Biberachu smutnau zprawu o nenadálé smrti otce swého, kterýž byl po krátkém roznemožení skonal dne 24. Srpna.

Příhoda tato proměnila staw wěcí. S tažení do Italie sešlo nyní, a hlawní záležitost, kterau měl dwůr krále Jana na mysli, bylo powýšení jeho na císařstwí. Z té příčiny mínil se král zdržeti delší čas w Němcích. Aby zatím králowstwí jeho požíwalo pewné sprawy, hleděl pohnauti arcibiskupa Mohučského Petra, aby se opět uwázal w záležitosti české, i poslal k němu předewším Konrada opata Zbraslawského se žádostí, aby se s ním sjel k rozmluwě we Würzburce. Arcibiskup dal se tu najíti hned po odbytí sjezdu s druhými dwěma kurfirsty duchowními,

1313 Kolinským a Trierským, w Koblenci za příčinau osazení císařstwí. Dne 13. Října wznesl naň král Jan dle umluwy s ním wzaté spráwu králowstwí českého na swém místě společně s Bertholdem Henneberským, tehdáž, jak se zdá, rowněž we Würzburce přítomným. Arcibiskup a hrabě Henneberský wydali se tedy w krátce nato s králownau Elškau na cestu do Čech, kdež přijati jsau w Praze od měšťanstwa s poctami okolo dne 25. Listopadu; král Jan pak zdržel se wíce než rok mimo swé králowstwí, přebýwaje wětším dílem we hrabstwí Lucemburském neb jinde na Rýně. Sem posílali k němu měšťané Pražští w pilnějších záležitostech swých rozličná poselstwí. Jan zeť Geunherůw (Mikulášůw nejspíš), Konrad z Chebu (Kornpuhel), a opět Albrecht Štuk připomínají se co poslowé ku králi do těchto
1314 krajin. Někdy w letě 1314 přijel král konečně do Prahy, wšak jen aby učinil příprawy swé k nowé wojenské jízdě na sněm říšský do Frankfurta, kdež se mělo wolení krále Římského předsewzíti.

Již před příjezdem králowým byl zatím arcibiskup Petr Mohučský Prahu a Čechy opustil, poněwadž za příčinau wolení krále bylo i jeho přítomnosti w říši zapotřebí. Úmyslu wšak, aby zwolen byl král Jan, odřekl se konečně i on sám i přátelé rodu Lucemburského, poněwadž se pro mladost jeho zdálo býti nemožné toho dosáhnauti. Jen o to mínili se zasaditi wší mocí, aby nedošel císařstwí Fridrich wéwoda rakauský, jehož powýšení bylo by sice mohlo králi Janowi i w držení Čech býti nebezpečné, poněwadž nebyla posud plnau práwní formau odstraněna wšecka práwa Fridrichowa k trůnu českému na základě zápisu stawů českých při dosazení nebožtíka bratra jeho Rudolfa. Z té příčiny naklonila se strana rodu Lucemburského k Ludwíkowi bawořskému, co nowému čekanci. Předwídati bylo welké roztržení w Německu, a proto i strana bawořská i rakauská strojily se ke sněmu Frankfurtskému nejinak než jako k wálečné wýpráwě. Dne 18. Října byl otewřen, a wšak od každé strany obzwlášť, a každá zwolila swého krále. Tudy powstala wálka o Římské králowstwí.

Tento obrat we poměrech krále Jana w říši německé přispěl welmi mnoho k nowým a škodliwým proměnám we králowstwí

Digitized by Google

českém. Až dotud požíwala země česká za panowání jeho dosti 1314
dobrého domácího míru a jiných dobrodiní spořádané správy. Krom obecné žádosti pokoje, wzbuzené zlým pořádkem za Jindřicha korutanského, přispěl k tomu mnoho ohled na mocné postawení domu Lucemburského, při němž nacházelo se za žiwobytí otce Janowa nejwyšší důstojenstwí w křesťanstwě. Král Jan, tehdáž ještě příliš mladý, sprawowal se we wšem raddami sobě přidanými od otce, z nichž Petr arcibiskup Mohučský nejlépe k tomu se hodil, poněwadž jakožto někdejší kancléř králowstwí českého měl nejlepší známost země, wyučen jsa zásadám wlády krále Wácslawa II, žehnané paměti. Ještě za místodržitelstwí jeho, společného s Bertholdem Henneberským, w čas přebýwání Jana w Lucemburce zachowala se země w dobrém míru, poněwadž moc Lucemburská ještě wždy byla wážná pro naději nabytí nástupnictwí po Jindřichowi VII pro syna jeho.

Sotwa ale tato naděje pominula, začaly se jewiti nepokoje w zemi, jejichž poslední příčina, jakkoli zastřená mnohými sprawedliwými stížnostmi, byla starodáwná dychtiwost panstwa českého po statcích a důchodech koruny. Tyto byly následkem předešlého běhu wěcí welice zawaděny, posledně zejména lehce udělowanými sliby odměn pánům českým od Jindřicha korutanského za pomoc jemu učiněnau k dosažení trůnu. Nejen že mnoho hradů králowských bylo w rukau panstwa co zástawa, často neslušným spůsobem nabytá, jakož k. p. nehodnými wýprosami na Wácslawowi III, ale i z běžících peněžitých důchodů koruny, jmenowitě z nejwýdatnějšího mezi nimi, totiž stříbrných dolů Kutnohorských, byly welké summy zapsány, které se nemohly wypláceti příliš rychle, neměllí býti nedostatek k zaprawení běžících potřeb dworu králowského a spráwy zemské. Zdá se, že w tom ohledu rádci krále Jana, kteří s ním přijeli z Němec, hleděli zachowati nějakau slušnau míru, tak aby se wěřitelé koruny spokojili pozwolným splácením; a také nejspíš byly brzy rozličné spory mezi korunau a některými držiteli statků korunních, jejichž práwo k statkům bylo lehčího druhu. S tímto spůsobem spráwy důchodů byla některá část panstwa owšem nespokojena; k čemuž přicházela snad i příčina sprawedliwější, jestliže se pánowé

1314 němečtí wedlé péče o dobré koruny hleděli také sami obohatiti z králowského hospodářstwí.

Hned po nawrácení krále do země od dwojité wolby krále Římského u Frankfurta začali pánowé držeti rozličné postranní schůze, a radili se o to, aby na králi wymohli wzdálení wšech německých radd ze země. Jakž pronesio se wůbec, že jsau nesnáze mezi králem a pány, zdwihli se snad tu neb tam milowníci bezprawí neb lupiči, zwyklí užíwati takowýchto chwílí ku prowozowání swéwole. Pánowé předstaupiwše několikkrát před krále, stěžowali sobě, že cizinci požíwají úřadů a statků zemských a wywážejí peníze ze země, ježto zatím pokoje w zemi není pro jich nepilnost. Ke stížnostem těmto přidány jsau potom i hrozby,
1315 až konečně král we měsíci Dubnu roku 1315 dle žádosti panstwa wšecky pány německé propustil ze země, odměniw se jim mnohými peněžitými dary. Přední z nich byli hrabě Bertold z Henneberka a Oldřich landhrabí Leuchtenberský, kteří i za přítomnosti krále w zemi prowozowali nejwyšší wládu na jeho místě w Čechách, Dětřich pak z Kastella ze Šwab na Morawě. Na jich místě postawil sobě dewatenáctiletý král w Čechách pana Jindřicha z Lipé, podkomoří a maršálka zemského, w Morawě pak Jana Strážského za nejwyšší wládaře, kteří tudy proti wšemu starómu obyčeji wedlé krále, ano jak se brzy ukázalo, i proti wůli jeho wykonáwali práwa králowská.

Důchody korunní byly nyní tak sprawowány, že se z nich welmi málo dostáwalo králi samému pro jeho potřebu, než wše obracowalo se do rukau panstwa, které mělo za korunau co žádati, aneb zůstáwalo také w rukau nowých wládařů a jejich přátel w úřadech, kteří si dle wšeho nepočínali aspoň poctiwěji než předešlí rádci němečtí. Ze stříbrných dolů Kutnohorských dostáwal dwůr králowský dotud po wyplacení jisté části wěřitelům koruny každý týden pět i šest set hřiwen; pan Jindřich z Lipé, maje jakožto podkomoří bezprostřední spráwu urbory i mince tamější pod sebau, odwáděl králi často jen 16 hřiwen neb o málo wíce; z ostatního dostáwala se welká část jemu samému, jakožto jednomu z předních wěřitelů. Též hradů králowských bylo od něho na nowo wíce ujato w držení buď jeho samého, buď jeho

Digitized by Google

přátel. Dwůr králowský musil tedy trpěti nauzi, kdežto zatím 1315
mocný wládař zastiňowal jej leskem a četností swého rytířského komonstwa, které při weřejných wýchozích jako na odiw jej předcházelo nebo prowodilo. Wšecko dálo se dle jeho wůle a bez ohledu na wůli krále, nad nímž on zmocnil se jakéhos poručenstwí, jako někdy Záwiše nad králem Wácslawem. Aby bylo podobenstwí tím wětší, získal sobě Jindřich z Lipé také podezřelau náklonnost mladé wdowy králowské Alžběty, někdy manželky Wácslawa II, potom Rudolfa, sídlící tehdáž na wěně swém we Hradci nad Labem, která, jak se zdá, již od dříwějších let žila w nelásce s králownau Elškau, manželkau Janowau.

Za tohoto wládaření Jindřicha z Lipé wzdálil se král Jan na delší čas z Prahy z příčiny wálečného tažení proti mocnému welmoži uherskému Mataušowi z Trenčína, jenž sužowal pomezné krajiny morawské. Na čas nepřítomnosti swé i Jindřicha z Lipé co hlawního welitele, jmenowal biskupa Pražského Jana heitmanem čili wládařem swým w Čechách. Den před jeho odjezdem (21. Kw.) porodila Elška druhé dítě (20. Kw.), opět dceru, kteráž nazwána Guta, z čehož k nemalému zármutku jejímu powstalo nespokojené reptání lidu, který sobě přál mužského dědice k jistějšímu ubezpečení nástupnictwí. Po dwau měsících nawrátil se král z pole nejprwé do Brna w Morawě (25. Čwce.), potom do Čech, kdež některý čas přebýwal na Poděbradech i snad na jiných zámcích králowských.

Asi toho času, nejspíš teprw po skončení wýprawy proti Trenčanskému, dowolil si Jindřich z Lipé společně s králownau Alžbětau Hradeckau samowolný skutek, který se dotýkal stejnau měrau osobní záležitosti rodiny králowské i prospěchu země. Bez otázání totiž krále a králowny zawřel swatební smlauwu, kterau nejmladší dcera krále Wácslawa II, Aneška, splozená s Alžbětau, oddána jest Jindřichowi wéwodowi Jaworskému we Slezště, ano za tau příčinau králowské město české Hradec upsáno témuž wéwodowi.

Král a králowna těžce snášeli jho, od mocného pána sobě uložené, ačkoli pohnútky bezpochyby nebyly při obau stejné. Jana, jehož náchylnost k marnotratnosti welmi brzy nato zjewně

Digitized by Google

1315 začala se ukazowati, mrzelo snad nejwíc obmezení w libowolném nakládání s penězi. Elška prohlédala dále, spatřujíc nebezpečenstwí nowě nastáwajícího snížení králowské moci a tudy záhuby swé rodné země, pro kterau měla cit jakožto dědička odwěkého pokolení knížat a králů jejích. Swatební smlauwa s wéwodau Jaworským, zawřená bez ohledu na wůli panowníka, jakožto hlawy rodu, byla hrubau osobní urážkau pro oba králowské manžely. K tomu ale přišlo brzy také pobádání od některých pánů zemských, Jindřichowi z Lipé protiwných, buď záwistníků jeho moci a sláwy, buď snad i upřímnějších přátel wlasti. Králi a králowně donesly se wýstrahy podobné jako někdy Wácslawowi II před Záwišem, aby se chránili horších úkladů od něho strojených. Konečně tedy uzawřeli zbawiti se ho krátkým spůsobem. Panu Wilémowi Zajíci z Waldeka bylo uloženo, aby Jindřicha z Lipé zajal; což wykonáno od něho šťastně dne 26. Října 1315. Jindřich byl z nenadání zatčen na hradě Pražském, a odwezen na Týřow do tuhé wazby. Wilém Zajíc dostal w odměnu za to úřady maršálstwí a podkomořstwí, Jindřichowi odňaté.

Z toho strhla se hned zůřiwá wálka w zemi. Celé četné a mocné přátelstwo Jindřicha z Lipé a jiné panstwo jemu příchylné zdwihlo se proti králi, heitman morawský Jan z Wartenberka mezi nimi nejpřednější. Nejprwé položili se pánowé wojensky u Brodu Biskupowa čili Českého, odkudž myslili zmocniti se toho neb onoho králowského města. I w Praze bylo obáwání nějakého útoku. Pracowalo se pilně na branách a na zdech městských, kdež bylo potřeba jaké spráwy; kolem města kladly se planky, a jednali se strážní na náklad obce. Ku králi Janowi přijel tehdáž do Prahy swat jeho Boleslaw, wéwoda Lehnický, manžel Markéty sestry Elščiny, jehož měšťané poctili darowáním rozličných klenotů. Mělo se za to, že podáwal králi pomoc proti jeho nepřátelům; skutečně wšak bylo jeho chowání obojetné, a směřowalo wíce ku prospěchu strany protiwné. Wětší pomoci užil král Jan od některých pánů zemských, kteří mu zůstali wěrní, jakož od Wiléma Zajíce a Petra z Rosenberka, též biskupa Jana Dražického. Před jich mocí, shromážděnau nejspíš w Praze, strana protiwná, jak se zdá, rozešla se od Brodu s nepořízenau;

Digitized by Google

načež král wyprawil nejprwé o wánocích (25. Pros.) manželku swau do Německa ku králi Ludwíkowi baworskému, nejspíš se žádostí o pomoc, sám pak sebral pole, a wytáhl proti wěnným městům králowské wdowy, kteréžto držela s přátelstwem Jindřicha Lipského. Mýto, Polička a Jaromiř dostaly se do jeho moci nakloněním měšťanů k jeho straně (1316). Potom swedeno jest wíce bojů w této krajině se štěstím rozličným; w jednom z nich, u Kostelce nad Orlicí, padl pan Ješek Strážský (z Wartenberka) dne 1. Unora 1316. 1315 1316

Nawrátiw se odtud do Prahy wytáhl král Jan časně z jara tohoto roku k Budyni, z kteréhožto zámku strana protiwná činila welké škody na statcích krále a pánů jemu wěrných. I měšťané Pražští wyprawili se wojensky do pole za králem, a pomáhali Budyni obléhati. Zámek byl po rozličných bojích před ním swedených dobyt; mezitím wšak král, obáwaje se předce welké moci pánů odbojných, dožadowal se wždy pomoci z říše, zejména od strýce swého Baldwina arcibiskupa Trierského a Petra arcibiskupa Mohučského. Dne 26. Března přijeli oba kurfirstowé osobně do Prahy s wýdatnau wojenskau pomocí. Měšťané Staroměstští poctili je darowáním skwostných suken hedbáwných a baldachinů. Oba wšak musili shledati wěci we stawu powážliwém; neb místo wálčení dali se we smlauwání mezi stranami. Dle přátelského wýroku jejich, učiněného w Praze dne 12. Dubna, byl Jindřich z Lipé w pátý den nato (17. Dubna) z wazby swé propuštěn, ač na ten spůsob, že se jmenowáním osmi rukojmí z panstwa jemu příchylného a wydáním dewíti hradů panských do wěrných rukau mělo zaručiti stání jeho před králem na rozkaz králowský, jestližeby se dokonalé smlauwy nedocílilo. Spůsob, kterým by králi měli býti nawráceni hradowé korunní, ježto se nacházeli w držení pánů, wytčen byl za hlawní předmět této budaucí konečné umluwy.

Dwa dni po zawření smlauwy a propuštění pana Jindřicha z Lipé, totiž dne 14. měsíce Dubna 1316 uhodilo Prahu welké neštěstí ohně, který wzaw začátek w ulici Židowské, to jest w nynějším Židowském městě, strávil welkau část Starého města odonud asi prostředkem až ke bráně sw. Martina na nynějším

Digitized by Google

1316 Perkšteině. Jen o dwanáct dní později (26. Dub.) wyšel oheň podruhé, a spůsobil welkau škodu w sausedstwí kostela swatého Walentina blíž Křižowníků.

Radostná událost pro celau zem byla naproti tomu, že w málo dnech nato, dne 14. Kwětna, králowna Elška porodila prwního syna, taužebně očekáwaného nástupce trůnu. Dne 30. Kwětna byl w kostele sw. Wíta s welikau slawností wykonán křest jeho, na němž dáno mu jméno Wácslaw dle slawného děda, krále Wácslawa II. Obřad byl wykonán od arcibiskupa Petra Mohučského u přítomnosti Baldwina Trierského, Jana biskupa Pražského, Hermana Prizrenského a jiného četného duchowenstwa s plesáním wšeho lidu hlučně shromážděného.

Mezitím jednalo se o konečnau umluwu mezi králem a panstwem, pro kterau oba kurfirstowé duchowní delší čas meškali w Praze, wždy bez prospěchu; při čemž pánowé nezdrželi králi ani wšechněch slibů a záwazků, we které wešli smluwau předběžnau o propuštění Jindřicha Lipského. Rada kurfirstů, náchylných k mírnosti pro přílišnau moc strany protiwné, byla nejspíš jedinau příčinau, pro kterau král Jan, ačkoli lhůta ustanowená prošla, předce nežádal nawrácení Jindřicha zase do wazby. Na žádost krále Římského Ludwíka, proti němuž druhý král, Fridrich rakauský, tehdáž učinil mocnau wýprawu we Šwábích, wytáhl konečně s arcibiskupem Trierským z Prahy dne 17. Srpna, aby jemu přispěl ku pomoci. Krom německých oděnců Baldwinowých wzal málo wojska českého s sebau; než w Němcích teprw sbíral wojsko k sobě z rozličných stran najímané. Petr arcibiskup Mohučský byl od něho ještě jednau dožádán k wedení spráwy zemské w Čechách na čas jeho nepřítomnosti (16. Srpna). Noworozený synáček králůw byl po odjezdu otce od měsíce Září až do Března r. 1317 chowán na hradě Křiwoklátě pod opatrowáním pana Wiléma Zajíce z Waldeka, stojícího na ten čas w nejwětší přízni u dwora.

Při rozezlení panských stran proti sobě, z nichž jedna byla druhé wytištěna z moci, po níž wždy opět taužila, a při spráwých příčinách hněwu krále a králowny na stranu jim protiwnau, která dotud ničím neučinila za dost jich žádostem o na-

wrácení korunního jmění do předešlého stawu, nemohlo býti 1316
w zemi dlauhého pokoje. Staupenci Jindřicha z Lipé obwiňowali nejprwé Petra Mohučského, jakoby se při wládařstwí swém obohacowal neslušným spůsobem na škodu králowstwí, ano přešli konečně we zjewné nepřátelstwí proti straně králowské. Arcibiskup Petr, těžce snášeje odporné smýšlení, které se proti
němu zmáhalo, odjel konečně z Prahy, dne 8. Dub. 1317, když 1317
na něm žádal král Ludwík, aby se k němu odebral do říše. Wláda zůstala následkem toho w rukau králowny Elšky, jíž přitom nejwíce byli k ruce biskup Olomaucký Konrad, nejwyšší kancléř mistr Jindřich, jinak neznámý, pan Wilém Zajíc a Winand z Buchsesa, šlechtic německý od Rýna. Krom wojenské moci pánů českých, kteří se přídrželi strany králowské, dala králowna k důraznějšímu udeření na Jindřicha z Lipé a jeho staupence najmauti také cizí žoldnéře w okolních zemích. Wálka začala tedy zůřiti w zemi brzy hůře než předešle, nejwíce hubením statků obapolných. Měšťané Pražští osazowali brány strážnými, aby byli na pozoru proti nenadálému útoku. Asi po dwau měsících odjela králowna Elška odtud (20. Čw.), a odebrala se se swými třemi dítkami na hrad Loketský, aby byla we wětším wzdálení od nejdiwějších wýjewů, usilujíc mezitím po rozličných poslích k swému manželu, aby jej pohnula k brzkému nawrácení do země. Jedním z poslů těchto byl i Petr opat Zbraslawský, ctihodný letopisec toho času, který se teprw asi před rokem (1316) byl stal nástupcem slawného opata Konrada, někdejšího jednatele o pozdwižení Elšky a manžela jejího na trůn, který se z důstojenstwí poděkowal.

Neprozřetelným skutkem ukázalo se wšak býti uwedení cizích žoldnéřů do země, kteří byli od času Jindřicha korutanského w čerstwé nenáwisti. Zdá se, že to nejwíce přispělo k jakémusi sblížení obau stran w panstwu, tak že sobě o swé ujmě položily společný sněm w Praze, který měl učiniti narownání mezi nimi a obnowiti mír w zemi. Sněm tento sešel se dne 24. Červwna w klášteře Dominikanů u sw. Klimenta, kdež, jak se zdá, i měšťané Pražští w něm se účastnili; též duchowenstwo bylo zastaupeno. Dle obapolného swolení stran zwoleni

1317 jsau čtyři umluwci, kteří měli učiniti wýrok o wěci sporné mezi králem a panstwem. Lew, provincial řádu německého w Čechách, a měšťan Pražský Fridrich od Kokotů, wypraweni jsau co poslowé sněmowní ku králowně do Lokte a odtud za králem do Němec, aby wyžádali jejich swolení k těmto plnomocným umluwcům. Pan Jindřich z Lipé krom toho swými cestami wynasnažowal se prošením pokorným, ale jak se dá sauditi z pozdějšího chowání jeho, toliko přetwářeným, získati milost králowny, která tíže než manžel její nesla urážky králowského důstojenstwí, od něho utrpené. Poslowé stawowští wrátili se wšak od krále i králowny s nepořízením, poněwadž se zdálo býti nehodné jednati s poddanými jako strana se stranau.

Na mnohé žádosti králowny Elšky slíbil konečně král Jan opatowi Zbraslawskému w Trieru dne 22. Září, že nanejdéle do sw. Martina nejprwé příštího přijede do Čech; což splnil dosti wěrně. Nazejtří totiž po sw. Martině (12. List.) přijel ku králowně do Lokte, s sebau maje 200 oděnců od Rýna. Zpráwa o jeho příjezdu roznesla se k welké radosti wšechněch tříd obywatelstwa, které z různic panstwa trpěly škody a útisky, sedlského lidu totiž, měšťanstwa, duchowenstwa, kteří wšichni očekáwali od krále nejjistější pomoci. Pánowé dotud králi wěrní, jakož zejména Wilém Zajíc z Waldeka, odebrali se spolu s biskupem Janem k němu do Lokte, podáwali mu swých služeb, radili wšak úsilně, aby cizí žoldnéře poslal nazpět ze země. Jiní rádcowé králowi byli wšak tomu na odpor, a král i králowna, zanechawše toliko dítek swých na Lokti, odebrali se w průwodu cizího wojska swého do Prahy, kamž přijeli dne 18. Listopadu.

I zde sjelo se něco pánů českých s branným lidem swým, a oswědčowali hotowost swau ke službě králowě, snad též jen pod wýminkau wzdálení cizích žoldnéřů. A wšak král, nepochybně pro předešlé sněmowání jich s jeho protiwníky, měl je již wšecky w podezření, a byl w tom stwrzowán od swých rádců, mezi nimiž jmenuje se krom biskupa Olomauckého a kancléře Jindřicha také Fridrich ze Schönburka, králowský podkomoří, kterýžto úřad byl král dle toho již odňal Wilémowi Zajícowi. Král Jan tedy zawrhnauw služby pánů, wytáhl hned

Digitized by Google

po šesti dnech (24. List.) toliko s Němci z Prahy, a dal se 1317
u wálčení se stranau protiwnau. Dobyw nejprwé Talec, twrže probošta Wyšehradského, opanowané od protiwníků, obrátil se dále proti Zdeslawowi ze Šternberka, kterýž se wzdal pod umluwau; potom hubil statky Wiléma z Landšteina; konečně na začátku roku 1318 táhl od Budějowic do Morawy. I králowna
Elška wyjela tam za ním z Prahy dne 21. Ledna, a sídlila ně- 1318
který čas w Brně, co zatím král bojowal s pány w rozličných krajinách země, dobýwaje hradů jejich. W jiných stranách hubili zase páni statky králowské a jiné, tak že byla země plna žádaw a nářku obecného lidu. K wětšímu zlému byla téhož roku (1317) welká neúroda, jejíž následky jewily se tím škodliwěji, poněwadž pro zmatky domácí wálky byli stíženi wšelicí prodejowé. Nastal tedy **hlad** w zemi a z něho welké mření lidu, které se rownalo strastem utrpeným za čazu Otty Brandenburského. Jako tehdáž, kopaly se we městech šachty ku pohřbíwání umrlých, ano zaufalstwí wedlo w některých krajinách až k zabíjení lidí a požírání lidského masa.

Páni odbojní uměli obecnau bídu obraceti ke swému prospěchu, přičítajíce králi winu wšeho tohoto zlého. Dali totiž wšude mluwiti lidu, že jim o nic jiného se nejedná, než aby obdrželi milost od krále, že neustále za to jej prosí, ale nemohau dojíti wyslyšení, ano že král jiného úmyslu nemá, než wšecky Čechy wyhladiti ze země; pročež by jim lépe bylo umříti než nechat se zbawiti swé wlasti. Z pánů prwé wěrných králi mezitím jeden po druhém odstupowali od něho, a přidáwali se k jeho protiwníkům, až téměř wšecko panstwo české stálo za jedno, i spřisáhlo se ke společnému odboji na sjezdu držaném na hradě Zwíkowě dne 2. Unora 1318. I pan Wilém Zajíc a Petr z Rosenberka stáli na tomto sjezdu již na straně králi protiwné. Což ale wíce, byl pan Jindřich z Lipé hned napřed we jménu strany swé zawřel smlauwu s wéwodau rakauským Fridrichem, wolenym králem Římským, kterau zjednal si od něho wojenskau pomoc, a slíbil za to jemu dopomoci neporownaných posud žádostí jeho na markrabstwí morawském, ano i trůnu českého, jestližeby se s králem Janem smíření nedocílilo (1317 27. Pros.).

Digitized by Google

1318 Tedy jednalo se již jako za Jindřicha korutanského o ssazení krále s panstwí a powolání nowého panowníka. Darmo napomínal okolo toho času biskup Jan pány weřejným listem k nawrácení se ku poslušnosti, přičítaje jich proneweře prawau příčinu obecných strastí, ano dáwaje u wědomost, že míní proti zatwrzelým nastaupiti na tresty církewní. [95]) Pánowé spoléhali již na přewahu swých sil wojenských, rozmnožených mimo to pomocmi z Rakaus a z Uher, s nimiž krále konečně obklíčili w Brně. Zde přišlo k jakémus wyjednáwání pod příměřím. Král podáwal zapomenutí wšeho zlého a přijmutí pánů na milost, jakž oni žádali; tu ale oznámil Jindřich z Lipé, že nemohau pánowé wejíti w žádnau smlauwu mírnau, do které by nebyl zároweň pojat Fridrich, prawý král Římský, jemuž by musili zachowati swé sliby. K tomu nemoha král swoliti, odjel za příměří we hněwu z Brna i s králownau Elškau, a přijel dne 27. Unora do Prahy, odkudž dožadowal se pomoci od Ludwíka baworského.

Ludwík, o jehož wěc jednalo se w Čechách nyní zároweň následkem wmíšení se Fridricha rakauského, přijel bez meškání do Cheba, a zwal tam krále Jana k sobě. Jan wyjel s wojenskau družinau swau z Prahy dne 20. Března, za nímž třetího dne nato i králowna Elška odjela do Lokte ke swým dítkám. Wojsko králowo bylo na cestě swé blíž Žatce poraženo s welkau ztrátau od Wiléma Zajíce z Waldeka. Král Ludwík hleděl w těch okolnostech spůsobiti toliko narownání co mocný prostředník. Po příměří zawřeném s Wilémem Zajícem w Lokti položen jest panstwu českému sněm w Domažlicích, ku kterému přijel Ludwík i s Janem a králownau Elškau. Zde stalo se smíření dne 23. Dubna, na spůsob takowý, jak sobě panstwo odbojné bylo přálo, pominutím toliko wěci Fridricha rakauského. Pánowé obnowili králi Janowi swé přísahy wěrnosti, a přijali od něho milost, wšak beze wšech záwazků se swé strany. O spůsob nawrácení statků králowských nejednalo se; každý pán podržel, co z nich měl, bez překážky, ano přední wůdcowé odboje nawráceni jsau i k swým předešlým úřadům. Jindřich z Lipé stal se opět podkomořím králowstwí českého, Wilém Zajíc mar-

[95]) Palackého *Formelbücher* II 19.

Digitized by Google

šálkem zemským; král pak zawázal se znowu, nedáwati žádných 1318
úřadů cizozemcům, než we wšem sprawowati se radau Čechů. I wykonání osobní jakés pomsty nad nenáwiděnými protiwníky bylo pánům dopuštěno. Hned pátý den totiž po smíření Domažlickém přijeli Jindřich z Lipé a Wilém Zajíc do Prahy (28. Dub.), a zajali zde Jindřicha kancléře, odporného sobě rádce królowa, i dali jej odwézti spautaného na Křiwoklát.

W čas těchto zmatků we swětské správě udály se nemilé příhody také w církewní společnosti české. K tomu náležely předně rozličné pohoršliwé rozepře mezi řádem Menších bratří a swětským kněžstwem, kteří na sebe welice žárlili. Z příčiny jakýchsi neprawě pojatých nálezů koncilia Viennského kázali někteří kněží Pražští o Menších bratřích, že zpowědi u nich nejsau nic platny; z čehož dáwal řád winu samému biskupu Janowi IV, že kázání takowých nezastawowal, i wedl proto stížnost u dworu papežského. Biskup dostal proto okolo roku 1315 jakés důtkliwé dopisy od několika kardinálů, u nichž Menší bratří hledali přímluwy. Mezi jiným domlauwali mu kardinálowé také, že na škodu Menších bratří na blízce kláštera jejich w Praze dopustil ubytowání jeptišek nazwaných Magdalenitek, jejichž řád na ten čas nebyl ani stwrzen od stolice papežské. Místo, kde se tyto jeptišky tehdáž prwotně nacházely, není nám blíže powědomo. [96])

Zadruhé rozšiřowalo se tehdáž kacířstwí Waldenské a Albigenské s rozličnými hnusnějšími swými wýrostky jak w rozličných jiných zemích, tak také w Čechách zastrašujícím spůsobem. Kacíři tito zamítali některé církewní swátosti i moc papeže, hlaubali nerozumně o tajemstwí Trojice swaté, slyšeli zpowědi jeden druhého, neuznáwajíce rozdílu mezi knězem a laikem, křtili se podruhé; w tajných pak nočních schůzkách w rozličných skrýších páchali druhdy po bludných kázaních a pobožnostech swých ohawné smilstwí. W Praze a w Pražské dioecezí, jsauce spojeni we spořádané towaryšstwo, měli prý swého arcibiskupa a sedm biskupů, z nichž každý měl pod sebau 300

[96]) Palackého *Formelbücher* II 174—176. — Možná, že se tu myslí Magdalenitky u sw. Hawla, kdež nacházíme jich roku 1282. Srow. stránku 220.

Digitized by Google

1318 kacířů. Z pobádání nejspíš Dominikanů přiměl král Jan biskupa Jana roku 1315 mnohým naléháním k tomu, aby k wyhubení těchto nešwar zřídil inquisitory kacířstwí pro králowstwí české; kteřížto, jak se zdá, byli jak jinde obyčejně audowé řádu Dominikanského. Během jednoho měsíce bylo w Praze čtrnáct kacířů obojího pohlawí, kteří zatwrzele při nowém učení setrwali, odewzdáno ramenu swětskému a upáleno; některé jiné, kteří již byli znamenáni křížem jakožto kacíři odsauzení, dal biskup Jan propustiti, když slíbili pokání; také jakéhos lékaře Richarda, těžce obwiněného pro wydání knihy kacířské, zawřeného již w klášteře Dominikanů u sw. Klimenta, aby byl wydán swětskému práwu, dal biskup skrze úředníky swé odtud mocně wywésti, a propustil jej na swobodu, s nemalým prý pohoršením krále i také obecných lidí, kteříž wolali hlučně, aby byl lékař upálen. Nato biskup inquisitory kacířstwí dokonce složil zase s nowého toho úřadu.

Toto jednání biskupa Jana mělo pro něj nešťastné následky, když uchopeno jest za příležitost saukromé pomsty od uraženého protiwníka. Jindřich ze Schönburka, kanowník Wyšehradský, Durynk, rodu nemanželského, měl od wíce let rozepři s biskupem před stolicí papežskau o proboštstwí Litoměřické, w jehož držení některý čas se nacházel, potom ale z něho sehnán byl od biskupa. Nemoha w rozepři této dlauho dojíti žádaného cíle, wystaupil proti biskupowi konečně co žalobník, udáwaje, že jest ochráncem a zastawatelem kacířů, že simonicky jedná w udělowání duchowních beneficií, bera za to ano i za swěcení kněžstwa a swatých oltářů peněžité platy, konečně že w práwní rozepři samé o Litoměřické proboštstwí dopustil se mnohonásobné neposlušnosti proti stolici papežské. Na toto těžké obžalowání wydal papež Jan XXII dne 1. Dubna 1318 nařízení opatům w Kamenci mišenském a w Oseku, též faráři kostela w Jaroměři, aby biskupa Jana složili se swětské i duchowní spráwy jeho biskupstwí a ohlásili naň obsílku, aby we třech měsících stál osobně před saudem papežowým w Avignoně. Jen něco wíce než we 14 dnech po smíření Domažlickém wydal se biskup Jan, když jednání po poslích dopuštěno mu nebylo, na cestu z Prahy

(dne 9. Kwětna), aby se dle rozkazu papežského poslušně zachowal. [97]) 1318

Smíření Domažlické zjednalo králowstwí českému wždy ještě jen krátký mír, jehož největší dobrodiní bylo, že při wolném obchodu, ještě prwé než přišly nowé žně roku 1318, ulewila předešlá drahota a hlad z ní powstalý.

Brzy po smíření onom přijeli do Prahy slawní poslowé krále uherského Karla Roberta, který chtěje wejíti w přátelstwí s králem českým, žádal některé ze dwau sester jeho za manželku. Král Jan, jsa powolný k tomu, dal sestry swé, Marii a Beatrici, z hrabstwí Lucemburského, kdež dotud byly chowány, přiwézti do Prahy, aby z nich poslowé uherští směli wywoliti, která by se jim zdála býti příjemnější. Kněžny mladistwé, ježto žádná neměla ještě čtrnácti let, přijewše do Prahy dne 20. Čerwna, prowodíny jsau čtwrtého dne nato, w den sw. Jana křtitele, od krále a králowny i celého dworu jejich na Zbraslaw, kdež připadala na ten den wýroční slawnost památky krále Wácslawa II, zakladatele kláštera. Zde představeny jsau poslům uherským, kteří po pilném ohledání zwolili za newěstu mladší z nich Beatrici. Hned wedena jest do kostela k welikému oltáři panny Marie, a oddána králi Karlowi, nepřítomnému, do rukau wznešených jeho poslů, a brzy nato wezena za muž do Uher. Starší sestra její, Marie, zůstala napotom k wychowání při dwoře králowském w Čechách.

Několik dní nato udělil král Jan w Praze léno knížetstwí Opawského Mikuláši mladšímu knížeti Opawskému, wnuku krále Otakara II po synu jeho pobočním Mikulášowi starším Opawském (3. Čerwence).

Dne 22. Listopadu téhož roku narozen jest králi Janowi druhý syn z manželky jeho Elšky, o jehož jméno wznikla welmi horliwá rozepře mezi německým a českým dwořanstwem králowým.

[97]) Zpráwy o kacířstwí tehdejším w Čechách a o rozepři biskupa Jana před stolicí apoštolskau obsahuje kromě *Chron. Aulae R.* 337, 366, 367, *Františka* kanowníka 105, 120 a *Beneše* 234 zwláště také bulla papeže Jana XXII, daná na obstíku biskupa dne 1. Dubna 1318, které nedáwno nalezl pan Běda Dudík w archiwu Vatikanském.

1318 Němci chtěli, aby pokřtěn byl Jindřichem dle děda swého císaře Jindřicha, Čechowé žádali, aby nazwán byl dle českých králowských předků. Přání české zwítězilo konečně, a noworozenec nazwán jest na křtu w kostele sw. Wíta Přemysl čili Otakar.

Pohříchu následowaly po této šťastné rodinné události nejpodiwnější a nejžalostnější změny w domě králowském. Pan Jindřich z Lipé a přátelé jeho — tolik wyswítá ze spojitosti předešlých příběhů s potomními — považowali králownu **Elšku** za nebezpečnější swau nepřítelkyni, než krále Jana, poněwadž příčina její nemilosti k nim pocházela z rozumného saudu o zlém postawení wěcí, pokud moc králowská byla nejdůležitějších podpor a prostředků swých tau měrau jak tehdáž zbawena od panstwa; hněw pak krále Jana pocházel toliko z překažených chutí osobních. Pánowé hleděli se tedy protiwného sobě wplywu králowny zbawiti, krále pak lepším howěním jeho libostem než prwé k sobě nakloniti; i aby úmyslu toho dosáhli, rozdmychowali lstným spůsobem nenáwist mezi králowskými manžely. Pan Jindřich z Lipé, hlawa tohoto předsewzetí, jemuž, jak ze wšeho jest widěti, podařilo se za welmi krátký čas získati celau důwěru lehkomyslného krále, měl přitom ještě zwláštní úmysl, zalíbiti se swé milence, králowně Alžbětě Hradecké, zlehčením a skormaucením její protiwnice.

1319 Páni prawili ku králi, že jest nehodné jeho i pro ně, že se sprawuje ženau, čině wše tak, jak ona radí, ježtoby jí náleželo šíti a přísti; odtud že pochází wšecko posawadní zlé a že neměl posawad žádné cti ani pokoje we swém králowstwí. Po takowýchto řečech, k nimž král bezpochyby welmi brzy naklonil sluchu, wyděsili jej nádto lstiwau wýstrahau, aby se chránil; neb že králowna zle o něm ukládá, chtíc jej zbawiti králowstwí, a staršího synáčka swého Wácslawa dáti prowolati za krále, majíc o to dorozumění s některými pány. Jmenowán byl wýslowně pan Wilém Zajíc z Waldeka, jehož přátelstwí s Jindřichem z Lipé bezpochyby netrwalo dlauho. Král Jan zamýšlel prý okolo toho času králowstwí české směniti s Ludwíkem baworským za Rýnskau Falci, k čemuž ale králowna Elška pod žádnau wýminkau swoliti nechtěla. To prý byl začátek sporu mezi nimi, jehož snad pánowé

Digitized by Google

ku prowedení swé lsti užili. Král uwěřil jejich slowům, dal sobě 1319
od některých na začátku Unora r. 1319 slíbiti wěrné pomoci proti Wilémowi Zajícowi, i aby přetrhnul pojednau domnělé úklady, jel s branným průwodem do Lokte, kdež králowna ten čas přebýwala se swými dítkami. Wpuštěn byw beze wšech rozpaků do hradu, kázal lidem králowny, opustiti wěže a postaupiti jich k osazení jeho oděncům; w čemž, když se zdráhali, teprw se ulekše, dal užiti k tomu moci. Králowna hleděla na pošetilé toto jednání manžela s ustrnutím. Nazejtří postaupila mu celého hradu bez odporu, a přestěhowala se do města swého Mělníka. Dětí swých musila wšak w Lokti zanechati, kdež tříletý Wácslaw z rozkazu králowa i s chůwami swými držán jest po dwa měsíce we tmawém wězení, a mimo to wzdálil král od manželky swé některé osoby ze služebnictwa jejího, ježto mu byly nařčeny, zejména písaře dwa, Jana a Mikuláše, a slečnu jménem Gertrudu. Naproti tomu někdejší opat Zbraslawský Konrad, z lítosti nad tímto roztržením králowských manželů, wzdálil se dobrowolně od dwora, a zůstáwal odtud stále w tichosti swého kláštera.

S králem Janem stala se od té chwíle úplná změna. Páni naučili jej jako někdy krále Wácslawa III wšeliké rozpustilosti. Hráwaje s nimi w kostky, dáwal i snášel nepočestná jména. W noci tauláwal se s jediným služebníkem po ulicích Pražských, oddáwaje se hanebné rozkoši. Jednau bylo by se prý málem stalo, žeby býwal zabit od pacholků rychtářowých, majících hlídku, kdyby se jim byl nedal znáti po hlase. Do kostela nechodil pro pobožnost, jakž byl lid český zwyklý od starých slawných králů, nýbrž z obyčeje a z ostýchání před lidmi, a dáwal přitom pohoršení smíchy a rozpráwkami. Králowské slowo jeho, často dle okamžení měněné, nemělo od nikoho wážnosti, byť bylo stwrzeno i psanými privilegiemi, poněwadž jich udělowal bez rozmyslu. I u cizokrajných musil býti w lehké powěsti, jakž ukázalo se k welkému jeho zahanbení. Král totiž, z pobádání mladých pánů, lehkých druhů swých, chtěje nabyti nějaké sláwy, rozhlásil slawné kolby čili welikau „tabuli Artušowu“, a psal pozwání do Němec ke wšem knížatům, hrabatům a pánům, aby se k této weselosti dali najíti u dwora jeho. Přípravy byly

1319 činěny w oboře králowské u Owence, kdež učiněno jest welké dřewěné stawení k díwání. A wšak k ustanowenému dni sw. Jana křtitele (24. Čw.) nedal se z ciziny najíti téměř nikdo, a místo welké cti dostalo se králi z útratné této hračky jen posměchu.

Z nemaudrého hospodaření králowa wznikla brzy nato ještě jedna baurka. Při wšech nesnázích, které měl předtím s pány zemskými, zachowalo se aspoň měšťanstwo wždy w poslušnosti krále, a bylo mu welikau podporau, zwláště we welkých potřebách peněžitých. Měšťané odwáděli řádně netoliko swé obyčejné powinnosti, nýbrž pomáhali dle potřeby také půjčkami a předplatky. O záležitostech takowých mezi králem a měšťany Staroměstskými w Praze zachowaly se z toho času dosti podrobné zpráwy.

Po prwních 600 hřiwen stříbra, které dala obec králi Janowi brzy po jeho příjezdu do země (1310), wyplatila mu roku 1311 dne 29. Září 350 kop, kterých se na ten čas musila wydlužiti od Albrechta, synowce Olbramowa. Roku 1312 dne 29. Září wyplatili měšťané králi 400 hřiwen. Roku 1313 dali mu 1000 hřiwen ku pomoci na tehdejší jízdu jeho do Němec, když měl wésti wojsko říšské za otcem swým do Italie, začež dal jim na dwě léta oswobození od berně. Opět složilo mu měšťanstwo 1000 hřiwen, když jel do Frankfurta k wolení krále Římského roku 1314. Summa táto byla sehnána ze příspěwků od 205 sausedů, jimž stala se obec dlužníkem. Král slíbil místo zaplacení opět oswobození od berně na dwě léta; ale poprwé i podruhé nebylo oswobození toto zdrženo pro nedostatek důchodů králowých. K wýprawě proti Mataušowi Trenčanskému dali měšťané králi w Kwětnu 1315 opět 400 hřiwen, a na začátku roku 1316 wyplatili z rozkazu králowa 400 hřiwen Menhartowi Rokycanskému, co wěřiteli jeho. Od téhož wypůjčila se obec již w měsíci Srpnu toho roku opětných 300 hřiwen, které se musily dáti králi. Nepochybně z uznání welké ochotnosti měšťanů při tolikých těchto platech a půjčkách wydal král Jan dne 11. Ledna 1316 měšťanům Staroměstským stwrzení jejich privilegií, we kterém je s welkau chwálau wystawuje jakožto wzor a hlawu wšechněch měst we swém králowstwí. Také privilegium o prodeji dříwí w Podskalí, wydané toho roku dne

Digitized by Google

28. Dubna, pocházelo snad dílem z této wděčné uznalosti. [29] 1319
Wálka s pány roku 1318 žádala nowých obětí. Měšťané wyplatili králi nejprwé 500 kop, potom pak půjčili mu 2000 kop, začež wydal jim list dne 2. Čerwence toho roku, aby měli oswobození od berně na dwě léta, a zawázal se krom toho zaplatiti jim dluh 2500 kop ze dwau berní zemských nejprwé příštích, pokaždé polowici; též udělil jim nowě na dwě léta wybírání ungeltu, jejž měli po wšecka léta předešlá, který ale nepostačowal k zaprawení wšechněch těchto platů, tím méně ke splacení starých dluhů králowských, pocházejících od předků krále Jana. A wšak ani tentokrát nebylo oswobození zdrženo. Měšťané musili králi w krátce nato složiti 1000 hřiwen a krom toho 400 hřiwen hraběti Jindřichowi z Hanowa od Rýna za služby prokázané od něho králi.

Spřátelení krále Jana s pány po narownání Domažlickém spůsobilo wšak wedlé jiných škodliwých změn w jeho chowání také naskrze jinačí poměr jeho k stawu městskému. Král totiž, zbawiw se posawadní starosti o wywadění korunních statků z rukau panstwa, ježto mu spůsobilo dotud tolik mrzutosti, a oddawdaw se raději požíwání pusté rozkoše, w čemž byli mu páni ochotnými pomocníky, dal se w utlačowání stawů koruně nejoddanějších, totiž měšťanstwa a duchowenstwa, aby sobě nejkratším spůsobem zjednal prostředky ke swým zwětšeným útratám. Klášterům a jiným duchowním korporacím neb osobám odjímány jsau libowolně zemské jejich statky a zastawowány podobně jako statky korunní milostníkům králowým; na měšťanech pak dal se král w násilné a docela nezřízené wydírání peněz, nešetře práwa ani slušnosti. Žalobný spis měšťanstwa Pražského, wydaný tuším u weřejnost roku 1319, w němž wyčítají se i starší dluhy a nezdržené sliby králowy, prawí o tom, ač nedosti obšírně a jasně, kterak dwořané a sluhowé králowi lámali zámky a záwory, dobýwajíce se do domů měšťanských, a zle nakládali s hospodářem i s hospodyní; kterak měšťané dwa, Eklin a Kunšík, jsau zajati w domech swých bez winy, peníze jejich wzaty a dwořané wloženi do domů; kterak byl Menhart

[29]) Wiz nahoře na str. 326.

Digitized by Google

1319 Rokycanský neslušně mučen pro peníze; praelatům a duchowním osobám w domích jejich we městě peníze pobrány; někteří měšťané zajati a peníze tudy na nich wynuceny; někteří zemřeli we wězení, některým byly zastaweny čili zaručeny jejich statky we dluzích králowých, též listowé uděleni od krále některým pánům cizozemským, aby směli měšťany týmž spůsobem zaručiti neb zajmauti. [99]) Opat Zbraslawský prawí, že král r. 1319 wynutil a wydřel na měšťanech Pražských neméně než 13000 hřiwen stříbra. Na útraty k nezdařilé tabuli krále Artuše byla jmenowitě sebrána zwláštní daň od celého stawu městského a od klášterů.

Útisky tyto spůsobily odpor. Brzy po kolbách w oboře králowské, když se král Jan wzdálil z Prahy, drželi wšichni přednější měšťané Pražští welké shromáždění, které wzalo w uwážení zlý staw země, pocházející ze zawedení krále špatnými raddami. I někteří pánowé čeští, kteří záwiděli Jindřichowi z Lipé přednost we přízni králowě, nebo i měli lítost nad zkázau wlasti, jakož pan Wilém Zajíc z Waldeka, Petr z Rosenberka, Wilém z Waldšteina, účastnili se buď přítomností swau w tomto shromáždění měšťanů, nebo aspoň wešli s nimi w dorozumění, které mělo za účel, společným wywinutím moci přiwésti krále k jinému chowání. I králowna Elška spatřowala w tom nejspíš přiměřený a zaslepením manžela swého osprawedlněný prostředek k wytržení země z hrozícího úpadku. Měšťané hleděli přede wším učiniti jednotu a swornost sami mezi sebau. Wšichni rodowé, kteří měli spolu předtím nějaké záští, jmenowitě pak Welflowici a Olbramowici, sobě od dáwna nepřátelští, zawřeli přátelské umluwy ku prospěchu obecného dobrého. Potom zwolili měšťané šest mužů z nejpřednějších rodů za mimořádné ředitele čili heitmany (capitanei), jimž wšichni slíbili na ten čas poslušnost; uzawřeli nedáwati se w odboj proti králi, ale zprawiti jeho o zlém stawu země; přitom pak dali k obraně města najímati žoldnéře. Králowna Alžběta byla od měšťanů žádána, aby se z Mělníka přestěhowala k nim do Prahy.

[99]) Žalobný tento spis bez datum nachází se w nejstarší knize Staroměstské na druhém nečíslowaném listě při desce. Začíná se slowy: Nos cives proponimus querulose etc.

Digitized by Google

Král Jan dostal zprávu o těchto příbězích Pražských, když 1319
právě meškal w Brně. Ihned wydal se spěšně na cestu, aby wzbauření měšťanů potlačil w prwním začátku. Dne 8. Čerwence přijel do Prahy s branným lidem rychle swolaným, a odebral se na hrad, aby odtud udeřil na město. Den předtím (7. Čerwence) wjela králowna Elška do Starého města, wedlé níž pánowé prwé jmenowaní, Wilém Zajíc, Petr Rosenberský a Wilém z Landšteina hotowili se k odporu proti králi. Petr Rosenberský wšak, nejspíš hned na zprávu o příjezdu Jana, opustil Prahu, aby přiwedl silnější wojenskau pomoc. Měšťané měli w moci swé netoliko wlastní swé hradby Staroměstské, nýbrž i obě wěže mostské na wětší i na malé straně. Toliko Nowé město Malostranské, jakožto proti hradu otewřené, musilo bezděky držeti s králem. Na hradě byli u krále pan Jindřich z Lipé a Mikuláš kníže Opawské s četným panstwem ostatním, i pobádali horliwě jeho hněw jak proti měšťanům tak proti králowně.

Král Jan dal nejprwé škoditi měšťanům na jejich statcích w nejbližším okolí města, při čemž swedeny jsau rozličné menší šarwátky. Tu hned někteří z přátelstwa Jakubowa, to jest Welflowiců, opustili tajně město, zapomenuwše se nád swými nedáwnými sliby, a odebrali se ku králi. Byliť to asi nejspíše Frenclin Jakubůw a bratří jeho Bolek a Jan, které od toho času spatřujeme wždy co přední w milosti u krále. Pozejtří po swém příjezdu, dne 10. Čerwence, wytáhl král ze hradu s 300 oděnci pod sedmi korauhwemi, dal se nejprwé w pálení předměstí blíž kláštera Zderazského, potom pak učinil útok na Staré město. Měšťané polekáni bránili se slabě; ano wznikla, jak to býwalo i za předešlých let Jindřicha korutanského, různice w obecném lidu, kterýž se zpěčowal bojowati proti králi; neb owšem útisky wydíráním peněz týkaly se toliko zámožnějšího měšťanstwa. Málem bylo by město býwalo dobyto; wšak konečně w samé braně zastawil útok pan Wilém Zajíc, s malým počtem ke zbrani schopným statečně bojuje.

Druhého dne nato (11. Čerwce.) přitáhl pan Petr z Rosenberka se 400 udatnými bojowníky, čímž král přinucen jest wrátiti se na hrad. Po osmi dnech od začátku obležení (18. Čerwence)

Digitized by Google

1319 zawřena jest jakási smlauwa mezi králem a městem, která nejspíš obsahowala také smíření krále s králownau, nějak na oko. Král Jan wšak newázal se na umluwu. Již po 14 dnech jal se pronásledowati oněch šest heitmanů městských, které chtěl dokonce wyobcowati ze swého králowstwí; od jiných wydíral na nowo peníze w pokutu. Takž zaplatilo měšťanstwo i tento pokus o mocné působení na zemské záležitosti welikau škodau swau. I za pomoc obdrženau od pánů k dosažení společného cíle musilo se jim odměniti penězitými náhradami. Panu Wilémowi Zajícowi zejména přišlo za služby jeho 200 kop grošů.

3.

Časowé nejhlubšího úpadku země české za krále Jana.
(1319—1333.)

W čas tohoto ukončení zjewných domácích bauří w zemi dosáhl král Jan třiadwadcátého roku swého stáří. Powaha jeho byla tehdáž již úplně wywinuta, a nezměnila se odtud podstatně. W létech posawadního swého přebýwání w Čechách nepojal žádné lásky k zemi ani k národu českému. K tomu přispěli jistě mnoho němečtí jeho průwodčí, kterých powždy měl mnoho při swém dwoře. Také ale nedospěl ku poznání wážných powinností panowníka wůbec, a o to postarali se nejwíce pánowé čeští, jakž ukazují příběhy posud wyprawowané dostatečně. Marnotratnost a těkawé honění se po zábawách a proměnách wůbec byly hlawní rysy jeho spůsobu žiwota. Panstwo dosáhlo celého swého přání, když přiwedlo krále k tomu, že prostředků k opatřowání swých potřeb nepohledáwal na něm, než na druhých, k odporu méně mocných, třidách obywatelstwa, ano i panstwu dopřál mnoho příležitosti k wyssáwání tříd oněch, jakž k rozchwacowání důchodů koruny zároweň. Od tohoto chowání w hospodářstwí státním w Čechách král Jan za celého žiwobytí swého již wíce se neuchýlil.

Bažení jeho po proměně mělo jednu důležitau stránku pro budaucí welikost Čech, jak dalece totiž wztahowalo se často na rozmnožení moci jeho za tehdejšími hranicemi říše české. K tomu udála se brzy po utlačení bauře Pražské příležitost uprázdněním

léna českého w Lužici smrtí Waldemara markrabí Brandenburského. 1319
Král Jan wytáhl w měsíci Září 1319 z Prahy k wojenské wýprawě do Lužice, a dobyl aspoň části země, ku které měla koruna česká práwo. Po nawrácení odtamtud odjel ale dne 28. Prosince wečír při setmíwání docela w tichosti z Prahy s malým průwodem, a odebral se do swého hrabstwí Lucemburského, kdež stráwil celý potomní rok w malých rozepřích a wálkách s tamějšími swými sausedy. Spráwu zemskau odewzdal na swém místě panu Jindřichowi z Lipé, co heitmanu zemskému, kterýž wedl ji na ten čas welmi obezřetně, tak že země požíwala stálého pokoje. Moc předního pána tohoto w celé zemi, jehož protiwník, pan Wilém Zajíc, zahynul toho samého roku (1319) na wojenském tažení do Němec ku pomoci králi Římskému Ludwíkowi, přispěla k zachowání tohoto pokoje na každý spůsob welice. K dobrému stawu blahobytu zemského pomohla zároweň mnoho welká úroda dwau let po sobě, 1319 i 1320. 1320

Králowna Elška přebýwala w čas tohoto wzdálení swého manžela, jsauc od něho zawržena, nejwíce na Mělníce. Dne 21. Kwětna roku 1320 zemřel jí mladší synáček Otakar, a pohřben jest w kostele Zbraslawském w jednom hrobě s děťátky krále Wácslawa II, Janem a Gutau, do něho přenešenými.

W nepřítomnosti krále Jana obdrželi od něho Pražané Staroměstští za rychtářstwí Welflowice Frenclina Jakubowa, králowa milostníka, privilegium dané dne 24. Listopadu 1320, aby k zwelebení wýstawnosti města směli bezplatně užíwati wšechněch lomů wápna a kamene, jakož i dolů hlinných a pískowých na míli w okolí Prahy, jak na statcích koruny tak na wšelikých jiných, náležejících jakýmkoli osobám swětským neb duchowním. W okolí Pražském nebylo žádných statků welkých pánů swětských; pročež nepotkalo se nesprawedliwé nařízení toto se žádnými nám známými překážkami. O škodách, které následkem jeho utrpěl řád Křižowníků s čerwenau hwězdau, podotčeno jest na jiném místě. [100])

[100]) Totiž na str. 440. — Original tohoto privilegia w archivu městském má datum: Pragae anno domini millesimo trecentesimo vicesimo, octavo Kalendas Decembris, přepis pak w *Liber vetustiss.* p. 51. Pragae anno dom. Mill. trecent. vicesimo octavo, Kalendis Decembris. Datum tohoto

1321 Dne 9. Unora 1321 wrátil se král Jan konečně z hrabstwí Lucemburského do Prahy. Prwní jeho předsewzetí zdejší bylo zřízení slawného **turnaje** na rynku Staroměstském dne 24. Unora, ku kterému pozwáno bylo mnoho panstwa, neznámo zdali tentokrát toliko českého čili také z ciziny. Wyražení toto wzalo wšak nešťastný konec. Král účastniw se též we kolbách w odění a šatstwu diwadelném, spadl těžce z koně, a powálen we welikém blátě i zle pošlapán od koní w diwé směsici, byl polomrtew odnešen odtud. Jedni prý nad tím hořekowali, druzí se smáli; tak welice poklesla již chowáním jeho důstojnost králowská. Dosti brzy wšak wyhojil se král z toho úrazu, neb již w měsíci Dubnu toho roku držel zase sjezd s králem Ludwíkem w Chebě.

Možná, že zlá příhoda tato hnula poněkud srdcem králowým, tak že změnil odporné chowání swé ku králowně Elšce; manželé králowští musili na některý čas wstaupiti zase we wraucnější poměr, jak se dá sauditi z pozdějšího požehnání manželstwí jejich dítkami.

Pátý měsíc po swém nawrácení do země, dne 23. Čerwna, wyjel král Jan podruhé tajně a w malém průwodu z Prahy, a odebral se do Lucemburka, jak prawil, proto že je mu rodná jeho wlast nejmilejší. Heitmanem zemským byl od něho tentokrát jmenowán swat jeho Boleslaw wéwoda Lehnický, který wšak přitom již zápasil s wětšími nesnázemi, než prwé pan Jindřich z Lipé.

Wzdálení králowo ze země trwalo zase celý rok. Za ten čas stalo se několik smutných i radostných příhod w domě králowském. Dne 27. Listopadu 1321 zemřela teta králowny Elšky, Kunigunda, dcera krále Otakara II, abatyše Swatojirská, pod jejímž dohledem Elška, jak na swém místě powěděno, byla některý čas chowána w onom klášteře. Pohřbena jest w kostele sw. Jiří.
1322 Dne 12. Unora 1322 porodila králowna na Mělníce swého třetího

přepisu srownáwalo by se lépe než datum originalu s hodnowěrným udáním opata Zbraslawského, že král byl r. 1320 wzdálen ze země. A wšak stáwá z času nepřítomnosti Janowy w Čechách během roku 1320 ještě i několik jiných listin datowaných w Praze, což snad tím wyložiti se musí, že se datowaly w Praze we jménu krále, ačkoli nebyl tu sám přítomen.

syna, kterýž po třech měsících přiwezen jest ku křtu do Prahy 1322
do kostela sw. Wíta, a nazwán Jan Jindřich dle jmen otce i děda swého. Dne 27. Března zemřela w Hradci Králowé Markéta, sestra králowny Elšky, manželka Boleslawa Lehnického, při porodu i s noworozeným synáčkem Mikulášem, a pohřbeni jsau na Zbraslawi uprostřed kostela mezi stolicemi mnichů. Po dwau pak nedělích nato wezena jest sličná sestra Janowa Marie z Čech do Lucemburka, určena jsauc za manželku králi francauzskému Karlowi IV, který toho roku nastaupil w panstwí.

W měsíci Červenci nawrátil se král Jan konečně opět do Čech. W málo dnech po jeho příjezdu do Prahy, stráwených, jak se zdá, w dosti dobré swornosti s králownau, strhla se ze zlomyslného nastrojení původců předešlých různic nowá domácí bauře. Králowna Elška nepřestala se snažiti, aby manžela swého přiwedla k spořádanějšímu spůsobu žiwobytí, jmenowitě k tomu, aby rozptýlené statky a důchody koruny hleděl zase přinawrátit; což bylo wětšímu počtu panstwa wždy stejně protiwné. Snahy králowny podporowal, jak wyswítá z nedostatečných starých zpráw o těchto událostech, newlastní bratr Elščin, Jan, probošt Wyšehradský a kancléř králowský, poboční syn Wácslawa II, s kterým ona předtím i potom wždy býwala w dobrém přátelstwí. Nenáwistníci králowny hleděli předewším jeho odstraniti jakýmsi osočením u krále ze zrady, nepowědomo jakého spůsobu. Lehkowěrnost králowa musila pánům již dobře býti powědoma, a dosáhli tedy swého úmyslu. Dne 21. Čerwence byl probošt Jan z rozkazu králowa nenadále zajat w Praze, prohlášen za zbawena wšechněch swých důstojenstwí, předweden před krále, od něho wytýkán jemu zrádný podwod, ano hned té chwíle kázal mu král zwoliti sobě spůsob smrti, kterým by chtěl sprowodín býti ze swěta. Probošt, hrůzau pojat, newěděl co promluwiti při neslýchaném a nenadálém tomto jednání. Na domlauwání okolostojících šlechticů, aby raději přiznáním se k wině hleděl ukrotiti hněw králůw, učinil konečně tak jak se mu radilo, a žádal za milost. Po mnohém zahrožowání a týrání od krále i některých jeho rádců, kteří byli při něm, jest konečně odweden a uwržen do žaláře w domě Křižowníků německých

1322 u sw. Benedikta na Starém městě. Odtud podařilo se mu na wečer druhého dne (22. Čwce.) wybawiti se útěkem, načež we pěti dnech dostal se do Bawor. Král zabawil nyní wšecka jeho duchowní beneficia, totiž krom proboštstwí Wyšehradského také praebendy kanownické w Praze a w Olomauci, a udělil je beze wšech jiných ohledů swým milostníkům.

Že se příběh tento dotýkal příčinami swými také králowny Elšky, prawí se wýslowně a widěti jest z toho, co hned nato následowalo. Dle umluw od krále Jana již prwé zawřených byla w málo dnech nato, dne 12. Srpna, nejstarší dcera králowa Markéta, ačkoli teprw dewítiletá, oddána Jindřichowi synu Štěpána wéwody baworského, linie Landshutské. Králowna Elška, wystřežena od mnohých swých wěrných, že jí hrozí úklady, ano zbawení žiwota od krále, odhodlala se hledati zachránění útěkem, i odjela s tauto dcerau swau do Bawor k nowému zeti, u něhož přebýwala nejprwé w Landshutě, potom w Kaubě. Král Jan dal za to zabawiti wšeliké její statky, zakázaw, aby jí nic wydáwáno nebylo z požitků jejich, pokud by se newrátila do země; ano wětší díl jich brzy rozdal w zástawu pánům sobě milým. Téhož času pozorowala se s welkým pohoršením přílišná milost, we které měl Jan Alžbětu králownu Hradeckau. Po některém čase odebral se do Němec na pomoc Ludwíkowi baworskému proti Fridrichowi, soku jeho w králowstwí. W nepřítomnosti obau manželů králowských jest nato mladší dcera jejich Guta, sedmiletá, zaslíbena mladému markrabí mišenskému Fridrichowi, a odwezena do Míšně k wychowání u matky jeho.

Tažení, we kterém tentokrát král Jan přirazil ku králi Ludwíkowi, skončilo se welkau bitwau u Mühldorfa dne 28. Září 1322, kterau strana rakauská utrpěla rozhodnau porážku. Král Jan nawrátil se odtud do Prahy dne 18. Října u welké wítězosláwě, přiwítán zwoněním na wšecky zwony, zpěwy kněžstwa a rozličným jewením radosti lidu. Již ale w prwních dnech Listopadu odjel zase z Prahy nejprwé do Cheba, jejž tehdy obdržel w odměnu od Ludwíka co zástawu od říše, odtud pak (11. List.) dále do Lucemburka. Heitmanem zemským w jeho nepřítomnosti byl jmenowán Jan syn Jindřicha z Lipé, příjmím Železný. Praha

Digitized by Google

widěla po odjezdu králowu o wánocích toho roku Jindřicha wéwodu rakauského, zajatého u Mühldorfa a uwězeného na Křiwoklátě, odkudž tehdáž pod umluwau byl propuštěn, aby se odebral do Rakaus k usnešení se s bratry o mír s Ludwíkem a stranau jeho. Na cestě té přijel do Prahy dne 25. Prosince, a odjel zase hned nazejtří. 1322

Z rozkazu krále Jana byl dne 4. Dubna roku 1323 odwezen z Čech také sedmiletý syn jeho Wácslaw, chowaný dotud obyčejně na Křiwoklátě, poněwadž bylo králi namluweno znowu, žeby jej mohli někteří pánowé zemští, owšem w dorozumění s králownau, powýšiti na trůn a jeho wypuditi. Král dal jej zawézti do Paříže ke dworu swata swého krále francauzského Karla. Dle jména jeho nazwán jest kralewic český na biřmowání Karlem; kteréžto jméno zůstalo mu později místo národního jména křestného. Králowna Elška porodila mezitím we wystěhowání swém w Kaubě dwojčata, Annu a Alžbětu (1323 27. Března); z nichž jedna, Alžběta totiž, zemřela za přebýwání jejího tamže již w měsíci Srpnu 1324. Tělo její přiwezeno jest na Zbraslaw, a pochowáno w kostele tamějším w témž hrobě, we kterém položeny byly prwé tři malé dítky králowské. 1323

Mezitím přijel král Jan do Čech dne 25. Čerwence 1323, kdež neměl pilnější práce jiné než shánění peněz. Krom berně, powolené sobě z celé země, uložil wšem králowským městům daň, záležející w desátém díle wšech peněz, což měli. Po odbytí sjezdu s wéwodami rakauskými a králem uherským w Hodoníně a Holíči na hranicích mezi Morawau a Uhry, kdež umluweny jsau konečně wýminky propuštění wéwody Jindřicha ze zajetí (18. Září), odjel král z Prahy již zase dne 16. Října, a sic opět do Lucemburka.

Přebýwání jeho w rodinném jeho hrabstwí, wedení wálek s rozličnými tamějšími sausedy, nawštěwowání turnajů a jiných weselostí, zwláště u spřáteleného dwora francauzského, bylo již nyní obyčejným spůsobem žiwota Janowa. Do Čech přicházel, nejednaloli se o wálečné wýprawy we zdejším sausedstwu, wždy jen pro peníze, které w cizině utrácel s nesmyslnau štědrostí a hýřiwostí. Zemi sprawowali na místě králowě heitmanowé

1323 jeho, někdy jeden, někdy také dwa spolu, to jest wlastně nájemníci práw králowských. Kdo se zawázal odwáděti králi wětší pewnau summu za ustanowený čas, tomu se dostalo heitmanstwí. Péče heitmanowa nebyla owšem jiná, než aby wytěžil se ziskem, co musil odwésti. Při odjezdu králowě roku 1323 stal se heitmanem pan Hynek Berka z Dubé, purkrabí Pražský. Práw čili wlastně důchodů králowských, o něž se přitom jednalo, bylo owšem pořád méně. Neboť statky králowské, o jejichž přinawrácení ku koruně bylby se král měl starati, pokudž se nacházely w rukau pánů, jsau mezitím w rozsáhlejší míře než kdy jindy předtím rozzastawowány jeden po druhém, tak že z nich králi konečně nic nezůstalo k swobodnému wládnutí. Hrady župní octly se tím spůsobem poznenáhlu wšecky w rukau panstwa, s nimi zároweň úřadowé, jmenowitě saudowé župní čili krajští, powažowáni jen jako za příslušenstwí statků. Některé byly tím spůsobem odewzdány i do rukau jednotliwých měšťanů, jak widěti jest ze příkladu cúdy Poděbradské, udělené wěřiteli králowu Frenclinowi Jakubowu. [1]) Tímto řáděním wtrhnul hrozný zmatek do wší správy zemské. Konání sprawedliwosti nebylo možné, jak medle držitelé saudů přestali skutečně býti weřejnými úředníky. Jejich saudní moc wztahowala se jen tak daleko, jak síly jejich hmotné. Mocnější osoby nedaly jim wykonáwati žádného saudu, ani proti sobě, ani proti swým poddaným, než rozhodowali rozepře swé mečem, a prowozowali jinak swau wůli, jak se jim zdálo. Slabí byli hubeni od mocných, země plna saukromých wálek, wýbojů, laupeží, wykonáwaných od lotrů s přehlížením od poprawců; celé wsi zpustly zaplašením obywatelů neb wypálením příbytků a zhubením polí. Jediný saud zemský, který nejdéle zachowal swé starodáwné zřízení, nestačil k zaprawení neb zamezení wšelikého bezpraw, poněwadž neměl k tomu dost prostředků wýkonných, a přísedícím jeho bezpochyby nezáleželo wždy na hájení práwa, než leda na wymáhání platů ze saudů, jak dalece bylo lze jich dojíti. Panowání krále Jana bylo tudy skutečným bezwládím, jakého snad ještě nikdy předtím země česká nezkusila. Ochrany práwa a jmění nebylo, než jak dalece

[1]) Wiz str. 294.

Digitized by Google

poskytowaly jí mocnější wrchnosti wenkowské swým poddaným 1323
neb obce městské swým měšťanům w samém obwodu zdí městských.

Po půltřetím roce od wystěhowání králowny Elšky a útěku 1324
probošta Jana Wyšehradského do Bawor stalo se předce zase nějaké smíření mezi nimi a králem Janem, asi snad ku konci roku 1324. Král Jan přeswědčil prý se, že nařčení probošta Jana pocházelo jen ze záští proti králowně, i přijal jej konečně na milost, a nawrátil mu odňatá beneficia i důstojenstwí. Dne 1325
2. Ledna 1325 přijela Elška z Bawor do Prahy s welikau radostí wšeho lidu, který, jak se zdá, nepřestal w ni a její rod skládati wšelikau swau naději. I dcera její Markéta, ačkoli již wéwodowi baworskému oddaná, wšak pro welké mládí swé ještě pod péčí matčinau zůstáwající, přijela s ní. Pražané wyšli králowně naproti w processí se zpěwy a s ostatky swatých. Dne 18. Ledna nato nacházíme také probošta Jana již zase w sídle jeho na Wyšehradě. [2])

O několik neděl později přijel do Prahy od Rýna král Jan (12. Března); držel sněm, jak se zdá, již napřed powolaný, žádal na páncch berni, a obdržel ji, ačkoli jen proti úpisu, že již za to wšecky berně powinné k swatbám swých dcer považowati má za přijaté (15. Břez.); ale krom toho wydřel peněz w neslýchaném množstwí wšelijakými násilnými prostředky na třidách méně mocných, jmenowitě také wydáním špatné mince zlaté. Spočteno peněz takto od něho nabytých za dwa měsíce neméně než 95.000 hřiwen stříbra. Část dostala se wěřitelům za dluhy již napřed učiněné, ostatek wzal s sebau král na Rýn, kamž odjel hned zase w měsíci Kwětnu toho roku.

Nejšťastnější pořízení dle jeho smyslu bylo, že jemu papež Jan XXII dne 1. Června 1325 za pomoc slíbenau církwi w rozličných potřebách, zwláště pak zawázáním se ku křížowému tažení, powolil wybrati desátek z důchodů wšeho duchowenstwa w Čechách, w Morawě i w Lucemburce po tři léta nejprwé příští. Peněz posledně sebraných w Čechách utratil král Jan zna- 1326

[2]) W listině toho datum w archivu kapituly Wyšehradské. Dle jiné listiny tamže, datowané o poswícení Wyšehradském r. 1324, nacházel se tohoto času ještě posud w Bawořích.

1326 menitau část zejména při slawném korunowání Beatrice, třetí manželky krále francauzského Karla IV w Paříži dne 11. Kwětna 1326. Druhá manželka krále tohoto, Marie sestra Janowa, byla totiž příliš záhy zemřela při prwním porodu (1324). Přátelstwí s domem francauzským bylo brzy nato nowě uwázáno zaslíbením druhé dcery krále Jana, Guty, hraběti Barskému, s jejíž swatby s markrabí mišenským bylo mezitím sešlo. Dne 6. Srpna 1326 odwezena jest proto z Čech do Lucemburka.

1327 Když se král Jan roku 1327 dne 3. Ledna nawrátil do Prahy, bylo z toho leknutí wšeho lidu, poněwadž se každý nadál nowého drancowání; čemuž tak i bylo. Král wybral předně powolený sobě desátek od duchowenstwa, místo šesti půlročních lhůt k tomu ustanowených, za celá tři léta najednau; obdržel nowau berni od panstwa, tentokrát z příčiny tažení do Polska, které obmýšlel; k tomu užil opět i jiných prostředků k wydírání; též dal raziti špatnau minci stříbrnau, skoro ze samé mědi. W málo dnech po swém příjezdu nastaupil hned skutečně tažení, jehož účel byl dobytí Polska, odtrženého od Čech za Wácslawa III. Skutečným wýsledkem bylo dílem obnowení, dílem spůsobení smluw s četnými wéwodami slezskými, z nichž následowalo během panowání Janowa a Karla IV přiwtělení této země ku koruně české. Po nawrácení odtud wzal král peníze zatím pro sebe sebrané, a odjel z Prahy dne 11. Červwna, proklínán hlasitě ode wšeho lidu, jak prawí opat Zbraslawský. Pan Hynek Berka z Dubé byl opět jeho heitmanem zemským.

1328 W nepřítomnosti krále Jana wyhlášena jest na začátku roku 1328 w kostelích Pražských klatba proti králi německému Ludwíkowi z rozkazu papeže Jana XXII pro zjewné protiwení se církwi. Dne 29. Červwna toho roku byl král Jan opět přítomen w Paříži při korunowání krále francauzského Filippa VI, nástupce Karlowa. Odtud přijel spěšně do Prahy dne 17. Čerwence z příčiny wypuknutí wálky s Rakausy. Šestého dne po swém příchodu (23. Čerwence) wyjel z Prahy, a nastaupil mohutné wálečné tažení Morawau do Rakaus. Po mnohých tam spůsobených záhubách přišel od něho rozkaz i měšťanstwu Pražkému k wytažení do pole; kterýžto rozkaz přijat jest prý ra-

Digitized by Google

dostně. Pražané wyprawili králi na pomoc 10000 lidí na koních 1328
i na wozích, jichžto bylo 740, ustanowených k wezení potraw a odění. Když ale wojsko toto přitáhlo ke Znojmu, byla mezitím zawřena smlauwa s wéwodami rakauskými; pročež wrátilo se bez boje zase domů. Dne 17. Listopadu přijel i král Jan opět do Prahy; sebral nowé peníze z berně sobě powolené i jinými spůsoby, a wytáhl dne 6. Prosince z Prahy ku křížowé wálce s Litwany, která byla spojena s nowau wálkau s Wladislawem Łokietkem, králem polským. Z wítězného tažení tohoto wrátil
se dne 25. Kwětna 1329, zdržel se w Praze toliko 15 dní, a 1329
odjel asi 9. Čerwna opět k Rýnu. Heitman tehdáž od něho ustanowený byl opět Jindřich mladší z Lipé, jehož otec umřel toho roku brzy nato (26. Srpna) w Brně, oplakáwán nejwíce od králowny Alžběty Hradecké, kteráž ta léta zárowen s ním přebýwala stále na Morawě.

Čtwrtý týden po odjezdu králowě nawrátil se do Prahy biskup Jan, jehož rozepře s Jindřichem Schönburským protáhla se celých 11 let. Biskup Jan tráwil celý tento čas s welkými protiwenstwími a útratami při dwoře papežském w Avignoně. Biskupství Pražské bylo mezitím sprawowáno administratory z prostředka kapituly. Roku 1321 jmenuje se takowýmto administratorem mistr Oldřich z Paběnic, scholastikus Pražský, doktor práwa duchowního; roku 1324 probošt Pražský Hynek Berka z Dubé společně s Oldřichem z Paběnic; roku 1325 Oldřich z Paběnic sám; roku 1326 Tomáš arcijahen Pražský; roku 1328 Držislaw probošt, Předbor scholastikus Pražský a Jindřich probošt Mělnický. Statky biskupské trpěly toho času welké škody, zastaweny jsauce dílem tak jak mnoho jiných statků duchowenstwa od krále Jana rozličným pánům zemským neb jinak násilně od nich rozchwáceny. Konečně byl biskup Jan od stolice apoštolské uznán za newinného, a nawrácen k swému důstojenstwí. Přijat byl s welikau slawností dne 3. Čerwence. Praelati a kanowníci kostela Pražského wyšli mu naproti w čele swého žákowstwa, s ostatky swatých a s korauhwemi, rowněž wšecko ostatní duchowenstwo swětské i řeholní, panstwo, měšťané i obecný lid, rozdělen dle jednotliwých farních osad, každí s ostatky

1329 swatých. Po uwedení biskupa do kostela kathedrálního wzezněly hlučné chwalozpěwy s průwodem warhan.

Z nějakého snad ohledu na lid welikými platy sklíčený zrušil král Jan toho roku wšeliké ungelty w Praze, wyjmauc jediné ungelt z wína, a slíbil na wšecky budaucí časy žádných jiných wíce nezřizowati; ungelt pak winný darowal obci, snad w náhradu za mnohé posawadní útisky, tak aby jej wybírala spůsobem kterýmkoli a obracela příjmy z něho na zwelebowání města i wůbec swé potřeby. Privilegium toho znění dostali Pražané již po posledním odjezdu królowě dne 29. Čerwna. Roku
1330 1330 dne 10. Čerwna udělil Pražanům král německý Ludwík we Speyru, nepochybně wyjednáním krále Jana, oswobození ode wšech cel po celé říši, s jakýmkoliwěk zbožím by konali cesty.
1325 Za ustawičného těkání krále Jana w těchto létech přebýwala králowna Elška, od něho i po nawrácení swém z Bawor (1325) zanedbáwaná, we welké samotě brzy w Praze dole we městě neb také w domě proboštа Jana na Wyšehradě, brzy na Mělníce, swém wěně, zaneprázdněna jsauc nejwíce skutky pobožnými neb dobročinnými, jakkoli prostředky její byly welmi skrowné; neb welká část statků a důchodů jejích zůstáwala jí wždy odcizena. Pilna byla zwláště we sbírání ostatků swatých, kteréž dáwala skwostně uchowáwati w deskách a monstrancích zlatých a stříbrných, ozdobených drahými kameny. Od swata
1326 swého, krále Karla IV francauzského, dostala roku 1326 trn čili částku z trnowé koruny spasitelowy, kteráž přijata jest w Praze we slawné processí duchowenstwa i lidu dne 28. Října. Téhož měsíce dala přinésti tělo bratra swého, krále Wácslawa III, z Olomauce dle někdejší žádosti jeho na Zbraslaw, kdež pohřbeno jest w kostele. W lidu spůsobilo přenešení toto taužebné upomínky na staré přirozené krále české a porownáwání se zlau
1327 přítomností. Roku 1327 začala Elška stawěti špitál chudých před městem Mělníkem, swým tehdejším bydlem.

Po odwezení Guty (1326) do Lucemburka měla králowna ze wšech dítek swých při sobě toliko nejstarší dceru Markétu, nejmladšího syna Jana Jindřicha a nejmladší dcerušku Annu z posledních dwojčat. Jan Jindřich byl ale brzy, w pátem roce

Digitized by Google

wěku (1327 16. Říj.), odwezen do Korutan, a zaslíben Markétě, 1327
jediné dceři wéwody Jindřicha, někdejšího krále českého, s nímž se král Jan smířil, aby po něm nabyl dědictwí rodu swému. Nedlauho nato také Markéta, w 15. roce swého wěku, wezena jest konečně manželowi swému, Jindřichu wéwodowi baworskému. Matka doprowodila ji se slušnau wýprawau do Domažlic
(12. Un. 1328), kamž Jindřich přijel oddané sobě newěstě naproti. 1328

Když w Dubnu roku 1328 wznikl mor w Čechách, jak i w jiných zemích okolních, nařídila králowna Elška wšemu duchowenstwu w Praze konati slawnau processí k modlení se za odwrácení hněwu božího; i pozorowalo se nato ulewení záhubné nemoci. O sw. Martině toho roku (okolo 11. Listop.) spůsobila králowna shromáždění kněžstwa i předních osob swětských, jak se zdá hlawně stawu městského, w Praze, jemuž předložila žádost swau, aby se jednalo u stolice apoštolské o swatořečení pratety její, blahoslawené abatyše Anešky, u jejíhož hrobu w kostele sw. Františka pozorowali pobožní lidé toho času rozličné příběhy zázračné. Duchowenstwo i měšťané, dle žádosti její, složili prosebné listy ku papeži; ze stawu městského jmenowitě rychtáři, konšelé a obce měst Prahy, Kutnéhory, Čáslawi a Kolína. Mikuláš syn Wolflina z Cheba byl tehdáž rychtářem Staroměstským a spolupodpiscem tohoto listu. Jak daleko wšak jednání toto za žiwobytí Elšky dospělo, není nám powědomo.

Následujíc we wšem nejwíce šlépěji otce swého Wácslawa, nachylowala se Elška zwláštní přízní ku klášteru Zbraslawskému,
jeho založení. Dne 8. Kwětna 1329 položen jest nowý základní 1329
kámen s jménem jejím k opětnému započetí stawby welkého kostela tamějšího, kterauž mínila dowésti ku konci; neb od dwaadwadceti let, to jest asi od začátku panowání Jindřicha korutanského, byla zalíbená tato stawba Wácslawa II zastawena. Prostředky kláštera samého k ní nestačily, poněwadž byly statky jeho ta léta častokrát zhubeny a spleněny, a za dlauhý čas také odcizeny udělením jich pánům od krále Jana. I we swětských wěcech ujala se Elška kláštera otcowského s důrazem. Čtyry mlýny jakés, wystawené od mocné osoby, dle jména neznámé, na ujmu kláštera w Komořanech u Wltawy, dala roku 1329

1329 spáliti, když mírnější rozkazy snad prwé wydané nic neprospěly. Okolo toho času umřel we Zbraslawi býwalý opat Konrad, Elščin někdejší rádce a ochránce (1329 7. Čw.).

1330 Roku 1330 založila Elška nowý klášter jeptišek w Praze w domě probošta Jana Wyšehradského na Újezdě pod Petřínem. Byl to tentýž dům, který někdy náležel doživotně staršímu Janowi proboštu Wyšehradskému, od něhož uwedeny byly do něho jeptišky řádu Dominikanského, přewedené později k sw. Wawřinci na Starém městě. Králowna Elška obdržewši tento dům k nábožnému úmyslu swému nepochybně od swého bratra, probošta, uwedla do něho dne 7. Čerwna jmenowaného roku šest panen klášterských téhož řádu, přiwezených z Olomauce. Nowý klášter, nazwaný opět, jak se někdy jmenowal, klášterem sw. Anny, dostal od ní hned při tomto začátku kapli sw. Michala pod Wyšehradem, s příslušenstwím jejím jinde uwedeným, [*]) co část swého nadání. Asi po třech měsících změnila králowna swůj úmysl potud, že uzawřela přenésti toto swé založení na jiný řád, totiž na jeptišky řádu Cistercienského, kteréž měly státi w poslušenstwí mužského kláštera Cistercienského na Zbraslawi.

Toto proměnění úmyslu stalo se nejspíše již na smrtelné posteli Elščině. Neb od 13. Září toho roku jest listina od ní, daná na Wyšehradě, kterau odkazuje po učinění swého kšaftu kapitule Wyšehradské částku wsi Podolí k nadání wýroční památky za sebe w kostele sw. Petra tamže. Po delší nemoci zimničné s kašlem umřela králowna tudíž na Wyšehradě w domě probošta Jana w den sw. Wácslawa (28. Září), teprw w 39. roce swého wěku. Žalost lidu pro ni musila býti tím wětší, čím méně bylo wždy útěchy w celém stawu země. Pohřeb její konal se w Praze po dwa dni nejprwé příští (29. a 30. Září) nošením těla jejího od pánů českých po rozličných kostelích. Třetího dne (1. Října) pochowána jest we Zbraslawi. Tam pečowal jeden z nejušlechtilejších mužů země české toho času, opat Cistercienský Petr, o zachowání paměti její jakož i otce jejího Wácslawa potomstwu sepsáním dojímawé kroniky Zbraslawské. Onť znal ji od mladosti, za času nejwyššího jejího štěstí, i w létech, když

[*]) Na str. 396, 397.

Digitized by Google

žila jako wdowa, ač za žiwobytí manžela, a želel w ní takořka 1330
posledního odblesku někdejších slawných a šťastných časů národu
českého. Jemu bylo dáno widěti ještě zase statečného syna jejího
Wácslawa Karla a předwídati w něm muže, kterýby měl prowésti
nowé powznešení wlasti, o něž šlechetná matka toliko
pro slabost pohlawí darmo se zasazowala.

Král Jan zdržowal se w čas smrti manželky swé w Tyrolu
u swata swého Jindřicha korutanského, zanášeje se práwě
zámysly o nabytí welikého panstwí w Italii, k čemuž se z tamějších
různic naskytowala pěkná příležitost. W Tridentě došla
ho zpráwa o tom, z níž jewil prý zármutek i skutkem i smutečným
oděwem. Z rozkazu jeho byla asi půl léta nato nejmladší
dceruška Elščina, Anna, tehdáž osmiletá, odwezena z Čech
do Lucemburka (1331 27. Března), čímž stalo se, že zcela 1331
nikdo z králowské rodiny nezůstáwal na ten čas w zemi. Král
byl až do leta roku 1331 w Lombardii, kamž powolal k sobě
i syna swého Karla, a odewzdal mu po některém čase spráwu
tamější, když jej nepřátelstwí powstalé s králem Ludwíkem baworským
přinutilo k odjezdu do Němec. Po jistém narownání
s Ludwíkem na osobním sjezdu w Řezně přijel odtud dne
14. Srpna do Domažlic, kdež položil stawům českým sněm,
chtěje odbyti hned tu na hranici některé pilné záležitosti a odjeti
zase. Stawowé powolili mu nowau berni, a wšak na nowý revers
s jeho strany (okolo 22. Srp.), nežádati již žádných berní powinných
při prowdání králowských dcer, kromě kteréby mu snad
byly ještě narozeny budaucně, zadruhé pak při ukládání berní
powolených neděliti stawu duchowního a městského od pánů.

Na sněmu Domažlickém užili mezi jiným také měšťané Pražští
přítomnosti králowské k wyřízení některých swých zwláštních
záležitostí. Král byl totiž nedáwno předtím dal jakési privilegium
měšťanům Řezenským, které bylo na škodu Pražanům, čelíc nejspíš
proti posawadním obmezením obchodu cizích kupců w Praze.
Na žádost Pražanů wydal nyní w Domažlicích dne 20. Srpna
privilegium, kterým swobodu Řezenským propůjčenau zase zrušil.
Zadruhé byli měšťané Pražští před nedáwným časem začali dlážditi
swé město, k čemuž nepostačowaly obyčejné důchody obce,

Digitized by Google

1331 jmenowitě ani ungelt z wína, nedáwno jim propůjčený. Na předložení o tom sobě učiněné wydal král Jan druhé privilegium, téhož dne 20. Srpna, kterým dal měšťanům swobodu, aby dle usnešení s panem Oldřichem Pluhem z Rabšteina, tehdáž nejspíš heitmanem zemským, w jeho jméně ustanowili sobě k tomu nějaký prostředek, kterýž měl míti platnost na čas až do dokonání této práce.

Zpráwa o přistaupení krále uherského ke spolku mezi Wladislawem Lokietkem polským a wéwodami rakauskými, zawřenému již prwé proti Čechám we spojení s Ludwíkem německým, pohnula brzy nato krále, že se nicméně z Domažlic wydal spěšně na cestu do Prahy; kamž přijel dne 27. Srpna, aby učinil potřebné příprawy k mohutnému tažení proti swým nepřátelům. Pro častau a dlauhau nepřítomnost królowu w zemi byla tehdáž radda městská w Praze wíce než ode čtyr let neobnowena; pročež užili měšťané této příležitosti, a wyžádali sobě na králi, aby je w tom opatřil. Jan osadil raddu Staroměstskau dne 31. Srpna, a slíbil ji napotom každý rok obnowowati mezi nanebewzetím a narozením panny Marie (15. Srpna až 8. Září). Asi w polowici Září sebral již pole, a táhl nejprwé proti Polákům, potom zawřew příměří, obrátil se do Rakaus. Z Kostela w Morawě wydal wyzwání dne 31. Října k biskupu Janowi, k rozličným pánům, též Pražanům a jiným městům, aby mu se wšemi swými silami přitáhli na pomoc; kteříž dle toho se zachowali, i wytáhli do pole. Král wšak brzy jináč se rozmysliw, zanechal obranu Morawy přes zimu na swém místě některým pánům českým; sám pak přijew do Prahy dne 6. Prosince, a sebraw mnoho peněz obyčejnými útisky, již 13. Prosince wyjel odtud času nočního s desíti lidmi s takowau rychlostí, že we
1332 třech nedělích byl w Paříži (1332 2. Ledna). Tam byla dne 18. Března w jeho přítomnosti slawena swatba dcery jeho Guty s kralowicem Janem, potomním králem francauzským, jemuž se kněžna tato po paterých smluwách swatebních, pokaždé zrušených, dostala konečně za manželku. Ačkoli mezitím we wálce s Rakausy zle se dařilo, přijel Jan teprw 7. Září toho roku zase do Prahy, stráwil tu jen osm dní obyčejným wydíráním peněz,

Digitized by Google

a odjel již zase dne 15. Září, aby nezmeškal slawného turnaje 1332
w Paříži, při kterém nowý zeť jeho, kralowic Jan, měl pasowán býti na rytířstwí. Odtamtud odebral se ke dworu papežskému do Avignona, potom ku konci roku (24. Pros.) do Lucemburka, konečně w letě roku 1333 opět do Italie, kdež zatím nedáwno 1333
nabyté panstwí jeho při wšech pilných snahách kralowice Karla rychle se rozpadáwalo spiknutím mocných protiwníků.

Při wšech swízelích, we kterých se nacházela země česká za zlého hospodaření Janowa, dá se w těchto létech předce pozorowati některý pokrok we zwelebowání hlawního města Pražského, které snad we swém obecném zřízení a zwláště w bohatstwí předních rodů měšťanských, ježto práwě wládli obcemi, nalézalo předce nějaké záštity proti nejwětším útiskům. Důkaz takowého zwelebowání jest již předsewzatá tehdáž dlažba, we kterémž ohledu Praha co do času za málo jinými městy w Europě zůstala pozadu, ano mnohá předstihla. Začátek we dláždění stal se nejspíše již před rokem 1331, možná totiž že již roku 1329, poněwadž tehdáž ungelt winný udělen byl práwě ke zwelebení čili lepšímu sprawení města (pro indigentia et *melioratione* civitatis). Roku wšak 1331, když již některé ulice byly wydlážděny, wydali přísežní Staroměštští dne 15. Kwětna teprw obšírné nařízení o tom, jak by měla dlažba tato (pavimentatio civitatis) řádně předsejíti. K tomu měl totiž dlaždič čili mistr dláždění najat býti pokaždé na čtwrt léta; kterýžby dláždil tu a w tom pořádku, kde by se přísežným widělo toho nejprwé býti zapotřebí. Při dláždění měla se odstraniti wšecka hrdla sklepů, kdežby se koli nacházela mimo domy, buď w podsíních, buď mimo podsíň, jakž se w ulicích dotud wydlážděných již prwé bylo stalo; též jiné nerownosti a překážky wolné chůze po městě měly se wšecky naprawiti. Kdo by chtěl míti jaké hrdlo sklepa, měl si je wystawiti wnitř swého domu rowně pod zem, aby tím nic neubylo obecného místa. Přísežní wydali zároweň i jiná nařízení, směřující k obecnému pohodlí. Wšecka přístřeší totiž čili podlaubí přistawená k domům do ulic měla býti odstraněna, wyjmauc takowá, nad kterými by se nacházely již i příbytky pro lidi. Při těch bylo jen raděno, aby se dřewěné slaupy, na nichž spočí-

wala, proměnily we zděné klenby. A wšak i takowé dowolené podsíně měly býti považowány za obecné místo, poněwadž se nepochybně pamatowalo, že powstaly přistawením do ulice. Přísežní totiž nařídili, aby řemeslníci prodáwající swé dílo neb prodawači jiní wůbec směli se pod nimi, tak jako na trhu neb jinde před domy, wyložiti beze wšeho platu komukoliwěk, zanechajíce toliko wolného přístupu k domům. Kdoby měl krám před domem mimo podsíň, tomu uloženo, aby wíko jeho nešlo dále do ulice než na loket do délky, střecha pak nad ním aby byla tak wysoko, by pod ní jezdec mohl projeti. Na trhu neměl nikdo pro swůj wůz, štok, lawici neb kotec míti swého jakého místa, než wše to pokaždé odstraniti hned po trhu. Dále zapowěděli přísežní nechávati wody ze sladowen neb lázní téci do ulic, wyměřili, jak daleco by kowářům bylo powoleno míti baudy pro koně (notstal) w ulici, a učinili nálezy proti znečisťowání zdí a příkopů městských heycuky a záchody z wedlejších domů neb skládáním w nich hnoje, hlíny, dřew neb kamenů. — Poněwadž ungelt z wína, k zaprawení nákladu na dlažbu obzwlášť ustanowený nepostačowal, obrátili se měšťané, jak již powěděno, ku králi Janowi w čas sněmu Domažlického o jistau pomoc. Dle rozhodnutí jeho stalo se usnešení, aby mimo ungelt winný wybíráno bylo jisté mýto we branách z každého wozu, wyjmauc jediné dříwí a kámen k stawení wožený do města z lomů u Podskalí neb od sw. Walentina. [4])

Asi do téhož času s tímto okrášlením města nebo o málo let dříwe připadá, jak za to mám, také jisté rozšíření Prahy, totiž založením městečka Hradčan na hoře před welikými wraty hradu Pražského. O začátku městečka tohoto nenacházíme nikdež nic zaznamenáno w letopisích, ano ani jméno jeho nikdež se nepřipomíná až do roku 1350. Od tohoto roku ale máme hned celau městskau knihu Hradčanskau, jdaucí potom až skoro do konce 14. století. Z ní, jakož i z některých okolností toho času [5]) zdá

[4]) Nález konšelský o dlažbě nachází se w *Lib. vetustiss. privil.* p. 182, privilegium krále Jana dané w Domažlicích tamž p. 2, nařízení mýta k tomu w nejstarší knize Staroměstské f. 47.

[5]) Jmenowitě z toho, že Karel IV, který r. 1360 obejmutím nynějšího

Digitized by Google

se mi tolik býti jisté, že nebylo město založeno teprw tohoto roku, než na každý spůsob již o něco dříwe; poněwadž pak w čas bitwy před hradem Pražským swedené za Jindřicha korutanského roku 1310 bylo tu ještě otewřené místo, musí se začátek Hradčan co města hledati w časích krále Jana. On sám, pokud známo, nezanášel se w Čechách nikde zakládáním nowých měst; neb zwelebowání statků korunních jakýmkoli spůsobem byla poslední jeho starost. A wšak Hradčany také nebyly prwotně městem králowským, nýbrž poddaným městečkem náležejícím k purkrabství Pražskému. Z té příčiny zdá se mi nejpodobněji, že bylo založeno od některého purkrabí Pražského k rozmnožení požitků ze statků náležejících k tomuto úřadu, tudyž nepochybně od pana Hynka Berky z Dubé, jenž tento úřad zastáwal za nejdelší čas panowání Janowa, býwaje spolu někdy i heitmanem zemským.

Objem starých Hradčan až do roku 1360 byl mnohem skrownější než nynějších. Zdi městské táhly se totiž od zewnějšího příkopa před welikými wraty zámeckými po kraji zámecké hory na polední straně až k nynějšímu placu Lauretanskému, na půlnoční straně rowněž tak daleko, tedy asi k nynější ulici Nowoswětské. Od jednoho tohoto konce ke druhému šla zeď na západní straně města přes příč zámecké hory. Na straně wýchodní, to jest proti hradu, nebylo žádných hradeb, práwě jako mezi hradem a Nowým městem Malostranským.

Do města wedlo pět bran, wětších neb menších:

1. Brána, do které se jezdilo z Nowého města Malostranského cestau, kdež nyní jsau schody, wedaucí na Hradčany z malého prostranství mezi Ostruhowau ulicí a Auwozem dosti příkře nahoru k Masným krámům Hradčanským; [6])

2. fortna po straně Lauretanské ulice, ku které se chodilo

Pohořelce, Strahowa i části Petřína nowě wystawenau zdí město na Malé straně podobně rozšířil jako r. 1348 na prawé straně Wltawy wystawením nynějšího Nowého města, sotwa by byl jen 10 let předtím založil město Hradčanské, jehož zdi staly se opau stawbau zbytečnými.

[6]) Že se tudy kdy jezdilo, byloby ku prawdě nepodobné, kdyby se ještě na Sádlerowě wyobražení Prahy nespatřowal wůz tudy ke bráně jedaucí.

Digitized by Google

po pěší cestě z tak zwaného Auwozu (při nynějším domowním čísle 103);

3. brána Strahowská, ze wšech nejhlawnější, na konci Lauretanské ulice k Lauretanskému placu (to jest mezi domy č. 102 a 106);

4. brána, která se w pozdějších časích nazýwala Špitálská, někde w přední Nowoswětské ulici za někdejším špitálem Hradčanským (číslo 73 w Uršulinské ulici, nyní dělostřelecká kasárna);

5. branka wedaucí dolů do Brusky (konec Uršulinské ulice číslo 75). [7]

Zároweň se založením městečka Hradčanského byl nepochybně wystawen také tamější kostel farní *sw. Benedikta* na hlawním náměstí (při nynějším klášteře jeptišek Karmelitanských, někdy Barnabitek), o němž nalézá se nejstarší zmínka we městské knize Hradčanské roku 1353.

Asi do týchž let panowání krále Jana připadá také založení kláštera jeptišek řádu *sw. Magdaleny* na Újezdě (w domě s čís. 388, býwalém úřadě poštowském), kdež nacházíme ho nejprwé roku 1329, wšak jakožto již předtím stáwawšího. [8]) Byltě nejspíš přenešen sem ze Starého města následkem různic, které měl biskup Jan Dražický pro Magdalenitky s Menšími bratřími roku 1315. [9]) Jinak není nám o založení jeho nic powědomo. Jeptišky tohoto kláštera byly, saudíc dle jednotliwých zachowaných jmen jich, wětším dílem městské dcery z Prahy. Představená, od nich wolená, byla přewořiše. Duchowní správu a správu jmění wedl probošt (praepositus generalis), jakž wyswítá z rozepře jakés, která byla mezi ním a jeptiškami, s mnohými kyselostmi spojená, roku 1336. [10])

[7]) Doklady nacházejí se w knize Hradčanské od roku 1350 na listech 23, 33, 44, 46, 63, 69, 72, 85, 88, 105, též w knize Hradčanské od roku 1420 na wíce místech.

[8]) W listině Frenclina a Henslina synů Seibotowých (w Českém Museu), o jejímž obsahu powěděno jest nahoře na str. 305. Klášter nazýwá se tam domus S. Mariae Magdalenae ante muros Novae civitatis sub castro Pragensi.

[9]) Wiz nahoře na str. 507.

[10]) Palackého *Formelbücher* I 244. Z jeptišek jmenuje se tam Katharina

Digitized by Google

Ze času největšího úpadku země české za krále Jana wyprawuje nám opat Zbraslawský o rozličných, jemu a jiným starším saučasníkům směšných proměnách w oděwu a jiných obyčejích, které se tehdáž šířily zároweň w Čechách i we wšech jiných zemích okolních. Mnozí mužští přestali si prý holiti bradu, a nosili wausy příliš dlauhé; jiní začali uprawowati sobě wlasy na spůsob ženských, stlaukajíce je sobě, jako prý wlnaři, do kulata, a spauštějíce je přes uši, neb zase připalowali je železem, aby se jim kadeřily a splýwaly přes záda. Čepice starodáwné byly skoro weskrz zawrženy; místo toho nosily se klobauky dlauhé a špičaté, rozličných barew. W šatstwu wynalézalo se každau chwíli něco nowého, tak že w něm byla takowá rozdílnost, jako prý roztržitost myslí. Nejwíce ale spatřowaly se šaty krátké a uzké s jakýmsi ocáskem na kabátku čili sukničce při lokti, který prý wyhlížel jako oslí ucho. Tak byly i škorně a kalhoty těsně přiléhající k nohaum a ke stehnům až ku podiwu. Duchowní nosili na hlawě welmi malé pleše, přikrýwajíce je sobě wlasy, jak nejwíce možná, po boku ale nosili dlauhé meče a bodáky; naproti tomu bylo málo kde widěti laika, aby neměl za pasem ozdobného růženečku. Toho času zmáhala se také nejwíce němčina we městech, jakž wůbec i užíwání jiných cizích jazyků. [11])

4.

Krátké wládařstwí kralowice Karla. Různice jeho s otcem.

(1333—1341).

Když se král Jan za druhého přebýwání swého w Italii přeswědčil, že se panstwí jeho tamější zachowati nedá dokonce, poslal roku 1333 w měsíci Září syna swého Karla do Čech, sám pak též brzy nato odjel ze Wlach, a odebral se do Lucemburka i jiných míst swé obyčejné zábawy. 1333

Paurin, Elizabeth Pilgrennin, Anna Rostin; w listině od roku 1329 dcera Tilmanowa (Seibotowa wnučka), což wše jsau jména měšťanských rodin Pražských.

[11]) *Chron. Aulae R.* p. 438, 439.

Digitized by Google

1333 Dne 30. Října přijel Wácslaw Karel, tehdáž sedmnáctiletý, ku Praze přes Zbraslaw, kdež nawštíwil hrob swé matky. Již prwé předcházela jej w Čechách dobrá powěst o udatnosti, ukázané w bojích s nepřátely wlaskými. Lid, jak se zdá, slibowal si hned tehdáž od něho mnoho dobrého, i přijal jej tedy s obecnau radostí. Mnoho panstwa wyjelo mu do Zbraslawi čili snad dále naproti. Z města wyšlo wstříc kněžstwo a wšechen lid w processí, jak obyčejně nesauce korauhwe a ostatky swatých při zwonění wšemi zwony. Sličnost postawy jeho a slušnost chowání zajímala wšechněch srdce.

Dojem, jejž učinil staw wěcí w Čechách na mladého kralowice, byl bolestný. Neměltť tu, jak sám o sobě wyprawuje w sepsání swého žiwota, ani otce ani mateře, ani bratra ani sestry, ani žádného známého. Hospodářstwí s jměním koruny nacházelo se již w nejhorším stawu. Nebyloť již ani jednoho hradu králowského, který by i se statky k němu příslušejícími, jmenowitě i s lesy, nebyl zastawen neb jiným spůsobem propůjčen tomu neb onomu pánu zemskému. K wykonáwání sprawedliwosti nebylo tedy téměř žádných prostředků w rukau krále; nepořádky w zemi, powstalé ze saukromých wálek a z prowozowání laupeží i jiných swéwolí beze strachu před zákonem, množily se wždy hůře. W Praze byl hrad králowský následkem dlauhého zanedbání od času welkého ohně před 30 léty w takowém stawu, že w něm dwůr nemohl slušně přebýwati. Karel ubytowal se na ten čas dole we městě, w domě, který předtím náležel matce jeho. Byltť to nepochybně dům, w pozdějších časích wůbec nazýwaný *Dworem králowým*, to jest nynější Kralodworská kasárna wedlé Prašné wěže (číslo 654). Za desítiletého přebýwání swého w cizině byl Karel zapomenul jazyk český; mluwilť toliko německy, francauzsky a wlasky, se stejnau hbitostí w řeči i w písmě; pilným wšak wynasnažením přiosobil sobě mateřský jazyk zase dokonale, i k písmu i k mluwení.

Karel byl od otce swého poslán do Čech, aby se ujal spráwy zemské na jeho místě asi w témž spůsobu, jako posawadní heitmanowé zemští, to jest s powinností, aby mu posílal ustanowené summy peněz do ciziny. Přitom byl mu udělen název markrabí

Digitized by Google

morawského, bez skutečného panstwí nad tauto zemí, ačkoliw 1333
se wládařstwí jeho wztahowalo jednostejně na Morawu jako na Čechy i také na Slezsko. Jan nechtěl toliko, aby syn jeho nazýwán byl od lidu mladým králem, poněwadž maje sám teprw 37 roků, nechtěl býti jmenowán králem starým. Karel pojal wšak úkol na sebe wznešený spůsobem zcela jiným, než otec zwyklý byl sobě představowati. Pro něho byla léta stráwená we Francauzích wýbornau školau žiwota, poněwadž jí uměl užiti. Státní spráwa tamější byla maudrá, potřebám času přiměřená, a nesla žehnané plody; neb nebylo tehdáž země w Europě, která by požíwala tak stálého wnitřního pokoje, bezpečnosti práwa a obecného blahobytu jako Francauzsko. Karel, tamějšími wzory poučen, chtěl býti statečným oprawcem zlého stawu swé rodné země, i přistaupil k dílu se stejnau ráznosti jak prozřetelností.

Na wywazení statků korunních z rukau panstwa záleželo wšecko; pročež obrátil k tomu Karel nejpřednější zřetel; i jestiť potěšitelné, widěti, že při wší zhýralosti panstwa, jehož wětší část nehleděla ničeho než záměrů swých soběckých, předce wždy nacházel se některý počet pánů českých, kteří stáli o obecné dobré. Karlowi dostala se od nich ochotná podpora; od duchowenstwa a stawu městského mohl se jí naditi s jistotau, poněwadž stawowé tito, prospěchy swými ku koruně wázaní, byli toliko nemaudře odstrčeni na ten čas, a potřebowali pomoci proti přechwatům panstwa, s kterým král Jan byl za dobré ke zkáze jich jak koruny samé. Předewším obdržel Karel od sněmu českého welkau berni, jíž owšem znamenitau část musil poslati otci do Lucemburka; ostatek wšak obrátil hned na wykaupení některých hradů a měst králowských. Křiwoklát, Loket, Hradec a Mýto jsau od něho ještě téhož roku wywaděny od pánů, dílem pak podrženy, dílem později zase zastaweny, ale do méně mocných rukau, ke zjednání peněz na wýplaty další. W tom úmyslu asi stalo se postaupení zboží Křiwoklátského od Karla roku 1334 Olbramowicům Menhartowi a Ješkowi Bartowu jakž powěděno jinde. [12]) I jiné wšecky peněžité prostředky

[12]) Str. 298, 299.

Digitized by Google

1333 jichž nabyti mohl pro sebe pilným konáním swěřeného sobě wládařstwí, obracel k témuž účelu, tak že w krátkém čase dwau let bylo 10 znamenitých hradů w Čechách a 6 w Morawě nawráceno w moc koruny. Osazowání jich úředníky králowskými, a opatřowání tudy saudů krajských řádnými saudci a prostředky wykonawacími sauwiselo s tím bezprostředně. Karel jezdil pilně po městech w Čechách, w Morawě i we Slezsku, dohlížel wšude sám k stawu wěcí, a naprawowal, což bylo potřebí. Jakkoli ku prowedení zámyslů swých musil na lidu wymáhati ustawičných peněžitých obětí, obracela se k němu láska a důwěra tříd, které pod posawadními útisky nejwíce trpěly, wždy zřejměji, poněwadž se brzy dáwaly pocítiti částečné dobré následky jeho snahy.

Brzy po swém příjezdu začal Karel mezitím na hradě Pražském obnowowati zanedbané sídlo králů českých. Jalť se na spáleništi starodáwného paláce králowského stawěti palác docela nowý spůsobem francauzským, wzaw sobě za příklad králowské sídlo w Paříži. Práce šla rychle ku předu pod dohledem kralowice, kterýž se asi po dwau měsících přebýwání we městě odstěhowal na hrad a ubytowal se prózatím w domě purkrabí blíž zadních wrat zámeckých.

1334 Z mužů, kteří matce Karlowě, králowně Elšce, do posledních neblažených let jejího žiwota zachowali wěrné přátelstwí, byl, jak se zdá, poboční bratr její, Jan probošt Wyšehradský, jeden z předních, jenž i jemu byl wítanau podporau. Karel dopomohl jemu roku 1334 mnohým wynasnažením o to ke zwolení a stwrzení na biskupstwí Olomaucké, před nedáwnem uprázdněné.

Již w pacholetstwí, w prwním roce přebýwání jeho w Paříži, byla Karlowi oddána kněžna francauzská Blanka, sestra potomního krále Filippa VI; zůstáwala pak pod opatrowáním matky až do roku 1329, načež odwezena jest do Lucemburka. Pó wykonání nejpotřebnějších staweb a jiných připraw we swém sídle Pražském dal Karel mladistwau manželku swau přiwézti do Čech. Wjezd její do Prahy stal se se slawným uwítáním od duchowenstwa i obywatelstwa městského dne 12. Června roku 1334, a wice dní následujících strávilo se

k slawení sňatku manželského we weselostech. Líbezná podoba 1334
Blančina zajala srdce lidu, ač litowalo se, že neuměla na ten čas mluwiti jiným jazykem než francauzským. S ní přijela četná dworská čeleď téhož národu. A wšak Karel již po čtyrech nedělích poslal ji wšecku zpět (13. Čwce.) s nemalým nákladem, prý dwau tisíc kop, a Blanka dostala dwořanstwo ze šlechty české. Aby jí bylo možné smluwení, učila se jazyku německému, méně českému na ten čas, poněwadž jak we městech tak také při dwoře okolo samé osoby krále Jana bylo wešlo we zwyk wíce užíwati němčiny, než jazyka domácího; we kterémžto ohledu teprw za Karla nastaly zase jiné časy.

Příběh podiwný stal se w Praze brzy po oněch dworských radowánkách, kterýmž wybuchlo záští od dáwna dautnající mezi swětským duchowenstwem a řády mnichů žebrawých, swědčící o wadách a náružiwostech, kterým část jedné i druhé strany podléhala ku pohoršení lidu i k lítosti lepší části duchowenstwa. Papež Bonifacius VIII, který sprawowal církew za posledních let krále Wácslawa II, byl učinil jisté nařízení, dle něhož byli řádowé mnichů žebrawých powinni odwáděti čtwrtau část příjmů z pohřbů místnímu duchowenstwu, jehož by se týkalo. Nařízení toto wšak, jak se zdá, newešlo dotud w Čechách we platnost, až konečně wymohlo sobě duchowenstwo zwláštní bulli papežskau, nám blíže neznámau, kterau nařizowalo se zachowáwání staršího onoho rozkazu. Řádowé, jichž se to týkalo, totiž Dominikani, Menší bratří a Augustiniani neuposlechli wšak hned tohoto nařízení, ač znělo pod pokutau klatby, než učinili jakés odwolání proti němu, namítajíce zwláště to, že jest jiný spůsob a řád požitků při pohřbích w Čechách, nežli w Lombardii, na kterau bulla Bonifaciowa měla obzwláštní zřetel. Duchowenstwo wšak nechtělo se ohlížeti na toto odwolání, i mínilo wystaupiti proti řeholníkům krokem rozhodným.

W neděli u vigilii sw. Jakuba, to jest 24. dne měsíce Července, swolali farářowé a jiní spráwcowé kostelů Pražských dle společného usnešení wšecky osadníky swé do dwau kostelů Staroměstských, totiž ku panně Marii na Lauži a k sw. Mikuláši

1334 na Kuřím trhu. W tomto shromáždění walném ohlásili obsah bulle papežské, s oznámením, že se řeholníci řádů žebrawých dle ní zachowati zpěčowali; pročež jali se kněží k tomu ustanowení čísti welikými hlasy a při zhasení swíček i zwonění zwonů dle obyčeje klatbu proti týmž řeholníkům we jménu stolice apoštolské, s přísným rozkázáním, aby se wěřící pod trestem též klatby wystříhali wšeho obcowání s nimi. Zatím mnichowé žebrawí, wědauce, coby se proti nim chystalo, sebrali se s přátely swými a množstwím lidu s uschowanau zbraní k týmž kostelům, a wtrhše do nich, začali rowněž welikými hlasy odpírati kněžím, lajíce jim, že nejsau kněží, než swůdcowé lidu a zhaubcowé duší, propadlí sami w klatbu jakožto cizoložníci, kostkáři, opilci a jinými neprawostmi sprznění, kteříž we tmách chodí, a my nosíme šwětlo wšechněm. I hned někteří z nich srdnatě běželi prostředkem skrz lidstwo, aby kněžím čtaucím klatbu wytrhli písma z rukau. Tož strhnul se welký rozbroj w lidu; neb jedni zastáwali kněze, druzí řeholníky, netoliko slowy, než hned i pěstmi; brali kameny, aby házeli po nich, tasili bodáky a meče, nebo běželi s prowazy jako na lotry; muži i ženy účastnili se w této rwačce; mladí zápasili se starými, Čechowé s Němci; bylo widěti kněze i mnichy tu tahané, tu zkrwawené, a jiné, ježto skrýwajíce pleše utíkali z kostelů, aby se zachránili před úrazem, až tím spůsobem skončila se půtka se zahanbením jedněch i druhých a se zmatkem w lidu.

Nicméně nebylo tím wší rozepři konec. Každau neděli kázali faráři proti mnichům, a mnichowé proti farářům, wyhlašujíce na sebe klatby wzájemné. Řeholníci utrpěli přitom welkau škodu pohoršením některé části lidu proti sobě, tak že mnozí skutečně nechtěli s nimi obcowati, ani dáwati jim almužny. Teprw o sw. Mikuláši toho roku přišly obě strany na přátelské rozsudí, od nichž wznešena jest wšecka wěc znowu na stolici papežskau. Biskup Jan byl i tentokrát, tak jako před dwadceti léty, wíce nakloněn ku kněžstwu swětskému nežli k řeholníkům. Až dotud totiž míwali mnichowé řádů žebrawých dowoleno kázati w neděli i we hlawním kostele Pražském; po tomto wšak příběhu biskup jim toho zapowěděl, a ustanowil k tomuto kázání zwláštního

Digitized by Google

swého kaplana, zároweň poenitentiáře, Františka, někdy správce 1334
škol kostela Wyšehradského, skladatele letopisů.

Karel markrabí nebyl, jak se zdá, w Praze toho času, než na Morawě, kdež jeho nacházíme asi o měsíc později; a wšak během téhož roku nawrátil se zase do Čech. Zde přišla na
začátku roku 1335 neočekáwaná zpráwa z Francauz, že se král 1335
Jan podruhé oženil. Pojalť za manželku Beatrici dceru Ludwíka wéwody Bourbonského, tehdáž, jak se zdá, ještě mladé děwče. Z příčiny slawností swatebních zřídil turnaj w Paříži, we kterém ale zraněn byl tak, že několik měsíců nato zůstáwal w loži. W Čechách činily se zatím příprawy ke swatbě nejmladší dcery krále Jana, jménem Anny, s Ottau wéwodau rakauským. Dne 2. Unora přiwezena jest dwanáctiletá newěsta do Prahy. Již po osmi dnech prowodil ji bratr její Karel i s manželkau swau Blankau (10. Un.) do Znojma na Morawě, kdež slawena jest swatba s welkými radowánkami. Karel častowal hosty, jichž bylo o 6000 koních, mezi nimi tři biskupy, pět wéwod a množstwí hrabat, pánů i rytířů, co nejhojněji ze swých dobře sprawowaných zásobáren. Asi tři měsíce po nawrácení jeho odtud do Prahy porodila mu manželka jeho Blanka prwní dcerušku (24. Kwět.), jíž dáno jméno Markéta.

Mezitím w čase dosti krátkém po swatbě Anny s Ottau zawdala smrt wéwody korutanského Jindřicha a rozepře o země po něm pozůstalé příčinu k nowému welkému záští mezi domem Lucemburským a wéwodami rakauskými, císařem Ludwíkem a skoro wšemi jinými sausedy Čech, ježto s oněmi z počátku byli spojeni. Král Jan přijel z té příčiny dne 30. Července do Prahy, dal tu hned nazejtří wyhlásiti wálku proti císaři i wéwodám rakauským, a sbíral wojsko, zwláště také najímáním cizích žoldnéřů z Míšně. Se spojenci wéwod, Kazimírem králem polským i Karlem uherským, byl zatím markrabí Karel pilen smluw, kteréž po příjezdu otcowě wedly k dobrému cíli na osobním sjezdu Jana i Karla s plnomocníky obau králů w Trenčíně (24. Srp.). Nato následowal wšak také sjezd krále Jana s císařem Ludwíkem w Řezně (16. Září), kdež zawřeno příměří a začato wyjednáwání o mír konečný. S částí wojska, které král Jan nyní z wět-

Digitized by Google

1335 šího dílu propustil, wytáhl toliko Karel do Slezska, aby přinutil wéwodu Minsterběrského Boleslawa k uznání wrchního panstwí českého. Po nawrácení jeho odtud držán jest nowý slawný sjezd krále Jana i syna jeho s oběma králi polským a uherským na Wyšehradě uherském (12. Listop.), kdež zawřeno dokonalé přátelstwí. Král Kazimír polský přijel odtud s Janem i Karlem do Prahy dne 6. Prosince, a byl tu po dewět dní ctěn wšelijakými slawnostmi a radowánkami.

Welmi wšak brzy po otewření naděje w brzký mír zahraničný těmito mírnými sjezdy panowníků byla zmařena krátká radost českého lidu z prwních začátků lepšího spořádání správy zemské, spůsobených od Karla. Wywazowání korunních statků, we kterém byl učinil tak zdařilé pokroky, bylo welice protiwné pánům, kteří statky tyto mínili nawždy podržeti we swém držení. Tedy uchopili se brzy proti Karlowi těch samých prostředků, jakých předtím proti jeho matce, aby jej osočili u otce. Netoliko pánowé čeští než i mnozí němečtí dwořané z Lucemburka, kteří daufali něčeho ulowiti pro sebe ze statků od Karla wyplacených, prawili ku králi Janowi, aby se měl na pozoru před synem, kterýž sobě zjednal tolik statků a služebníků w zemi, a potáhl na sebe wšechen lid, kterýž jej welmi miluje; neb budeli to na dlauze, že může Karel snadno, jakožto dědic králowstwí z pokolení starých králů, jeho wyhnati jakožto cizozemce. Král Jan, wždy stejně lehkowěrný a o dobré nedbající, uposlechl i tentokrát rady panské, a odjal synu swému wšecku moc i wšecky statky wyplacené pro korunu, jak w Čechách tak w Morawě, zanechaw mu toliko pauhého titulu markrabí morawského, beze wší skutečné platnosti. Z příčiny nedojednaného posud míru w rozepři o dědictwí po Jindřichu korutanském poslal jej nato do Tyrolu, aby byl mladšímu bratru swému Janu Jindřichowi, manželu Markéty dcery Jindřichowy, nápomocen k hájení této země.

1336 Přewrat tento stal se asi ku konci roku 1335; neb 8. Ledna 1336 přijel Karel skutečně k bratrowi swému do Tyrolu. Hned po tomto odstrčení syna začal král Jan dle swého předešlého obyčeje řáditi wydíráním peněz. Skoro ode wšech klášterů a

Digitized by Google

králowských měst wybrány jsau welké berně, jichžto část obrácena k zaplacení wěřitelů králowých na Rýně a we Francauzích, ostatek dán žoldnéřům. W takowýchto okolnostech dal Jan přiwézti druhau manželku swau Beatrici do Čech, kteráž uwítána jest slušně w Praze od duchowenstwa i lidu dne 2. Ledna toho roku, aniž mluwí se co o zwláštní přitom radosti. Markrabina Blanka, zanechaná na ten čas od Karla w Praze, byla dle přání Janowa této swé krajance nerozdílnau společnicí. Tuším, aby se aspoň w něčem synu swému wyrownal, dal Jan toho času pokračowati we stawbách na hradě Pražském, od něho započatých, přebýwaje mezitím we městě, nejspíš též we Králowě dwoře, wýše zmíněném. 1336

Zatím jednání o mír s wéwodami rakauskými a císařem Ludwíkem newedlo k žádnému cíli, i wypukla wálka s nimi znowu. Král Jan wytáhl již 25. Unora 1336 z Prahy k wýprawě do Rakaus, kdež spůsobil wéwodám welké škody dobytím mnohých welkých zámků i spustošením celé země až k Dunaji. Po dwau měsících wrátil se, ačkoli wálka wždy trwala, do Prahy k nowému sbírání peněz. Pražané Staroměštští byli za wládařstwí Karlowa králi Janowi půjčili nejprwé 2000 kop, za které obdrželi od krále i markrabí oswobození ode wšech berní na dwě léta (1334 2. Un.), potom pak zawázali se opět dne 13. Října 1335 we čtyrech létech nejprwé příštích wyplatiti králi 6000 kop, což mělo býti wýplatau ze wšech berní za tento čas. To, jak se zdá, mínil král Jan měšťanům co do písmeny zdržeti. Za to wšak nařídil wybírání ungeltu we wšech městech králowských i we wšech trzích, čehož dotud nikdy nebylo, s welkým reptáním obecného lidu. Nařízení toto wztahowalo se nejspíš také na Prahu, proti někdejší připowědi králowě, že nemá jiného ungeltu býti, než winného; neboť roku 1339 mluwí se i tu zase krom toho o ungeltu ze suken, ze zboží kramářského a z wárek. Mimo to dal král na jisté obdržené náwěští kopati w synagoze židowské w Praze, a pobral asi 2000 hřiwen we zlatě i we stříbře, tu nalezených. Nato dal desátého dne po swém příjezdu do Prahy (3. Čw.) zajmauti Židy w Praze i w celém králowstwí; ze kteréhožto zajetí musili se wyplatiti summami peněz. Také

Digitized by Google

1336 ale dal kopati po penězích w kostele Pražském u hrobu sw. Wojtěcha, kdež na štěstí nic není nalezeno. Též dal se opět w zabawowání statků duchowenstwa. Sebraw pak wšemi těmito spůsoby asi 20.000 hřiwen stříbra, wyjel z Prahy dne 21. Čerwna do Morawy k nowému tažení proti Rakausům, odtud pak do Bawor proti císaři Ludwíkowi, i opět do horních Rakaus.

Praha byla téhož času několikkrát po sobě nawštíwena neštěstím ohně, který pokaždé stráwil některau část města. Dne 21. Čerwna 1336 wyhořel tím spůsobem kostel sw. Ondřeje na Starém městě. Opat Zbraslawský Petr, jakožto patron, dal jej hned zase obnowiti, tak že již roku 1337 dne 22. Prosince wyswěcen jest i se hřbitowem od swěticího biskupa Přibislawa Sadaronského. W něm byly tehdáž dwa starodáwné oltáře a jeden nowě založený od opata Petra, totiž hlawní sw. Ondřeje apoštola, w prawo od něho oltář sw. Mikuláše, a w lewo sw. Kateřiny.

Na wýprawě krále Jana do Rakaus a do Bawor, která byla z jeho nejhlučnějších, prowodil jej mezi jinými z měšťanstwa Pražského Frenclín Jakubůw jakožto purkrabí Přimdský s 28 těžkými a 75 lehkými oděnci. W nepřítomnosti jeho i jeho místopurkrabí, kterýž táhl spolu, byly wěže hradu Přimdy úkladně zlezeny od lidí císaře Ludwíka k tomu zřízených. Čeleď Frenclinowa zapudila je zapálením wěží s důly pod nimi, čímž ale pán utrpěl škodu, kterau sobě počítal na 1500 peněz zlatých. I se wděčností krále Jana za prokazowané jemu služby byl Frenclin toho času zle spokojen, a stěžowal mnoho na neuznalost jeho w dopisech k rozličným swým přátelům; z čehož widěti jest, že i ti, kteří jinak bohatli co pomocníci Janowi w nemilosrdném jeho hospodaření, trpěli časem pod nezřízenau jeho spráwau. [13])

Po nowém příměří, zawřeném konečně s wéwodami rakauskými we Freistatě (4. Září), wrátil se král Jan do Prahy dne 15. Září, wynutil opět mnoho peněz na zaplacení žoldnéřů, a odjel již zase 27. Září do Wídně k jednání o mír, kterýž ko-

[13]) *Jacobi* p. 41, 44, 55, 60.

Digitized by Google

nečně zawřen jest w Enži dne 9. Října, tak že wéwodowé 1336
rakauští podrželi Korutany, Markéta pak manželka Jana Jindřicha, syna Janowa, Tyrol. I po opětném nawrácení se odtud do Prahy bylo wšecko zaneprázdnění králowo jen shánění peněz, wždy nepočestnějšími spůsoby. Syn jeho Karel byl dal w kostele Pražském k ozdobení hrobu sw. Wácslawa učiniti 12 obrazů swatých apoštolů ze stříbra, kteréž z wětšího dílu byly již skoro dokonány prací umělau s nákladem 500 hřiwen. Dwě stě byl Karel k tomu wydal ze swého měšce, ostatek zjednán byl sbírkau od pobožných dárců z celé dioecezí Pražské. I tyto sošky pobral Jan a zastawil je swým wěřitelům. Pomsta boží následowala tentokrát dle mínění lidu hned po skutku; neb jeden z rytířů králowých od Rýna, který k té swatokrádeži nejwíce byl radil, jest téhož dne w Praze zabit od kohos nenadále.

Následkem obnowení míru, při kterém mladší syn krále Jana w Tyrolu nepotřebowal žádné zwláštní ochrany, wrátil se markrabí Karel odtamtud někdy ku konci roku zase do Prahy, a prowodil hned nato otce na nowém jeho křížowém tažení do Litwy. Dne 28. Prosince wyjeli z Prahy w průwodu některých jiných knížat a panstwa. Na této wýprawě, konané we zlém počasí w zimě neobyčejně deštiwé, začal král Jan welmi trpěti na oči, tak že musil hledati pomoci lékařské. We Wratislawi, na zpátečné cestě do Čech, léčil jej jakýsi lékař francauzský, který ale zlému ještě přihoršil. Král Jan dal jej za to we hněwu hoditi do Odry. Dne 4. Dubna 1337 nawrátil se i se synem 1337
do Prahy, kdež powolal k sobě lékaře arabského. Ani tento wšak, léčiw krále po obdrženém ubezpečení, že se mu nestane podobně jako francauzskému, nepomohl nic, nýbrž připrawil krále o prawé oko dokonce, a také prý mnoho jiných lidí podwedl swým lichým uměním. I tuto zlau příhodu králowu přičítal obecný lid, jemu odporný, trestu božímu za předešlau od něho spáchanau swatokrádež.

Za nepřítomnosti králowy w čas tažení litewského porodila králowna Beatrix w Praze syna (25. Un.), jemuž s patrnau žádostí, zalíbiti se lidu, dáno na křtu w kostele Pražském skrze biskupa Jana dne 9. Března jméno Wácslaw. Z porodu tohoto

Digitized by Google

1337 měl prý wšak nicméně jen král samoten radost, lid nejewil žádné; prawilo se, žeť to není potomek králowského rodu českého, než dítě cizozemské. Také jinak nenacházela králowna Beatrix žádné náklonnosti w Čechách, ježto zatím wšecka láska lidu obracela se k markrabině Blance, manželce Karlowě. Z toho pošla nowá kyselost krále Jana proti synowi. Již w měsíci Dubnu odjel proto Karel opět ze země, a odebral se do Tyroln, odkudž wkládal se do rozličných rozepří a bojů mezi Benátčany a jinými mocnostmi a pány lombardskými, takořka jen pro stráwení času, ano i pro zjednání sobě wýžiwy. Neboť král Jan zapowěděl jemu čeho nejmenšího posílati z Čech, tak jako někdy matce jeho za přebýwání jejího w Bawořích. Taužebná přání lidu českého prowázela Karla na tomto těkawém wyhnanstwí; neb od něho očekáwalo se již s důwěrau budaucí nawrácení lepších časů.

W Praze dal mezitím král Jan manželku swau Beatrici korunowati dne 18. Kwětna. Jak obyčejně odbýwala se slawnost tato w kostele sw. Wíta, a wšak nerownala se nádherau ani weselostí předešlým korunowáním, o nichž byla paměť. Koruna byla králowně posazena od biskupa Pražského Jana, při čemž král Jan byl přítomen bez koruny a bez oděwu králowského, tuším proto že i korunu byl již zastawil. Potom byly hody w klášteře Menších bratří u sw. Jakuba, newelmi skwostné. Čtrnáctý den po této slawnosti (1. Čw.) odjela Beatrix s malým průwodem z Prahy, a odstěhowala se do Lucemburka, zanechawši w Praze toliko syna swého Wácslawa pod opatrowáním kojné. Z odjezdu této králowny, jak prawí letopisec, byla wětší radost lidu nežli z příjezdu; ano mnozí prý se zlořečením za ní pokřikowali, přičítajíce jejímu přebýwání w Praze wšecko zlé, co se mezitím stalo, newyjímajíc ani několikerého neštěstí ohně w minulém roce. Král Jan dal z mrzutosti nad tím miláčka lidu, markrabinu Blanku, odstěhowati do Brna; sám pak konečně dne 8. Července, aniž se kdo nadál, odjel z Prahy času nočního, daw sobě bránu městskau otewřiti a hned zase zawřiti za sebau. Odebralť se tentokrát přímo do Francauz, z příčiny wálky wypuklé mezi králem francauzským a anglickým. Probošt Wyšehradský Bertolt z Lipé byl od něho jmenowán heitmanem zemským.

Digitized by Google

5.

Stálé spoluwládařstwí Karla. Začátky jeho panowání.

(1337—1348.)

Jaké wěci se přihodily, kterými se stalo, že za dosti krátký 1337
čas po těchto mrzutostech mezi králem Janem a jeho synem markrabí Karel najednau přijel do Čech, a uwázal se znowu we spráwu zemskau, není nám pohříchu powědomo, a to proto, že se práwě w tyto doby končí krásné letopisy opata Petra Zbraslawského, kterýž brzy nato, roku 1339, zemřel. Několik, dle wšeho welmi zajímawých let dějepisu českého, ježto nyní následují,[1] není nám známo než ze zpráw welmi sporých a neúplných. Buďto stalo se předce zase nějaké smíření mezi otcem a synem, tak že Jan odewzdal wládařstwí Karlowi podruhé, nebo se nemohl Karel na dlauze díwati zlému stawu země a zmáhající se nespokojenosti lidu, i uwázal se o swé ujmě we spráwu, čemuž pak Jan déle se neprotiwil, uznáwaje snad již nemožnost, aby při popuzenosti obecného mínění ještě i napotom wládl posawadním spůsobem. Tolik je jisté, že Karel opustiw Tyrol asi snad w Říjnu roku 1337, přijel brzy nato do Morawy a do Čech. Dne 19. Listopadu nacházíme ho w Brně. Poměry jeho k otci byly welice podobné k oněm před dewadesáti léty mezi pradědem jeho Přemyslem Otakarem a otcem jeho Wácslawem I. Oba prworození synowé byli co nastáwající dědici trůnu puzeni starati se, aby předešli úplnau zkázu swého dědictwí. Wětší mírnosti Karlowě wedlé jiných okolností, nám neznámých, podařilo se dosáhnauti tohoto úmyslu za žiwobytí otce, aniž přišlo jako ondy ke zjewné wálce w zemi mezi starým a mladým králem.

Nowé wládařstwí Karlowo bylo bezpochyby proti mysli 1338
mnohým pánům českým, kteří od tak dáwna ze zlého hospodářstwí Janowa byli zwyklí kořistiti pro sebe. Odpor, s nímž se Karel potkal, byl wšak skutečně jen částečný. Známo jest toliko, že se proti němu wzbauřil mocný pán Mikuláš z Potšteina, tak že začal wálku proti němu laupením w sausedstwí swých statků. Karel sebral proti němu pole letního času roku 1338, a zbořil

Digitized by Google

1338 hrad jeho Choceň blíž Mýta, načež stalo se jisté narownání. Jinak spatřujeme jej počínati sobě we správě zemské wnitřní i zahraničné s welkau bezpečností. Uwnitř bylo zawedení přísné sprawedliwosti a powznešení tím samým wážnosti saudů zemských wedlé wywazowání statků korunních hlawní jeho péčí. Se sausedy říše otcowské hleděl mnohých swazků a spolků pokojných, tak zejména s nowým králem uherským Ludwíkem, jemuž o masopustě roku 1338 (okolo 22. Un.) zaslíbil dceru swau Markétu, teprw tříletau, za manželku.

Letopisci toho času nedáwají nám wšak žádného podrobnějšího wypsání činnosti Karlowy w obau těchto ohledech; než zastawují se leda při některých nahodilých příbězích, které práwě obracely na sebe wětší pozornost obecného lidu w Praze nebo w zemi wůbec. Jeden ze příběhů těchto ukazuje, na jaké rozličné předměty wztahowala se tehdejší sočiwost mezi českau a německau národností we hlawním městě. U vigilii před swátkem přenešení sw. Wácslawa toho roku (3. Března), wyprawuje kanowník František jakož i Beneš z Weitmile, rozpráwělo spolu několik mužů řemesla střeleckého, i prawili: Zejtra budeme slawiti swátek sw. Wácslawa, patrona našeho. Mezi nimi byl wšak jeden Němec, kterýž hned rauhawě ozwal se, řka: Toho sedlského swátku nebudu slawiti. Wšak hned, jak tato slowa pronesl, oněměl jest, a na wšech smyslích oslabnul; z čehož wšichni, kteříž jej byli slyšeli, zděsili se. Druhého dne, we swátek přenešení swatého patrona, wzali tohoto němého saudruhowé jeho, přiwedli jej ke hrobu sw. Wácslawa w kostele Pražském, položili jej na zem rozepiatého w podobě kříže, a modlili se za něj o milost. Tu když konečně přinesena jest hlawa swatého Wácslawa a postawena jemu na hlawu, wzkřikl jest najednau welikým hlasem, jakoby jej něco udeřilo, a hned mluwil a zdráw byl jako předtím, wyznal swůj hřích a litowal jeho wolice. Od té doby prý Němci Pražští měli swatého dědice českého we wětší wážnosti než prwé, opowrhowawše jím, jakožto z druhého národu pošlým.

W letě toho roku zjewil se neobyčejný, od žádného z tehdejších lidí w zemi newídaný úkaz přírody. Aegyptské kobylky

Digitized by Google

objewily se w Čechách, jakž okolo téhož času we mnohých zemích okolních, přiletěwše od Rakaus. Hejno jejich, mající několik mil zdéli a zšíři, bylo tak husté, že zakrýwaly slunce na spůsob mraků; pro chřest jejich nebylo slyšeti lidí mezi sebau mluwících, ano ani zwonění zwonů; puch weliký šel od nich; kdež pak koli spustily se na zem, tam požraly tráwu, seno, obilí, wšecko nač padly, i býwalo jich na sobě tolik, že šlo koni až po kolena. Na zpráwu o jich příwalu do země drželo w Praze duchowenstwo s lidem processí a modlení za odwrácení tohoto zlého. Kobylky přiblížily se až ku Praze, nejspíš ale již zřidlé pojitím mnohých; neboť ptactwo, které jinde ze strachu před nimi zalézalo do děr a w nich mřelo hladem, zde postawilo se na odpor; welká hejna hawranů, wran, kawek, strak we množstwí podiwném shlukla se a dala se srdnatě do kobylek, až přinuceny jsau k letu w jinau stranu. 1338

Téhož roku stalo se welké pronásledowání Židů w králowstwí českém, poněwadž se roznesla powěst, že w Kauřimi bylo tělo boží od nich mučeno. Nepochybně staly se z toho i w Praze wýtržnosti.

Markrabí Karel učinil toho roku příprawné kroky k prwnímu swému důležitějšímu založení duchownímu w Praze. Dle příkladu totiž slawného děda swého Wácslawa, kterýž jemu we welmi mnohých wěcech byl oblíbeným wzorem, uzawřel založiti při králowské kapli Wšech Swatých na hradě Pražském opět zwláštní kapitulu, i wymohl k tomu powolení od papeže Benedikta XII, jakž i od kapituly Pražské, pokud na ní záleželo.

Od téhož roku pozoruje se welká pilnost w obci Pražské w zawodění rozličných ústawů a zařízení ku prospěchu města a jeho obywatelů, ku kterým nepochybně wětším dílem zawdal markrabí Karel podnět anebo poskytl swau ochranu. Dne 2. Břz. roku 1338 stal se nález přísežných, aby odstupující radda pokaždé kladla řádný počet raddě nastupující u přítomnosti starších měšťanů. Dne 23. Srpna ustanowili přísežní Staroměstští dle usnešení se starší obcí zřízení radnice z domu k tomu kaupeného; na kteréžto uzawření jejich dal král Jan stwrzení swé w Amiens dne 18. Září toho roku. Dne 6. Prosince nato za-

1338 wřena jest umluwa čili jednota mezi měšťany Pražskými a Kutnohorskými, kterau jedni druhým powolili prowozowati we městech swých ta samá práwa w obchodu s jakýmkoli zbožím
1340 jako měšťanům domácím. [14]) Roku 1340 stal se prwní začátek k zawedení prawidelného metení a čistění města, kteréž bylo nedáwno předsewzatau dlažbau teprw učiněno možné. Přísežní Staroměstští zawřeli dne 13. Března toho roku smlauwu s jakýmsi Jindřichem Nithardem, kterau uloženo jemu řádně wyčistiti wšecky ulice města ode wšeho smradu a neřádu nanejdéle do Swatodušních swátků toho roku, potom pak zachowáwati čistotu tím spůsobem udělanau během ostatku toho roku. [15]) Od té doby býwala nejspíš pokaždé na rok zawřena smlauwa téhož obsahu s tím neb oním podnikatelem. Dne 21. Kwětna r. 1341 usnesli se měšťané, aby byl úřad šrotéřstwí wína stále ustanowen k zaprawowání útrat tohoto čistění. [16]) Dne 19. Kwětna 1340 poručil Karel z Brna, kdež se práwě zdržowal, přísežným Staroměstským, aby učinili nařízení o jisté míře pro mlýny, o němž promluwili jsme již na jiném místě.

1339 Asi půl druhého léta po nawrácení Karlowu do Čech přijel také král Jan zase do Prahy (1339 w Kwětnu). Jakkoli zásady jich obau byly welice rozdílné, netoliko we wnitřní spráwě, nýbrž i w chowání k cizím mocnostem, tak že byl Karel nedáwno spolu se stawy českými odepřel swolení swého ke smlauwě, neprospěšně zawřené od otce s císařem Ludwíkem, nebylo to nic na ujmu wládařstwí Karlowu, aniž pozoruje se, žeby Jan byl do něho wsahal obyčejným jindy wydíráním peněz. Z příčiny welkých útrat předešlé wálky s Rakausy a s císařem žádal toliko řádným spůsobem na sněmu držaném w Praze dne 1. Čerwna o powolení berně, při čemž jej syn podporowal s dobrým účinkem. S Pražany Staroměstskými, jimž docházela čtyrletá lhůta oswobození od platů, uděleného roku 1335, zawřena smlauwa na nowá čtyry léta dne 29. Kwětna, kterau zawázali se zaplatiti za ten čas 4000 kop, a za to sproštěni jsau jiných

[14]) *Liber vetustiss. privil.* p. 16.
[15]) W nejstarší knize Staroměstské fol. 280.
[16]) *Liber vetustiss.* p. 8.

Digitized by Google

daní, mimo to pak udělil jim Karel tři ungelty, totiž ze suken, 1339
ze zboží kramářského a z wárek piwa. Prwé byl sobě Karel toliko wypůjčil od obce 500 kop na cestu k Ludwíkowi uherskému (1338). Král Jan odebral se nato do Morawy; Karel pak mezitím wytáhl podruhé proti Mikulášowi z Potšteina, kterýž se byl opět wzbauřil a dal se w laupení. W dewíti nedělích byl hlawní hrad jeho Potštein dobyt, wěž, we které se posud bránil, stržena i s ním a obrácena w sutiny. Společně jeli potom Jan i Karel do Slezska a do Lužice. Z Budišína odjel Jan ku konci Srpna do Francauz, Karel odebral se do Čech, zřídil zde wšak toliko prozatímnau správu zemskau, ustanowiw Petra Rosenberského za wládaře, a odjel též za otcem.

Hlawní příčinau této cesty byla wálka mezi Francauzi a Angličany, we které král Jan i syn jeho pomáhali králi francauzskému. Když se skončilo tažení toho roku, odebrali se otec i syn nejprwé do Montpellier z příčiny léčení oka Janowa, potom na začátku roku 1340 ke dworu papežskému do Avignona 1340
k jednání rozličných potřebných wěcí. Teprw z jara nawrátil se Karel ze Francauz, nawštíwil w Bawořích sestru swau Markétu, mezitím owdowělau po wéwodowi Jindřichowi, potom w Tyrolu bratra swého Jana Jindřicha, kterýž nato i s ním přijel do Čech. Oba společně učinili odtud jízdu nejprwé ku králi polskému Kazimírowi, potom k Ludwíkowi uherskému k umluwení pewných přátelských swazků. Zrada, kterau mezitím kula manželka Jana Jindřicha, Markéta tyrolská, aby jej wypudila ze země, pohnula oba bratří k rychlému nawrácení se do Tyrolu w měsíci Září. Karel sprawiw tam záležitosti swého mladšího bratra mohutným zakročením, zdržel se pak ještě pro rozličné rozepře se sausedy wlaskými w těch stranách až do
zimy roku 1341. 1341

Mezitím byl král Jan již w Prosinci roku 1340 přijel do Prahy, a ujal se zase sám wlády, ačkoli přese wšecky lékařské prostředky byl již i na druhé oko docela oslepl. Dne 21. Března 1341 sadil sám osobně raddu Staroměstkau, což za předešlých let obyčejně činili wládařowé čili heitmanowé zemští. Obec zawázala se mu mimo předešlau smlauwu o 4000 kop wyplatiti

1341 we dwau lhůtách roku 1343 a 1344 ještě jiných 3000 kop grošů, začež prodlaužena swoboda od jiných wšech platů až do konce roku 1344. Po swém příjezdu do Prahy stwrdil i markrabí Karel privilegium toho se týkající dne 7. Čerwna. W několika dnech nato, 11. Čerwna 1341, držel král Jan sněm w Praze, ku kterémuž powoláni byli praelati, páni, rytíři, též přísežní neb jiní měšťané z Prahy i ze wšech jiných měst králowských w Čechách, mimo to také poslowé města Wratislawi ze Slezska, i žádal na stawích, aby se zawázali po jeho smrti syna jeho **Karla** a jeho potomky míti za jediné prawé **nástupce** králowstwí. Stawowé učinili to ochotně, a přiznali se k tomu listy swými. I Pražané, rychtář, přísežní a wšecka obec wětšího města, wydali obzwláštní list přiznawací toho obsahu.

Z příčiny welikého wpádu Tatarů do Polska w zimě toho roku byly w Čechách dle žádosti papeže ohlašowány odpustky těm, kdožby pro obranu swatého kříže wzali zbraň proti pohanům. Stalo se to tím ochotněji pro přátelstwí nedáwno umluwené mezi Čechy a králem polským Kazimírem. Přátelstwí toto mělo dle přání krále Jana i markrabí Karla ještě wíce býti upewněno swatbau Kazimíra s Markétau dcerau Janowau, která se po smrti prwního manžela swého Jindřicha baworského i také jediného syna, kterého s ním měla, dne 20. Kwětna 1341 přesídlila do Prahy. Kněžna tato, tehdáž sedmadwadcetiletá, pro krásu i ctnosti swé welmi chwálená od letopisců, neměla žádné náklonnosti k této swatbě; konečně wšak neodolala prosbám otce i bratra, kteří na tento sňatek manželský kladli největší wáhu pro celau budaucnost mezi Čechy a Polskem, poněwadž se zdálo, žeby mohla wésti k nowému spojení obau těchto králowstwí pod jedním panstwím. Již tedy přijel král **Kazimír** do Prahy s welkau sláwau a mnohými skwostnými dary w oděwích, šperkách a jiného druhu pro swau newěstu, a činily se příprawy ke swatbě. **Markéta** wšak mezitím se roznemohla, jak lidé měli za to, práwě z těžkého srdce pro tuto swatbu jí naskrze odpornau. Některý čas nemyslilo se, žeby nemoc byla nebezpečná. W Praze držely se turnaje a jiné hlučné radowánky ku poctění wzácného a wítaného hosta, kterýž se swé strany konal welikau

Digitized by Google

štědrost, častuje po celý čas swého přebýwání obywatele Prahy 1341
i příchozí odjinud, komuž prý se líbilo, jídly i wlaskými wíny. Ale naděje w brzké uzdrawení Markéty nechtěly se splniti. Král Jan, který tuto dceru swau welice milowal, wyžádal na biskupu Janowi, aby dal držeti ode wšeho duchowenstwa swětského i řeholního w Praze processí s korauhwemi a ostatky swatých po celých 14 dní za uzdrawení její. On sám i král Kazimír konali tyto processí spolu, oděni w raucha jednoduchá, a wznášeli wraucné modlitby. Nemoc Markétina horšila se wšak přes to přese wšecko den ode dne, až se swatba obrátila w žalostný pohřeb. Zemřelať dne 1. Čerwence, i pochowána jest we Zbraslawi wedlé hrobu matky swé Elšky.

Mínění lidu, který již neměl pro krále Jana žádného saucitu, bylo, že krásný tento kwět pokolení ženského padl pro hříchy otcowy, které nezasluhowaly slitowání božího; i zdá se welmi, že se král sám neubránil citu podobného. Spatřujemeť jeho, jenž dotud wedl žiwobytí pusté, najednau nakloněna ku konání skutků pobožných. Předně položil toho roku základ k nowému klášteru w nejbližším okolí Prahy, blíž předměstí Aujezdského na Malé straně, do něhož uwedeni jsau mniši řádu Kartauského, dotud nebýwalého w Čechách, a nadáni platy peněžitými i jinými potřebami žiwota dostatečně, opatřeni též knihami, mešnými rauchy a klenoty.

Ještě wýznamnější byl ale úmysl krále Jana wzbuzený nepochybně od syna jeho, kterýž potom nejwíce učinil k jeho wywedení, aby co patron kostela kathedralního swatých mučenníků Wíta, Wácslawa a Wojtěcha w Praze, jakožto nejpřednější swatyně swého králowstwí, na místě posawadní stawby jeho, bezpochyby již wěkem sešlé, wyzdwihl budowu nowau, welkolepau uměním i nádherností. Dne 23. Října toho roku odebral se král Jan se slawným komonstwem do plného shromáždění kapituly Pražské w refektáři kanownického domu na hradě, a učinil darowání znamenité k tomu směřující obřadem posazení biretu na hlawu děkana, tehdáž Arnošta z Pardubic, tak aby se kapitule dostáwal desátek ze příjmů králowských ze wšech stříbrn[ých]
dolů w Čechách, u Hory Kutné i jinde, kdeby se již wzděl[áwalo]

Digitized by Google

1341 i kdeby ještě budaucně byly jaké nalezeny. Ze příjmů těchto měly přede wším býti wystaweny nowé nádherné hroby sw. Wácslawa a sw. Wojtěcha se stříbrnými deskami a sochami, pozlacenými a okrášlenými perlami i drahým kamením. Toť bylo patrně k zadostučinění pro odcizení soch ke hrobu sw. Wácslawa spůsobených od syna jeho Karla. Potom měl se wystawiti nowý chor kostela, potom celý kostel nowý dílem mistrným a nádherným [17]). Po dokonání díla tohoto měly ze příjmu onoho nadány býti wýroční slawnosti zádušní w kostele Pražském předně na památku rodičů Janowých, císaře Jindřicha a císařowny Markéty, manželky jeho Alžběty a dwau dcer zemřelých Markéty a Anny († 1338), synů tří žijících Karla, Jana a Wácslawa, též druhé manželky jeho Beatrice a dcery Bony s ní splozené, tak a na ten spůsob, aby za slawné služby boží w tyto pamětné dni každý kanowník měl pět hřiwen stříbra ročních příjmů co přídawek ke swé praebendě. Po splnění těchto účelů zanecháno jest kapitule, užíwati desátku onoho dle wlastního swého uznání.

Práwě w roce pobožných těchto založení krále Jana dalo w Praze opět kacířstwí, z přespolních zemí se wtírající, znamení žiwota na jewo krwawým zločinem. Král Jan byl, jak se zdá, před nedáwnem powolal jakéhos kněze řádu Dominikanského z Polska, aby zde konal úřad „inquisitora zlosti kacířské". Kněz tento byl w klášteře sw. Klimenta, kdež přebýwal, zabit od několika kacířů, kteří se k němu wlaudili pod záminkau, jakoby se mu chtěli zpowídati. Zdá se, že tento skutek byl králi Janowi neboli spíše synu jeho Karlowi příčinau k nowému stálejšímu zřízení inquisitorského úřadu. Nalézámeť zpráwu z prwních let nato, dle které Karel wykázal několik domů na Starém městě za sídlo tohoto úřadu, za jejichž zaplacení stal se rukojmím rychtář tehdejší Wácslaw Rokycanský, kterýž měl býti rukojemstwí sproštěn z prwních peněz, ježto by se sešly ze zabawení statků odsauzených kacířů. [18])

[17]) Pro nova fabrica et exaltatione novi chori, et deinde pro structura nova et factura insigni et magnifica totius ecclesiae praelibatae de labore et opere excellenti facienda, prawí se w nadací listině o tom w archivu kapituly Pražské.

[18]) *Summa Gerhardi* p. 28.

Digitized by Google

Po tuhé stálé zimě roku 1341 až 1342 strhla se w prwních dnech měsíce Unora tohoto roku jedna z nejškodliwějších powodní w Praze. Teplý polední wítr, který nastal dne 1. Unora a hned prowodín byl teplým deštěm, rozpustil najednau wšecky sněhy, a prolomil led na řece Wltawě, z čehož se woda zmohla s hrůzau dáwno newídanau. Wšecky mlýny a jezy w Praze byly pobořeny, dřewařům Pražským i Podskalským pobrány welké zásoby dříwí; wína a jiné nápoje we sklepích Pražských potopením zkaženy, ano na blízce města jsau některé wsi na břehu ležící s lidmi i dobytkem wzaty od wody. Tu bylo widět plawati celé chalupy a w nich lidi, kolébky a w nich děti, jimž matky rukama lomíce pomoci nemohly. Množstwí žiwotů i statků lidských přišlo ke zkáze; wšudež byl nářek a kwílení nešťastných. Největší bořiwá síla rozkaceného žiwlu objewila se wšak konečně udeřením na kamenný m o s t královny Judity, kterýž spojowal wětší a menší stranu hlawního města českého na obau březích Wltawy. Weliké balwany ledu zde zastawené a nahromaděné, tlačeny diwokým praudem wody, protrhly jej w noci dne 3. Unora na wíce místech po sobě a rozbořily tak, že sotwa třetí neb čtwrtá část ho zůstala státi w otřesených zříceninách. Zkáza tato byla cítěna jako ztráta prawého jmění celého národu. Jakoby padla koruna králowstwí, prawí kanowník František, když powěstný tento most se rozpadl. Powodeň tato změnila také podobu břehu dolejší části Malé strany na tak zwaném Písku. Neboť množstwí písku zde naplaweného zacpalo běh wody mezi břehem a jakýmis ostrowy, které tu býwaly, tak že mlýny někdy tu stáwawší musily přestati. 1342

Z jara toho roku w měsíci Dubnu přijel do Prahy druhý syn krále Jana Jan Jindřich, dotud hrabě Tyrolský, zbawen byw w měsíci Listopadu předešlého roku swého spoluwládařstwí w Tyrolu přelstěním od manželky swé Markéty a císaře Ludwíka, jejího w tom společníka. Pohoršliwý a bezprawný tento skutek zawdal příčinu ke mnohému těžkému wyjednáwání, konečně pak k úplnému nepřátelstwí mezi Čechy a císařem Ludwíkem.

Král Jan odebral se tehdáž asi ku konci Čerwna 1342 zase na čas do hrabstwí swého Lucemburského, postaupiw wládařstwí

Digitized by Google

1342 nad Čechy a zeměmi přiwtělenými Karlowi na dwě léta smluwau takowau, aby mu syn dal 5000 hřiwen stříbra w hotowých penězích jakožto wýplatu za wšecky požitky, tak sice, aby králi za ten čas nenáleželo ani přijížděti do Čech a míti zde swé bydlo. Příčina tak odměřené umluwy mezi otcem a synem byla nepochybně, že se král Jan wždy zase nawracel k rozličným pokusům o nabytí peněz spůsobem nehospodářským, w čemž jemu syn chtěl brániti. Neb dle wýslowného sauwěkého swědectwí byla toho času opět různice mezi Janem a Karlem pro nerozumné rozptylowání králowstwí. Různice tato objewila se po odjezdu Janowu také we wyjednáwání s císařem Ludwíkem, s nímž Jan učinil smlauwu, které synowé jeho Karel a Jan odepřeli swolení, poněwadž byla na jejich škodu, opět pak synowé učinili jisté námluwy, ku kterým nechtěl přistaupiti otec.

Manželka Karlowa Blanka porodila toho roku druhau dceru swau, jíž na křtu dáno jméno Kateřina.

Tehdáž uwedl Karel we skutek založení kapituly Wšech Swatých na hradě Pražském, skládající se z probošta, děkana a jedenácti kanowníků.

1343 Dne 5. Ledna 1343 zemřel biskup Pražský Jan IV z Dražic po 42letém zastáwání biskupského úřadu. Kapitula Pražská položila hned třetího dne po jeho smrti (7. Ledna) dle obyčeje čas k wolení nowého biskupa, kteréž předsewzato jest w témdni nato dne 14. Ledna. Wolení tomuto chtěl spůsobiti překážku Jindřich probošt Pražský s některými kanowníky, kteří jemu w tom byli nakloněni. Chtěje totiž, jak se zdá, sám dojíti biskupstwí, a nemaje k tomu naděje od wětšiny audů kapituly, položil we shromáždění dne 14. Ledna odpor proti uložené wolbě, předstíraje, ač nedůwodně, že je udělení biskupstwí tentokrát pozůstaweno stolici papežské. Ostatní kanowníci nedali wšak odporu tomuto platnosti, a když se probošt přes to se swými společníky zdwihl a odešel ze shromáždění, přistaupili k wolbě. Arnošt Pardubický, tehdejší děkan kostela Pražského, nepochybně od Karla kapitule poručený, prohlášen jest dle jednosworného usnešení za zwoleného biskupa Pražského. Z příčiny různice tehdejší mezi papežem a arcibiskupem Mohučským, kterýž

Digitized by Google

se přidržel císaře Ludwíka, obrátil se Arnošt o stwrzení swé osobně ke dworu papežskému do Avignona, i dosáhl jeho bez obtíže. Tamže přijal wyswěcení na biskupstwí od kardinala k tomu ustanoweného. [19]) 1343

Ještě téhož roku zwelebil markrabí Karel kostel Pražský nowým důležitým nadáním, zřízením mansionářů, totiž čtyry-adwadceti duchowních, ustanowených ku každodennímu prawidelnému říkání hodinek ke cti matky boží w choru panny Marie w témž kostele. Nadací listinu tohoto ústawu wydal dne 5. Října toho roku; pátého pak Ledna 1344 učinil o tom osobně slawné 1344
ohlášení nowému biskupu a kapitule, odebraw se do shromáždění jejich w místě k tomu obyčejném. Úmysl k založení tomuto pojal byl Karel nejprwé na cestě swé z Bawor do Tyrolu arcibiskupstwím Salzburským roku 1340.

W obci Pražské stalo se za dwauletého tohoto wládařstwí Karlowa dne 6. Prosince 1342 uzawření rychtáře a přísežných o zřízení mimořádného saudu šesti mužů k srownání zastaralých záští mezi měšťanskými rody, [20]) k čemuž snad od Karla wyšel podnět následowáním příkladu krále Wácslawa II, za něhož byl saud takowý zřízen ponejprw. Již w roce předtím, ještě za přebýwání Jana i Karla w Praze, bylo se stalo usnešení o sepsání práwa městského. Karel wydal nato měšťanům dne 13. Června 1343 privilegium dané w klášteře Menších bratří u sw. Jakuba, kterým wedlé jiných wěcí slíbil je hájiti při wšech práwích a zwyklostech posawadních, pokud by jim psané práwo takowé nebylo uděleno.

W zimě roku 1344 asi w měsíci Unoru jel Karel k otci swému do Lucemburka, odkudž odebrali se společně ke dworu papežskému do Avignona, aby učinili konečnau umluwu s papežem proti císaři Ludwíkowi, jakožto společnému škůdci a nepříteli. Krom wyjednáwání této hlawní wěci spůsobil tudíž papež Kliment VI také dokonalé smíření a sjednocení mezi otcem

[19]) O rozepři při wolení biskupa Arnošta dáwá zpráwu krom kanowníka Františka u *Dobnera* VI 290 zwláště dopis kapituly samé ku papeži w archivu kapitulním dd. XI 1343 14. Ledna.

[20]) Srow. nahoře str. 269, 270.

Digitized by Google

1344 a synem pro welké zkažení králowství českého nehospodářskau wládau Janowau, z něhož Karel sprawedliwě dáwal na jewo swau nelibost, obáwaje se snad ještě podobného pro budaucnost při blízkém projití ustanowené lhůty swého wládařství. Ještě důležitější bylo wšak wyřízení Karlowo, směřující k wyproštění církwe české z posawadní odwislosti od metropolitů německých. Bullí, wydanau na žádost jeho dne 30. Dubna 1344 nařídil totiž papež Kliment powýšení biskupského kostela Pražského za arcibiskupský a wyjmutý z posawadního poslušenství metropolity Mohučského. Arnoštowi biskupu uděleno tedy důstojenství arcibiskupské, a oznámeno to čtyrmi jinými bullami téhož dne wydanými předně jemu, zadruhé kapitule kostela Pražského, též ostatnímu duchowenstwu, konečně lidu celé dioecezí Pražské.[31]) Též na založení mansionářů w kostele Pražském wyžádal si Karel zwláštní stwrzowací listinu od papeže téhož dne. Zwláštní bullau dne 5. Kwětna nato dal papež Kliment VI arcibiskupu Pražskému práwo ku korunowání králů českých; dne 24. Srpna poslal arcibiskupowi Arnoštowi pallium, co hlawní znamení nowého důstojenství.

Po wyřízení wšechněch těchto wěcí nawrátili se Jan a Karel na podzim roku 1344 společně do Prahy. Zde slawilo se u přítomnosti jejich w neděli dne 21. Listopadu odění arcibiskupa w pallium w kostele sw. Wíta se chwalozpěwy duchowenstwa i lidu we walném shromáždění panstwa k tomu schwalně swolaného. Oblečení we slawné raucho wykonal ustanowený k tomu biskup Wratislawský. Po skončené slawnosti wyšli hned nato nowý arcibiskup, král Jan a synowé jeho Karel i Jan z kostela, prowodíni celým zástupem praelatů i pánů, a wykonali slawný obřad položení základního kamene ke stawbě nowého kostela kathedralního, již prwé uzawřené. Arcibiskup, král a oba jeho synowé sestaupili do jámy k tomu wykopané, a wložili do ní kámen při hlučném zpíwání Tě boha chwálíme.

Král Jan sadil nazejtří potom (22. Listop.) opět sám osobně přísežné na Starém městě w klášteře sw. Jakuba. W málo wšak nedělích nato odjel i s Karlem a mnohými jinými knížaty,

[31]) Bully tyto nacházejí se w archiwu kapituly Pražské.

Digitized by Google

mezi nimi i Ludwíkem králem uherským, na nowé, již třetí kří- 1344
žowé tažení do Litwy. Po nawrácení odtamtud w měsíci Unoru 1345
roku 1345 do Brandenburka wydal se hned z této země zase na cestu do swého hrabstwí Lucemburského, ježto zatím Karel Polskem jel do Čech. Zajmutím jeho na této cestě w Kališi, z něhož se wšak přelstěním strážných wyswobodil, byl začátek učiněn k wálce s králem Kazimírem polským, který se zatím s posawadního přátelstwí s Čechy dal swésti tajným jednáním císaře Ludwíka. Na zpráwu o tom nawrátil se král Jan spěšně do Čech, a předsewzal společně se synem swým walné tažení proti Polsku, kteréž se po wítězném pokročení ku Krakowu a obležení tohoto sídelného města skončilo příměřím, zawřeným w měsíci Červenci.

Jan i Karel zdrželi se po nawrácení z této wýprawy w Praze přes zimu na rok 1346. Mezi tímto časem obdrželi Pražané Staroměstští dne 27. Září 1345 nowé oswobození ode wšech daní na tři léta nejprwé příští, bez podobné wýplaty hotowau summau jako wíckrát předešle, leč pro ulehčení obce, ježto se byla zadlužila pro mnohé platy, které nejspíš částečným přestaupením oswobození oněch předce byly wymáhány od krále. Toliko wymínil si král polowici příjmů z ungeltu winného, který posawad zůstáwal w požíwání obce, na tříletau tuto lhůtu, tak aby po wypršení jí obec měla zase ungelt celý za dwě léta potom nejprwé příští, po těchto pak dwau létech aby král s polowicí jeho naložiti mohl dle swé libosti. Oba starší synowé králowi, Karel i Jan, potwrdili toto oswobození také swým přiznáním.

Asi ku konci Unora nebo na začátku Března roku 1346 1346
odebrali se Jan i Karel podruhé společně do Avignona, kdež staly se umluwy proti Ludwíkowi w určitějším spůsobu než předešle, tak aby markrabí Karel zwolen byl na místě jeho, jakožto císařstwí zbaweného, za Římského krále. Karel užil i tohoto přebýwání swého u papeže Klimenta k wymožení sobě wyššího swolení k rozličným zámyslům swým, které potřebowaly zwláštního schwálení od hlawy církwe. Předně byl Karel zjednal na náklad swůj nowau drahocennau korunu pro budaucí krále české

Digitized by Google

1346 která měla dle žádosti jeho chowána býti w kostele Pražském, a sic tak, aby byla stále postawena na hlawě sw. Wácslawa, odkudž měl ji každý král wzíti jen w den swého korunowání neb jiné slawnosti, při které by koruny bylo zapotřebí, a hned téhož dne po wykonané slawnosti nawrátiti ji zase. Toto nařízení jeho potwrdil papež Kliment II bullau wydanau hned za přebýwání jeho w Avignoně dne 6. Kwětna 1346, a to z té příčiny, poněwadž prý markrabí se obáwal, aby pro welkau cenu této koruny nebo z jiných příčin někdo jí nechtěl obrátiti k jinému účelu; protož ustanowil papež, kdožbykoli, buď jakkoli mocný, duchowní neb swětský člowěk, tuto korunu pod jakaukoli příčinau neb jménem chtěl odciziti, aby tím samým w pokutu klatby upadl. Není pochyby, že wlastní osoba, která obáwání takowé spůsobowala, nebyla na ten čas jiná než král Jan, *jemuž* syn jeho wlastní, wystříhán odcizením stříbrných sošek ke hrobu sw. Wácslawa i nepochybně také staré koruny králů českých při wší zachowáwané k němu šetrnosti synowské musil w cestu klásti takowéto obrany. Tři dni po wydání této bully udělil papež Karlowi jinau (9. Kw.), kterau swolil k založení nowého kláštera w Čechách, w němž by služby boží byly wykonáwány jazykem slowanským. Též staly se při té samé příležitosti již potřebné kroky o powolení papežské k založení obecného učení w Praze, kteréž Karel obmýšlel dle příkladu někdy krále Wácslawa II.

Následkem smluw Avignonských byl markrabí Karel od kurfirstů papeži příchylných zwolen za krále Římského na sjezdě w Rense dne 11. Čerwence. Prwé wšak než co dalšího předsewzíti mohl k dosažení skutečné platnosti této wolby, wypukla opět wálka mezi Francauzi a Angličany mocným wtrhnutím krále anglického do Francauz. Jan i Karel odebrali se do Paříže, aby spřátelenému králi francauzskému přispěli ku pomoci dle okamžité možnosti. Na wýprawě wálečné, která nyní následowala k odehnání Angličanů ze země, padl král Jan w bitwě u Krešček dne 26. Srpna 1346.

Karel, událostí tauto powolán na trůn český, zdržen byl od příjezdu do země záležitostí spornau o císařstwí Římské.

Digitized by Google

Dne 26. Listopadu korunowán byl od strany sobě příchylné 1346
w Bonnu; a wšak proti welké tehdejší moci Ludwíka baworského nic tím nespůsobeno. Teprw w Lednu 1347 přijel sice Karel 1347
do Prahy, kdež co nowý král přijat jest slawně od duchowenstwa i lidu; ale již 22. Ledna odjel zase, a odebral se nejprwé do Rakaus a do Uher k jednání s wéwodau Albrechtem II a králem Ludwíkem proti císaři, potom w přestrojení do Tyrolu, kdež se pokusil o dobytí země nenadálým wpádem. Po nezdaření tohoto předsewzetí wrátil se do Prahy w měsíci Srpnu.

Zde byly mezitím učiněny příprawy k jeho korunowání. Karel wydal nejprwé dne 18. Srpna z moci králowské privilegium arcibiskupowi Pražskému, aby jemu budaucně náleželo korunowání, tak jak prwé již ustanoweno bylo od papeže. Dne 2. Září wykonáno jest tedy korunowání jeho i manželky jeho Blanky od arcibiskupa Arnošta při slawné mši w kostele sw. Wíta u přítomnosti netoliko domácí šlechty, nýbrž i welikého množstwí cizích knížat a jiného panstwa. Byloť přitom pět biskupů a deset wéwod, mezi nimi zejména Rudolf wéwoda saský. Ku králowské hostině, která jak obyčejně následowala po korunowání, wystawena byla krásná dřewěná budowa na prostranném Nowém tržišti u sw. Hawla, wnitř i zewnitř potažená dráhými sukny, bedbáwnými i zlatem protkanými. Králi i králowně posluhowali při tabuli pánowé zemští, na wystrojených koních sedíce, každý dle powinnosti swého úřadu. Hody byly skwostné a hojné pro wšecky cizí i domácí hosty, které král podělil zároweň i wzácnými dary. Hudba prowozowaná na rozličné nástroje obweselowala hlučné shromáždění. Wojenské hry i jiné radowánky trwaly jak obyčejně celý den ostatní.

Nazejtří dne 3. Září položil Karel u přítomnosti wšechněch hostů swých základ k nowému klášteru před branau Swatohawelskau, do něhož uwedl mnichy Karmelitany. Dřewa z králowské budowy, we které byla hostina, slaužila řeholníkům těmto za stawiwo ku prozatímným dřewěným příbytkům až do wystawení kláštera.

Mezitím konal Karel příprawy k welkému wojenskému tažení proti Ludwíkowi baworskému, které mělo učiniti konec panstwí jeho

Digitized by Google

1347 w Němcích. Wedlé panstwa českého, morawského a slezského účastnili se i Pražané a wšecka jiná města královská w tomto tažení. Dne 13. Října wytáhl Karel z Prahy. Již w Domažlicích dostal wšak zpráwu o nenadálé smrti Ludwíka, po které obrátilo se wojenské tažení w nejwětším díle říše německé w pauhé slawné wjíždění do měst říšských a přijímání přísah wěrnosti od četných knížat a stawů.

Z Normberka, kdež se Karel zdržel celý měsíc Listopad, wydal zakladací listinu kláštera slowanského (21. Listop.), jejž uzawřel wystawiti při kostele sw. Kosmy a Damiana u Prahy mezi Zderazem a Wyšehradem. Již tehdáž přistěhowali se do toho místa mnichowé slowanští řádu sw. Benedikta, k tomu cíli
1348 powolaní z Chorwat. Ku konči Unora roku 1348 nawrátil se Karel z wítězoslawné jízdy swé do Prahy co prwní korunowaný král český i Římský.

Digitized by Google

Přehled letopisný

dle poslaupnosti knížat a králů českých.

(S udáním stránek, na kterých se jedná o jednotliwých příbězích.)

Krok.
Sídlil na Wyšehradě 3.
Libuša.
Wystawila hrad Pražský 4. — Báječný hrad Děwín 5.
Přemysl.
Nezamysl.
Mnata.
Wojen.
Unislaw.
Křesomysl.
Neklan.
Hostiwit.
Bořiwoj I (panowal asi od r. 871 do 894).
R. asi 874 pokřtěn 7.
Wystawil kostel panny Marie na hradě Pražském 7.
Spytihněw I (asi 895—912).
Wratislaw I (asi 912—926).
Wystawil kostel sw. Jiří 8.
926 Pohřben w témž kostele 8.
Wácslaw swatý (928—935).
928 Král německý Jindřich I přitáhl ku Praze 9.
Založen kostel sw. Wíta 8.
Boleslaw I (936—967).
938 Tělo sw. Wácslawa pohřbeno u sw. Wíta 8.
Boleslaw II (967—999).
973 Biskupstwí Pražské založeno 8, 68. — Též klášter Swatojirský 9, 86.
983 Sw. Wojtěch nastaupil na biskupskau stolici 70.
992 Biskupu Pražskému přiřčen desátek z celé země 70. — Benediktini přiwedeni ze Říma 83.

Digitized by Google

993 *14. Led.* Založení kláštera Břewnowského 9, 33, 83, listinná zmínka o Poříčí a Rybníku u Prahy 22, o mlýnech a jezích 25, o wsech Břewnowě, Weleslawínu, Liboci, Třešowicích, Ruzyni, Kuromrtwicích 32, o Radotíně 36, o dušnících kláštera Břewnowského w podhradí Pražském 61.
995 Útok Wršowiců na biskupský dwůr a na klášter sw. Jiří na hradě Pražském 101; sw. Wojtěch odjel ze země 102.
999 *9. Un.* zemřel kníže Boleslaw II 102.

Boleslaw III (999—1002).

1002 Boleslaw III wyhnán; Wladiwoj powolán ku panstwí 102.

Wladiwoj (1002—1003).

1003 w *Lednu* zemřel.

Jaromír (1003).

Jaromír dosáhl panstwí, a zbawen jeho Boleslawem Chrabrým 103.

Boleslaw III (1003).

1003 *10. Un.* Wršowici wražděni 103.
Boleslaw III zbawen panstwí 103.

Boleslaw Chrabrý (1003—1004).

1003 Boleslaw Chrabrý přijat do Prahy, Wyšehrad proti němu obhájen 103.
1004 w *Září* Praha dobyta na Polanech 104.

Jaromír (1004—1012).

1004 Jaromír posazen na stolec 50, 105. — *8. Září* přijel král německý Jindřich II do Prahy 105.
1012 Jaromír zbawen panstwí od Oldřicha 107.

Oldřich (1012—1037).

1014 Božej a jiní Wršowici zabiti 107.
1029 Břetislaw přiwezl Juditu do Prahy 108.
1034 *Dub.* Jaromír oslepen 108.
1037 *9. Listop.* zemřel Oldřich; pohřben u sw. Jiří 108.

Břetislaw I (1037—1055).

1037 *10. Listop.* Břetislaw posazen na stolec 108.
1038 *4. Listop.* Jaromír zawražděn 109.
1039 *24. Srp.* Tělo sw. Wojtěcha přiwezeno do Prahy 109.
1041 Císař Jindřich III přitáhl ku Praze 110.
Okolo r. 1045. Nowá stawba kostela Břewnowského 33.
Okolo r. 1050. Břetislaw přestawil zdi hradu Pražského 12, 16, 110.
1055 Břetislaw pohřben w kostele sw. Wíta 15.

Spytihněw II (1055—1061).

1055 *10. Led.* Spytihněw posazen na stolec. Němci wyhnáni z Čech 111.
1058 Judita wdowa po Břetislawowi I pohřbena w kostele sw. Wíta 15.
1060 Kostel sw. Wíta nowě wystawen 14.
1061 *28. Led.* umřel Spytihněw II 111.

Wratislaw II (1061—1092).

1068 *15. Čw.* Konrad a Otto, bratří Wratislawowi, w ležení ů Hostiwaře 112. — Probošt Pražský Marek ustanowen od biskupa Jaromíra 72.
1070 Založení kostela sw. Petra na Wyšehradě 28, 76.
1072 Rudolf legat papežský w Praze 90.

Digitized by Google

1073 Bernard a Řehoř legatowé papežští w Praze 91.
1086 *15. Červ.* Wratislaw II korunowán 112.
(1088) Zakladací listina kapituly Wyšehradské 29; w níž zmiňuje se Záton w Praze 23, Trávník pod Petřínem 24, wsi Bubny, Dehnice, Butowice, Jinonice 35, Komořany, Braník 37, Nůsle, Wršowice, Záběhlice 38, a poddaní kapituly w podhradí Pražském 61.
1009 Biskup Jaromír pohřben w kostele sw. Wíta 15.
1090 Břetislaw mladší w ležení na Rokytnici 112; zmínka o welkém bohatstwí w podhradí Pražském a Wyšehradském 19, 29, 64. — *1. Kw.* shořel kostel sw. Wíta 14.
1092 *14. Led.* Zemřel Wratislaw II 113.
Za panowání Wratislawa II usazeni jsau Němci na Poříčí 67.

Konrad I (1092).

1092 *22. Led.* posazen na stolec 113.
8. Září umřel 113.

Břetislaw II (1092—1100).

1092 *14. Září* posazen na stolec 19, 51, 113.
1096 Křižáci táhli Prahau, křtili a zabíjeli Židy 113.
1098 Břetislaw dal zlaupiti Židy 113.
1100 *22. Pros.* zemřel Břetislaw; pohřben na hřbitowě u sw. Wíta 15, 114.

Bořiwoj II (1100—1107).

1100 *25. Pros.* posazen na stolec 114.
1105 *Říj.* Swatopluk w ležení na welkém tržišti mezi Prahau a Wyšehradem 115.
Týn čili dwůr cizích kupců w Praze připomíná se za knížete Bořiwoje 20, 64, 73.
1107 Bořiwoj zbawen panstwí od Swatopluka 116.

Swatopluk (1107—1109).

1107 *14. Kw.* Swatopluk posazen na stolec 116.
1108 Wyhubení Wršowiců 53, 117.
1109 *21. Září.* Swatopluk zabit 117.

Wladislaw I (1109—1117).

1109 *2. Říj.* Wladislaw posazen na stolec 117.
22. Pros. odjel k císaři Jindřichowi V 118.
24. Pros. Bořiwoj wpuštěn do hradu Pražského i Wyšehradu 118.
25. Pros. Kníže Otto a župan Wacek položili se na Rokytnici 118.
26. Pros. Oblehli Wyšehrad 119.
27. Pros. Wladislaw přitáhl ku Praze; porazil Wácslawa syna Wiprechtowa 119.
1110 Bořiwoj zajat; Praha a Wyšehrad wzdaly se Wladislawowi; Priwitan trestán 120.
Otto zawřen na Wyšehradě 120.
1113 *18. Čw.* Wacek zabit od Soběslawa 121.
1115 Soběslaw wrátil se z Polska 121. W zakladací listině kláštera Kladrubského jmenuje se kostel sw. Petra na Zderaze 22, wes Lahowice 36, Zbraslaw 37, místo k založení wsi Opatowic u Prahy 62.
1117 *Pros.* Wladislaw postaupil panstwí Bořiwoji 121.

Bořiwoj II (1117—1120).

1118 Welká woda, jdaucí 10 loket nad most Pražský, pobořila mnoho kostelů i domů w podhradí 19, 24, 121.

1119 Palác knížecí na Wyšehradě zbořen wětrem 27, 121.

1120 *16. Srp.* Bořiwoj zbawen opět knížetstwí 121.

Wladislaw I (1120—1125).

1124 *22. Čwce.* Žid Jakub zajat 121, synagoga židowská se připomíná 21, Bořiwoj pochowán u sw. Wíta 15.

1125 *25. Bř.* Soběslaw smířen s Wladislawem nemocným na Wyšehradě 123. *12. Dub.* Wladislaw zemřel 123.

Soběslaw I (1125—1140).

1125 *16. Dub.* posazen na stolec 123.
Zemřel Cosmas letopisec 97.

1126 Swatawa pochowána u sw. Petra na Wyšehradě 29.

1128 Konrad syn Lutoldůw zawřen w domě kanowníků Wyšehradských 123.

1129 Kostel Wyšehradský ozdoben od Soběslawa 29.

1130 Saud na Wyšehradě nad úkladníky Soběslawowými 27, 123. W nadání kostela Wyšehradského připomíná se owocná zahrada w podhradí 31, 62. Děwín 36, 65, 80.

1132 Wěž u kostela sw. Wíta zapálena bleskem 14; wes Chuchel se připomíná 36.

1133 Legat papežský w Praze z příčiny biskupa Menharta 91.

1134 Biskup Menhart pohřben u sw. Wíta 15. Wzácné kamenné lomy na Petříně se připomínají 33.

1135 Hrad Pražský od Soběslawa přestawen 12, 125. W nadání kapituly Wyšehradské připomíná se špitál Týnský 20, 95, kaple sw. Wawřince na Petříně 33.

1140 Porady panstwa na Wyšehradě za nemoci Soběslawowy o jeho nástupce 125.

Wladislaw II (1140—1173).

1140 *17. Un.* Wladislaw posazen na stolec 125.
Začátky kláštera Strahowského 34, 88, 128.

1141 Mnoho zločinců oběšeno na hoře Šibeničné, *Cosmae Cont.* 334, srow. str. 31; powodeň w Praze *Cosmae Cont.* 334, 335, srow. str. 245.

1142 Obležení Prahy od Konrada morawského 126, kostely sw. Wíta a sw. Jiří wyhořely 14, 15, 16, 86, 126, 127.
7. Čw. Král německý Konrad na Wyšehradě 127.
Část podhradí Pražského se synagogau židowskau shořela 21, 127.
Zmínka o kostele sw. Jana pod Petřínem 23.

1143 Legat papežský Guido w Praze; nařídil rozdělení dioecesí na fary 76; káral hrubé přestupky proti zákonům o bezženstwí kněží 91.

1144 Welislaw usazen za župana Wyšehradského 45.

1146 Winice na Petříně se připomínají 33, též wes Motol 35.

1147 Wladislaw odjel do wálky křížowé 128; Soběslaw uwězen 130.

1148 Wladislaw se wrátil do Prahy 128.

1151 Biskup Zdik a králowna Gertruda pochowáni na Strahowě 34.

1158 Tažení Wladislawa k Mediolanu 128.

Digitized by Google

1158 22. *Září* wrátil se do Prahy 129.
1159 Založen klášter Johannitů u panny Marie konec mosta 23, 62, 89.
1160 Biskup Daniel wrátil se z Mediolana 129.
1162 Soběslaw podruhé zajat 130.
1164 Tažení Wladislawa do Uher 129.
Asi w létech 1164—1167 wystawen jest kamenný most w Praze od králowny Judity 25, 129.
1165 Wystawen kostel sw. Ondřeje 21.
1170 Swatopluk, syn Wladislawůw, zabil Wojslawa podkoní 130.
1173 Wladislaw postaupil panstwí synu swému Fridrichowi 131.

Fridrich (1173).

1173 Soběslaw přiwezen z Přímdy do Prahy, Fridrich odebral se k císaři Fridrichowi I 131.
1174 *18. Led.* Wladislaw II odjel do Durynk 131.

Soběslaw II (1173—1178).

1174 Posazen na stolec 131. Za panowání jeho připomíná se kostel sw. Petra w ulici německé (na Poříčí) 22. Privilegium Němců Pražských od něho 162.
1178 Připomíná se kostel sw. Cosmy a Damiana 23; mlýny pod ním 25; wes Modřany 37; újezd sw. Martina w podhradí 21, 62. Hrad Pražský wzdal se Fridrichowi 132.

Fridrich (1178—1189).

1179 Soběslaw oblehl hrad Pražský 132.
27. Led. Bitwa mezi Prahau a Wyšehradem (na Bojišti) 133.
Okolo r. 1180—1182 stál kostel sw. Wácslawa na Zderaze 22.
1180 Soběslaw pohřben w kostele Wyšehradském 29.
1182 Fridrich wyhnán ze země; Konrad Otto dobyl hradu Pražského 133; Fridrich zase nawrácen w panstwí 134.
1183 Kostel sw. Jana na Bojišti odewzdán Johannitům 89, 133.
1184 Hrad Pražský obležen darmo od Wácslawa bratra Soběslawa II 134.
1189 25. *Bř.* Zemřel Fridrich; pohřben w kostele sw. Wíta 15, 134.

Konrad Otto (1189—1191).

1190 Založení kláštera Křižowníků hrobu božího na Zderaze 22.
1191 9. *Září.* Umřel Konrad Otto; kosti jeho přiwezeny do Prahy 134.

Wácslaw (1191—1192).

1191 *Říj.* Wácslaw posazen na stolec 134.
Přemysl a Wladislaw oblehli hrad Pražský 85, 134.
1192 *Led.* Wácslaw postaupil hradu i panstwí 135.

Přemysl (1192—1193)

1193 Břetislaw Jindřich oblehl hrad Pražský, a obdržel jej wzdáním 135.

Břetislaw III Jindřich (1193—1197).

1197 Wladislaw bratr Přemyslůw uwržen do wězení na hradě Pražském 135.
12. Bř. Kardinal Petr přijel co legat do Prahy 92.
22. Bř. Wzbauření proti němu při swěcení kněžstwa pro zákon o bezženstwí 92.
15. Čw. Zemřel Břetislaw Jindřich 135.

Digitized by Google

Wladislaw III (1197).

1197 22. *Čw.* Posazen na knížecí stolici 135.
1. *Listop.* Zwolení biskupa Daniele II 143.
6. *Pros.* Smlauwa mezi Wladislawem a Přemyslem 136.

Přemysl I (Otakar) (1197—1230).

1198 Biskup Daniel žalowán w Římě od probošta Sadského Arnolda 144.
1199 Obeslán před stolici papežskau 144. Podskalí se připomíná 23, 156.
1202 5. *Kw.* Biskup Daniel propuštěn ze Říma 145.
1205 Připomíná se wes Krušina 247.
1209 Košíře se připomínají 35.
1212 26. *Září.* Práwo investitury nad biskupstwím Pražským přeneseno od císaře Fridricha na krále českého 145.
1214 28. *Břez.* Biskup Daniel zemřel 145.
1215 Připomínají se rytíři němečtí u sw. Petra na Poříčí 157.
1216 Těla bratří sw. Wojtěcha přiwezena do Prahy 233.
Říj. Biskup Ondřej odebral se do Říma 146.
1217 10. *Dub.* Biskup Ondřej wydal interdikt na Čechy 146.
1218 16. *Un.* Rozkaz papeže Honoria III proti kanowníkům Pražským, kteří nezachowáwali interdiktu 147.
Dub. Přemysl podáwá se k narownání w rozepři s biskupem 148.
1219 Přemysl jel ke smlauwání s posly papežowými do Kladrub 148.
11. *Čwce.* Papež nařizuje přenésti beneficia kanowníků odporných na jiné osoby 149.
2. *Srp.* Papež nařizuje obnowiti interdikt 150.
1220 Nowí poslowé krále Přemysla do Říma 151.
29. *Pros.* Legat Řehoř de Crescentio poslán do Čech 152.
1221 2. *Čwce.* Welké privilegium kostela Pražského 152.
1222 10. *Bř.* Privilegium duchowenstwa českého 153.
1224 30. *Čwce.* Biskup Ondřej zemřel w Římě 153. Pelhřim zwolen za biskupa 154.
1225 Legat Konrad w Praze; Pelhřim se poděkowal z biskupstwí; Budilow zwolen 154.
1226 10. *Čwce.* Budilow zemřel w Římě 154. Dominikani powoláni do Prahy 157.
1227 Poswěcen oltář sw. Kateřiny w kostele sw. Wíta 231.
1228 Wsi Owenec a Holišowice připomínají se 35.
1229 Legat Šimon w Praze 154.
1230 15. *Pros.* Zemřel Přemysl 232.

Wácslaw I (1230—1253).

1232 Minorité uwedeni do Prahy 158; okolo téhož času také Templáři 158.
1233 Králowna Constantia kaupila kostel sw. Petra na Poříčí od rytířů německých 159. Wes Hlaupětín se připomíná 247.
1234 Aneška založila kostel sw. Františka s klášterem jeptišek sw. Kláry a klášterem Františkanů, též špitál sw. Františka 159, 160. Připomíná se kostel sw. Haštala 161.
1235 Ulice řečená Nebowidy připomíná se w Praze 24, 63.
Okolo r. 1235 obezděno jest Staré město Pražské 167.

Digitized by Google

1238 Kostel sw. Jiljí připomíná se 21, 220; špitál sw. Františka u sw. Petra na Poříčí propuštěn z moci abatyše kláštera sw. Františka 433.
1240 Zwolen biskup Mikuláš 359.
1244 Dostawen kostel sw. Jakuba 218.
1245 Král Wácslaw začínal se wzdalowati z Prahy na lowčí hrady 174.
1248 Wzbauření panstwa proti králi Wácslawowi 175.
31. Čwce. Pánowé na hradě Pražském přísahali wěrnost Přemyslu synu králowu 175.
13. Září. Zemřela králowna Kunigunda 176.
Učení w Praze se rozptýlilo 453.
1249 *13. Un.* Král Wácslaw wjel na Wyšehrad 176, 234.
20. Un. Přešel přes Wltawu, a ubytowal se na Strahowě 176, 244.
25. Un. Odtáhl od Prahy k Žatci 176.
Bř. Wácslaw postaupil panstwí synowi 177.
22. *Bř.* Biskup Mikuláš wyhlásil zastawení služeb božích 177.
22. *Dub.* Papež Innocentius IV rozkázal duchowenstwu českému pomáhati Wácslawowi; též wzdorocísař Wilém 177.
5. Srp. Město Pražské zrazeno od měšťanů Wácslawowi 177.
6. Srp. Lidé Přemyslowi utekli se na hrad Pražský. Wácslaw osadil wěž u mostu a dwůr biskupůw tamže 178.
Wácslaw dobýwal hradu Pražského 178.
15. Srp. Příměří mezi Wácslawem a posádkau hradskau 178.
16. Srp. Smíření Wácslawa s Přemyslem 178.
20. Srp. Wácslaw uwázal se we hrad Pražský 179.
Páni uwězeni na hradě 179.
Toho roku shořel kostel sw. Petra na Wyšehradě 236.
1250 *29. Pros.* Ctibor sťat, a syn jeho Jaroš wbit na kolo 179.
1251 Kanowník Pražský Bartoloměj ssazen 370.
1252 *21. Kwět.* Založen špitál Křižowníků wedlé mostu 180, 214, 218, 434.
17. Čw. Křižowníci Pražští obdrželi znamení čerwené hwězdy 434.
Wěže hradu Pražského i u mostu oprawowány 180.
Židé Pražští zabíjeni 180.
Staweno západní křídlo paláce králowského na hradě 228.
1253 Město Pražské hraženo na půlnoční a západní straně 180, 216, 226.
Čw. Zásobowání hradu Pražského pro strach Kumanů 181.
22. Září. Zemřel král Wácslaw we Počaplích 181.

Přemysl Otakar II (1253—1278).

1253 Tělo krále Wácslawa přiwezeno w tajnosti do Prahy; pánowé Přemyslu Ot. protiwní zajati 181.
17. Říj. Přemysl Ot. přijel do Prahy 182.
1254 *25. Led.* Boreš z Risenburka zajat 182.
20. Čw. Bernard legat papežský přijel do Prahy. *Cosmae Cont.* 385.
21. Srp. Odjel z Prahy. *Cosmae Cont.* 385.
14. Pros. Přemysl Ot. wyjel z Prahy do wálky proti Prusům 182.
(?) Wýsada Židowské zahrady 238.
1255 *8. Dub.* Otakar wjel do Prahy 182; weliký wichr 246.
Kw. Sněm na Strahowě 182.

Google

1255 *11. Čwce.* Králowna Markéta přijela do Prahy 182.
12. Čwce. Wjezd její do hradu Pražského 182.
1256 *13. Kwět.* Přijel do Prahy legat Petr de Pontecorvo 182.
9. Čw. Dal prohlásiti interdikt w Praze pro zajmutí mnicha od měšťanů 183.
23. Čw. Interdikt zrušen 183.
17. Čwce. Konrad arcibiskup Kolinský přijel do Prahy 183.
10. Srp. Odjel z Prahy 183.
Založení kláštera bratří kajících u sw. Kříže wětšího 218.
Přestawení hradu Pražského od Otakara 183.
1257 Založení Nowého města pod hradem Pražským 183.
Powodně toho roku 245.
1258 *17. Led.* umřel biskup Mikuláš 359.
1. Un. Zwolen biskup Jan III (z Dražic) 359.
26. Kw. Wjezd jeho do Prahy. *Cosmae Cont.* 391.
19. Říj. Wyhořel klášter Strahowský 244.
Kaple sw. Jana w paláci Wyšehradském obnowena 235.
1260 *4. Bř.* Otakar wytáhl do pole proti králi uherskému. *Cosmae Cont.* 401.
15. Srp. Wyswěcena Judita abatyše Swatojirská 443.
22. Srp. Wjezd Otakara do Prahy po bitwě u Kressenbrunna 186.
1261 *18. Říj.* Králowna Markéta odstěhowala se z Prahy 186.
23. Pros. Králowna Kunigunda přijela do Prahy 186.
25. Pros. Korunowání Přemysla Ot. a Kunigundy 186.
1263 Wystawena kaple Wšech Swatých na hradě Pražském 234, 383.
Hlad w zemi. *Cosmae Cont.* 406.
1264 *28. Led.* a *20. Un.* Welký wichr w Praze 229.
3. Un. Kaple Wšech Swatých wyswěcena 234.
28. Září. Otakar wyjel z Prahy k swatbě Bely mladšího uherského. *Cosmae Cont.* 407.
1265 *2. Un.* Křest Kunigundy dcery krále Otakara 187.
Král Otakar powolil wystawení školy u kostela sw. Hawla 169, 412.
1266 *7. Srp.* Otakar wyjel do pole proti Baworům. *Cosmae Cont.* 409.
1267 *10. Bř.* Legat papežský Guido přijel do Prahy. *Cosmae Cont.* 409.
28. Bř. Odjel. *Cosmae Cont.* 409.
1268 Otakar zjednal sobě Zbraslaw k wystawení loweckého zámku 249, 361.
Privilegium Židů 277.
Král Otakar dal obnowiti míry a wáhy 324.
1269 *5. Září.* Narozena Aneška dcera Otakarowa 187.
1271 *1. Kw.* Zemřel Wít děkan Pražský 386.
Srp. Přijel do Prahy arcibiskup Kolinský Engelhart 187.
27. Září. Narozen Wácslaw syn Otakarůw 187.
1272 *12. Bř.* Most Pražský se pobořil 247.
1273 *1. Led.* Lew biskup Řezenský byl w Praze na Strahowě. *Dle listiny.*
18. Srp. Powodeň w Praze 245.
1274 *26. List.* Otakar potwrdil privilegia Němců Pražských 167.
Učení Pražské se rozptýlilo 454.

Digitized by Google

1275 Sbírky ku pomocí zemi swaté 368.
1277 *8. Září.* Otakar dal dcerku swau Kunigundu do kláštera u sw. Františka 188, 450.
Powětrný mlýn na Strahowě wystawen 244.
1278 *27. Čw.* Král Otakar wytáhl z Prahy do pole proti Rudolfowi 188.
Příkopy staweny u hradu Pražského 228.

Wácslaw II (1278—1305).

1278 W kostelích Pražských zwoněno pro smrt krále Otakara 188.
14. Září. Jindřich písař králůw zajat z rozkazu králowny Kunigundy 189.
21. Září. Biskup Jan dal proto wyhlásiti interdikt w Praze 189.
29. Září. Jindřich písař propuštěn 189.
21. Říj. Umřel biskup Jan III 192.
Listop. Otto Brandenburský stal se wládařem w Čechách 189.
15. Listop. Zwolen biskup Tobiáš 192.
1279 Otto Brandenburský zmocnil se Prahy 190.
5. Led. Biskup Tobiáš odjel z Prahy, aby obdržel swěcení od biskupa Olomauckého 192.
7. Led. Kostel Pražský olaupen z rozkazu Otty 190.
25. Led. Kunigunda se synem swým Wácslawem odwezena z Prahy na Bezděz 191.
Sněm w Praze; páni žádali, aby Wácslaw nawrácen byl do Prahy 192.
26. Un. Wjezd biskupa Tobiáše do Prahy 193.
25. Bř. Biskup Tobiáš četl prwní mši na Strahowě 193.
19. Srp. Sjezd panstwa w Praze; Pražané přísahali wěrnost mladému Wácslawowi 194.
Otto odjel ze země, zanechaw wládařstwí Eberhardowi biskupu Brandenburskému 195.
Wzbauření proti Ottowi Brandenburskému 195.
Pawel Berut opanowal dům biskupský w Praze 197.
1280 *25. Bř.* Powodeň 246.
24. Čw. Weliký příwal w Praze 233.
Wálka pánů a Pražanů se stranau Otty Brandenburského 197.
4. Pros. Powětří škodliwé w Praze 244.
24. Pros. Sněm w Praze; narownání mezi Ottau a pány 198.
1281 *5. Led.* Zwoněno w Praze na znamení smíření 198.
20. Kwět. Sjezd panstwa w Praze u sw. Klimenta k uwedení země w pořádek 199, 218.
Hlad a mor w zemi 199, 450.
1282 *6. Bř.* Umřela Aneška abatyše sw. Františka 217, 450.
Hojné žně učinily konec hladu 201.
Sněm o nawrácení Wácslawa do země 202.
26. Pros. Krásná duha widěna w Praze 202.
1283 *12. Led.* Wyswěcen kostel sw. Mikuláše na Malé straně 226.
5. Dub. Jasná hwězda widěna w Praze 202.
24. Kwět. Wjezd Wácslawa II do Prahy 202.
Kunigunda a Záwiše přistěhowali se ke dworu do Prahy 203.

Digitized by Google

1284 *Čw.* Swatba Záwiše s Kunigundau 204.
1285 *1. Čwce.* Augustiniani uwedeni do kostela sw. Tomáše 226.
9. Září. Kunigunda zemřela; pochowána u sw. Františka 205, 218.
1287 *4. Čwce.* Králowna Guta přiwezena do Prahy 206.
4. Září. Zřízen saud šesti přísežných w Praze 205, 265, 268, 280, 282.
Záwiše wzdálil se ode dwora 205.
1288 *6. Kw.* Narodil se Otakar syn Wácslawa II. *Chron. Aulae R.* 22, 59.
Záwiše zajat 206.
19. List. Zemřel mladý Otakar; pochowán u sw. Wíta 232.
1289 *10. Led.* Kazimír Opolský w Praze; poddal se koruně české 209.
6. Říj. Králowna Guta porodila dwojčata, Wácslawa a Anešku. *Chron. Aulae R.* 22.
1290 *10. Kw.* Umřel w Praze Rudolf wéwoda rakauský; pochowán u sw. Wíta 207, 232.
15. Říj. Narozena Anna, dcera krále Wácslawa. *Chron. Aulae* R. 22.
Kunigunda sestra Wácslawa II prowdána za kníže mazowské 209, 450.
1291 *4. Dub.* Celé wětší město Pražské wyhořelo 208, 223.
Exequie w Praze za císaře Rudolfa 210.
Zbislaw Zajíc z Waldeka zabit od Olbrama a Richarda 279. 297.
1292 *20. Led.* Narodila se Alžběta dcera Wácslawa II. *Chron. Aulae* R. 23.
20. Dub. Cisterciensští uwedeni do kláštera we Zbraslawi 209, 251.
11. Srp. Král Wácslaw wytáhl z Prahy k wýprawě do Polska 210.
1293 *4. Bř.* Narodila se Guta dcera Wácslawa II. *Chron. Aulae* R. 23.
Albrecht rakauský w Praze 210.
1294 *26. Un.* Narodil se Jan syn Wácslawa II. *Chron. Aulae R.* 23.
1. Bř. Zemřel týž, a pochowán na Zbraslawi 253.
3. Srp. Zemř. Guta, dcera Wácslawowa, a pohřbena na Zbraslawi 253.
Gozzius de Urbeveteri powolán do Prahy 208.
1295 *21. Bř.* Narozen Jan syn Wácslawa II. *Chron. Aulae R.* 23.
1296 *19. Un.* Narozena Markéta dcera Wácslawa II. *Chron. Aulae R.* 24.
1. Bř. Zemřel biskup Tobiáš. Po něm zwolen Řehoř 358.
17. Kw. Zemřela Aneška, wdowa po Rudolfowi rakauském; pohřbena w kostele sw. Františka 211, 253.
2. Čw. Uzawření měšťanů Pražských o kaupení radnice a službě písaře městského 261, 263.
6. Pros. Umřel Jan syn Wácslawůw; pohřben u sw. Klimenta 218.
1297 *6. Led.* Nařízení konšelů Pražských o Týně 285.
2. Čw. Korunowání krále Wácslawa 210, 352.
3. Čw. Položení základního kamene kostela Zbraslawského 211, 252.
18. Čw. Zemřela králowna Guta 211, 232, 253.
Toho roku tělo krále Otakara přiwezeno do Prahy 232.
1298 *24. Srp.* Rozhodnutí krále Wácslawa o Týně 285.
Klášter sw. Anny na Újezdě se připomíná 243. 450.
1300 *Čwc.* Groše Pražské bity 328.
Králi Wácslawowi podáwána koruna polská 211.
Wácslaw wytáhl do Polska 211.
ka přiwezena do Prahy 211.

Digitized by Google

1301 *Čwc.* Králi Wácslawowi podáwáno králowstwí uherské 212.
Umřel biskup Řehoř 359.
10. Pros. Wyswěcen biskup Jan IV (z Dražic) 359.
1302 Kunigunda sestra Wácslawa II stala se abatyší u sw. Jiří 443.
1303 *26. Kw.* Swatba Wácslawa II s Alžbětau polskau (Reyčkau) 211.
1304 *23. Kw.* Privilegium krále Wácslawa o cizích kupcích w Praze 264, 316.
Čw. Král Wácslaw wytáhl do Uher 212.
Srp. Wrátil se do Prahy 212.
1305 *Bř.* Král Wácslaw těžce se roznemohl 212.
(asi *15. Čw.*) narozena Aneška dcera Wácslawowa. *Chron. Aul. R.* 139.
21. Čw. Zemřel Wácslaw II 212.
Wácslaw III (1305—1306).
1305 *22. Čw.* Pohřeb krále Wácslawa II 253, 355.
3. Srp. Kanowník Pražský Diwiš ssazen 370.
5. Srp. Mír s králem Albrechtem zawřen w Praze 458.
Elška sestra Wácslawa III dána na wychowání do kláštera sw. Jiří; Markéta odwezena do Slezska 458.
5. Říj. Swatba Wácslawa III s Violau Těšinskau 459.
1306 *13. Un.* Anna sestra Wácslawa III oddána Jindřichowi korutanskému 458.
21. Čw. Konrad opat Zbraslawský káral Wácslawa III 459.
Wácslaw wytáhl z Prahy do Polska 460.

1306 *22. Srp.* Sněm w Praze k wolení krále 460.
Poselstwo krále Albrechta přijelo do Prahy 461.
Wolení krále odloženo 461.
Září. Rudolf rakauský přitáhl ku Praze 461.
Říj. Rudolf zwolen za krále, Jindřich korutanský odjel z Prahy 461.
Rudolf (1306—1307).
1306 Wjezd Albrechta a Rudolfa do Prahy 462.
Swatba Rudolfa s Alžbětau polskau 462.
23. Říj. List stawů českých králi Albrechtowi o privilegiích králowstwí českého 462.
Elška přestěhowána z hradu do města 463.

1307 Rudolf († *4. Čwce.*) pohřben w kostele sw. Wíta 463.
Wilém Zajíc we Zbraslawi 463.
Rakauští dwořané odjeli z Prahy 464.
Alžběta polská přestěhowána do domu biskupowa 464.
Sjezd w domě biskupowě; Tobiáš z Bechyně zabit 465.
Hiltmar Fridinger zabit 301, 466.
15. Srp. Jindřich korutanský zwolen za krále 466.
Jindřich (1307—1310).
1307 Jindřich korutanský přijel do Prahy 466.
1. Září. Fridrich markrabí mišenský přijel do Prahy 466.
Alžběta wdowa po Wácslawowi a Rudolfowi utekla na Zderaz ke Fridrichowi rakauskému 467.
Olbram, Peregrin Puš a jiní utekli z Prahy 467.

Digitized by Google

1309 *15. Un.* Páni od měšťanů zajati 469.
Kw. Smlauwa mezi pány a měšťany 471.
Jindřich z Lipé a Jan Strážský dobyli Prahy 472.
Král Jindřich přestěhowán z hradu do města 472.
Míšňané opanowali Prahu; bitwa na Nowém tržišti 473.
Otto baworský a Eberhard wirtemberský přijeli do Prahy; narownání mezi Jindřichem a pány 474.
Jindřich přijal Míšňany na hrad Pražský 474.
4. Srp. Konrad opat Zbraslawský odjel z Prahy ku kapitule řádu Cisterciensk\u00e9ho (na kteréž cestě jednal s Jindřichem VII o králowstwí české) 476.
11. Září. Bawoři plenili na zboží Zbraslawském 477.
Jindřich z Aufenšteina přitáhl do Prahy 477.
27. List. Jindřich z Lipé propuštěn z podkomořstwí 477.
Řád Templářů zrušen 428.
1310 Elška odepřela swatbě s pánem z Bergowa 478.
28. Kw. Elška odwezena od Jana Strážského z Prahy do Nimburka 478.
Útok Korutanů na wěž mostskau 478.
Bitwa před hradem Pražským a wýtržnosti we městě 479.
29. Čw. Sjezd w Praze; wypraweno poselstwí ku králi německému Jindřichowi VII 480.
1. Čwce. Poslowé stawowští wyjeli z Prahy 481.
7. Srp. Nawrátili se do Prahy 481.
14. Srp. Elška wezena z Prahy do Speyra 482.
14. Září. Míšňané wpuštěni od Welflowiců do Prahy 482.
Mikuláš Wacinger učiněn rychtářem 484.
10. List. Přípravy k hájení Prahy proti králi Janowi 486.
28. List. Wojsko Janowo přitáhlo ku Praze 486.
2. Pros. Umluwa Berengara s arcibiskupem Mohučským o dobytí Prahy 487.
3. Pros. Staré město Pražské dobyto od Jana 487.
9. Pros. Jindřich korutanský odjel ze hradu Pražského 488.
10. Pros. Jan wjel na hrad 488.

Jan (1310—1346).

1310 Rychta Staroměstská odňata Wacingerowi 489.
Saud weřejný w Praze nad stranníky Jindřicha korutanského 489.
25. Pros. Sněm w Praze; potwrzení swobod zemských 490.
Obec Staroměstská wyplatila králi Janowi 600 hřiwen 491.
1311 *7. Un.* Korunowání Jana a Elšky 490; přísežní uwázali se w ungelty 290, 491.
11. Dub. Petr arcibiskup Mohučský zastawil wybírání ungeltů 492.
3. Čwce. Nařízení Petra arcibiskupa Mohučského po visitací w dioecezí Pražské 367, 492.
15. Září. Dopis Jindřicha VII k Petrowi arcibiskupowi Mohučskému o propuštění Jakuba Welflowa 293, 490.
29. Září. Obec Staroměstská dala Janowi 350 hřiwen 512.
1312 *11. Dub.* Wýrok mezi přátely Peregrina Puše a Mikuláše z Potšteina 493.

Digitized by Google

1312 Hlad w zemi 494.
Čwc. Jan wyjel z Prahy k tažení do Morawy 494.
19. Září. Eberlin od Kamene a Fricek od Kokotů u Jindřicha VII u Florencie 494.
29. Září. Pražané dali Janowi 400 hřiwen 512.
Kostel sw. Wawřince, někdy Templářský, dostal se Johannitům 428.
1313 *Led.* Král Jan odjel z Prahy na sněm do Normberka 495.
Pražané půjčili králi 1000 hřiwen na cestu do Italie 512.
8. Čwce. Elška porodila dceru Markétu 495.
Po *15. Srp.* Jan wytáhl z Prahy k Normberku 495.
Okolo *25. List.* Přijel arcib. Petr Mohučský s králownau Elškau do Prahy 496.
Jeptišky sw. Anny kaupily kostel sw. Wawřince 451.
Poselstwa Pražanů za králem 496.
1314 Pražané Staroměštští půjčili králi 1000 hřiwen k jízdě do Frankfurta 512.
1315 *Dub.* Král Jan propustil německé raddy od sebe 498.
Kw. Pražané Staroměštští wyplatili Janowi 400 hřiwen 512.
14. Kw. Král Jan ustanowil biskupa Jana za wládaře na čas swé nepřítomnosti 499.
20. Kw. Narodiła se Guta dcera krále Jana 499.
21. Kw. Král Jan wytáhl s Jindřichem z Lipé do Morawy 499.
26. Říj. Jindřich z Lipé zajat na hradě Pražském 500.
Přípravy k hájení Prahy proti pánům ležícím u Broda 500.
Boleslaw Lehnický přijel do Prahy 500.
25. Pros. Elška odjela do Němec k Ludwíkowi baworskému 501.
Kacíři w Praze upáleni 508.
Rozepře mezi biskupem Janem a Menšími bratry 507.
1316 *11. Led.* Král Jan potwrzuje privilegia Starého města 512.
Staroměštští wyplatili za krále Jana 400 hřiwen Menhartowi Rokycanskému 512.
Král Jan wytáhl do pole proti pánům 501.
Nawrátil se do Prahy z jara, a opět wytáhl k Budyni 501.
Pražané wytáhli wojensky k obležení Budyně 501.
26. Bř. Kurfirstowé Petr Mohučský a Baldwin Trierský přijeli do Prahy 501.
12. Dub. Umluwa o propuštění Jindřicha z Lipé 501.
14. Dub. Welký oheň w Praze 501.
17. Dub. Jindřich z Lipé propuštěn 501.
26. Dub. Oheň u sw. Walentina 502.
28. Dub. Privilegium o Podskalí 326, 512.
2. Kw. Arcibiskupowé Mohučský a Trierský poswětili chor u sw. Tomáše 426.
14. Kw. Narodil se Wácslaw (Karel) syn Janůw 502.
30. Kw. Pokřtěn 502.
2. Čwce. Král Jan dal Pražanům oswobození od daní na dwě léta 512.
Srp. Staroměštští dali králi 300 hřiwen 512.

16. Srp. Jan ustanowil Petra Mohučského za wládaře 502.
17. Srp. Jan wyjel s arcibiskupem Trierským z Prahy 502.
11. Září. Petr Žitawský zwolen za opata Zbraslawského 503.
Září. Malý Wácslaw odwezen z Prahy na Křiwoklát 502.
1317 *Bř.* Wácslaw přiwezen ze Křiwokláta do Prahy 502.
8. Dub. Petr arcibiskup Mohučský odjel z Čech 503.
Wálka mezi králownau Elškau a stranau Jindřicha z Lipé 503.
20. Čw. Elška odjela z Prahy do Lokte 503.
24. Čw. Společný sněm obau stran panských w Praze u sw. Klimenta 503.
18. List. Jan a Elška přijeli do Prahy 504.
24. List. Jan sebral pole proti pánům 505.
Dělení mezi dědici Olbramowými 391.
1318 *21. Led.* Elška wyjela za králem Janem z Prahy do Brna 505.
Hlad a mor w zemi 505.
Biskup Jan napomínal pány k poddajnosti 506.
25. Un. Cechowní artikule krejčích Pražských 332.
27. Un. Jan a Elška přijeli do Prahy 506.
20. Bř. Jan wyjel do Cheba ku králi Ludwíkowi 506.
28. Dub. Jindřich z Lipé a Wilém Zajíc přijeli po smíření Domažlickém do Prahy, a zajali Jindřicha kancléře 507.
9. Kw. Biskup Jan IV wyjel z Prahy do Avignona 508.
31. Kw. Přísežní Pražští zřídili wýběrčí ungeltu obdrženého za 500 kop daných králi Janowi 513.
20. Čw. Sestry Janowy Maria a Beatrix přiwezeny do Prahy 509.
24. Čw. Beatrix na Zbraslawi oddána Karlowi králi uherskému 509.
2. Čwce. Král Jan obdržew půjčku 2000 kop uděluje Staroměstským oswobození od daní na dwě léta 513.
3. Čwce. Král Jan udělil léno Mikuláši Opawskému 509.
22. List. Narozen Otakar syn krále Jana 509.
1319 *4. Un.* Král Jan dal si slíbiti pomoc od některých pánů proti Wilému Zajícowi 511.
Wyjel z Prahy do Lokte we hněwu proti králowně Elšce 511.
24. Čw. Turnaj w oboře králowské 511.
Pražané wyplatili králi 1000 hřiwen a opět 400 hřiwen 513.
Žalobný spis Pražanů proti králi Janowi 513.
Měšťané Pražští zwolili 6 heitmanů 514.
7. Čwce. Elška přijela z Mělníka do Prahy 515.
8. Čwce. Jan přijel z Brna do Prahy 515.
Welflowici přestaupili ku králi Janowi 515.
10 Čwce. Útok krále Jana na Staré město 515.
11. Čwce. Petr z Rosenberka přitáhl Pražanům ku pomoci proti králi 515.
18. Čwce. Smlauwa mezi králem a městem 516.
Král Jan mstil se nad heitmany městskými 516.
Září. Jan wyjel z Prahy k tažení do Lužice 517.
28. Pros. Odjel tajně z Prahy do Lucemburka 517.
1320 *21. Kw.* Zemřel Otakar syn Janůw; pohřben na Zbraslawi 517.

Digitized by Google

1320 *24. List.* Privilegium Staroměstských o wápně, kameni, hlíně a písku. 517.
Směna o statky purkrabstwí a proboštstwí Pražského 347, 373.
1321 *9. Un.* Král Jan přijel do Prahy 518.
24. Un. Turnaj na rynku Staroměstském 518.
23. Čw. Jan odjel tajně ze země 518.
27. List. Zemřela kněžna Kunigunda, abatyše u sw. Jiří 518.
1322 *27. Bř.* Umřela Markéta wéwodkyně Lehnická, dcera krále Wácslawa II; pohřbena na Zbraslawi 519.
11. Dub. Marie sestra Janowa odwezena do Lucemburka 519.
Čwc. Jan přijel do Prahy 519.
21. Čwce. Jan probošt Wyšehradský zajat 519.
22. Čwce. Utekl z wězení 520.
12. Srp. Markéta dcera Janowa oddána Jindřichowi baworskému 520.
Eliška odstěhowala se do Bawor 520.
Guta dcera Janowa odwezena do Míšně 520.
18. Říj. Jan wrátil se do Prahy od bitwy u Mühldorfa 520.
List. Odjel z Prahy do Lucemburka 520.
25. Pros. Jindřich rakauský přijel ze Křiwokláta do Prahy 521.
26. Pros. Odjel do Rakaus 521.
1323 *2. Dub.* Wýrok w rozepři mezi kapitulau Wyšehradskau a měšťany o kostel Týnský 393.
4. Dub. Wácslaw (Karel) odwezen do Paříže 521.
25. Čwce. Jan přijel do Čech; wydíral welké peníze 521.
16. Říj. Odjel z Prahy do Lucemburka 521.
1324 *Srp.* Umřela Alžběta dcera Janowa; pohřbena na Zbraslawi 521.
1325 *2. Led.* Přijela Eliška z Bawor do Prahy 523.
18. Led. Probošt Jan na Wyšehradě 523.
12. Bř. Přijel král Jan do Prahy; wybral welký počet peněz 523.
15. Bř. Revers jeho o přijatých berních 523.
Kw. Jan odjel z Čech na Rýn 523.
4. List. Privilegium o Podskalí 326.
1326 *6. Srp.* Guta dcera krále Jana wezena z Čech do Lucemburka 524.
Říj. Tělo Wácslawa III přiwezeno na Zbraslaw 526.
28. Říj. Trn z koruny Kristowy, darowaný Elišce od krále francauzského, přiwezen do Prahy 526.
1327 *3. Led.* Král Jan přijel do Prahy; wydírání peněz 524.
Wytáhl do Polska 524.
11. Čw. Odjel z Prahy k Rýnu 524.
Nález přísežných Staroměstských o nezdárných synech 273.
Nález týchž o nošení zbraně 280.
Zřízení bratrstwa kanowníků Pražských 378.
1328 Wyhlášena w Praze klatba proti Ludwíkowi baworskému 524.
12. Un. Eliška wezla dceru swau Markétu muži jejímu do Domažlic 527.
Dub. Dala konati w Praze processí z příčiny moru 527.
17. Čwce. Jan přijel do Prahy 524.
23. Čwce. Wyjel k tažení do Rakaus 524.

Digitized by Google

1328 Wýprawa měšťanů Pražských za králem do Rakaus 525.
Pražané wrátili se od Znojma 525.
List. Jednání Elšky o swatořečení Anešky 527.
17. List. Král Jan přijel z Rakaus do Prahy 525.
6. Pros. Wyjel k tažení do Litwy 525.
Cechowní artikule platnéřů, štítařů a helméřů 334.
1329 Králowna Elška dala spáliti mlýny u Komořan 527.
8. Kw. Položila nowý základní kámen ku kostelu Zbraslawskému 527.
25. Kw. Král Jan přijel z Litwy 525.
7. Čw. Umřel Konrad, někdy opat Zbraslawský 528.
9. Čw. Král Jan odjel na Rýn 525.
29. Čw. Udělil Staroměstským ungelt z wína 526.
3. Čwce. Biskup Jan se wrátil do Prahy z Avignona 525.
1330 *7. Čw.* Elška uwedla jeptišky k sw. Anně na Újezdě 396, 528.
10. Čw. Císař Ludwík udělil Pražanům oswobození od cel w říši 526.
28. Září. Umřela králowna Elška na Wyšehradě 528.
1. Říj. Pohřbena na Zbraslawi 528.
1331 *27. Bř.* Anna dcera Janowa odwezena do Lucemburka 529.
15. Kw. Nález měšťanů Pražských o dláždění města 529, 531.
20. Srp. Jan w Domažlicích odwolal swobodu Řezenským udělenau na ujmu Pražanů 529.
20. Srp. Nařízení jeho o dlažbě Pražské 530.
27. Srp. Přijel z Domažlic do Prahy 530.
31. Srp. Sadil konšely na Starém městě 530.
Září. Wytáhl do pole proti Polsku 530.
31. Říj. Nařídil Pražanům, aby táhli za ním do pole 530.
Pražané wytáhli za králem do Morawy 530.
6. Pros. Jan přijel do Prahy 530.
13. Pros. Odjel do Paříže 531.
Nález přísežných o wraždě 270, 271.
1332 *7. Září.* Jan přijel do Prahy; wydírání peněz 530.
15. Září. Odjel do Paříže 530.
1333 *30. Říj.* Karel přijel do Prahy 536.
Pros. Přestěhowal se z města na hrad Pražský 538.
Stawěl nowý palác na hradě 538.
1334 *2. Un.* Karel potwrzuje Staroměstským oswobození od daní na dwě léta 543.
22. Kw. Jan probošt Wyšehradský zwolen za biskupa Olomauckého 538.
12. Čw. Blanka manželka Karlowa přijela do Prahy 538.
13. Čwce. Francauzské dwořanstwo její odwezeno z Prahy 539.
24. Čwce. Swáda mezi faráři a mnichy řádů žebrawých 539.
1335 *2. Un.* Anna dcera Janowa přiwezena z Lucemburka do Prahy 541.
10. Un. Wezena od Karla ke swatbě do Znojma 541.
24. Kw. Narodila se Markéta dcera Karlowa 541.
30. Čwce. Král Jan přijel do Prahy 541.
31. Čwce. Wyhlásil weřejnau hotowost proti Ludwíkowi a wéwodám rakauským 541.

Digitized by Google

1335 *13. Říj.* Jan a Karel udělují Staroměstským oswobození na 4 léta za 6000 hřiwen 543.
6. Pros. Jan a Karel přijeli do Prahy s Kazimírem polským 542.
(15. Pros.) Odjel Kazimír z Prahy 542.
Karel zbawen od otce wládařstwí, odjel do Tyrolu 542.
Nařízení přísežných o nošení zbraně 269, 280.
1336 *2. Led.* Beatrix, druhá manželka Janowa, přijela do Prahy 543.
Král Jan stawěl na hradě i na domě králowském we Starém městě 543.
25. Un. Jan wytáhl z Prahy k wýprawě do Rakaus 543.
24. Kw. Wrátil se do Prahy; welké wydírání peněz, zwláště na Židech 543.
21. Čw. Shořel kostel sw. Ondřeje; král Jan wytáhl z Prahy proti Ludwíkowi a wéwodám rakauským 544.
15. Září. Král Jan přijel do Prahy 544.
27. Září. Wyjel z Prahy do Wídně 544.
Říj. Wrátil se do Prahy; pobral stříbrné sochy u hrobu sw. Wácslawa 545.
28. Pros. Jan a Karel wyjeli z Prahy do Wratislawi 545.
1337 *15. Un.* Narodil se Wácslaw syn Janůw 545.
9. Bř. Křestěn 545.
4. Dub. Jan a Karel wrátili se do Prahy 545.
Jan léčen od arabského lékaře 545.
Dub. Karel odjel opět do Tyrolu 546.
18. Kw. Králowna Beatrix korunowána 546.
Čw. Odstěhowána do Lucemburka; Blanka do Brna 546.
8. Čwce. Jan odjel z Prahy do Francauz 546.
22. Pros. Kostel sw. Ondřeje wyswěcen 544.
24. Pros. Privilegium arcib. Ostřihomského kupcům Pražským 302.
1338 okolo *22. Un.* Karel prowdal dceru swau Markétu Ludwíkowi uherskému 548.
Kobylky w Čechách 548.
2. Bř. Nález o kladení počtů obecních 287, 549.
3. Bř. Příběh o Němci, jenž se rauhal sw. Wácslawu 548.
Pronásledowání Židů 549.
2. Kw. Dlužní úpis Karla Pražanům na 500 kop 551.
23. Srp. Kaupí domu Wolflinowa od Kamene za radnici 262, 283, 304, 549.
6. Pros. Jednota Pražanů a Horníků 550.
1339 *Bř.* Král Jan daruje Pražanům místo u sw. Walentina 283.
29. Kw. Král Jan oswobozuje Pražany od daní na 4 léta 550.
1. Čw. Sněm w Praze 550.
Karel odjel za otcem do Francauz 551.
1340 *13. Bř.* Prwní smlauwa o čištění ulic w Praze 550.
19. Kw. Nařízení o míře pro mlýny Pražské 334, 551.
1341 *21. Bř.* Král Jan sadil přísežné na Starém městě 551.
Odpustky ohlašowány w Praze ku pomoci Polsku proti Tatarům 552.
20. Kw. Markéta baworská, dcera Janowa, přijela do Prahy 552.
7. Čw. Karel potwrzuje Staroměstským oswobození od daní na 4 léta 552.
11. Čw. Stawowé čeští přijali Karla za nástupce Janowa 552.

Digitized by Google

1341 Král Kazimír přijel do Prahy 552.
Processí za uzdrawení Markéty 552.
1. *Čwce.* Markéta zemřela 553.
Král Jan založil klášter Kartauský 553.
5. *Řij.* Nález přísežných Staroměstských o složení psaného práwa 266, 557.
23. *Řij.* Král Jan darowal desátek ze příjmů ze stříbrných dolů k nowému stawení kostela Pražského 553.
Inquisitor zabit u sw. Klimenta 554.
1342 1. *Un.* Welká powodeň w Praze 555.
3. *Un.* Most Pražský pobořen 555.
Dub. Jan Jindřich syn Janůw přijel z Tyrola do Prahy 555.
Král Jan odewzdal synu swému Karlowi wládařstwí na dwě léta 556.
Karel založil kapitulu Wšech Swatých 556.
Narozena Kateřina dcera Karlowa 556.
6. *Pros.* Zřízen saud šesti mužů k narownání rozepří mezi měšťanskými rody 269, 272, 557.
1343 5. *Led.* Umřel biskup Jan IV 556.
14. *Led.* Zwolen biskup Arnošt 357, 556.
5. *Řij.* Založení mansionářů w kostele Pražském 557.
1344 5. *Led.* Karel oznámil kapitule Pražské zřízení mansionářů 557.
Karel odjel za otcem do Lucemburka (a do Avignona) 557.
30. *Dub.* Biskupstwí Pražské powýšeno za arcibiskupstwí 558.
21. *List.* Jan, Karel, Jan Jindřich a Arnošt arcibiskup položili základní kámen k nowé stawbě kostela Pražského 558.
22. *List.* Jan sadil přísežné na Starém městě 262, 558.
Jan a Karel wyjeli z Prahy k tažení do Litwy 559.
1345 Karel a Jan wrátili se do Prahy 559.
Wytáhli do wálky s Polskem 559.
Srp. Wrátili se do Prahy 559.
27. *Září.* Staroměstští obdrželi oswobození od daní na tři léta a příjmy z ungeltů 559.
1346 9. *Kw.* Papež Kliment VI powolil založení kláštera slowanského w Praze 560.
Mikuláš Rokycanský učinil odkaz k založení kláštera sw. Ducha 303.

Karel (IV) (1346—1378).

1347 *Led.* Karel wrátil se do Prahy po pádu otce swého w bitwě u Krešča (1346 26. Srp.) 561.
22. *Led.* Odjel do Korutan 561.
26. *Led.* Papež Kliment VI powoluje založení obecného učení w Praze 560.
Srp. Karel wrátil se do Prahy 561.
2. *Září.* Korunowání Karla a Blanky 561.
3. *Září.* Karel položil základní kámen k stawbě kláštera Karmelitanů u Matky boží Sněžné 561.
13. *Řij.* Wytáhl do pole proti Ludwíkowi baworskému 562.
21. *List.* Zakladací listina kláštera slowanského 562.
1348 *Un.* Karel nawrátil se do Prahy 562.

Digitized by Google

Popis
úředníků a důstojníků
swětských i duchowních.

I.

Úředníci zemští
s Prahau neb stawem městským wůbec w bližším poměru stojící.

1. Županowé, potom purkrabí Pražští.

Stibor 1048.
Budilow 1167.
Mutina z Bukowce 1175—1177.
Weliš 1187.
Mstěj 1211.
Bohuslaw od r. 1211—1213.
Mstidruh z Dobrowicewsi 1220—1239.
Bořita 1249.
Smil 1249—1251.
Jaroš z Poděhus 1253—1264.
Oldřich Zajíc z Waldeka 1267—1269.
Zbislaw 1272.
Mstidruh ze Chluma 1277—1279.
Zdislaw z Lemberka 1283.
Hroznata a Husic 1284—1286.
Zdislaw ze Šternberka 1288—1289.
Beneš z Wartenberka 1291—1297.
Burkart z Winterberka 1297.
Hynek z Dubé 1305—1309.
Wítek Ojířowic z Landšteina 1309.
Heřman Zwířetický z Lemberka 1309.
Beneš z Michalowic 1315.
Oldřich ze Žebráka 1318.
Hynek mladší Berka z Dubé 1321—1350.

Místopurkrabí.

Slawník a Pelej 1234.
Hippolyt (Ipoch) synowec Mstidruha z Dobrowicewsi 1235—1240.
Konrad 1267.
Slawek a Rapota 1279.
Wilém 1285.
Soběhrd okolo let 1337—1345.

2. Županowé čili purkrabí Wyšehradští.

Fabian 1109.
Welislaw 1144 etc.
Jindřich 1160.
Wznata 1167.
Budilow 1177.
Ratibor 1187.
Sud 1211.
Byčen 1213.
Ipoch (Hippolyt) 1233—1237.

3. Podkomoří králowští.
(Od času Přemysla Ot. I.)

Bohuslaw syn Slawkůw 1205—1222.
Sulislaw 1218.
Hroznata 1222—1225.

Digitized by Google

Albert 1227—1228.
Wat 1228—1233.
Záwiše syn Witkůw (z Nechanic) 1234—1237. Dalibor 1234—1237
Pitrolf 1245—1250.
Markwart z Dunajowic 1253—1256.
Pitrolf 1258.
Herman z Rychnowa 1261—1263.
Oldřich ze Hradce 1263—1269.
Hawel z Lemberka 1270.
Dětřich Špaček z Kostelce 1272—1280.
Witek ze Krumlowa 1284—1286.
Zbislaw Zajíc z Waldeka (zabit r. 1291).
Sudek 1295.
Tas z Wisemburka (zabit r. 1300).
Tomáš (asi r. 1304).
Raimund z Lichtenburka 1306.
Jindřich z Lipé 1309 do *27. List.*, 1311 až 1315 *26. Říj.*
Wilém Zajíc z Waldeka od *26. Říj.* 1315—1317.
Fridrich ze Schönburka 1317 až 1318 *23. Dub.*
Jindřich z Lipé od *23. Dub.* 1318.
Oldřich Pluh z Rabšteina 1319—1331.
Frenclin Jakubůw 1331.
Wilém z Landšteina } mezi léty
Jindřich ml. z Lipé } 1331—1344.
Rús z Lutic 1344—1356.

4. Dworšti sudí měst králowských čili hofrychtéři.

Frenclin (brzy před r. 1346).

II.

Úředníci městští.

a) Na Starém městě.

1. Rychtářowé.

Siffrid 1234.
Konrad (za krále Wácslawa I.)
Kuneš 1264.
Michal (před r. 1279).
Olbram 1279 *19. Srp.*
Frowin 1281 *25. List.*
Olbram 1288 *22. List.*
František 1296 *2. Čw.*
Jindřich 1301 *9. Srp.* — 1302 *9. Srp.*
František 1303 *18. Pros.* — 1304 *Kw.*
Fridrich 1306 *23. Čwce.*
Wolflin 1310 *29. Čw.* až asi do *14. Září.*
Mikuláš Wacinger asi od *14. Září* do *3. Pros.*
Wolflin 1311 *21. Dub.* — 1314. *14 Pros.*
Mikuláš Wolflinůw z Cheba 1316 *18. Říj.* — 1317 *11. Bř.*
Fricek Dlauhý 1318 *25. Un.* — *31. Kw.*
Frenclin Jakubůw 1320 *8. Dub.*—1322 *15. Bř.*
Konrad Junoša 1322 *13. Kw.*
Frenclin Jakubůw 1323 *24. Un.* — *2. Dub.*
Mikuláš z Posenpacha 1324 okolo *22. Bř.*
Mikuláš Wolflinůw z Cheba 1324 *6. Pros.* 1327 — 1329 *1. Bř.*
Frenclin z Posenpacha 1329 *7. Říj.* do *22. List.* 1331.
Frenclin Kornpuhel 1331 od *22. List.* až 1335 *20. Září.*
Wácslaw Rokycanský 1337 — 1342 *10. Kw.*
Frenclin Jakubůw 1342 *6. Pros.*
Wácslaw Rokycanský 1343 *30. Čwce.*— 1344 *15. Bř.*
Otto z Hály 1345 *28. Un.*
Bořuta Děpoltůw 1346 *6. List.* — 1348.

2. Přísežní.

1279 *19. Srp.*
Šimon Štuk
Frowin
Albrecht.

Digitized by Google

1287 *4. Září.*
Šimon Štuk
Konrad Junoša
Lutolt syn Bernarda Černého
Dětřich Wolflinůw
Mikuláš Kristinin
Petr Šefler.

1288 22. *List.*
Hiltmar Fridinger
Albrecht Rechcer (Rochterius)
Petr od Kamene
Konrad od Kamene
Filipp syn Janůw
Mikuláš syn Janůw
Albrecht syn Menhartůw
Šimon Štuk
Frowin
Oldřich Rokycanský
Jindřich (Palitus)
Oldřich Ploser
Konrad kramář.

1292 20. *Dub.*
Hiltmar Fridinger
Šimon Štuk
Albrecht Menhartůw
Dětřich syn Wolflinůw
Jakub Frenclinůw
Lutolt od Wěže
Filipp syn Janůw
Fridrich Stroberger
Jan od Kokotů
Mikuláš Popitz
Petr od Kamene
Konrad ze Žatce
Konrad ze Znojma
Petr ze Strašnic
Bernard od sw. Jiljí.

1296 2. *Čw.*
Jakub syn Wolflinůw
Olbram syn Menhartůw
Filipp Janůw
Sibot z Benešowa
Jindřich Herstul
Berchtold Kuře (Pullus?)
Otto syn Konradůw
Otto syn Šimona Štuka
Otto od Kamene
Jindřich písař
Jakub Fridinger.

1301 *9. Srp.* — 1302 *9. Srp.*
Konrad Znojemský
Mikuláš Tafelrunge
Matauš z Cheba
Jan od Kokotů
Sibot z Benešowa
Konrad ze Říčan
Betlem od Wěže
Jindřich písař
Mikuláš Geunaher
Billung
Hiltmar Fridinger
Jindřich Neglinůw.

1303 *18. Pros.* — 1304 *Kw.*
Jakub Wolflinůw
Jindřich od Kamene
Woleklin od sw. Marie
Jakub Štuk
Otto Wigolais
Fridrich od Kokotů
Otto písař
Sifrid z Týna (in Laeta curia)
Rudger Fullinger
Mikuláš syn Hiltprantůw
Wolflin syn Albrechtůw
Konrad syn Karrerůw.

1306 *23. Čwce.*
Konrad ze Říčan
Sibot z Benešowa
Herman Puš
Betlem od Wěže
Jan kožišník
Billung z Nowého tržiště
Jindřich Rauber (Revlerus?)
Mikuláš Rechcer
Albrecht syn Albrechta Menhartowa
Dětmar (Cunale?)
Merklin kožišník.

1311. *7. Un.* — *6. Pros.*
Jindřich od Kamene
Konrad z Cheba
Matauš z Cheba
Fridrich od Kokotů
Hiltprand Zwiflinger
Albrecht syn Albrechtůw

Digitized by Google

Jan Wolflinůw
Konrad z Nimburka
Rudger Pauer
Konrad Pleyer
Jakub Sleichenkauf
Merklin Příbramský (Pibraner).

1313 *29. Čw.* — 1314 *23. Bř.*
Olbram syn Menhartůw
Menhart Rokycanský
Olbram ze Štrasburka
Mikuláš Hiltprantůw
Konrad z Litoměřic
Mikuláš Geunaher
Albrecht Štuk
Sibot z Benešowa
Dětmar
Dětřich Wacinger
Gunther z Hory
Petr Glas
Albrecht kramář
Ditlin pekař.

1314 *před 18. Říj.* — *14. Pros.*
Jindřich od Kamene
Mataus z Cheba
Fridrich od Kokotů
Martin z Cheba
Albrecht Albrechtůw
Betlem (od Wěže)
Rudiger Pauer
Konrad Pleyer
Billung
Konrad z Nimburka
Oldřich Znojemský
Berchtold z Benešowa.

1316 *18. Říj.*
Elblin
Konrad z Cheba
Mikuláš Geunaher
Otto Wigolais
Jan Wolflinůw
Fridrich od Kokotů
Meinlin Rokycanský
Konrad Junoša
Hiltprand Zwiflinger
Wolflin ze Štrasburka
Gunther z Kutnéhory
Petr Glas
Konrad z Litoměřic
Albrecht kramář
Mikuláš Harrer.

1318 *25. Ún.* — *31. Kw.*
Jakub Frenklinůw (čili Frenclinůw)
Konrad Pleyer
Jakub Dědowec (jinak Jakob der Schoen, Pehems son)
Gunther z Hory
Konrad z Litoměřic
Jindřich Negel
Herman Galm
Ditlin pekař
Fricek z Kutnéhory
Herolt Rechcer
Oldřich bratr Merbotůw (z Heimburka)
Herman Glas
Oldřich Pusel
Rudlin krejčí
Jan bratr Dětmarůw
Konrad Probstel
Albrecht z Kauřimi
Wolflin kožišník
Seidlin z Píska
Jindřich ze Žatce
Mikuláš Rotowé (Rotinnae)
Pawel Rechcer
Jindřich Glas.

1320 *10. Kw.* — *1. Srp.*
Mikuláš od Wěže (purkmistr, neznámé doby)
Albrecht Štuk
Jakub Dědowec
Konrad Junoša
Meinlin Rokycanský
Fricek z Kutnéhory
Wolflin Dětřichůw
Seidlin z Píska
Otto z Enže (do Anazo?)
Pesold z Cheba
Pesold řezník
Oldřich Galm
Mikuláš Pesoldůw
Mikuláš Rotowé (Rotinnae)
Mikuláš bratr Bohuslawůw.

Digitized by Google

1322 *15. Bř. — 13. Kw.*
Billung
Jakub Frenklinůw
Martin z Cheba
Jan Wolflinůw
Albrecht Štuk
Menhart Rokycanský
Jindřich Dětřichůw
Pesold z Cheba
Herman Glas
Albrecht ze Kauřimi
Otto z Enže (de Anazo?)
Bartoloměj od Kokotů
Mikuláš Rotowé (Roterinae)
Frenklin Mataušůw
Johlin Jakubůw
Mikuláš bratr Bohuslawůw.
1323 *24. Říj.* — 1324 *6. Pros.*
Fricek od Kokotů
Billung
Konrad z Litoměřic
Mikuláš Hiltprantůw
Menhart Olbramůw
Jindřich Dětřichůw
Pesold z Cheba
Oldřich Pusel (Puzlicz)
Fricek před Týnem
Šimon Štuk
Barta od Kokotů
Jindřich z Domažlic
Wolflin z Posenpacha
Ulman
Mikuláš Bílý (purkmistr 6. Říj. 1324)
Mikuláš bratr Bohuslawůw
Mikuláš od Wěže
František Tausentmark.
1327 *14. Kw.* — 1331 *14. Kw.*
Billung (Billunger)
Konrad z Litoměřic
Martin (Merklin) z Cheba
Menhart Olbramůw
Jindřich Dětřichůw
Fricek z Kutnéhory
Herman Glas
Mikuláš Bílý
Jindřich z Domažlic
Seidlin z Píska
Mikuláš Rotowé (Niclas Rotel)
Mikuláš bratr Bohuslawůw
Frenclin Tausentmark
Johlin Jakubůw
Wolflin z Posenpacha
Konrad Junoša
Wácslaw Albrechtůw.
1331 od *31. Srp.* — 1332 *19. Kw.*
Mikuláš Rokycanský
Jindřich Glas
Jan kraječ suken
Oldřich z Haimburka
Pesold řezník
Mikuláš od Wěže
Johlin Ruprechtůw
Frenclin Kornpuhel *)
Otto kraječ suken
Kunclin z Domažlic
Henslin Matějůw
Elblin Kornpuhel, kraječ suken.
1333 *19. Kw.* — 1334 *8. Bř.*
Konrad Junoša
Martin z Cheba
Pesold z Cheba
Jindřich z Domažlic
Mikuláš Bílý
Wácslaw syn Albrechtůw
Bolek syn Jakubůw
Frenclin Hopfner
Mikuláš Fridinger
Ondřej Goldner
Petr z Nimburka.
1335 *14. Kw.* — *20. Září.*
Štěpán kramář
Seidlin z Píska
Jindřich Pfeffer
Jindřich z Mělníka

*) W jedné listině dané 22. List. 1331 jmenuje se místo Frenclina Kornpuhla Bohuslaw Glas, w jiné téhož datum nicméně Frenclin Kornpuhel, a ne Bohuslaw Glas, což pochází nepochybně odtud, že Frenclin Kornpuhel toho dne nastaupil rychtářstwí. Srow. popis rychtářů Staroměstských.

Digitized by Google

Mikuláš Rechcer
Mikuláš ze Znojma
Frenclin Goppolt
Frenclin z Nimburka (Neupurger)
Mikuláš Klementerůw
Johlin Hiltprantůw
Oldřich Pleyer
Henslin Wacinger.

1336 4. *Un.*
František Rotowé (Rotinnae)
Pawel Hopfner
— —

1337 Jindřich Šwáb (purkmistr)
Johlin Ruprechtůw
Johlin Hunel
Otto kraječ suken
Elblin Wacinger
Kunclin z Domažlic
Křištan ze Říčan
Mikuláš wažčí (weger)
Leutlin šrotéř wína
Pertolt krejčí
Wácslaw Geunher
Anderlin Štuk.

1338 25. *Un.* — 23. *Pros*
Seidlin z Píska
Ondřej Goldner
Johlin Rokycanský
Mikuláš Bílý
Jindřich z Mělníka
Pesold řezník
Frenclin Kornpuhel
Mikuláš ze Znojma
Mikuláš Klementerůw
Oldřich Silberzeiger
Oldřich Pleyer
Jeklin Ruprechtůw.

1339 od 22. *Led.* do 24. *Led.* 1340.
Jindřich Dětřichůw
Mikuláš Rokycanský
Johlin Jakubůw
Ditlin Hopfner
Jan kraječ suken
Frenclin Goppoldůw
Henslin Matějůw z Cheba
Reinbot Goldner
Jindřich Šwáb
Heinlin Negel
Meinlin syn Albrechtůw
Frenclin Budkůw.

1340 od 24. *Led.* do 21. *Bř.* 1341.
Menhart syn Olbramůw
Wácslaw syn Albrechtůw
Elblin Kornpuhel
Mikuláš Rost
Petr z Nimburka
Elblin Wacinger
Mertlin Mataušůw z Cheba
Wolflin od Kamene
Tomáš Černý
Jakeš Bawor
Meinlin Rokycanský
Oldřich syn Jana kraječe suken

1341 od 21. *Bř.* — 1342 6. *Pros.*
Ondřej Goldner
Seidlin z Píska
Otto kraječ suken
Henslin Kornpuhel *)
Fridlin Sechsel
Jindřich Šwáb řeč. *Cihlář* (Ziegler)
Ditlin Modránoha (Plaufuss)*)
Frenclin Ruprechtůw
Kuneš ze Prač
Ješek Bawor
Pešek Harrer
Mikuláš Geunher.

1343 30. *Čwce.* až do 22. *List.* 1344.
Ditlin Hopfner
Mikuláš Bílý
Mikuláš Planer (purkmistrem dne 7. Dub. 1344)
Wácslaw syn Albrechtůw
Reinbot Goldner
Pesold z Cheba
Johlin Ruprechtůw
Konrad z Domažlic

*) Henslin Kornpuhel a Ditlin Plaufuss jmenují se jen 21. Bř. 1341, později od 21. Kw. téhož roku wždy místo nich Mikuláš Klementerůw a Mikuláš Znojemský, kteří snad proti obyčejnému spůsobu po brzké smrti oněch dwau byli dosazeni na jich místa.

Digitized by Google

Johlin Rokycanský
Mikuláš Kornpuhel
Meinlin z Dubče
Johlin Eberhartůw.
1344 *22. List.* až do *12. Čwce.* 1348.
Ondřej Goldner
Seidlin z Píska
Henslin Matanšůw z Cheba
Jindřich Šwáb šenk
Pešek z Nimburka (Neuburger, Neumburger)
Otto kraječ suken
Frenclin Goppoldůw
Jindřich Šwáb cihlář
Ješek Bawor
Anderlin Štuk
Wácslaw Gennher
Rudlin z Mělníka.

3. Písaři městští.

Jindřich 1288.
Petr (mistr) 1296—1306.
Jindřich 1312.
Jan 1328.
Berthold (mistr) mezi léty 1338 — 1344.

b) Na Nowém městě pod hradem.

1. Rychtářowé.

Konrad (Kunclin) 1331 *15. Říj.* — 1336 *3. Říj.*
Hanek Eliášůw 1337 *3. Září.*

2. Přísežní.

1331 *15. Říj.* — 1333 *18. Říj.*
Jan Černý
Eliáš
Konrad Klugel
Mikuláš Frickůw
Ješek krejčí
Mikuláš ze Slaného
Mikuláš Petrlinůw
Jindřich (Heinclin) kowář
Fridrich Černý
Albrecht Kutřin (Cutrin)
Ješek řezník.
1335 *12. Srp.* — 1336 *3. Říj.*
Konrad Klugel
Jan Bílý
Jindřich (Heinclin) kowář
Albrecht Heroldůw
Macek Bílý
Konrad sladowník
Seidlin krejčí
Ješek řezník
Mikuláš Frickůw
Mertlin z Kutnéhory (Chutner).
1337 *3. Září.*
Ješek krejčí, purkmistr
Jan Černý
Eliáš
Konrad Klugel
Mikuláš ze Slaného
Konrad Příbramský (Pibraneri)
Otto Šaffer
Hawel
Fridrich Černý
Wilém kowář
Mikuláš Petrlinůw.

III.

Duchowenstwo.

1. Biskupowé Pražští.

Dětmar, rodem Sas. Zwolen r. 973. — Zemřel 982 2. Led.
Wojtěch, swatý (Adalbert), syn Slawníka Libického. Zwolen 983 19. Un. Obdržel investituru 3. Čw. Wyswěcen 11. Čw. — Zemřel 997 23. Dub.
Thiddag (Bohdal), Sas, prwé mnich Korbejský, lékař. Wyswěcen 998 7. Čwce. — Zemřel 1017 11. Čw.

Digitized by Google

Ekkard, prwé opat Naumburský, příbuzný s cís. Jindřichem II. Usazen 1017. — Zemřel 1023 8. Srp.

Izzo. Wyswěcen 1023 29. Pros. — Zemřel 1030 30. Led.

Šebíř (Severus). Wyswěcen 1030 29. Čw. — Zemřel 1067 9. Pros.

Jaromír (Gebhard), syn knížete Břetislawa I. Zwolen 1068 15. Čw. Obdržel investituru 26. Čw. Wyswěcen 2. Čwce. — Zemřel 1090. 26. Čw.

Cosmas. Zwolen 1091 4. Bř. Obdržel investituru 1092 4. Led. Wjezd jeho do Prahy 6. Dub. — Zemřel 1098 10. Pros.

Herman z Maastrichta, prwé probošt Bolesławský. Zwolen 1099 28. Un. Obdržel investituru w Dub. Wyswěcen na kněžstwí 11. Čw. na biskupstwí 1100 8. Dub. — Zemřel 1122 17. Září.

Menhart (cizozemec). Zwolen 1122. — Zemřel 1134 3. Čwce.

Jan I, prwé probošt Wyšehradský. Zwolen 1134 29. Září. Wyswěcen 1135 17. Un. — Zemřel 1139 8. Srp.

(**Silvester**, prwé opat Zbraslawský. Zwolen 1139 6. Říj. Ustaupil roku 1140.)

Otto, prwé probošt Pražský. Zwolen 1140 25. Un. Wyswěcen 25. Kw. — Zemřel 1148 10. Čwce.

Daniel I, syn kanowníka Pražského Magna, prwé probošt Pražský. Zwolen 1148. Wyswěcen 1149. — Zemřel 1167 9. Srp.

Gotpold, příbuzný s králownau Juditau, prwé opat Sedlecký. Zwolen 1168 w Unoru. — Zemřel před swěcením 1168 10. Bř.

Fridrich, rodilý Sas, příbuzný s králownau Juditau. Zwolen r. 1168. — Zemřel 1179 31. Led.

Walentin, prwé kaplan kněžny Alžběty. Zwolen 1180. — Zemřel 1182. 6. Un.

Břetislaw (Jindřich), syn knížete Jindřicha, bratra Wladislawa II, prwé probošt Wyšehradský. Zwolen 1182 25. Bř. Wyswěcen na kněžstwí 22. Čwce., na biskupstwí 23. Čwce. Stal se zároweň knížetem zemským roku 1193 w Srpnu. — Zemřel 1197 15. Čw.

Daniel II (Milík). Zwolen 1197 1. List. — Zemřel 1214 30. Bř.

Ondřej, prwé probošt Pražský. Wyswěcen 1215 22. List. — Z[redacted] 1224 10. Čwce.

Pelhřim, prwé probošt Měl[redacted]. Zwolen 1224. Poděkowal se [redacted].

Budilow. Zwolen 1225. — Z[redacted] 1226 10. Čwce.

Jan II, strýc biskupa Jana III (z[redacted] žic), kanowník Pražský. Z[redacted] 1226. Wyswěcen 1227 1. Le[redacted] Zemřel 1236 16. Srp.

Bernart, prwé scholastik Pra[redacted]. Zwolen 1236. Zemřel 1240 10.[redacted]

Mikuláš, nízkého rodu z Új[redacted], kanowník Pražský. Usazen 12[redacted] Zemřel 1258 17. Led.

Jan III z Dražić. *Zwolen* [redacted] 1. Un. Wyswěcen 10. Bř. — [redacted]mřel 1278 21. Říj.

Tobiáš z Bechyně, prwé probošt Pražský. Zwolen 1278 15. List. Stwrzen 1279 18. Un. Wyswěcen na kněžstwí 22. Un. na biskupstwí 23. Un. Wjezd jeho do Prahy 26. Un. — Zemřel 1296 1. Bř.

Řehoř, z rodu Zajíců z Waldeka, mistr we swobodném umění, prwé děkan Pražský. Zwolen asi w 60. roce wěku 1296. — Zemřel 1301.

Jan IV z Dražic, prwé kanowník Pražský. Wyswěcen 1301 10. Pros. Složen se správy biskupstwí 1318 1. Dub. Nawrátil se w biskupstwí zase 1329 3. Čwce. (Administratory biskupstwí Pražského za jeho wzdálení wiz w knize této na str. 525.) — Zemřel 1343 5. Led.

Arnošt z Pardubic, prwé děkan Pražský. Zwolen 1343 14. Led. Powýšen za arcibiskupa 1344 30. Dub.

2. *Kapitula Pražská.*

Proboštowé.

Welich 989—995. Wstaupil později do kláštera Montecassinského.

Marek, z wysokého rodu německého. Asi od Čwce. 1068. Zemřel 1098 14. List.

Otto. Stal se biskupem Pražským 1140 25. Un.

Jurata. Ssazen 1142.

Daniel 1144. Stal se biskupem Pražským 1148.

Jindřich. Zemřel mezi léty 1150—1159 25. Bř.

Oldřich 1160—1172.

Martin, synowec Gervasia probošta Wyšehradského, prwé podkancléří a probošt Litoměřický 1174—1176. Stal se praeceptorem řádu Johannitů.

Pelhřim, prwé arcijahen Kauřimský, 1180. Stal se biskupem Olomauckým 1182.

Kuno 1184.

Herman, prwé arcijahen Bechyňský, 1184—1190.

Florian, prwé probošt Wyšehradský, 1194—1201.

Křišťan, prwé probošt Wyšehradský, 1204.

Ondřej, prwé probošt Mělnický, 1207. Stal se biskupem 1214.

Eppo, prwé kanowník Pražský, 1216—1240.

Tobiáš z Benešowa, prwé děkan Pražský, 1241—1260.

Jakub, syn Pawše pána morawského (?), 1262—1267. Zemřel před r. 1273.

Tobiáš z Bechyně 1275. Stal se biskupem 1278 15. List.

Bohumír (Gotfrid), prwé probošt Týnský, 1279—1283.

Oldřich, prwé kanowník Pražský, 1287—1301.

Petr z Lomnice 1305—1311. Zwolen za biskupa Olomauckého r. 1311.

Hynek Berka z Dubé, syn Hynka staršího Berky z Dubé, prwé kanowník Pražský, 1320. Administrator biskupstwí 1324. Stal se biskupem Olomauckým r. 1327.

Držislaw, prwé děkan Wyšehradský, 1327—1338. Administrator biskupstwí 1328.

Předbor 1341 (28. Bř.).

Jindřich, prwé probošt Mělnický, 1341 (23. Říj. jmenuje se woleným proboštem Pražským) — 1348.

Děkanowé.

Cosmas. Zemřel 1125 21. Říj.

Petr. Ssazen 1143.

Jindřich 1143—1147.

Pawel 1160 — asi 1181.

Zdeslaw (Zdislaw) 1184—1197.

Přibislaw 1203—1209.

Arnold 1209—1237.

Tobiáš z Benešowa 1238. Stal se proboštem Pražským 1241.

Wít. Zwolen za děkana 1241 22. Září. — Zemřel 1271 1. Kw.

Řehoř, prwé scholasticus, 1277. Stal se biskupem 1296.

Budislaw, děd biskupa Jana IV (z Dražic), prwé probošt Mělnický (totiž r. 1277).

Welislaw, mistr, 1298—1301.

Jan 1305—1311.

Wojslaw (před r. 1326).

Boleslaw 1324.

Jindřich 1327—1328.

(Předbor, scholastik, místoděkan 1333)

Mikuláš, syn Jana Welflowice, 1337—1338.

Předbor 1338.

Arnošt z Pardubic 1341. Zwolen za biskupa 1343 14. Led.

Tobiáš 1344.

Předwoj 1347—1350.

Digitized by Google

Kanownici Pražští.

Cosmas. Co žák při kostele sw. Wíta 1074, kanownik (?) 1092, poswěcen na kněžstwí 1099, manželka jeho Božetěcha zemřela 1117, zemřel co děkan 1125 21. Říj.
Herold, *arcipryšt Plzeňský* 1131.
Blažej 11 . .
Bohumil 11 . .
Petr, *arcijahen Pražský* 1143.
Šebestian, ssazen 1143.
Magnus, otec biskupa Daniele, *kustos* 1144.
Mahfrid, *arcipryšt* 1144.
Mladota, *arcipryšt* 1144.
Oldřich, *arcipryšt* 1144.
Pawel, *arcipryšt* 1144.
Swak, *arcipryšt* 1144.
Bertold, *arcipryšt* 1144, *Raudnický* 1167.
Tuto 11 . .
Uhřin 11 . .
Jeronym, *mistr* 1160.
Domaslaw, *arcijahen Pražský* 1167.
Otmar, *arcijahen Boleslawský* 1167.
Pelhřim, *arcijahen* 1158, *Kouřimský* 1167, probošt 1180.
Slawoň, *arcijahen Hradecký* 1167—1181.
Vincentius 1167—1172.
Dětleb, *arcijahen Bechyňský* 1167—1172 (mezi kanowníky až do r. 1194).
Florian, místokancléř 1169, probošt Wyšehradský 1182.
Herman 1172, *arcijahen* 1181, *Bechyňský* 1184, probošt Pražský 1184.
Pawel 1172.
Radoslaw 1172.
Walkaun 1172—1216.
Zdeslaw, *arcijahen Plzeňský* 1172, *Rokycanský* 1176, *Plzeňský* 1177, *arcijahen* 1181, děkan Pražský 1184.
Přibislaw, *arcijahen Raudnický* 1176, *Litoměřický* 1177, probošt Boleslawský 1181—1184 (mezi kanowníky až do r. 1194).
Alexander 1176, 1177, *mistr* 1181—1197.
Dobrohost 1177.
Dulcianus 1177—1194.
Mlaz 1181.
Miloslaw 1181—1194.
Alexander 1181—1194.
Alexius 1181.
Anželm 1181—1194.
Bartoloměj 1181, *mistr* 1184 (mezi kanowníky též 1194).
Bawor 1181 (probošt neznámo kterého kostela).
Benco 1181—1194.
Bohuslaw 1181—1219.
Dětřich 1181.
Fridrich 1181, *arcijahen Žatecký* 1186, mezi kanowníky též 1194.
Hawel 1181—1194.
Chwalek 1181, *kustos* 1190, *pokladník* 1194, 1200, *arcijahen Pražský* 1196, 1197, arcijahen a kustos 1201.
Jan 1181—1194.
Jan 1181.
Jiří 1181—1201.
Kuno, probošt Boleslawský 1176—1181, probošt Pražský 1184.
Lupold, *kustos* 1181.
Martin 1181.
Podiwa 1181.
Pomněn 1181, 1211.
Purkart 1181, 1209.
Radosta 1181, probošt Litoměř. 1189.
Rudolf 1181.
Slawata 1181.
Wyšemír (Wissemarus) 1181.
Engelbert, *arcijahen Bechyňský* 1186—1190.
Krištof, *arcijahen Týnský* 1186, probošt Boleslawský 1195—1197.
Miroslaw 1194—1216.
Pawel 1194.
Pawel 1194.
Vitališ 1194, *sklepník* 1203.
Wawřinec 1194—1233.
Wiecemil 1194, *arcijahen Bechyňský* 1203—1216.

Wítek, *arcijahen Žatecký* 1195—1212.
Matauš 1201—1228.
Arnold, probošt w Sadské 1198—1202.
Ondřej, probošt Boleslawský 1201, probošt Mělnický 1204, probošt Pražský 1207.
Jan, *scholasticus* 1203—1214, scholasticus a *kancléř* 1216.
Jan, *arcijahen Kouřimský* 1215—1229.
Benedikt (podkancléří) 1204, *arcijahen Bílinský* 1216—1219, probošt Litoměřický 1222—1224.
Eppo 1209, probošt Pražský 1216.
Kliment 1209, *arcijahen* 1214, *Žirčiněwesky* 1216, *Boleslawský* 1227.
Krištof, *arcijahen Pražský* 1209—1213.
Petr, *mistr* 1209.
Zdislaw 1209, *arcijahen Hradecký* 1216.
Martin 1211, *mistr* 1219, probošt Sadský 1224—1227.
Přibislaw 1211, *arcijahen Plzeňský* 1216, Bílinský 1229—1239.
Oldřich 1214.
Něpr 1216.
Oreš 1216—1224.
Zdislaw, *arcijahen Horšowský* 1216.
Držislaw, *arcijahen Žatecký* 1216—1219.
Jan 1216.
Herman 1219, probošt Litoměřický 1226 — 1254 (také písař králůw 1219—1229). Zemřel 1254 3. Bř.
Bohuta, probošt Boleslawský 1222—1235.
Pelhřim, probošt Mělnický 1222. Zwolen za biskupa 1224.
Wojslaw 1227, kanowník Sadský 1228—1234.
Bernard 1127, *scholasticus* 1229 (r. 1233 také biskupůw kancléř). Stal se biskupem 1236.
Mikuláš (z Újezda), *arcijahen* 1227. Stal se biskupem 1241.
Hippolyt, *arcijahen Pražský* 1229—1235 (regis cancellarius 1233). Dům jeho w Nebowidech 1235.
Jan z Aschaffenburka 1229—1238.
Jiří 1229. Zemřel 1254 16. Srp.
Tobiáš (z Benešowa) 1233, *arcijahen Pražský* 1234—1235. Děkan 1238.
Marquard, *arcijahen Litoměřický* 1233—1239. Praebenda jeho w Líbeznicích 1236.
Eberhard 1234. Zemřel 1259 5. Srp.
Radoslaw (také kanowník Boleslawský?) 1234, *arcijahen Plzeňský* 1235, *arcijahen Pražský* 1235, *arcijahen Pražský* 1238—1267.
Štěpán 1234, *scholasticus Pražský* a probošt Sadský 1238, 1239.
Wít 1234.
Wít. Stal se kanowníkem 1234 31. Pros. Děkanem 1240.
Wilém 1237 — 1264 (notarius regis 1233—1239, protonotarius 1240—1262).
Zdeslaw 1237.
Ludek 1238, 1239.
Ondřej 1238.
Přísnobor (také kanowník Wyšehradský) 1257, *scholasticus* 1262—1264.
Herbord 1249—1255. Probošt Olomaucký 1264 (písař krále Wácslawa 1249—1253).
Otto, probošt Mělnický 1249—1264, dům jeho w Praze 1256.
Hawel, stal se *sakristau* 1251.
Bartoloměj, zbawen praebendy 1251.
Jakub, syn Pawše, pána morawského 1253. Potomní probošt (?) 1262.
Jan, zemřel 1254 5. Čwce.
Marquard, *scholasticus* 1255.
Konrad z Waldenberka 1255.
Arnold 1262, 1263 (notarius regis 1248—1257, protonotarius 1259—1262).
Antonín 1264 — 1268, *scholasticus* w neznámé době.
Budislaw (děd biskupa Jana IV z Dražic) 1264, probošt Mělnický 1277, později děkan Pražský.

Digitized by Google

Tobiáš 1264.
Bohuslaw, *arcijahen Plzeňský* a kanowník Wyšehradský 1267.
Petr, *arcijahen Pražský* 1267 (zároweň probošt Wyšehradský).
Petr, *arcijahen Bílinský* 1267—1276 (zároweň kanowník Wyšehradský).
Tomáš 1268, probošt (nepraws se kde) 1279.
Jan, probošt Sadský 1273. Praebenda jeho w Holubicích 1273.
Diwiš z Ypern (1275). Zbawen praebendy 1305.
Hippolyt, *sakrista* 1275.
Jindřich, zároweň kanowník Olomaucký, farář Gorsský, kanowník Wyšehradský bez praebendy 1275—1279. Dům jeho pod hradem.
Petr 1275—1279.
Alexius, zároweň probošt Olomaucký 1278, 1279.
Dětřich 1278, 1279.
Oldřich 1279. Probošt 1287.
Trojan, strýc biskupa Jana IV z Dražic, 1279. Zemřel před r. 1305.
Wernhér 1279, *scholasticus* 1305.
Zdeslaw 1279.
Beneš 1279.
Chwalek, *kantor* 1281.
Ondřej, *sakrista* 1281—1284.
Welislaw, zároweň kanowník Wyšehradský 1284, též Olomaucký 1285—1294. Děkan Pražský 1298, (písař zemský 1279—1285).
Miloslaw, *arcijahen Bechyňský* a kanowník Wyšehradský 1287.
Jan, *scholasticus* 1290.
Jan, *sakrista* 1293.
Petr, zároweň kanowník Wyšehradský 1292, též Wratislawský 1294 (protonotarius již od r. 1289).
Wojslaw, farář w Řečici 1300, kustos 1301.
Jan, *arcijahen Pražský* 1301.
Tobiáš, *arcijahen Hradecký* 1301.
Michal, *arcijahen Plzeňský* 1301.
Mikuláš, *arcijahen Boleslawský* 1301.
Matauš, syn Jana z Němčic, probošt Sadský 1304.
Jan z Ostrowa (Schlackenwerta), doctor decretorum 1305.
Jindřich Sturmůw 1303—1305.
Jan Welišůw, praebenda jeho w Dražkowicích, později we Wrbicích 1305.
Jan Pardůw, praebenda jeho w Sedčicích 1305.
Hynek z Dubé, syn Hynka st. Berky z Dubé 1306. Probošt 1320.
Bruno, *arcijahen Bílinský* 1306.
Oldřich z Paběnic (šlechtického rodu), doctor decretorum, *scholasticus* 1307—1325. Official 1310—1311. Administrator biskupstwí 1321, 1324, 1325. Wstaupil do řádu Cistercienského 1327, a stal se opatem Sedleckým 1330.
Wácslaw, někdy kanowník u sw. Jiří, *arcijahen Pražský* 1307—1311.
Rapota, *arcijahen Kauřimský* (doctor decretorum) 1308—1316. Zemřel buď 1316 nebo 1317.
Tomáš, probošt Boleslawský, ustanowen za officiala 1311.
Petr, probošt sw. Jiljí 1311.
Jan, zároweň kanowník Sadský, Swatojilský a Horšowský 1315.
Marquard, *sakrista* 1315.
Držislaw, *arcijahen Pražský*. Zwolen za děkana Wyšehradského 1318.
Hartleb 1320.
Tobiáš 1320, (z Benešowa) 1327.
Wolklin (mistr) 1320.
Hawel, *arcijahen Hradecký* 1320—1338. Official 1336.
Tomáš, *arcijahen Pražský* 1320—1344. Administrator biskupstwí 1326. Protonotarius episcopi 1332. Official 1339.
Předbor, *scholasticus* 1327—1337. Administrator biskupstwí 1321. Místoděkan 1333.
Bartoloměj 1327.
Jan 1327.

Digitized by Google

Jan 1327.

Jan 1327.

Walther 1327.

Jan 1327.

Jindřich 1327.

Tobiáš, scholasticus Wyšehradský 1327 až 1343, zároweň *kustos* Pražský 1343.

Jindřich, probošt Mělnický 1327—1341. Administrator biskupstwí 1328. Stal se proboštem Pražským 1341.

Jindřich, *arcijahen Kauřimský* 1327.

Wlk (Lupus), syn Duchoně z Prahy, *sakrista* 1328—1337.

Pawel z Kladna 1330.

Šebestian Witkůw, *arcijahen Boleslawský* 1331—1344.

Petr, bratr téhož Šebestiána 1331.

Bohuta čili Bohuslaw, *arcijahen Kauřimský* 1322—1344. Official 1332—1334. Kancléř biskupůw 1341.

Bartoloměj Gerlachůw, zároweň kanowník Sadský 1336—1343. Bartoloměj (týž?) děkan sw. Jiljí 1344

Bertold z Lipé, zároweň probošt Wyšehradský 1336.

Menhart, před r. 1336.

Jan, zároweň kanowník Wyšehradský a farář sw. Mikuláše na Starém městě 1336.

Zdeněk, *arcijahen Plzeňský* 1337—1338.

Arnold 1337.

Giselbert 1337—1341, dům jeho na Lauži 1332.

Jan Pawlůw 1337—1344.

Jan, probošt sw. Jiljí 1337—1344.

Wernher 1337—1344.

Jan Olbramůw 1337.

Hroznata 1337—1344.

Michal 1337, *scholasticus* 1341.

Mikuláš z Linzburka 1337.

Hynek z Malowar 1337—1344.

Jenec Záwišůw z Újezdce 1337-1344.

Beneš z Krawař 1337—1341.

Hostislaw, bratr Alžběty, potomní abatyše sw. Jiří, doctor decretorum 1331, zároweň děkan sw. Jiljí 1337—1334, později děkan Sadský, official arcibiskupůw 1347. Zemřel 1347 14. Pros.

Zdeslaw (Zdeněk), *arcijahen Horšowský*, *pokladník* 1340—1344, *scholasticus* 1347.

Welislaw (Welek), zároweň kanowník Wyšehradský 1341—1344 (písař králowský 1341).

Tammo, probošt Litoměřický 1341—1344.

Šimon z Würzburka 1341, zároweň farář w Jičíně 1343—1347.

Bušek Linhartůw 1341—1344.

Mikuláš Mělnický 1341—1343.

Karel, *arcijahen Bechyňský*, před r. 1343.

Dětřich, *scholasticus* 1343, 1344.

Konrad (Kuneš) z Turnowa 1343, 1344.

Přibislaw (s polowičnau praebendau), zároweň kanowník Wšech Swatých 1343.

Jan, *sakrista* 1343.

Mikuláš, lékař 1344.

Jan, zároweň probošt Wšech Swatých 1344.

Jan Paduanský, doctor decretorum 1344, 1345.

Mikuláš, *arcijahen Horšowský*, též kanowník Wyšehradský 1348.

3. *Kapitula Wyšehradská.*

Proboštowé.

Benedikt, při založení kapituly okolo r. 1088.

Jan 1130. Stal se biskupem 1134.

Hugo. Ssazen 1143.

Bohuslaw 1144.

Alexander, bratr biskupa Daniele 1144. Zemřel 1146 18. Říj.

Gervasius 1146. Zemřel 1178 10. Un.

Jindřich (Břetislaw), syn Jindřicha bratra krále Wladislawa II, 1180. Stal se biskupem 1182.

Digitized by Google

Florian, prwé kanowník Pražský 1182—1190. Probošt Pražský 1194.

Sifrid z Eppenšteina 1194—1196. Stal se arcibiskupem Mohučským 1200.

Křištan 1201—1203. Stal se proboštem Pražským.

Arnold, příbuzný s králem Přemyslem I 1203—1237.

Filipp, bratr Oldřicha wéwody korutanského 1240. Zwolen za arcib. Salzburského 1247.

Diwiš, prwé kanowník Wyšehradský 1248. Zemřel 1254 4. Říj.

Wladislaw, z knížat slezských. Zwolen na arcibiskupstwí Salzburské 1265.

Petr 1267—1288.

Jan, pobočný syn Otakara II 1291. Zemřel 1296.

Petr (Aichspalter), prwé kanowník Pražský, Wyšehradský a Wratislawský a probošt Brněnský 1296, od roku 1297 také biskup Basilejský; stal se arcibiskupem Mohučským 1305.

Petr z Lomnice 1306—1308; zároweň také probošt Pražský.

Jan, pobočný syn Wácslawa II, 1310. Zbawen beneficií od krále Jana 1322 21. Čwce. Nawrácen ku proboštstwí asi na začátku r. 1325. Zwolen za biskupa Olomauckého 1334 19. Srp.

Berthold z Lipé, syn Jindřicha z Lipé, 1334—1343.

Jindřich z Lipé 1345—1352.

Děkanowé.

Damian 1144.

Magnus 1176—1181.

Engelbert 1240.

Petr 1246.

Engelbert 1250—1264. Zemřel před r. 1267.

Kuno, prwé kustos 1274—1280.

Bartoloměj, prwé kanowník Wyšehradský, 1280—1300.

Jindřich, poděkowal se z děkanstwí 1302 28. Kw.

Jindřich, prwé kanowník Wyšehradský. Zwolen 1302 1. Čw. Zemřel r. 1316.

Držislaw 1317—1327. Stal se proboštem Pražským 1327.

Petr 1328—1345. R. 1334 19. Srp. byl také generalným wikářem Jana biskupa Olomauckého.

Kanownici Wyšehradšti.

Jindřich, *mistr* 1143.

Engelskalk 1212—1214 (písař králůw).

Diwiš 1214—1224. Později probošt?

Bartoloměj 1228 — 1244, *kustos* 1250—1258; od r. 1252 byl zároweň arcijahnem Olomauckým; roku 1264 byl děkanem Olomauckým.

Gerhard 1233, *kustos* 1244.

Cosmas 1244.

Engelbert 1244—1267.

Fridrich 1244, *scholasticus* 1245—1282 (písař králowny Kunigundy roku 1245).

Jan z Aschaffenburka, měl některý čas menší praebendu w Hodkowicích. Zemřel před r. 1245.

Jan 1244.

Jan Čech 1252.

Jan Němec 1252.

Přisnobor 1244—1264, zároweň kanowník Pražský 1257, potom scholasticus Pražský 1262—1264 (písař králůw 1247, písař Otakara co markrabí 1252, též později 1257).

Reinbot 1244—1264 (písař dworský 1238—1244).

Zdeslaw 1244.

Albero, měl před r. 1245 menší praebendu w Hodkowicích, potom praebendu welkau 1245—1253.

Herman 1245—1275 (měl praebendu w Zahrádce 1245).

Konrad 1252, zároweň farář w Řewnicích 1253.

Ludwík 1252.

Digitized by Google

Wilém 1252.
Arnold 1264—1275, také farář w Bubnech 1267.
Bartoloměj 1264—1275, děkan 1280.
Bohuslaw 1264, také arcijahen Plzeňský 1267, *kustos* 1280—1287.
Kuno 1264, *kustos* 1267; děkan 1274.
Petr, Sas 1264.
Wawřinec, lékař, zároweň kanowník Boleslawský 1264—1282.
Jindřich, farář Kauřimský 1267—1275.
Petr, arcijahen Bílinský 1267—1276.
Tobiáš z Benešowa, měl někdy (před 1267) obedienci we Wrbicích.
Jordan, farář Týnský (mistr) 1274—1279.
Bartoloměj 1275—1282.
Dominik, bratr Mikuláše ze Střem, syn Lambina, tuším bratra Champnois 1275-1282, místoprobošt 1280.
Bohumír (Gotfrid), *kustos* 1275—1282, zároweň probošt Pražský 1279.
Jan 1275.
Jindřich, zároweň kanowník Pražský a Olomaucký, farář Gorsský 1275—1279.
Welislaw 1279—1294, také kanowník Pražský 1284—1294, a Olomaucký 1285—1294. Místoděkan 1282. Děkan Pražský 1298.
Hodislaw 1280.
Jan, Polák 1280—1323.
Jan, *scholasticus* 1284—1302.
Miloslaw, arcijahen Bechyňský 1287.
Petr Aichspalter 1289, také kanowník Pražský 1292, a Wratislawský 1294. Probošt 1296.
Fridrich, farář w Budči 1292.
Šimon, *kustos* 1292—1298.
Kochan 1298—1302.
Konrad, *kustos* 1302, praebenda jeho w Hájku 1313.
Dominik 1300—1302.
Jan Řehníkůw, také kanowník Pražský 1300.
Petr ze Záběhlic 1300—1302.
Jindřich 1300.
Jindřich, farář Týnský 1300. Zwolen za děkana 1302.
Mikuláš, *sakrista* 1300, *kustos* 1320—1325. Official biskupstwí Pražského 1319—1326.
Walther 1300, *scholasticus* 1318. Zemřel 1323 28. Un.
Jan 1302—1319.
Welislaw 1302.
Rapota 1302.
Richolf 1302.
Petr 1302, farář u sw. Michala 1323.
Oldřich z Paběnic 1321.
Wolkin, mistr 1321—1326.
Jindřich ze Schönburka, Durynk, nemanželského rodu, w rozepři o proboštstwí Litoměřické 1318, praebenda jeho w Kralowicích 1321, probošt Litoměřický 1334.
Mladota 1323—1341.
Menhart 1323, *kustos* 1326—1333.
Hroznata 1323.
Tobiáš, *scholasticus* od r. 1323—1343, praebenda jeho w Heřmanowě Městci 1324.
Jindřich (de Trono), též kan. Pr. 1324.
Jan Paduanský 1324 (decretorum doctor) 1326—1346, také kanowník Olomaucký 1338 a Boleslawský 1343, official 1346.
Jindřich z Richmbacha, měl praebendu w Čéčowicích (písař králůw) 1325.
Ekrik 1326—1328, místoděkan 1327.
Petr 1327-1341, měl praebendu w Žitomiři 1328, místoděkan 1328.
Jindřich, arcijahen Kauřimský, měl praebendu w Bašti 1327.
Jan z Mělníka, spráwce kaplí sw. Wawřince a sw. Klimenta 1328.
Fridlin stal se kanowníkem 1328.
Jindřich z Mühlhausen zemřel 1328.
Jan Olbramůw, měl praebendu u Žatce 1332.
Jan, zároweň kanowník Pražský a farář u sw. Mikuláše na Starém městě 1336.
Siffrid, *kustos* 1340—1345.

Jan, *sakrista*, dostal malau praebendu 1340.
Wítek 1340—1343.
Mikuláš, poboční syn krále Jana (?), probošt Celský, také kanowník Pražský 1345.
Mikuláš, arcijahen Horšowský 1348.

4. *Představení klášterů.*

Opatowé Břewnowští.

Anastasius (Radla) 993—996.
Jeronym 996—1011.
Řehoř I 1011—1023.
Arsenius 1023—1035.
Menhart 1035—1089.
Wojtěch 1089—1110.
Kliment I 1110—1127.
Oldřich 1127—1129.
Petr I 1129—1167.
Hartman 1167—1169.
Jindřich I 1169—1197. Ssazen.
Zdeněk 1197.
Kuno 1197—1217.
Dluhomil 1217—1236.
Pawel I 1236—1238.
Kliment II 1238—1249.
Wít 1249—1253.
Martin I 1253—1278.
Křištan 1278—1294.
Bawor 1294—1333.
Dětřich 1333—1336.
Předbor 1336—1360.

Opatowé Strahowští.

Gezo 1143—1160.
Erlebold, zemřel 1175.
Wojtěch 1175—1208.
Jindřich.
Adam 1219.
Bertold 1221.
Petr 1226—1236.
Dětřich 1243—1250.
Jan 1250—1266.
Siffrid 1267—1282.
Jordan 1288.
Dětřich 1304—1307.
'rd 1316—1328.

Přeworowé u sw. Klimenta.

Žiroslaw 1236.
Mikuláš 1267.
P. 1280.

Guardianowé u sw. Jakuba.

O. 1280.

Guardianowé u sw. Františka.

M. 1280.

Seniorowé u sw. Kříže wětšího.

Wojtěch 1346.

Provincialowé u sw. Tomáše.

Mikuláš z Laun 1342—1344.

Přeworowé tamže.

Ondřej 1323.
Jan 1336.
Martin 1338.

Přeworowé čili mistrowé řádu Johannitů u p. Marie.

Bernard 1188—1194.
Konrad 1214.
Hugo 1215.
Fridrich 1222—1229.
Hugo 1234—1236.
Mladota 1238.
Dużata (před 1248).
Petr 1248.
Wolfger 1251.
H. 1255.

Kommendatorowé tamže.

Konrad 1272—1282.
Berthold 1297.
Wernher 1313—1321.

Kommendatorowé Templářů u sw. Wawřince.

Ekko 1294—1295.

Probošťowé u sw. Petra na Zderaze.

W. 1232.
Zdislaw 1258.

Digitized by Google

P. 1280.
Wojslaw 1283.
Otto 1294.
Sobek 1301— 1326.
Ondřej 1326.
Hildebrand.
Filipp 1333—1335.
Jiří.
Jindřich před r. 1346—1358.

Nejwyšší mistrowé řádu Křižowníků s čerwenau hwězdau.

Albrecht.
Konrad 1247—1257.
Ekkebrecht 1272—1282.
Fridrich 1293—1305.
Konrad 1319.
Oldřich z Lipé 1325—1344.

Abatyše sw. Jiří.

Marie (Mlada), dcera Boleslawa I 973. Zemřela 994.
Alžběta, sestra sw. Brunona 994—1004.
Adelhaid, dcera Brunonowa (?), až do r. 1055.
Windelmut 1100.
Berta 1145—1151.
Anežka, dcera Wladislawa II 1200—1228.
Judita od r. 1260—1281.
Anna 1294.
Žofka.
Kunigunda, dcera Otakara II, prwé kněžna mazowská, od r. 1302. Zemřela 1321.
Wracka od r. 1321.
Žofka z Pětichwost 1328.

Abatyše sw. Františka.

Anežka, dcera Přemysla I, od roku 1234. Zemřela 1281 2. Bř.

Proboštowé sw. Anny
na Újezdě, potom u sw. Wawřince.

Eliáš, kanowník Litoměřický 1298—1301.

Přewořiše tamže.

Markéta 1301.

5. *Duchowenstwo kostelů kollegiatních.*

Kaple Wšech Swatých na hradě Pražském.

Proboštowé: Oldřich 1295.
Jan, kanowník Pražský 1341—1352.
Děkanowé: Albrecht, strýc Petra Glasa 1295.
Kanowníci: Křištan kustos 1295.
Herman, kantor 1295.
Wácslaw Tausentmark 1342.
Přibislaw 1343.
Správce w čas, když nebylo kapituly: Wácslaw Tausentmark před r. 1342.

Kostel sw. Jiří.

Proboštowé: Petr syn Podiwy 1070—1073.
Hostislaw, před r. 1337, potom děkan sw. Jiljí.
Kanowníci:
W praebendě Otwojické:
Jan Zlechowec před r. 1321.
Hostislaw, biskupský official. Zemřel 1347.
Jan od r. 1347.
W praebendě Kněžeweské:
Abel, farář w Hostauni 1294.
Wácslaw Křiwohlawý 1296.
Prokop před r. 1302.
Tomáš Syřec.
W praebendě Statiwnické:
Matěj, rektor škol na hradě.
Wácslaw Křiwohlawý před r. 1302.
Hostislaw z Petrowic, strýc Hostislawa něco wýše jmenowaného.
Karel, arcijahen Bechyňský, musil se po třech měsících poděkowati.
Hostislaw ze Sedlčan 1343.
Wernher.
W praebendě Přílepské:
Jakub, farář w Chuchli 1294.
Beneš.

Štěpán, mistr, asi 1304.
Wácslaw, farář w Miličíně.
W praebendě Bohnické:
Tomáš Pater před 1296.
Jan Trhoňka, kanowník Olomaucký. Zemřel 1338 10. Pros.
František Wilandůw z Prahy, před 1342.
Beneš, farář we Wolduších.
W jahenské praebendě Břežanské:
Wácslaw před r. 1307, potomní arcijahen Pražský.
Wlk.
Michal.
Petr z Talmberka.
W jahenské praebendě Bořanowické:
1) Wítek před r. 1294.
2) Mraček
3) Jacek
4) Macek
5) Felklin
6) Waněk
7) Pešek
8) Ješek
9) Budek.
W podjahenské praebendě Dublowické:
1) Dětřich před r. 1296.
2) Zdislaw
3) Oldřich
4) Hostislaw
5) Mika
6) Zdislaw
7) Přibík.
W podjahenské praebendě Bořanowické:
1) Wawřinec Kočka
2) Bohuněk po r. 1294
3) Jan Howorka
4) Přišek
5) Wít
6) Pešlin
7) Michal
8) František Herbordůw z Prahy.

Kostel sw. Jiljí.

Probošťowé:
Marquard 1238.
Petr, kanowník Pražský 1311.
Jan, kanowník Pražský 1337—1344.
Děkanowé:
Petr 1277.
Řehoř, mistr 1308—1323.
Hostislaw, prwé probošt sw. Jiří 1337—1343.
Bartoloměj, kanowník Pražský 1344—1352.
Farářowé:
Jan 1293.
Šimon 1038.
Wácslaw 1347.

6. Farářowé.

U sw. Mikuláše na Starém městě:
Jan, kanowník Pražský a Wyšehradský 1336.
U sw. Linharta:
Petr 1310.
Henning 1316.
František 1338.
U sw. Martina menšího:
František 1332.
U sw. Walentina:
Swatoň 1265.
Gotšalk 1300—1319.
Jan.
Wácslaw 1341.
U panny Marie před Týnem:
Jordan, kanowník Wyšehradský, od r. 1274.
(Michal syn Jana Schilhera, bezprawný držitel 1274—1283.)
Jindřich, kanowník Wyšehradský 1302. (Od powýšení jeho na děkanstwí sprawowali kostel Týnský wikářowé děkanů Wyšehradských.)
(Mikuláš Ebramůw, wetřelý farář 1310—1311.)
Donat, co wikář děkanůw 1314—1316. Wypuzen násilně 6. Pros. 1316.
František syn Eberlina od Kamene, co bezprawný držitel od 6. Pros. 1316. Řádně stwrzen co wikář děkanůw 1325 26. Dub.
U sw. Hawla:
Šimon, mistr 1301—1308.
Herman, prwé farář sw. Michala, před r. 1311.
Wernher, okolo r. 1338.
Hostislaw, kanowník sw. Jiří 1343.

U sw. Michala na Starém městě:
Herman před r. 1311.
Šimon, prwé farář u sw. Hawla, před r. 1311.
Petr, kanowník Wyšehradský 1319—1323.

U sw. Martina we zdi:
Dětleb 1320.
Rynolt 1341.

U sw. Ondřeje (mnichowé kláštera Zbraslawského):
Milota 1336.
Jan od r. 1338.

U sw. Jana na Zábradlí:
Jan 1320.

U sw. Wácslawa na Zderaze:
Jan 1333.

7. *Správcowé kaplí.*

Sw. Wácslawa pod hradem:
Jindřich 1309.

Sw. Lazara:
Mikuláš, přewor Zderazský, okolo r. 1346.

Sw. Wawřince na Petříně a sw. Klimenta na Wyšehradě:
Jan z Mělníka, kanowník Wyšehradský 1328.

Digitized by Google

Registřík

jmen osobních a místních.

Digitized by Google

*

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Oprawy a připominky.

Na str.	7	*řádek*	6	*místo*	podání písemných	*čti:*	podání a písemných
„	17	„	7	„	Zíži	„	Žíži
„	19	„	6	„	1091	„	1090
„	29	„	34	„	1091	„	1090
„	45	„	14	„	Bulow	„	Budilow
„	64	„	19	„	1091	„	1090
„	73	„	23	„	od knížete	„	od Otty knížete
„	84	„	23	„	wes Sebranice w nynějším kraji Chrudimském wztahujícím se až ke hranicům morawským	*čti:*	aujezd řečený Sebranice w Morawě u Switaw s lesem wztahujícím se až ke hranicům českým
„	85	„	28	„	Nutowice (Netowice u Smečna?)	*čti:*	Neutomice
„	87	„	18	„	Šiřejowice	*čti:*	Siřejowice
„	90	„	6	„	biskupem Olomauckým	*čti:*	biskupem Pražským Jaromírem a biskupem Olomauckým
„	155	„	17	„	w neznámém roce wes Zahrádku w Čáslawsku	*čti:*	roku 1219 wes Zahrádku w Čáslawsku s újezdem k ní náležejícím
„	—	„	36	„	538	*čti:*	285, 538.
„	156	„	29	„	Hustowausy	*čti:*	Tlustowausy
„	157	„	1	„	w Hradecku	„	tamže
„	—	„	3	„	Hustowaus	„	Tlustowaus
„	159	„	23	„	toho roku	„	toho času
„	160	„	35	„	Račic	„	Raksic
„	219	„	14	„	králowna Kunigunda	*čti:*	král Wácslaw I, králowna Kunigunda
„	—	„	25	„	w němž	*čti:*	při němž
„	227	„	6	„	nástupce	„	druhého nástupce
„	297	„	31	„	Wildenšteina	„	Wildenberka
„	309	„	1	„	Otto	„	Otto syn Konrada
„	311	„	25	„	František 1330 i 1331	*čti:*	František syn jeho w létech 1329 až 1331
„	358	„	7	„	zase w Římě	*čti:*	w Avignoně
„	365	„	34	*po slowích:*	f. 129	*přidej:*	(mylně místo 1316).
„	366	„	5	*místo*	1318	*čti:*	1315
„	424	„	20	„	sw. Ducha	„	sw. Jakuba
„	434	„	34	„	26. Kwětna	„	21. Kwět.

Na str. 423 jest o klášteře Strahowském méně powědíno, než by slušelo, poněwadž skladateli nebylo powědomo wíce zřídel. Náhodau dowěděl se skladatel teprw po wytištění této knihy o některých listinách Strahowských, kterých wšak zde již užiti nemohl.

Konečně buď připomenuto, že kde w knize této poloha některého místa w Čechách určena jest dle kraje, rozumí se „nynějším“ krajem onen, w němž místo se nacházelo dle rozdělení posledního před rokem 1848, poněwadž wlastní *nynější* kraje w čas spisowání tohoto díla ještě podrobně dle hranic swých známy nebyly.

Digitized by Google

Digitized by Google